

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Inclinauit auris tuas uocem inuocantis oris
mei. **H**ipsum uirgibolus os meum. Io
nar. **P**ositiones ab initio. **Q**uanta audiuimus
cognouimus ea et patris nostri narrantur
Non sunt occultata. uisus eorum uenerunt
et abscondita. **P**atruunt laudes eius et in
f et mirabilia eius que fecit. **E**t suscitauit et
monuimus iacob et legem posuit in iacob
iuncta mandatauit patribus nobis nota fuisse

Ed. Comeneta Chronica
Dr. Edm. S. Buzin
5733.

Phys m 144

<36628365670016

<36628365670016

Bayer. Staatsbibliothek

33

R

Ex Libris: M. DE Gelas, Hieb.
MIRACVLIS
OCCVLTIS NATVRÆ
LIBRI IIII.

Item

DE VITA CVM ANIMI ET
CORPORIS INCOLVMITATE
recte instituenda, Liber vnus:

Illi quidem iam postremum emendati, & aliquot capitulis aucti; hic verò nunquam antehac editus;

AVCTORE

LEVINO LEMNIO Medico Zirizæo.

FRANCOFVRTI,

Typis excusi Wolfgangi Hofmanni, Impensis
hæredum Iacobi Fischeri, p. m.

ANNO M.DC.XXVIII.

**Bayerische
Staatsbibliothek
München**

ILLVSTRISSIMO

POTENTISSIMOQVE

Suecorum, Gothorum, Vandalorumq;
Regiae Eitoniae Domino, ERICO eius
nominis decimoquarto, LEVINVS

LEMNIVS Medicus,

S. P. D.

SCITVM est illud Platonis, Rex illustris-
sime, Felices fore Respublicas, siue studia sa-
pientiae consecretus Reges, vel Sapientes
imperent. Quod cum in te sine controuer-
sia perfici intelligam, qui non solum studiis sa-
pientiae sedulo insistas, sed quasvis artes ample-
ctaris aut colas, non possum Tuae Maiestatis
tuoque amplissimo Regno non impense gratu-
lari. Dicit enim vir quaeat, quam sit hoc nomine
suis subditis futurus amabilis ac graciosus, de-
nique ad ea sectanda, quae in humanis rebus sunt
praecipua, quaeque ad summam felicitatem spe-
ctant, incitamento. Vt enim filii maiorum vesti-
giis insistant, in quos oculos continenter habere
defixos, illorumque imitantur vel vitia vel virtu-

tes : ita in Imperio aulæ procures, ac promiscua
passim multitudo ea conſectari conatur, ea vita
& moribus exprimere , quæ Regi aut Principi
placere videat, & quibus ille maxime afficiatur.
Cum autem multis magnisq; rebus ſpectata ſit
tua, ERICE illuſtriſſime, Maietas & amplitu-
do, corporis animique præſtantia , acumen in-
genii, eruditio ſingularis ; ſumma vitæ integri-
tas, in pace incredibilis imperii moderatio, bel-
li vero tempore, quod nunquam niſi iuſte à te
ſuſcipitur, mira rerum gerendarum peritia, pari
conſilio ac prudentia fulta : quibus artibus non
minus fortiter quam animole , magnoque ſuc-
ceſſu ac dexteritate finitimos, qui alienæ diti-
oni inſhiant, propulſas ac conſicis: quis tâtas tam-
que admirandas naturæ dotes , quibus à Deo
Opt. Max. affatim excultus es, accumulate ex-
ornatus, non admiretur ac ſuſpiciat, ſolidisque
encomiis proſequatur? quod ipſum vnice perfi-
cere meditor: quandoquidem Maietas Regiæ
ſauorem experiar, quæ ex noſtra hac ſtatione
atque excubiis; magnis præmiis in aulam ſuam
nos euocat. Quocirca cum latiffima regna lon-
geque exporrectos Sueciæ ac ditionis Gothicæ
tractus (à quibus totius Europæ exortam nobi-
litatem ſerio diſtitare ſolet Imperator Carolus
huius nominis Quintus, ſibi; id laudi ducere)
incredibili ſapiētia ac comitate te moderari au-
diam, atque abs te conquiri vndique, nō ſolum

[illegible]

tes : ita in Imperio aulae proceres, ac promiscua
passim multitudo ea confectari conatur, ea vita
& moribus exprimere, quae Regi aut Principi
placere videat, & quibus ille maxime afficiatur.
Cum autem multis magnisque rebus spectata sit
tua, ERICE illustrissime, Maiestas & amplitu-
do, corporis animique praestantia, acumen in-
genii, eruditio singularis; summa vitae integri-
tas, in pace incredibilis imperii moderatio, bel-
li vero tempore, quod nunquam nisi iuste à te
suscipitur, mira rerum gerendarum peritia, pari
consilio ac prudentia fulta: quibus artibus non
minus fortiter quam animose; magnoque suc-
cessu ac dexteritate finitimos, qui alienae ditioni
inhiant, propulsas ac conficis: quis tantas tam-
que admirandas naturae dotes, quibus à Deo
Opt. Max. affatim exultus es, accumulate ex-
ornatus, non admiretur ac suspiciat, solidisque
encomiis prosequatur? quod ipsum vnice perficere
meditor: quandoquidem Maiestat. Regiae
favorem experiar, quae ex nostra hac statione
atque exhibitis; magnis praemiis in aulam suam
nos evocat. Quocirca cum latissima regna lon-
geque exportectos Sueciae ac ditionis Gothicae
tractus (à quibus totius Europae exortam nobi-
litatem sermo dicere solet Imperator Carolus
huius nominis Quintus, sibi; id laudi ducere)
incredibili sapientia ac comitate te moderari au-
diam, atque abs te conquiri undique, non solum

EPIST. DEDICAT.

artifices mannarios, sed quod præcipue laudem
meretur, conuocari magnis tuis sumtibus atque
impensis viros doctos ac literatos, qui regno
mo decus & ornamentum afferunt, passus sum
D. Guilielmum Lemnium, quem ut archiatron
seu Medicum primariū in corporis sui tutelam
ac saniratis conseruandæ præsidium adsciuisti,
tanto locorum intervallo, à patriis sedibus, à pa-
terno complexu, congressuque familiari ac do-
mestica consuetudine diuelli, præsertim iis an-
nis quibus parentes filiis, tanquam scipione ful-
ti inniti soleant; atque inclinata vergenteque
ætate aliqua ab iis oblectamēta concipere, non-
nulla eminentis senii solatia consequi. Et quo
erga clementissimum Regem magis constet
Lemniū studium, promptaq; voluntaris ac pro-
pensi animi testificatio, libros hos de Naturæ
dignitate & præstantia, abditisq; rerum causis
Maiestati Regiæ dedicare visum est, quo se ob-
lectare iis possit, vbi à seris rebus respirare lice-
at, atque à publicis functionibus conuiescere.
Multa autem inesse lucubrationibus hisce no-
stris, citra omnem ambitionem aut adulandi su-
spicionem, ausim polliceri, quæ amœnitate le-
ctionis ac cum rerum, tum sententiarum varie-
tate atque illecebra quemque possint reficere ac
delectari. Si quando itaque, inuictissime Rex,
occupationibus quibus implicatus es, defungi
tis contigerit, atque aliquid tibi laxamenti im-

perare visum sit, his auocamentis animum gra-
uionibus rebus defessum recreare poteris at re-
ficere. Hoc autem argumentum, quo nullum
excogitari potest plausibilius, ea mente ac con-
silio illustrandum suscepi, vt omnibus innotes-
cat quam immensa sit rerum natura, quæ vñ-
bus commodisque nostris inseruit, quo vis eius
se proferat, quam longe lateque sit diffusa. Quæ
cum sit diuinitatis instrumentum, tota moles
ac rerum vniuersitas illi incumbit atque inniti-
tur, eiusque munere cuncta subsistunt, ac conti-
nuata successione se propagant ac tuentur. Quæ
consideratio hoc efficit in animis hominum,
eumque vñm consequitur, vt mens humana in
Opificem erecta, res momentaneas ac caducas
despicere condiscat, atque ad sempiternas aspi-
cet atque enitatur. Siquidem naturæ contem-
platio, quæ multiplici rerum varietate instructa
est, atque exornata, totiusque mundi decor &
species, in conditoris admirationem atq; amo-
rem mortales allicit: ita vt tam spectabili ac vi-
sendo mundi opificio obstupescit humanus
animus in huius architectum atque artificem
tota mente rapiatur, haustoque tacito quodam
diuinitatis afflatu, illum colat ac veneretur, in
illo confideter conquiescat. Cuius rei cum toto
passim opere specimen sum exhibiturus, super-
uacaneum existimo plura congerere, quibus
naturæ splendor illustrari possit, eiusque digni-

EPIST. DEDICAT.

tas amplificarī, præsertim cum R. M. sedulo natura ac rerum contemplationi insistat atq; continenter se oblectet, ita ut nulli aptius magisque apposite hæc Naturæ miracula consecrari possint, quam ERICŌ Regi, qui huiusmodi oblectamenti vnice afficitur. Eo autem magis gratum acceptumque amplitudini Regiæ hoc munus literarum fore confido, quod tempestiue ac caprata opportunitate oblatum sit, nempe iis nuptiarum auspiciis, quæ serenissimus Rex propediem initurus est; quod ut felix faustumque sit, optimi quique bonis acclamationibus bonisque ominibus exoptant ac precantur. Deus Opt. Max. qui cuncta fulcit ac sustinet, Regni tui solium Rex illustrissime stabiliat, tibi que in omnibus felicem progressum, magnæque incrementa conferat. Zirizæ, pridie Calend.

Ianuarii, Anno redempti orbis

M. D. LXIIII.

— 60 —

55
9

37

4

AD

AD CANDIDVM LECTOREM PRÆFATIO

L. LEMNII MEDICI.

DVO sunt artium, qua hominum utilitatē atque usui deseruiunt, instrumenta, quibuscum omnia firmari solent ac stabiliri, Ratio & Experientia. His enim ipsa Medicina, & præter Mathematicas artes, pleraque alia fulciuntur. Siquidem qua oraculi excussique iudicii hominibus sunt factura fidem, ad hanc amissimū exigi, ad hunc lapidem Lydium debent explorari. Quid autem magni præstiterit Medicus, si herbas ac medicamenta effeaces obtinere effectus ratione studeat euincere, nisi id experimento comprobet? E diverso, qua fiducia nisi posset experimento, quod plerumque absque iudicio adhibitum, fallax esse ac periculosum declarat inconsultæ Empiricorum temeritas, nisi illi ratio suffragetur? Et quanquam Sophisticum censeri posset, contra experientia testificationem ad documentum rationem exigere: nunquam tamen quisquam sani iudicii, & qui in delectu rerum aliquid pensi habes, experimento assensum feceris, aut id temere experiri sustineat, nisi ratione id per omnia comprobatum sit, ac suffultum. Non tamen diffiteri possim, aut tergi-

versari, quin multa sint in naturarum abditis atque abstrusa, effectusque tam latenti & caco, ut tantum varium sit talium rationem inire, aut facti causam explicare. Hæc ipsa Dioscoridi ἀναπολόγητα dicuntur, hoc est, ratione destituta, & causarum cognitione vidua, quæ sensui & intelligentiæ manifestam demonstrationem non exhibent, eoque occulta proprietates Medicis dicuntur. Siquidem aliquid intervenire censent huiusmodi rebus vel ex decursu astrorum, ac siderum corradantium meatu, vel ex divina voluntate, aut elementorum concretionem ac mixtura, vel denique totius substantiæ vi, formæque specificæ, quæ cum ratione mentisque iudicio assequi nequeamus, in occultas essentias, abditasque proprietates ea reiciimus, ac tali suffugio eluctamur, ex eoque Labyrintho extricamus. Ego vero, quo ad huiusmodi rerum demonstrationes, causasque eruendas doctorum animos exstimulam, admitte pro virili probabili atque artificii coniectura rationem elicere, aut quam proxime collimando scopum attingere. Multa sunt, fateor, incomptæ originis in natura rebus, ac densis obscuritatibus involuta, quarum tamen probabilis ratio excogitari, atque effectus causa, si non euidenter & perspicue, certe verissimiliter reddi potest. Verbi causa; Basiliscus hominem visu perimit. Quis exercitatus in operibus natura id evenire nesciat ex emanantibus noxiis expirationibus, quas sensim ac latenter in hominis perniciem exhalat. Nec enim solus Regulus, sed omne propemodum ferarum genus homini infe-

Lib. 6. cap. 34

Occultæ
proprietates.

stum est, atque afflatu, sibiloq, gessit inferre exitium.
Sic lupi conspectus, modo propius homini adistat, oris
hiatu atq, halitu virulento rancedinem inducit, ac
tantum non vocem admittit. Sic muliebris sexus men-
fibus prae fluentibus eboris speculique nitorem offuscat,
ferri aciem retundit, segetes strangulat, hortorum ger-
mina conficit halitus contagio, ac non modo obuios
quoque, sed ipsam se maculis nauiq, deformat. Pari
ratione oculis lippitudine, atque opacitate visus,
alterius oculos affici contingit. Quod venusta simili-
tudine expressit Ovidius, & Iuuenalis:

Satyr. 2.

Cum spectant oculi laesos, laeduntur & ipsi:

Multaque corporibus transitione nocent.

Sic pecudes, armenta, boues, grex totus in a-
gris

Vnius scabie cadit, & porrigine foeda,

Vnaque conspecta liuorem duci ab una.

Homines autem hominibus contagionem potissimum
afflant, ubi ex aduerso consistunt, neque enim si in ob-
liquum vergat exspiratio, vel si in dextrum aut laevum
effluuium ferri contingit, tantum damni adfert, tan-
taque labe inficit. Ut enim transversa atque obliqua
visio: quemadmodum patis ac lusciosis assolet, non ni-
hil obtunditur atque hebescit: ita quae ex oculis, aliisque
corporis parte emanant, si oblique ferantur, retundit
atque hebetari contingit, minusque mali inferre adsta-
ntibus. Quod ipsum studiosius observare solea, ubi a-
grotis contagio affectu assisto, adeo ut semper auersus
cum eis verba faciam, nunquam inter fumarium &

Simile.

decumbentem consistens. Hic effluxus atque emanatio, tametsi oculis se non exhibent, minusq; sensui visorio sit exposita, naribus tamen, auribus, cerebro, & vocali arteria pulmonumq; fibris se ingerit. Sic nonnullos observavi tam terra mephite, atq; anima graueolentia, & nisi longius absistas, obuios quosque halitus contagio feriant, inficiantque. Quam late autem se porrigat halitus animantium, quosque se proferat contagium, hybernis mensibus flante per gelicidia Aquilone, cuique perspicere licet Siquidem ob aëris densitatem ac crassitiem, fuanantem animam ex intimis precordiis reipro catione quadam, ut Oceani æstuaria erumpere videmus, ac longe lateque se diffundere: quæ licet æstivis diebus non sit conspicua, oculisque minus exposita, eam tamen vel odore percipis, vel in intimis precordiis tacitum virus concipis. Atque & hac ipsa corpori pernitiæ moliuntur, ac lethale virus inferunt, ita suaves odores, ac stirpiû fragrantia spiritus erigunt, ipsumq; vitæ fontem cor fouent & recreant. Quod vel obesa naris quisq; animaduertere potest cû vires syncope collapsas, animiq; deliquio sopitas restaurari, erigiq; videt odoramentis. Verû omittis his minutis, postmodum fauore supremi Numinis magis recondita feram. Quod si videbimus cuiquam penitus natura arcana eruisse, ususq; sublauguidis parumq; firmis rationibus, ac tenui rationis filo, nullosq; verborû apparatu, nullus copiis natura instruxisse: huic ego persuasum cupio, doctis præbitam potius ac demonstratam à me scribendi materiâ, quàm præceptam. Ista siquidem

sum aggressus, ac tractanda suscepi, non tam spe, fiduciaque perficiendi, quam experiendi studio ac voluntate, simul et pleniori obsequio meum patronum demererer, meosq; ciues hoc officio deuincirem. Excitat autem ad huiusmodi tentanda post Platonem Persius, cupitq; patria ciuibusq; hoc tanquam debitum munus exsolui Sic enim ad rerum contemplationem, ad studium virtutis, ad sectanda hominum commoda nos exstimulat:

*Discite, & ô miseri causas cognoscite rerum,
Quid sumus, aut quidquã victuri gignimur,
ordo*

*Quis datus, aut metæ quam mollis flexus &
vndæ*

*Quis modus argenti, quid fas optare, quid
asper*

*Vtile nummus habet, patriæ carisque pro-
pînquis*

*Quantum elargiri deceat, quem te Deus effe-
lussit, & humana qua parte locatus es in re.*

*Itaque experiar, quid efficere, aut quo progredi possim
mihiq; culpam deprecari liceat, si non omnia sum as-
sequutus, eoque infirmus, quod instituti operis argumẽ-
tum tam sit vastum adeoque se ip̃ immensum porri-
gat, ut infiniti sit operis, nec mediocris ingenii, omnia
ad amissim exsequi, istamq; Spartam pro sua digni-
tate atque amplitudine exornare. Quod si Horatius
in triuiali, minimeq; operoso argumento:*

Dat

PRAEFATIO AD LECT.

Dat veniam maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura.

quanto magis in tanta rerum difficultate ad pleraque
commovere mussareq; consentit, nec omnia ad viuum,
Et dicitur, refecare? Dicit enim vix queat, quanta
Medicis deuoranda tadia, qui subeundi labores, qua
perferenda domi forisque molestia, querimonia, ac
voces plorabunda. quum rerum suarum satagunt, ac
cibus suam operam sedulo impendunt: quorum cum
omne studium atque industria in actione consistat,
nihil laxamenti, nulla respirandi spatia admittit non
minus negotiosa quam questuosa praxis, adeo ut qua
succisuis horis, hoc est, ubi legitimis officiis sunt per-
functi, meditantur, vix ea literis mandare acet, ne-
dum expolire. Quod cum mihi assidue vsuueniat,
atque huiusmodi occupationes domi forisque conti-
nenter me inuolant, agre ac difficulter omnia pro a-
nimo sententia perfici possunt: verum cum natura com-
templatio unice me afficiat, nec excogitari possit ar-
gumentum plausibile, visum est, eius miracula tra-
ctare locupletius, omniaque natura opera spectatiora
efficere. Quocirca post consecratos nomi huius anni au-
spicio inuictiss. Suecia Regs E R I C O libros hos qua- ERIEI Suecię
tuor De Natura Miraculis, eiusdem argumenti duos Regis ma-
breuiadii. ere meditor, quo Serenissimus Rex confecto gnanimitas.
sopitoq; bello, quod illi contra coniuratos aliquot ho-
bes, summa virtute atque excelsi inuictique animi
magnitudine & robore, terra marique susceptum est,
cumulatisque natura ac rerum contemplatione reficia-

Auctor au-
cturum lib.
pollicetur.

Auctor culpa
amollitur.

*sur. Hoc à Guiljelmo Simonide Typographo Antuer-
piano stipulatus, ut in gratiam Maiestatis Regie, au-
dique lectoris, speciosas, ac spectabiles typos exhibeas,
quod cum se effecturum sit pollicitus, ac summa fide
præstitit Christophori Plantini industria, reliquos
mature perficere cogito, modo nequid incommodi in-
ciderit, ac Pater celestis firmam stabilemque valetu-
dinem concesserit: sic enim futurum spero, ut proxi-
ma apud Francofordianos nundinarum frequenta-
tione nonni quiddam prodeas, quo studiosus Lector do-
mo se possit oblectare. Nouitas enim & oblectatio le-
gendi discendique incitamentum est & illecebra, præ-
sertim ubi res dilucide appositisque verbis explicatur,
ac serim iocosis, utilia dulcibus atque amoenis mixta
sunt: quod ipsum pro viri' i præstare studui, ea usus
moderatione, ut nusquam à decore deflectam,
nusquam honesti limites egre-
diar.*

✠(O)✠

35

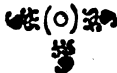
PASCHA

PASCHASII OENII
HEICRV CINI in operis com-
mendationem Carmen.

Sin delectat multo pulcherrima nymphe:
Natura, æterni fida ministra Dei:
Aut plusquam variis rerum color, optimo Lectori
Ornatus, series, forma, vel ordo iuuat:
Sicentis opera prætium cognoscere, quicquid
Tellus, Oceani tractus & astra ferunt:
Acupis ingenus multa & præclara doceri,
Id quod Natura læta Pietasq; monet:
Huc ades, hos memori libros fac menter vocandos:
Proposito exiguo tempore victor eris.
Sedile est eloquio cumulatæ, & arte modicæ
Luminis ostendet, quidlibet unde petas.
Addita Natura pandit miracula, viros,
Causas, quæ multos texerat umbra dies:
Tum solidis adeo rationibus omnia fulcis,
Vt carpi, Mœnœi iudico, posse noxas.
Ingeniis miro felicitæ acumine quid non
Differit arguere, perspicuoq; docet?
Candidus & tersus lenis fuit agmine sermo;
Multus ubique nitor, multus ubique lepos:
Mædæ Medicis solis (ne forte quis inscius erret).
Hic operam & studium dedicat ille suum:
Plurima cœnili præcepta salubria visa
Fingendiq; probe moribus apta leges.
Amibus instillans animosq; το γυναι σκευη,
Hoc ager, vt studeas notior esse tibi.
Ignarus hominum vetas obrutescere mentes,
Interitæ va bonis deteriora sequi.

Quia

Quin obiter studii melioribus imbuit omnes,
 Qua se cognoscant, qua ratione Deum,
 Sed frustra celebrem male natus versibus illum,
 Cuius fama volat docta per ora virum.
 Instar multorum Gesnerus Apolline dignus
 Mythes, sat locuples hic mihi testis erit:
 Qui citra invidiam pressus vir candidus aqua
 Expensum trutinæ pollice laudat apus.
 Ut taceam geminos Etrusca voce loquentes,
 Quam cupida Ausonidum turba diserta legas.
 Lucis enim usura caruere, nec hactenus extra
 Septa domus reliqui corripuere podem.
 Restat ut Hispanos, Celtas, linguaque Britannos
 Representantes, Belgica verba sonent:
 Quos æque gratos doctis si senserit auctor,
 Adiciet totidem, capta inuante DEO.

LEVI.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZÆI, DE OC-
CVLTIS NATVRÆ MIRA-
culis

LIBER PRIMVS.

De natura diuinitatis instrumento.

CAPVT I.

NATVRA in qua elucet, atque ex-
presse se proferunt Diuinitatis ve-
stigia, cuiusque rei principium est,
quo consistunt omnia.

Natura est mens, λόγος, seu ratio *Natura quid.*
diuina, operum naturalium effectrix, re-

rumq; existentium conservatrix. Quæ vis nulli, præterquã
Deo, & qui illi indiuisse adhæret Christo ascribi
potest. Ipse enim splendor paternæ gloriæ, expressaq;
imago substantiæ illius naturæ, totiusque vniuersi est
opifex, suoq. nutu, nulla subiacente materia, omnia
condidit, in eoque est vita, vigorque rerum condita-
rum, atque ab illo singulis viuifica virtus infusa est,
hoc est, per eum vnumquodque genuina sua vi subsi-
stit, insitaque facultate se propagat actuetur. Nihil
in tanta, tamque immensa rerum vniuersitate iners
aut otiosum, nihil temere aut fortuito, nihil frustra
effectum est, omnibus stirpibus sua vis indita, singu-
lis animantibus suum ingenium, suæque attributa
naturæ inclinatio. Obiter quæcunque mundi ambi-
tu, cœlique complexu continentur, vi quadã insititia
instructa sunt ad actum sibi peculiarẽ ac suis quæque
locis temporibusq. disposita, admirabili quadã vicif-
situdine munia sua obcunt, cursumq. perficiunt. Hinc

Hebr. I.

Ioan. I.

*Deus omnium
rerum causam
in seipso com-
plectitur.*

Coloss. cap. I.

*Natura, nec
iners, nec otio-
sa.*

Benéf. I.

*De partibus
anim. lib. I.
cap. 5.*

*Simile ab adiū
structura.*

*Homo in quem
vsum & finem
creatus.*

*Natura vis ad
Deum referen-
do.*

quum Deus tanti muneris effector ac moderator col-
lustrasset, quæ sex dierum spatio perfecisset, visa sunt
illi insigniter bona, h. e. ita elaborata, vt artis ratio ef-
flagitabat, vt exposcebat ordo rerum ac series, vt de-
cor vniuersi exquirebat, adeo vt omnia ad vsum con-
ducerent, atque ad finem, cui erant destinata, specta-
rent. Quæ de re sapienter differuisse mihi videretur A-
ristoteles huiusmodi propemodum verbis: *Nihil in
natura rerum tam minutum, tamque vile aut abiectum, quod
non aliquid admirationis hominibus adferat.* Et q̃ Heracli-
tum Tarentinum dixisse ferunt, quū in casa quadam
furnaria diuertisset: *Introite, sunt hic etiā Dii:* hoc quoq;
in naturæ operibus sentiendum. In minutissimis enim
naturæ rebus numen elucet, omniaque honesti pul-
chrique rationem obtinent. Siquidem operibus na-
turæ hoc præcipue adiunctū est, vt nihil temere, vice-
que fortuita sit effectum, sed omnia finis sui gratia.
Et quemadmodum, quum de ædibus magnifice con-
structis sit sermo, non de calce, de lateribus, de lignis,
aliaq. materia agitur: sed forma ac specie, structuraq;
ædium, & in quæ vsum sint erectæ: ita, quæ naturæ o-
pera excutit, nō de materia, sed forma, totaq. substan-
tia, de vsu denique atq. utilitate differit. Sic corpus a-
nimæ gratia conditū est, membra vero officiorū, quæ
commodè actiones suas obeant, suasque functiones
exsequantur. Hōmo autem Dei causa in hoc mundi
theatrū p̃ductus est, quæ ille se oblectet, illius muni-
ficientiā agnoscat, in illo conquiescat, illiq; fidat atq;
innitatur. In tanta itaq. tamq. immensa rerum exsi-
stentiū multitudine ac varietate nō suspicienda mo-
do naturæ vis & efficientia, sed eius maiestas atq. am-
plitudo, a quo singula producta & p̃fecta atq. su-
perque benignitate naturæ opera subsistunt, atq. ab in-
cognitionē deducit. Deus enim tametsi sit inconspi-
cua

eum ex rebus tamen creatis, vt Paulus testatur, atque *Rom. I.*
 ex mundo tam mirifice condito, tam sapienter admi-
 nistrato & perspicitur potest & intelligi. Et quemadmo-
 dum Cicero ne teste, ex memoria rerum, ex inuen- *Tusc. I.*
 tionis subtilitate ac celeritate motus, omnique pul-
 critudine virtutis vim mentis agnoscimus, quamuis
 oculis ipsa non pateat. Sic Deum mentemque illam *Deus quare*
 aeternam ex operib⁹ eius dilucide perspicimus, eius- *nomini innot-*
 que vim atque afflatum efficaciter percipimus. Illius *stat.*
 enim virtus per omnia diffusa, singulis calorem, spi-
 ritum vitamq; largitur. Qua de re erudite conciona-
 tus est Athenis D. Paulus ex Arati sententia, quam e- *Athen. 3.*
 leganter expressit Lucanus lib. 9.

*Haremus cuncti superis temploq; tacente
 Nil agimus nisi sponte Dei, non vocibus ullis
 Numen eget.*

*Estq; Dei sedes nisi terra & pontus & aër,
 Et cælum & virtus: Superos quid quarimus ultra?
 Iupiter est quodcumq; vides, quocumq; moueris.*

Quis igitur erga illum non afficiatur, cuius vires ma- *Simile ab Im-*
 nifeste percipit, cuius donis cumulate fruitur. Si Im- *peratorum off-*
 peratores & principes optimo iure veneramur ac su- *cio.*
 spicimus, illosq; plurimi facimus, ac magnos honores
 eis deferimus, quod regna atq; imperia incruentia, ci-
 tiaq; sanguinis iacturâ parta summa æquitate admi-
 nistrant, quod magistratus habent inculpato, qui in
 obeundis negotiis muniisq; publicis magnam curâ,
 multamque operam subeunt, quo omnes in officio
 contineant, omniaq; passim sint pacata, nec Resp. vl-
 la discordia, aut seditione ciuili diuisa: quanto ma-
 gis Deum suspicere ac venerari par est, qui nulla cu-
 ra, nulloq; negotio, aut sollicitudine tam vastû latûq;
 mundi imperium nutu suo regit ac moderatur: Quo
 spectat illud Apulei hominis à nostra quidem reli- *De mundi*
 gione alieni, sed qui ex Hebræorum fontibus id hau-
 serit. Quod in triremi gubernator ac nauclerus, in-

*Simile à mul-
tis officiis de-
sumtum.*

*In Deū omnia
natura opera
referenda.*

*Propria natura
definitio.*

*Natura con-
templatio ad
Deum erigit a-
nimos.*

curru rector, choragus in Comœdiis exhibendis, præceter in choris, agonotheta seu remunerator in obsecundis certaminibus, consul inter ciues, dux in exercitu, comes in suscipiendis propulsandisq. periculis, hoc est in mundo Deus: nisi quod ærumnosum curisque innumeris implicitum videtur officii alicuius principem fieri: at Deo nec molesta est, nec onerosa imperii sui cura. Cæterum nolim mihi aduersari Medicos: aut grauate ferre Philosophos, quod in asserenda naturæ dignitate, ipsam ad fontem suiq. originem referam: hac enim ratione omnia reducuntur ad essentiam primigeniam, totiusque naturæ archetypum. Et quamquam late pateat naturæ vocabulum, suoque arbitrato secundarias quisque definitiones cōminisci possit, ad vnum tamen omnes reuocantur. Sic Medicis:

Natura est insita atque innata rebus qualitas.

Natura est quatuor elementorum mixtura & temperies.

Natura est vis & propensio animi cuiusque.

Natura Philosophi est motus & quietis principium.

Natura est qua cuique formam dat specifica differentia.

Natura est vis & causa effectrix, rerumque conseruatix toti mundo eiusque partibus inserta. Natura (vt proprius rem ipsam designem) est diuinorum operū ordo & series, quæ illius potentia, illiusque verbis ac iussis obsequitur, ab eoque vires mutuatur. Harum omnium descriptionum, & quotquot à viris disertis excogitari possunt, præcipua causa & origo ab æterna illa mente tanquam vberissimo fonte promanat. Quod omnium scire interest ac permagni refert obseruare, animoque penitus infigere, quo cuique magis innotescat summus rerum opifex, illiusque accendatur in mentibus nostris maiestas & amplitudo. Rerum enim conspectus, & naturæ contemplatio brutos etiā homines atque à Dei cognitione prorsus alienos, modo ne desit aliqua sanioris mentis scintilla, in maximam admirationē Diuinitatis perducit. Siquidem natura rerum,

quæ

quæ immensa est, ac longe lateq; diffusa, quum nufquam in oculis ac menti se ingerat, mirifice hominē afficit, atq; in summi parentis amorem ac venerationem dirigit. Nam si cui excutere libeat atque attente considerare, quis sit rerum conditarum, quæ aliæ ex aliis emergunt, decor & ornatus, quantaque arte, quo artificio, quam concinne atque affabre omnia elaborata sint & constructa, cunctaq; in hominum vsus necessarios, in oblectamentum ac cōmoditatem condita obseruet, quis illis affici non possit, aut æternā illā mentem non venerari aut suspicere, q̄ solius hominis causa, ista existare ac continuato perennique ordine ac serie subsistere voluit, non sine admirabili propagationis successu? Effecit hæc naturæ præstantia, vt præter alios Antonius ille (qui ob Christianorum persecutiones ac persequendi rabiem, quæ nullis nō seculis in crudescit atque efferata redintegratur, in solitudine secessit ac loca vasta, auia, impedita, tyrannisque inaccessa incoluit) vnice se oblectaret naturæ ac rerum contemplatione adeo, vt quum quidam ab eo sciscitaretur (nam omnibus se affabilem præbuit, nec cuiquam responsa denegabat, vt tetrici quidam) cur paucos ac prope nullos apud illum libros cōspiceret: respondisse dicatur: hæc mundi spectacula sic animi sui desiderium explere, ita mentem reficere, ac p̄bere documēta, viuendiq; præcepta atq; institutiones tradere, vt multorum librorū vicem suppleant, nec magno opere eorum adminiculo indigeat. Satiat enim aliquando librorum quamlibet amœna lectio, adeo vt mens assiduitate legendi lassescat ac defatigetur: quum naturæ consideratio ea oblectamenta, has voluptates, tanta blandimenta atq; illecebras proferat, vt nulla vnquā oboariatur satietas aut fastidium. Adornant equidem scriptores culti Rhetorum coloribus ac pigmentis lucubrationes suas ac commentaria, appositisque verbis rem illustrāt. Ac natura sum-

Omnia hominibus causa condita.

Antonii Eremita de naturæ sententia.

Proverb. cap. ult.

mi opificis instrumentum, ac ministra, quæ ad quidvis elaborandum fingendumq; efficax est & appositata non ascititia varietate, sed genuina ac nativa oculos mentemq. insatiabiliter pascit ac recreat. Quis vero naturæ solertiam, artificiū, industriam, scite elaboratas stirpium, flosculorum, animalium, reptilium, piscium, alitum species, omniumq. conditiones, vires, effectus possit, vel exprimere vel explicare? Quis artifex aut architectus quamvis eximius, eas formas atq. effigies imitando consequi possit, quæ passim se proferunt atq. oculis humanis singulis momentis se exhibent? imitatur quidem ars naturā, atq; hominum industria graphice quædam ad vivum exprimit atq. ementitur. Sic Conradus Gesnerus vir ut reconditæ eruditionis, ita indefessi laboris strenuam operam nauavit in illustranda animalis omnis spirabilisque naturæ historia, cui præ cæteris palmam defero. Sic pleriq. alij in herbarum descriptionib. effingendisq. earum figuris, non postremā laudē sunt promeriti. Verum ut nihil non popolare & plausibile ac laudem meretur artificiosa naturæ æmulatio: sic omnia muta exhibet inanima, insipida, inodora, nullaq. vi atq. effectū prædita. Neque enim è linguis est, iners, ignava, somniculosa, stupida, inanimata natura rerum, sed viuida, alacris, erecta, suisq. ostētrix, & quæ sensibus suauiter blandiatur, sic ut contemplantem multa cōmoneat, multa edoceat, suisq. inuitamētis incitet atq. illicitat, adeo ut spectator minime otiosus non in ea solum conquiescat, sed ad illū montem erigat, cuius virtute hæc omnia vigent & subsistunt. Ita in iis quæ oculis nostris exposita sunt, non solum naturæ artificium excellens quidem, & inimitabile spectari debet, sed Dei maiestas, amplitudo, decus, splendor, magnificentia, deniq; munifici patris erga humanum genus amor, & propensio. Elementa, cœlū, ortus & occasus siderū, diurnæ nocturnæq; vicissitudines,

*Conradus Gesnerus
ri laus.*

*Natura rerum
ad Deum nos
erigit.*

quæ dicitur qui- *Rerum*
 sollicita vultu *inde quæ*
 accursu hinc ex- *cat.*
 re emergunt ac
 comitantur,
 credidus, quod
 restituenda sunt
 hanc naturam
 vniuersi lib-
 et, opificii
 conspicuntur, quæ
 libus exornat, soli-
 et ante, fixæ; cõ-
 mare copulsus sit: *Psalm. 104.*
 Domine, omnia sa-
 possessione rerũ
 quibus perexigua
 , hæc natura cõ-
 ac iucunda. Sic Ci-
 Physicorum quæ- *Lib. 4.*
 est enim animarum
 , consideratio
 enim efficiuntur, ac
 mente & cogitatio-
 ipsa rerum summam *Tuscul. 2.*
 cõpletur,
 autem ipsa natura
 animal, nec etiam quod ortum è
 in suo quoque genere perfectũ
 alia humilia sunt, nec altius leuà terra
 in maximã altitudinem assurgunt, alia
 fronde virent, alia hyeme spoliata nitore *Herbarum*
 frondium, verno tempore repleta fron- *non sunt.*
 repullulant, denuoque in stirpem emer-
 est vlla res, quæ non ita viget infra vi-
 turgenteque sermine aut flore,

*Animantes
in terra insin-
tu ducuntur.*

Psal. 8.

Isa. 2.

aut fruges, aut baceas proferat, eaque Solis calore ad perfectam maturitatem perducatur, effectuque salubri imbuatur. In animantibus quoque, quibus quum ratio desit, sensus attributus est, ipsius naturæ vis atque inclinatio perspicui potest: alias enim natandi peritas aquatum incolas esse voluit, alias volucres libero cœlo frui, alias reptiles, quasdam gradientes, nonnullas foliugas, plerasque gregatim volantes, ut sturni factitant, milliariæ, frigilli, passerres, columbæ; immanes alias ac feras, quasdam cicures & mansuetas, ut omnia gallinacei generis, & quæ domestica atque altitia dicuntur. Homo vero, cuius imperio omnia subdita sunt & subiecta, multo quiddam præstantius est cōsequutus, nempe præter loquendi munus, rationem & mentem, animumque; cœlestis naturæ ac diuinitatis participem. Humanus siquidē animus decerptus ex mente diuina cum nullo alio quam cum Deo comparari potest nec ad vilius naturam referri. Quocirca homini enitendum, ut quam proxime ad suum opificem assurgat, illique assimilem se præstare affectet. Quum enim Deus cæteras animantes abiecit ad pastum ac pabulum: solum hominem humo excitatum, celsum ac sublimem constituit, quo ad cœlum ac domicilii sui conspectum mentem oculosque erigeret, quade re sequenti capite fusius.

Hominis dignitas & præstantia. CAP. II.

*Præcipuum
Dei opifi-
cium.*

QUum autem Deus Opt. Max. summopere suspiciendus sit in rebus creatis, quæ passim obuic existunt, atque oculis mentique se ingerunt, tum potissime in homine mirifice eius elucet sapientia. Quicquid enim in mundo se profert quamlibet continne atque affabre factum, nulla ratione comparari componique hominis præstantia potest, adeo ut hinc præcipue sumi voluerit sui æstimationem Deus, suæque diuinitatis specimen exhibere mortalibus, hoc est, ex sua cuiusque mente, sui que nominis perducere nos

vult

voluit in cognitionem tantique opificis reuerētiam:
 nihil enim expressius repræsentat Deum, quam mēs
 hominis, qua ad imaginem ac similitudinem eius est
 cōditus. Est siquidē homo expressissimum Dei simu-
 lacrum. Quamobrem ob externum internamq; ora-
 culum, atque amplissimas dotes *μικρόκοσμος* & dici
 meruit, quod in hunc cumulatissime omnia profude-
 rit munificus ille rerum parens atque opifex Deus.
 Huius enim causā omnia producta in lucem, illiusq;
 vsui cūcta patent, ac sunt exposita. Quod ipsum a-
 gnoscit Psaltes regius, gratiq; animi argumēta profe-
 rend: *Fecisti illum*, inquit, paululo angelis inferiore,
 imo propemodum vt Deum quendam gloria & ho-
 nore decorasti, illumq; præfecisti operibus à te crea-
 tis. Hanc autem prærogatiuam etiam à mundi exor-
 dio obtinuit, adeo vt omnia, dū vigent ac consistunt,
 homini sint obsequiosa ac famulentur. Sic enim Ge-
 neseos primo omnium rerum principatum ac præfe-
 cturam Deus homini asseruit. Fructificate, multipli-
 camini, replete terram, eā subigite, & in pisces aqua-
 tiles, volucresque aëreas, & omnes quæ in terris mō-
 uentur bestias, imperium exercete. De mente autem
 quæ illi diuina est, & qua proxime ad Deum accedit,
 deque internis animi dotibus, ratione & intellectu,
 quibus belluis præstat, quum abunde scriptores alii,
 nec sit huius instituti in præsentibus supersedeo. De
 corpore vero, quæque illi cognata sunt, ab eoque de-
 pendent, pauca disseram. Illius enim excellens & spe-
 ctabilis forma moribus animæ congruens atque ac-
 commodata, status corporis celsus atq; erectus in cœ-
 lum, os sublime ac resupinatum, omniū partium ac
 totius symmetria, seu exacta commensuratio, etiam
 ab Ethnicis atque à nostra religione alienis sunt de-
 prædicata, adeo, vt mirari subeat nostrorum hominū
 incuriam, qui aut nihil prorsus scrutantur, aut frigi-
 de, atq; oscitanter seipso natura q; opera excutunt,

*Mens hominis
 Dei simulacrum.*

Psal. 8.

*Homo mundi
 præfectus.*

*Decor corporis
 humani.*

*David natura
admirator uni-
us.*

Psal. 138.

*Davidis excla-
matio in Dei
admirationem.*

quum David rex magnific. pressus fixiusq. naturam hominis contemplatus exsuscitari cœperit atq; exardescere in tanti opificis amorem atque admirationē. Sic n. tum aliis, tum huiusmodi elegiis illū prosequitur: Celebrabo te Domine, q̄ mirifice sim formatus, opera tua admiranda sunt, eaq; scitatur & agnoscit anima mea, non fuit tibi occultum vllum os meum, quum formarer in abdito & quam miro artificio fingerer in materni vteri latebris. Informem atq; inelaboratum foetum viderūt oculi tui, & omnia membra mea velut in libro penes te descripta erant, quæ deinceps non nisi multis diebus formata sunt. Admirationi mihi est scientia tua, qua in me formando usus es, excedit illa prorsus captū meum. Quum enim inquit, me totum excutio, quum corporis structuram, animæ præstantiam, vim mentis sedulo expendo, eaq. ratione ac iudicio assequi nequeam, & maieſt. tuam veneror, & amplector munificentiam. Iam vero sinamus paululum interquiescere formam illam spectatissimam, tum reliquas partes corporis visenda specie: internorum viscerum situm, naturalium facultatum potentias, nervorum à cerebro ortum, ductū arteriarum à corde. venarum ab hepate propaginem, consideremus, tū animæ facultates & potentias, quibus ipsa suas functiones profert ac perficit: his accedit spiritus ille ætherius caloris naturalis sedes ac vehiculum, qui trifariam discriminatur, ac totidem locis discretus est. sic vt animalis cerebro. vitali cordi, hepatis naturalis sit ascriptus: hic cum nativo calore, humoreq; nutritio vtriusq; fomite corpus alit ac vegetat atq; in exercendis actionibus vires suppeditat, quamobrē non indiligenter tria hæc fouenda instaurandaq; sunt somno, vino, alimentis, exercitatione: q̄ tamen moderate adhiberi postulant, ne si vel immodica sint, vel intempestiva, hominem à sede mentis eōtingat dimovere, multisq; ac variis affectibus duci.

*Tres in homine
spiritus.*

*Quæ res spiri-
tus fulgiant.*

*Ignem est equidem vigor & cælestis origo
Omni homini quantum non noxia corpora tardant.
Terreniq; habitant artus, moribundaq; membra,
Hinc metuumt, cupiuntq; dolent gaudentq; nec auras
Respiciunt, clausi tenebris & carcere cæco.*

Lucid. 6.

Quibus Poëta quatuor animi perturbationes com- *Affectuum ty-*
plectitur, quæ ex intemperantia ortæ mentem homi- *tannu.*
nis turbulentam efficiunt atq; inquietam, mirisque
modis exagitant. Postremo ad illa dirigamus oculos,
quæ istis omnibus speciem præbent, formæque præ-
stantiam inducunt, hoc est, formandi figurandiq; fœ-
tus artificium excutiamus, quod tale tantumque est,
vt quiuis etiam à re medica alienus in eo excutiendo
vires ingenii acriter debeat intendere, huiusmodi e-
nim res scire & perscrutari cuiusvis interest, quum in
se ipse versetur, atq; in sui contemplatione quiescat.
Siquidem quum homo ex corpore & anima constet *Consensus ani-*
& conflatus sit, ipsumq; corpus animæ sit instrumen- *ti & corporis.*
tum per quod actiones suas perficit, cui non summa
esse debet vtriusque partis cura & obseruatio? quis
non vtriusque incolumitati optime consultum cu-
piat? præsertim quum alterum sine altero consistere
nequeat: suasq; functiones & munia inoffense obire:
Namque alterius sic altera poscit opem res, & coniu- *Hor. in art.*
tat amice. Est quidem corpus pro tempore caducum *Poët.*
& mortale, sed quum sit animi vas & receptaculum,
illiusq. ministerio vtatur. Deus id quoque destinauit
æternitati, ac per resurrectionis mysterium eiusdem
muneris voluit esse particeps, nèpe immortalitatis.
Naturalissimum procreate sibi simili, eoque reuerenter uti de-
bent homines tanquam diuino munere, Deiq; instituto.

CAP. III.

Postquam Deus cælum ac sublunarem hunc mun-
dum condidisset, omniaq; tam mirabili sapientia
atq; artificio cōstruxisset, vt nihil ad necessarios vsus,
ad commoditatem atque ornatum deesset, visus est

Coniugii institutio à Deo.

illi desiderari aliquis cui ista essent vsui, quiq; se his oblectaret ac frueretur. Itaque completo perfectoque omni naturæ ornatu, hominem in mundū tanquam in suam possessionem produxit, illique ne vitam inamœnam degeret, in adiumentum ac societatem mulierem adiunxit, inseuitque vtrique vim amoris, ac procreandæ sobolis audivitatem, humore spirituque turgido, atque organis idoneis ad eum vsum præparatis: & ne alter alterius contactum exhorresceret, addidit ille cebras, ac mutui complexus appetitionē, ut quum se inirent, suauiter illos affici, mirisque modis definiri contingeret. Siquidem nisi omnis generis animantibus hoc esset natura insitum, ut posteritati consulerent; ac propagationi insisterent, concideret ac collaberetur genus humanum, nec diu possent subsistere res mortalium.

Georg. 3.

*Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumq;
Et genus aquorum, pecudes, pictaq; volucras,
In furias ignemq; ruunt: amor omnibus idem:
Quid iuuenis magnum cui versat in omnibus ignem
Sauus amor nempe abreptis turbata procellis
Nocte natat caca serus. freta, quem super ingens
Porta tonat cali, & scopulis illi sa reclamant
Æquora, nec miseri possunt reuocare parentes.*

Stimuli veneris varii.

Deus cur coniugii instituit.

Quum itaque tam validus sit is affectus, tamq; indomitus, ut ægre possit coerceri (nec n. omnes luis cupiditatibus æque norunt moderari) indulgit hominī Deus genialem legitimumq; thorum, ut saltem intra illius limites cōsisterent, nec vago se concubitu contaminarent, q̄ dono continentix sunt destituti. Postquā igitur peracto concubitu, mulierē conceptu impleri contingit, magna subsequitur naturæ solertia in fouendo ac coagulando fingendoque vtriusque sexus semine, quo statō tempore exactoque nouem mensū decursu emergat dominator ille ac totius vniuersitatis decor homo. Hanc spem dubiam ac rudimentum

naturæ hominē effigiare condiscientis: appositissima
 similitudine exprimit Iob: Nonne sicut lac mulisti *Cap. 10.*
 me & sicut casum me coagulisti, pelle & carne cir-
 cumdedisti me, os & b. & neruis me compegisti, tuoque
 beneficio vita mea subsistit: ac tua virtus fulcit spiri-
 tum meū. Huic arinis est sapientis Hebræi sententia, *Sapient. 3.*
 qua vitæ suæ primordia in hunc modū describit: sum *Hominis pri-*
 quidem & ego mortalis homo similis reliquis, terri- *mordia qua.*
 genæ protoplasti soboles atq. in vtero matris figura-
 tus sum caro, 10. mensiū spacio coalescens in sangui-
 ne, ex semine hominis ac delectamento, subsequen-
 teq; somno. Idē quoq. & ego genitus hausi commu-
 nem aërem ac simili modo prodii in lucē, omniumq.
 hominum more ploratum edidi, atque à lacrymis vi-
 tam sum auspicatus. Ex quibus intelligimus cum in
 omnibus tum in excitandis propagandisque liberis
 omnia naturæ ordine ac moderate instituenda, vt ex *Moderate o-*
 Hippocratis & Galeni sententia motus seu exercita- *mnia instituen-*
 tio cibum præcedat, cibum sequatur Venus, somnus *da.*
 Venerem, qua expleta facultates naturales in elabo-
 rando foetu partes suas obeunt, ac lassitudo ex con-
 cubitu contracta obdormienti statim remittitur, ad-
 iuvante simul somno concoctionem: somnus nam ad
 concoctionis celeritatem est adiumento. Cæterum
 quod ad generationis nostræ principia attinet, magna so-
 let agitari quaestio. Conferat ne semen ad foetus ge-
 nerationē mulier? An conferat ad formæ similitudi-
 nem sexusq; discriminē virile robur? De effigie, formæ-
 que similitudine primū mihi instituetur disputatio,
 postmodum de muliebri semine, & quātum ad foetus
 procreationē conferat adiumenti. Ideo sum facturus
 accuratius quod apud nostrates nō desint lenæ quædā q̃
 persuadere conantur foeminis, q̃ minimum conferre *Fœminis mul-*
 ad generationē foetus matres, sed tantum gestationis *tum tribuendū*
 tædia obire, nouemq; mensiū fastidia tolerare quasi in procreatione
 conductitium vterum offerrēt viris, cui tãquam naui liberorum.
 onerariæ suas merces inferant, suamq; sentinā depo-

nant. Quæ per suasionem efficitur, ut matribus erga sua pignora amor tepescat, omnisque humanitatis affectus, quæ huic sexui peculiaris inesse solet, penitus exuatur. Quas ego quavis infamia dignas potius deputo, quam patiar in ullo honestarum numero censeri. Quod si exempla in has edenda sunt catamidiari, hoc est publicitus spectaculo esse merentur, ac contumelia probisque affici. His enim imputandum quod nonnullæ in suos inhumanæ sunt ac crudeles, suosque fortas vel exponant, vel desertos patiantur. Quæ sauiiores sunt ac magis feroces quam tigrides, leopardi, ursi, pantheræ, alique brutæ pecudes, quæ multum operæ impendunt alendis fouendisque foetibus: quæ etiam in alite domestica gallina monstrauit Seruator, adeo ut animantia quæque per catulis suis diuicent, ac se periculo exponant, vitæque discrimina illorum causa animose adeant. Vidimus autem hisce vernis mensibus trecentarum ouium gregem, quum balantes foetus scapha è littore auectos, matrumque vberibus auullos, non deterrite maris sauitia, incredibili affectu prosequerentur, accedere Oceani æstu ad vnam omnes fluctibus oppressas. Quo exemplo communitos velim, & documenta sumere improbos atque inhumanos progenitores, qui aut nihil prorsus, languide & oscitanter erga liberos, erga chara sua pignora afficiuntur: quum inertia mutaque peccata mastationi ac laniationi destinata non vulgarem affectum ac propensum animi iustificationes erga suos proferant.

De similitudine naturæ cum progenitoribus. Et qua ratione, quæ foris incidunt, infanti communicentur, multarumque rerum formas ex matris imaginatione conspiciat.

CAP. IV.

Constans est apud Medicos, multisque rationibus confirmata opinio, si mulier semen conferat affluentius, matri infantem assimilari: sin viro profluat exuberantius: patri, quod si ex æquo, parique mensura, ac col-

*Catamidiari
quid.*

Matth. 19.

*Ex animantibus
natura vis
perspicitur.*

*Exhortatio ad
humanitatem
ex animantium
affectu.*

*Seminis efficacia
in similitudine
dñi ratione.*

latis viribus contribuant, vtriq. assimilē esse vel parte vna patrem altera matrem referre: deniq. si in dextrā vteri sinum deriuetur, atq; e dextro teste promanet, caloris ratione matrē proferri: si vero ē sinistro atq. in leuam partē inclinēt, ob loci frigiditatē atq; humiditatem famellā procreari. Nonnunq̃, Lactantio teste, quum forte in leuā partē vteri viri semen inciderit, mas quidem gignitur: sed quia in parte, quæ foeminis procreandis destinata est cōceptus perficitur, aliquid in se femininile habet, supra quā viri decus patiatur vel formā venustam, vel nimiam candorem, vel corporis læuorē ac mollitiem vel vocem gracilem atque exilē, vel mentū glabrum nullaq; barba decoratum, animū deniq. minus virilem: rursus si in partē dextrā foeminei sexus semen defluerit, foeminam quidem procreari contingit: sed quoniā in aliena parte cōcepta fit, habet in se aliquid virilitatis, vltra quā sexus ratio permittat, vt valida membra nimīā p̃ceritatē, colorē fuscū, faciem hispida, vultū indecentem, vocem robustā, animumq; virilē atq; audacem: quo fit, vt istiusmodi constitutionis mulieres excussio ingo imperiū in viros exerceant, tantumq; sibi in administrandis reb. assumant auctoritatis, vt viris ne hīscere quidem aut mutire liceat. Hæc autem & pleraq; alia, q̃ de similitudinis ratione adferri possunt, licet sint vero consentanea magnaue ex parte sic res euenire soleat: præcipua tamen effectus huius causa in tacita mulieris imaginatione consistere mihi videtur. Si qd n. illa animo concipiat, aut in obuia quæq; in eonni uenter defigat oculos mentiq; imprimat, ea plerunq. infans in extrema parte repræsentat. Sic inter amplexus & suauia, si mulier oculos ac cognitionem in viri vultū dirigat, aut quem aliū præsentem imagnetur, huius effigies in foetu solet elucere. Ea siquidem est imaginariæ facultatis vis & potētia, vbi mulier fixius quid intuetur, vt simile quiddam conspectis, emoti-

Lib. de Opifla.

Lactantii sententia de similitudinis ratione.

Virago unde nomen sortita.

Mulier quæ magis imperiosa.

Imaginatio mulieris quid molietur.

*Leporina fissi-
que labra un-
de.*

*Arte mutatur
species & color
animantium.
Genes. 30.*

*Lib. 7. cap. 12.
Plinii sententia
de similitudini
ratione.*

atur, adeo ut infanti varias rerum formas induci con-
tingat, ac nzuos, lentigines, lituras, verrucasque im-
primi, quæ non facile elui possunt, aut emaculari. Sic
nostrates matronæ ex leporis obtutu infantes edunt
labello supremo bifido ac bifurcatim dissecto. Simili
ratione nonnulli simis existunt repandisq. naribus,
ore distorto, labris indecore prominentibus, totoque
corporis habitu deformi, quod mulier conceptus ac
gestationis tempore, oculis totaque mente ac cogita-
tione in monstrosas quasdam species fuerit defixa.
Tale quiddam in reliquis animantibus elaborare so-
lent naturæ artifices obiectis sub ipso conceptus mo-
mento variarum rerum coloribus. Quo stratagemate
astuque vsus iacobus, cui postmodum Israël nomen
inditum, passim stratis obiectisque virgultis, quibus
cortices ademerat, maximam gregis partem quum se
inirent, maculoso tegmine, varioque ac varicolore
vellere præstitit. Sic picturatas alites, sic canes equos-
que scutulatos ac guttatos perficimus. Quod naturæ
artificium, omnesque similitudinis rationes ac caus-
sas exactissime expressit his propemodum verbis Pli-
nius: Similitudo in animo menteque est reputatio, in
qua multa creduntur fortuita pollere, visus, auditus,
memoria, comprehensæ haustæq. sub ipso conceptu
imagines, tum subito oborta cuiusq. rei cogitatio ef-
fingere similitudinem, formasque miscere creditur,
hinc alios auorum, alios patrum, plerosq. autem co-
gnatorum effigiem ostentare. Ideoque plures in ho-
mine, quam in reliquis animantibus differentia ac
discrimina, quoniam cogitationum velocitas, animi-
que celeritas, atq; ingenii varietas multiformes no-
tas imprimit, quum cæteris animantibus animi sese
sint immobiles stabilesque atq; in suo cuique genere
similes. Quo fit, ut mulieris imaginatio alienam for-
mam, atque ascititiam effigiem infanti inducat, nulla-
q. in parte gignenti similē. Sic mulier quoddā quum ex-

tra legitimum thorum se alteri prostituisse, metuens ne inopinato subitoque mariti interuentu opprimeretur, exactis nouem mensibus infantem enixa est non adulteri, cuius furtiuo vsa erat concubitu, sed absentis mariti prorsus similem. Qua de re exstat perquam lepidum Epigramma disertissimi viri Thomae Mori, quod quum huic argumento mire congruat, non grauiabor adscribere :

Quod ante coniunx quatuor
Natos Sabine protulit
Multum ecce dissimiles tui:
Tuos nec ipse deputas.
Sed quem tibi puellulum
Enixa iam nuperrime est,
Solum tibi simillimum
Pro quatuor complecteris.
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdicas.
Atqui graues tradunt Sophi,
Quodcumque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis datur opera,
Eius latenter & notas
Ceras & indelebiles,
Modoq; inexplicabili
In semen ipsum congeri,

Quibus receptis intime,
Simulq; con crescentibus
A mente matris insitam
Natus refert imaginem.
Quum tot abesses milibus,
Dum gignit uxor quatuor,
Quod esset admodum tui
Secura dissimiles parit.
Sed unus omnium hic puer
Tui refert imaginem.
Quod mater hunc dum concipit
Sollicita de te plurimum
Te tota cogitauerat,
Dum pertimescit anxia,
Ne tu Sabine incommodus,
Velutq; lupus in fabulam
Supervenires interim.

Thomae Mori
lepidum epi-
gramma.

Quo fit ut inefficax sit argumentum, ac prorsus inu-
lida, parumque firma asseueratio, quae in designando
parente ex similitudinis ratione sumitur. Neq. enim
natura lex, aut publicus orbis consensus, ob similem
formam atque effigiem cuiquam prolem addici pati-
tur. Ceterum quod ad ingenia, ad mores, ad studia, a-
nimique propensiones attinet, quotidiana exempla
demonstrant, liberos, ut quibus omnis vis animi ac
vitalis spiritus ex facultate seminis est infusus, parum
propemodum esse conditione eum progenitoribus,

Similitudo na-
mini prole
asserit.

eandemque cum iis naturam sortiri. Verum hac in re plurimi refert intensius aut remissius re Venerea affici, illiq. incumbere. Sunt enim pleriq; minus salaces, minusq; feruidi, & qui non magnopere hanc monomachiā, hoc est. singulare certamen expetant, imo hoc luctamen detrectent potius: hi quo vxoribus gratificentur, easq; pacatiores, magisq; incommodas experiantur, pensum concubitus, seu debitum, vt Paulus vocat, persoluunt quidem, sed languide & oscitantur. Quo fit, vt fœtus à parentum natura ac moribus, insitaque generositate desciscat, atque hinc sapientes aliquando stupidos atq; inertes, parumq; sanæ mentis liberos procreent, quod huiusmodi voluptatibus non magnopere afficiantur. Quum vero progenitores in Venerem incalescūt ardentius, ac cumulate affatimq; conferunt, plerumq. euenit, vt liberi eisdem mores ac studia, motusque animi ac gesticulationes exprimant, parentumq; indolem repræsentent. Vt n. alites eandem cum parente naturam sortiuntur, eundem in pennis colorē referunt: ita liberi progenitorū mores exacte exprimunt, eademq; cum iis sunt naturæ essentia. Sic quæ parenti signa genitiua impressa sunt, eadem filiis inesse consueuerunt. Siquidem ex Horatii sententia, Carminum lib. 4. ode 4.

*Fortes creantur fortibus & bonis, Virtus, nec imbellem feroces
Est in iuuenctu, est in equis patrum Progenitæ aquila columbæ.
Et quoniam institutio naturæ perficit, atq; errores corrigit, vitiaq; eximit, commodum adiecit:*

Doctrina sed vim promouit insitam,

Rectiq; mores pectora roborant.

Chremes quoque Terentianus ex maternis moribus filium æstinat. Sic enim eum Sostrata Heautontimorumenos Actu 4. Scena 3. rixatur:

Id quod non est consimilis moribus,

Convinces facile ex te natum, tui similis est probe.

Nam ille nihil vitii est relictum, quin isidem sit tibi.

Tum præterea talem nisi tu, nulla pareres filium.

1. Cor. 6.

*Sapientes cur
aliquando stultas
procreant.*

Simile ab alitibus.

Et quidem ita natura comparatum est, idque magna ex parte vsuuenire videmus, vt filii sint paternorum morum æmuli, parentumque vestigiis insistant, sic vt plerique sectentur aleas, scorta, popinas; nonnulli tamen parentum industria atq. educationis beneficio ad summam virtutem emergunt, ac ad optimam frugem se conferunt. Quamobrem sedulo cuiq. elaborandum, vt ita affectibus moderetur, vitæq. cursum ac victus rationem instituat, ne vel sibi quicquã incommodi inferat, vel aliquo vitio suos contamineat. Siquidem ex patris semine, materniq. sanguinis profluvio atq. affluxu multa ad posteros solent derivari. Eadem enim vis & natura, quæ parentum semini inest, in natos diffunditur ac transfusatur. Sic ex Catulli sententia

*Mali cornu
malum ouum.*

Natura sequitur semina quisque sua.

Quum autem semen ex præcipuis partibus defluat, Parentum membrorumque membrorum in se naturam viresque complectatur, sit vt quæ vitia vlli parti inhæserint, ea hereditario iure proles sortiantur. Sic qui elephantiasi, quæ vulgo lepra dicitur, epilepsia, podagra, chira, morbisque aliis contagiosis sunt inquinati, iidem vitiis suos imbuunt. Et quoniam maternus sanguis præcipuum sit foetus alimentum, & fecundaria procreationis origo, plerumque euenit, vt plus labis ex matre contrahant, siue corporis habitum, siue animi mores spectes. Sic improba apud nos, temulentæ ac stolidæ liberos producant sibi prorsus assimiles, vitiisque maternis affines. Materna autem macula plus officit liberis, quam paterna, quod ad expugnatam pudicitiam aut commaculatam genialem legitimumque thorum attinet, vel ob bibendi consuetudinem ac temulentiam aliamque improbitatem spectat. Nam si vir aut adultus iuuenis nulli addictus, nec coniugio alligatus, ex puella quadam prolem susciteat, id laudem propemodum meretur,

*bi ac vitia in
proles redun-
dant.*

*Ex muliere
maior mali
pars in natos
deriuatur.*

non vituperium : quum vulgo diffitare soleant, tuto huiusmodi homini posse elocari filias, nempe non infœcundo aut effœcto, nec deploratæ sterilitatis, vt qui iam specimen ediderit prognerandæ sobolis : quum fœmina aut puella nubilis maturaq; viro, si id facitet, aut tale quiddam admittat, vbi vri aut prurire occeperit, illam existimationis iacturam hoc pudicitia detrimentum patiat, vt vix cerdo infimæq; sortis homuncio se illi addicere sustineat, aut si tale quiddam aggrediatur, confestim prostituti corporis vitium exprobratur. Ita vbi semel pudicitia vlli virgunculæ excussa est, atque expugnatum virginale claustrum, abditaque embolia reserata sunt, nunquā ea labes ac macula elui potest, nunquam hic hiatus refarciri. Siquidem, vt is ait :

Embolia ingressus secretior, ab immittendo.

nulla reparabilis arte

Lasa pudicitia est, deperit illa semel.

Quo spectat illud Plauti in Amphitruone : Non ego illam dotem duco esse, quæ dos dicitur, sed pudiciam & pudorem, & sedatum Cupidinem, Deum metum ; parentum amorem, & cognatum concordiam. Quapropter præter alios sapiens ille Hebræus studiose commonefacit progenitores, vt vigilanter prospiciant filiarum suarum pudicitia atque honestati, ne illas consuetudine improborum contaminari contingat, aut vllam maculam concipere. Est enim is sexus natura fragilis, atque ad ruinam propensior. Quum itaque plurima sint, quæ moribus vitæque integritati officiunt, nec minus rara quæ effigiem formamque corporis dehonestant, danda cum primis opera, ne quid incidat, quod animum deprauatis moribus, corpus monstruosa aliqua specie posset deformare. Et quoniam corporis species formæq; elegantia omnibus grata acceptaque est, accurate obseruanda sunt, quæ ex naturalium causarum progressu, formæ gratiam vel conciliant, vel adimunt, Ea quæ

Asclef. 7.

in muliebri imaginatione, atq; iis quæ foris obueni-
 unt potissime consistant, enitendum, ne quid illi se-
 xui versetur ob oculos, ne qua obrepat absurda cogi-
 tatio, quæ in elaborando fingendoque foetu aliquid
 adferat detrimenti. Si quid enim alicunde mali in- *Mulier gestans*
 gruât, si quis incidat terror aut ex re obuia trepida- *uorum affe-*
 tio, confestim omnis affectus & consternatio in foetum *etibus exposita.*
 decumbit spiritibus naturalibus atque humoribus
 eo conuersis, totaq; muliebri facultate in tale quid-
 dam effigiando occupata. Vehemens siquidẽ fixaque
 cogitatio dum rerum species vehementes mouet, at-
 que identidem versat, formam figuramq; quam assidue
 imaginatione reuoluit, foetui imprimat, atque illi rei
 cogitatae figuram inducit. Spiritus enim interni atq;
 humorum affluentia rei excogitatae pingit formatq;
 imaginem. Nec vero temere aut ex nulla causa est, *Vnde corporis*
 quod nonnulli enormi sint corpore, aspectu toruo at- *deformitas.*
 que inamœno, protuberantibus inflatisque buccis, o-
 re distorto, rictuq; indecenti, quum hæc eo eueniant,
 quod grauidæ huiusmodi spectra ac simulacra cogi-
 tatione menteq; conceperint, aut oculis intentius
 in illa fuerint defixæ: Sic nihil mihi æque improba-
 ri solet apud lasciuiores mulierculas, quàm quod ca-
 tellis simiisq; sese impensius oblectent, quodq. illos
 sinu gestant, fouent, demulcent, basiant, blandeque
 contrectant. Horum enim consuetudine & aspectu
 natura foeminarum imperfecta, nescio quid alienæ
 formæ animo menteq; concipiat, ac foetui inamabi-
 lem minusq; speciosum vultrum affingat. Sic apud
 Belgas catelli quidam Melitæi in delitiis habentur *Catelli Meli-*
 Heroinis, Camusii vulgo à naribus dicti, pusillo cor- *tai.*
 pore, colore niueo, naribus medio simis ac depressis,
 pinna eorum resupinata, cauda non in aluum reflexa,
 ut in ignavis canibus, quos hybridæ vocant, sed ere-
 cta atque in sublime falcata, oculis mire patulis, ac
 protuberantibus, utrinq; lippitudine vitiat, fractis

eneruatisque cruribus ac circa pedum suffragines repandis, postica vero corporis parte glabra, & quam nulli pili conuestiunt, sic vt podicem indecenter cōspiciendum præbeant eiusque rei causa spectantibus subinde obuertant. Hoc animalculū, quoniam membris moribusq; ridiculum est, multaq; obtrinet, quæ gignentis natura in se quoque posset transformare, ablegandum censeo, ne, quas imprægnari contingit, aliquid deformitatis asciscant. Hanc autem monstruosam formam membraque tam deformiter distorta non sunt natura nati, sed hominum opera, qui canuolis includunt, subductoque alimento cogunt gracilescere, quemadmodum virgunculis. vt est apud Terentium, cibum subtrahunt, quod reddunt iuueas, ne si qua paulo sit habilior athleta videatur. Sic circumforanei circulatores iuenculis membra interquent, quo in obeundis saltationibus sint agileres. Nuper nebulo quidam oppidatim spectandum, obtulit infantem inusitata magnitudinis, capiti reliquis membris non correspondentibus vlla proportionē. Quod vitium vbi ex morbo contrahitur, non arte ascitum, vt hoc erat. hydrocephalon Medici vocant ob eaput scilicet aqueo humore turgidum. Huius quum picturam modo spectasset grauida quædā, tam insolito spectaculo attonita, exacto gestationis tempore; non sine vitæ discrimine infantem edidit fungoso, stupendæq; magnitudinis capite; cui hoc etiam accessit mali, quod inter nutricis amplexus magis magisque extumesceret, atq; ad molem insignem protuberaret. Quod mihi quæsta est mulier oblato puero, cuius quum caput hincinde prementibus digitis leniter eontractarem, puluini more subsidebat modo cutis, modo assurgebat. Huiusmodi autem spectacula non prægnantibus modo sunt euitanda, sed omnibus etiam, quibus horum conspectus & imaginatio nocturnam quietem possit vel intercipere,

vel

*Mulieros im-
modice canibus
afficiuntur.*

*Rei gesta enar-
ratio.*

*Hydrocephalon
quale capitis
vitium. vulgo.
Bolhoofr.*

vel turbare, quod fere vsuuenire solet pueris, ægro-
tis, seniculis, melancholicis: quibus tamen monstri-
ficus rerum aspectus minus incommodat, quam mu-
lierculis, quæ oblati huiusmodi simulacris simile
quiddam in vtero effingunt, ac moliantur. Quum enim
omnes vires ac naturales facultates totæ sint in for-
mando fingendoque fortæ, sit vt muliere aliquo malo
perculsa, omnes humores ac spiritus ad ima ferantur,
atque in vteri secessum confluant. Quibus quum ac-
cedit inhærens penitusq. menti infixæ conspectæ rei
imaginatio, vis ipsa quæ formationi iussit, eam for-
mam ac speciem quam animo concipit, effigiat, ipsiq.
fortæ inducit. Neque enim temere est, quod dicitur,
Imaginatio facit casum. Simili ratione si forex, ælu-
rus, mustela, aut tale quiddam inopinato corpori in-
siliit, aut fragra, corna, cerasæ, baccæ, vuzque acinus
illi parti inciderit, confestim notam imprimi contin-
git: illique membro huiusce rei imprimi vestigia: nisi
forte mulier in ipso momento, quo hæc corpori in-
gruunt, subito absterfo membro, posticæ, aut remo-
tiori parti corporis manum admoëat. Quo tacto
confestim auertitur malum, aut contactæ parti nota
infigitur: tota imaginatione ac facultate naturali co-
sonuerfa.

*Vnde pueris
nota imprimi
tur, & deformat
species.*

*Proverbiū vul-
gare ex imagi-
natione desum-
itur.*

*Quando mu-
lier ex facie in-
femora aut na-
tes, notas transi-*

*De absurdo pręnantium appetitu, atq. insatiabili rerum desi-
derio, quibus si contingat frustrari, periclitantur.*

CAP. V.

Superioris narrationis series exigere videtur, vt de
pręnantium malacia, rerumq. insatiabili appeten-
tia pauca differā. Quandoquidē in simili fere ratione
hæc ipsa cōsistunt. Circa tertium à cōceptu mensem
vitium grauidas infestat, Gręcis kitta, Latinis pica di-
ctum, in quo ob vitiosos frigidosq. humores, atque a-
cidā pituitā, qua ventriculus imburus est, carbonēs,
putamina, cretā, testacea, aliaque esui inidonea, auide
cōcupiscunt. Quod malū potissime inualefcit, quum

*Pica morbus,
vulgo Frem-
de Lust.*

Humida mulieres exotica appetunt. Rei gestationis.

infantici crines erumpere incipiunt, ac foemellam gestant. Siquidem ob caloris penuriã, humores pituitosi minus concoquuntur, quo fit, ut status crebrique ructus ac fluctuationes foeminas molestant. Huic affinis mulierum malacia, seu mollities, cui viri etiam ac febricitantes plerumque sunt obnoxii. Prægnantes autem quæ hoc vitio tentantur, tam inexplibili tenentur rei alicuius desiderio, ut si denegetur, aut potiri nequeant, cum se tuum foetum in præsentaneum vitæ discrimen adducant. Id malum Belgicæ nationis matronas magna ex parte corripit: quod sint humentis frigidæque naturæ ac prauo nutrimento alantur. Non defuerunt nostra memoria, quæ conspecto viro quodam thoroso, ac corpore succulento, morsu huius appeterent armos. Quod ipsam cuidam gravidæ, quo illius desiderium expleret, & ne quid incommodi accideret, haud grauiter admisit: itaque illa dentibus partem auulsit, crudamque paululum modo mandibulis confectam deuorauit. Illa vero nec dum satiata iterato id tentauit, at vir illam repulit, nec denuo in corpore suo pati lanienam sustinuit. Quæ confestim mœrore tadioque affecta, parturire occipit: ac quum geminos gestaret, alterum viuum, alterum quod eodem pulpamento frustrari contigerat, mortuum edidit. Huius non alia mihi ratio excogitari posse videtur, quam quod contracto mœrore mulieris animo spiritus vitales imminui atque humores foetui alendo destinatos alio auerti, nec ad vterum deferri contingat, sic ut infans alimento, quo illum mater expleri voluit, destitutus vel elanguescat, vel emoriatur. Quum enim meatus & conceptacula per quæ derivari dirigique commeatus in vterum solent, occludantur, frustrari alimento infantem est necesse, ac vita priuari. Quod si prægnans validæ sit naturæ, suisque affectibus obistere norit ac moderi, non omnino extinguï, sed valetudinarium infantem esse contingit.

Mulier prægnans incommodum sentit ex denegatu eduliu.

git. Ex his abunde perspicui potest, quid efficiat mulieris imaginatio, quid rei obiectæ ac mente cõceptæ desiderium in formando fingendoq; fœtus corpore. Quamobrem non præter rationem artis mihi facere videntur, qui minus rigidi, nonnullis licet aliena appetant, nonnunquam admittunt, modo ne magnum detrimentum corpori sint allatura; tali enim victus ratione aliquando diuturnos chronicosque morbos discutimus. Sic vbi ægroti longis morbis conflictantur, non admodum difficilem aut refractarium præbere me soleo in iis admittendis, quæ summa auiditate ac quodammodo blandimentis, tum velut precario exposcunt, cum impense ea cupiunt, magnaq; alacritate atq; auide assumunt, vt excitato calore naturali, insitisque facultatib. irritatis atq. excitis, concoqui infixos corpori humores contingat ac meatib. reclusis dissipari. Itaque ex Hippocratis auctoritate nonnunquã ægrotis gratificari studeo ad eaque muscare ac conuiuere, quæ non magnam noxam corpori inferunt. Siquidem (vt is ait) paulo deterior cibus & potus, modo suauior, melioribus quidem, sed minus suauibus præferendus. Quæcunque n. sapidiora sunt, palatoque gratiora, & facilius concoquuntur, & plus alimenti adferunt, q. auide, summaque voluptate ea ventriculis amplectatur. Sic noui qui ex haleculis, quas arengas nostri vocant, crudis etiam, recensque mari exemptis, quartanas, erraticasq; febres discusserunt. Sic in deploratis morbis, quiq; ad summũ prauitatis adaucti sunt, auidam illam appetentiam non magnopere formido: neque n. in illis admittendis, quorum flagrant desiderio me aut contentiosum, aut obstinatum præbeo: sed adhibito delectu præscriptaq; vtendi ratione ac modo, eatenus hæc illis admitto, quatenus non effectura valetudini confidam, morbumque expugnatũ iri coniciam: huiusmodi enim acrimonia, edendiq; cupiditate acuitur atque extimula-

*Ægrotis quæ-
do in edulii
gratificandum.*

*Lib. 2. Apho-
rism. 38.*

*Auiditas o-
mnia sua via
efficit.*

Morbos expugnari ciborum nonnullorum desiderio.

Morbum aliquando morbo expugnari.

tur naturæ vis & potentia paulo ante sopita collectisque viribus morbum impetit alacrius. Sic morbum morbo, ut clauum clauo retundimus, maloque nodo malum adhibemus cuneum: quod ipsum nemini absurdum videri debet, cum in quibusdam morbis febrem sponte excitemus, qui alias futuri erant deplorati. Sic noui qui ex subito hostium incurfu, incussaque inopinato timore quartanam depulerunt. Sic apud nos morbus popularis, qui aliquot milia absorpserat, exorta repentina Oceani inundatione, confestim conflescere, prorsusque scuire destitit. Inguente enim externo aliquo tumultu, humorum collectiones dissipari, ac morbus oborta critica euacuatione mitescere, ac secari contingit. Atque hinc est, quod hydrophobos, hoc est, qui ex canis rabidi morsu & aquam appetunt & reformidant, inopinato subitoque impulsu aquis immergimus, ac metum metu discutimus: nonnullos frigidis morbis oppressos irritamus, atque ut incandescent, efficimus: quo excitato calore nativæ crudi frigidique humores concoquantur, ac natura ad expugnandum morbum incitetur.

Semen conferre mulierem, totius operis esse consortem.

C A P. VI.

Fœminis non deesse semen ratione conuincitur.

Q Vanquam virile semen cum primis efficax agentis motusque ac generationis principium existat, semen tamen conferre mulierem, atque efficaciter procurationi foetus adminiculari, solidis rationibus commonstrari, validisque argumentis conuinci posse video. Primum frustra illis indita forent vasa seminaria, testesque annexi genitales, si excremento seminali destituta mulier, quam minimum conferret, prorsusque esset asymbola. Cum autem nihil temere natura sit molita, necesse est ad seminis usum ac propagandi facultatem fabricata esse, suisque sedibus ac locis collocata, cum testes, tum seminis conceptacula,

cula, quorum vis ac natura est spermati vim foecundā ac prolificam suppeditare. Nec ad id conuincendum quicquam adferri potest validius, quā quod obseruemus magnos suboriri morbos, saepeque excitari mulierculis symptomata, nisi semen concubitu irritatum profluat. Multas siquidem videre est tam viduas diffultas Veneri, tum virgines nobiles, maturasque viro, vbi serius ad connubium expetuntur, erumpentibus etiamnum statō tempore mensibus animi deliquio, atque vteri strangulatione acerbissime infestari. Equidem omnibus hoc persuasum esse conuenit: plus detrimenti naturae inferri ex vitiatō seminis, quā menstrui floris suppressione. Nam semen corruptum virus contrahit, ac veneni qualitatem asciscit: hinc gilvus ille, ac mustelinus virguncularum color ubi viri, ac prurire incipiunt: hinc crebra suspiria, cordisque tremor & palpitatio expultrice scilicet facultate ad excretionem turgentis humoris incitata. Quod si tales *Semini cohibiti noxa.*
 seu viduas pruriginosas, seu profectionis ætatis virgines connubio destinari contingat, ac semen subdito *Virgines tempestiue elocandæ.*
 virili pessulo elici, in usumque procreandæ sobolis *Puella maritata renouiscunt.*
 depromi, protinus illas efflorescere videas; ac faciem roseo nitidoque colore perfundi, blandas denique atque amabiles, minusque tetricas ac morosas, præsertim ubi viros nactæ sunt qui valenter munus suum ob-eunt atque officio connubiali strenue perfunguntur. Et quanquam in his non consistat legitimi thori societas, nulla tamen re magis deuinciri perspicimus hunc sexum, quam si vir hæc in resapius uxori obsequatur. Sic enim omnia pacatiora sunt in ædibus, nullæque ingruunt intemperies, nulli tumultus, nullæ tempestates. Alioquin si rarior sit concubitus, aut *Mulier concubitus auida.*
 vir in præstanda opera pensoque absoluen-do languescat, omnem rerum domesticarum ordinem inuerti videas, omniaque sursum ac deorsum misceri: adeo sunt auidx huiusce voluptatis nonnullæ, ut lassari citius quā satiari queant. Quæ mihi potissima causa visa est.

quod mulier in congressu, mutuoq; amplexu semen conferat, & viro plus voluptatis concipiat. Cū enim natura comparatum sit, vt genitalis seminis excretionem propter turgidi spiritus eruptionem, nervorumq; tentiginem, ingens comitetur voluptas, ipsaque mulier geminum munus obeat; atque vtroque modo patiat (elicit enim virile semen suumq; cum eo commiscet) verisimile est illam plus gestire, ac voluptatis concipere, perfundiq; affluentius. Quo fit, vt proles matri sit plerumque quam patri conformior, quod vires maternæ exuberantius illi sint impressæ, argumento quod mulieres infantes diligant impensius, summoq; studio erga illos afficiantur. Siquidem præter seminis excretionem, etiam sincerissimi sanguinis scatebra, atq; irrigatione toto gestationis tempore foetus alitur atque augefcit. Itaque Galenum in ea esse sententia comperio, vt foetus plus paulo à matre suscipere, quam à patre censeat: ipsamque speciem, sexusque discrimen ad menstrui sanguinis affluentiam refert: similitudinis vero rationem ad seminis vim ac facultatem. Vt enim stirpes plus consequuntur ex vbertate soli, quam à coloni labore atq; industria: sic infans omnia vberius à matre accipit: Primum enim vtriusque semina vteri calore foueri contingit ac conglobari, deinde sanguine materno adolescere taciteq; ac sensim incrementa suscipere. Hinc maxima amoris vis infantibus erga matres propter sympathiam, hoc est, consensum, ac naturæ cognitionem, quodque cumulatiue maternæ vires illis sint inditæ. Similiter matres totæ sunt philoſorgæ, hoc est, indulgentiori affectu erga teneram ætatem quam patres, qui plerumque seueriores sunt, magisque rigidi. Quod designari puto ab Euangelista, cum matres inducit Rachaëlis nomine deplorantes infantium suorum calamitatem, tantumque in animo concepisse vulnus ob filiorum orbitatem,

*Femina virū,
ut materia for-
mam appetit.*

*Cur fere proles
matri assimi-
les.*

Lib. 2. de sem.

*Simile à satū
& coloni indu-
stria.*

*Cur proles ma-
tri addiscitur.*

*Matth. 2.
Hier. 32.*

ob desiderata, extinctaque, tam chara pignora, vt nulla blandimenta, nullaq; lenocinia, aut verborum solatia admiserint. Nihil enim ex Esaïæ sententia natura legibus repugnantius, quam quod mulier infantis sui obliuionem concipiat, exutoque materno affectu ac pietate, erga vterisui filium sit inhumana vel leuiter afficiatur. Cæterum videmus & patribus suam non deesse propensionem, affectumque naturalem illorum quoq; mentibus insidere, verū serius se in natos exserit. Siquidem adultis illi magis afficiuntur ac tum demum illorum rebus prospiciunt, commodisque consulunt, dum spem aliquam de iis concipere incipiunt, matres vero infantæ potius miserescent, & quia ab alieno, externoque subsidio eætas dependet, eo studiosius, pauloque maiori cura illam fulciunt, eiusque tutelam suscipiunt, minus rigidæ, magisque exorabiles, quam patres. Huius rei causa toties ad remunerationem, ac mutui officii vicem sacri codices inuitant, quam ciconiarum exemplo progenitoribus debent liberi, multisq; locis gratitudinem atque hostimentum exigunt. Patrem affectum videre est in gallina, quæ pullos, quos fouit, impensius amat: & quanquam gallus ovis eam vim, qua animantur, indidit, nulla tamen cura tangitur, nulla erga pullos affectu ducitur. Quod autem vterque conferat, ex gallinarum ovis experimenta capimus, nam & gallinæ citra galli operam oua pariunt, at illa si fouere contingat gallinæ subdit, putrescere citius quam animari: cum oua à gallina edita quam gallus subegit, post vnde uigesimum ob incubitudinem alites proferant, adeo vt pipiant etiam antequam testam aut putamen rumpi contingat. Hæc igitur tædiosa matrum gestatio, qua anni dodrantem purissimo sanguine foetum alunt ac nutriunt, amor denique erga recens editum infantem, tum similitudo matri plerunque conformis ac concolor, euiden-

Cap. 49.

Cur mulier

quam vir, erga

natos propen-

sior.

Matth. 23.

Ciconia paren-

tibus affeium-

tar.

Gallina incu-

batia.

*Mulieres non
Agnes in elabo-
rando factæ.*

ter euincunt semen conferre mulieres minusque o-
tiosas esse in elaborando formandoque foetu, quam
viros, qui ingesto semine, expletoq; concubitu, sub-
ducunt sese ac nullam mulieri præstant operam, nul-
lum adferunt in perficiendo foetu adiuumentum, cum
interim in tanto mensium decursu, multa effingere
atque elaborare debeat vteri muliebris facultas pe-
nitiusque necesse est:

Æneid. 6.

Multa diu concreta modis inolescere miris.

*Vnde species sexusq; animalis, hoc est, utri acceptam ferro con-
ueniat, virone an mulieri, masculi vel femella procreatio-
nem.*

CAP. VII.

*Deus præcipua
fecunditatis
causa.*

Q Vanquam totius vniuersitatis opifici omnia me-
rito ferantur accepta multa tamen fiunt ex na-
turæ decursu, suoque ordine incedunt, atque infito
motu feruntur. Horum omnium cum Deus sit au-
ctor, ipse pleraq; immutare solet, atque rerum ordi-
nem & seriem inuerrere, contraque naturæ legem a-
lia forma ac specie nonnulla producere. Verbi caus-
sa, Mulier masculæ prolis auida, in Deum sua vota di-
rigit fatigatque precibus atq; efflagitat, vt virilem se-
xum concipiat, cuius supplicationibus Deus annuit,
illiusq; voluntati acquiescit, atq; obsequitur. Exem-
plo res erit testator; Sara prorsus effecta, & cui iam
pridem menses substitierant ex Abrahamo grandæuo
prouectæque ætatis. Isaacum concepit, in quem Deus
totam posteritatis spem sitam esse voluit, omnesque
nationes auspiciatum hinc habere salutis assertæque
libertatis initium. Anna itidem mœrore, tædioque
sterilitatis confecta, cum precatur assidue ac fecun-
ditatem exposcit ardentius, Samuel à Deo extersit.
Elisæ quoq; officiosa sedulitatis hospita ad Prophe-
tæ preces filium cōsecuta est, quem etiam mortuum
ad vitam postliminio reuocari contigit. Quin & Za-
charias senilis deuentæq; ætatis, sic omnia moderante
diuina

Genes. 17.

1. Reg. 1.

4. Reg. 4.

diuina dispensatione ex Elisabetha annosa ac deplo- Lus. 2.
 rata sterilitatis, Ioannem Christi præconem susculit.
 Multiq; alii singularem sexum à Deo eblandiuntur,
 quo non desit, qui in maiorum hereditatem succe-
 dat, in quem opes atq; heriles facultates deuoluan-
 tur. Hæc diuini esse muneris nemo potest ambigere,
 eaque peculiarem effectum ex Dei voluntate obtine-
 re. Caterum de his nobis instituetur sermo, quæ ex
 naturalium causarum progressu emergunt, quæque
 natura vi sua insititia moliri soleat. Ipsa siquidẽ præ-
 parat corpus animæ moribus aptum, suumque tem-
 peramentum cuiq; accommodat. Cum autem duo
 sint principia, ex quibus corpus humanum coalescit
 ac generatur, quæq; infanti progenitorum similitudi-
 nem, atque sexum inducunt; semẽ quod viriq; com-
 mune: menstruus humor fœminæ solum peculiaris: Seminis vir.
 similitudo consistit in virilis vel fœminei seminis fa-
 cultate & viribus sic vt vel vni, vel alteri assimiletur
 pro affluentia copiaque collati seminis. Sexus vero Menstrui li-
quoris facul-
tas.
 discrimen non ad semen, sed ad sanguinem menstruum
 refertur, quod mulieri tantum familiare & cognat-
 um est: nam si semini ea vis inesset, cum virile valen-
 tius sit ac calidius, semper patrem sexus referret. Spe-
 cies itaque seu genus animantis tribuitur tempera-
 mento actiuarum qualitarum quæ consistunt in ca-
 liditate & frigiditate, atque ad substantiam siue na-
 turam materiæ subiectæ refertur, hoc est, ad menstrui
 sanguinis confluuium. Semen autem & vim genera-
 di figurandique fœtus supeditat, & materiam sug-
 gerit, menstruo itidem & simul materia inest & fa-
 cultas. Vt enim semen ad materiale principium ma-
 xime confert: sic menstruum ad potentiale condu-
 cit. Est autem semen, vt Galenus ait, sanguis accura- Lib. 2. de semē-
ne.
 te percoctus à vasis ipsum continentibus, vnde san-
 guis non solum materia est generandi fœtus, sed &
 semen est potentia. Quod vero cum sanguis menstru-
 us habeat vtraque principia, hoc est materiam & fa-

*Menstruum
materiam sup-
peditat alendi
fœtus.*

cultatem aliquid efficiendi, omnibus iu confesso est, sed semen quidem effectiuum fortissimum est, materiale vero exigua molis. Menstruum autem materiale quidem plurimum, potentiale siue effectiuū maxime debile. Iam vero si materiale gignendi principium iuxta quod species animalis absoluitur, in solo menstruo esset situm, fœtus utique exacte eiusdem cum matre speciei existeret. quemadmodum si effectiua vis in semine solum esset, semper patri foret assimilis. Quando vero vtrumque ambo principia habet, ac prædominatur in menstruo quidem materie copia, in semine autem facultatis & roboris, merito, ut Galenus testatur, speciem à matre potius suscipit fœtus quam à patre, etiam si ipsius semen ad materiale principium conferat, sed debilius. Similitudo vero etsi imaginatio in ea re maximum momentum obtineat, non tam ad matrem, quam patrem refertur, licet maior vis sit in virili semine; muliebris enim genitura, cum facultatem ex menstruo per nouem menses prodeuntem assumferit, tanto exsuperat, quanto circa primum congressum superabatur. Proprium enim mulieris semini est, suam ipsius substantiam magis, quam virilem augere ac roborare. Sic foemina non solum materiam suppeditat elaborandi fœtus, sed vim, robur, ac facultatem conceptus perficiendi, licet muliebri semen virili familiare alimentum existat humilitatis scilicet ac tenuitatis ratione, eoque ad effingendum concinnandumque accommodatius: Ut enim ex cera molli ac fluxa, vdaque ac tenaci argilla artificis manus quiduis potest effingere: sic semen virile commistum confusumque muliebri semini & menstruo, formatione efficaciter inficit, atque hominis opificium orantibus suis partibus absoluit. Vel si ex natura rerum sumi velis harum rerum cōparationem: quod in plantis terra, hoc in conceptu uterus. Ut enim plantarum semen terra indi-

*Simile à cera
ac vda argilla.*

etiam si gelat: ita hominis Terra atq. ve-
 si desiderio afficitur, exigit si comparatio.
 et ex veniallrigatione for-
 tis conficito, quanta so-
 luti multiplicando formandoque
 adolefcit, tacitisque a-
 pronchitur. In quo & il-
 lud iudico, quia vi masculum,
 natura effingat atque emo-
 liari potius, quam viro ascri-
 bendo de materiz elatione, quae
 semine, & sanguine, qua toto
 masculatur atque irrigatur, in
 virile semen cum
 principium est, denique in-
 opificium huma-
 muliere tamen semen conferente,
 sanguine, vberiore materiã sup-
 adinichilo fortis absol-
 distinguitur ita, vt vel marem vel
 atque emolliatur.

patribus. obiter quid designet pro-
 inuenerat, alia ratione, quam in libello
 materis.

C. A. P. VIII.

et, cuique partes generando ho-
 si optime constitutæ sint, nec in
 eretur, speciosa quæq; pfert, sui
 product omnibus numeris ab-
 quid nisi subit, aut perplexa con-
 aut alter quam res exigit, eor-
 gerandi principia, multi-
 monstrifque for-
 quæ astrorum con-
 in scelerum vindictam
 contendant. Quod vix eo

Vnde monstro-
 sa corpora.

*Simile ab arte
fusoria.*

Mola matriæ.

*Intemperantia
Veneris infanti
moxia.*

consentaneum, sic ex vitiosa vteri constitutione, ex sordido corruptoque semine atque enormi concubitu, magna ex parte hæc evenire contenderim. Vt enim in opere fusili, si materia impura sit, minusque defecata, si vasculum aut receptaculum obliquum, anfractuosum, hiulcum, angulosum, distortum, rimosum, voluminibus implicatum, dissolutum, maleque coherens, ridiculas imagines, absurdaque simulacra, atque ad spectu horrenda produci videmus: ita si losi male constituti sint, si vterus in alterum latus inclinet, ineptaque sit, ac mala temperata materia, nunquam natura decentem exactamque formam expresse rit. Sic mulieres Belgicæ, potissimum quæ oras maritimas accolunt, cum tumultuosæ sint atque inquietæ in peragendo concubitu, alienas insuetasque formas subinde embryoni inducunt: nec solum molem. hoc est, rudem, informem atque inelaboratam massam, quæ ferri aciem respuit, proferunt, sed quiddam deformi specie, quod palpitet, ac vitale existat, formamque incoati operis obtineat, qualè artifices rudiori penicillo adumbrare solent. Nautæ siquidem, quibus ferre sunt addictæ, ubi ex longa diutinaque peregrinatione ouantes in portum sunt delati, plenisque velis ostia subeunt: confestim vxores suas ineunt, nulla habitamentis decursus ratione, nec obseruato interlunio Lunæque coitu, quo tempore ob mensium defluxum congressus noxius esse solet ac perniciosus. Nequit enim semen coalescere, nec debite cum muliebri sanguine vniri. Quo fit, ut genitura vel effluat, vel si omnino coherere contingat, non possit natura confusam maleque coherentem materiam elaborare. Nec solum virorum incontinentia culpanda est, verum & mulierum, quibus cum iam pridem non sit rei Veneris facta copia, viro se nonnunquam viris subiiciunt, atque auide semen rapiunt, ut famelici cibum, ac Cerberus offam. Eoque fit, ut vteri facultas aut prorsus

prorsus à spe generandi excidat, prolisque successu
 frustretur, aut si quid efficere tentet, operiq; manum
 admoliat, monstrum sam quandam formam ab ho-
 minis specie prorsus alienam embryoni inducat. Non-
 nunquam post trimestre spatium fœda illa colluui-
 effluit, ac frustulatim cōfertimq; erumpit, indigesta
 congeries, quasi nauem sentina exhaustire cōtingat.
 Huic affinis est effluxus quidam multis torminibus
 pressurisq; mulieribus infestus: nostrates, quod quar-
 ta silentiq; luna vi cuius menses defluunt, conceptus *Conceptus non*
 incoari cœperit, Lunarem partum aut populari voce *naturalis eni-*
Mankind indigetant. Perficitur autem spurcius hic *tur.*
 conceptus nonnunquam citra virilem operam ex-
 imaginaria Venere in iis, quæ admodum pruriunt,
 impensæque sunt salaces ac lascivæ, sic ut ex cerebro
 virorum contuitur contactuq; muliebri semen cum
 sanguine menstruo conglobari contingat ac coale-
 scere, ipsamque facultatem vteri, atq; insitum calo-
 rem rudimentum aliquot animatis meditari. Verum
 cum desit causa formalis, nempe viri semen opificis
 rationem obtinens; materia, quam mulier suppedi-
 tat, alienam absurdamq; formam adsciscit. Nonnun-
 quam tale quiddam mutua viri opera cōscitur, cum
 vir quarta Luna, silentique fidere, ac quarto à Lunæ
 coitu die, quo menses defluunt, mulierem subigit,
 non obseruato naturæ cursu, ut qui fluctui obnititur,
 æstuque aduerso navigationem instituit. Id nostra-
 tes contra lunam micturire prouerbiali figura, Lati-
 ni Quarta luna natos vocant: Quod inauspicata vi-
 tæ principia habeant, præterque naturæ ordinem
 ac modum generationis primordia sint consequuta.
 Quo fit ut infelicem plerunque in aggrediendis re-
 bus successum obtineant, qui tali ratione concipiun-
 tur. Siquidem cum erumpentibus mensibus mulieri
 vir commiscetur, fissi fluxum contingit obducto vi-
 ri pessulo, labentemque sanguinem resiliire, ac re-

Virile semen
opifex factus.

Vulgare pro-
uerbium,
Teghen de
Mane gepist.

*Simile à doliis
vinarum.*

*Menstruo in-
quinata into-
la esse.*

*Bubones ingui-
nis, Olapoo-
reni.*

*Vnde in corpore
et animo mon-
struosa species.*

*Quartana
nati, vulgo
Teghen de
Mane gepist.*

gurgitari. Cuius experimentum capere licet ex doliis, cadisq; vinariis atq; in sanguinis è naribus fluxione, in quibus profluentem liquorem immisso embolo, licioque contorto cohibemus ac restringimus. Hoc autem nec consultum nec necesse est promanantem sanguinē sistere, cum vtile semen tali vligini cōmixtum non possit purum purumq; hominem efformare. Materia siquidē est improba atq; inhabilis minusque apta, vt concinnam formam decetemq; figuram assequatur. Quod mihi iusta ratione, idq; ex Dei præscepto inhibuisse visus est Moses, ne quis congregiatur foemina huiusmodi inquinamenti conspurcatæ. Dici enim vix queat, quid labis ac contagii his inferatur, quid detrimenti, q̄ valetudinis incommoda concipiant, qui ad eum modum constituta foemina, cupiditatibus suis impotentius indulgent, illamque auidius amplexantur. Sensim enim serpit contagio, totumque corporis habitum inuadit, atque elephantiasin, lueque Venerea facie inficit. Quod equidem peragit celerius, vbi mulier contagiole aliquo morbo, quod fere prostitutis nunc vulgare est, sit imbuta. Sic enim præsentaneo veneno obuia quæque polluit, contactuque omnia foedat. Quamobrem non est quod quisquam magnopere miretur, vnde tot monstruosi partus, tam deformes hominū species, tot passim scoli, mutili, distorti, vari, repandisque cruribus, tot circa podicem, atque in inguine condilomata, bubones, tumidq; matiscæ: quod ad animum vero attingit tot passim stupidi, obliuiosi, bardj, biliti, deliri, stolidi, rationis inopes, amentes: cum non aliunde, quam ex enozmi decubitu, atque intempestiva Venere hæc proueniant, vel potius ex vitioso corruptoque progenitorum semine in posteros deriuentur. Hinc secum quisque expendat, quam sint crudeles in sua pignora, qui illa tantis malis inuoluunt, quales præ ceteris existunt, qui **Quartana**, hoc est, profluente men-

mensum illuue, concubitus non exhorrescunt, liberisq; propagandis operam impendunt. Hoc enim efficiunt, ut quos excitant liberos, omnibus dotibus naturq; muneribus, quibus bene nati abunde fruuntur, destitutos esse contingat. Ad nullas siquidem functiones obeundas, ad nulla munia, nullasque res praeclaras sunt appositi. Quod si attentare quippiam pergant, nullum habent in rebus aggrediendis successum, nullumq; optatum aut prosperum euentum. Sunt enim inaboluta natura, ut qui naturales facultates quaeque ad actionem hominibus sunt adiumento imminuta, mutila; habent atq; imperfecta, idque non suo, sed parentum errore, qui praeter decorum contraque naturae ordinem negotium procreandae sobolis sunt aggressi. Quo effectum est, ut multa illis subdita exceptaque sint, aut saltem parce & maligne distributa, quae aliis effuse atque affluenter obtigerunt. In animo vero non minus grauem iacturam patiuntur. Sunt enim à communi humanitatis sensu prorsus alieni, stupidi, obrusi, inertes, nec praestantia doctrinae, nec acumine ingenii, nec inuentionis subtilitate, nec consilio aut prudentia, ceteris vlla parte conferendi. Superioribus annis me visa est medico mulier quaedam insularis, quae dum ex nautici generis homine conce-

Rei gesta narratio.

Urtica marina.

diutius manibus cōtrectatz liquefcunt inducō pruritu ac mordaci vredine, vnde nomē id obtinuerunt. Postmodum monstrum delapsum est ex vtero adunco rostro, longo teretique collo, oculis vibrantibus, cauda acuminata, eximia pedum agilitate. Id post primum lucis intuitum conclaue stridoribus implet, atque vltro citroque discurrens, latebras persequitur, tandem mulieres puluinis impetunt, ac suffocādo perimunt. Hoc monstri genus quoniam hirundinis more, sugillando sugendoque fœtui infestum est ac sanguinem adimit, Sanguisugam nominant, vulgo *Snygers*. Postremo mulier hæc plus satis de lassata non sine summo vitæ discrimine prolem masculam edidit à monstro ita excarnificatam, vt à sacra lotione quam minimum vitæ superesset: mulier vero ægre refocillata, quas molestias ac torturas perpeffa sit, optima fide mihi enarrauit: illique præscripsi saluberrimam vitæ rationem, tum quæ restaurandis firmandisq; viribus sunt accommoda: erat n. prorsus elumbis atque eneruata. Hæc & pleraque alia documento cuique esse debent, vt in congressu mutuo omnia decenter debitoq; ordine peragantur, ne quid incommodi aut detrimenti naturæ contingat inferri. Quæ in parte acriter increpandi videntur iætabundi quidam qui nihil non sibi permittunt in præstanda Venere, nec vllas leges sibi præscribi patiuntur moderandæ voluptatis. Siquidem nulla habita concoctio nis aut cruditatis ratione, nullo noctis aut diei discrimine, neglectaq; eius rei oportunitate cum lubet, suis cupiditatibus indulgent, ac libidini identidē obsequuntur; tantumque inesse sibi virilis roboris iactitant, vt nulla concumbendi assuetudine satientur, nulla continuatione lassescant, qui *ἀνίσχυροι* ignorare mihi videntur, in quem vsum genitales partes homini sint attributz, vt quas non in fortificandi vsum ac propagandi successionem, sed ad obscœna opera

Sanguisuga in corpore muliebris.

Salaces notantur.

Opera accommodant, atque ad sterilē infœcundam-
que voluptatem conuertunt, sed hi tandem profusæ
effrenisq; libidinis pœnas persoluent, membris ar-
ticulisque podagra ac chiragra contortis.

*Quaratione masculum, qua feminam procreare possit, qui
eius rei sit auidus: obster ex qua causa Hermaphroditi, hoc
est: utriusque sexus homines generentur.*

CAP. IX.

SI quis procreandi sexus virilis sit auidus, aut deni- *Deus prima*
que foemellæ desiderio teneatur, hoc illi in primis *conceptus eam*
persuasum esse conuenit, istarum rerum successum *sc.*
atque auspicata principia à Deo Opt. Max. impetran-
da penes quem effectus huius causæ præcipue confi-
sit, sit enim nonnunquam, constantibus etiam bene-
que constitutis facultatibus naturalibus, vt vel ste-
rilescant homines, vel orbari prolibus contingat, *Cap. 5.*
quod Deus per Oseam his comminatur, qui præter *Sterilitas à*
eius institutū illegitimo concubitu se contaminant, *Deo.*
aut aliunde quā à Deo fœcunditatis subsidia petunt:
Quia inquit, Beelphegor, hoc est, Priapi statuam ac
simulacrum adierunt, atque additi fuerunt turpitu-
dini, auolabit gloria eorum ab vtero, à conceptu, à
partu: Dabo eis vuluam sterilē, & vbera arentia, ra-
dix eorum marcescet, nec fructum vllum proferet.
Quod si genuerint, interimam amantissima vteri eo-
rum. Quæ documento cuique esse debent, irato Deo
omnia inauspicato tentari, atque inprosperum suc-
cessum consequi. Tale quiddam minatur etiam apud
Ezechielem Deus superstitiosis mulierculis: quod *Cap. 8.*
Adonidem, hoc est, Veneris amasium desierent, qui *Idololatria &*
ab apro dilaceratus: circa inguina, erecta statua quot *superstitio in*
annis coli cœptus esset. Cæterum si is hominibus nō *fœcunditas*
sit insensus, omniaq; sinat decurrere naturæ ordine, *causa.*
suisq; legib. ferti nihil vetat extrema præsidia accer-
sere, ac naturæ imbecillitati adminiculari, si quando
ex occulta quadam ac latenti causâ frustrari queam.

*Qua generandi
facultatem
perficiant.*

quam liberis, atque inanem subire laborem contingat. Duo itaque sunt, quibus potissime concubitus perficitur, quæque ad liberorum propagationem sunt adiumento: primum humor genitalis, qui partim à cerebro totoque corpore, partim ab hepate sanguinis officina diffunditur. Deinde spiritus per arterias à corde promanans, cuius vi pudendum erigitur ac rigescit, cuiusque impulsu materia seminis foras erumpit atque eiaculatur. His accedit appetitus ac concubandi desiderium, quod vel imaginatione excitatur, vel ex conspectu contuituque ac contractu venustarum mulierum accenditur. Quibus præfidiis quisque est destitutus, eaque vel languida habet, vel invalida, cum primis ineunda ratio est, qua naturæ lapsus atque error corrigi possit, viresque naturales tanquam luxata quædã aut collapsa restaurari. Ut enim steriles agros cultura atque industria hominum fecundos effici videmus. Stirpesque atque arbores infructuosas adhibita cura vberimos fructus producere; ita in excolendo hoc fundo ars medica strenue suam præstat operam, summoque studio naturæ vitii medetur, ac velut agrum sterilem adhibito lætamine restitubili fecunditate instaurat. Si calorem languidum, raras exilesque spiritus, siccitatem frigiditati coniunctam partium genitalium, nervorumque imbecillitatem ad temperamentum reducit: obiter omnia amoliri tentat, quæ homini prognerandæ sobolis spem adimunt. Cæterum cum alimenta qualitates etiam elementares immutare sint apta atque infelicem corporis habitum ad commodiorem transferre; necesse est, ut eiusmodi conditionis homines cibis utantur, quibus natura fecunda effici possit, ac propagationi sobolis idonea. Inter ea autem quæ Venerem excitant, ac foeminae generationi sunt accommoda cibi numerantur laudabilis succi, quiq; probe nutrit, ac corpus vegetum reddunt, ac succulentum,

*Simile appo-
situm ab agri-
cultura.*

*Qua semen vi-
tile accumu-
lans, ac Vene-
rem excitans.*

tum: cuius facultatis sunt calida & humida. Confic-
 turenim, Galeno teste, seminis substantia ex syncera
 excocta que sanguinis superfluitate simul & flatuosa.
 Plerisque autem vis inest augendi cumulandi que se-
 minis nonnullis efficacia incitanda mouenda que
 tentiginis atque humoris propellendi. Edulia quæ
 materiam suppeditant, oua sunt Gallinacea, phasia-
 ni, turdæ merulæ, ficedulæ, gallinagines, pipiones,
 passeruli, perdices, capi, pullastri, amygdala nucleï
 pini, vix passæ & Corinthiæ, vina omnia generosa,
 dulcia ac meraca, potissimum quæ ex vva Apiana
 (quam muscatulam vocant) exprimuntur. Partes ve-
 ro genitales erigunt, ac prurigne afficiunt Satyrion,
 Iuringium, Nasturtium, Erysimum, Pastinaca. Cinara,
 Cephæ, Napi, Rapæ, Asparagi, Zinziber conditum, Ga-
 langa, Acorus Bulbi Cochleæ marinæ;

Et quæ frugifero feritur vicina Priapo,

Excitet ut Veneri tardos Erûca maritos.

Colum. lib. 10.

Quæ (vt alia pleraque) lumbos incitant, atque homi-
 nes impendio salaces efficiunt. Vt enim sclopetas ac
 bombardas primum puluere tormentario inferciri
 videmus ac globis oppleri, deinde adiecto efficaci
 puluisculo fumanti stupa vel ignito funali incendi,
 globumque violento strepitu exturbari: sic in hoc o-
 pere duo concurrere est necesse, ne irritus sit cona-
 tus, conglobati scilicet seminis copiam, & vim quan-
 dam spiritus flatuosi, qua explodi semen possit, atque
 in vteri recessum recondi. Quod si huiusmodi ma-
 chinæ cassæ sint atque euanidæ, aut denique nitrosus
 hic puluis insyncerus atque adulterinus, nullam in
 prosternendis mœnibus, diruendisque vallis vim
 obtinent, nec horribilem vllum sonum proferunt,
 sed exilem quendam stridorem inanemque strepi-
 tum edunt, vt luscitantium puerorum inflatæ vesicæ.
 Hinc nostrates Salinarum ignauos quosdam qui in-
 cassum, nulloque opere fructu mulieres fatigant,

*Accommoda
 similitudo à
 bombardis.*

*Puluis nitrosus
 buspoer.*

*Muliebre pro-
uerbium in eu-
nuchos.*

*Quare uxori-
bus gratifican-
dam.*

*Masculus
quando concipi
contingat.*

*Mercurialis quo
effectus in exci-
tanda prole.*

detonare quidam distitant, sed nullam subsequi plu-
uiam, nec internas partes, atq; vteri recessum rosido
liquore madescere, atq; irrigari. Habent siquidem il-
li inflatas venas, ventoque turgidas, sed semine desti-
tutas. Quamobrem cum vxoribus gratificari volunt,
illasq; peculiari officio demereri, q; matrimonio sunt
addicti, non tenui apparatu se instruant, nec in hanc
palæstram inermes descendant, alioqui tetricas illas
experientur ac morosas, nec vlla in parte dicto au-
dientes. Cum autem comæatu assatim fuerint in-
structi, captanda oportunitas, qua possint non sine
fructu se operi accingere. Quod tum demum est tem-
pestiuum, cum menstrua illuuius sit expurgata. Ea si-
quidem sentina prohibet coalescere ac fermentari
semina, efficitque vt vterus sit conceptui inidoneus.
Defluxis itaque mensibus, vteroque exacte defecato,
nullo enormi concubitu, nullisque validis cōcussio-
nibus procreandis liberis insistant, completoq; ope-
re, mulier clementer ac placide in dextrum latus de-
uoluatur, capiteque declinui, ac subsidente corpore in
somnia resoluator. Hac enim ratione in dextrum v-
teri sinum derivari semina, ac masculum elaborari
continget. Cæterum anni tempus, regio, cuiusque æ-
tas, alimenta clariorifica maximum in hac re momē-
tum obtinent. Æstas siquidem modo ne nimis ferui-
da sit ad masculi conceptum accommodatior, quod
semen ac sanguis menstruus ex ambientis aëris qua-
litate plus caloris concipiant. Regio quoque calida,
ætas adulta, plenæque pubertatis, tum hispida hirsu-
taque corpora ad producendos mares magis apta. In-
terim multa sunt, quæ vi specifica ac latenti abditio-
nis effectui his perficiendis accommodata. Sic Mercu-
rialis, quam in marem ac foeminam discriminant, ef-
ficacissima prædicatur in sui generis sexu proferen-
do, adeo vt masculi decoctum aut succus diebus qua-
tuor à primo purgationis die bibitus, pcreandi maris

viam

vim vtero conferat: foemine vero succus totidem diebus parique modo assumtus, foemellæ proferendæ vires suppeditet, præsertim si iam sistentibus mensibus vir mulieri congregiatur, amplexuque mutuo conculescant: hac, vt opinor, ratione, & ille dextrum vteri sinum ac cavitatem expurget, caloremq; foueat: illa sinistrū. Quo fit, vt sublato humore frigido, mulier conceptui efficiatur idonea. Vt enim in palustri atque vliginoso loco plantarum semina suffocantur, nec facile in stirpem emergunt: Ita ex frigidi humoris redundantia semina strangulantur, adeo, vt vis ac facultas muliebris vteri nequeat vllam speciem seminumque emoliri. Nō dissimili sunt effectu seseli Mafsiense, saluia, nux myristica (quā muscatam vocant) *Simile à fundinators.* cynamonum, xylocasia, zeduarium, agallochum siue lignum aloes, parthenium, calaminthæ species, orminum, dictamnium, hellenium, iridis radix, laserpitii succus, eiusq; generis innumera, quæ & status discutiant, & locos firu densaq; fuligine obductos abstergunt, atque illos vt exulta noualia sementi præparant; sic alia aliis viribus efficiunt, vt vulua minus lubrica sit ac mucosa, vtque semen tenacius inherescat. Cuius generis sunt succini seu electri species, q̄ ambari nomine omnibus innotescunt, ramenta eboris, *Succinum Ammer.* styrax, calamita, cornu ceruinū, rhois, vulgo sumach, blattæ byzantinæ, semen myrti galbulæ, nucesq; cupressi, thus, eiusq; cortex, mastiche, britannica, caryophyllata, pentaphyllon, rosæ rubræ. Quorū nonnulla foris admota, quædam intra corpus assumpta, vtero robur conciliant, consumtoque superuacaneo humore, rimosam hiantemq; vuluam constringunt, ac retinendi seminis vim conferunt. Et quoniam Cisalpinæ mulieres, vt plurimum histerica affectione, seu vuluæ strangulatu atque vteri vitiis infestari solent; necesse est, vt præ cæteris his vti consue-

*Aridus uterms
qua exigit.*

di, medicamenta ac cibi adhibendi, quæ moderate humectent. Cæterum qui initi coniugii aliquā laudem consequi volunt, nec speratæ prolis desiderio frustra i. hanc sibi legem præscribi patiantur, vt concubitum per intervalla, stasisque vicibus peragant, ne sit frequentior, quam res exigit, nec quam expediat, rarior. Vt rumque enim foecunditati æque noxium. Siquidem semen profundere immoderatus vires exhaurit, ac spiritus depopulatur. Diutius vero quam par est cohibere atque à congressu desuescere, semen inefficax, atque evanidum, minusque virile efficit. Oportunitas quoque eius rei spectanda, observandumque tempus, quando potissime congrredi expedit, quando commodum erit, quem animo conceperis, quem meditatus sis sexum procreare. Avicenna non proletarius, nec infimæ sortis auctor, tempus modumque procreandi sexus describit: Vbi, inquit, menses defluxerint sitq; absterfus vterus, quod quinto fere die vsuvenit, aut septimo, si vir mulieri congradiatur, à primo quum est purgata die ad quintum, marem produci: à quinto vero ad octavum foemel- lam: rursus ab octavo ad duodecimum denuo masculum: post illum vero dierum numerum Hermophroditum. Horum effectuum licet nullam causam adferat, probabilem tamen comminisci posse videor: primis enim diebus elota vulva, humoreque sordido accurate expurgato, plus caloris concipit vterus, quo virile semen potentius coalescit muliebri, atque in dextrum vteri sinum dirigitur, hepatis dextrique renis vi attractoria, è quibus etiam sanguis calidus in alimentum futuri foetus iis diebus derivatur: neque enim sinistræ partes vipote alsiosæ ac frigida sanguinisque inopes, statim à purgatis mensibus aliquid conferre possunt: sed serius, ac parcius sanguis depromitur à sinistræ partis venis, quas emulgentes vocant, quæ splenem, renemque sinistram

per-

*Avicenna con-
siliurn in conce-
ptione molien-
da.*

*Avicenna sen-
tentia expla-
ta.*

*Vena emulgen-
tis qua.*

perreptant, sic vt post quintum demum diem, vſque ad octauum ex illis aliquid sanguinis confluat quo ſœtus alendus eſt, ita cum illæ partes vires ſuas obeant, conſentque dextræ, ex ſitu loci atque alimenti frigidi ratione ſœmella effingitur, poſt octauum diē dextræ partes ruruſum conferendi ſanguinis munus ſibi aſſumunt, atque ex illis denuo ſcaturire ſanguis incipit maſculo ſaginando. Poſt hoc dierum curriculum, quoniam ex omni parte impremiſcue ſanguis menſtruus erumpit, ac vulua ex frigidi humoris aſſu fluxu plus ſatis vda efficitur, ſemenque neutri parti aſſociatur, ſed in media vteri capacitate ſtutuat, Hermophroditum, confuſa inter ſe ſemina, moluntur, qui conceptus modo ex dextro, modo ſiniſtro, ſi ſu vires formæque accipit, atque vtriuſque opera vtitur. Hinc Androgyni nobis emergunt, ſeu Hermo-
phroditi. Quæ vox a Mercurio ac Venere appellatio-
nem ſortita eſt. Nonnunquam virioſus hic infamiſq;
conceptus ex indecoro concubitu conſtat, cum præter uſum ac commoditatem, exercendæ Veneris
vir ſupinus, mulier prona decumbit, magno plerunq;
valetudinis diſpendio, vt qui ex inuerſo illo decubi-
tu hernioſi efficiantur, præſertim cum diſſentio op-
pletoque cibus corpore inuſitata hac inconceſſave
Venere vrantur.

*Quid Hermo-
phroditiſ gi-
gnat.*

*Enormis concu-
bitus deſtan-
dus.*

*An excremento menſtruo ſatus alatur, & an adoleſcentula
concupere poſſint priuſquam menſes profluſerunt.*

CAP. X.

Concubirum admittere nonnullas duodeſimo æ-
tatis anno, multis non ſine maximo naturæ in-
commodo ac valetudinis diſpendio, vnde uigeſimo
non profluere menſes, quotidiana æperimēta com-
probant, itaq; ſciſcitantur plerique, an cum matura
ſit atriq; viro, mulier, menſibus nondū profluentib;
conceptui ſit idonea: Multi in ea hærent ſententia,
vt id fieri poſſe negent, nec concipere niſi à menſium

*Fluxus menſis
oſtendit conce-
ptionis argu-
mentum.*

profluvio qui mihi veritati consentanea dicere videntur. Cum enim adminicula desint, quæ conceptui adiuuant, atque humore, quo foetus alendus est, vterus sit destitutus: qui fieri posset, ut conceptus perficiatur? Matronæ autem nostrates, præsertim quæ obstetricandi munus obeunt, ab arboribus sumta similitudine sic ratiocinantur. Quemadmodum nulli stirpi fructus denegatur, quæ hosculem producit, nullaque arbor sterilis, quæ florescit, omnis verò arbor infœcunda, quæ floribus spoliata est: Sic adolescentulæ quibus non efflorescunt menses, non implentur, nec vterus conceptu semine in fructum extumescit, aut protuberat. Prouectioribus autem tantisper inesse propagandæ sobolis facultatem, viresque foetificandi insitas, dum menses profluunt. Quam enim huius excrementi confluuium homini gerendo materiam suppeditet, maris semine, coaguli fermentique more, hoc in sese conglomerante, sit, ut nec ante humoris illius effluxum nec cum fluere desist, mulier possit concipere: nimirum nutrimento, quo foetus alitur atque augefcit, destituta. Ceterum hic alia suboritur quaestio: sit ne menstruum utile excrementum a'endoque foetui accommodum; an fœda tantum illuies, quæ itato tempore certisque periodis, ceu sentina exhauriatur. Scio equidem ita videri Plinio, ac plerisque aliis, qui menstruo vim monstrificam attribuunt, idque exaggerant in immensum ac miris modis hoc virus exagitant. Sic Iuuenalis arrepto hinc infectandi argumento, viros in mulieris odium concitat, illudque tota Sary'a agit ex professo, ut concepta illarum despicientia, nunquam se alligari coniugio patiantur. Noui equidem quam sordida res sit menstruum profluies, & quas noxas inferat supra legitimum tempus cohabitæ huiusmodi sentina, magnaque ratione ex Dei præscripto inhibuisse Moſen, ne vir mulieri cogredatur tali vligine coinquinatus. Sic

Simile à florentibus arbutis.

Mensibus deficientibus desinit fecunditas.

Menstrui profluuium in quæ usum.

Sary. 6.

Leuit. 18. & 10.

& gonorrhœas, hoc est, sanguinis profluuium obnoxios pollutosque ex hominum consortio ablegat, *Dentor. 23.* lustrarique præcipit. Similiter Esaias, quo extremas summeque abominandas sordes indicaret: Omnes, inquit, iustitiarum nostrarum tanquam pannus menstrui illunie, inguinisque tabe ac lanie contaminatus. *Quæ Menstruaria tamen si vera esse constet, idque legislator ex suprema abstinendum.* mi ruminis consulto, rectissime præscripserit, ne quem foedo congressu inquinari, aut quicquam labis & contagij contrahere contingat: non conuincunt tamen superuacaneam esse huius humoris scaturiginem, nec quicquam ad foetus nutritionem adferre momenti: cum Hippocrates professionis medicæ conditor, eiusque affectator Galenus, multis locis testificentur, sanguine menstruo foetus ali, eiusque ex venis defluxu infantem incrementa suscipere. Sic Galenus: Sanguis, inquit, semenque genitale, generationis nostræ primordia existunt, quæ ex ipsis principiis tanquam radice oriuntur. Sanguis ceu materies quædam apta concinnaque, & artificij ad quiduis sequax: Semen opificis rationem obtinens. Rursus in commentariis Aphorismorum: Sanguis menstrualis alterum generationis nostræ principium natura humidum est. Huc spectat Aphorismus Hippocratis: Mulieri utrum gestanti si purgationes eant, impossibile est, foetus esse sanum. Subducitur enim illi sanguis, qui alimenti ratione a toto corpore in uterum dirigitur. Si igitur profluentes menses vires infanti eripiunt, illumque alimento frustrantur, necesse est, ut quando cohibentur ac subsistant, proficiat, totoque gestationis tempore nutrimenta suppeditent. *Quæ si nihil conferant, nec ex his quicquam assumatur in fœtus nutritionem: quid cetero caussa est, quod gravidæ ac lactantibus non sentiente citiusque vitiis non commodum menses subsistant?* Cuius non alia adferri ratio potest,

*De suenda va-
letudine.*

Lib. I. Aphor.

*Lactem mado-
sunt ubera, v-
bi menses sub-
sistant.*

*Dilemma au-
tem de men-
struo profusio.*

Hist. Anim.

De vul. se.

quam quod in lactis vbertatem absumatur, vel alendo foetui sit vsui. Quo autem hæc quæstio plenius explicari possit, Dilemma hoc subiiciam. Si menstrua nihil conferunt ad foetus alimentum, concipere mulieres possunt, etiam si illa non profuant, cum natura ex venis sanguinem possit elicere in foetus alimonia. Si vero conferunt, atque alendo fouendoq; infanti sunt adiumento, concipere non possunt, nisi profuant. Aristoteles autem diserte hunc modum dissoluit: Conceptus, inquit, mulierum à profusio menstruum sua natura contingit, & quæ his carent, steriles magna ex parte existunt. Verum fieri potest, ut aliquæ etiam sine eorum profusio concipiant, videlicet quibus tantum humoris in utero colligitur, quantum restare solet iis quæ purgantur. Siquidem nonnullis in utero humor inhaeret, sed non tantus, ut erumpat ac foras profuat, qui tamen sufficere possit ad nutriendum foetum. Plerique etiam dum menses profuunt, imprægnantur, postea concipere nequeunt, quibus valua statim à purgatione comprimitur, nec amplius dehiscunt loci. Id ipsum Galenus dilucide his verbis explanat: Vasa vulvæ, quæ in partem internam penetrant, ex quibus menses profuunt, cum mulier cœptura est, ora aperiunt. Conceptionis vero tempus est inceptis iam mensibus, vel præcipue cessantibus. Quamquam enim reliquo etiam purgationis tempore aperta hæc ora sint, non tamen concipere ullo modo mulier potest, cum semen nequeat in utero contineri, sed ab influentis sanguinis copia eluatur. At desinentibus, vel incipientibus menstruis, & ora aperta sunt, & menstruum non conferunt, sed paucum ac sensim effluit, quasi humore quodam rosido insudante, quo uterus madescit: unde efficitur, ut ad asperitatem vulvæ semen adhæreat, satisque alimenti & sanguinis confluentis stillicidio consequatur. Ante enim quam menses se proferunt,

conec-

conceptus ob id fieri nequit, quia alimēto caret, nec semen adhærescit: nā eo tempore oclusis vasculis relinquitur, semen propter læuorem ac vitream politiam defluit, nec vniri potest ac coalescere: aspera siquidē ac scabra magis, quā extersa ad coalescendum ac ferruminandum sunt idonea. Hinc scortis, quæ crebrius se viris subiiciunt, atque identidem subagitari patiuntur, non concipiunt. Quo spectat illa Hippocratis sententia: Quæ humidos habent vteros, non concipiunt: exstinguitur enim in his generitura, vt plantarum semina in palustri atque vlginofo loco. Similiter, quæ siccos aridosq; habent vteros, pugnendis quoq; prolibus sunt inhabiles. Necessesse est n. locos sanguine modico madescere, ac menstrui stillicidio subinde irrigari. Quā firmis autem rationibus nitantur, quamq; validis argumentis opinionē suā fulciant, qui menstruis ad foetus nutritionē vllam vim inesse negant, non discutio. Constat sane illis opinionis suæ ratio: ego numquā in animū induxero, inutilem esse hunc humorē, nec quicquā prodesse ad foetus generationem. Cum enim omnibus ex æquo, quæ inculpari valetudine videntur, statō tempore menses decurrunt, quid aliud statui potest, quam in vsum aliquem depromi hunc humorem, nec veneni naturam obtinere, nisi vltra legitimū tempus in corpore resideat, aut ex morbo, aliove vitio cohibeatur. Sic in plethoricis, hoc est, qui plenitudini humorumque redundantia obnoxii sunt, si cerus etiā sanguis, nisi perspiretur, putrescit ac synochon inducit, febresque alias contagio affines, in quibus exanthemata multa; papularum, ac variorū genera in extima corporis parte erumpunt. Sic videmus ædes diu oclusas, statibus ventisque minus expositas graueolentiam, situmq; contrahere. Cum igitur menstruum sit excretio redundantis sanguinis, qui ob sexus imbecillitatem nec calore conco-

Cur scorta non concipiunt.

Lib. 5. Aphor.

62.

Continua febres.

Simila ab adibus oclusis.

*Qua menstrua
venenata.*

qui, nec exercitio discuti queat ac dissipari: necesse est illud ex Lunari concitatione atque impulsu, suo tempore erumpere, eiusq; defluxu corpus expurgari, vel si sisti contingat, ac cohiberi, corruptelam induere, virusque naturā asciscere. Quod ipsum non fit vel nutrientibus, vel prægnantibus, magno argumento humorem illum oportuno tempore vsui esse alieno, quoque fortui non inutilē, non eum qui vterō duntius inhaerens computrescit, sed qui à conceptu ex venis distillat in vterum, totoque gestationis tempore alimenta subministrat. Quo fit, vt si loci dehiscant, ac menses profundi contingat, infans aut non sit vitalis, aut valetudinarius existat.

Animam non à parentibus profeminari, sed infundi diuinitus, omniq; interitus ac corruptela esse expertem: tum quoto gestationis die inducatur.

CAP. XI.

*Qua ratione
mens in Deum
erigatur.*

*Homo Dei
imago.*

NVlla re magis accenditur atque inflammatur in amorem, ac venerationem opificis humanus animus, nulla re propius sibi innotescit, quam cum se intus explorat, mentisque præstantiam fixius contemplatur: hac narratione efficitur, vt homo in Deum mentē erigat, atq; in illius notitiā perducatur, calcatisq; sordib. ac vitiorū cæno meminisse incipiat se diuinitatis esse consortē. Nec sane exigui momenti res est aut oscitanter, lenique ac suspensa, vt aiunt, manu transigenda, q̃ homo ab opifice spiraculum vitæ acceperit, atq; ad imaginem, Deiq; similitudinē sit conformatus. Cuius muneris dignitatē ac prerogatiuam nemo in figura formaq; corporis sitā existimet, sed in parte hominis interna, hoc est, in anima rationali constitutam: quæ cum sit spiritus ætherius, aut substantia incorporea ex diuinæ mentis archetypo depromta, hoc homini præstat, vt Deo sit similis, diuinæque essentię particeps. Corpus autē quoniā ex concretionē materiæ massaq; terrea conflauit opifex, mortale & caducum

raducū pro tempore se sustinuit: Animam vero cum ex se suoq; inspiratu nobis indidit, interitus, omnisq; corruptelæ immunem esse voluit, atque expertem. Siquidem cum imago Deique essentia sit æterna, atque anima ex illa dimanauerit, necesse est perēniter illā subsistere, eandemque cum sua origine naturam sortiri, hoc est, esse immortalem, atq; eternitati destinatam. Et quamquam nonnihil labefactata sit animę vis, minusque expresse refert architecti imaginem, non tamen prorsus extincta est, cum vulnus manu hostiis illi inflictum Seruatoris munificentia sit obductum, eiusque virtute restaurata omnia, quę primi hominis vitio collapsa erant, ac fœde deformata. Quod si quis huius diuini muneris vires experiri, eiusque excellentiam spectandam sibi exhiberi velit, in se ipse descendat, suamque mentem in consiliū adhibeat, ac sedulo excutiat; profecto inueniet eximias amplissimasque dotes atque egregiā ornamenta, quibus cuiusque mens affatim est instructa: Rationem, intelligentiam, iudicium, delectumque rerum, ingenii agilitatem, memoriam, tum pleraque alia quę euidenter euincunt præstantiorem esse animā, quam vt corporea censerī debeat, aut corruptioni obnoxia. Hęc vna est, quę corpus viuificat, regit ac moderatur, illudque variis actionibus instruit, multisque muniis exercet. Quo fit vt ex multiplici effectū, diuersisque operationibus varias appellationes sortiatur. Siquidem, vt Augustinus ait, cum corpus animat vitæque imbuat, Anima dicitur: dum vult, Animus: dum scientia ornata est, ac iudicandi peritiā exercet, Mens: dum recolit ac reminiscitur, Memoria: dum ratiocinatur, ac singula discernit, Ratio: dum contemplationi insistit, Spiritus: dum sentiendi vim obinet, Sensus: Quę omnia animę officia sunt, quibus potentiam suam declarat, suasque actiones exsequitur. Hęc in celsissimā parte

*Deus collapsa
natura in se
rator.*

*Anima dotes
& ornamenta.*

*Mentis vis &
præstantia.*

*De spiritu &
anima, cap 4.*

Mentis sedes.

Mens atque anima incorporea.

Inapta animarum transmigratione.

Tertulliani falsum dictū.

Animam rationalem quādo homo concipit.

corporis collocata, coelōq; proxima vim suam in reliquas partes efficaciter diffundit. Nō est illa demersa in sanguine, non à progenitoribus aut facultate seminali deriuata, sed ab omni materiz concretionē, omniq; labe corporea aliena, recens à Deo creata opificio suo iam confirmatō infunditur, non mutuatitia, aut aliunde adscita, vt statuūt Pythagorei Druidz, qui absurdam quandam *μετεμψύχωσις*, hoc est, transanimationē induxerunt, qua persuadere conati sunt, animas à morte alterius in aliena corpora demigrare, nō hominum modo, sed pecudum etiam ac belluarum: Quod sic expressit Ouid. *Metamorph. 15.*

Morte carent anima, semperq; priore relicta

Sede, nouis habitant domibus, vsuantq; recepta.

Omnia mutantur. nihil interit, errat & illinc,

Huc venit, hinc illuc, & quolibet occupat artus

Spiritus, eque feru humana in corpora transit,

Inq; ferat noster, nec tempore deperis villo.

Hinc superstitionis huius affectatores esum carniū sibi interdixerunt, nefas arbitrati ex vllō animantis genere quicq; degustare, ne, vt festiuit ac falsē Tertullianus, bubulā de aliquo prouo quisquā obsonet. Quæ persuasio Christianæ professionis hominibus prorsus reiicienda, cū Orthodoxi certo statuunt, suā cuique animā attribui, eamq; tum demū infundi, cū fœtus omnibus suis membris articulisq; fuerit delineatus, quod fere quinto ac quadagesimo à conceptu die fieri assolet, præsertim marib' vbi nouo mēse lucis huius auspicia sunt accepturi. Forminis siquidē quarū natura magis flaccida, ad quinquagesimū diem formationis tempus porrigitur. Et quamquam non omnino certo fixoq; dierum numero hæc terminari possint. Hippocrates tamen exactissime ad calculum reuocauit, quo tempore infantis effigies formaq; absoluitur, quo motū accipit, quo natiuitatē consequitur. In libro siquidem de natura fœtus: si mare, inquit,

quit, trigesimo die perfici contingat, motum accipit *Quoto dierum*
 sexagesimo, menseq; septimo in lucem prodit. Quod *numero factus*
 si quinto & trigesimo die formam acceperit, motu *absoluitur.*
 potitur septuagesimo, menseq; octauo nascendi pri-
 mordia accipit. Si vero die quadragesimo quinto le-
 gitimam formā adeptus fuerit, nonagesimo die mo-
 uetur, ac nono mense natiuitatem consequitur. Ex
 quo dierum mensiumq; decursu ac serie, liquido ap-
 paret formationis diem duplicatum motus diem cō-
 stituere, motionis vero triplicatum, nascēdi tempus
 commonstrare. Verbi causa, vbi trigesimus quintus
 formam perficit, is duplicatus, diem motus septua-
 gesimū constituit, qui rursus triplicatus bis centum
 senosq; dies seu septem menses conficit, si cuiq; mē-
 si triginta dierum numerum assignes. Pari modo de
 reliquis ratiocinandum. Cæterum cum foemina tar- *Fœmella tar-*
 dius perficiatur, sitq; eius gestatio productior, paulo *dus in a sculo*
 diuersius subducitur ratio. Illa siquidem trigesimo *perficitur.*
 tertio die formata, motū accipit septuagesimo, men-
 seque septimo nascitur. Cum vero quadragesimo à
 conceptu die illā formari contingit, octogesimo mo-
 tu potitur, atq; octauo mense in lucem producitur.
 Quod si quinto supra quadragesimum die confor-
 metur, motum accipit nonagesimo, menseque nono
 eruptionem molitur: porro cui quinquagesimo die
 forma absoluitur, centesimo moueri incipit, ac deci-
 mo mense eluctatur, lucisque beneficio perfruitur.
 Hæc prolixius à me enarrata sunt, quo quisque intel-
 ligat animam rationalem tum demum infundi, cum
 foetus absolutā formā sit adeptus, suisq; lineamentis
 exacte distinctus. Neque n. anima primo mense for-
 mationi foetus insistit, sed facultas vteri, ac vitalis vis
 seminis magna solertia operi elaborando incumbūt, *Rudimenta hu-*
 ac sensim ad distincta membra, exactamque formam *mana forma-*
 prouehunt. Primis siquidem sex diebus in oui spe- *tionis.*
 ciem femina conglobantur, lactisque cremorem re-

ferunt, ac fibræ quædam tenuissimo contextu tellu-
 ranearum non absimiles producuntur; deinde subse-
 quentibus nouē diebus sanguinem & spiritū submi-
 nistrant acetabula ac venæ vmbilicales, ex quo pri-
 mū effigiantur membra organica, quæq. nutritioni
 sunt accommoda, utpote hepar, cor, splen, pulmones,
 cerebrum, quæ à primo conceptus momento ad de-
 cimum octauū perficiuntur: postmodū ad quartū &
 quadragesimum diē ceteræ partes cōformantur, fo-
 tusq. vitalis esse, ac sentire incipit, licet ob imbecil-
 litatē aut non moueatur, aut tanta debilitate, ut ge-
 stās id sentiscere nequeat. Hoc itaq. tēpore anima ra-
 tionalis vterū subire creditur, ac naturales faculta-
 tes seu potentias sua vi imbuere, totūq. opificiū per-
 ficere. Quod ipsum Augustinus Moylis testimonio
 cōprobat: si quis, inq̃t, percusserit mulierem vterum
 gerentem, & abortierit, si foetus format⁹ fuerit, det
 animam pro anima: Si vero informatus fuerit, mul-
 ctetur pecunia. Quo cōuincit animā nō inesse foetui
 nec hominis nomē pmereri. nisi omnib. lineamen-
 tis sit cōsummat⁹ ex ætamq. formam consequutus.
 Cum itaq. iam formato corpore inseratur, non est q̃
 quisq. existimet in conceptu illā cum semine deriua-
 ti. Siquidem si semini rationalis anima, q̃ perenniter
 subsistit inesset, aut cum illo pfluere, multæ, ut ille
 ait, quotidiano effluxu seminis animæ euanescerent.
 Quamobrem nō ex Adamo aut progenitoribus illā
 propagatam credi par est; sed singulis momētis crea-
 ri infundiq; diuinitus. Quod hoc dicto stabiliri pos-
 se video: Pater meus adhuc usq; temporis operatur, &
 ego operor. Quo subindicat Deum Opt. Max. & illi
 æqualem eiusdemq; essentia filium creandis conser-
 uandisq; hominum animis occupatū, illisque produ-
 cendis intentum, quibus quodq; animal subsistit, vi-
 tamq; propagat ac tuetur. Quo spectat illud Psalmo-
 graphi: Homines & iumenta saluat Dominus, hoc
 est,

*Quaest. 32.
Exod. 20.*

Ioan. 5.

Psalm. 35.

est, animalia quæ sustentat Deus, suaque vbertate pascit ac saturat. Qui cum vnice erga genus humanum afficiantur, peculiari munere ac dotibus hoc opificiū instruxit. Alia n. ratio hominum, q̄ belluarum, longeq̄ illorum conditio præstantior. Siquidem hominibus rationem mentemque indidit, & q̄ reliquis animantibus negatū in conditoris agnitionem perduxit, suaque diuinitate afflauit. *David locus explicatur.* Quam munificentiam cū agnosceret Iob, ipse, inquit, docet nos supra iumenta *Iob. 38.* terræ & supra volucres aëreas erudit nos quō indicat homines præstare ceteris animantibus, ac Deum suas dotes ac munera illis cumulatiùs impressisse. Hoc quoq; singulari donatiuo, summiq; principis munere honorario sunt destituti, inelaborati, imperfectiq; partus, effluxus denique præmaturi, abortusq; præproperi, ac præter humanam speciē enormiter monstrosi. Quorū nonnulla licet palpitent, illisque vitale quiddam inesse videatur, non tamen ab anima rationali id consequuti, sed à facultate formatrice, ac spiritu gignitiuo, quæ semini ac sanguini menstruo insunt. Hæc n. primis quadraginta diebus conceptum alunt ac vegetāt, formamq; hominis emoliuntur. *Embryo primis mensibus hominis nomen promeretur.* Habent quoq; reliquæ animætes spiritū vitālē reliquasque animæ potentias, vegetantē & sentientem quas ex seminis facultate sanguinisq; effluxu consequuntur, atq; illis in vtero augescent, illorumq; beneficio vita potiuntur. *Leuit. 17.* Quo spectat illud Leuitici: Anima omnis carnis in sanguine eius est. Vita siquidē atque animantis cuiusq; spiritus in sanguine subsistit, eoq; alitur ac fouetur, vt elychnii flāma affuso oleo. Quam animæ vim vt optime nouit Galen⁹, ita ingenue ignorare se fatetur, Animæ rationalis substantia quæ nā sit: *Anima quid.* vndeque profecta. Qui si meliori philosophia fuisset imbutus, nihil addubitasset pronūtiare Animā diuinæ mentis esse scintillā, ac spiraculū q̄ hominē à bel-luis discernit, atq; immortalitati asserit: propriā autē

*Anima singu-
li diuersa.*

singulis animam insitam, ac suo cuique corpori peculiarem, cum multa demonstrent, cum maxime tāta in hominum moribus, ingeniis, iudiciis, opinionibus, effectibusque dissimilitudo & disparitas indicare mihi videntur. Siquidem quot homines, tot sententiz; & quod Horatius ait:

*Lib. 2. Sermo-
num.*

Millia quot capitum veniunt totidem studiorum.

Satyr. 1.

Mille hominum species & rerum discolor usus:

Perf. Sat. 5.

Velle suum cuique est, nec voto viuatur uno.

Psal. 32.

Quæ non aliunde mihi prouenire videntur, quæ ex diuersæ conditionis animis, ac multiplici cordis varietate & discrimine. Finxit n. Deus sigillatim, ut ait Dauid, corda mentesque hominum, ac suam cuique indolem attribuit, suæque naturæ ac conditionis animam consignauit. Hinc Salomon sibi plaudit & gratulatur, quod animum felicem sortitus sit, corpusque incontaminatum, animæ moribus congruens & accommodum.

Sap. 3.

Qua autem in parte collocetur anima, quæ & sedem occupet, multi veterum in quæstionem vocant. Philosophi cordis mediotullum illi assignant. Quod designare videtur Sapiens, cum inquit: Omni cura custodi cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. At Medici qui exactius naturæ opera sunt perscrutati in cerebro illam constituunt, ex quo omnes sensus ac facultates animæ, omnesque actiones procedunt. Huius tamē vis per linguas corporis partes diffusa, omnia membra calore fouet ac viuificat, suisque viribus instruit. Cor vero tanquam vitæ fontē peculiari vi imbuit per arterias ~~capitales~~ seu soporarias iugulum perreptantes, quibus præcisis sterilescunt homines, vel oppletis apoplexia feriuntur. necesse est enim vias esse quasdam, atque arteriarum venarumque decursus. per quos humores spiritusque cum animales, tum vitales, vltro citroque possint commeare, ac calorem natium ab anima concipere. Ut enim triclinium quamlibet spatiosum luculento igni incalcescit, ac cornaculum hypocausti halitu

Proverb. 4.

*Anima domi-
cilium.*

*Vera apople-
tica.*

*Simile & calen-
s loco.*

halitu ac tepore quaquauerfum impletur, ita corpus animæ vires vñdiq. diffusas efficaciter percipit, suasque operationes illius munere exercet. Anima siquidem licet vñi loco affixa prædicetur, vim tamē suam longelateq. diffundit, atque in qualibet parte corporis se profert, suaque officia cuiq. membro distribuit. Sic oculi, aures, nares, lingua, pedū, manuumq. articuli animi sunt instrumenta, quorum ministerio vtitur. Quod si instrumenta & quæ illi inseruiunt organa vel vitiata sunt, vel inepta, vel impedita, minus exacte animæ munia perficiuntur. Quod in fatuis, senilibus, infantibus, quiq; emotæ mentis existunt, euenire perspicimus, in quorum nonnullis vel serius se facultates animæ proferunt, vel prorsus extinguuntur. Vt n. ignis cineribus obductus non emicat, ac sol densa atraque nube obiecta minus lucis exhibet: ita anima humidæ aut vitiosæ materiæ immersa caliginē quandam concepit, quæ menti offusa rationis lumen offuscat. Et quamquam in ætate puerili minus illa eluceat, quam in adulta, non est tamen q̄ quisquam existimet illi suam inesse infantiam, ac sensum incrementa sumere, accessuq; ætatis augescere, tum morbo senioque imminui. Cum sua vi, suisque dotibus ab ipso vitæ primordio maneat instructa: Nec enim, sua ipsius substantia aliquid detrimenti accipit, sed instrumenti: atque organi ineptitudo efficit, quo minus functiones suas obeat, suaque munia exsequatur. Quæ de re sequenti capite fusiùs tractare institui, quo corporis animæq; facultates plenius innotescant, & quam inter se consentiant, mutuisque morbis afficiantur cuique pateat.

Anima, tamen si sit incorporea, nec ex concretionē materia, aut elementis constet: affectibus tamen exposita est. suasq; sentis perturbationes & pathemata, quæ in corpus redundant.

CAP. XII.

Cum anima suas functiones & munia per corpus

Membra animi instrumenta.

Simile à sopito igne.

In pueris anima imperfecta instrumenti ratione.

Anima singu-
lis dimensa

singulis animam insitam. ac G.

58

DE OCCULT. NATVRÆ

Simile à ressu-
cine & cochlea.

obeat atque exsequatur, idq; domicilium circumse-
rat, vt affixam testam cochlea fieri magna ex parte
solet vt affecto corpore anima quoq; afficiatur, non
quidem affectu primario, vt plerisque visum est, sed
per consensum ac legē consortii. Tanta est enim in iis
sympathia, eaque affinitas & cognatio, vt vitia quæ-
dam virtutesque animi in corpus, & corporis in ani-
mam dimanent, ac transfundantur. Siquidem cum
anima corporeis organis vtatur, q̄ multifariâ noxiis
humoribus vel affici contingit, vel viciari, sit vt cor-
ruptis vitiatisque instrumentis, vel etiam impeditis,
nequeat illa pro dignitate vim suam explicare,

sic corpus onustum

Horat. Sermón.
lib. 1.

Extremis vitis animum quoque pragrauat una.
Etque affigit humo diuine particulam aura.

Sap 9.

Quod cum Sapienti quoque Hebræo ante Horatium
esset perspectum: Corpus, inquit, corruptioni obno-
xium adgrauat animam ac terrenum domicilium
mentem deprimit, obruitq; sensum multa meditan-
tem. Et quanquam animæ substantia nihil vitii, nihil-
que labis aut contagii ex concretione corporis con-
trahere creditur, vt tamen solis radiis officit, tene-
brasque offundit densa nubes, vtque oculis obiecto
varii coloris vitro aliter quam re vera existit, omnia
apparent, nimirum cærulea, flaua, viridantia, cyanea,
rubentia; ita lumen rationis offuscat, mentemque
obnubilat corporis intemperies efficitque vt animæ
actiones deterius perficiantur. Sic ebrii ac deliri ge-
mina conspectare se credunt, cum vnica res sit obuia.
Sic melancholici absurda imaginantur, sibi que so-
mnia fingunt. Cholericis irritatur ac temere excande-
scunt, crebro scilicet humoris noxii fuligine oppres-
so. Quas autem iacturas, quæve incommoda mēti in-
ferant humores corporis præter leuiusculos aliquot
formidandi morbi declarant Lethargus, apoplexia,
paralysis, spasmus, mania, phrenitis, epilepsia, qui

Simile à splen-
dore Solis.

Simile à variis
coloris conspi-
cillis.

Humores man-
es infesti.
xeram.
formium.
paralytica

tam valide omnes cū corporis tum animæ vires conu-
uellunt, vt homo totus sibi excidat, omnisq. vis men-
tis prorsus obruatur. Animus itidem si qua labe deti-
netur, atque vel odii, vel iræ zelotypiæ, æmulationis,
inuidiæ, obrectationis veneno sit imbutus, corpus
quoque in mutuum discrimen pertrahit, parique
male inuoluit. Ne commemorem interim reliquas
animæ cupiditates: quarum impotentissimæ cogita-
tiones somnos aliaque per quietem visa perturbant.
Nihil enim, teste Fabio, tam occupatum, tam multi-
forme, tam inquietum, tot denique ac tam variis af-
fectibus concisum ac laceratum, quam mala mens,
adeo vt nec valitudi- ni, nec honestis vllis artibus va-
care aut liceat, aut libeat. Quippe quibus nō somnus
res de lassatis placidissima, non quæ ægroto, mœren-
tique animo Medicus, oratio, non cibus denique aut
potus qui corpus alit ac vegetat, suavis est. Quæ enim
iis esse possit animi tranquillitas, quæ mentis securi-
tas & constantia?

Lib. i. cap. i.

Mala mens in-
quietas.

quas diu conscia facti,

*Mens habet attonitos, & surdo verberare cedit.**Occultum quatiente animo tortore flagellum,**Pœna etenim vehemens, ac multo sauior illis,**Quas vel Caridius graui inuenit aut Radamanthus.**Nocte dieq. suum gestare in pectore testem.*

Inuenal. Satyr.

14.

Quo spectat illud Esaiæ: Impii cor tanquam mare æ-
stuat, cuius fluctus redundant in lutum, & conculca-
tionem: nulla siquidem pax nec vnquam pacata mēs
impiis, dicit Dominus Cum mala mens sæpe læta ex-
sistat, secunda nunquam. Hæ autem affectiones ani-
morum tam sunt violentæ ac feroces, tantæque in
inferendis malis sauitiæ, vt quæ menti latenter in-
hærent, etiam foris se proferant, suisque se indicibus
prodant. Et quemadmodum animi puritas, mentis-
que integritas in oculis, in vultu, colore, lineamen-
tis elucet, totoque se habitu ostentat, ita animus

Cap. 17.

Vultus animi
index.

*Cap. 3.**Esaia locus explicatus.**Eccles. 8.**Proverb. 17.**Diogenis sententia de iuvene pallido.**Proverb. 14.**Amantes pallescunt.**In prologo de virtute Christi.**Corpus animi instrumentum.*

funestus vitiisq; obsitus se palā exerit ac foras erumpit. Quod Esaia indicat, cum inquit: Agnitio vultus eorum respondet eis, hoc est, species externusq. corporis habitus improbos illos esse arguit ac scelerosos, nec nisi fraudes, imposturas, insidias, seditiones, omniaq; hostilia meditari. Cui cōsonat illa Salomonis sententia: Stultorum oculi passim oberrant: In facie prudentis lucet sapientia, vultus siquidem hominis est certissimus mentis index quæque in abdito intimoque animi recessu delitescent, in apertum profert. Sic Catilina, ut Salustius ait, color exsanguis, foedi oculi, citus modo, modo tardus incessus, prorsus in facie, vultuq; vecordia inerat: animus impur⁹, diis hominibusque infestus, nec quietibus sedari, nec vigiliis potuit: ita conscientia mentem anxietate & formidine exagitabat. Nec enim vllum quamlibet leue aut exile animi vitium est, quin in externo habitu certa argumenta exhibeat. Siquidem odium, ira, metus, excandescencia, tristitia, amor, inuidia, proditio; furandiq. ac prandandi studium in vultu relucet, ac foris primaq. fronte se proferunt. Sic Diogenes aliquando conspicatus exsanguis giluoq. colore iuuenem, aut amare illū, aut inuidere pronuntiavit: Inuidi enim cum aliena virtute discruciantur, contabescunt, ac medullarum, ossiumque putredinem concipiunt. Alium quendam cum ex amore pallefcere videret: in proprio quidem corpore mortuum illum distabat, viuere autem in alieno. Quæ commonstrant vitia vtriusque partis vltro citroq; commeari, atque alterā alterius incommodo affici, mutuisq. malis infestari. Cyprianus autem corpus extra culpam vindicat, nec sustinet illi quicquam impingi. Quotquot enim in homine pullulāt vitia, animæ imputat, quæ sola sentit, viuit, & mouetur. Corpore vero sic animam vti asserit, vt fabrum malleo vel incude, in quo format omnium turpitudinum, idola, fingitque quælibet cupi-

cupiditatum simulacra. Neq; enim, vt is statuit caro, *Corpus animi*
 est peccati dictatrix, aut malitię inuētrix, nec ipsa co- *vi ad actiones*
 gitatus format, agendaque disponit: sed spiritus est *impellitur.*
 officina, qui per eam quęcumq; affectauerit peragit.
 Quod vero caro aduersus spiritum, & aduersus carnē
 spiritus contendere dicitur, improprie dictum arbi-
 tratur. Quia solius animę lis ista est, quę secum ipsa
 rixatur, & cum proprio arbitrio litigat. Siquidem de-
 siderii sui veneno mens ebria, corpus contumeliis
 applicat, ac iunctis amplexibus anbo in mortiferas
 suauitates delapsi obdormiunt. Quę tamen si acute
 illi vero differuntur, paulo tamen assentiri par est,
 qui corporis molem officere censet animę actioni-
 bus, illiusque conatibus esse impedimento. Caro si- *Galat. 6.*
 quidem, vt is ait, concupiscit aduersus spiritū, spiri-
 tus autē aduersus carnem, hęc autem inter se mutuo
 aduersantur, vt non quęcumq; vult homo, eadem fa-
 ciat. Oneri est enim terrestre domicilium animę il-
 lamque remoratur, quo minus concepta mentis per-
 ficiat. Et quemadmodum equus calcitrosus sessori
 minus obsequitur, illumque excussisse laborat: ita *Simile ab equo*
 corpus animę ad præclara instiganti obluatur ac *calcitroso.*
 moram iniicit, semperq; ob insitam naturę prauita-
 tem mancipiū hoc refractarium existit ductori suo,
 minusque obsequiosum. Quod Christus Apostolis
 dormitantib; ac somniculos inculcat, cum inquit:
 Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.
 Caro siquidem ad spiritus monita ac vellicationes
 obsurdescit, minusque expedire iussa eius exequitur.
 Vt enim quilibet iter instituit, alacriter quo illi *Simile ab onni-*
 destinatum est properat, sed plus satis suffarcinatus, *sto baiulo.*
 atque oneribus clitellisq; depressus, cunctātius pro-
 greditur, ac contra animi votum serius iter absoluit,
 metamque assequitur: sic anima sarcina corporis de-
 grauata, summa molestia ad metam contendit, at-
 que agere iter inceptum peragit. Quamobrem non

est quod quisquam existimet corpus omnino otiosum, sed naturales corporis facultates & potentias, quique illi inhærent humores, vel vsui esse, vel detrimento animi actionibus, mutuaque præstare operam: Frustra enim, ac præter meritum corpus eum anima vel gaudii, vel cruciatus æterni foret particeps, nisi in multis se præberet socium ac ministrum. Sit sane corpus animæ vas ac domicilium, sit receptaculum, sit officina, sitque organum aut instrumentum, vel denique hospitium, ex eo tamen aliquid labis contrahit: vt vinum generosum ex lagena obducta situ, olidoq; ac mucido dolio saporem vitiosum. Quod si quicquid est hominis, omnesque eius functiones animæ attribuendæ: necesse est in illam affectus cadere, ac passionibus obnoxiam, nullaq; in parte, aut saltem mitius culpandum corpus. Augustinus certe non esse omnino animam ab affectibus immunē, huiusmodi argumentis conuincere tentat. Omne quod mœrore, mœtu, tristitia, indignatione, vindictæ cupiditate afficitur, passibile est: Anima, cum voluntatis, votique compos non fit, suoque desiderio frustratur, dolore afficitur: Ergo passiva esse conuincitur: qui mihi argute ratiocinari videtur. Si enim anima alligata corpori, doloris omnisq; affectionis foret expertis, nullos apud inferos sentiret cruciatus, nulla tormēta. Quod aliter se habere commonstrant Euangelicæ concionis series de diuite epulone, qui cum flammis cruciaretur, æstuantem linguam refrigerari cupit, sibi que aliquod doloris lenimen adhiberi. Quæ figurate ac parabolicos intelligenda, ne quis substantias incorporeas membrorum vti ministerio existimet. Scriptura siquidem ad captū humanæ mentis se accommodat, ascitisq; appositis verbis, ac petita ex natura rerum, similitudine Dei erga probos fauorem ac munificentiam declarat: aduersus impios vero ultionē ac scelerum vindictam. Simili loquēdi tropo sacri codices Deo

*Simile à vapo-
re dolio.*

*Anima affe-
ctibus obnoxia.*

Luc. 16.

*Tropi Scriptu-
re de Dei mem-*

Deo indignationem, iram, zelum, gemitus, suspiria, faciem denique, vultū, oculos, manus, brachia attribuant, quod non alia ratione assequi possit humana imbecillitas immensam supremi numinis vim, ac potentiam nisi populari more ea nobis inculcaret. Cū itaque constet Scripturæ testimonio animas solutas corporibus, ac damnationi destinatas, tormentis affici: qui fieri possit vt corpori alligatæ, atque humanis nexibus impeditæ non eadem perpetiantur? Equidē mihi persuadeo animas, vipote cœlitus delapsas, non extingui, nec sentire interitum: sed tamen diuexari, accarnificinam perpeti, mentisque stimulos ac conscientie morsus persentiscere. Quod ipsum post Esaiam indicat Christus, cum inquit: Vermis eorum non moritur, & ignis non exstinguitur: Vt enim caries, vtque teredines ac vermiculi lignum, quamlibet durum erodunt, vt denique ignis in obuia quæque vim suam exserit: sic animam conscientie mentis stimuli cōfodiunt, internæque furie illam vrunt, pungunt, ac dilaniant. Cum animus auaritia feruet, vindictæ cupiditate accēditur, ira inflammatur, inuidia tabescit, amore vr̃itur, mœrore contrahitur: nemo est, opinor, qui non quiduis paratus sit & facere & pati, quam talem in intimis præcordiis subire carnificinam, tantamque in abditissimo animi recessu perferre laniationem. Multo enim sauior longeque atrocior est animæ, quam corporis cruciatus ac tortura. Quod interrogationis schemate quo animo acriores infigeret a-culeos, sic expressit Persius:

An ne magis Siculi gemuerunt ara iuueni,
Aut magis auratis pendens laquearibus ensis,
Purpureus subter ceruices terruit? imus,
Imus præcipites, quam si sibi dicat & intus
Palleat, infelix quod proxima nesciat uxor.

Alia itaque ratione affligitur, aliter sensu, tactuque afficitur anima, quam corpus dum vapulat, dum

Deo quarante
ne membra at-
tribuantur.

Cap. 66.

Marc. 9.

Simile à cario-
so ligno.

Animi crucia-
tus, quam cor-
poris senior.

flagris scuticisq; subigitur, dum vulnus accipit, dum membra luxantur, dum illi faces ac tormenta admoventur. Siquidē anima rationalis, vtpote spiritus incorporeus, latētes experitur vexationes ac torturas, anxietatem, formidinem, zelotypiam, invidentiam, odium, indignationem, mentisque inquietudinem ac conscientia remorsum. Quos affectus, vel, vt verius dicam perturbationes si diutius animo inhaerere cōtingat, illasque nec ratione discuti, nec diuino præsidio superari, non solū mentem, sed corpus quoq; sauiissime discruciant. Itaque alterum alterius legibus tenetur, sibiq; mutuo sunt obstricti. Hoc tamen prerogatiua, idque honoris ac dignitatis anima obtinet, vt multa per se, corpus vero nihil absq; eius vi & agitatione efficere possit. Dupliciter itaq; anima suas facultates perficit: quasdā per organa, nonnullas absq; his, nulloq; corporis adminiculo. Sic quæ intellectu ac ratione, mentisque iudicio peraguntur, solius animæ munera sunt. Operationes autē manuales absque corporis ministerio exequi nequit. Siquidem architecturam, cāmentariam, pictoriā, plasticen, pigmentariam, artesq; alias in vsum hominum excogitatas, animo quidē menteque homo concipit, sed manibus ea perficit, atq; instrumenta corpori attributa iis accommodat. Cāterū cum anima contemplationi rerum insistit, cum præterita memoria repetit, cum futura meditat, iisque præsentia connectit, dum ratiocinatur, dum occulta inuestigat, atque abdita quæq; perquirat ac rimatur, cum in ecstasi cōstituta, subductaq; in sublime, vt Paulus, arcanorum fit particeps, genuina insitque à Deo vivitur, nulloque corporis eget adiumento, nisi ea in actum proferre velit. Tunc enim corpus animæ assistit, vt indiuiduus comes & collega, cuius opera ac subsidio suas functiones exsequitur. Quod si diuturnior sit vel acrior, vel intentior in rem quampiam agitatio, fit vt corpus

Anima multa agit absq; corporis adminiculo.

Anima quando corporis ministerio indiget.

2. Cor. 12.

pus vtpote animæ viribus destitutum elanguescat *Mentis intentio*
 atque emoriatur. Quod obseruare licet in iis qui in *corpus atte-*
 tempestiuus lucubrationibus sunt dediti, aut libris *nuat.*
 continenter affixi, quibus corpus sensum gracilescit
 atque extenuatur, spiritusque vitales imminuuntur.
 Quicunque ergo animam nullum sentire affectum,
 nullisque rebus permoueri censent, sed illæsa mære,
 nullasque concipiente plagas anima, obiecti tantum,
 organi. vitiati ratione affici, non admodum veritati
 consentanea mihi dicere videntur. Quid enim tibi *Christi pauor*
 vult angor ille Seruatoris, atque æstus; qui con- *omni argu-*
 cepta supplicii quod subeundum erat atrocitate, im- *mentum.*
 pensæque beneficij ingratitudine atq; obliuione hu-
 mana quadam imbecillitate in hanc vocē moribun-
 dus erupit: Tristis est anima mea vsque ad mortem: *Matth. 26.*
 eamque veluti patri blandiens deprecatur. Et quan-
 quam nondū illi insultaret, aut manus inferret inso-
 lentia militaris, tota tamen mente & cogitatione in
 imminens periculum defluxus, tanto horrore ac tre-
 pidatione concussus est, vt affectus sanguineum su-
 dorem expresserit, toto corpore confertima q. effu- *Christus in cor-*
 se promanantem sic vt vtriq. parti acerbitas illa do- *pore & animo*
 loris sit communicata, atque ex animo in corpus re- *cruciatu sen-*
 dundare ceperit. Nec est, quod quis opinetur in hu- *sa.*
 iusmodi tædio ac pauore animam vitalem ac vege-
 tantem, tum spiritus naturales tantum affici, imo
 pars hominis potior discrimini obicitur, in eamque
 tota vis mali decumbit quæ tamen originis suæ me-
 mor, vires colligit, ac cœlesti fulta præsidio, intrepide
 infractoq. animo aduersus pericula subsistens, di-
 uinitus solamen accipit. Huiusmodi auct. b. etiam
 Diuz virginis mens multipliciter agitata est. Illius *Maria dolori-*
 siquidem cum spiritus tum anima, alias læsitia alias *bis concussa.*
 dolore perfusa est: illud denunciato per Angelū con-
 ceptu, partuque mirifico, pastorum concursu, ac Ma-
 gorū adoratione: istud, vt à Simeone factitatum erat.

*Vates calamitatis
antib. expostii.*

*Anima licet
incorporea do-
loribus agita-
tur.*

erecto in crucem filio; experta est. Possem equidem magnam connectere seriem eorū, qui in maximis calamitatibus constituti, acerbissimum animi vulnus conceperint: exempla suppeditant tot vatum examina, inter quos Helias. Heliseus, David, Hieremias, Moses, Esaias, Ionas, Zacharias, & præter martyrum aliquot myriades, indefessus ille fidei nostræ assertor & propugnator Paulus suo agnohetæ seu remuneratori strennā operā præstiterunt, qui præter corporis incōmoda, summasq. angustias ac detrimenta animam circumferebant acerrimis doloribus exulceratam. Quisq. autem secum ipse expendat, quanta obsederit illorum animos angustia, q̄s menti inhaerit moeror, quæ trepidatio: cum pulsi patria, destituti affinium ac cognatorum solatio ludibriis, contumeliis, flagris expoliti, afflicti, pressi, conculcati, præscripti, per loca auiæ atque hominibus inaccessa, hostium scruitiam euitare sunt coacti, suæq. salutis atque incolumitati consulere. Quod si anima, q̄ homines à belluis secernit, omnis affectionis sit expers, nullisque vel solatiis capitur, vel doloribus afficitur: quid sibi volunt plorabundæ hæ voces? Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Defecit in salutari tuo anima mea: Renuit consolari anima mea. Rursum dum refocillatur, ac Dei fauorē percipit. Introito anima mea in requiem tuam: etenim Dominus benefecit tibi: Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Quib. etiam si innumetata congeras, non designari tantum puto naturales animæ facultates & potentias breui interituras: sed illam, quæ rationis, quæque diuinitatis est particeps, à cuius vi oēs actiones corporis procedunt, omnesq. functiones perficiuntur. Cui paxi insita est ab opifice *συνηγορος*, h. e. conservandæ exsequendæque legis naturæ amor & iustitia, virtutum vitio-

*Rom. 8.
Synagoga*

rumq. discrimen. Quæ vis, teste Paulo, hoc efficit etiam in animis eorum, qui à Deo sunt alieni, vt naturæ ductu à malis resiliant ac virtutem amplectantur. Si quidem illa animi pars, in qua elucet imago Dei, ac se profert naturæ integritas, detestatur damnatq. nequiter facta, ac se cupit præstare inculpatam ac improbis moribus, omnique scelere immunem, quam hæc naturæ vis non nihil labefactata est & concussa, sic vt quæ mens concepit, voluntas non sincere, non promte, non alacriter exsequatur. Huic affinis conscientia, quæ mentem hominis latenter à Deo instigatam arguit atq; accusat, incussoque terrore ac scelerum recordatione ante actam vitam detestatur, conceptoque emendationis vitæ proposito, malorum poenitentia ducitur. Ira vltrix illa conscientia homini aurem vellicat, ac maleficia iam pridem patrata oculis obiicit, quibus facile conuinci posse video animam affectibus esse expositam, ac perturbationibus subinde inquietari. Siquidem dulcia percipit & amara, ipsaq; dilatat sese, ac gestis rebus prosperis, contrahitur aduersis. Nec tantum homines, sed mentes quoq; angelicæ suos quodammodo affectus obtinent, indolestunt enim malis hominum, seseque cruciant, cum hi à probitate ac virtute desciscunt, lætantur vero atque exilarescunt, cum improbi se ad frugem conferunt. E contra mali Genii hominibus infesti sunt, illosque mendaciis onerant contumeliis impetunt, insectantur, odioque parricidalis prosequuntur. Quæ cum in aërias incorporeasq; substantias cadunt, qui fieri possit, vt non eadem hominum animæ percipiant?

Animas hominum non omni ex parte esse æquales, nec paræ conditione, ac dignitate, sed aliam alia præstantiores.

CAP. XIII.

Quænam paulo ante nonnulla à me sunt cōmemorata, quæ huic argumento congruunt, quæq;

*Inter animas
discrimen.*

hoc paradoxon stabilire possint: operæ pretium tamē facturus videor, si singulari capite hoc thema illustrare pergam. Plerique in ea hærent sententia, ut animas hominum eiusdem esse conditionis, eademq; dignitate ac præstantia existimēt, nec inter sapientis stolidique aut improbi animam quicquam interesse, vllumque statuendum discrimen. sed organi tantum ratione impediri actiones, ac facultates animæ vitiose perfici. Ego vero nullo contentionis, aut contradicendi studio aliter se rem habere mihi persuadeo. Quanquam enim non ignorem ob morbi scuitiem, ob capiti inflictum vulnus, ob casum denique & concussionem affecto cerebro mentem obstupefcere, omniumq; rerum induci obliuionem: non consequitur tamen omnibus animam esse parem, aut omnes quod ad iudicandi vim, ad ratiocinandi iudicandiq; peritiam attinet æqualem esse sortitos. Neque enim cuiusque anima quilibet accurate fuerit excolta, quantumuis strenuam operā adhiberi contingat, artium, disciplinarum, omnisque doctrinæ atque eruditionis æque est capax, pariq; docilitate ac solertia. Cū plerique inepti sint, minusq; appositi ad perdiscendas artes atq; inuita Minerva, repugnanteq; natura pleraque aggradiantur. Ut autem faces & funalia alia aliis magis splendescūt, lucisq; plus exhibent, utque ignita quæque alia aliis sunt magis vrentia: sic animæ cuiusque splendor dissimili ratione elucescit, variaque se proferunt mentium discrimina. Et quemadmodum mentes Angelicæ ordine, dignitate, officiis, ministeriis inter se differunt: & Seraphin; Cherubin; Throni, Potestates, Virtutes, Archangeli, totaque Genorū hierarchia demonstrat: ita in animis hominum discrimen statui posse video. In eo autem omnes continent, quod corpus mortale & caducum sunt consequuti: quod formam humanam nacti, licet nonnisi ferino sint aspectu belluisque affines: quod omnibus

*Simila ab igni-
tu factus.*

*Inter Angelos
discrimen.*

omnibus inditus procreationis ardor: quod iisdem natura legibus tenentur: quod similis illos rationis vis incitat: quod animæ essentia, formaque substantiæ à Deo sit creata: quod immortalitati destinantur, omnesque vno spiritu imbuuntur. Sed quoniam non æque valenter se in omnes exserit vis diuinitatis, nec omnes eius muneris sunt æque capaces, tantique beneficii plerique se præbent indignos, sit vt alia vi atque effectu suas actiones proferant animæ, nec sint in præsentis rerum statu, cōditione, dignitate, ordine pares, nec in altera etiam vita futuri æquales, pari que gloria illustrandi. Sic enim Propheta Daniel eius rei nobis fidem facit: Quotquot in puluere dormiunt, euigilabunt, alii in vitam sempiternam, alii in opprobrium, inde decus, in pœnam, alii in condemnationem. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad iustitiam erudierint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quod discrimen inter substantias incorporeas Paulum etiam obseruasse comperio desumpta ex sideribus similitudine. Vt enim sidera alia aliis sunt illustriora, variaque se exhibent corporum discrimina: sic magna in animis hominum differētia. vtque in resurrectione altera alterius anima futura est magis gloriofa. Constituit autem Deus (vt Gregor. Nyssenus testatur) secundum animalium species, diuersas animarum differētiās, ac cuique corpori conuenientem assignauit. Sic brutis animantibus non rationalem intelligentiam, sed naturalem industriam insequit, qua insidias, damna, pericula, omniaque vitæ incommoda declinent. Itaque tota species animantium vna inclinatione mouetur. Lepus enim omnis pavidus & meticulosus, Canis quisque sagax atque insectandis feris industrius, Vulpes omnes subdolæ sunt, astutæ, insidiosæ; Lupus quiuis ferus, ac prædæ audax; Simia quælibet humanas gestulationes exprimit. Quod ipsum in

*Animarum
disparitas.*

Cap. 12.

2. de Anima.

*Bruta non ratione, sed ductu
natura feruntur.*

homine non consequitur. Siquidem infinitæ sunt humanarum actionum rationes ac modi, nec omni homini vna operatio, vnaq; intentio, vt animantib⁹, quorum actiones à sola natura eientur, q̄ in omnibus par ratione decurrit. At rationalis actus, qui proprie humanæ mentis est, singulis diuersus, ac pro animæ conditione alius alii. Vnde emergit tanta in hominum animis opinio-
 1. Cor. 12. nis varietas. Vt itaque ex Pauli sententia vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad id, q̄ expedit, ac variæ hominibus sunt delegatæ functiones ac munia, quæ Deus pro suo arbitrio cuique distribuit, diuidens suum spiritum cuique vt vult: ita sua cuiq; propria ac peculiaris anima, q̄ ab vno opifice profecta est, sed non pari dignitate prædita, non eadem intelligentia ac rerum cognitione imbuta, sic tamen vt virtutum vitiorumq; sit capax, atque insita vi optima quæque amplecti posset, ac vitare noxia, licet inuolide ea perficiat, vbi diuino præsidio sit destituta. Quapropter non absurda mihi videtur illa Aristotelis comparatio, qua mentem hominis assimilè facit tabulæ rati-
 Ephes. 4. sæ nullisq; expolitæ picturis, sed q̄ accommodata est, atq; vt quiduis in ea adumbrari possit, ac delineari, aut vitiorum monstra aut virtutum simulacra. Quo spectat illud D. Pauli: Vt in opulenta magnificaq; domo non solum vasa aurea & argentea sunt, verum & lignea & testacea, quorum illa honesto vsui destinantur; ista sordido, parumque honesto. Sic Deus in hoc mundi theatrum varias corporum ac animorum differentias produxit, variisq; personis illas induit, ac diuersis instruxit ornamentis, non tamen sine spe excellentioris muneris assequendi. Nequen. cuiquam ademptus est conatus, aut industria, qua eniti posset ad præstâtissima, & cōsectari optima: imo ad illa huic adminiculatur remunerator, ac cunctantem impellit. Sic qui sua culpa sordescit ac vitiorum cœno obductus est, expolire se potest, absterfisq; sordibus effici

1. Cor. 12.

Ephes. 4.

Mens tabula
 rasa.

2. Tim. 2.
 Simile ab am-
 plu adibus.

Nemo culpam
 rans.

ſci vas honorificum, atq; vſibus pręclaris accommo-
 dum. Affignauit ſiquidem Deus Opt. Max. cuique pe-
 culiarem corporis habitum, ſuzq; naturę congruen-
 tem animam, quę tamen multis modis immutari
 ſint apta. Deſciſcit enim nonnunquam homo, ac de-
 generat ab integritate, ſuique pręſtantia, ſeu cor-
 pus ſeu animam ſpectes, atque originis ſuz oblitus,
 ſordibus, lutoq; vitiorum inuoluitur: nonnunquam
 vero latentem à Deo inſtigatus ex malis, quibus erat
 deuinctus, eluſtatur, atq. ad virtutem, ad p̄bitatem,
 ad honeſta quęq; nititur. Cuius rei documenta ſu-
 mere licet in filio prodigo ac decoctore, & Saule. *Luc. 15.*
 omnibus itaq; ſua mens ſuaq. anima obrigit, ſed quę
 diuino munere, cuiuſq. aſſatu multiplices dotes, va-
 riarque chariſmata concipit: licet non æque valenter
 omnium mentes ſp̄itus diuinus impleat. Accipiunt
 quidem omnes de vberriſſimo eius fonte, ſed alius alio
 affluentius. Quod talentorū diſtributio nobis incul- *Quid talenti*
 eat, qua in obeunda negociatione ſalutis noſtrę di- *& mina diſtri-*
 ligentiā & indiſtriām noſtram, licet inualidā, acuit *butto deſignat.*
 atq. exſtimulat, & Dei dotes amplificandas augendaſ- *Matth. 25.*
 que pręcipit. Vni n. quinque, alteri duo, tertio vnum
 partitus eſt, cuiq. pro ingenii ſui captu, vtque operis
 huius Chorago expedire, atq; è re vſuque eſſe viſum
 eſt, expenſi acceptiq. rationem ſuo tempore exactu-
 ro. Sic Paulus Timotheum cōmonet, omnibuſq. *2. Cor. 1.*
 eius nomine aurem vellicat, vt functionem ſuā curę
 habeant, vt donum ſp̄itus, tanquam ignem ſopitū *Simile à ſopito*
 iamq; euaneſcentem exſuſcitant, vt excuſſo veterno *igne.*
 delegatarum munus ſedulo exſequi ſtudeant. Hoc e-
 nim à ſuis exigit Deus, vt quiſq. ſuam Spartam exor-
 det, vt nūnam concreditam adaugeat, & cum ſœno-
 re refundat. Et quoniam non pariter otioſos eſſe
 nos, nec intermittere indiſtriām, ſed continentes
 excubias agere, atq; indefeſſo labore inſiſtere nū-
 dinarioni, Negotiamini (inquit) donec veniā. Quod *Luc. 20.*

*Negotiatio En-
angelica.*

cum organum electionis Paulus sedulo inculcare ta-
liis, id ipse omnibus modis præstare studuit, sic ut in
legatione sibi commissa ceteris magis feruidus fue-
rit, atque in Apostolici muneris functione obeunda

*Simile à natu-
ra rerum.*

aiacrior, viuidiorque. Ut itaque in gemmis, animan-
tibus, herbis, sideribus discrimen est, ac flos alius alio
odoratior, ac gemma alia rutilantior: ita in animis
hominum euenit, quæ peculiari quadam vi ac facul-
tate instructæ, varias operationes, diuersosque effe-
ctus proferunt. Quemadmodum enim (ut Paulus ait)

*Simile ab astris
& semine.
Cor. 15.*

suo cuique semini vis insita, atque alia caro pecu-
dum, alia hominum aliaque species ac decor corpo-
ribus coelestibus alia terrenis: alius Solis fulgor, alius
Lunæ, alius alterius sideris splendor: ita corpus ho-
minum aliud alio præstantius, habituque magis ge-
neroso: ipsaque anima cum in hac statione vitæque
huius decursu, tum in resurrectione pro sua sorte ac
meritis (quæ quisque ad Deum referre debet, nulla
philautia sui que fiducia) dignitate & conditione
potior, gloriaque superior. Magna siquidem cum in
præsentī seculo tum in futuro inter probos impro-
bosque disparitas ac dissimilitudo multumque diuer-
sa conditio. Impi enim in medio iustorum non sub-
sistent: sed ut quisquiliæ aliaque ventri ludibria, dissi-
pabuntur. Itaque Paulus ex natura rerum multa ocu-
lis nostris obiiicit, quorum intuitu atque obseruatio-
ne arcana diuinitatis nobis innotescunt. Sic in nego-
cio Christi ab odore ac fragrantia rerum corporaliū
similitudinem desumit. Ut enim effluxus atque ex-
spiratio stirpium effectu se prodit, ipsumque cor vel
reficit, vel offendit: sic anima, ex qua emanat salubris
halitus, aut infalubris, Christum vel suauiter afficit,
vel penitus offendit,

Psal. 1.

*Simile à rebus
odoratis.
1. Cor. 2.*

Similitudinem desumit. Ut enim effluxus atque ex-
spiratio stirpium effectu se prodit, ipsumque cor vel
reficit, vel offendit: sic anima, ex qua emanat salubris
halitus, aut infalubris, Christum vel suauiter afficit,
vel penitus offendit,

Aeneid. 6.

*Simile ab urē-
ntibus rebus.*

Ignis est equidem vigor & cælestis origo

Omni anima.

Sed ut ignis alius alio calidior, ac p nutrimento, sub-
iecto-

iestoque fomite vrentior: ex oleo siquidē, sulphure, bitumine naphtha (quam Petroleum vocant) inflammescit ardentius, ita anima pro sua facultate ac viribus, proque acceptis dotibus vim suam in corpus exferit, estque in proferendis actionibus vel agilior, vel remissior; sic tamen vt corporis habitus ac constitutio quam *καρὸς* Græci vocant, eiusque organa animæ subseruiant. Par est ratio in malis geniis, quorum alius alio nocentior, hominique magis infestus. Sic in Euangelio Beelzebub princeps dæmoniorum, denominatur, tanquam in malis inferendis præpotens ac magnarum virium. Sic Euangelicæ narrationis series malos Genios nocendi studio ac malignitate discernit. Is enim, qui minus virium obtinebat ad perturbandam conuellendamque hominis mentem adsciscit sibi septem deteriores se, ac collatis viribus ita illam occupauit, vt sublata sit omnis emendationis vitæ spes, omnisque ademptus ad saniorē mentem reditus. Quod si fas sit corporea conferre incorporeis: Vt stannum, plumbum, argentum, aurum, æs, cuprum, orichalcum, omnisque generis metalla suas fordes concipiunt, suamque scoriā atque æruginem contrahunt; vtque agri ineulti, squalore ac situ obducuntur, iisque zizania, ac infelix lolium innascuntur: ita animæ substantia sua vitia contrahit, ipsaque exculta splendore virtutum nitescit; neglecta vero vitiorum fuligine densescit atque obscuratur. Nec est quod quisquam opifici suo obloquatur, aut cum illo expostulet, vt ignauus ille, qui acceptum talentum defoderat, cum ad omnes odor Seruatoris dimanet, impressaque sint cuique diuinitatis vestigia, sic vt gentibus etiam à Deo alienis indita sit inscriptaque nature lex, cuius instinctu mens illorum Dei notitiam concipit; ipsaque conscientia attestatur, ac ratio dicitur, quæ sectari, quæ vitare conueniat. quantumque inhonesti honestique sit discrimen. Quisque itaque effi-

Geniorum malorum discrimen.

Matth. 12.

Simile à metallis.

Esaia 1.

Simile ab incultis agris.

Deo se quisque submittat.

Rom. 2.

*Natura lex
cuique impres-
sa.*

*Simile à cultu-
ra agrorum.*

*Hortatio ad
amplectendam
doctrinam cœ-
lestem.*

*Hor. lib. I.
Epist.*

*Verbi Dei fru-
ctus & vili-
ss.*

2. Tim. 3.

cere curet, ne in vanum incassumque hoc munus ac-
cepisse videatur, nec Deo, cuius arbitrio omnia de-
currunt, obmurmuret, quod minus præstantem ani-
mam sit consecutus: sed quam obtinuit foueat, illi-
que ut agro sterili acieiuno culturam adhibeat, spar-
soque verbi Dei lætamine sementi præparet. Ipse in-
firmis conatibus, promptæque voluntati non est de-
futurus. Nihil autem animæ salubrius, magisque fru-
giferum, quam continenter sacrarum literarum me-
ditationi insistere. Hæc siquidem vitiis medetur, hæc
morbos expugnat, hæc animi mœrorem diluit, men-
tique offusam caliginem discutit. Nullum est reme-
dium sanandis restaurandisq. exulceratis mentibus
efficacius, magisque præsentaneum, nullus morsus
tam virulentus, nullû vulnus tam lethale, quod hoc
medicamine non sanescat atque obducatur:

*Feruet auaritia miseraq. cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, qua te
Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, meri vinosus amator?
Nemo adeo ferus est, qui non mitescere possit,
Si modo cultura patientem accommodet aurem.*

Hæc commoda præstat Philosophia, non humana
quidem, ut Horatius existimabat, sed cœlestis & diui-
na, quæ naturam luxatam ac collapsam integritati
pristinæ restituit, quæ fiduciam erga Deum in nobis
excitat, illique nos conciliat, quæ animi tranquill-
tatem adfert, mentemque firmam ac stabilem: qua
nihil homini in hoc turbulento vitæ salo optabilius.
Quo spectat illud Pauli, quo nullus in hac palæstra
exercitatur: Omnis scriptura diuinitus inspirata vti-
lis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctio-
nem, ad institutionem, quæ hominem iustum efficit,
ut integer sit homo diuinus ad omnia officia pietatis
accommodus.

De

De animæ immortalitate, atq; indubitata certaq; corporis humani resurrectione: tum qua ratione ac modo id perfici contingat. Denique quanta ex tanto munere mentis erectio in Deum, quantaq; morituro fiducia consequenda salutis.

CAP. XIV.

Nihil homini calamitoso, morbisque ac malis innumeris exposito in huius æui decursu plus adfert commodi, depulsoque mortis metu plus præbet solatii ac fiduciæ, quam vt subinde contempletur alterius vitæ beatitudinem ac felicitatē; eiusq; rei potiundæ spei certā atq; indubitatam concipiat. Quæ consistit in animæ immortalitate, ac corporis resurrectione totius fidei nostræ basi solida atq; inconcussa. Inanis siquidem foret labor omnis noster, atque irritus conatus: omnisque vitæ nostræ ratio, cultus, institutum, religio euanida, atq; imposturæ affinis: si tanto, tamque salutari bono frustrari nos, atque ab alterius vitæ expectatione decidere contingat. Quo mirari subit quorundam stupiditatem, qui non aliter spirare homines, quam bruta existiment, quique animas penitus extinguere, nec à morte quidquam hominis superesse contendunt: Qui cum in naturæ operibus prorsus cœcutiant atque hallucinentur, Deique potentiam vel non agnoscant, vel ex rebus conditis non obseruent, sit vt mens illorum assequi aut rationem inire nequeat, qui effici possit, vt anima sit æterna, ac nunquam interitura, ipsumque corpus rediuuium sit futurum, suæque integritati aliquando restituendum. Cum autem Deus hominem immortalem esse, ac perpetuo illum subsistere voluit, ad imaginem & similitudinem sui illum condidit. Quod si homo Dei imaginem refert, eiusque similitudinem exprimit: necesse est, eandem cum origine sua naturam consequi atque æternitatis fore consortē. Huius muneris dignitatem ac præstantiam nō sunt sortitæ reliquæ animantes: cum nulla in

Meditatio alterius vitæ quid efficiat.

In quo consistat hominis securitas.

Alia hominis alia animantium conditio.

Genes. 1.

Homo Dei imaginem refert.

*Animantes
mente defistit-
ta.*

*Anima homi-
nu diuinitatis
particeps.*

*Deus homine
unica afficitur.*

Proverb. 8.

*Dei amor &
propensio erga
hominem.*

Tim. 3.

Hebr. 3.

his se proferant diuinitatis vestigia, nulla mens vige-
at. desit ratio, memoria, intellectus. iudicium, artes,
disciplina, rerumque peritia desideretur, quæ homi-
nibus Dei munere affatim sunt attributa. Quapro-
pter piaculum est id statere mortale esse ac caducū,
quod à Dei substantia prodiit quodque à diuina mē-
te homini est inspiratum. Vt igitur Deus æternus, o-
mnisque interitus expers: ita anima quoque huma-
na tanquam diuinæ essentia particeps æterna, atque
ab omni corruptione immunis. Caterum cum Deus
hominis gratia omnia condidit, solus homo Dei caus-
sa atque illi conformis est creatus, eoque effectum
est, vt Deus à mundi exordis misitice erga illum affi-
ci ceperit, illoque se oblectare, atque eius familiari-
tate & consuetudine perfrui exoptauerit, adeo vt hu-
ius causa humanitati vniri sustinuerit, atque immor-
talis mortali agglutinari: quo diuina naturæ humanæ
coalescat atque vnatur, humana diuinæ. Cuius rei fi-
dem suo hoc testimonio adstruit Dei Patris sapientia
Christus, qui hanc nobis salutem peperit: Dominus
possedit me ab initio viarum suarum, antequā quic-
quam faceret; ab initio atque ab æterno exiti, quan-
do præparabat cœlos, aderam: quando certa lege &
gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sur-
sum, & terram deorsum. cum eo eram cuncta compo-
nens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo
omni tempore, ludens in orbe terrarum, & delicia
meæ esse cum filiis hominum. *Quæ φιλαργαπία*,
hoc est, vt Paulus ait, amor ac propensio erga homi-
nes, hoc efficit, vt omnia nobis per Christum sint
communicata, vt par sit cum illo nostra conditio. si-
milis fors, æqualis hereditas: eoque sit vt quidquid
in CHRISTO expressum est, in homine quoque sit
exprimendum. Ipse æternus est, ac perenniter sub-
sistit: id illius beneficio consequitur homo: Ipse pri-
mus resurrexit deuicta morte, auctor, princeps, ac pri-

primitiæ tanti triumphi: illius virtute ceteri omnes
 sunt resuscitandi. Quamobrem nemo sibi tam sit ini-
 quus, aut in tanti muneris auctorem ingratus, ut
 nominis huius honorem sibi vel inuideat, vel ab se
 repellat. Quis enim tam stupidus, quise ab interitu
 iudicare non cupiat, ac perenniter sublitere ex-
 optet potius, quam perpetua morte sopiri, sublata
 que omni emergendi spe, in sempiternam mortem
 deuolui? Scio equidem nonnullis plausibilem viden-
 ti hanc de animæ immortalitate persuasionem: ac
 corpus in eandem sortem recipi, pariq. futurum con-
 ditione, aut aliquando reuisciturum prorsus abnuunt.
 Verum hi naturam hominis, totiusque conficiendi
 ædificii rationem non penitus excutunt, nec in il-
 lum defigunt oculos, qui homini lucis huius auctor
 exstitit, & cuius virtute vitæ auspicia est consequu-
 tus. Siquidem cum anima & corpus indiuisse inter
 se connexa hominem constituent, necesse est, ut to-
 tus homo, hoc est, & anima immortalitate potiatur,
 & corpus per resurrectionis mysterium eiusdem mu-
 neris sit futurum particeps. Neque enim admittet ra-
 tio formationis hominis, ut alterum sine altero suo
 fine, cui destinatum est, potiatur: utque diuidiatus
 homo, aut altera modo pars beatitudinem, conse-
 quatur: necesse est igitur, conditque operis ratio ex-
 poscit, ut corpus aliquando reuiuifcat, ac postliminio
 coniunctum animæ pari sit futurum cum illa condi-
 tione, eiusdemque muneris consors. Cum enim Deus
 formando homini esset intentus: Faciamus, inquit,
 hominem ad imaginem & similitudinem nostram.
 Quibus verbis non alteram modo partem designa-
 uit, sed totum hominem, qui ex corpore & anima
 conflatus est. Hæc enim duo vnita & conglutina-
 ta hominem conficiunt: quæ cum sint discreta ac di-
 uulsa hominem dissolui contingit, ac nominis hu-
 ius honore destitui. Quapropter mihi ratio exige-

*Nemo non im-
 mortalitatem
 vel affectat vel
 meditat.*

*Multi anima
 immortalitatem
 statuant, pauci
 resurrectionem.*

*Validum ar-
 gumentum re-
 surrectionis.*

*Corpus animi
causa periclitati.*

*Corpus quomodo
animi instrumentum.*

*Elegans comparatio à Sole
& Luna desumpta.*

Simile à perpolitio speculo.

re videtur, ut utraq; pars eundē finem consequatur, s. vel beatitudinem, si vita innocēter sit transacta: vel damnationem, si nequiter: nec profecto foret rationi consentaneum, ut ab illa felicitàis spe corpus excideret, cū huius æui molestias æque perferat. Siquidē animæ causa nonnunquā flagris scuticisq; subigitur, plagas accipit ac cruciatus, dolores cōcipit. periclitatur, vitæque discrimen subit: sic ut illas animæ potentias sentientē ac vegetantē, quæ brutis ēt communis, pertundi contingat ac dilaniari. In sententiis n. dictis, persuasionibus, opinionib. indiciis nonnunquā suo in cōmodo animæ acquiescit atq; obsequitur, seque in omnibus sociū præbet & ministrū. Itaq; non immerito iniuria affici corpus videretur, nisi eodem beneficio utatur. Est quidē corpus animæ instrumentum, quo actiones suas perficit, ac functiones suas exsequitur: sed alia ratione. corpore animato ac sensili utitur anima, quam opifex, aut architectus serra, malleo, securi: cum singula membra aptissime officiis suis sint distincta, multisq; vñbus possint accommodari. Hoc autem discrimen inter corpus & animam statui posse video, quod inter Solem & Lunam. Ista enim licet lumen à Sole mutuetur, non tamen omnino propria vi destituta est, fertur enim peculiari motu suumque circulum absoluit: lumen autem à Sole concipit, ut speculum, utque lebetes ac pelues perpolitæ ex opposita face splendorem, nullum vero lumen exhibet, nisi à Sole illustrata, sed tamen otiosa censeri nequit: cum menstruum cursum perficiat, suæque cœli spatia nullo Solis adminiculo metiatur. Sic anima corpori quidem vires suppeditat, at illi non desunt infinitæ facultates & potentiz naturales, quatuor humorū qualitates, quibus efficitur omnium functionum capax, atque ad quidvis exsequendum appositum. Et quemadmodum Sol sua patitur deliquia; Lunæque interuentu occultatur. Similiter & Luna terræ

obiectu.

obiectu *eclipsin*, defectumque percipit. Ille cum per
 lineam eclipticam decurrit in eodem gradu: ista in
 oppositis: ita corpus & anima sua percipiunt detri-
 menta ac deliquia, & pars altera alteri nonnunquam
 vel prodest vel officit. Cum itaq. tantus sit in his cō-
 sensus, tam fida societas, illaq. tantisper, dum in hac
 vitæ statione excubias agunt mutuas operas tradūt;
 par est, vt corpus per resurrectionem innouatū eius-
 dem muneris sit particeps, atq. in eundē municipa-
 rum admittatur. Qua autem ratione id perfici con-
 tingat, si quis, vt Thomas ac Nicodemus ob ingenii
 tarditatem assequi nequit, ne Deo vel suam poten-
 tiam detrahat, vel illi diffidat; sed oculos mentemq.
 in tanti opificis opera dirigat, abunde multa est per-
 specturus, quæ illi non deesse vires declarabunt, non
 solum instaurandi hominis, verum & quidvis eorū,
 quæ animo destinauit, perficiendi. Collustremus coe-
 lum, hoc sideribus vndiq. exornatum illiq. sub acen-
 tem terræ globum, ex qua pullulant tot speciosi, fra-
 grantesq; flosculi, tot stirpes salubres, cum esui, tum
 medendis corporib. accommodæ, tot in maris gur-
 gite piscium genera, tot in aëre ac terra alites, tot pe-
 cora partim ad vescendum, partim ad cultus agrorū
 ipsumq. hominem tanti operis ac muneris domina-
 torem ac præfectum. Quæ initio Dei verbo ex nihi-
 lo, nullaq. subiecta materia creata, stabiliter perse-
 uerant ac subsistunt, suasq. vicissitudines, ortus pro-
 gressus, incrementa obtinent. Cum itaq. tam sit im-
 mensa conditoris vis & potentia: quis illi vires deesse
 se dictrabit erigendi, restaurandiq. collapsa, qui ad-
 miranda quæq. ex nihilo construxit? Quod si corpus
 hominis nullo negotio ex nihilo creauit opifex:
 quanto Hic facilius erit mortuū restituere, atq. in vi-
 tam reuocare? non quidem ex nihilo, sed ex materia
 cognata ac familiarī: quæ vel in cineres reuoluta est,
 vel alio quouis modo in auras euauit. Vt autem ar-

*Eclipsis solis &
 luna anima &
 corpori compa-
 rata.*

*Consensus cor-
 poris & anima.*

*Natura rerum
 resurrectionem
 adstruit.*

*Conditoris ma-
 iestas & ampli-
 tudo.*

*Simile ab opere
 suscit.*

Deus omnipotens in eo quod vult.

4. Esdr. 4.

Mentis cum gemmis comparatio.

Simile à gemmarum efficacia.

tifex opus fusile contractum atq; imminutum ex eadem materia restaurat, formamque inducit præstantiorem: ita Deus corpus in terram resolutum suo tempore reuocabit in vitam, eadem quidem, qua fuit specie, sed omni labe, omnique terrena concretionē sublata. Hoc itaque honoris deferamus immenso Opifici Deo, eamque potentiam illi afferamus, ut quiduis eorum quælibet, efficere illum posse confiteamur, nec quisquam ex sua imbecillitate aut ignorantia illud æstimet aut metiatur: cum minutissima à nobis comprehendere nequeant, prorsusque ingenii nostri captum excedant. Quod si hæc mundi spectacula totiusq; naturæ ordo ac series non sit satis efficax ad excitandas hominū mentes, nec ullæ rationes satis firmæ ac solidæ ad declarandā Dei vim ac potentiam; saltem in se quisq. descendat, ac mentis suæ dignitatē ac præstantiā sedulo excutiat, pfecto intelliget atque experietur, quanta sit humani animi mentisq. excellentia, quanta deniq; illius vis & potentia, q̄ homini hoc munus indulsit. Mihi vero humanā mens non omnino gemmis videtur ab similibus, quæ præter id q̄ aspectu gratæ sint, atq; oculis blandiantur, tum internas vires, effectusque efficaces obtinent, ac latentes, quas attritu & cōfricatione præferunt: ut Succinum, Gagates, Magnes agitata ac concalescēta festucas, fioccos, quinquillas, ferrum violenter ad se rapiunt: Sic animæ vis exuscitata ac concussa vim suam exferit, utq. ignis sopitus ac cineribus obductus emicat, sensumque scintillare incipit. Et quanquam diuina virtus passim se profert, atque in tanto naturæ artificio omnium se oculis exhibet, adeo ut humanus animus expleri ac satiari nequeat: in nulla tamen re DEI vis atque amplitudo magis elucet, aut expressius se declarat, quam in animo menteque hominis, quæ ab archetypo diuinitatis est depromata. Quapropter non est, quod quisquam eam opinionē concipiat,

cipiat, vt id existimet aliquando interiturum, quod *Mens humana*
 ab essentia diuinitatis dimanauit, tantisque dotibus *diuinitatis*
 est excultum. Quo mihi non absurde ratiocinari vi- *exemplar.*
 detur Plato: Quidquid non constat ex elementis, est *In Thad.*
 immortale, atq; interitus expers: Anima non constat
 ex elementis, nec ex materiæ concretionē conflatur,
 sed diuinitus originem est sortita: Igitur non est ob-
 noxia corruptioni. Nec sane tanta inesset hominum
 animis vis, & acumen ingenti, præstantia doctrinæ,
 inuentionis subtilitas, cognitio rerum, Dei vel amor:
 vel notitia: nisi anima à terreno concretu aliena, di-
 uinitatis esset particeps, atque æternitati destinata..
 Quæ persuasio priscorum etiam animos occupauit:
 quibus insitum erat, teste Cicerone, esse à morte *Tusc. I.*
 sensum, neque excessu vitæ sic deleri hominem, vt *Ethnici im-*
 funditus interiret. Idque tum multis aliis, tum ceri- *mortalitatem*
 moniis sepulcrorum intelligi licet: Quas nec tanta *admittunt.*
 cura coluissent, nec tam inexplabili religione sanxis-
 sent, nisi hæcisset in eorum animis, mortem non de-
 lere omnia, sed quandam esse migrationem, commu-
 tationemque vitæ melioris. Nec sane quisquam po- *Cicer. de Di-*
 test esse tam rudis, tam ferinis moribus, qui in cœ- *uin.*
 lum attollens oculos: tamen nesciat cuius Dei pro-
 uidentia regitur hoc omne quod spectamus, aliquod
 tamen esse numen intelligat ex ipsa rerum magnitu-
 dine, motu, dispositione, ordine, utilitate, constantia,,
 quod fulcit ac moderatur omnia. Cum itaque Deus
 Optimus Maximus, qui nihil temere aut fortuito est *Homini rerum*
 molitus, tantarum rerum vni homini principatum *principatus ab-*
 attribuit, absurdum videri posset, vt is ad nihilum sit *tributus.*
 redigendus, torusq; spectet ad interitum. Longe pro-
 fecto melius consuluit generi humano naturæ pa-
 rens, quam vt id gigneret atque educaret, quod cum
 perpeffurus esset extremos labores, tum incideret in
 mortis sempiternum malum, portum potius com-
 monstrauit, ac fidam tutamq; stationem, in qua post:

*Coloss. 3.**Hebr. 2.**1. Cor. 15.**Solida Pauli
rationes in asse-
renda immor-
talitate.**Animi carnifi-
cina mentem
valleat.**1. Tim. 4.*

exactos huius æui labores liceat conquirere. Hinc Paulus omnia studia, curasq. nostras sursum spectare vult, erectaq. mente in supernam ciuitatem celestia meditari. Quod si huius tantum seculi finibus vita nostra terminatur, nec ultra producitur, nihil homine calamitosius, nihil abiecius, prorsusq. iniqua opulentorum atque inopum conditio. Cum illi delitiis adfluant, rerumq. omnium copia perfruantur: isti malis omnibus expositi nullam habituri sint post hanc vitam spem, nullum solatium. Quamobrem optime ratiocinatur Paulus: Si in hac tantum vita spem fixâ in Christum habemus, nihil Christianæ professionis hominibus miserius, multoq. potior illorum conditio qui à Christo alieni suauiter viuunt, seseq. molliter curant, quam Christianorum, qui vana spe ludificari malis se diuexari patiuntur, omniumq. ludibrium esse sustinent, ac reiectamentum. Quod si quidquid est hominis perit, totaq. spes morte finitur, quid sibi vult anxius ille mentis cruciatus, atq. animi carnificina? quid scelerum vltix conscientia? quid ingruente tempestate aliqua paor & trepitatio? rursus quid securitas, animique tranquillitas, & constantia? Nonne illa pœnam sunt metuentis post hanc vitâ: ista præmia spectantis, ac malorum lenimen, vitæq. ex Dei præscripto exactæ non sine certa spe, remunerationem? Quæ res effecit, vt Paulus exhortatus Timotheum suæ disciplinæ affectatorem ad pergendam muneris Apostolici functionem, ad quâ erat adiscendus, desunro ab athletis ac pugilibus exemplo, confidenter pronuntiarit: Certamē bonum certauī, cursum consummaui, fidē seruauī: quod superest, reposita est mihi corona iustitiæ, quâ reddet Dominus iustus iudex, non solum aut mihi, sed quorquot illi fidunt, illiusq. promissionibus nituntur. Quamobrem nō est quod quisquam ab hac spe decidat, mentemque sinat à tanta felicitatis

tatis expectatione dimoueri. Huius enim rei veritatem sua cuiq; mens dicitur, intellectus percipit, ratio confirmat, natura rerum loquitur: adde quod omnibus infinita sit immortalitatis honesta ambitio, & quisque memoriam sui quam maxime longam efficere cupiat, eamq; apud posteros durare perenniter, ac nulla vetustate aboleri. Quæ vna ratio validissima Augustino ac Ciceroni creditur, qua convinci possit, animam esse immortalem, nec vnquam interituram. Hæc siquidem persuasio magnos addit stimulos magna; incitamenta ac virtutem, ac ppositis præmiis ad præclarissima quæq; mentem extimulat. Et quânquam hæc & pleraq; alia non exigant rationū suffragia, nec diuina (vt Paulus ait) consistant *1. Cor. 2.* in persuasoriis humanæ sapientiz verbis, non tamen improbandus illorum conatus atque industria, qui sobrias rationes adferunt; quo illorum animis error eximi posset, qui contemptis scripturæ testimoniis ægre ferunt animæ immortalitatē, ac resurrectionis fidem hominibus inculcari. In ceteris vero non consultum arbitror diuina curiosius perscrutari: ac sacri codices frenū iniiciunt humanæ temeritati, quæ eruere tentat accessu adituq; difficilia, atq; vnde non facile resilire. ac referre pedem licet. Cuius rei documentū Iob, Esdras, ac præcipue Paulus exhibuit, qui eo erat progressus, vt exclamare sit coactus: O altitudo diuitiarum sapientiz & cognitionis Dei, quā inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit mentem Domini? aut quis illi fuit a consiliis? Quoniam ex illo, & per illum, & in illo omnia. Ceterum ne quis se diuelli patiatur, ab hoc solido fundamento, in quo tota spes hominis decumbit, totiusq; salutis cardo vertitur, Paulus acriter vrget ac inculcat resurrectionem, quæ & animæ immortalitatē complectitur, eiusq; rei fidem, certitudinem, rationem, modumq. exprimit, ex natura

*De cognit. vere
vita.*

Tusc. lib. 1.

*Quædā er-
enda Deitatis
arcana.*

Rom. 11.

1. Cor. 15.

Quomodo homines resuscitandi.

Simile à pictura.

Simile ex natura rerum.

Phoenix resurrectionis typus.

Cicero de Senect.

Stirpes resuscitantes resurrectionem comitant.

xerum desumpta similitudine. Natura enim omnium rerum artifex inimitabilis, & cuius vim nemo exacte exprimere, aut ementiri potest, multa parit atque effingit, quæ Dei potentiam in omnibus efficacem demonstrant, atq; in elaborandis fingendisque rerum simulacris, virtutem declarant. Quod si admiramur artificem ob insignem aliquam concinneque depictam tabulam, aut rem quandam affabre elaboratam, ut Gaditanus fecit perfecta Liuii historia: quanto magis illum suspicere ac venerari par est, qui tam stupenda rerum miracula oculis mentique hominum obiiicit, quorum nec numerus iniri potest, nec ratio? Nam ut ex minutissimus naturæ rebus corporis humani innouatio comprobetur: Quis non obseruauit ex cicada iam vetula atq; exolescentē proiecto exuio proflire recens atq; agile, argutumq; insecti genus? ex segni ac moribunda eruca papilionem picturatum ac volitantē? ex formicis alatam museā? Quid bombyx vermiculus, qui serica texit, nonne signa renascentis vitæ commonstrat, dum mortua reuiuiscit? Phoenix Lactantii carmine celebrata an ne rediuiua resurrectionis specimen nobis exhibet? Quid ipsa veris æmœnitas grataque recurrentis anni vicissitudo? nonne resurrectionem repræsentat, mentesq; nostras in spem immortalitatis erigunt? Quem vero terræ vis ac natura non oblectet? quæ cum gremio molli to ac subacto semen sparsum acceperit, primum in occultum cohibet, deinde tepesfactum vapore & complexu suo elicit herbescentem viriditatem, quæ fibris nixa stirpium sensim adolescit, culmoque erecto geniculato, vaginis iam quasi pubescēs includitur, è quibus cum emerferit, frugē fundit spicæ ordine instructam, & contra auium minorum morsum munitur vallo aristarum. Omitto vim ipsam omnium, quæ ex terra pullulant: Siquidem ex fici tantum grano, ex acino vinaceo aut ceterarum stirpium minutissimis

tissimis seminibus tanto truncos, ramosq. ac frondium pompam pcreari perspicimus: malleoli, plantæ, sarmenta, radices, ppagines, insitiones, nonne ea efficiunt, vt non absurda videri possit corporis humani innouatio? Hanc tam admirandâ naturâ vim post 1. *Thess. 7.*
 Ciceronem Chrysostomus exaggerat in immensum, *Homul. 7.*
 ac terram omnium parentem summis præconiis effert. Omnium enim rerum vita ex terræ vligine existit; herbæ, arbores, flosculi, multiformes & varii summaque arte elaborati, non sine eximia odoris suauitate ex soli vbertate ortus atq. incrementa suscipiunt. Aër crassus in aquam densescit. quæ coelitus delapsa terram irrigat, eadem rursus Solis calore extenuata rarescit, atq. in aërem computatur: multaque eius generis varias mutationes sustinent, quæ nō minus admirationis adferunt quam resurrectio. Verbi causa, vitis ex terræ humiditate non solū pampinos & capreolos gustu peracerbos, sed salubrem *Natura artificium.*
 etiam succum, vualq. sapidas producit. Palma scabra arbor & cortiosa dactylos profert dulces, vinosos, succulentos. Iam vero semen vnde homo concipitur, quomodo in aures, in manus, in brachia, in cor, *Ex hominis structura exemplum.*
 pulmonem, neruos, arterias, carnē, ossa, cartilagines, membranas figuretur, quis possit ratione consequi; tam multa sunt in corpore humano qualitatum, humorum, potentiarum, virtutum, factionum discrimina, ex vnico semine constituta. An ne tibi inexplicabile videtur, quomodo humidum & molle in os durum ac frigidum solidescit, quomodo in sanguinem rubicundum ac florulentum cibi alterentur? in venas, arterias, neruos, musculos, ligamenta, tendines alimenta cōmutentur ac solidescant? Cum itaq; tam multa quotidie natura moliatur, quorum mens humana rationem assequi nequeat: quis negabit id præstare posse totius vniuersitatis opificem in resuscitandis erigendisque corporibus, quod natura Dei *Natura Dei ministrat.*

ministra quotidie facit in fouendo eliciendoque putrefacto semine. Vident id madefactum repullulascere, atq; in speciosam stirpem densamq. frondem emergere, & non credunt hominē humo conditum reuiuisciturum, suoq; nitore aliquando restituendum. Itaq; Cyprianus, cui symbolum adscriptum est, Pauli exemplo ex natura seminum resurrectionis fidem illustrat: Si quis, inquit diuersa semina in vnum commisceat, atque hæc indiscreta seminet, vel passim in terram spargat, nonne cuiusque seminis satio competenti tempore secundum naturæ suæ speciem germen producit, & culmum suæ formæ, suiq. corporis reparat? Ita quoq; carnis substantia quamuis varie ac diuerse sparsa sit. cum Deo visum erit, reducetur in vitā, illa specie quā mors abstulerat, atq; ita fit vt vnicuiq; animæ non confusum. non adscititium aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat, sit restituendum, vt consequenter possit pro præsentis vitæ certamine cum anima sua caro pudica coronari, vel impudica puniri. Quapropter non videtur mihi Paulus magis appositè propinqua. imagine resurrectionis typum potuisse figurare, quam sparsi seminis subactiq. scrobis similitudine. Quod est n. in natura semen humo condere, hoc est in resurrectione cadauer sepelire: quod illic enasci atq. in viuā stirpē emergere, id homini reuiuiscere. Committitur terræ corpus putredini obnoxium: at idem reuiuiscet sublata omni naturæ inbellicitate: defoditur in terram variis affectibus, calamitatibus, morbisq; expositum: resurget alacre, viuioſum, erectum, purumq. ac purū, atq. ab omni labe defecatum. Exemplo res erit lucidior: Agrotus qui graui morbo cōsistatur, color deflorescit efficiturq. luridus, mustelinus, squalidus, gilvus, cadauerosus, totūque corpus adeo gracilescit atq. extenuatur, vt exhausto vitali succo agnosci nequeat. At is adhibitis medicamentis, ac salubri victus

ratione

Exemplum resurrectionis ex Cypriano.

Simile à sparsa semine.

Exemplum ab exhausto corpore.

ratione reuiuiscit, sitque pinguis ac nitidus euteque tam suauiter curata, vt Mangonio ex cultus atque expolitus videri possit. Sic in resurrectione idē corpus emerget, sed illustrius, & in quo nulla apparebunt concretæ labis, aut corruptelæ veteris vestigia. Hoc exemplar in Christo primum incoatum est qui nulla re efficacius diuinitatem suam declarauit, quam resurrectionis triumpho. Id ipsum in omnibus eius virtute est exprimendum. Qui, vt Paulus ait, transformabit corpus nostrum humile. ac conforme reddet corpori suo glorioso secundū efficaciam, qua potest etiā sibi subiicere omnia. Quamobrem non vult nos discutiari metu mortis Apostolus, nec impotē-
Philipp. 2.
 tius luctu ac lamentis confici. Quandoquidem qui in Christo obdormiscunt, Dei verbo sunt resuscitandi, sempiterno æuo cum illo fruituri: quod ita futurū prædixit Seruator: Veniet hora qua omnes qui in
1. Theff. 4.
 monumentis sunt, audient vocem eius, ac p̄dibunt; qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero mala egerunt, in resurrectionem condemnationis. Quibus verbis solatium adfert deiectis afflictisque
Diffidentia & fiducia quid est
 mentibus, ne malis succumbant: impiis vero ac deploratis hominibus terrorem incutit ac trepidationem, vt qui nullum prorsus sibi scelerum finem statuerent, nisi post hanc vitam persoluerentur pietatis atq. impietatis præmia. Vnde Iob in extrema calamitate constitutus & cui ad summam miseriā nihil esset reliqui hac certa spe se ipse solatur: Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo de de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum Seruatorem meum, quem conspecturus sum ego ipse, & non alius, reposita est hæc spes in sinu meo, hoc est nemo excutiet mihi hanc fiduciam & certitudinem. Cum itaque tota spes ac fiducia consequendæ salutis o-
Cap. 14. 21.
 maneque in extremis solatium in resurrectionis fide
Resurrectio la- bantes sulcis.
 consistat, hanc præcipue opponam. us insultib. ac ter-

*Natiuitas
Christi quid
efficit.*

*Resurrectio
quid homini
contulit.*

1. Pet. 1.

Colo. 3. 8.

*Resurrectio
semper in ani-
mum reuocan-
da.*

Ioan. 3.

ricula mentis, quibus mentes nostras subruere tentant, ac labefactare Dæmones, in eoq; spem fixam habeamus, q̄ tantæ liberratis nobis auctor atq; assertor exstitit. In maximam autem spem ac salutis fiduciam erexit hominū mentes diu expectata Seruatoris natiuitas, multum contulit eius inter homines conuersatio, morum integritas, doctrina. mors deniq; ipsius, quam nostra causa subiit, atq; ab interitu nos vindicauit: verum hoc effecit resurrectionis veritas, vt parto de morte triumpho ac victoria, nemo de p̄missa salute possit ambigere sed firmam spem concipere audeat, in se quoq; omnia perficienda, quæ in capite sunt expressa exhibitaque. Itaque tota fides nostra illius resurrectione nititur, per quam Christus mortē expugnauit, eiusq; aculeum. hoc est, peccatum, quod à Deo nos auersos reddidit atque alienos, confecit. Proinde cū tantam felicitatem per mortem Seruatoris ac resurrectionem simus consequuti, non sinamus nos à recta semita dimoueri. sed demus operā, vt tantorum honorum fructum percipiamus, atq; in illum continenter desigamus oculos, q̄ singulari suo fauore ac misericordia. per Christum excitatum à morte, regenuit nos in spem viuam, vitæque nunquam interituræ restituit, atque hereditatem immortalem consignauit, condonans nobis omnia delicta, obliterato expunctoque quod aduersus nos erat, chirographo. Huius beneficii memoria animo nostrō assidue obuersari debet, potissime quando postremus conflictus nobis adeundus est, in quo detestatis omnibus antea vitæ flagitiis, opponamus Saranæ, morti, peccato, inferno, immensam Dei Patris misericordiam per fiduciam in Christum, per quem nobis certo obuia parataque est salus omniumque peccatorum remissio ac reconciliatio in sanguine illius. Per hunc accessum aditumque habemus ad Patrem. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Sic enim dilexit Deus

Deus mundum, vt filium suum vnigenitum impêderit nobis redimēdis, vt omnis qui credit in eum, quique illi fedit, ac promissioni illius innititur non pereat, sed vitam æternam assequatur: *Quæ fiducia exsu-* *Fiducia in*
scirat, erigitque mentes nostras vt pferant veros fru- *Christum men-*
ctus per opera caritatis, qua summo amore prosequi- *tes erigit.*
 mur Deum, & propter hunc proximū. Quod autem *Matth. 25.*
 dicitur fides, exsequitur caritas. Fides enim non otiosa gignit caritatem, caritas vicissim alit fidem. Sic in fatuarum, lampadibus exstinguitur lumen fidei, oleo caritatis deficiente. Hæc itaque fides, fiduciaque promissæ misericordiæ, quæ cordi nostro infusa est per *Fides caritate*
Spiritum sanctum, excitanda fouendaq; in nobis, vt *stipata.*
 per Christi Mediatoris meritum clamemus, Abba, Pater. Spiritus enim adoptionis atq; arrhabo hereditatis nostræ in redemptionem acquisitæ possessionis e- *Galat. 4.*
 rigit nos ac consolatur, mentique trepidationem, ac conscientiæ terrorem eximit, efficitq; vt fauorem, vt præsentiam, vt misericordiam Dei agnoscamus, & consequamur redemptionem ac reconciliationem beneficio Iesu Christi, quem proposuit Deus propitiator per fidem in sanguine illius. Itaq; iustificati fide, *In Deum per*
pacem consequimur, ac pacatam conscientiam, men- *Christum diu-*
temque tranquillam ac securam, sic vt discussa omni- *gendi oculis.*
 diffidētia ac desperatione, conceptaq; certa resurrectionis atque immortalitatis spe, ne quidquam hæsitantes de parta salute, alacriter hinc emigremus in nostrā sedem ac supernā patriā, perenni gaudio cum libertatis nostræ assertore fruituri. *Quæ ne mentibus*
nostris aliquando excidant, tantique beneficii ac pi-
gnoris exoleseat recordatio, aut obrepat obliuio,
 Cœnam Dominicam ac sacram Synaxin instituit: qua *Synaxin.*
 subinde recolimus ac refricamus omnium actorum memoriam, vt crebra meditatione noui foederis erigatur atq; inardescat mens nostra in illius reuerentiam, sumtoque corpore & sanguine ipsius, illo vni-

mur, ac certam spem atq; fiduciam concipiamus caritatis ac misericordiz immensæ, qua non dubitauit, vitam suâ nobis redimendis impendere: Quod ipsum monumentum cum assidue, tum maxime sub finem vitæ, morteq. iam imminente adhibere, menteq. ac animo concipere conuenit, vt tranquillitas in animis nostris, summaque in illum fiducia mentibus nostris inhzrescat, ac continenter illi gratias agamus pro inestimabili effusi sanguinis munere, quo omnem peccati labem nobis exemit, excussoq. mortis terrore ac sublata sœuissimi hostis tyrannide in libertatem captiuos asseruit. Hoc itaque mystico pane ac sacrosancto symbolo certi reddimur Christo nos esse insitos, illiq. vnitos atque arctissimo dilectionis vinculo connexos. Quo efficitur vt certissima spe tamquam scipione fulti ea nos affecuturos confidamus, quæ concepit ac persuasit afflatu spiritus fides, ex qua tamquam radice, caritatis rami pullulant. qui vberriimos operum fructus proferunt. Illi enim viuacem esse fidem testantur, nec vlla sui parte mutilam aut claudicantem. Bonis siquidem Deoq; acceptis operibus fides solida nunquam destituta est, sed ornata, vt speciosa arbor fronde ac fructibus. Cum itaque virtutes istæ heroicæ, ac diuinitus inspiratæ, quæ ita inter se cohærent ac consentiunt vt se diuelli non patiantur, ad salutem sint necessariæ, in iis sedulo exercenda mens est: quo post exactas huius mundi molestias, post approbatam atq; exsertam fidei nostræ professionem, quam Deus à nobis exigit, in eaque nos exerceat, eas opes, illam hereditatem, illa præmia consequamur. quæ Deus iis consignauit, qui in vitæ huius certamine delegato munere probe sunt defuncti: in quo si erratum est, nihil salutis magis proximum, quam credita in Deum mente, immensæ illius misericordiz. se totum committere. Freti itaque illius clementia, ac spe misericordiz, quâ nulli reus peccanti denegat, fulti

Eucharistia.

Hebr. 8.

Iacob. 2.

Habendus delectus operum.

Iustificatio impiis ex Dei iussu.

Ezech. 18.

Hebr. 4.

cedamus cum fiducia ad thronum gratiæ ipsius, vt consequamur misericordiam in tempore opportuno. Atque illud Prophetæ continenter, atque ex intimo cordis affectu exorabilis placabilisq; iudicis aubus insonemus. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Verum apud te propitiatio est, & copiosa apud te redemptio.

Psal. 148.

Psal. 119.

Diffidentia excutienda animi.

An prodigiosis monstrisque partibus atque abortiuæ animæ rationalis indita, sintq; resurrectioni futuri participes, obiter, quæ ex causâ excutentur monstra.

CAP. XV.

Quæcunque formam humanâ obtinent, sumtoque à primo parente nascendi ordine, ratione ac modo ab utroque sexu sunt profeminati; licet monstrosa sint specie deformique habitu, animæ rationalis munere potiuntur, decursoq; æui huius curriculo futuri sunt resurrectionis participes. Qui vero nihil hominis præ se ferunt, atque ex alterius animantis commissione sunt conflati, suasq; actiones aliter, quam homines exercent, nec immortales sunt futuri, nec innouati corporis honore illustrandi. Sic Fauni, Satyri, Lemures, Centauri, Striges, Tritones, Sirenes, Harpyiæ, & si qua alia fabulosa vetustas commenta est, nec animam rationalem obtinent, nec resurrectionis beneficio potentur. Sunt quidem inter tot hominum myriades plerique enormi corpore, ad speciem terro atq; horrido, rostro suillo, rictu indecenti: sed hi omnes tametsi naturali hominis forma deflexerint, in hominum tamen numerum referuntur. Loquuntur enim, ratiocinantur, iudicant, reminiscuntur, aliaq; animæ munia obeunt, ac suas actiones humano more peragunt, licet ab hominis dignitate ac præstantia, insitaq; naturæ vi non nihil degenerent,

Deformitas non priuans quantum hominis nomine.

*Vnde monstrosa
species.*

Contrahitur autem multifariam monstrosus corporis habitus. Siquidem pavor, metus, consternatio, influxus siderum, excrementi seminalis vel defectus, vel redundantia, imaginationes gestantium, variaque simulacra, quæ animo menteq; concipiuntur, corpus deformant, atq; alienas species, figurasque absurdas sexui imprimunt. Nonnunquam totius naturæ ordo inuertitur, cū vel semina vitiosa sunt, vel instrumenta inepta, sic vt naturales facultates, propagandæ fingendæque sobolis suum opificiū exacte elaborare nequeant. Vt enim artifex quamlibet industrius opus feliciter incoatum perficere nequit, vbi vel materia improba est, vel instrumenta rerusa. Sic natura destituta facultatum suarum viribus, vel materiam nata inidoneam, omnia vitiose agit, suoq; sine frustratur. Non desunt qui data opera nonnullas corporis partes aliter, quam natura instituit, informant. Sic in A-

*Simile ab arti-
fici industria.*

*De aëre & lo-
cis.*

lia, Hippocrate teste, Μακροκφαλοὶ erant: quorum capita in oblongam formam figurabant nutrices: id enim visum est illis insigne ac generosæ indolis argumentum, vt Persis nasus aquilinus. Quo tandem effectum est, vt etiam si cessaret, atque intermitteretur premendi capitis consuetudo: natura tamen dū formationi foetus insisteret, cū inueterata inolitq; consuetudine conspiraret, & quæ quisq; artificiose adhibitaq. industria moliretur: ipsa natura sponte exprimeret. Alimenta quoq; ipsaq; ambientis aëris quali-

*Regiones corpo-
ru & animi
conditiones im-
mutant.*

tas nonnullarum partium deformitatem pariunt. Sic qui frigida humidaque loca occupant, sunt capiones, ventricosi, obeso corpore, labris tumidis, buccis protuberantibus. Pleraq; regiones pigmos producant, arimaspos, nanos, pumiliones, roæque breuitatis homunculos. Alię gutturosos strumisq; deformatos, simis naribus, varis repandisq; cruribus. Verū licet in his multa desiderentur, membraque vel distorta sint vel enormiter cōstituta: quia tamē ex hominib. sunt proгна-

prognati, ac vis aliqua rationis in his viget, iisdemque naturæ legibus ducuntur, animam rationalem iis inesse Orthodoxi statuunt ac resurrectionis fore confortes. Cuius vis hoc effectura est vt deformia quæq; *Resurrectio corpora indecora restituet.* aspectuq; horrida, dignam homine venustatem cōsequantur, membraq; hiulca, distorta, luxata, incurua, mutila, in suā integritatē sint restauranda. Et quamq̃ in nonnullis rationis vigor minus elucet propter organi ineptitudinem, vt in pueris, senilibus, ebriis, delirantibus, quibus vel impedita est animæ vis vel oppressa: singulis tamē anima rationalis infusa est: quæque imminuta sunt, resurrectionis munere continget impleri. Imperfecti vero partus atq; abortiui, omnesque effluxus, quib⁹ aut nulla est, aut perexigua membrorum delineatio, quod animæ rationalis munere sunt destituti, hominis nomen non præmerentur: eoque nec resuscitandi. Medici autē inter abortum effluxumque discrimen statuunt. Effluxus siquidem *Abortus & effluxus discrimen.* fit, cum semina primum aliquot dies conglobata ob vteri læuorem ac lubricitatē præmature effluunt ac delabuntur, sic vt informe quiddam profluat, ac rudimentū futuri fœtus, operisq; incoati adumbratio, quod ipsum deperit atque excutitur: vt semina, fœtusque arbuti in frugiperda arbore. Abortus verò membra exacte plerumque conformata demonstrat, qui vbi duos & quadraginta dies impleuerit, animæ rationalis, vitæq. munere potitur. Quo fit, vt si erumpat, abortaque subita aliqua consternatione excutiat, in vitam aliquando sit reuocandus. Licet n. multa in illo desiderentur, iustaque magnitudo denegetur, omnia tamen in resurrectione sunt implenda, quæ tempore erant accessura. Et quemadmodum pueri *Simile à puero- rum incremento.* multa habent potestate, quæ progressu temporis, accessuque ætatis se proferunt: vt sunt dentes, ungues, capilli, iustaque moles ac statura corporis, quæ facultate seminis sensim augescunt ac perficiuntur: sic in

resurrectione omnia corporis detrimēta, omnesque partes inabsolutz perficiētur. Quisquis igitur ex humano semine, non ex foeda aliqua putrique vligine, aut vitiosi humoris concursu & confluuiio prognatus est, tametsi monstroso sit corpore, ac deformi specie, à morte postliminio in vitam reuocandus est sublato omni vitio, membrisq; omnibus vigore resurrectionis in suam integritatem decenter redactis. Siquidē immensus illerum opifex:

Prudentius.

*Qui reparat corpus, non reddet debile quidquam.
Nam si debilitas redit, instauratio non est.
Quod casus rapuit, quod morbus, quod dolor hausit,
Quod truncanit edax senium populante veterno,
Omne reuertenti reparata in membra redibit.*

*Deo nihil im-
possibile.*

Id enim illi admodum proclive erit, minimeq; operosum, qui ex nihilo omnia constituit. Plus est enim, Augustino teste, homines creare, quam collapsos erigere, ac denuo in vitam reuocare. Plus est efficere, vt existat, quod nunquam fuit, quam reparare quod aliquando exstitit. Nec Deo perit terrena materies, cui facile est reuocare in pristinam naturam, quod in halitus, in auram, atque aëra euauit, quodque vel absumsit macies, vel fames exhaustit, vel morbi depulati sunt, vel exustione in cineres sit reuolutū, vel in elementa, ac corporis alieni substantiā transferit. Reddetur n. caro illi homini à quo decisa est tanquā mutuū atque as alienum. Hanc tam efficacem vim experientur, qui hominis nomen promerentur, eaq; monstra quæ ex hominibus profeminata sunt atque eandem cum hominibus naturam obtinent, huius diuini muneris futuri sunt consortes.

*Simile ab ara
alieno.*

*Humores atque alimenta corporis habitum mentisq; statum
manifesto immutare. atque hinc affectuum origo ac con-
scientia stimuli emergunt: obiter quid melancholia effi-
ciat, & qua quisque ratione illi mederi queat.*

• CAP. XVII.

Nemo

Nemo est mortalium qui affectibus non ducatur, suaq; percipiat *περὶ μαται*, seu perturbationes, *Nemo non affectibus urgetur.*
 at alius alio em concitator, atque ad concipiendos animi motus propensior. Siquidem qui inculpato sunt corporis habitu ac temperanter victus vitæque rationem instituunt, perturbationibus minus solent inquietari. Sic Socrates ea animi tranquillitate ac *Socrates cur affectibus minus obnoxius.*
 constantia fuisse memoratur, ut domi forisque semper eodem vultu, eadem mentis alacritate existeret, *sicet morosam vxorē perpeti sit coactus: quod ipsum non alia ratione obtinuit, quam frugalitate, summaque temperantia.*
 Hinc Cicero ompiū perturbationum fontem, intemperantiam cōstituit, quæ est à tota mente atque recta ratione defectio, adeo ut nullo modo appetitiones animi regi, aut in officio contineriqueant. *Temperantia.*
 Quemadmodum igitur temperantia sedat omnes enormes appetitiones, atque efficit, ut hæ rectæ rationi pareant, conseruatque moderata iudicia mentis, sic huic inimica intemperantia omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat. Quo fit, ut omnes corporis morbi, mentisque errores ex ea pululent. Ut enim, dum sanguis & pituita redundant, aut ubi vtræque bilis adauctæ est, agrotationes, morbi que in corpore nascuntur, sic prauarum opinionū conturbatio, earumque inter se repugnantia animū sanitate spoliāt, ac corpus in mutuam perniciē pertrahit. Ira siquidem, exandescencia, obtrusio, metus, pavor, mœstitia, æmulatio, si quando venis medullisq; infederint, atq; intimos mentis recessus occuparint, corpori quoq; infesta sunt, illique ceterimos morbos inferunt. Corporis itidem morbis animū p consensum, ac lege cōsortii afficiūt. Et quāq; obiecta, multæque externæ causæ motus turbulentos in homine concitent, præcipua tamē causa atque origo in corde, necnon in humorib' spiritibusq; consistit, qui si moderati sint, nec aliena qualitate imbuti,

Affectuum in animæ tyrannia

*Affectuum o-
rigo.*

minus feruescit animus, pauloque mens est sedatior. Ita si sanguis sincerus sit ac defecatus, si æquabile temperamentum, corpusq; valetudine inoffensa, segnius irritari hominem contingit, minusq; vel ira vel metu, vel vindictæ cupiditate diuexari, aut si aliquo affectu concutiat, ut nemo prorsus *ἀπαρῆς* atque ab affectibus alienus; confestim adhibita in consilium, ratione, mentisque iudicio, omnis animi feruor mitescit, æstuq; sedatur. Cuius rei documentum sumere

*Davidis & Pe-
riclis modera-
tio.*

licet ex Davide ac Pericle, quibus cum improb⁹ quidam insultaret, ac conuicia ingereret, non odio illum aut vindicta, sed humanitatis officio sunt persecuti. Concipit quidem cor ex his quæ foris obiciuntur, varios animi motus, sed plerumque nullis obiectis simulacris in violentos affectus erumpit, ac subeunte animum latenti tacitaque cogitatione vel illatæ cōtumeliæ, vel accepti incommodi indignatione, mens ipsa feruescit, atque intra se tumultuatur. Magni itaque refert in affectuū differentiis, quale cuiusq; temperamentum existat, quibus humoribus corpus sit oppletum, quæ spirituum qui ex humoribus generantur, qualitas. Siquidem qui calido sunt siccoque

*Statua pusil-
la cur iracundi.*

corporis habitu, celerius incandescunt, præsertim qui improvero pusilloque corpore existunt, quibus oblata etiam futili quauis, nulliusq; momenti occasione, citissime bilis accenditur, quæ propter loci angustiam, minimumque organorū interuallum, mentem confestim corripit, atque ut humiles casas, ac tuguriola, inflammat accenditque. Eadem ratione huiusmodi constitutionis homines præ cæteris ingenio, mentisque iudicio pollent, quod spiritus coacti, minusq; diffusi aut dissipati acrius vires suas exerant. Ut autē nutrimenta ac fomites alia aliis promptius flammam concipiunt atque inardescunt, tum quædam ferius, quædam citius sopiuntur; ita in spiritibus atq; humoribus fieri assolet, quorum nonnulli diutur-

*Simile à fomi-
tibus ignitis.*

nos,

nos, renacesque affectus pariunt: nonnulli euanidos *Biliofi hominis natura.*
subitroq; perituros. Quo fit, vt cholericis sint feruidi,
animosq. concitato. Atque vt stipulae ac stramenta ci-
tissime ignescunt: sic isti ob calidi humoris tenuita-
tem, ac subitam inflammationem impotentius in-
candescunt, sed his confestim deferuescit ira, atq. ef-
ficiuntur placabiles. Melancholici vero tardius irri- *Melancholici natura.*
tantur, verum accensis serius senescit ira, prorsusque
sunt implacabiles, atque iniuriarum tenaces. Phleg-
matici autem utpote frigidae humentisq. naturae, nul- *Phlegmatici condi-
tio.*
lum propemodum sentiunt animi motu, nec magno-
pere vllis rebus permouentur. Quo fit, vt ignavi ex-
stantatq; inertes, ne ad vllas res pclaras appositi, sic
vt apte illis prouerbum possit accommodari: Mentem
non habere, qui non habet irā. Sanguinei calidae hu- *Trouerbum in
ignauos.*
midzq; naturae nulla re graui ac seria, nullis curis de-
stinentur, sed toti in iocos, cantilenas, fabulas, vrbar- *Sanguinei ho-
minis natura.*
nitates ac diſteria effusi nihil aliud q̄ voluptates ac
delitias conſectantur. Quae hominum conditiones ac
discrimina pro humorū qualitate ac mixtura p̄ am-
bientis aëris ac loci naturā subinde mutantur, men-
tesque hominum multifariam afficiunt, eoq; persua-
sum habeo affectionum causam humoribus etiam
assignandam. Siquidē affecto corde excitari spiritus
contingit, atq. humores ebullire, mentemq. hominis
illorum agitatione, tanquam funali faceq; subdita a-
crius inflammari. Vt enim principe ductoreque exer- *Simil: à miſ-
tia ducta.*
citius irritato, milites praesidarii, eiusq; stipatores cō-
festim se in pedes erigunt, hostem innasuri. Sic per-
turbatione aliqua, affectuq. animi ingruente vna eū
corde commoueri humores, ac spiritus exſilire con-
tingit, atq. in ira, pudore, verecundia, immoderata
laetitia foras erumpere. In metu vero, pauore, mœſti-
tia, non sine graui valetudinis dispendio sese recon-
dere, atq. intro reuocari: adeo vt sanguis modo defe-
rat deſtituatq. cor, modo sua affluentia illud strangu-

let opprimatq. Sic multi immodica lætitia de repēte exstincti sunt: nonnulli ex inopinata consternatione, subitoq; pauore interierunt. Quod his potissimum euenit, qui affectibus suis moderari nequeūt, nec iis ratione obistere aut mederi: vt sunt fere infirmioris sexus homines, mulierculæ, infantes, seniculi, ἀναισθητοί, quīq; à primis annis ab hominum confortio semoti, vitā solitariam sunt amplexi, quos calor languidus, spiritus animalis tenuis atque exilis pusillanimos efficit trepidos, meticulosos animique deiectionis, quam vt se fortes præbere possint in ob-

*Multa corporis
habitu im-
mutare.*

luctandis propulsandisq; aduersis. Cæterum ætas, et iusq; cœli temperies, influxus siderum, educatio, vitæq; institutum, ac mos gentilitius maximum momentum in affectuum morūq; differentiis obtinent. Si n. singulas rationes collustres, si omnium gentium naturā, studia ac propensiones excutias: cōperies diuersa viuendi instituta, varia ingeniorum, affectionū, morumq; discrimina. Magni itaq; refert, qua quis sit ætate, qua educatione, quo fidere cœloq. natus, quali temperamento ac corporis constitutione existat, quorum denique conuietū & consuetudine vtatur, quæ humorum tum copia, tum qualitas. Hæc enim

*Ex humoribus
emergunt mo-
res.*

magna ex parte animi mores constituunt. Sic quibus sanguis crassus est, feroces plerumque sunt, improbis moribus, inhospitalis, inhumani, & qui nullos sentiunt vel admittunt conscientiz stimulos, nullo tanguntur metu, nulla ducuntur religionis reuerentia, nullo pietatis, nulloq. mouentur humanitatis affectu, cuius generis sunt nautæ, aulœdi, aurigæ, baiuli, vectores, & quotquot malitiæ sunt assueti, qui ob sanguinis crassitiem, densosq. ac turbulētos spiritus, conscientiam incrassatam habent, mentemq. densissimis vitiis obscuratam. Quod si qua suboriarur sanioris mentis scintilla, aut si quas habēt virtutes, qui huic vitæ instituto se dediderunt, illas vel obruunt,

vel

*Quot genus ho-
minum inhu-
manitas.*

vel grauibz vitiis commaculant. Cum enim omnē
 ztatem in pessima quæque consumserint, improbi-
 tas vitæ iam ex consuetudine innaturam illis abit.
 Sic Hannibali, auctore Liuiο, inhumana crudelitas, *Lib. 1. belli Pū-*
 perfidia plusquam Punica, nihil veri; nihil sancti, nul- *nici.*
 lus Diuum metus, nullum iusiurandum, nulla reli-
 gio. Siquidem ex Lucani sententia

*Lib. 4.**Nulla fides pietasq; viris qui castra sequuntur.**Venalesq; manes: ibi fas, ubi maxima merces.*

Quæ ingeniorum, morumque atque affectuum va-
 rietas monstrare mihi videtur, motus atque ani-
 mi cuiusque propensiones in multas esse causas re-
 ferendas. Quanquam enim obiecta, ipsumque cor, ac *Qua affectibus*
 membrana nutritioni, gignendisque spiritibus desti- *exasperant.*
 nata organa sunt, atque affectuum conceptacula: hu-
 mores tamen corpori infixi, calor immodicus, influ-
 xus siderum, alimentorum facultates, ambientis æ-
 ris qualitas, vini immodicus vsus faces accendunt,
 atque in perturbanda mente, concitandisque omnis
 generis affectibus præbent semina. Hinc elice,
 quid noxæ rationi mentique inferatur, ubi organa, v-
 bi spiritus, ubi humores aliquid vitii, aut labis con-
 traxerint. Eo enim fit, vt homo à sui dignitate ac præ-
 stantia desciscat, atque in belluam degeneret. Quod
 vates Regius deplorat: Homo cum in honore es-
 set constitutus non id curæ habuit: reputatus est
 cum iumentis insipientibus, illisque factus est assi-
 milis. Extinguitur enim ratio, mentisque lumen
 obruitur vitiosis affectibus impeditum. Vt enim *Simile à facie*
 lychai ac faculæ minus lucis exhibent, loculo infer- *tus.*
 tæ lucernario imposito, parumque nitido: ita mens
 hominis tenebris corporis offusa minus splendescit,
 pauloque segnius vires suas exferit. Est quidem hu-
 manæ naturæ insitum, vt sanguinei exhalarescant:
 melancholici mœrore contrahantur: desides sunt
 ac veternosi phlegmatici; iracundi cholerici. Sed

Affectus quādo mitiores.

Sidera & humores vim non necessitatem inferunt.

Omnes affectibus obnoxii.

Corpus & animam mutuis morbis affici.

Ut studiosi quique melancholicam excutiat.

omnes hi affectus moderati sunt, minusq. vitiosi, ubi humores intra mediocritatē consistunt, nullaque aliena qualitate sunt vitiiati. Quod si qualitas, copiaq. iis augeatur, aut ē temperie deflexerint, miris modis hominem affici contingit, atq. ē recta ratione deflecti. Et quanquam qualitates elementares, humores deniq. ac spiritus nemini ad actionem necessitatē imponunt, vt nec siderū aspectus: eam tamen vim in permouendis affectibus obtinent, vt homines obluante etiam inuitaq. ratione, tanquam tempestate quadam ad perturbationū scopulos illidantur. Qualis est enim aeris marisq. intemperies, quales vini immoderate sumti violentia: talis est humoris cholerici ac melancholici vis plus satis adaucta. Quis autem si sese intime excutiat, suamque naturam accurate exploret, turbulentos animi motus, atq. enormes impetus non subiade percipit, adeo, vt sit modo vel irritatior, morosior, irascentior, lasciuior, vel in alium atque alium affectum pro humorum intemperie inclinationior. Quod si eam sustinet mutationem humanus animus, ubi paulum modo degenerarint a genuina natura humores, vt momento temporis mens variis affectibus rapiatur, quid futurū speramus ubi ad extremum prauitatis ac malitiz sunt progressi atq. in principes partes impetum fecerunt? Cuius nobis experimenta proferunt funestaq. spectacula exhibent maniaci, furiosi, lymphatici, phrenetici, melancholici, quiq. alienatione mentis, vel desipientia, delirioque tentantur, quibus cum morbi corporis in mentem redundant, formidandis horrendisq. malis homines extruciant. Quamobrem qui sibi suzque valetudini optime consultum cupiunt, temperanter vitæ rationem instituant: ne ex humorum fuligine mentem alienis absurdisq. imaginationibus diuexari contingat, atq. à sedibus suis dimoueri. Hæc autem his potissimum inculcanda, qui munia publica obeunt, ac

lite-

literis intempestiuus sunt additi: quod hi magna ex parte melancholia soleant infestari: Qui humor tametsi mentem acuat, vt vinum moderate haustrum, ipse tamen plus satis auctus, vitioq; aliquo imbutus maximo incommodo mentem afficit, adeo vt Cicer. *Tusc. I.* ro sustinuerit, tardioris esse ingenii potius, quam ingeniosus ac melancholicus. Huiusmodi autem corporis habitum nonnulli natura nati sunt, plurimi ex variis diuersisq; causis contraxerunt, ab eo prius alieni. Non desunt qui ex iugi studio atq; intempestiua lucubratione huc deuenerunt: alii ex metu, solitudine, mœrore, tristitia huc sunt delapsi: plerique ex hæmorrhoidum, mensiumq; suppressio profluuiio, aut subsistente consueta aliqua vacuatione huc sunt delati: quibus cum atra densaque fuligine cerebrum impleatur, mentem absurdis imaginationibus diuexari contingit, eamq; mutationem sustinere, ac violentiâ perpeti, vt aliquando spectatz probitatis, summxque existimationis viri ad funestum vitæ exitum adigantur, adeo vt mirari subeat tantam inesse vim, ac ferociâ humori melancholico, vt oppressa ratione mentem cuiquam possit eripere. Porro vt atra densaque nubes soli offusa radios eius intercipit, ac lucem offuscat: sic humor melancholicus mentem obnubilat, atque ad noxia quæque impellit. Ingerunt quidem se prauis humoribus mali Genii, atque atræ *Mali Genii* bili præcipue se immiscent, quod is humor, vbi melancholia *melancholia* turæ limites excedit, ad pessima quæque perpetranda sit accommodus. Concepiunt enim huiusmodi constitutiones homines graues acresque motus, ac diuturnos affectus propter humoris tenacitatem, qui zgre liquefcit ac dissoluitur. Quo fit, vt prauæ *Melancholici* cogitationes & conceptus diu animo inhæreant, quæ *unde absurda* nonnunquam in effectum erumpunt adeo, vt notos *imaginantur*, ignotosq; indiscriminatim adoriantur, & cum aliis, tum sibiipsis sint infesti. Sic etiam cholerici faeces

ministrant, sed hi irritati non se, sed alios impetunt. Quod autem horum causa in humoribus consistit, nec omnino in malis Geniis, licet frigidam illi suffundant; vel hinc colligi potest, quod maniaci, melancholici, quique alienatz mentis existunt. hæmorrhoidum mensiumq; quæ substituerant, affluvio soleant liberari, atque ad sanio rem mentem reducia uersa scilicet humorum fuligine, quæ imaginationes ac spiritus animales vitiabat. Cui his Aphorism. Hippocrates fidem adstruit: Insanientibus si varices aut hæmorrhoides superueniunt, morbo liberantur, deriuante natura humores à parte principe ad abiectas atq; ignobiles. Rursus Maniacis ac renum passionibus obnoxiiis, hæmorrhoides innatz salubres. Cum enim is humor siue in hypochondriis & splene consistat, siue in toto corpore, parteque aliqua acernetur, tetto, atque insuauis halitu cerebrum impleat, metum, tristitiam, moerorem, luctuosa suspiria, cordis adstrictionem, aurium sibilum adfert, atque oppressa ratione, luceque mentis extincta, quasi rebus prope modum deploratis, modo in exoptatz mortis spem, modo in eius metum atq; horrorem coniicit. Quamobrem ex Galeni sententia, ineunte vere atque autumno is humor placide ac sensim expurgandus est vomitu, ructu, deiectione, flatibus, venæ sectione, mensium denique atque hæmorrhoidum irritata excretionem. Quisquis autem huic malo obnoxius est, acriter illi, summaque cura obsistat, atque obluetur, nec vlllo modo foueat imaginationes tacito obrepentes animo, blandas quidem in initio atque amabiles, sed quæ adeo inualescant, ut ægre excuti queant aut sopiri:

Lib. 6. Aphorism. 21.

Tetri vapores cerebro infestii.

Melancholia vs expugnetur.

Virg. 3. Georg.

Alitur enim vitium, viuuntq; regendo,

Dum medicas adhibere manus nec tollere curas.

Quod si incommoda, aduersitates, infortunia, parumq; prosperi rerum successus hoc malum inuexerint: huic
infra-

Infractum inuictumq; animi robur opponas, ac ver- *Mens verbo*
 bo Dei, eiusq; fiducia te fulcias quibus terribiles vi- *Des. fulcienda*
 su formas, variaq. imaginationum monstra minimo
 negotio conficies. His enim praesidiis substituerunt
 spectatissimi quique heroes, qui tametsi rebus pro-
 pemodum desperatis calamitatum finem morte ae-
 celerari cuperent, non tamen dolorum impatientia
 sunt oppressi. Sic Helias malorum taedio mortē exo- *3. Reg. 19.*
 ptabat. Sic David inimicorum insidiis toties impe-
 ditus, saluti subinde diffidebat: Iob desperabundus *Cap. 7.*
 mori potius sustinuit, ac quocunq. fato abrumperē
 vitam, quam tam atrocia perpeti. Christus denique
 diffidentis hominis more nostraq; causa in se trans-
 lata desertum se à patre queritur. Sed omnes hi me-
 liorum spe ac fiducia, omnem animi trepidationem
 ac diffidentiam, erecta in Deum mente, discusserunt.
 Hoc autem ex Ciceronis sententia omnibus persua- *In Somn. Scip.*
 sum esse conuenit, Animum retinendum in excuba-
 tione ac custodia corporis, nec iniussu, contraq; im-
 perium eius à quo nobis ille datus est, emigrandum,
 stationemq. deferendam, ne munus humanum assi-
 gnatum à Deo defugisse videamur. Quo mihi prae-
 clare concionari visus est Iosephus, ut quidquid mali *Bell. Iud. lib. 3.*
 nobis obtigerit, alacri atq; infracto animo perfera-
 mus. Nec committendum quis ducat ut indecore ac
 praeter hominis dignitatem, contraq; naturae ordinē
 vitae finē imponat. Quod si quis ex morbo aut men-
 tis alienatione ad funestum vitae exitum deuenisset,
 nemo istiusmodi conditionis hominibus insultet, *Melancholici*
 aut in illos sit seuerior, verum illorum miseriae in- *commiseratione*
 dolescat potius, vicemq; deploret, cum non sint sui *digni.*
 cōpotes, atq; à ratione mentisq; iudicio exciderint:
 quo fit ut ratio illis inuertatur, atq. in defectu rerum
 prorsus hallucinentur ac cœcutiant. Cum enim ima-
 ginationis virtute corrupta, absurda quaedam animo
 obuerterentur, confuse de rebus statuunt, vitiose ratio-

*Ab obiectis vi-
tri simile.*

*Febricitantes
& ebrii cur de-
lirent.*

*Spiritus corpo-
ris mentem
concitant.*

*Simile ab effe-
ctu bellu.*

cinantur ac iudicant. Simile enim quiddam menti-
euenit, quod oculis, vbi variis diuersiq; coloris cōspi-
cilla obiciuntur, quibus omnia vel cærulea, vel ru-
bra, flaua, viridantia, vel deniq; eius coloris, quo vi-
trum suffusum est, apparent, sic vt aliter se proferant
species obiectaq; rerum, quam reuera existunt. Hinc
ebrii atq; irati gemina conspectare se credunt, cum
vnum tantum sit obuium. Sic ex febre delirantibus
varia spectra animo obuersari videntur, ac corrupta
imaginatione, vitiatifq; organis multa spectacula se-
mente offerunt ob prauorum humorum ac spirituum
agitationem, qui vltro citroq; commeant, sinusque
cerebri oberrant. Spiritus itaq; atq; humores maxi-
mum momentum obtinent in perturbanda mente
ciendisq; affectibus, atq; inferendis conscientiz sti-
mulis. Qui si sinceri existant, nec vlla contagione
inquinati, placidis moribus hominem esse contin-
git, minimeq; querulū aut morosam: Sin turbulenti
ac labe aliqua imbuti, variis ciuntur animi motus, af-
fectusq; tumultuosi exoriuntur ac turbulenti. Pro-
inde cum corpus atq; anima iuxta afficiantur, danda
in primis opera vt animi inquietudo mentisq; astua-
tio verborum lenociniis ac blandimentis sopiatur.
Siquidem exproverbiali sententia: Animo ægroto
medicus oratio: tractandusque istiusmodi hominum
animus, vt exigit natura rei, vt corporis habitus, vt
humorum qualitas exposcit. Quemadmodum enim
fera atque immanes belluæ cura atque officio homi-
num mansuescunt ac cicurantur, ita placide tractari
postulat istorum animus, vt qui seuerioribus ac mi-
nacibus verbis exasperetur. Nonnunquam tamen, vt
in corporum morbis sectiones, cauteria atque vstio-
nes adhibemus: sic aliquando acrius instandum, ac
salubri increpatione coercendū improbi illorum
conatus, ad quos per interualla restagnante humore
noxio, solent incitari. Corpori vero non minor cura
adhi-

adhibenda est. Sed meminerit, qui curationem instituit, ne humorem illū validis medicamentis irritare pergat, sed sensim ac placide, summaque dexteritate id perficiat. Neque enim confertim sensinam exhaurire consultum est. Siquidem agitatus is humor mephitum quandam exhalat, ac nidoris graueolentiam, qua cerebrum incredibiliter offenditur, ac mens absurda phantasmata concipit. In primis autē excitandi spiritus olfactoriolis ac fasciculis manualibus, alendumq; corpus optimi cibi succis, atq; iam molliter subacta culcitra, placido somno fouendum est. Porro omnium citissime alit vinum. minimumque negotii naturæ faceffit. Cæterum in eo exhibendo, quanquā unicū sit discutiendi mœroris præsidium, delectus habendus est; curandumq; vs tempestiue, atq; vt cuiusq; ætas, naturæ conditio, consuetudo vitæ, regio exigat, præscribatur. Neque enim semper vinum tristitiam melancholicis eximit, aut mœrorem discutit, sed nonnunquam adauget, malumq; exasperat, ac incrudescere facit, præsertim vbi vitiosis humoribus corpus est oppletum. Quocirca ante inaniri debet, atq; appositis remediis expurgari, antequam vlla vitæ ratio instituat. Impura n. corpora quanto magis nutrias, tanto magis lædes. Cum autem vini natura varia sit, ac differentia multiplex, nec quoduis æque generosum, obseruandū vt optimū bibere consuecant, & q nulla re vitiosa sit conditū, quale plerumq; œnopolæ ac caupones magno valetudinis detrimento offerunt calce, gypso, bitumine, orminio, vulgo scarleæ, eruca, siluestri myrto adulteratum. Sic vini aliquot genera animi impetus non modo non consopiant, sed recrudescere faciunt, atq; denuo exulcerari. Hinc plebei nostrates ex vini Pictauiensis potu, quod mordaces fumos cerebro inferat, morosi efficiuntur, calsitrosi, iracundi, implacabiles, sic vt rixentur assidue, suasque vxores crebro pulsant, ac pugnis subigant. Quod ipsum illis facere religio

Delectus vini.

Aphor.

Vina vitiosa mentem perturbant.

est, vbi Rhenanum, aut aliud generosa naturæ vinum
hauserint. Tunc enim blandiores sunt, atque osculo
potius; quam fustibus impetunt. Quamobrem me-
lancholici, lassi, siticulosi, quique arido sunt corpo-

Lib. 1. Epist. 1. ris habitu, ex Horatii præscripto

*Generosum & lenē requirant,
Quod curas abigat; quod cum spe diuitemanet
In venas animumq; meum, quod verba ministret,
Quod me Lucoana iuuenem commendet amica.*

Lib. 21. c. 25.

Quo spectat illud Plinii: omnis animi asperitas dul-
ciori succo mitigatur, lenit transitū spiritus, ac mol-
liores efficit meatus. Experimenta in se quisque ca-
pere potest. Nullus enim non ira, luctu, mœrore, mœ-
stitia aliquando conficitur. Sic in lassitudine, siti, in-
edia, intempestiua vigilia pronior quisq; ad iram. Sic
fames & mora, ex Plauti sententia, bilem in nares
concitāt. Sed ea oblato cibo confestim mitescit ac
sedatur. Quo fit vt saturi ieiunis minus efferuescant,
quod corpus cibo poruq; irrigatum, minus siccescat,
ac calore natiuo tepesfacto corpus ad concipiendam
iraucundiam minus est propensum. Incumbunt enim
naturales facultates concoctioni, ac flaua bilis, quæ
impransis ebullire solet, infusis humoribus diluitur.
Sic lebetes, sartagine, ac frixoria magis ignescunt,
nidoremq; grauiorem naribus offundunt, vbi liquor,
aut innatans pinguedo immodico calore absimitur
ac torrescit. Omnia siquidem quæ vel humore vel
pinguedine destituta sunt, ollis adhærescunt, atque
niderosos halitus effundunt, sic vt populari loco dici
soleat: Ex eadem olla elixa atque assa depromi. Quo-
circa consulte mihi facere videtur macilenti quique
siccō temperamento existunt, quod minus diu ieiu-
ni persistāt, ac calori natiuo fomenta ministrent. Sic-
cescit enim corpus intempestiua diutinaque inedia,
quæ humidum nutritium, quod radicale vocant, de-
populatur: qua de re nobis alias habitus est sermo.

Herbas

In cur.

*Inedia bilem
accendit.*

*Proverbium
populare ex
male cotto cibo.*

*Inedia maci-
lantis noxia.*

*Herbas mutationibus obnoxias, tum viribus, formaq; destitui,
nisi nouos subinde cultus adhibeas.*

CAP. XVII.

Queruntur medicorum pleriq; herbarum descriptiones esse fallaces, earumq; virtutes inefficaces atque euanidas, multaq; passim obuia apud veteres, quæ parum aptæ, si nostris conferantur, suo nomini ac descriptioni respondent, eoque diuersas esse herbas contendunt, licet nostro æuo idem nomen obtineant. Sic hyssopum nostratē, fabas, pentaphyllon, phu, tipham, cerealem, farraginem, secale, elysam, alia existimant: quia veterum descriptionibus non per omnia congruunt. Equidem vt nemini patrocinari volo, aut illorum errorem tueri, qui in herbarum censu & cognitione prorsus sunt hallucinati: sic nonnullos existimo non satis ad rationis amussim omnia exigere. Tamen si enim in tanta herbarum varietate, & mutatione singula in certam classem referri nequeant, nec illis certam assignare nomenclaturam, proclive est veterum descriptioni congruentem, non putandum tamen prorsus esse alias, quam veteres descripserunt, aut ab effectibus quos illi attribuerunt, penitus alienas. Huic enim varietati, si qua subest, causam præbuit ipsa natura, quæ subinde mutat faciem, ac lasciuit in progignendis stirpibus, propagandisque plantariis, sic vt nonnunquam à parente aliud produxisse videatur. Accedit his artificum solertia, ne dicam calliditas, quæ mixtis medicatisq; seminibus edocuit speciosius nitidiusq; quædam adollescere, atque ad spectu amœniore magisque adblandiente. Hinc illa variegata, ac versicolor flosculorum politura, quæ cum in multis, tum maxime in veronica seu viola altili, q̃ caryophylleam nostri vocant perspicitur, q̃ tam varia ac versicolore specie puenit cultorū industria ac mangonio, vt nulla parte veterum descriptioni respondeat, eoq; illis incogni-

Herbas mutationi obnoxias, ac degeneres.

*Caryophyllæa
Belgii flos spectatissimus.*

tam plerique censent. Sic Calashiana autumnî munus; æranthemus, cyanos fumenticæ messi pecularis, non tam cœruleo, cœlestique colore proueniunt, quam candido, rubro, purpureo, vermiculato. Sic Caltha, ista luteola Virgilio depicta, singulis mensium Calendis duplicato florû ambitu ac denso foliorum stipatu oculos oblectat, concinniter in orbem circumscripta, *Αἰὸς ἄρθρον* & lychnis coronaria rutilanti cocco, ac tenero modo murice tincta rubescit, modo niueo colore ad spectum recreat, multiplice foliorum congerie orbiculata: in quem modum Leucoia, bellius flos, hesperis, omnesque violæ matronales efflorescunt. Ista superioribus seculis elaborasse hortorum cultores indicat Virgilius:

Oculus Christi.

Georg. lib. 1.

*Semina vidi equidem multos medicare ferentes,
Et nitro prius & nigra perfundere amurca,
Grandior ut factus filiquis fallacibus esset,
Ut quamvis igni exiguo properata maderent.*

Et quæ cessat cultoris industria, ac conferendi artificium herbæ ipsæ sponte aliam induunt faciem, si colorem, si formam, si proceritatem, si vires spectes. Id partim fit occulta vi siderum, partim ætate & temporum decursu, ut ea quæ stabilia apparebant & perenniter duratura, vertantur in aliam speciem quasi (ut Erasimus ait) naturæ curiositas cauerit, ne qua sit certa herbarum notitia, quæ posteris indubitata fide transmitti possit, sed exigit subinde inquisitionem eorum quæ vel mutari vel renasci quotidie videmus; sic natura hominum acuit industriam, ac veterum excutit:

De ratione con-
gionan.

*si quidem pater ipse colendi.
Haud facilem esse viam voluit, primusq; per artem
Mouit agros curis acuens mortalia corda,
Næc torpore graui passus sua membra veterno,
Quo varias usus meditando extunderet artes.
Paulatim & soleis frumenti exquireret herbam,
Et filicis venis abstrusum exenderet ignem.*

Accedit

Atteedit his cœli status solique natura, ac regionum *Loci sua ma-*
 varietas, quæ etiam hominibus crines & colorẽ, totiusq. *tationem herbis*
 corporis habitũ immutant. Stripes n. pro loci natura *inducit.*
 & qualitate, p. aëris ambientis conditione nunc pro-
 cerius adoleſcunt, nunc humilior: quædã multis ſto-
 lombus: plerũque nullo agnato frutice ac propagine
 humo proſiliunt alia pro terræ habitu, diluto lacteo-
 quẽ virore, alia ſaturata vergentique ad atrum viridi-
 tate. Vt enim pueri, quibus nutrices alimenta ſubdu- *Simile ab im-*
 cunt, aut ea parcius adminiſtrant, gracileſcunt, atque *puberum ſagi-*
 extenuantur. coloreque ex ſanguine efficiuntur, ac mi- *na.*
 nus florido. Sic herbæ ſolo macro, ſeiuno ac ſtictato-
 ſo enatæ. ſqualoſæ ſunt, adſpectuque triſti atque im-
 mœno. Hinc videre eſt herbas in parietinis, præru-
 ptisq. ſaxis enatas vix dodrantem altas, eaſdẽ ſolo
 ſecundo ac reſtibili commiſſas ſeſquicubitum exce-
 dere, ac lōge lateque ramos propagare. Sic bugloſſus
 & ſymphyrum, vulgò Conſolida maior. candidis flo-
 ſculis ſæpius conſpiciuntur. Sic garyophyllea vel cul-
 tus ſtudio, vel vbertate ſoli, candidum, rubicundum,
 variegatum ſorem oſtendit vnius culmi, ſtaminisque
 productu. Sic violarum color, purpureus aliquando
 in cyaneum ac cœruleum elangueſcit. Simili ratione
 nonnullarum ſtirpium folia minus crenata ſerrataq.
 exiſtunt, atque acanacea, hoc eſt, quæ ſpinis horrent
 præditiſque decliuiorisq. loci natura miteſcunt,
 ſpinisque minus infeſta ſunt. Huc refert quod experi-
 entia quotidiana commonſtrat herbas fortuſque ar-
 biteos nõ ſolũ ſpeciem demutare, ſi locũ auramque
 naſta ſint accommodam, ſed etiam melior eſcere, fru-
 ctusque proferre ſalubres, cũ paulo ante lethales edi-
 diſſent. Quod de Perſica planta in Ægyptum transla-
 ta præter Plin. Galen. commemorat. Cuius rei experi-
 mentum hiſce verſibus expreſſit Columella:

*Armeniusq. & cerioliſ. pruniq. Damasci,
 ſtripuntur calathi & parui. quæ barbara Perſis
 Miſerant autem eſt patri armata venen.*

*2. de alim.
 & 3. de ſympt.
 cauſis.*

*At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos oblita nocendi.
Quin etiam eiusdem gentis de nomine ducta
Exigua properant mtescere Persica malo.*

*Gal. de alimen.
facult.*

Hoc enim pomi genus, nisi ex aduerso solis radiis sit expositum, non maturefcit, succiq; frigidi ac humiditate cito computrescit, noxamque ventriculo infert, nisi primis mensis inferatur. Multa itaque molitur natura rerum industria hominum exculta ac condocefacta. Siquidem vuz acini absque vinaceis proueniunt, si ffo malleolo exemptaque medulla, sic tamē vt inter colligandum gemma non lædatur. Citissima enim latere accurate commissæ coalescunt. Mespila quoque Persica, palmulæ, cerasa, pruna, lapidosaque corna absque officulis industria curaque hominum proueniunt, si tenellam scilicet arborem ad binos pedes rescissam, vsque ad radicem findas, abraasq; atque excavata scalp pro vtriusq; partis medulla, confestim seiunctas partes vinculo constringas, superioremque partem ac diuisuras laterum fimo, vel argilla, cerave obducas, ac charta madida munias, elapso anno obducta cicatrice omnia coaluisse perspicies: hanc arborem surculis, qui fructum non tulerunt, inseres & sine officulis poma proferet. Quod ipsum ex Theophrasti consilio, in vite sum emolitus, nec spem fructuratus est euentus. Inoculatio quoq;, insitio, emplastratio naturæ solertiam, cultorumq; industriam monstrant. Illa siquidem efficiunt, vt stirpes, exuta natia indole, aliam faciem formamque adsciscant, atque aliæ in alias promte demutentur. Vt enim videmus homines pro ingeniorum varietate, atque educationis cura non solum diuersa sortiri ingenia, alios mores ac studia, animæque propensiones obtinere, sed corpus aliud alio vel exilius, vel procerius, colore, vel florido, vel exsanguis, cuteq; vel glabra, vel hispida hirsutaq; forma; tamen humana non penitus destitui,

*Vt nonnulla
absque nucleis
proveniant.*

*Insitionis tres
species.*

*Simile ab hominum natura
& educatione.*

fitui, licet nonnulli feritatem quandā prae se ferant. Sic in herbis vsuuenire solet, quae ob similes causas non vnam seruant faciem ac vigorem, licet non ita immutentur, vt tota species formaeque iis intereat. Semper enim aliqua parte nomini suo respondēt, effectusque obtinent terrae, inquam radices agunt, peculiare atque incolarum naturis aptas accommodasque. Multa siquidem aduehuntur ex Insulis Fortunatis, quas Canarias vocant, quae cœlo nostro assueta non easdem per omnia vires referuant, nec eadem specie ac figura, eaq; magnitudine profiliunt, sed tamen non penitus genuinam auitamque naturam exunt, licet non nihil à veteri insitaeque vi ac generositate desciscant. Quod in spondylia, quae plebeiis Angelica dicitur, in aserpitio vel silphio Cispalino, quae triniāli voce Osteritium ac magistrantia dicitur, animaduerti potest. Quae licet ob soli malignitatem, tractumque cœli frigidum, à Theophrasti ac Dioscoridis descriptione variant, easdem tamen esse herbas, paresque obtinere effectus compertum est; licet ob aëris intemperiem vires illis non nihil languescant ac defatiscant. Cum enim cuique regioni certarum herbarum species sint peculiare ac propriae, suisque natalibus singulae stirpes delectentur: fieri nequit, vt alio translata in suo vigore persistant. Aliæ siquidem opacis umbrosisque vallibus gaudent, nonnullae apri- cis solique peruiis, sunt quae palustri atque vliginoso, soloque irriguo delectentur, quaedam glarioso aridoque ac sabuloso: quas si alio transferas, ac diuersam cœli partem spectare cogas, magnam virium ac specierum partem ademeris. Sic Iris in Illyrico, Helleborus in Anticyra, absinthium in Ponto, & apud Santones præstantius proueniunt. Sic portulaca marina, em- petron, brassica maritima, quam soldanellam vocāt, maritimo tra-

*Angelica illig-
affines herba.*

*Herba sua
quaque locis
delectantur.*

*Qua herba
maritimo tra-
cto delectantur.*

niunt. Cuius rei fidem nobis facit ex natura rerum, his versibus Virgilius:

Lib. 2. Georg.

*Nec vero terra ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassiusq; paludibus alni
Nascuntur steriles, saxosis montibus orni.
Littora myrtetis latissima, deniq; apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.
Diuisa arboribus patria; sola India myrum
Fert ebenum; solus est thurea virga Sabais.*

Ex quibus verbis perspicere datur rei herbariæ studiofis, non æque feliciter omnibus locis eadem provenire. Quod ipsum hemistichium Virgili indicat,

---nec omnia fert omnia tellus.

Quorum pleraq; si tentes in aliud solū transferre vel elanguescent, vel emorientur. aut ægre resocillata crescent quidem, sed ut nomen suum tueri, suamque generositatem servare nequeant. Quamobrem qui aliquid terræ sit cōmissurus, illis ex Virg. præscripto:

Lib. 1. Georg.

*Ventos & varium tibi perdiscere morem
Cura sit, & patrios cultus habitusq; locorum,
Et quid quæq; ferat regio; quid ferre recuset?
Hic segetes, illic veniunt felicius vna;
Arbores satius alibi, atq; iniussa virescunt
Gramina: nonne vides croceos ut Tmolus odores,
India mittat ebur, molles sua thura Sabais.
Et Chalybes nudi ferrum, virosq; Pontus
Castorea.*

Duynen Belg.
gi montes arenosi.

Quo fit, ut Alpes Belgicæ, quæ Oceani obices longo incurvæq; tractu ab Armonicis versus Aquilonem se porrigunt, omnigenas stirpes proferant, quæ in locis arenosis illis (siquidem ex arenæ, non minus candore montes illi albescunt) sponte emergunt; nulla cura, nullaq. hominū industria. Efficit hoc partim soli natura, partim effectus siderū, quæ in illam terræ plagā inclinant, suamq. vim exserūt. Atq. hinc fit ut quæq. regio miniarias, suiq. generis fodinas cōtineat, ex quibus

Vnde minora-

bus pro soli cuiusque natura influxuq. planetarum eruntur, æris, argenti, aurique glebæ & segmenta; tophus, marmor, cera, ocra, synopsis, miniû. Similè naturam habent lacus paludesq. Zelandicæ; quas Moer indigenæ nominant, ex quibus eruntur glebæ bituminosæ, quæ accensæ vt naphtha ardent, nō sine odore terro ac vitoso: Hinc agri paludesque Mōrinenses nomen consequutæ sunt, & quondam extremi hominam Mōrini, vrbs denique eiusque confinia Terrauana appellatur q̃ exhausta sit exemtis nigris glebis, sic vt magnas fossas exhibeat inanes, nullisq. sementibꝝ accommodas. Apud Brabandos quoque eruitur ista congeries, sed quod regio minus saluginosa sit atque à mari remotior, mitius olet. Illi *Thurf* has glebas in- *Thurf & Dar-* digetant, maritimi vero Darri. Quarum tanta vis est, ri ignis fomen- *ta apud Zelan-* vbi frequentius his ædes incalēscunt, vt ferrum, cuprum, stannum, argētum, atque ænea quæq. deuoret, dos, velut gleba *bituminoſa.* omniaq; in ædibus, præter aurum deteriora efficiat. Illud siquidē nō obfuscat, nec fuligine obducitur, *Aurum fumo* sed splendet potius, ac turgidum efficitur, maxime *splendet.* obrizum, sincerum, nullaq; admixtione adulteratū. Id efficit auri raritas ac mollities; qua fit vt concepto imbibitoq; vapore fuliginoso turgescat, tum fulgore afficiatur. Tāmet si n. graue sit aurū & ponderosum, *Aurum liquo-* molle tamen est, tractabile & porosum, argumento q̃ *rem combibit.* cyathus aqua oppletꝝ, citra effusionē aureos aliquot admittat. Siquidem præter emanantes spiritus nonnullam aquę partē absorbet, imbibitq; qua imbutum aurū turgescit. Fumus autem ignisque glebis subinde excitatus, huic metallo colorē gratissimū conciliat. Cum n. is fumus obuia quæq; fuligine afficiat; colorē luteū atq; auriginosum inducat, vt flaua bilis iste. *Simile à flaua* ricis: fit vt aurum flauescat, q̃ is color illi sit cognatus *bile.* ac familiaris. Non n. potest alius color auro induci, q̃ vel flauus, vel luteus, vel deniq; qualis nostra Caltha est, crocatus. Non desunt apud Belgas professores.

Moer quid
Belgi.

Natura artifi-
cium.

Camelot.
Damast.

Corallus fru-
tex.

Steencolen.

aliquot eruditi. qui subterraneorum hanc congeriem,
quæ ex terræ visceribus, tanquam foetus ex utero, e-
ruitur, ex arborum truncis congeitâ ac concretâ exi-
stiment, prostratis conuulsisq; sylvis inundantæ Oceano,
ac paulatim alluione superinductâ terram hoc
inualido inducti argumento, quod sudes & sarmæta tum
vix cannaq; palustres atq; arundines iis glebis in-
esse conspiciantur. Verum non satis exacte obseruasse
illos comperio fodinas ac terræ cuiusq; viscera, cum et-
iam in ære, auro, argento, cæterisq; metallis ramosam
venosamq; propaginem & productû spectemus, quæ
in imis terræ visceribus consequuntur vegetabili qua-
dam vi influxuque siderum. Neque enim iners aut
otiosa est natura, sed multa magnaque molitur, at-
que effingit, exornatq; non solum terræ superficiem,
sed occultos etiam abditosq; sinus atque intimos re-
cessus. Hinc iaspis, porphyritis & marmora sponte
segmentata sunt, & vermiculato emblemate tessel-
atim variegata. Sic nux myristica seu muscata inter-
cursantibus interueniis striata est, quod ipsum in ci-
trius mensis, nostroque robore, tum alterius generis
lignis assulatim dissectis perspicimus, quæ multiplice
venarum discursu, multisq; lituris ac mazandris vn-
dulata splendescunt. Quemadmodum vestes, quæ
ex hircinis caprinisque pellibus confici solent, tum
prætextæ togæ ac scutulatæ. Cuiusmodi plurima e-
ruuntur ex imis terræ penetralibus tam concinne &
affabre elaborata, quasi à cælatore sculptoreque in-
ducta foret effigies. Sic corallium in maris Ligustici
profundo frondescit ac fructificat, quod reibus
extractum confestim lapidescit, coloremque adsci-
scit vel nigrum vel rubrum, aut, si minus excocta est
humiditas, candidum. Sic in ea parte Galliarum Belgi-
cæ, quam Eburones, Menapii, ac Sicambri occupant,
Ἰσχυρὰ πᾶσις, hoc est, carbonēs lapidei effodiuntur,
bituminis indurati natura, quibus indigenæ non solum
ferrum

ferrum molliunt, sed luculentos, etiam ignes in ædibus exstruunt, qui semel atque iterum extincti postliminio ignescunt ad moti foco. Et eum cetera omnia oleo inflammescant, isti affusa aqua inardescunt, oleo restinguuntur. Non desunt & ceteris regionibus suæ fodinæ atque interanea, quarum nonnullæ sulphur, calcem, gypsum, ocræ, alumen, auri argentiq; glebas & ramenta effundunt, ex quibus per occultos terræ meatus thermæ scaturiunt, atq; aquas suis qualitatibus infuunt, illasque morbis expugnandis reddunt accommodas. Sic maritimæ fodinæ bituminis naturam obtinent: Siquidem glebæ ex illis erutz methicim exhalant, ac graueolentiam, adeo ut assidentes syncopi atque animi deliquio subinde periclitentur: nec minori incommodo afficiunt carbonibus fossiles, tum factitii; nisi illos dum ignescunt, sale conspergas. Tali siquidem remedio discutitur virus infestum cerebro: omneque

Carbones fossiles oleo extincti, aqua ardescunt.

Sal inspersum carbonibus fossilibus, ignis odorem sopit.
Lib. I. Georg.

Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.

Nō desunt q̄ hanc genitiuā terræ vim astris assignant, quæ haud dubie in hæc inferiora vires suas efficaciter exserunt, hoc inducti argumento, quod multa videantur apud nos sponte deficere, tum alia quædam non ante visa apparere ac præstantiora substitui, quibus ut non repugno, sic ego præsertim q̄ ad herbas attinet, multa propter incuriam atque ignauiam cultorū vel deficere vel degenerare crediderim. Sic triticū, ut Theophrastus testatur, in lolium trāsit, ocymum in serpillum, sisymbrium in mentham odore, figura vero in calamentū, multaq; florū genera, nisi adhibita cura, subinde transferantur non solum à sua specie, verum etiam ab insita vi ac generositate deficiunt. Quod cum in multis, tum in viola altili spectatissimo flore obseruare soleo, quæ nisi quotannis sitū loci mutare cōdiscat, in humilem ac degenerē flosculum, minusque odoratum deficit. Quibus ad stipulatur Virgilius

Astrorum in terræ efficacitas.

De causis plant.

Cultura omnia meliorescunt.

Lib. 1. Georg.

*Vidi lecta, diu & multis spectata labore,
 Degenerare tamen, ni vis humana quotannis
 Maxima quaque manu legeret, sic omnia fati
 In peius rueret, ac retro sublapsa referri.*

E diuerso si siluestribus incultisque curam adhibeas:

Lib. 2. Georg.

primo quoq; tempore mitescunt exuta genuina insi-
 taque feritate. Quod luculenter expressit Virgilius:

*Sponte sua quæ s' tollunt in luminis auræ
 Infecunda quidem, sed lata & fortia surgunt.
 Quippe solo natura subest, tamen hac quoq; signis
 Inferat, aut s'probitus mander mutata subactis:
 Exuerint siluestre manimum, cultusq; frequenti
 In quasi, unquam voces artes, haud tarda sequuntur.*

*Simile à sordi-
 bus animalibus
 eorumq; pro-
 gressu.*

Multas itaq; stirpes, easq; nouas atque inauditas na-
 tura parit ac profert, multas effectus siderū, innume-
 ras cultorum solertia. Et quemadmodū sorices, gli-
 res, anguillæ, murenæ, cochleæ, limaces, lumbrici nō
 semper ex semine, sed plerumq; ex lentore terræ atq;
 ex sordibus ac putrilagine germinant: Sic in locis a-
 renosis, quales apud Zelandos sunt montes Amonii,

*Theod. de caus.
 plant. lib. 1. c. 1.*

quos Dunen populares vocant, multi frutices sponte
 emicant ex alimentis confluuiis, & q̄ is locus Soli ex-
 positus est, herbisq; progignendis accommodus, qui
 semel ex terræ vligine absque parente enatæ postmo-
 dum seminio se propagāt, ac numerosā prole se tuen-
 tur. Quamobrem non est q̄ quiquam mixetur her-
 bas mutationib. obnoxias, ac subinde virib. formaq;
 destitui, cum id, nisi affinitate ac similitudine cōfun-
 di illas contingat, loci situa, aëris ambientis qualitas,
 cultoris artificii efficiat. Sic piper, cardamomū, sese-
 li, radix Pontica, cœlo nostro assueta nō nihil immu-

*Nota & vires
 & speciem
 mutant.*

rantur, nec tam calida atq; vrenti facultate existunt:
 sed tamen nemo aliud de his statuet, quā reuera sunt.
 Quod enim iis vires flaccescūt, iusta q; magnitudo ac
 maturitas denegatur, id calor Solis languidus, cœliq;
 intemperies & inclementia efficit. Herbas itaque ge-
 minam

minam subire mutationem constat, nonnunquam enim infusas illas vires, natiuasque qualitates immutari contingit persistente forma atque effigie: nonnunquam formæ species intercidit, ipsis qualitatibus ac virium facultatibus subsistentibus. Efficit id partim influxus siderū, partim soli natura, cœlique ambientis qualitas. Cū enim varia sit terræ conditio ac differentia multiplex, contingit cum aëris, tum alimentiratione manifesto immutari herbas, atque alterius qualitatis fieri participes. Sic corylus, cerasus, cornus si ripis vicinæ consistant, quas vitiosæ aquæ lambunt, vel salse alluunt irrigantque fructui manifesto salis lago inesse deprehenditur. Sic homines pro alimentorum facultate, pro ambientis aëris conditione alium corporis habitū & temperamentum, alios mores & studia consequuntur. Sic Cimber in Hispanum, Germanus in Gallum vel Italum transit diutino commercio, vitæque vsu & consuetudine, sic ut sæpe videas arborem lætam ac nitentem in locum salsum vitiosumque translatam, deterioris terræ succo deperisse.

*Salsa etenim tellus, & qua perhibetur amara,
Fragibus infelix: ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pennis sua nomina seruat,
Multaque degenerant succos oblita priores.*

Virg. I. Georg.

Quod si adicias fatalem quandā mutationem, & vices rerum varias; obseruabis plantas quamlibet illas foueas, vel ætate fessas deficere, vel effoetas elanguescere, ac tantum non emori, nisi inferendo, inoculandoque novos cultus substituas, vel auiulis surculis aut malleolis resuscites. Quæ stirpiū varietas, mutationisque vicissitudo hoc effecit apud plerosque; ut hanc Medicinæ partē infrugiferam esse cõtendant, ac prope modū operā luisse Dioscoridē, compluresque alios, qui in depingendis herbis studiū collocarunt. Equidē sic statuo, neminem satis pro sua dignitate, ac nominis sui amplitudine hanc Spartā exornare, qui nō

*Vetustas omnia
deteriora efficit.*

*De simil. med.
cap. 15.*

*Elegans com-
paratio à præ-
conibus sum-
pta.
De Grat.*

*Hannibalis
scemma in
Phormionem.*

vias spirantesq; herbas, in quarum notitiam nos de-
ducunt oculatz per manus inspectiones, & graphi-
cæ auctorum delineationes, exacte uouerit. Sunt e-
nim ex nostræ farinæ hominibus, qui vix dum inspe-
ctis herbis, miræ de his incunctanter pronunciant, vt
Pamphilus ille cuius meminit Galenus, qui ne per
somnia quidem herbas nouerat, quas tentabat de-
scribere, & vires deprædicare. Quod genus homi-
num Heraclides Tarentinus præconibus assimila-
bat, qui conducti mercede omnia publicitus decan-
tant, & præconio adornant etiam ignota quæque &
ininspecta vt nonnunquam vappam, aut vile man-
cipium. Simile quiddam refert Cicero de Phormio-
ne quodā Philosopho, qui coram Hannibale copio-
se aliquot horas disseruit de Imperatoris officio, &
de omni re militari; Quem cum omnes vehementer
essent admirati, quærebāt ex Hannibale, quid ipse de
istlo philosopho sentiret: hic Pænus non optime Græ-
ce, sed tamen libere respondisse dicitur: Multos se de-
liros vidisse senes: sed qui magis, quam Phormio de-
liraret, vidisse neminē. Nec mehercle iniuria. Quid
enim aut arrogantius, aut loquacius fieri potuit, quā
Hannibali, qui tot annos de imperio cū populo Ro-
mano gentium victore certasset, Græculum hominē
qui nunquam castra, nunquā hostē vidisset, nunquā
deniq; vel minimam partem publici muneris attigis-
set. præcepta re militari præscribere? Quis non illos
in horum numerum referat, qui symphyti, qui gly-
cyrrhizæ, marrubii, satureiæ, pulegii vires se nosse
iactitant, idq; ex libris tantum, & commonstrare non
possint, etiamsi stirpi assiterint, quid sit quod ea po-
testate polleat, & cuius vires tantopere prædicant?
Cum enim morbos medicamentis herbisq; efficaci-
bus expugnemus, quis erit tam stupidus, qui harum
ignorationem in medico ferat? quis non periculo-
sam agroto hanc Medici ignorantiam ac neglectum
culpa-

culpabit, nemo mea quidem sententia omnes artis numeros impleſſe videtur, qui harum cognitione eſt deſtitutus. Vt enim nauar nō ſolum neceſſarius vſus & ars remi, quo ſcapham ſubigit, ſed illius etiam armamenti cognitio, cum fieri poſſet, vt contum proremo arripiat: ita medico inprimis neceſſaria exacta herbarum cognitio & peritia. Illæ enim explorata morbi natura, ad rem ſcite auſpicatæque incoandam instrumenti vice exſiſtunt. Quis autem ſe non deridendum propinauerit, qui aliquid aggreſſurus, instrumentum quo res perficienda eſt ignorat. Mirari pfecto ſubit illorum partim ignauriam, partim incuriam, quibus hæc medicinz pars habita eſt neglectui, adeo vt Sepſiariis inſigniter indoctis hanc prouinciam delegauerint. Cum ſatis conſtet nō veteres modo medicos, ſed potentiſſimos quoſque reges atque heroas in hæc medicinz parte ſe exercuiſſe, quibus nihil magis fuit in votis, nihil viſum eſt magnificenti-
us, magisque regium, quam

*Simile à re
nautica.*

*Reges olim reo-
herbaria ſta-
dioſi.*

Verg. II.

Æneid.

Scire poteſtates herbarum, vſumq; medendi:

Quam parū ſeriis oblectamentis ſe recreare. Et pfecto vetuſtiſſimorum regum famæ ac nominis amplitudinē, iam pridem deleuiſſet obliuio, nullaq; prorsus regiz maiestatis memoria ſuper'eſſet, niſi, renaſcentes quorannis ſalubres herbæ illorum nomini inſcriptæ atq; inſignitæ periturā alioqui memoriam refricarent, illoſque ab iniuria obliuionis aſſerent. Quorum veſtigiis inſiſtere decet philiatros, h. e. rei medicæ ſtudioſos, & nō ſolum anxia cura herbarum formas explorare, verum etiam vires excutere & experiri, caſa morbis expugnandis, ac conſeruandæ hominū naturæ accōmodare. Quod ipſum ſedulo præſtiterunt medicorum præſtantiffimi, Hippocrates & Galenus, q vſu & exercitatione rei medicæ peritiam cōſecuti, certā exactamq; methodum exercēdæ artis tradiderunt, ratione atq; experimēto comprobata.

Gal. 2. alimant.

Ad vsum omnia referenda.

Simile à rebus bellicis.

Schoerbuyck à vitio Jo stomacho gingivae & pedes inficit.

Rei rustic. lib. 1.

Hæc siquidem per diffusam enarrationem & solidas traditiones exculta sola non artifices effingere possunt, tantisq. præsidis instruere, ut minimi sit negotii sœuissimos quoque morbos conficere. Sic enim & nos studiorum nostrorum vberissimam frugem, percipimus; & reliqui fructum nō pœnitendum consequuntur. Qui vero alia ratione studiorum cultum instituunt, omniaq. ad oblectamentū potius, quam ad vsum atque vtilitatē hominū referunt, male de studiis merentur, nec suis, civiumq. cōmodis bene consulunt. Omnes autē artes, Cicerone teste, aliter tractantur ab his, qui eas ad vsum transferunt; atq. hominū vtilitati deseruire cogunt; aliter ab his, qui ipsarum artium studio æ theoria, hoc est, speculandi amore delectati nihil aliud in vita sunt acturi, quam ut oblectamentum ac voluptatem ex illis concipiant. Ut enim virtutis, ita artis cuiusq. laus omnis in actione consistit. Cum itaque tantam exigit diligentiam res medica, laboremq. indefessum requirat, & irrequietum, nunquam intermittenda industria, sed acriter exploranda natura morborum, atque ineunda ratio, qua illorum sœuitiem expugnemus. Atque ut in bello noua stratagemata, astusq. militares comminisci videmus, tum inauditas machinas ac sclopetas, tormenta que bellica excogitari: ita nouis subinde emergentibus morbis noua sunt remedia comminiscenda. Quod in lue Venerea, in ephamera contagiosa, seu sudore Britannico, in ictero nigro, cuius symptomata sunt Stomacacæ & Scelotyrbe, nuper facitatum videmus. Questi sunt olim nonnulli vbertate nimia prioris æui exhaustum solum negare solita benignitate alimenta mortalibus. Quod ipsum ita diluit Columella, ut hominum vitio atque ignauiz id assignet, quod culturæ minus insistant, minusque strenuos colonos se præstent. Id ipsum & de nostrorū hominum ingeniis interpretor, quibus naturæ parens nihil denegauit,

negavit, nec omnia veteribus indulſit, verum & reliquæ poſteritati ſuas dotes eſt elargitus, quam ſterilem eſſe & effœtam paſſus non eſt. Itaque non deeſt poſteris ingenium modo ne deſit mens, ac propenſa promtaq; ad artes conſectandas voluntas, modo ſimilis ardor & inquirēdi cupiditas illos rapiat. Siquidem, vt habet prouerbialis ſententia: Exercitatio poſteſt omnia. Videre eſt autem pleroſque in ipſo exercendæ artis tyrociniſio induſtrios, ſedulos, ac diſcendi auidos, verū vbi eo ſunt progreſſi, vt plēbi innoſcere cœperint, ſenſim illorum flacceſcit induſtria, ac remiſſe parumq; attente ſuas perficiunt operas, duri p̄fracti, intractabiles, inhumani ac minus, quam ante officioſi, quiq; philautia quadam ac inani perſuaſione reliquos faſtidiunt, ac grauare collegam, laboriſque ſocium adſciſci ſibi patiuntur. Non deſunt inter hos qui præmature ac præcipitanter ad faſtandam medicinam irrumpunt, iis adminiculis deſtituti, quibus medicum inſtructū eſſe par eſt, quæq; iam pridē didiciſſe, non diſcere oportuit, ſic vt prius medici titulum aut elogium obtinuerint: quam ſunt p̄meriti. Nam tum legere incipiunt præcepta medica homines præpoſteri, cū acciri cōtigerint, medelamq; ægrotis adferre conueniat. Vt enim in conſciendis hoſtibus, ſic in expugnandis morbis gerere quā fieri tempore poſterius, re vero atq. uſu prius eſt, vt Marius apud Saluſtium diſſerit. Huiuſmodi conditionis Athenienſes fuiſſe Demotheſenes cōmemorat, quos ait non vt reliquos mortales vbi conſuluiffent, agere, verum vbi res actas accepiſſent, tum demum conſulere. Sic noſtrum plerique tum demum conſultant ac diſquirunt, quid factū opus ſit cum inſtāt, vrgentq; morbi, qui nullas moras, aut inducias, nullaq; deliberandi ſpatia admittunt. Quod itaque Cicero exigit in rebus bellicis, id medico accurate præſtandum, vt ſcilicet omnia ſua conſilia præmeditata habeat.

*Vbi intenderū
ingenium, ibi
valet.*

*In Iugurth.
Olymp. 2.*

Lib. 1. Offic.

*In re medica
turpe discere:
Non putaram.*

ut mature rem ipsam perficiat. nec unquam à ratione
discedat, percipere quoque debet cogitatione futura,
& ante constituere, quid possit accidere in utramque
partem, nec committendum aliquid, ut aliquando di-
cendum sit: Non putaram. Nonnunquam autem Me-
dicus in ancipiti dubioque morbo, & qui celerrime ad
statum properat, ut gladiator in arena, consilium caprat
ac medendi occasione re nata arripit. Quod mihi a-
liquando vsuuenisse memini. Siquidem cum morbum
eiusque symptomata prope haberem explorata, ac
verborum serie, & componendorum medicamento-
rum ordine exacte essem instructus: tamen rebus, ut
paulo ante reliqui, mutatis, coactus sum totam sce-
nam invertere, atque aliam viam ingredi, aliaque me-
thodo insistere. Sic docte ac prudenter Terentius:

*Adolph. 8.
Act. 5. Scen. 4.*

*Nūquam quisquā tam bene subducta ratione ad vitā fuit.
Quin res, atq; usus semper aliquid adportet novi,
Aliquid moneat: ut illa qua te scire credas nescias,
Et qua tibi putaris prima, in experiendo repudies.*

*In re medica o-
mnia seria agē-
da.*

Nihil à Comico dici potuit verius cum in omni vitæ
actione, tum maxime in profligandis hostibus, mor-
bisque expugnandis. Quamlibet enim multum ac diu
quis rationes cōficiendi negotii aut cuiusque rei per-
ficiendæ secum ipse sit meditatus, omniaque ad amuf-
sim, curaque exactissima excusserit, quo modo res ag-
gredienda sit, quid primum exsequi, quid postremum
conueniat, in ipso momento punctoque temporis,
quo se operi accingit, & rem perficere statuit, prio-
ra & rationes & præmeditata consilia respuit, alia-
que pro tempore excogitat. Itaque vsu & exercita-
tione, multarumque rerum experientia parati constat
prudentiam, & benegerendarum rerum dexteritatē
ex eoque felicem successum, atque euentum exopta-
tum: nempe eorum qui ex morbo decumbunt, facilē
& expeditam sanitatem, quam confestim nulla que-
mora consequuntur, ubi fido expertoque medico se

oom-

committunt, atque illi sunt obsequentes. Nam errone-
 nes circumforaneos, atq. impostores publicos exter-
 minandos censeo, qui non verentur in hominū vitas
 ac corpora grassari, atque, vt habet prouerbiū, in
 vasis iactura artem figulinā experiri, n.e. vt Plinii ver-
 bis vtat, hominum periculis discere. & per experi-
 menta fallacia ac coniecturas mortem hominibus in-
 ferre, quorum culpa ac temeritate efficitur, vt me-
 dendi ars (q̄ inter dona Spiritus Paulus refert. & qua I. Cor. 12.
 post sacra dogmata nihil mortalibus excogitatum est
 salubre magis ac necessarium) vna cum professoribus
 despecta sit & negligatur, ne iis addam annicularum
 impudentiam, quæ non veretur huius artis peritiā
 sibi vendicare, quas non tantum à medendi magiste-
 rio, aut, vt minus ambiciose dicam, ministerio semo-
 uit publicus orbis consensus ac maiorum auctoritas,
 sed ab omni etiam iuris administratione, à functioni-
 bus ecclesiasticis, à concionandi munere exclusit et- I. Tim. 2.
 iam Paulus. Siquidem, vt apposite Persius:

Saryr. 5.

*Publica lex hominum, naturæq. continet hoc fas,
 Vt teneat vetitos inscitiā debiliū actus.*

*Stat contra ratio, ac secretam gannit in aurem,
 Nec liceat facere id quod quū vitaret agenda.*

*Diluit helleborum certo compefescere pūcto
 Nescius examen, vetat hoc natura medendi.*

Cui sententiæ consentanea est illa Horatii:

Lib. I. Epist.

*Nauem agere ignarus nauis, timet; helleborum agro
 Non audet nisi qui didicit, dare quod medicorum est,
 Promittunt Medici, tractant fabrilis fabri.*

Quod compēdiosis verbis indicat prouerbiū: Quam
 quisque norit artem, in hac se exerceat. Quocirca fe-
 lices fore artes Plinius pronuntiauit, si de iis solum
 iudicent, easque tractent artifices, atque harum peri-
 ti. Cum autē in extruendis ædibus architectum deli-
 gamus solertem atque industrium: in dirigenda naue
 nauclerum expertissimum, in bello gerendo duces

*Simile ab ar-
 chitectura ali-
 quæ officin.*

*Rei gesta nar-
ratio.*

exercitatos ac strenuos, in expellenda lingua præceptorum eloquentem, in mente instituenda formandisq; moribus moderatorem optimum: cur in morbis expugnandis, in facienda tuendaque sanitate, tribolares circumforameos, ac deliras anus admittimus; quibus corpus nostrum trucidandum exponimus, animiq; domicilium diruendum offerimus, adeo nemo non artis medicæ peritiam sibi arrogat, eiusque professionem exsequitur. Sic Ferrariz, Pontano teste, aliquando inter proceres aulicos certamen fuit ac contentio, quorum nam artificium, & eorum qui opificio aliquo se exercent, maior esset vel numerus, vel copia; cum autem alii aliud proferrent, ut sunt in Repub. ac confusa multitudine pistores, lanii, coci, textores, carpentarij, aurigæ, fullones, trapezitæ ac menfarij, vsurarij, sartores, nautæ, lenones, quibus questus inter omnes vberimus: Tum vnus, Nulla, inquit, artificum maior copia, quam eorum qui se medicos profitentur, aut eius artis nomine sese venditant, cuius se primo quoque tempore specimen exhibiturum pollicetur: itaque postridie quendam in publicum producit ad hanc fabulam peragendam mire dextrum, qui fascia obuolutis ceruicibus, vultuque ad morbum composito, dentium dolorem simulat, ac subinde ingemiscens ab obuiliis stipem eblanditur, atque aliquid remedii mitigando dolori implorat: ibi nemo non ex numerosissima multitudine fomenta præscribit, ac quid dolorem confestim discutiat, confitenter profitetur: itaque omnium suffragiis euicit is, qui contenderat nullam præ medicorum turba in ciuitate numerosiorem. Nec sane illum fefellit opinio. Idiota siquidem atq; imperita plebs passim huius artis cognitionem ac notitiam sibi vendicat, eamq. palam profitetur atq. impudenter exercet, nullo experimento, nullaq; ratione instructa.

Quam

Quam varia sit ac multiplex soli terraque natura & conditio.

CAP. XVIII.

Iam vero vt aliquid superiori argumento affine ad-
iiciam, medicis cum primis obseruandam censeo
terræ cuiusque naturam, solique habitum. Hic liqui-
dem efficit, vt variz herbarum species emergant, di-
uersasque virtutes ac facultates hæ sortiantur. Hinc
Hippocrâtes Grateuæ montanas herbas, altisque tu- *In Epist.*
mulis enaras colligendas præcipit, cum firmiores ex-
sistant ac robustiores, magisque efficaces, quàm aquati-
cæ, propter terræ densitatem, ærisque tenuitatem :
flores vero earum legendos, qui secundum fonticu-
los, fluuios riuosque nascuntur, quos imbecilles, nec
multi roboris, succiq. dulcioris esse ducit. Cum ita- *Quibus locis*
que ex soli natura exacte considerata, herbarum vis *herba præstans*
ac temperamentum cognoscatur, ipsæque herbæ aliz *tiores.*
aliis locis delectentur, & terram maxime sibi fami-
liarem deposcant, illarum discrimina, quæ aliqua ex
parte prosequitur Virgilius, obiter & veluti in tabulâ *2. Georg.*
depicta referam, quo stirpes suis quæque locis possint
accommodari, minusque ob alimentis succique ma-
lignitatem viribus destitui. Eo enim sit vt votis no-
stris non respondeant: effectuque expectato nos fru-
strentur, atque euanida spe illudant..

Solum aliud!

Gracile, Macilentum
Maerum, Pingue
Oleosum
Resuminosum
Gypsosum, vel
Gypsatum, Argilaceum
Saxosum, Ruderatum
Cretaceum, creatum
Cineratum, enim

Cinoficeum ad colorem referatur
Amarum, Dulce.
Acidum, Lentum.
Glutinosum: Sabulosum
Arenosum, Glareosum.
Lapideum, vel
Lapideum, Testaceum:
Calculeum, Rarum
Densum, Robustum

*Tophaceum, vel a poro
porosum
Friabile, Tenuè
Ieiunum, Sterile
Pratense, Frumentaceum
Restibile, Repastinatum
Defossium Nouale, &
Veruacuum, vulgo*

*Bracklandt
Putre, Solutum
Aridum, Stercoratum
Subactum, Strigosum
Squalidum, Fertile
Fecundum, Salsum
Salsuginosum
Frumentitium.*

Locorum alia

*Aspera, Prærupta
Inuia, Auiæ
Inculta, Culeæ
Arida, Sicca
Arentia, Ieiuna
Siticulosa, Siluestria
Nemorosa, Siluosa
Plana, Campestris
Hortensia
Fruticosa
Maritima
Mediterranea
Edita
Acclinia
Declinia
Argentia
Alfiosa
Æstiuosa
Tepida
Egelida
Gelida
Montuosa
Nebulosa
Caliginosa
Clinosa
Aquosa*

*Gumida
Palustria
Viginosa
Irrigua
Humecta
Conclusa
Patentia
Aprica
Opaca
Densa
Vmbrosa
Ventis exposta
A vento silentia
Aura exposta
Soli peruisa
Subterranea, Retorrida
Exsacca, Succulenta
Calida, Frigida
Rorulenta, Salubria
Insalubria, Paludosa
Stagnantia, Squalida
Rigosa, Orientalia
Austrina, Feruida
Roscida
Occidentalia
Aquilonia*

Luna

Luna radius augefcit, vt non maturefcit botrus.

CAP. XIX.

Luna ſatis incrementum dat, maturitatem Sol. Illa Luna effectus ſiquidem humiditatē mouet, & turgere quæ in producendis que facit, ſed ob imbecillitatem concoquere nequit. *ſirpibus.* Sic videmus ſtiſpes interdū allicere alimentum calore Solis incitatum, noctū diffundere, ac per attractū humorē ſuccumq; imbibitū adoleſcere, auſtusq; atque incremēta ſuſcipere. Vt enim vigilia & exercitatio, motusq; moderatus cibum digerit, atque in habitum corporis diffundit, noctū vero per ſomnū concoctione perficitur, & in ebriis vinoq; diſtentiſ percipimus, quibus ſomno, crapula ac temulentia diſcutitur: ita Sole diem illuſtrante omnia maturitatē conſequentur: noctū vero Luna ſuās vices obeunte adoleſcunt, ſuccoq; protuberant. Quod fit vt videamus roſas, lilia, omnisq; generis floſculos interdū nō dehiſcere, ac patulos fieri, verū noctū atq. antelucano:

*Solis ad occaſum, cum frigidus aëre Veſper
Temperat ac ſalius reſcit iam roſcida Luna.*

*Virgil. Lib. 2.
Georg.*

Stercoratio quare Heſiodo improbata.

CAP. XX.

Hefiodus non indiligens rei ruſticæ ſcriptor à ple-
riſque inuaditur, & ſterquilinum in agricultura *Stercoratio in-
ſalubris.* neglexerit: cum is facti non igharus ſalubritati potius quam fertilitati conſuluit. Ille ſiquidem alio lætamine ſterilitatem expugnandam cenſuit, quam ſtercorandi vſu & conſuetudine. Satis enim ex lupinorum, cicerum, piſorum, fabarumq; culmis vomere tempeſtiue ſubuerſis, aliōve pabulo proſtrato, agrum vberem fœcundumq; effici exiſtimauit. Quæcūq; enim ex ſtercoratis fimoque cultis agris proueniunt, vitioſos minusque ſalubres ſuccos præbent. Sic triticum, & Cerealia quæque à Curculionibus promptius infeſtantur, ac fruges, omnisq; generis legumina in eiuf-

*Vnde fruges
corruptionis
obnoxia.*

modi agris enata nec perennare possunt nec diutius asseruari, quin vel situm contrahant, vel à teredine & vermiculis infestentur. Zythus quoque, eaque portio quæ Belgis Cereuisia dicitur, ex huiusmodi frugibus decocta, citissime vitatur, atq; acorem contrahit. Quamobrem recte, mea quidem sententia, Hesiodus illos agros aptos accommodosq; sementi existimauit, quos venti temperati se enant, suaues Solis radij fouent, vbi nullæ aquæ stagnant, nec culta stercoreatione pinguescunt, aut saltem mundo natiuoq; humore ac calore maturitatem consequuntur. Sic enim illa quæ nascuntur, diu perseverant incorrupta, atq. alimentum præbent salubrius. Fieri autem nequit, vt in his regionibus viuaces existant homines, aut valetudine inculcata, vbi aër ipse, vel alimenta vitiosa sunt ac putredini obnoxia. Quorum alterum euenit, vbi stagna, paludesq. graueolentiâ exhalant, alterum vbi non genuino humore, sed ascititio pinguescit humus, ac stercoreando excolitur.

Quaratione Curculio, aliæq; bestiola infesta frugibus abigi necatq; possint

CAP. XXI.

Nihil est in vita hac caduca & mortali, quod suas non experiatur aduersitates atque incommoda, multisque vexationibus atq; insultibus non sit expositum. Vt enim homines innumeris malis sunt obnoxii, multa que illos circumvallant quæ valetudini vitæque insidiantur: ita & frugibus sui non desunt hostes, qui illas infestant ac demoliuntur, rubigo, culices, formicæ, limaces, cochleæ, locustæ, blattæ, erucæ, teredines, vermiculi, & qui funditus granaria depopulatur Curculio. Hoc enim genus vermiculi proboscide quadam acuminata, rostroque aculeato, altera sui parte triticum perterebrat, omnemq; similaginē depascitur fufuracea tenuique ac cassa relicta membrana. Huius teredinis multa examina ineunte vere proger-

Aër & alimenta valetudini vel profunt vel efficiunt.

Nihil ex omni parte beatum.

Calanders, Curculiones.

p. brana.

progerminant, vbi frumenta Luna plena recens demessa, eaq; madida ac rofumenta, anteq; occalluerint, reconduntur, vel vbi granarii fenestraz Austrinis flatibus non Aquilonis sunt opposita. Siccitas n. efficit vt omnia putredini minus obnoxia existant. Persuasum est autē n. nonnullis, quorū mea quidem sententia nec vana fides, nec inanis auguratio, Deū Opt. M. nonnunquam hanc calamitatē immittere in vindictam eorum, qui plus satis lucro inhiantes, vel fruges abscondunt, vel supra legitimū tempus asseruāt magno inopū detrimento, qui hoc com metu destituti, vitam tueri nequeunt. Hec enim alimentū in edendi, pascendi que corporis vsu affluenter elargita est prouida Dei benignitas ac munificētia: adeo vt si cetera edulia desint, atq; obsonia quaq; desiderentur, satiari homines pane possint, eoq; inediā famemque solari. Quam obrem grauitur culpandi sunt negotiatores frumentarii qui magno tenuiū damno, annonaz, frugumque pretia intendunt, nec in summa egestate granaria laxāt; quo illis quāstus sit vberior. Eos siquidē sit, vt in temp. sint iniurii, atq; in plebē cuius maledicta in se concitant, fraudulentū. Qui enim (vt Salomon testatur) frumenta abscondit, illū execratur populus, qui vero diuēdit, huius capita fausta exoptat, beneq; precatur. Patitur tamē plerumq; Deus huiusmodi malis affligi nos, cum erga illum sumus ingrati, cuius liberalitate ac munificentia cumulate fruimur. Si quidem per Ezechielem inmissurum seminatur religionis ac pietatis desertoribus calamitates quatuor, famem, pestem, bellū, & nocentes bestias: vt his diuexati ad saniorē mentem, agnitamque veritatem perducantur. Quod si naturales causa, non irati numinis vindicta mali hoc inuexerit: in eunda ratio qua animalcula noxia vel abigi possint, vel interimi. Nihil autē ad perimendos circuliones efficacius, quam salugo, in qua allium decoctum sit, si ea

*Vnde frumenta
corrumpantur.*

*Negotiatores
frumentarii
odiofi.*

*Corenby-
ters.*

Proverb. 11.

Cap. 37.

*Quatuor calami-
tates à Deo
homini immittuntur.*

*Circuliones
quibus abigantur.*

irrigentur panimenta ac parietes, confestim enim alio repunt, ac granaria deferunt, odorisq; tetri halitus exanimantur. Idipsum præstant etiam Sagapenum, amurca, castorium, sœuina, sulphur, cornu ceruinum, hedera galbanum, ac graueolentia quæque, quorum suffitum, nec serpentes, nec volubri, nec vespertilio-nes ferunt. Quod indicat omnis eruditionis parens Virgilius :

Lib. 3. Georg.

*Disce & odoratam stabulis incendere cedrum,
Galbanosq; agitare graui nidore chelydros.*

*Lupulus vul-
go Hoppe.*

Eadem ratione lupi salustarii nidorosos flosculos re-
fugiunt, qui etiam hominum cerebro infesti sunt, ca-
pitique grauedinem ac temulentiam inducunt. Si-
militer & sambuci flores, quorum odor etiam erucas
arceat blattasque ac tineas perimit, quemadmodum
absinthium, ruta, mentastrium, abrotanum, satureia,
iuglandis folia, filix, pseudonardus quæ nobis lau-
dula dicitur nigella, coriandrum viride, psyllium, a-
nagyris, pulices cimicesque interimunt, vel culcitris
supposita, aut thoris, in aceti Scyllitici decoctione cõ-
sperfa. Obseruatum est autem nostra & auorum me-
moriamaporum semen, quod negotiatoribus Belgi-
cis quæstum præbet vberrimū, miram obtinere vim
in prosternendis conficiendisq; Curculionibus, non
ratione deleteria, sed suauitatis illecebra. Cum enim
id dulce atque oleosum illud deserto tritico, auidif-
sime appetunt, eoque distenti pereunt. Quod ipsum
iis etiam vsuuenire solet, vbi fuscillis vuarum passa-
rum insederint. Sic experimento comprobatum ha-
beo puerorum lumbricos vuarum passarum esu ex-
pugnari, si ieiunis, nullo admixto alio edulio illas ex-
hibeas. Vt enim amurulentia quæque, ita dulcia ef-
fluente hausta vermibus inimica. Distendi enim il-
los contingit ac discumpi suauioris edulii copia. Sic
etiam hominum ventriculus turgescit ac termina-
concipit, dulcibus assatim ingestis.

*Dulcia ali-
quando vermes
perimunt.*

Lumbrici

Lumbricorum vermiumq; qui humanis corporibus innascuntur sagacitas, & quid portendat per os naresq; erepere.

CAP. XXII.

Visum est nonnullis prodigii quiddam simile lumbricos præsertim longos & teretes, fursum eniti, ac per os naresque erepere, cum id insito quodam naturæ motu facere soleant, si quando homo diutius ieiunus perstiterit. Tunc enim stomacho morsus inferunt, ciboq; expleri cupiunt: quibus cum nihil obiciatur quo alii vitamq; tueri possint, in sublime feruntur, cibumq; ad gulæ usq; meatum venantur. Sentiunt enim sagacitate quadam naturæ perillas partes in ventriculum delabi alimēta, & cum nares peruiæ sint atque ad gulæ tramitem spectent eo quoque se conferunt factaq; titillatione, vel sternutamento eiciuntur, vel primoribus digitis prehensi eximuntur, hæc in sanis multoties à me sunt observata, quibus cum facti causssam explicassem, hac in re illos securos præstiti. In agrotantibus vero hoc ipsum aliquando euenisse conspexi, sed nō absque imminenti mali præsagio. Tanta est enim in huiusmodi corporibus contagio, eaq; putredo, atque humorum inflammatio, ut exitialem vim morbi perferre nequeant: itaque erumpunt quidam foras, sed morbi sæuitia, non critice, nec naturæ vi incitati. Cum autem desinente morbi violentia, inferne cum reliquis excrementis illos prolui contingat, salutare id esse Hippocrates statuit, spōte vero nulloque naturalis facultatis impulsu egredi, quod in moribundis perspicimus decumbenti noxiū. Subodorantur enim naturæ quædam sagacitate corpus defecturum, se seq; destitutum iri alimento, eoq; stationem suā deserunt. Sic observatū est sorices ac glires ades ruinosas deferere, trimestri etiam spatio antequā sunt collapsura. Persentiscunt n. naturæ instinctu, sensim dissolui contignationem & adium compagem, illasque breui ruituras

Vermes narium prolapsi.

Lib. 2. Aphorism. 18.

Glires ades ruinosas deferunt.

*Experientia de
pediculorum
fagacitate.*

Pediculi quoq; ac pulices, vbi corpus hominū tabescere sentiunt, omniaq; membra sensim sanguine destitui, vel ipsum deserunt, vel illas partes occupant, quibus sanguis calorq; natius diutius inhæret. Expertū est n. à Libitinariis ac Vespillonibus, in ea selacuna recondere circa stomachi orificium, in q̄ definit cartilago ensiformis, vel in ea quæ mento subest, ac vocali arteriæ incūbit. Siquidē illę partes vtpote cordi vicinæ ad extremū vsque halitū calescunt: q̄ cum à nonnullis qui ægrotis assisterent mihi esset relatum, incunctanter pronunciaui certissimum id esse imminentis mortis argumentum, iam iamq; emigrantis animæ indubitātū indicium. Ceterum cum lumbricorum paulo ante mentionē fecimus, hoc adieciisse visum est operæ pretium multa esse. q̄ lumbricos ventrisq; interanea exedant, perimantq;: sed nihil efficacius exsiccat in regula ignita vermibus exhibitoque illo puluisculo verminantibus cōfestim reliquos inhærentes corporis deiici contingeret: eadē ratione, quā Plinius compluresque alii rerū abditarum indagatores asserunt, homini à scorpionibus ictō, remedio esse ipsorum cinerem porum, in oleo vinove demersum. Sic rabidi canis morsum curari testātur nostrates pilis eiusdem animantis exustis, illisq; ex vino propinatis. Propellit enim mālum, virusque facit innoxium, ac corpori cui morsus illatus est, minus infestum q̄ virus eliciat cōficiatque. Sic aliquando geminata comixtaq; contrariæ facultatis venena, remedio sunt, non exitio. Quod festiuo epigrammate indicat Ausonius de vxore quæ virum aconito extinctum voluit:

*Toxica zelotypo dedit vxor mœcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum.*

*Miscuit argenti lethalia pondera viui,
Cogeret ut celerem vis geminata necem.*

*Diuidat hæc si quis facit discretæ venenum.
Antidotum sumet qui sociata bibet.*

Diuidat.

At

LEVI-

LEVINI LEMNII

MEDICI ZIRIZÆI, OCCVL-
TARVM AC NATVRALIVM.

Quæstionum.

LIBER. SECVNDVS.

*Humores, non malos genios, morbos inducere: spiritus tamen æ-
rios se is ut tempestatibus immiscere, ac faces subdere.*

CAPVT. I.

ON desunt apud nos plerique qui
cum sint in naturæ operibus sobrie
exercitati, ac morborum causas, o-
riginem, progressus, quæque comi-
tantur symptomata seu accidentia
ignorent, atq; illorū rationem asse-
qui nequeant, in malos infestosque

Genios, qui nostris incommodis continenter inuigi-
lant, hæc ipsa referant. Sic eos, qui ex tertiana febre
decumbunt, tertio quoque die subeunte venas, malo
Genio diuexari: in quartana itidem, Synochis, hoc
est, cōtinuis febribus, quotidiana, ephemera seu dia-
ria, omnibusque febribus æstuosis atque vrentibus
tale quiddam euenire imaginantur. Quod ipsum
quam sit absurdum, ac ratione dissentaneum, quiuis
in naturæ arcanis vel tenuiter versatus facile iudica-
uerit. Cum enim ex quatuor elementorum concre-
tione ac mixtura corpus humanum consistet ac con-
flatum sit, totidemque humores complectatur, qui
ex facultate seminis quatuor qualitatum, calidi &
humidi, frigidi, & sicci sunt participes, quid aliud sta-
tui possit, quā ex horum intemperie, excessuq; ac de-
fectu morbos excitari, suamque originem sortiri? Ar-
gumento q̄ illos mitescere videmus ac sopiri, sudo-

*Humorū pra-
uitas. & copia
morbosum ori-*

*Natura ordo
ac series.*

ribus, sectione venarum, concurbitulis parti læsæ affixis, hæmorrhoidum mensiumque profluuiis, tum iniectis clysteribus subditisq; podici balanis seu glandib. Constituit autem Deus pro inestimabili sua sapientia in natura rerum motus ordinatos nec quicquam temere aut fortuito, sed omnia decenti ordine ac continuata serie ferri voluit; voluit. Sic sidera, elementa, Oceanus, anni tempora, colorum orbis suos habent motus ac vices, certa; lege decurrunt. Pari tenentur lege ac conditione humores, quæ corpori humano inhaerent, ac suos effectus propriosq; motus ac certas periodos obtinent. Sic ut per quadripartitas anni varietates suas quisque humor vices obeat, ac facultates viresque in corpus exerceat. Sic sanguis eadem conditionem ac vim sortitus est, ut vere vigeat, suæque naturæ morbos ac febres pariat, nempe continentes quæ nullas præbent inducias, nec ad infebrecitationem desinunt. Sic cholera æstate alternis diebus reciprocante recurrenteque æstu bilioso, tertianam inducit. Pituita hibernis mensibus ubi cõputruit quotidianam intermittentem: Melancholia ineunte autumno quartanam: Sic diaria vno die, aut paulo post finitur, quod ipsa non in humorum putredine, sed in halituoso eoque accenso spiritu consistat. Hæc autem omnia eadem ratione, pari que ordine & modo perficiuntur, quo ortus & occasus siderum, Oceani æstus & reciprocatio, herbarum fruticumque germinantium amœna grataque vicissitudo. Cæterum, id admiratione non caret, quod quatuor humores certa horarum spatia, certasque diei partes sibi vindicant, ac diem noctemque æquinoctialem seu artificialem, per horas duodecim temporales sibi partiuntur. Quod à vero non esse alienum experimento cõperi, cum horum obseruatione, febrium accessiones indubitater prænuntiare solent. Viget enim sanguis, Sorano Ephesio teste, quæ Evangelistarum more spatia decursusque diei ac noctis per horas æquales meretur, ab hora noctis nona ad horam diei tertiam, quibus horis concoquitur sanguis, atque ab hepate elaboratur. Quo fit, ut mens

*Humores sua
tempora ser-
uiuntur.*

*Quatuor hu-
morum decur-
sus in corpore.*

*Matth. 20.
Mens hominis
deluculo ere-
ctio: ex sangui-
ne.*

antelucano exortuq; Sole sit alacrior, omnesq. cum ægroti tum sani erectiores, ob suauem effluxum, gratumque sanguinis halitum. Bilis vero flaua suas vices obit ab hora diei tertia ad horam diei nonam, pro tempore naturalis vis ac facultas secornit à sanguine choleram, eamq. ad fellis folliculum dirigit. Eoq. fit vt sub id tempus homo ad iram sit pronior, ac leuissime excandescat. Bilis autem atra, seu succus melancholicus ab hora diei nona vsq. ad horā noctis tertiā sua munia exsequitur, clauoq. affidet. Quo temporis curriculo hepar defecatur: eluiturq. à sordido excremento, idq. natura spleni destinat. Quo fit, vt illo horarum decursu mens hominis obnubiletur, atque ex atra densaque fuligine animus mœrore contrahatur.

Pituita ab hora noctis tertia ad horam noctis nonā *Humores qui* huic succedit: tunc enim peracta coena concoctio in *certis horis vi-* ventriculo perfici incipit, cibusque liquefcere atque *gent.* elixari. Quo fit, vt phlegma stomacho inuadens, atq. ad cerebrum delatum, hominem somnolentum efficiat ac dormitantem. Quod si horum omnium exacte rationem subduxeris, obseruabis iisdem fere horis, quibus humores suis vicibus funguntur, accessiones, insultusque febrium inuadere, expletoq. singularum horarum, quæ humoribus subseruiunt, spatio, modo sinceri sint atque impermixti, consistere ac terminari: Sic continētes febres & quotquot ex sanguine ortum habent mane ingruunt, tertianæ sub meridiem, hoc est, hora sexta, quæ nobis est duodecima tam diei quam noctis. Quartanæ sub horam nonam, quæ nobis tertia est pomeridiana. Quotidiana ex phlegmate circa primas noctis excubias. Quod si humores redundant atque inter se, vt assolet, implicati connexique sunt, non seruant legitimū tempus suosque insultus, tum acriores tum productiores faciunt, magisque diuturnos. Vt enim venti conglomerati fauiores tempestates excitant, cum scilicet,

*Simile & vento-
rum concordes,*

Æneid. l.

*Vna Eurusq; Notusq; ruunt, creberq; procellis
Africum, & vastos voluunt ad littora fluctus.*

Ita vehementior fit morbus ex humorum concursu
& confluuiis, corpusque humanum sauiissime excru-
ciant congeminati morbi :

Ouid. Metam.

--- nam corpore in uno

lib. l.

*Frigida depugnant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.*

Horum effectuum causam, superuacaneum, imo fri-
uolum est, in malos Genios referre. Cum hæc omnia
in humorum putredine atq; inflammatione, vel qua-
litate, ac copia consistent: Ista, siquidem efficiunt, vt
sint vel breues, vel contractiores morborum circui-

*Sanguis cur fe-
bres continuas
excitet.*

tus. Cum autē sanguis plurimum corpori inest, vnicū-
eumq; continuum accessum facit: q̄ in venarum cō-
ceptaculis, per quæ, tanq̄ riuos atq; aquæ ductus, vn-
dique sanguis diffusus est, putredo atq; inflammatio

*Simile à confu-
si solertia.*

consistat. Quo fit, vt naturam, tanquam solertem fi-
dumque centulē in seditione ciuili, belloque intesti-
no, continenter operi insistere, nullaue intermissio-
ne oblectari morbo oporteat. Pituita vero flauaq; bi-
lis atq; atra, q̄ minus copiosa sint, extraq; venarum
angustias cōstituta, non perpetuo, sed intermisce af-
fligunt, minusque sunt lethales ex huiusmodi humo-
ribus exorti morbi, q̄ illis nō pateat aditus accessusq;
ad cor, partesq; principes, eoque non facile illis cla-
dem noxamque inferre possunt. Sunt tamen harum
februm nonnullæ diuturnæ, partim quod materia
redundans sit, partim quod lento tenacique visco as-

*Melancholici
non facilius
briantur.*

similis, adeo vt ægre concoqui possit, atque eliquari.
Quo fit, vt melancholicos rarius exhilarescere cōtin-
gat, nisi assatim & meracius bibant. Est n. is humor
impenso frigidus ac siccus. Huiusmodi autem consti-
tutionis homines dictitare soleo ferro similes, quod
multo vrentiq; igni opus habet vt ignescat, quo subi-
gi malleis, singiq; possit. Isti siquidem plurimo mera-

*Simile à can-
denti ferro me-
lancholicis
aptum.*

cissime-

cissimoq; vino indigēt, idq; inoffense perferunt: quo
 vbi incallescere cœperint, mimos, ridiculosq; morio- *Melancholico-*
 nes se præbent, Camelū saltitare dicas. Nam cum sint *rum natura, ubi*
 natura seueri ac tetrici, vino perfusi, festiui affectant *bi vino inca-*
 videri atque elegantes. Et quemadmodum non facie- *luerint.*
 le vino cedunt, illoq; obruuntur, ita ægre illis temu-
 lentia discutitur. Cum enim bibant assatim ac cibum
 ingerant affluentius: sit vt densi fumi, crassique vapo-
 res tenacius fixiusq; cerebro inhæreant, adeo vt po-
 stridie illis imaginationes melancholicæ ingrauescāt:
 Siquidem ex hesterno mero nondum sopito ac de-
 spumato, totum renidet corpus ac subolescit. Simile *Simile non in-*
 enim quiddam iis euenit, quod ædibus accensis, quas *elegans ab ac-*
 tamen si incendium nō funditus absum sit nec omnia *censis adibus.*
 conflagrata sunt; et torridus tamen ex ambustis odor,
 naribus se ingerit ac cerebro officit: Sic istis ex pri-
 diana crapula fuliginosi olidiq; halitus ac ructus ni-
 dorosi, insensī sunt, menti q; ac cerebro acres morda- *Cruditatis me-*
 cesq; fumos inferunt, quos cum excutere nequeant, *lancholicis no-*
 atq; identidem recrudescere phantasmata percipiāt, *xia.*
 denuo accumbere gestiunt: quo vini vapores, atque
 ex illis ortas absurdas imaginationes, vt clauū clauo
 retundant. Cum itaque sic se habeant morborū causæ
 atque origines, eaque sit humorū natura & conditio,
 vt nulla ratio potior excogitari vel iniri possit acces-
 sionis insultusque febrium quā vel humorum copia,
 vel qualitas. nō est q̄ quisquam existimet aut opine-
 tur peruersos Genios hanc concitare tempestatem, *Mali Genii cor-*
 hanc inducere intemperie. Scio equidē, nec id graua- *pus & mentem*
 te sum admissurus, Dæmones, hoc est, spiritus aëreos *oppugnant.*
 scientia ac cognitione rerum imbutos, quiq; omnia
 subodorari solent, nō solum humoribus se immisce-
 re, sed mentes quoque humanas ad pessima quæque
 instigare atque impellere. bonos quoque Genios, seu
 Angelos salutare: ad optima quæq; adiumento esse,
 ad eaque se præbere socios ac ministros: Sic Raphaël

Tob. 14.

se isineris comitem addixit Tobiz filio. Sic in Samsonem irruit spiritus Domini, & dilacerauit leonem tanquam hædum. In Saulem quoque insiliit spiritus diuinus, & cum reliquis Prophetis vaticinatus est.

2. Reg. 10.

Postmodum vero spiritus nequam exagitauit commouitq; mentem illius, atq; in Dauidis necem illum

*Mali Genii vñ
tos exasperant.*

armauit. Sic tempestatib. se ingerunt ac fulmina tonitruaq; exacuūt, adeo vt illis adnitentibus conuelli

Act. 27.

culmina spectemus, prosterni sata: pecudes, armenta; ac greges confici: quanquam tamen ventorum violentia atque impetus tale quiddam absq; his efficiat. Sic Ecnephias & vñ Typonicus, cuius meminit Diuus Lucas, valide atq; impetuose terris mariq;

*A bombardæ
violentia simili.*

incumbunt, atq; ardētes faces, ignitosq; globos ei aculātur attritu ac collisione nubium, adeo vt antenas velaq; aduri contingat. Similem vim ac violentiā vallis quamlibet munitis, bombardæ inferunt, q̄

non solum p̄ximos quosq. & quos glans attingit, feriunt, sed longius etiam consistentes, pauloq. remotiores prosternunt violento strepitu, auræque sibilo. Hæc & pleraq. alia licet naturali ratione fieri cōstet,

Job. 12.

Dæmones tamen vel conuiuente Deo, vel concessa illis potestate se his immiscere solent omniaq. s̄uiora efficere. Sic Saulis melancholiā exasperauit Satanas, atq. ad cædes & insidias multa; funesta impulit. Quod tamen hic animi affectus, mentisq; error ac perturbatio in naturales causas referri possit, ex eo patet, quod citharæ dulcedine subsederit furor ille, atque impetus animi; factaq; mens sit sedatior.

*Simile ab æstu
maris.*

Vt n. vbi turbines ac s̄uiores venti Oceano incumbunt, fluctus crebrescunt, mareque exæstuat; vt denique melancholicis natura tetricis iactura facultatū, aliaq; incōmoda mœrorē conduplicant, biliosis immodicus vini potus, vel aspera diætaria salesque dentati iram exacuunt: Ita mali Genij, aut fraudulentii consultores hominum animos ad deteriora procli-

ues in præceps agunt, adeo vt voluntas alioqui alacris & prompta, impetus consiliorum ipsasque actiones moderari nequeat, quod ipsum indicasse videtur Seruator, cum Petrum increpitans, Faceſſe à me, inquit, Satana: Quo nomine illum perſtrinxit Chriſtus, quod illi aduerſaretur, atque ab inſtituto conceptoque conſilio, quo nos redimere ſtatuit, auerte-
Matth. 8.
1. Pet. 5.
 re illius mentem tentaret. Et proſecto niſi Deus Opt. Max. ſingulari in nos fauore aduerſarii furorem coerceret ac retunderet, nūquam ſubſiſtere poſſet homo, ac ſe tueri aduerſus immaniſſimam huius bellæ ferociam. Omnem ſiquidem captat occaſionem, omnesque tenrat, exploratq; aditus, quo imbecilles adoriatur, vt ventilet cribretque veluti triticū. Quo-
Luc. 22.
Cap. 40.
 circa Dominus, vt palam teſtatur Iob, applicat illi gladium, hoc eſt, ſcuiendi modum ac meſuram illi
Iobi locus ex-
plicatus.
 præſcribit, nocendiq; metas Satanae conſtituit; neq; n. ultra conſtitutum præſcriptumque terminum progreſſi fas eſt, nec patitur Deus quenquam ſupra vires, & quam imbecillitas humana naturæ fert, affligi. Quo antidoto D. Paulus Chriſti nomine omnes in periculo, vitæque diſcrimine, in calamitate, morbis, inedia conſtitutos ſolatur ac fulcit, cum non ſinat Deus vlllos tentari ſupra vires, ſed commonſtrat cum tentatione euentum, vt vel afflictio viribus noſtris reſpondeat, vel celeri effugio ab illa liberemur.
1. Cor. 10.
 Hæc eo verbosius à me enarrata ſunt, quo intelligat æquus lector id eſſe argumenti caput, noſtrique inſtituti rationē: Humores præcipuam eſſe cauſſam morborū: Genios vero, aſtra ambientis aëris qualitatem, aliaque externa concomitari, vt accidentia. Cum enim omnes animi impetus ratione mentisque iudicio ſedari contingat, corporis vero morbos appoſitis remediis atque optimo medendi uſu miteſcere ac conſopiri: qui alio referri velit origines cauſſasque morborum quam in humorum copiam ac qualita-

Humores corporis quos mores pariant.

tem? Quod si cui insitos corpori humores excutere collubeat, atq; in se ipse explorare, qua vi ac facultate polleant; experietur illos non modo corporis habitum, sed animi etiam mores constituere, sic tamen ut morum institutio, tum pietatis ac religionis cultus & obseruatio primas potioresq; partes obtineat. Sanguinis siquidem vel si qualitates spectes, calor & humor florido quidem corpore homines producit, at quod ad animum attinet, lasciuos, moribus Comicis, simplices minimeque fucatos ac tantum non stolidos. Bilis flaua arido quidem corpore ac subfusco profert, sed calidos, subdolos, ingeniosos, feruidi ardentisque ac concitati animi, prudentes, industrios, solertes, inconstantes, instabiles, fraudulentos:

Pers. Satyr. 5.

---- qui fronte polito

Astutam vapido seruant sub pectore vulpem.

Melancholicus succus stabiles & constantes efficit, quique non facile à cōcepta persuasione resiliant, suamque opinionem deferant: adeo ut si alicui sectæ addictos esse contingat, mordicus illam tueantur, nec facile ab illa resiliant: qui affectus in cholericis mitior est; siquidem isti ob humores fluctuantes atque instabiles, spiritusque tenues, leui momento alio transferuntur, & licet feruidi existant, & clamosi, placabiles tamen sunt minusque pertinaces aut obstinati. Pituita ad formandos fingendosque mores inuutilis est. Quo fit, ut hebetioris sint ingenii, nec ad villas functiones ac munia appositi.

Melancholicos, maniacos, phreneticos, quique ex alia causa furere perciti sunt, nonnunquam linguam alienam personare quam non didicerint, nec tamen esse Dæmoniacos.

C A P. I I.

Humorum mira vis in concitanda mente.

Mira vis concitat humores, ardorque vehemens mentem exagitat, cū ægroti in æstuosis febribus linguam quam non sunt edocti, modo diserte, modo obscure & confuse loquuntur, quod in *ἱεγυμνῶν*

hoc

hoc est, à Dæmone obsessis fieri non magnopere miror: cum illi omnia calleant, rerumq; omnium scientiam obtineant. Sunt autem humores tam violenti atque atroces, vbi vel inflammati sint vel corrupti, vt eorum fuligo in cerebrum delata, quod in meracissimo quoque vino affluenter hausto obseruamus, peregrinam linguam extorqueat. Quod si a malis Geniis perficeretur, non consulescerent morbi purgantibus medicamentis, nec iis, quæ somnū conciliant, discuterentur. His n. & plerisque aliis, quibus abunde instructa est res medica, rite adhibitis, restitui illos videmus, atq; ad consuetū loquendi vsum, mentemq; saniozem reduci. Cum itaq; feruentissima sit humorum ebullitio, vehemens quoq; sit spirituum agitatio, mentisq; humanæ cōcitatissimus motus, & cōcussio, quæ voces quasdam inauditas, linguamq; prius incognitā extundit, non secus q̃ ex contritu ac collisione filicis, emicantes ignitasque scintillas elicir videmus. Est autē hoc menti humanæ insitū, vt apposita aptaq; sit ad percipiendam rerum cognitionē, ipsaq; imbuta est artibus ante illarum vsum. Sic vt non sit ab simile vero illud Platonis, Nostrium scire nihil aliud esse q̃ reminisci. Mens siquidem hominis omnium rerum scientiam ac notionem in se ipsa cōplectitur, sed mole corporis, densisq; humoribus oppressa non facile elucescit, eoque vt ignis cineribus obductus, exsuscitari fouerique postulat, quo se proferant ingenii nobis igniculi, naturæq; lumen resplendeat. Si quando igitur diuina hæc potiorq; hominis pars anima concutitur morbisq; exagitur: ea profert quæ in intimo recessu latent, insitasque vires palam exserit. Vt enim stirpes quædā nullum ex se odorem diffundunt, nec aliquid suaueolentiæ expirant, nisi subinde commoneas manuq; demulceas. Sic quoq; non proferunt se ingenitæ facultates ac vires, nisi, vt aurum in cote lapideque Lydio, explorentur. Pari ratione

Vt vini, ita humorum vis mentem concitat.

*Simile à filicis attritu.
Mens artibus imbuta ante doctrinam.
In Thæd.*

Simile à sopito igne.

Simile non inconcinnum ab herbarum fragrantia,

*Simile à lapi-
dum ac stirpium
effectus.*

*Unde vis in
concitandis spi-
ritibus.*

*Simile à vini
efficacia sim-
um.*

Gagates succinum quod Amber vulgo dicitur: non continuo paleas ac festucas, aliaque venti ludibria ad se rapiunt, sed agitata atque attritu concalescunt. Sic cum pugiones acuis crebro, celerique motu, scintillas emicantes exprimis. Ex herbis quoq. & gemmis naturæ vis percipi cognoscique potest. Pœonia siquidem, viscum, fruxiculus, verbena, corallium, hamatites, vniones, smaragdi, aliaque amuleta, hoc est, quæ noxia quæque amoluntur ac depellunt corpori applicata, colloque appensa, præsentanea vi vel morbos discutiunt, vel sanguinem sistunt, aliaque pro infita facultate præstant: sed hæc omnia efficacius ac præsentius intus exhibita, atq; in corpus assumpta. Experimentum à generoso vino capere licet, quod naribus admotum, odore quidem cor reficit mentemque excitat, verum ubi in corpus reconditum delatumq; est (siquidem in dolio nihil efficit sed in venas dimanans) tum demum vires suas explicat, atque homines quamlibet stupidos, disertos facit ac mire loquaces. Acuit enim mentem vini calor, quæque in cerebri latebris delitescunt, prodit atque in apertum profert. Pari ratione ac modo humores homines afficiunt, ubi tota vis atque impetus morbi cerebri sinus impleuit, mentemque ac spiritus cum vitales, tum animales concitare cœperint. Videmus enim nonnullos in æstuosis febribus, quæ fere æstate vigent, copiosos promptosq. fuisse in differendo, vsosq. oratione culta atq. elaborata, eoq. idiomate, quod morbo defuncti nullo modo exprimere potuerunt: quos ego pronuntiaui non malo infestoque Genio diuexari, nec Dæmonii instinctu impulsuq. illos ista peragere, sed vi morbi, humorumque ferocia, qua tanquam face subdita mens hominis exardescit atque inflammatur. Illos siquidem, ad motis capiti fomentis, exhibitaq. somnifica potione, à morbo mentisq. error vindicaui: quo discussio, omnium eorum quæ ab

his

his dicta factaque erant, profunda cepit obliuio, quorum nonnulla cum in memoriam illis reuocarem, suppudescere cœperunt, miratique sunt in tantum sibi excidisse mentem. Simili etiâ ratione moribundi, quod in his excitetur ardens animi vigor, illosque antequam emigrent, rapiat diuinus quidam afflatus, vaticinari solent, quæque enentura sunt, certo prædicere, idque diserte atque oratione tam meditata, ut astantes admiratione afficiantur. Quod autem anima

Cur anima migratura vaticinetur.

De epilepsia, quam cum veteres tum recentes plebei in certos Diuos referunt, violentia ac sauitia : qua deniq; ratione expugnari possit. Obiter comitiali morbo, lethargo, apoplexia oppressos non confestim sepulchro inferendos.

CAP. III.

Q Vos effectus obtineant in corporibus humanis humores, quidve efficiant, alias demonstratum est. Verum cum hi pro locorum ratione ac discrimine variis diuersisq; modis illa afficiant, de his quoq; dicendum putavi quæ cerebro inhzrent. Illi siquidem qui in celsissima parte corporis consistunt morbi, non solum dolores infligunt, sed sensum motumque eripiunt, ac menti iacturam inferunt, quod in Apoplexia & lethargo, quæque in teneriorem ætatem & sexum muliebrem impotentius sauit, epilepsia spectare licet. Veteres reclamante Hippocrate, in peculiari

Morbus comitialis in quem referendus.

Diuis non assigandi morborum etusiasm.

*Comitialis
morbi differe-
rentia.*

*Luna morbos
humidos exa-
sperat.*

*Aphorif. 7.
commen. 5.*

*Epilepticorum
habitus formi-
dabilis.*

cet insultare; ita sensim illam persuasionem illorum animis eximendam censeo quo in naturales causas ista referenda intelligant. Pro habitu liquidè & constitutione corporis, pro organorū ac meatuum amplitudine vel angustia, proq; humoris viscosi redundantia, varias diuersasque differentias percipiunt, ac mutationes subeunt: hinc alii ululant, canumq; more latrant, alii sibilant ac dentibus strident, nonnulli clamores edunt horrendos, atq; intentius vociferantur: non desunt, qui prorsus obmutescant, cerebro præsertim oppleto densis humoribus oppresso que diaphragmate atq; occlusis respirandi fistulis. Quo fit, ut spiritus inoffense commeari nequeat, atque vitro citroque reciprocare; qui omnium acerbissime mihi torqueri videntur. Horū autem symptomata grauius inualefcunt, ac sæuiora efficiuntur, cum vel luna impleri vel incoari incipit, aut vbi ea cor vel cerebrum obsidet. Tunc enim humores maxime redundant, præsertim vbi post Aquilonem Austri spirare cœperint venti vt turbulentī atq; insalubres: ita frigidi & humidi. Si quidē humida corpora, ciboq; & cælo vrētes humido, huic malo sunt magis opportuni, morboque comitali expositi: argumēto quod impuberes ac fœminæ potissimū eo infestantur, quibus nisi circa annum quintū & vigesimū, augescēte calore natiuo, qui siccius temperamentum inducit, desinat, vltique eam ætatem producat; ad mortem comitari solēt, hoc est, non nisi mors finem morbo imponit, eoque vita terminatur. Cum igitur tam euident sit causa morbi comitalis, persuadendum censeo imperiti plēbi, non alio referendum, quam in naturales humanorum motus, quo minus exhorrescant homines, vbi spectare cogantur os rabidum ac distortum, genas inflatas, buccas humore spumaque turgidas: sed illos adire ne metuant, atque aliquod lenimen doloris medelamque adferre curent. Hoc liqui-

siquidem efficiunt spectatores meticulosi ac trepidantes, vt multi se crudeliter dilacerent, caputq; possibus ac solo illidant, vtque multi deplorati iudicentur, eosque efferri contingat, ac sepulcro destinari, antequam anima in auras prorsus enanuit. Comperit n. habeo nostra & auorum memoria, nonnullos effracto capulo reuixisse. Quamobrem lege cautum esse conuenit, ne Libitinarii ac Vespillones præpere quos mortuos existimant, extinctæque animæ speciem præbere vident, loculo includant, eos præfertim qui apoplexia, aut morbo comitiali, vterique strangulatione suffocantur, cum in illis nonnunquam delitescat anima, quæ rursus corpus spiritu vitæque imbuat. In contagiosis autem febribus, vel cum peste feriuntur homines, nõ necesse est, nec consultum arbitror tam anxie ista obseruare, cum statim à morte serpat contagio, atque adstantibus labem inferat. Minus autem periculi imminet iis, q. viuis peste correptis adstant, infectisq; obsequium præstant, q. vbi morientibus adstant: tunc enim se diffundit contagio, atque ad obuia quæque dimanat: Simile n. quiddam corporib; recens extinctis euenit, quod cereis, lychnisq; ac funalibus, quæ accensa nullam graueolentiã naribus offundunt; ac extincta, flammaq; sopita retro vndiq; fumantq; odore coenaculum complent. Ita plus periculi imminet, vbi animam exhalantibus præsto sunt, quam vbi aliquid adhuc vitæ superest, aut vbi horas aliquot extincti frigent ac rigescunt, quod si paulo diutius, supraque legitimum tempus huiusmodi corpora referues insepulta, olida efficiuntur cadauera, sensimque inephritim exhalant, ac lanie raboque distillant, quod in apoplexia, frigidisque cerebri morbis raro contingere solet, nisi vel status coeli sit calidus, vel corpora obesa existant. Quæ si non impediunt, nec tale quiddam obstat, non nisi elapso triduo huiusmodi corpora inhumanda. Siquidem

*Apoplectici :
serius human-
di :
Peste extincti :
ocius human-
di.*

*Simile appositum ab extinctis
et funalibus.*

Humorum motus & reuolutio in motum.

*Iean. 11.**Christus cur-
rius Lazarum
suscitauit.*

expleto duarum & septuaginta horarum curriculo humores sisti contingit, mouerique desinunt, quod luna eo temporis spatio, vnum Zodiaci signum peregerit, cuius vi humorum decursus in corporibus perficitur. Quæ ratio effecisse dicitur, vt Christus capta occasione Lazarum quatruiduanum, in virâ postliminio reuocarit, ne quis calumniari possit illum non fuisse mortuum, sed animi deliquio correptum, ex e mentita morte reuixisse. Ipse quoq. cum negotium salutis humanæ sua morte ac resurrectione peregerit, eandem occasionem arripuit. Siquidē præter id quod lateri vulnus lethale esset inflitum, totum triduum peregit in monumento, quo omnē ansam præcideret iis, qui sinistre parumque reuerenter, nec satis prodigitate de illius morte & resurrectione sentire possent, omnisq. illius dicta factaq. rapere in calumniâ. In quo errore ac vesania Iudæi etiamnum persistunt. Ceterum cum morbi qui mentē homini eripiūt, tam sint formidandi, vt nemo nō astantium horrore concutiat ac contremiscat, facturus sum operæ præciū, si remedia, eaq. p̄sentanea, nec ex triuio petita adiecero, quo quisq. etiam à re medica alienus, se suosq. munire possit, atq. ab iis immunē p̄tare. Et quoniam omnes cerebri morbi, p̄sertim qui ex frigido humore consistunt inter se sunt affines, singulis indiscriminatim possunt accommodari, nēpe memorię detrimento, vertigini, palpitationi, tremori, epilepsia, lethargo, apoplexia, nocturnisq. ludibriis, atq. incuborū suppressionibus, qui morbus ἐπιέλις Græce dicitur. Inter innumera quæ his malis obsistunt ac medentur, quatuor potissime efficacissima comperi, nō tam experimento, quam ratione comprobata: semen pœoniz orbiculare ac nigricans, nam angulosum & coqueineum ruboreque perfusum, ad hæc inefficax est.

*Incubus.**De maere.**Remedia incubi.*

Scyllæ radix turbinata ac bulbacea.

Cranij humaniamenta.

Fini.

Fruticulus aut virgultum, quod viscum vocât. Quorum effectus, & qua ratione illos perficiant, singulatim demonstrare pergâ.

Pæonia Galeno non minus decantata, quâ Brassica *Pæonia quæ vi pollent.* Catoni, non solum à qualitate elementari, sed totius substantiæ vi ac proprietate specifica hunc morbum expugnat. Pueros autem in quibus vis morbi minus valida, etiam à collo gestata hoc morbo collapsos erigit. Discutit enim consumitque humorem pituitosum, qui huius morbi est seminarium. Intus vero exhibita huius baccæ, etiâ in adultis efficacius id præstant. Siquidem statuosum, imbutumq. veneno humorem absorbet, ac corpus ac temperamentum ealidius sicciusq. producit. Hoc autem semen præstantissimum nonnulli asserunt, quod à Pæonia, quæ masculi nomine designant, prima foetura emergit. Diu n. stolones, h. e. inutiles frutices culmosq. effoetos, ac semine destitutos profert. Vbi vero perfecte adoleuit filiquis dehiscens, hinc baccas atro colore politas, hinc acinos coccineo flagrantique rubore nitidos, ostendat, nigricans semen in usum reseruandum, non tamè ea vanitate ac superstitione, vt sequentis anni semen credatur inefficax, cum à decimo partu etiam qui emerit foetus, præsentaneam vim habeat, modo necariosus sit & euanidus. Scylla facultate & viribus *Scylla quæ vi pollent in epilepsia.* Pæonia superior, mirificam vim habet non solum in epilepsia, sed omnibus morbis, qui ex lenta pituita viscosisque humoribus contrahuntur, in quacunque corporis parte consistant. Est enim vi abstergens, quæ tenacia quæque dissoluit. In quem usum ex eo confecta oxymelitis à me exhiberi solet cochleari mensura, quæ quoniam insigni est amare, cum serapio de stoechade illam diluo, nucisque miristica seu muscata paxillum admisceo, aceto quoque scyllitico subinde os collui præcipio, sic vt paxillum deglutiant.

Porro Cranii humani scobes, aut ramenta præsen-

*Eranium cul-
nae humana.*

*Offa humana
omniali mor-
bo idonea.*

*Viscum planta
quo affectu cō-
tra epilepsiam.*

*Comment. lib.
3.*

Auid. 6.

tanea quæque experior in exsiccâdis humoribus, quæ
huiusmodi morbos inferunt si pars aliqua ex masculu-
li calualia accurate contrita, mari: mulieris vero,
muliebri sexui exhibeatur, idque ex vino, vel oxypho-
lite Scyllitica, non sane occulta omnino proprietate,
sed quod valenter exsiccet, qua ratione coagulû, san-
guisque leporinus dysenterias, aliaque profusiva cō-
pescit. Sic vsu atq; experientia compertû habeo: ossa
humana dysentericis ex vino rubro exhibita, fluxum
sanguinolentum cohibere, adstrictoria ratione, ac vi
exsiccante, quæ efficaciter etiâ præstat. *πικράτης & αλτος*,
fæditium, h. e. mumia Arabica, præsertim si momen-
tum succini marini quæ vulgo spermaceti dicitur, ad-
miscas. Supradictis effectu proxima, ne dicâ superior,
viscum, eo opinor nomine insignitum, quod acinis,
seu baccis glutinosus humor subest, qui digiti attritu
lentescit, neque n. ea voce designatur viscilago venê-
nata, mucusque glutinosus, quæ Ixia dicitur, qua lin-
guam inflâmari omniaque interanea conglutinari cō-
tingit, sed planta fruticosa, qua nihil apud sacerdo-
tes Galliz, quos Druidas Czar vocat, sacratius, nunquā
in terra, sed per anni virorem in ilice & quercu na-
scens, non ex semine, sed ex palumbi, turdisque exere-
mento. Frutex is sæpius mihi conspectus est cubitali
altitudine, colore intus porraceo, ac viridanti, foris
subfusco, folio buxi vergente ad croceû. Quod omnis
eruditionis parens, & quod nemo in cognitione ve-
rum versatior, eleganti carmine commonstrat Virgil.

*Tali erat species auri frondentis opaca
Illice: sic lens crepitabant bractæa vento
Quale solet sylvis brumali tempore viscum
Fronda virere nona, quod non sua seminat arbor,
Et crecco factu teretes circumdare truncos.*

*Latet arbore opaca
Aurum, & foliis & lento vimine ramus
Auricamque gerens acinus, atque arbore factus.*

Quo indicat poëta, nulla re magis cedere mortiferos
 intultus, morbosq. cerebri lethales expugnari, quam
 aurei huius fruticis vsu & medela. Humores siquidē
 tenaces discutit, extenuat, exsiccat, morboque comi-
 tiali mirifica vi medetur, puluisculo huius vino me-
 racissimo assumpto. Restat iam vt Alcis vires excutia-
 mus, quod animal Caprarum esse generis sed maiori
 corporis mole, Caius Cæsar in Comm. testatur. In
 Bibliis Tragelaphus, seu Hircocervus dicitur, assimi-
 lis Rupricapreis, quibus Iudæis vesci fas erat. Huius
 vngula præsentanea vi pollet aduersus morbum Co-
 mitialem, quod multis experimentis comprobatum
 habeo, licet ratio mihi visa sit obscurior. Sunt apud
 Belgas, quod regio plus satis humida frigidaque sit,
 atque auster continenter spiret ventorum insaluber-
 rimus, complures huic morbo obnoxii adeo, vt in
 compitis ac triuinis miserranda spectacula hominum
 oculis exhibeantur, sic vt passim ad hoc remedium
 tanquam *αλεξιπικρον*, hoc est, quod malum depellat,
 confugiant. Mihi sane semel atq; iterum contrigit, vt
 muliercula quædam in ædium nostrarum vestibulo,
 tanq̃ fulmine icta, concideret; quod vbi essem con-
 spicatus, accedo propius, atque annuli gestamen, cui
 Alcis particula inserta erat, digito qui infimo proxi-
 mus est, infero, illa euestigio crexit se in pedes, potu-
 que refocillata iter inceptum alacriter peragit, Alte-
 ra quædam cū domo abessem, præ foribus edito cla-
 more insolito, derepente in terram concidit, soloq.
 caput illisit: ibi vnus ex familiaribus Alcis partē pal-
 mæ imposuit, manuq; in pugnū complicata, q̃ annu-
 lo inclusa non esset morbum confestim depulit. Hæc
 fieri crediderim specifica vi, abditaq; pprietate sub-
 stantiæ, vel q̃ eximia exsiccandi, discutiendiq; pote-
 state polleat. Porro si esset res solida, statui posset ef-
 fluxum quendam emanare, qualem flores, olentes.
 que herbæ effundant. Quod tamen fieri posse per-

*Alce. Ee-
landt.*

Belli Gall. l. 6.

Deut. 14.

*Auster epile-
psiam excitat.*

*Rei geste nar-
ratio.*

*Qua ratione
foris adnota
morbos min-
gant.*

*Simile à rotis
feruidis & fili-
cibus scintil-
lantibus.
Unicornis vene-
ni obfistat.*

suasum habeo, licet emanantes spiritus tenues sint atque aridi minimeque vaporosi, adeo ut sensui minus existant expositi, ab eoq; non nisi latenti vi percipiantur. Sic lapides, gemmæ, aurum, ferrum atq. ænea quæq. occultam quâdam vim expirant. sed agitatione concaléscentia, aut eorum nonnulla ignita, manifestius odorandi sensum excitant, seseq. corpori potentius insinuât. Quod ipsum percipimus: cum celeri rapidoq. motu rotæ feruescunt, vel cum equi ferrata ungula sic strata feriunt ut ignescant. Continuo n. fuliginosus ac reterridus odor in aëra se aurasq; diffundit. Quod si effectus huius causa non sit satis evidens, nullaque probabilis ratio excogitari possit: saltē ea vi ista perfici statuamus, qua monocerotis cornu aqua vinoq; immersum venenata quæq. discutit, atq. araneas contactu conficit. De lapillis q. hirundinū ventri eximuntur, tum qua vi epilepsia medetur: alio loco dicetur. *Qui fiat, ut morbi longi sint ac diuturni, nec facile medicamentis cedant. Unde febris recidiva, undeq. inducia, atque intermissio. Qua scire omnium interest, ne quæ facili morbo tenetur, aut vi illum cito excutiat.*

CAP. IV.

*A similitudine
ordinis ex
itinere difficul-
tate.*

Morbi diuturni, quiq; in longum tempus produ-
cuntur, non inficite componi possunt, difficili-
longoq. itineri ac spinoso, q. homo inualidus, parūq;
firmo corpore, denique suffarcinatus ac mole degre-
uatus cogitur pedibus emetiri. Ipse propter itineris
difficultatē, atq. oneris molestiam cunctantius pro-
greditur, premiturq. grauius, quam si vehiculo illum
prouehi cōtingat, vel ab obsequioso facundoq. comi-
te aliqua oneris parte leuari. Cum autem ob multas
variasq. causas morbos, ptendi atq. in longum tem-
pus protrahi contingat, inter ceteras illa mihi visa est
præcipua. Quod inter initia, primosq. morborum in-
sultus sincerum fidemq. Medicum accire negligent,
qui præscripta salubria dicta, ac medicamentis appor-
tune

*Principia ob-
standum.*

tune summaque dexteritate adhibitis, naturæ imbecillitati possit adminiculari; illamque artis præsidio fulcire. Est siquidem Medicus naturæ administer, e-
Medicus natura administer.
 iusque salutis ardentem inuigilat, ac conseruationi totus incumbit. Quo fit, vt cum ignorent, quid ipsis vel proſit, vel officiat, nullo discrimine, nulloq. delectu vitiosos prauosque cibos etiam in ipsis morborum accessiombus insultuque ingruente, ingerant, quibus oppilatio ac putredo augetur, morbusque vires colligit, atque omnis corporis vigor labascit. Quod si in autumnum morbi incidant :

*Morborum siquidem cursus redit actus in orbem,
 Atque in se sua per vestigia voluitur annus.*

Iam gemina cooritur diuturnitatis causa, partim ob copiam frigidi viscosique humoris, partim ob lentorem ac tenacitatem, autumnales enim hibernæque anni partes refrigerant, densantque humores, ac tarditatem iniiciunt, causasque diutius immorandi innectunt. Quo fit, vt non facile morbi desinant, aut discutiantur: quod humores crassescant, ac concreti sint, cutisq. minus spirabilis existat. Vt enim pix, cera, se-
Simile à ressu-ali.
 um, resina, omnisque fluxilis materia hibernis mensibus indureſcit, minusque cedit tractantis fingentisque articulis: sic frigido statu cœli humores agre liqueſcunt, ac dissoluuntur: argumento quod hyemali tempore minus sudoris erumpat. Quapropter quæ vehementer abstergent, ac meatus expediunt, exhibere conuenit. Non secus enim humorum sordes ac strigmenta huiusmodi corporibus inhærescunt, quam fex aut amurca dolis, quæ aqua salsa, vel muria macerari postulant, ac scopis defricari, quo niteſcant, omnisque odor, quo sunt imbuta, aboleatur. Alioqui quidquid in illis reconditur, vitiat, atque acci-
Lib. 2. Aphorism. 10.
 ſcit. Quo mihi rectissime dixisse visus est Hippocrates: Impura corpora quanto magis nutrias, tanto magis lædes. Putrescit enim alimentum, ac corrumpitur

vitiosis humorib. admixtum, eoq. fit, vt diutius cum malo luctentur, aut si quando medici industria, aut naturæ viribus morbus mitescere cœperit, oborta leuissima occasione, recrudescit, ac redintegratur. Noua siquidem, recensq. corruptio ac putredo corpori inducitur, quam comitatur fœdus odor & graueolentia, quam etiâ exhalitu percipimus, quæ per corpus late diffusa spiritus vitiat, caloremq. natuum, quod perspiratio inhibeatur, exstinguit. Quo spectat illa Hippocratis sententia. Si qua vestigia, illaq. reliquæ in corpore resideant, morbos recidiuos excitari, febresque reaccendi, neq. enim alimentum in corpus assumptum vires auget, sed prauis succi admixtione corrumpitur, morboque dat incrementum: quod in quartana, nothisque ac spuris tertianis perspicimus, cum Medico non acquiescunt, nec commoda victus ratione vtuntur. Intermittuntur tamen hæ febres, præbentque inducias, quia extra venas humor consistit, atque à corde est remotior. In continuis autem febribus indefinenter affligi homines contingit ob acres mordacesq. fumos inflammari sanguinis, bilisque acerbis intra capacitates ductusque venarum, qui cum non habeant liberum exitum ac perspiratû, e directo cor atque hepar feriunt, suæque putredine ex oppilatione coorta, iuclementius infestant quam si foras extraque venas effundi contingat. Siquidem cum magna sit humorum copia, ac putredo vehemens, magnaque huius ad putrefactionem proportio (sanguis enim ex calidi & humid: qualitate propius putredinem concipit) fit vt continerent hæ febres sæuiant, ac celerrime ad statum properent. Vnde Hippocrates morbos vltra decimum quartum diem non produci asserit: nonnunquã vero vbi materia furiosa est, ac turgescit, quinto die, septimo nono, vel vndecimo terminari. Contrario modo se habent multæ febrium, quæ per circuitus statisque vicibus in-

Lib. 2. Aphorism. 12.

Vnde febrium inducia.

Sanguis putredini obnoxius.

uadunt ex vi quadam & qualitate humori ingeni-
 ta, locique ac temporis ratione, qua fit vt intermis-
 ſum faciant: vt anticipent vt ſegnius ſeſiusq. mo-
 ueantur, vt inſtabiles ſint atq. inconfiantes, vt paro-
 xyſmus longius protrahatur. Anticipant autem ac-
 ceſſiones, atq; inualeſcunt, vbi humorem augeri con-
 tingit, atque ardentius inflammari, aut vbi aliquis er-
 ror commiſſus eſt, aut in cibo potiſſimum que aliqua ſubeſt
 intemperantia. Cunctantius vero tardiusque inuadit
 atque inſultus miſceſcit, cum materia minuitur. diſ-
 ciliaque oppilatione ac putredine ſenſim oppilatio
 ſopitur ac conſiſceſcit. Cum autem humor alter alte-
 rius naturam adſciſceſcit aut locum demurat, vel alte-
 rius commiſſione confunditur, nullo ordine, motu-
 que inſtabili circuitus procedunt, nec vllum certum
 obſeruant accedendi modum. Longam acceſſionem
 facit humor vaporque copioſus, ac late per corpus
 effuſus, craſſus deniq; ac viſcoſus. Siquidem vt ligna
 humida ac virentia, non niſi longo tempore inflam-
 mari conſumiq. poſſunt: vtq. caro bubula, præſertim
 veteres & annofa diu elixari poſtulat: ita humor viſco-
 ſus diutius macerari debet ac concoctione molleſce-
 re, fierique fluxilis quo excretioni reddatur idoneus.
 Cæteram cum paulo ante demonſtratum ſit humo-
 res vbi extra venas putreſcunt, atq. in quauis corpo-
 ris parte inflammantur, intermittentes, quæque re-
 ſpirandi ſpacia concedunt, febres excitare: eoidem
 plerumque obſeruamus continuos motus ciere tam-
 eſſi extra venas conſtituti ſint, cum copia tum fero-
 citatis ratione. Quod ipſum in partibus *φλεγμονή*
 h. e. inflammatione obſeſſis in carbunculo: in bubo-
 nibus, omnique apoſtemate contagioſo ac peſtilenti
 perſpicere licet, in quibus febris accenditur non in-
 termittens ſed continua, tametiſi virus extra venas e-
 ruptione fecerit atq. à corde ſit remotius. Vis enim
 peſtifera ac venenata ad cor penetrat, partesq; prin-

*Anticipantes
febres.*

*Retardantes
febres.*

*Inſtabiles &
errabundæ fe-
bres.*

Longæ febres.

*Simile à viren-
tibus lignis &
annofa carne.*

*Intermittentes
febres.*

*Carbunculi
extra corpus
febres excitant
continuas.*

cipes infestat. ac spiritus cum naturales, tum vitales inficit. Quo fit vt huiusmodi morbi etiam inter acutos referantur, quod celeriter ad statum properant, subitaque fiat vel ad mortem, vel ad sanitatem mutatio. Simile enim quiddam illis corporibus euenit, quod vbi obsessæ, quæ tam acriter ab hostibus oppugnantur, ac machinis tormentisque bellicis nulla intermissione concutitur, vt non videatur diutius posse subsistere, hostiumque violentas impressiones perferre. adeo vt singulis momentis opprimenda videatur, nisi bombardis ac catapultis viriliter se hosti opponat, vel eruptione facta illum propulsare ac cōficere pergar; nam deditione salutem vitamque pacisci, quod hi faciunt, qui vel hosti, vel morbo segniter obstitunt, ingenerosum est, ac plerumque damno cōiunctum, cum plerumque victores pactis stare nō soleant, fidemq; fallere: sic in morbis acutis vsuuenire solet, vt ægroti violentiam morbi non sustineant, vltraque dies quatuordecim vel citra eos vitam prorogare nequeant, nisi natura validam fortemq; se præbeat, atque artis Medicæ præsidio acriter morbo obstitat, depulsoq; ac confecto hoste victoria potiatur, qua adeptæ, ægre quidem vires colligit, atque ob vim illatam non confestim conualescit, sed instauratæ vires pergit, atque vt conquassata conuulsaque mœnia ac propugnacula erigere.

*Simile ab urbe
obsessa desum-
itur.*

*Vt hostium ita
morborum in-
sistens propul-
sands.*

*A morbo vires
instantanda.*

De iis qui subducto lecto sumnoq; oppressi ambulant, ac pererrant culmina, adiung; tabulata multa; perficiunt dormitantes, quæ vigilantibus accessu adiung; sunt difficilissima, quæq; summa cura perficere præstareq; nequeant.

C A P. V.

Contingit nonnullos in florenti equidem, viuidaque ætate (nam seniculi utpote spiritus vitali vel extincto, vel flaccido, tale quiddā moliri nequeant, vt qui etiam ingenialis thori adscensu sunt segnes ac sardiusculi) intēpesta nocte, vel antelucano, exsilia

ac lecto se subducere, quæq; accessu adituq; vigilantibus sunt difficillima perficere, eaque tam inoffense peragere, vt nemini non spectantium admirationem stuporemq; incutiant. Quod si illos non interpelles, nec ab incepto reuoces, sensim se denuo in lectum referunt. Cæterum cum ista obeunt, si illis nota agnitaq; voce, aut eo nomine, quo Christianismo sunt insigniti, ac baptismo initiati, compellere pergas, ex consternatione, incussoq; terrore, ac perturbatione decidunt, dissipatis scilicet spiritibus, discussaq; vi ac facultate naturali, qua illa perfecerunt: itaq; permittendi sunt suo motu ferri, atque in priores sedes se sponte recipere. Qui vero incubo opprimuntur, nocturnisq; suppressionib. fatigantur, quod sit vbi cordi ac cerebro fuliginosi densiq; spiritus incumbunt, vellicari debent proprioq; nomine excitari: confestim enim, etsi non magnopere vocem intendas, sibi restituantur, atq; ad se redeunt, discussis scilicet fumis ac subsidente sanguine qui per riuos, ductusq; venarum diffunditur. Magna autem ex parte hic affectus ineunte vere illos corripit, q. assidue ventriculi cruditate laborant, quiq; frequentius in dorsum, ac resupini decumbunt. Quo fit vt patulis oculis atq; inconuenientibus, apertoq; ore atq; hiantes, magno valetudinis incommodo somnum capiant. Subito n. velut graui ingruente mole eam angustiam peipiunt, vt suppressa voce suspiria gemitusque plorabundos edant, q. tamen, vbi quis inditum illis nomen inelamat, ocyus se in latus deuoluunt, illasq. striges ac lemures, quib. se opprimi imaginantur, excutiant. Contrario modo afficiuntur nostri ambulones, illi siquidem clausis oculis in tenebris dimicant, ac strepitu tumultuque omnia complent, nonnunquam silentes sursum deorsumque rapiuntur, ac nullo fulti adminiculo summa rectorum fastigia adscensu superant. Quæ ab iis fieri persuasum habeo, ex sanguine turgido ac spumanti, tum

Ambulare ac vociferari in somno unde eueniat.

Ambulones nocturni non appellandi proprio nomine.

Incubus.

De maere.

Decubitus in dorsum noxius.

*Feruidus spiritus
caussa motus
in somno.*

*Simile à mari-
nis doliis.*

*Simile à lima-
cibus cornicu-
latis.*

æstuoso feruidoque spiritu, quæ in mentis sedem delata animæ vim ac facultatem, qua functiones suas perficit, partesq. instrumentarias ad actiones impellit, agitant, atq. ad huiusmodi motus effectusq. concitant. Quo fit ut corpus spiritus animalis impulsu, qui nervorum ac musculorum robur, hoc est, sentiendi mouendiq. munus in cerebro continet, ac tuetur, in sublime feratur, eiusque vi etiam per somnum ad tales actiones incitetur. Sunt autem istiusmodi conditionis homines raro laxoque corporis contextu, ac molis exigui, sed magna spiritus agilitate, animoque feruido. Vnde euenit, ut si vel extrinsecus manuum pedumq. articulis prehendant aliquid, se librent ac fulcrant, contractisq. tabulatis adhærescât. Simile enim quiddam iis corporibus accidit quod turbinatis illis doliis, quæ apud Belgas Oceani ostiis iniiciuntur, quæ nautæ fidam stationem, tutumq. portum consequantur, ac loca vadosa, scopulosq. latentes declinent. Illa siquidem licet ferreis laminis obducta sint, catenisque reuincta ac ponderoso ingentique saxo alligata: fluitant tamen ac mari innatant, nec nisi dehiscant, in imum deuoluuntur: quoniam spiritu ac flatibus aëreque copioso adhibitis in eum usum foliibus, op-pleta sunt. Sic isti quoniâ flatibus turgescunt, ac spiritu aëreo implentur, in sublime rapiuntur, ac suspensio, leniq. gradu ut limaces ac cochleæ, quæ cum oculis carent, pennis cornib. prætentant iter, editissima quæq. perreptant, nocturnasq. ambulationes perficiunt. Quod vero inoffense nulloq. corporis incommodo ista peragant; nec labi contingat, aut in præceps agi, eo fit quod sensim ac nullo metu nullaque trepidatione, aut discriminis respectu ista aggrediantur, quæ plerunq. vigilēs à rebus anxiiis ac periculosis vel auocare solent, vel detertere. Siquidem non alia ratione hæc attentare solent, quam ebrii ac mente capti: qui inconsulte, magnaue temeritate atque audacia,

audacia, pericula quaque aggredi non metuunt, quibus si postridie, aut vbi mente constare cœperint, in memoriam reuoces, quid egerint, quantaque discrimina subierint, omnia prorsus excidisse sibi ingenue fatentur, totoque corpore horrescunt, cum ab aliis quibus se periculis obiecerint, quasve tragœdias atque inemperies excitarint, referri audiunt. Quod si huiusmodi corporibus humores minus exaltuant, minorque sit spirituum ardor atque agitatio, vociferari tantum illos ac subsilire contingit, sed lecto, spōdæque inhærere, neq; enim tam validi sunt, tamque violenti spiritus, vt sub tollere corpus possint. Cuiusque enim Hippocrate teste, cerebrū incallescit, quod biliosis fit, non pituitosis, hi noctu clamitant, ac tumultuantur, præsertim si tumultuose ac feruide sua negotia, actionesque diurnas perficiunt, rerumque suarum saragant. Vt sunt ardeliones quidam, h. e. homines inquieti ac iactabundi, qui omnibus se negotiis ingerunt, atque vltro citroque discursant, mirisque vtuntur gestibus, quos etiam ex oculis deprehendere licet, ex vultu, incessu, vestitu totoque corporis, habitu, quorum singula variis modis componunt, atque immutant aliamque personam subinde sibi adiscunt, nempe vel histrionis, vel palæstricæ, aut denique agyrtæ, h. e. circumforanei circulatoris, qui ad nugas plebem conuocat. Quo fit, vt in somno exsiliant, ac plausum strepitumque excitent ob simulacra, quæ sensui occurrunt, quaque voluntati, atq; actionibus diurnis correspondent. Sic singuli nostrum, cū interdiu intente aliquid agimus, serioque tractamus, earum rerum species ac spectra noctu animo obuersantur, vocesque clamorosas ac turbulentas extorquēt. Quod Lucretius hoc carmine expressit:

*In somnis eadem plerosque videmus obire:
Causidicos causas agere, & componere leges,
Induperatores pugnare, ac prælia obire,*

*Lib. de Comis.
morb.*

*Ardelio Tant
a faire.*

*Homines inter-
dis inquieti,
noctu clamorosi
sunt.*

*Nautæ contractum cum ventis dægere bellum,
Et quo quisque fere studio defunctus adheret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
Aut in qua ratione fuit contenta magis mens.*

Quæ enim toto die nos fatigare vrgereque solent, inclinato iam die in cerebrum affiliunt, nocturnasq; intemperies excitant, aut saltem mentem iis occupatam detinent, ut somnus non sit placidus, sed obiectis imaginibus identidem interrumpatur.

Ex his qui submersi sunt, virorum cadavera supina, feminarum vero prona fluitare, exemptosq; pulmone non emergere.

CAP. VI.

Lib. 7. cap. 17. Compertum est apud Belgas, quod Plinius etiam testatur, corpora virorum, ubi submersa sunt supina, atque erecta in cœlum facie, mulierum vero prona, vultuq. in fundum inclinato, fluitare. Quo natura creditur pudori sexus cōsultuisse, ne ea in cōspectum venirent, oculisq. hominum exhiberentur, q̄ decentius obteguntur. Mihi vero ea excogitata est ratio, q̄ mulier ventricosa sit; protensoque vtero, ac conceptacula laxiora obtineat, magisque patentia, aluum, intestina, meatus vrinarios, vbera fungosa ac prætumida, quæ quoniam vbertim atq. affluenter humore implentur, degrauari vterem pondere atq. aquarum distentione contingit, deorsumq. ferri. Quod ipsum in vtriculis ac vasculis perspicimus obturatis, quorum pars quæ aërem continet, sublimis existit: quæ humorem, subsidit, ac deorsum voluitur. Id ipsum & in vtero animaduerrere licet, q̄ salsugini iniectum fluitat quidē, sed pars cui pondus inest, premitur ac subsidit: pars aëre oppleta, illa scilicet quæ rupto putamine lacunam exhibet, ubi peruetusta sunt ac subdila, eminet, sursumq. nititur. Quod nisi capaciore meatu ac conceptacula ampliora huic sexui natura iadidisset, quæ, cedo, ratione ac modo concubitus perficeret.

Simile ad vtriculis fluitantibus.

Unum & ambra salsugini immissa fluitant.

perfici possit? Quid conceptui ac gestationi qua tacitis ausibus intumesceat vterus, atque incrementum capeffit fœtus, esset adiumento? Quid laborioso anxioque partui, quo membra distendi debent ac dilatari, vt eniti possit clemētius adminiculareretur? Quid deniq. conferret infantis nutritioni; nisi vterus, ciulque fauces & vestibulum ad eum modum essent cōstituta, nisi nixidæ, tamq. decore protuberātes mammillæ; quæ tanta lactis vbertate scatent, ad eum vsū essent accommode? Cum itaque mulier omnes sinus ac cavitates ampliores habeat multumque humoris imbibat, necesse est vt ea corporis pars subsidat, ac deuexa constituatur, quæ plus aquæ concipit. Vir autem adstricta habet ilia, meatus vrinarios angustos: argumento quod mulier magis calculo periclitetur, aqualiculum minus protensum, coxendicis ossa valida ac ponderosa artus robustos, scapulas amplas, dorsi spinā cum vertebrarū connexu firmam, pulmonem fistulosum ac prælargum, ex quo viris vox grauis & sonora, foemina ob pectoris angustia exilis & gracilis. Quæ omnia indubie efficiunt, vt cadauera virorum in dorsum, mulierū in ventrū innatēt. Siquidem natura comparatū est, vt graue quodq. deorsum, sursum autem leue feratur. In q̄ causam etiam referendum censeo, q̄ aqua suffocati non confestim emergunt. Siquidem cum corpus vndiq. humore oppleri contingat, atq. aquarum pondere degrauari, sursum eniti nequit, quandoquidem nihil aëris in se continet, omnisq. spiritus per aquę gurgitem excussus est, atque euauit. Intra septimi vero diei, aut noni spatium corpus diffluit, soluitur, ac tabescit, multumq. aëris pulmo concipit. Atque hinc est, quod nostrates plebei diſtitare soleant: nono die rupto felle emergitur, non q̄ folliculus fellis diſrumpatur, sed quod ex eo, reliquisque conceptaculis vuidis, atque aqua madore flascidis, humores effluāt. Quo fit, vt corpus

*Mulier viro
patientiores ha-
bet meatus.*

*Cur vox viri
robusta foem-
ina exilis.*

*Qui statim non
emergant sub-
mersi.*

*Quo die sub-
mersi emer-
gant.*

attenuata carne fluidum efficiatur, ac pulmo spongiæ instar fistulosus, concepto copioso aëre, cadauer subducit, auræque restituit; hoc siquidem viscus aquæ innatantes fulcit ac librat, & quo quisque illud habet amplissimum, multisque foraminibus peruium atq; implicitum, eo diutius anhelitum cohibere potest, fundoq; longiori spatio inhærere. Si enarrantē audiui D. Vesalium excellentis ingenii, summæq. eruditionis virum, Maurum quendam vrinatorem Ferrariam ex tiremi adductum, qui vnus longius producebat vocem, ac continuo clamore, absq. respiratione, insistebat diutius, q̃ quatuor robustissimi pugiles. Idem rursus cohibito suppressoq; spiritu ac naribus, oreque occluso absque vlla halitus animæque reductione, cū illis certabat. Quo naturæ munere hoc erat consecutus, vt semel atque iterum captus, elapsus sit, mergeoque aui similis, intima maris per semihoræ spatium penetrans, captiuitatis iugū morte acerbius excussit. Hæc itaq; commodi cuique præstant ampli capacesq; pulmones, vt celeriter iter conficiat, vt natandi peritus, diutius aquis incumbat, vt in fluëta delapsus, minus cito demergatur, vtq; aquis suffocatus post paucos dies emergat. Quod si mortuo hi spirandi tolles eximantur, quod piratas quosdam fœtuisse audio, fundō inhæret, nec vnquam sursum nititur, quod spiritus aërisque ad miniculo destituitur.

Submersorum corpora ubi emergunt, atque in conspectum præducuntur, tum eorum qui interemti, confossi, sunt, presentibus amicis, aut eo qui interitus causa illi exstitit, è naribus, aliæque corporis parte sanguinem profundero.

CAP. VII.

Sanguinē mortui profundere.

CVM multa sint in rerum natura quæ nobis admirationē stuporemq; incutiant: tū illud inter præcipua referendum censeo: quod sanguis ex vulnere interemti profluat præsentē illo qui id inflixit, eiusq; facinoris est conscius & quod demersorum cadauera aquis

aquis exempta, ex aliqua corporis parte sanguinē profundant, si præsto sit amicorum aliquis, plerumque tam rubrum ac floridum, quasi facultates, spiritusque vitales, qui humores agitant, nondum essent sopiti. Nam id obseruatum est à migistratu, præfectoque totius Belgicæ, qui corporibus, quocunq; fati genere exanimantur, adesse solent, eaque conspectare propius, priusquam sepulchro inferatur. Qua autem ratione hæc fiant, non promptū est cuiuis expedire. Scio equidem mortuis ad tempus vim vegetantem inesse, qua crines, vnguesque succrescunt, humore insito calori externo suppeditante alimentum. Sic stirpes fruticesque amputatæ, aliquot dierum spatio frondescunt, ac flosculos proferunt, si irrigari, fouerique aliqua contingat. Subest enim, insitaque est vis quadam naturalis cauliculis, quam à radice sunt consequutæ, quæ ubi enauitarescunt folia floresque decidunt. Sic fieri potest, ut sanguis qui in venis delituit, agitato motoque corpore erumpat. Videmus n. tales à baiulis ac vectorib. in terram subduci, ac modo pronos, modo supinos constitui, sursumque ac deorsum deuolui. Quo fit ut venarum ora referentur ac dehiscant, tum sanguis qui nondum genuinam naturam, aut calorem exuit, è corpore profluat. In his autem, qui iā pridem exanimati sunt, ac serius reperti, non sanguis rubicundus, sed cruenta quadam sanies ex vulnere defossi distillat. Si vero casu vel ruina, vel denique oppressi sunt, parte qua meatus corporis patescunt, sanguinolentus liquor emanat, nēpe aut per os, nares, oculos, aures, infernasque sedes. Sic plerūque videmus ex fluido laxoque cadauere, ubi duob. tribusve diebus seruatur insepultum, sanguine cōmixtum liquorem profluere, cum vespillones crebro motu atque agitatione fere trum ex humeris gestant. Boues quoque ac tauri post lanienam laquearibus affixi, solum ac pauimentum sanguinis stillicidio cruentant. Quamobrem conicio

*Succisa stirpes
ad tempus germinantes.*

*Sanguis homi-
ni ex consterna-
tione subito
erumpit.*

ex simili causa iam memorata proficisci. Ceterum illud mihi vero magis consentaneum videtur, amicis, aut illi qui facinus admisit, conspecto cadavere, ex subita consternatione sanguinem ex narib. erumpere, quod facultates naturales, ac mentem vehementer concuti ac percelli contingat, humoresque non consistere, sed vltro citroque commovere. Illos siquidem varie affici videmus, nec lingua menteque constare, ac modo rubore suffundi, modo expallescere, metuque contremiscere, qua perturbatione efficitur, ut ex continenti intuitu sanguis vel inuitis scaturire incipiat. Quod ipsum plerique etiam vsu venire perspicimus, ubi inopinato oculis mentique acerbæ quædā obiiiciuntur, aut funesta quædā imaginatione concipiunt. Quod si quis statuât propinquos, ac sanguine coniunctos sympathia quædā, h. e. mutuo naturæ cōsensu sanguinem elicere, facinorosum ac patratæ sceleris reum antipathia, ac dissensione, tacitaque discordia id ipsum efficere: non futurus sum in ea re contentiosus. Hoc tamen minus grauate sum admisurus, sanguinem ex plaga exprimi, tamen si obligata, obductaque sit, ac fasciis deuincta, si ille qui facinus admisit, ex aduerso constituarur. Tanta n. ac tam valida latētis naturæ vis atq; imaginatio, modo aliquid vitæ supersit, aut corpus mortuum incalescat, ut sanguis ebullire, accensaq; bile efferuescere incipiat.

Reseruescit sanguis mortui.

De infantum recens natorum galæis, seu tenui molleq; membrana, qua facies tanquam larua, aut personato tegmine obducta, ad primum lucis intuitum se spectandam exhibet, Helm vulgo vocant.

CAP. VIII.

*An illa opinio
de infantum
galea.*

INoleuit absurda quædam persuasio, eaque non solū imperitæ rudique plebi, sed magnæ existimationis, primiq; nominis aliquot Medicis imponit, plerosque infantes non absque boni alicuius malique ominis prælagio in lucem prodire, capite galea obducto: cum

ignotum hoc omnibus commune esse, foetumque his membranis in utero muniri. Tria siquidem sunt in uolucra seu membranae, quibus in materni uteri latebris foetus obtegatur. Exterior, Graece *Χοις*, Latine Secundae, dicitur: quod statim à partu prodeat: subsunt huic duae aliae membranae, quarum prior à figura fœciminis Allantoides appellatur, ex fœmineo semine generata, quae capiti, clunibus ac pedibus obtenditur; partibusque eminentibus incumbit, cuius usus est ut infantuli efformati urinam excipiat. Postrema, tenuissima est membrana ac pellicula, quae sudorem vaporemque emanantem à maturescente foetu absorbet, eumque orbiculatim ambit ac complectitur, amnios, h. e. à mollitie ac teneritate agnina dicta: quae munimenta ac gestationis praesidia provida natura excogitavit, ac molita est, ne attritu aliquid incommodi patiatur infans, eumque allidi contingat. Harum postremae cum infante nonnunquam profiliunt, partibus ad quas tuendas sunt destinatae affixae, praesertim cum panduntur portae ac mulieris pudenda, partesque genitales laxae sunt: atque in enitendo affatim dehiscunt. Quod si ægre, magnoque conatu ac molimine infans ex huiusmodi angustiis elucetetur, ipsaque mulier stricti oris sit atque anguste constituta, hærent illae membranae in mediis spatiis, illasque exuias abstergi contingit: non secus, quod pelliculam in fronte, aliaque corporis parte extimam cutem atterimus, ubi per angustam rimam, arctumque foramen sumus elapsuri. Illud itaque velamen, quo facies obducitur, galeam esse aniculæ statuunt, quae de multa nugantur, ac puerperis spem, metumque incutiunt. Si enim nigricanti sit colore ea membrana, tanquam ex tripode pronuntiant deliræ ignaræque mentes vatum multa infantibus futura infesta, multaque sinistra iis impendere, ac spectris strigibusque fore obnoxios, denique in somniis nocturnaque inquietudine diuexandos, nisi hæc comi-

*Tres membra-
na in utero
muniunt.*

*Quando infans
galeam profer-
re videtur.*

*Nigrum tegmē
infanti quid
designet.*

*Rubicundum
infantis vela-
men quid por-
tendat.*

*Antoninus
diademate in-
signitus.*

*Causidicorum
superstitio in
conseruandis
infantiū galeis.*

nuta potui exhibeatur, q̃, me repugnante, magno tenellæ ætatis incommodo quosdam factitasse memini. Quod si rubicundū sit gestamen aut pellicula quæ vertici inheret, capitiq. affixa est, egregium illum fore vaticinantur, magnaue dexteritate ac successu omnia effecturum. Quæ superstitiosa, anilisque opinio etiam veterib. insita erat. Refert enim Ælium Lamprius in vita Antonini Diadumeni, cui caput diademate, sertoq. tenui redimitum erat, solere pueros in ipsis vitæ auspiciis, pileo naturali insigniri, quod obstetrices rapiunt ac credulis aduocatis vendunt: siquidem causidici se illo adiuuari persuasum habebant. Ceterum cum membranæ istæ, aliæ aliis coloribus conspici soleant, non alio id reuerendum censeo, quam ad circumfusus, qui vtero innatant, humores. Ex illis enim coloris varietatem sibi adsciscunt. Cum itaq. sordida quadam illuue, ac vitiosa vligine vulua imbuta est, quæ cum vtriusq. semine coalescit, fusco colore membrana existit, cutisq. infantis fuliginoso vndique colore suffusa est. Si vero sanguis, semenque syncerum sit ac defæcatum, nulliq. vitio obnoxium, rubescit tegmen atque infantulo suavis color subest, ac floridus: Nec solū huiusmodi membranæ coloris, sed etiam formæ figuræq. diuersitatem concipiunt, vel ex interno externoq. affectu, vel ab iis quæ oculis mentique obiciuntur. Siquidem cum virorum pleriq. tam sint salaces auidæque voluptatis, vt nullo delectu, nullaq. habita menstrui decursus ratione mulierē subigere satagant: fit nonnunq̃, vt cum triduo, pauloq. minus menses defluerint, atq. vnus aut alter dies purgationi restet, interpellari legitimū profluuii tempus contingat, ac nonnullam menstrui excrementi portionē cohiberi, intempestiuo quidem congressu, sed qui conceptum nonnunquam perficiat. Cum itaq. mulier, dum generationi insistit, rei que venereæ incumbit, nondum constitisse menses sit

fit conscia, nec admissario subiiciendum corpus, humentibus adhuc, vdisque locis, tacite rubore suffunditur, ac sanguinem oculis pro velamento obiiicit: qui affectus cum in foetum transeat, membranis illis varius color formaque inducitur. Quæ res hoc quoque efficit, vt infantes sint genis, buccisque rubentibus, ac colore roseo. Quod tum demum vsuuenire solet, cum grauidæ vel pudore affeuntur, vel subirasce solent, agitato à calore nativo raptoque in sublime sanguine. Nam quibus metus ineutitur, aut inopinato expauescunt, illæ pallidum colorem inducunt, vultumque tetricum ac subtristem affingunt foetui.

Vnde formæ elegantia aut turpido.

Cur apud Belgas in fabis versari dicantur, vacillantis parumque firmi cerebri, vulgo in de boonen.

CAP. IX.

SI quando inferiores Germani aliquem parum firmi cerebri designant, aut alienatæ, emotæque mentis, & qui in moribus, gestibus, dictis, factisque atque in omni vitæ actione deliranti apparet similis, in fabis illum versari dictitâr, adeo vt prouerbii speciem obtineat, Fabæ florescunt, in fabis oberrat. Quod vacillantis cerebri hominibus accommodari solet, quique rationis mentisque iudicio carent. Videmus enim plebrosque vernis mensibus, vbi culmi fabacei florere incipiunt, mente alienari, multaque absurda ac ridicula proferre, quibus nonnunquam sic incrudescit delirium, vt vinculis coercendi sint. Siquidem ineunte vires humores restagnare incipiunt, densisque fumis ac vaporibus cerebrum afficere: quos cum redolentes fabarum flosculi exacuunt, mentem corripit delirio, furisq; agitari cōtingit. Tametsi n. ex fabarū floribus iucundus suavisque odor emanat: cerebrū tamen afficit, vaporeque graui etiam à longe imbuat, præsertim quibus id imbecille est atque inualidum humoreque bilioso ac melancholico oppletum. Quo fit, vt eorum

Prouerbiū in fabis oberrare.

Cur fabarum flores cerebro officiunt.

nonnulli inquieti sunt ac palabundi, deniq; clamofi,
impenſeque loquaces; alii taciturni ac cogitabundi:

Perſ. Satyr. 3.

Obſtupo capite, & figentes lumina terram

Murmura qui ſecum ac rabioſa ſilentia redunt,

Atque ex porrecto trutinantur verba labello.

Et quemadmodum nonnulla fumos diſſipant, quæq;
cerebro infeſta ſunt diſcutiunt, atq; animam languidam,
ſpiritusq; ſopitos erigunt, vt acetum, aqua roſacea
in qua caryophylli macerati ſunt, panis recens
vino odorifero imbutus, quæ tenuem gratamq; auram
exſpirant: ita quædam dolores excitant, capitiq;
grauedinem inferunt, vt allium, capſe, porrum, ſambucus,
abſinthium, ruta, abrotanū, multaq; aromata,
quæ ſumidum grauemq; odorem exhalant, ac caput
tentant, naſeq; feriunt. Quod Hippocrates aphoriſmo
hoc indicauit: Suffitus aromatum muliebria ducit,
qui ad alia multa etiam vttilis eſſet, niſi capiti grauedinem
inferret. Omnia ſiquidem intenſe odorata capiti
officiunt, ac calorem, humoremq; ad ſuperiores
partes rapiunt, etiam qui ex frigidis ſtirpibus euaporant
odores, in iis præſertim qui extenuati ſunt, ex-
hauſtoq; corpore. Illi enim nec eduliorū, carniūq;
elixarum odorē perferunt, atque in animi deliquio
deſectusq; nihil narib. ad moueri patiūtur, quod acris
vibrantiſque ſit natura, vt quia craſſe denſoque aëre
ſuffocari videantur, nō ſecus, quam qui in coenaculo
vndiq; fumo oppleto deſident, quibus anhelitus inter-
cipitur ac cohibetur, niſi reſeratis oſtiis, apertisq;
fenestris ſerenum aërem admittant, quo domus per-
ſpiretur, ac ſpiritus in offenſe vitro citroque permeare
poſſit. A tenellis huiusmodi corpusculis diuerſam
conditionem ſortiuntur paludum aceolæ, quique
ſentinis exhauriendis, ac purgandis cloacis ſunt deſtinati.
Illi ſiquidē odoratiſſima quæq; reſpuūt, atque iis offendantur.
Sic Strabo refert, apud Sabæos ab odoribus ſtupefactos,
bituminis ſuffitu, hirciq; incenſa
barba

Quæ capiti dolorem inferant.

Lib. 5. Aphor. 28.

Exemplum à fumosis adibus.

Lib. 16.

barba, recreari. Cuius rei exemplum etiam edidit apud Antuerpianos rusticus quidam, qui eum in myropolion seu officinam aromaticam diuertisset, deliquio animi periclitari coepit, confestim illi proximus ad moro naribus fimo equino adhuc repenti ac fumido (nam illi asuetus erat) animam reuocauit.

Ridiculum de rustico quodam.

Non quibus graui ac teter odor homini noxiu: Sunt enim inter hos qui contagia discutiant, morbusq. putridi obstant. Obiter unde manauit Prouerbium, Cornua inibi, eoque loco aduri, vulgo Men branter hoornen.

CAP. X.

Multa sunt teterrimi odoris, quæ tamen corpori nullam noxam inferunt, nec ullam putredinem inducunt, imo affectibus quibusdam obstant, atque aërem auramq. vitiosam ac turbidam discutunt, vt sunt castoreum, galbanum, sagapenum, laserpitii fax, quæ assa foetida dicitur, anagyris herba, sulphur, puluis bombardicus, corii cornuq. suffimen. Hæc siquidem horrido sunt grauique odore, sed nihil contagii adferunt, imo pestilentes auras quasque stagna paludesque, ac camarinæ exhalant, mephites referiunt, reprimuntq;. Quin & virgunculis suffitu *Λεποθυμίου*, animiq. defectum excutiunt, quæ ex vteri strangulatione corripitur solent, vbi nobiles maturæq. viro serius connubio destinantur. Foedi itaque odores qui ex cadaveribus, locisq. cœnosis ac stagnantibus emanant corruptos putridosq. morbos pariunt, atque aërem inficiunt, humidi calidiq. ratione, non istorum effluxus atque euaporatio, quæ ad siccitatem deurgit. Hinc plebei nostrates corii cornuque præsegmina atque ossa subuuida in ignem coniiciunt, eoque nidore suas casas ac tuguria suffumigant, quo morborum contagia dispellant, ac se suasq. ædiculas à pestilenti aura tutas præsent. Atq. hinc manauit prouerbium: Cornua inibi aduri. Quo designant loca peste morbisq. contagiosis infecta euitanda. Non dissimile re-

Fœdi odores aliquando vitales.

Graves odores aliquando pesti obfistera.

Cornua aduri prouerbium.

*Res gesta apud
Neruios.*

medium discutiendæ pestis adhibitum est superiori-
bus annis, cum apud Neruios, quos Tornacenses me-
do vocant morbus populi aris crudeliter sæuiret tota-
que vrbe grassaretur. Milites siquidem præsidarii,
qui in arce excubias agebant, machinas, tormentaq;
bellica, puluere bombardico, non globis oppleta, vr-
bi obuerterunt, eaque sub diei, noctisque crepusculū
incenso funali explodi curabant: quo effectum est, vt
sonitu violento fumanique odore, aëris contagium
discuteretur, ipsaque ciuitas à peste facta sit immunis
ac libera. Neque enim minus præsentaneum est hoc
remedium in dissipandis nebulis, infectiq; aëris con-
tagiis, quam quod Hippocratem fecitasse legimus,
extructis pyris, congelisque sarmentis ac fascibus,
per compita ignes excitare.

*Ignis aëris con-
tagia dissipat.*

*Digitus sinistra manus, qui infimo proximus est, præstantia, qui
postremo omnium morbo articulari, aut chiragra infestatur,
& si quando affici contingat, non multo post mors imminet:
Obiter quare præ cæteris auro deuinciri mereatur.*

CAP. XI.

*Natura præci-
puas partes à
morbo tuetur.*

HOC in confesso est apud Medicos, quæcunq; cor-
poris partes aliquo vitio morboque tentantur, id
effici vel affectu primario, vel per consensum ac lege
confortii, cum nō in ipso membro morbus consistat,
sed ab alio illi mali nonnihil infertur. Sic iuxta pro-
uerbium: **A**liquid mali propter vicinum malum. Na-
tura tamen prouida semper partes principes munit
ac tuetur, malumq; ad ignobiles deuoluit ac dirigit.
Quod critice, naturæque impulsu fit, cum humorum
morborumque collectiones in remotissimas partes
propelluntur. Quod si & morbus eiusq; symptoma,
hoc est, affectus qui illi succedit, validus, violentusq;
existat, ac natura sit imbecillior, quam vt illi possit
obstistere, summumq; imperum ac ferociam pro suo
arbitratu cohibere, in præcipuas partes humores de-
cumbunt, quod in pulmonis inflammatione, pleuri-
tide

tide, angina, Ierhargo ac plerisque acutis morbis perspicimus. In articulari autem morbo ac coxendico, qui vere & autumno viget, vis ac facultas naturalis, humores in corpore coaceruatos a partibus robustis ad imbecilles propellit. Sic obseruauit in Gallia Belgica complures chiragra ac podagra obnoxios, quibus omnes articuli acerbissimo dolore, tumoreque erant inflati, illo tantum sinistrae manus digito illaeso, qui infimo proximus est. Is siquidem ob cordis vicinitatem, ac consensum, nihil sensit incommodi. Nec est quod ex hoc morbo quisquam mortem extimescat (à ceteris enim sunt immunes, modo ne sicofi sint ac venerea lue contaminati) nisi circa sinistrum pectoris sinum, cui cordis turbinatus mucus subest, humorum colluuius decumbat, digitusque annularis nodosus efficiatur, atque intumescat. Hæc siquidem ubi fieri incipiunt, luxato vitali robore, vigor labescet, omnisque animi & corporis vis concidit. Hinc itaque mos inoleuit apud veteres, ut is digitus auro insigniretur, talique gestamine decorus esset, potius quam ceteri: quod tenuis quidam arteriae ductus, non nervi, ut Gellius existimauit, à corde ad hunc digitum porrigatur, cuius morum in parturientibus ac delassatis, omnibusque cordis affectibus indicis attactu manifeste percipis: Nec sane id cuiquam absurdum videri debet, cum animi defectu collapsos erigere soleam, vellicato hoc articulo, auri que cum momento croci, attritu: per hunc enim vis quaedam refocillatrix, quæ illi insita est ad cordimanat, vitæque fontem, cui is digitus connexus implicitusque est, recreat. Quapropter præ ceteris illum honorem promeruit, auroque decorandum censuit antiquitas. Huius quoque dignitas quæ à corde consequitur, hoc effecit, ut veteres Medici, à quibus etiam nomen obtinuit, medicamenta ac potiones illo commiscerent. Nihil enim venenati vel extremis eius radicibus adhaerere potest, quin homini infe-

Annularis.

Lib. 10. cap. 10

Medicus digi-

216.

*Hierem. 22.**Hieremia locus
explicatus.**Cap. 18.*

stum fit, virusq; cordi cōmunicetur. In indice quoq; veteres olim gestasse annulos, præter alios Hieremias testatur. Sic n. apud illum expostulat cum rege Dominus: etiam si Ieconias annulus fuerint in manu mea dextra inde euellam illum. Quo indicat, etiam si paulo ante apud me fuerit gratiofus, & amabilis, magnæque æstimationis ac pretii, adeo vt subinde illo oblectarer, vti spectabili annulo insigni aliqua gemma decorato, iam gratiam fauoremq; exuit, ac corā me detestabilis est, ac despectus, quoniam ab integritate vitæ ad improbos mores delapsus sit: quo argumento cuiq; testatū esse vult, nihil prodesse cuiquā anteaq; vitæ puritatem vbi ab ea deflexerit, atq; ad deteriora sit deuolutus: è diuerso nulli officere veterem nequitiam, Ezechiele teste, vbi relicta vita sordida ac lutulenta ad frugem se contulerit.

*Quadam ignem non concipiunt, flammisque inuisa sunt, Et
qua ratione id efficiant.*

CAP. XII.

Confecta vidimus, textaq; mantilia ex lini quodā genere incombustibili, quæ igni non cedunt, flammisq; indomita sunt: itaq; si quando sordes contraxisse videntur, mundariq; postulant, non smigmate aut sapone, vlloq; lixiuio maculas eluunt, sed iniecta igni flammescunt, non secus quam ollæ argillaceæ multa pinguedine imbutæ ac nitida candorisq; eximii eximuntur. Nascitur id genus in desertis Indiæ, locisque siticulosis ac sole torridis, in quibus stirpes quædam ex soli conditione, atq; aëris ambientis qualitate illam naturam adsciscunt, qua fingi texique in lintea possint. Si enim in mari ac fluentis obstracoderma, hoc est, cute testacea, solidescere possint cancri, paguri, locustæ, gammari buccinæ, pectines: multaq; concharum genera, in quib. (vt Plinius ait) magna ludentis naturæ varietas, multæque figurarum, colorumq; differentia: si denique coralli frutex in imo maris ligustici frondescit, mariq; exem-

tus

Lib. 9. cap. 23.

t

rus in lapidem induratur: non cuiquam videri debet
 ab simile vero, frutices quosdam ex loci coelique ar-
 dore eam naturam consequi, vt contusi, subactique
 fustibus, ac stipario malleo mitigati ductiles fiant,
 atque in filamenta elaborentur, quæ ignis vim re-
 spuunt. Quis autem non miretur ex canabaceo fru-
 tice, ex vrtice liniq; ac genistæ flagellis funes, ac ru-
 dentes contexi, velaq; ac lintea confici? Cum enim
 lento sint tenacique vlmine, in fila relasq; attenuan-
 tur, vt etiam argenti auriq; bractæ ac segmenta. Sic
 ex huiusmodi virgultis, non equidem ex Salaman-
 dæ pilis (vt pleriq; nugantur) mantilia, mappæque
 conficiuntur, vt ex bombyce, ac lanigeris arboribus
 serica, licet illis operosior cura adhibetur: rigescit e-
 nim materia, minusq; est tractabilis. Appellatur au-
 tem id genus lini Asbestinum, à similitudine & na-
 tura calcis, quod igni mandatur, nec absimitur, aut
 detrimentum patitur. Cui affinis est *ἀμραντ*, *Amiantum*.

lapis alumini scissili, quod vulgo plumosum voca-
 tur, similis ex quo, Dioscoride teste, lintea conte-
 xunt Indiani, quæ in ignem coniecta inflammantur
 quidem, sed exrema splendent, nihilque illis de-
 perit, nec deteriora efficiuntur. Sic ligna & tabulata
 alumine illita non ardescunt, vt nec postes, fores,
 lacunaria colore viridi imbuta, modo durior crusta
 iis obducatur, atque alumen, plumbique albi cine-
 res copiose pigmentis commisceantur: nequit enim
 vis ignita penetrare, quod lignum coactum densum-
 que fiat, atque ad ignem pluuiamque obdurescat.
 Cuius rei specimen edidit Archilaus Mithridatis
 præfectus in lignea turri, quam cum Sylla incendere
 tentaret, nihil profecit, coactusque est re infecta de-
 cedere, atque ab incepto desistere; cum alumine,
 quod vehementer adstringit, omnia essent oblita.
 Sic C. Cesaris irritus erat conatus, cum circa Padum
 Castris ignem ad moueret ex Ligna materia con-

Corall. ex mari
Ligustica sub-
ducitur.
Ex herbis funes
confici.

Amiantum.

Lib. 5. cap. 59.
Volater. lib.
22.

Alumen igni
obstis.
Viridi colore
oblita serius
ignescunt.

Vitruuius lib.
2. cap. 9.
Lib. 1. cap. 1.

*Larix.**Pockhaut.*

structo. Larix siquidem arbor Piceæ assimilis nec igne aut flammam concipit, ac non solum à carie & tere dine immunis est, sed ne in carbones quidem resolu itur, aut in cineres fatiscit, ob soliditatem ac duri tiem plusquàm corneam, quam ignis vis subire doma reque nequit. Tanti denique est ponderis, vt non flui tet, sed confestim subdat ac demergatur, more buxi, atque ebeni, quod voce gentilitia Guaiacum dicitur, lignum expugnandis fiscis, morboq; Gallico accom modissimum. Mirari autem non immerito quisquam posset, cur non ardeat atque inflammescat, cum resi nam fundat mellei coloris. Quotquot enim resinam picemque exsudent, citissime igni corripuntur. Ve rum id illi præstat solida compactaque durities, quæ nulla igni foraminum spatia exhibet, per quæ aduri accendique possit; quanquam Matthiolus afferat La ricem, quæ circa Padum copiose prodit, confestim flammam concipere.

Calor natiuus hominis fouetur, augefcitq; animalculorū, præ cipue autem infantium calore, si parti corporis inuulide ap plicentur. Non enim hoc fomentum concoctionem solum ad iuuat, sed dolores quoq; articulares sedat. Inter catellos au tem, qui id præsent efficacius.

CAP. XIII.

Calore, humo re, spiritu cor pus subsistit.

DVO sunt quæ corpus nostrum fulciunt vitamque conseruant actuentur; calor natiuus, & humor innati caloris substantia, quorū alter alterius admi niculo opus habet, mutuasq; operas exposcunt. Hu midum pabulum est fomentumq; caloris; calor illius beneficio ac munere subsistit: quæ duo spiritu vndi que perfusa ac connexa in omne corpus dimanant ac diffunduntur. His sedulo prospiciendum est curan dumq; vt quam diutissime conseruentur. Horum e nim præsidio corpus destitutum, collabitur, omnis que vis ac facultas naturalis vergit ad interitum. Cæ terum cum multa sint circa hæc obseruanda, ea que

passim

passim obuia existant apud Medicos: omissis superuacuis, ea tantum referam, quæ foris ad mota homini ad hæc sunt adiumento. Inter ea, quæ calorem augment, excitantque ac dolores placant, catellos refero, non equidem omnes, sed hos præcipue quibus color cutis concolor, nec tegmen multis diuersisq. maculis variegatum, qui non solum natium infitumque calorem fouent, sed dolorificos affectus sedant. Sic in chiragra ac podagra, omnique arthritide nihil præsentius ad consopiosos mitigandosque cruciatus quamlibet æcerbos, quam huiusmodi catelli membris affectis adhibiti. Suauis enim calentique effluxu natium hominis calorem languidum atque euanescentem excusculant, ac foris continuo, humorem qui dolores infert, vel attractione ad se rapiunt, eliciuntque vel diaphoresi, hoc est digerenti vi ac discussoria incidunt ac dissipant. Videmus enim illos ubi amoueri contingit, atque aliquid iis laxamenti indulgere, fractis eneruatisque esse articulis, atque ægre pedibus insistere, maxima doloris parte in se translata. Quod autem color cutis per omnia æqualis & concolor id potissimum efficiat, nec varius parem effectum obtineat, facit temperamentum æqualitas, atque vniformis calor. Discolor siquidem diuersusque color indicat caloris humorumque intemperiem ac commixtionem. Vt enim insitio raturæ arborum correspondere debet: ita homini in fouendis membris æquale per omnia, ac temperatum calorem coaptare conuenit. Quamobrè si robur ac firmitatem ventriculo, vilique parti conciliare velis, necesse est naturale temperamentum tueri, nec calorem plus satis intendere, illique extraneum aut alienum inducere. Inter ea autem (vt Galen. ait) quæ foris applicantur, boni habitus puellus est vna sic accubans, vt semper abdomen contingat. Sunt qui catellos, inquit, pingues in hunc usum habeant, neque id in aduersa modo valetudine, verum etiam in prospera. Tales itaque iis qui ob siccitatem quoque imbecillum ventriculum habent,

Catelli vniformis coloris.

Catelli membrum ad motum dolores mitigant.

Van cender hare.

Simile ab insitione.

Ther. lib. 7.

sunt idonei, seruandumq. ante omnia est, ne puellæ humecta sit cute. Qui enim noctu sudore perfunduntur, refrigerant potius quam calefaciunt: hanc quoque commoditatem sibi adhiberi passus est David effectus à frigescens, quem adolescentula mutuo complexu fouebat, non quidem concubitus, vt Scriptura testatur, desiderio, sed quo membra illius destituta calore incalescerent:

*Cur morbus Gallicus nunc, quam olim, mitior, minusq. sauiat,
& in quos morbus degeneret.*

CAP. XIV.

Pocken.
Melaers-
heyt.
Ongansheyt.
Schoir-
buyck.

TRes sunt morbi inter se affines & cognati, nō tam lethales, quam foedi & contagiosi, quorū alter in alterū transit, ac permutatur, lues Venerea, seu morbus Gallicus, elephantiasis seu vulgaris lepra, quæ in scrophis grando dicitur, tum is qui stomacæce & scelotyrbæ dicitur. Quorum genus icteria nigra. Hi superioribus annis intolerandis modis homines excarnificabant: nunc prorsus mitescere coeperunt, minusq; infesti sunt, sit id partim, q̃ medicorū opera, domita sit vis mali, humorumque sœuitia mitigata, partim q̃ natura adfuetudine ad dolores occalluit. Sic obseruari nonnullos in florente feruida; ætate acerrime cruciari: eosdē, senescente atq; inclinata, mitius affligi. Vel n. deferuescit ardor & ebullitio, minorque sit humorū concursus: vel natura spatio tēporis adfuetamalo, velut domestico ac familiari, non amplius cum illo luctatur, aut enim alitur vitiosis illis humoribus, aut non offenditur. Quemadmodum enim sues, vbi cœno inuoluuntur, aut cerdones, quique cloacas, ac foricas proluunt, graueolentiā non sentiunt: sic morbiliosi saginantur sordibus. Et quoniam ad vitia morbosque corporis, ne dicam animi, occalluerunt, detrimenta naturæ amplius non percipiunt. Ademit enim illis sensum mali inueterat⁹, imisq; medullis infixus morbus. Inter initia vero, vbi inducitur corpori alie-

Morbi adfuetudine mitescunt.

Similis à luto sive porci & cerdonibus.

zī aliena qualitas, qua alterascit ac corrumpitur, quę-
cunque membra fluxiones acres & mordaces susci-
piunt, dolore concitantur. At vbi morbus inoleuit, ac
cum natura coaluit, non magnopere doloribus infe-
stantur, quod inter se consentiant, atq. humores cor-
poris commercio, ac qua vitur consuetudine, flacce-
scant atq. aliorum humorū mixtione, vt vinum me-
racum affluenti aqua diluantur. Semper tamen vesti-
gia inhærescunt, veterisq. morbi reliquię relinquin-
tur, quę si in pulmonem decumbunt, raucos illos es-
se, atq. anhelosos perspicis: si in articulos, podagrę ac
chiragrę; & quę subinde recurrit, ischiatico dolori
obnoxios. Sic omnes ficosi articulari morbo laborāt, *Ficosi omnes*
at non omnes podagrici aut coxendico cruciatu af- *podagrici, non*
fecti, morbi Gallici labe imbuti sunt, quod si in exti- *à contra.*
mam cutem diffunditur humorum colluies, scabra
cute efficiuntur, at corticola, lichenibus, imperigine,
mentagra ac porrigine, in facie deformati, non sine
capillorum defluuio. Simile enim quiddam illis eue-
nit, quod arboribus ac virgultis, quibus letium aut
salsugo, aliaque inquinata eluies affusa est. Vitiata *Simile à vitia-*
enim radice folia decidunt, ac rami marcescunt: non *ti, arboribus.*
tamen arbos à stirpe interit atque emoritur, sed elan-
guescit, atque ægre refocillatur.

*Qua ratione moribundi etiam constante adhuc mente raucum
murmur edant ac sonitum reciprocantem, quem Belga pe-
pulari voce den rotel vocant:*

CAP. XV.

IN Belgica regione, totoque septentrionalis plagę *Moribundi*
tractu, morituri certa argumenta proferunt emi- *qua ratione*
grandi: edito sonitu murmuloso, nec est, qui absque *murmuloso*
huiusmodi indicio vitam non finiat. Siquidem im- *sonum edant.*
minente morte sonum edunt, tanquam aquę la-
bentis per salebras, locaque anfractuosa atque in-
curua, murmur, aut qualem siphunculi ac fistulę in
aquę ductibus sonitum excitant. Cum enim vo-

calem arteriam occludi contingat, spiritus qui confertim erumpere gestit, nactus angustum meatum, collapsamq. fistulam, gargarismo quodam prodit, ac rancum per læuia murmur efficit, scatebrisq. arentes deserit artus. Conglomeratus itaq. spiritus, spumaq. turgida commixtus, sonitū excitat, reciprocan-
 tis æstui assimilem. Quod ipsum in nōnullis etiam fit ob panniculos ac membranas in rugas contractas, sic ut spiritus oblique ac sinuoso volumine decurrat. Hi autem qui valido sunt vastoq. corpore, & qui violenta morte pereunt, grauius resonant, diutiusque cum morte luctantur, ob humoris copiam ac densos, crassosque spiritus. Iis vero qui extenuato sunt corpore, ac lenta morte contabescunt, minus impetuose lenique sonitu fertur spiritus, ac sensim placideq. extinguuntur, ac quodammodo obdormiscunt.

*Qui placide,
 qui tumultuose
 extinguantur.*

Mortem hominis, rerumque existentium interitum esse contra naturam, parumq. apposite naturalem dici. Sic tamen obfirmandus animus, ut mors non sit formidanda, licet non sine ratione omnes illam exhorrescant.

CAP. XVI.

Cic. lib. 1. Offic.

Q Vanquā ita natura compertum sit, atq. hominis præuaricatio hoc sit consecuta ac promerita, ut ad interitum spectet, mortique sit destinata: hoc tamen ratione euinci posse video, mortem non esse secundum naturam illiq. prorsus aduersam. Principio generi animantium omni, hoc est à natura tributum, ut se, vitam, corpusque tueatur declinetque ea quæ illi nocitura videantur, atq. omni cura incolumitati suæ prospiciat, suæq. cōseruationi insistant. Quis est enim, qui non obseruat, quanta cura, quantoque studio homines ductu rationis, brutæque pecudes instinctu naturæ, se ab interitu vindicare tueriq. studeant atque enitantur? Omnes siquidem illum exhorrescunt, nemo non ab illo se subducere tentat. Quandoquidem inuadente morte, natura exstinguitur, esseq. desinit.

Nemo nō mortis metu contremiscit,

Sic

Sic Christus, qui commonstrare voluit insitam naturæ hominis imbecillitatem, ut à quo præter morbos & peccatum, humani nihil alienum erat, mortem exhorruit, illamq. deprecatus est. In Petro quoque naturæ affectus, carnisque infirmitas exprimitur, cum Christus ter stipulatus ab eo erga se amorē: erga vero gregem summam pascendi curam ac studium, commonstrat, quid illi impendeat, & quē expectet vitæ exitū: Cum esses, inquit, iunior, ambulabas quocunque libitum erat, & cingebas ipse te: verū ubi senueris, alius cinget te, & ducturus est quo nolis. Quo indicat naturæ humanæ affectum atq; imbecillitatem, quæ mortis metu ac terrore concutitur, illamq. admodum grauate adire velit, tamen si mens alacris est & prompta. Cum itaq. mors naturæ sit abolitio ac priuatio, qui statui possit, id esse naturæ consentaneum ac familiare, quod vim, quod interitum, totiusq. naturæ adfert extinctionem? Scio equidem hoc, præmisse hominis prauitatem ac delictum, per quæ degenerauit à sui dignitate & præstantia, suoq. opifici fuit inobsequiosus, dictoq. minus audiēs ut doloribus, ut cruciatibus, ut morbis, fame, siti, conflictaretur, ac mentis inquietudine, postremo morte pœnas lueret. Verum has clades ac calamitates aō naturæ vitium, sed peccati labes illi inuexit. A lapsu siquidem primi hominis omnia immutata sunt, versa que in contrarium: sic sidera, morbi, elementa, dæmones, beluæ, homini minantur, illique infesta sunt. Quin & vniuersa creatura, hominis causa, ut Paulus ait, vanitati ac corruptioni subiecta est, omnisque rerum ordo ac series, mentesque Angelicæ finem laborum statui exoptant. Ceterum in tanta calamitate ac miseria constitutis, solatio est, mentesque nostras erigit alterius vitæ certissima spes, summaque in Christum fiducia, qui collapsam hominis naturam restaurat, pristinaque integritati restituit, ac trepidationem me-

Ioan. 21.

Ioan. 22.

Peccatum mor-
bos & mortem
inuexit.

Rom. 8.

*Christi fiducia
mortis metum
hominis adimit.*

1. Cor. 5.

*Simile ob adiū
contextus.*

Galat. 4.

Coloss. 2.

tumq. mortis animis nostris eximit. Stabiliter enim nos fulcit mortis eius ac resurrectionis recordatio, q̄ hoc effecit, vt hominem non aboleri, sed mutari in melius credamus, mortemq. non esse interitum, sed alterius vitæ vestibulum ac ianuam. Scimus enim, vt Paulus ait, tametsi terrenum nostrum domiciliū huius tabernaculi destruendum sit, vt dissolui solet cōpages atq. ædium contigratio: q̄ ædificium habemus à Deo domiciliū nō manufactum, sed æternū in cœlis, q̄ in hoc ipsum parauit, vt immortalitatis gloria per resurrectionem fruamur. Deus autē spiritū suū pignoris loco, atq. arrhabonis vice nobis impertitus est, ac sp̄e summamq. fiduciam rerū futurarum præsenti suo afflatu confirmat: quo vno certi reddimur, q̄ qui suscitauit atq. à morte erexit Dominū Iesum, nos quoq. suscitabit virtute ipsius, atq. efficiet comuni resurrectionis gloria consortes.

Ebrietas ac temulentia incommoda. Et quæ illi obfistat ac medeantur.

CAP. XVII.

In Carculi

Ebrietas vitanda.

INoleuit consuetudo apud Germanos atq. Aquiloni expositos Belgas, vt neminem propemodum sibi deuictum cupiant, fidumq. amicum ac familiarem exoptent, q̄ qui strenuum se potatorem præbeat, atq. impigre (vt Plautus ait) oloacā vino proluat. Quamobrem operæ pretium me facturum sum arbitratus, si nonnulla quæ ebrietati obfistunt, referā: quo quisque sibi prospicere possit in eo certamine, vt aut vino non succumbat, aut quam minimū offendatur. Principio nemo se inter initia plus satis facilem præbeat, promptumq. in exhauriendis exsuccandisque posulis, sed reuigilessetur, ac ciuilliter recuset, morbumque prætexat, ac valetudinem causetur: nonnunq̄ excoGITANDI sunt astus ac stratagemata, quo illos deludas, qui te sibi scopum præfixerunt quem foriant, tibi que plus satis infesti sunt. Captanda interim occasio, qua

aut

aut te vt micturientem tacite subducas, aut pateram abduci cures in eaq; te te callidum esse decet ac cautum, magnaue dexteritate id perficere. Nam si deprehendi technam contingat, multo cumulatius ac cum foenore in te hoc munus refundetur. Cæterū quisq; pro insita naturæ calliditate atque astutia, varias comminisci potest rationes ac modos, quib. poterit eluctari, ac combibones fallere. Interim constituat sibi quisq; ante oculos huius illaudatæ consuetudinis, errorisq; inueterati præmia, perspiciet luce clarius, quid noxæ, quidve detrimenti, cum corpori, tum animæ menti; inferat vini intemperantia. Primum enim Memoriam rem omnium pretiosissimam non solum labilem, fluxamque facit: sed prorsus obruit ac labefactat, oculos caliginosos efficit, ac excurrentes: genas pendulas, artus tremulos ac titubantes. Multaq; alia incommoda immodicum vini potū comitantur, quorum vnumquodque frigidum est vitium. Nec enim viuum (vt Galenus testatur) semper hominum excalefacit: sed vbi plus bibitur, quam vinci posset, frigidos morbos parit. Exstinguitur enim calor natiuus, ac suffocatur non secus quam si exigua imbecillaque flammæ confertim multum olei infundatur. Hæc præfari visum est, ne quis existimaret ansam ministrare me, aut fenestram cuiquam aperire ad nequitiam. Cum hoc potissimum sit in votis, vt homines aut moderate bibere consuecant, aut si occasio inciderit vt largius sit bibendum (nam vt habet prouerbum, sacra hæc aliter non constant) ne desint adminicula, quib. ebrietatem propulsare possint, inter quæ amara refero, & quotquot humores aquosos per urinam expurgant. Hac enim ratione effici solet, vt alio quā ad caput fumi deferatur, ac vinum venas subire prohibeatur, exsiccante etiam amatore humiditatem. Sic amygdala amara id efficaciter præstant, quina senave ante cœnam

*Intemperantia
vini memoria
officit.*

De tem. lib. 3.

*Proverbum
conuiuiale.
Amara ebrietati
obsistunt.*

assumta. Persicorum quoque nuclei parem cum iis effectum obtinent, & foliorum Persici arboris expressus succus ieiuno assumtus. cyathi mensura, qua facultate pollent & Absinthii Pontici dilutū, ac nux muscata. Hæc n. omnia meatus recludunt, ac peruios laxosq. efficiunt, quemadmodum & olei ex oliuis expressi, aut sesami semine sextans, hoc est, vnciaz duæ antelucano haustæ, lubricum siquidē reddit aluum, meatusq. vrinarios dilatat, sic vt liquor corpori non inhæreat, sed cōtinenter defluat, modo ne quis esculentis ventriculum plus satis oneret. Qui enim potationi insistere cogitur, parcius illum cibo vt cōuenit: quod si panis buccellam copioso melle imbutam deuoret, non inconsulte fecerit. Mel siquidem vini vim diluit, fumosq. acres ac mordaces retundit, atq; hebetat. His omnibus præfertur Brassica, Catoni ad fastidium vsq. nobilitata, quā vulgus Caulis nomine designat, q̄ nulla stirpium caule sit amplior. Huius cum plures sint differentiz, illa ad discutiendam crapulam accommodatior quæ plus cæteris rubescit, si ex cauliculis dentibus expressus succus deglutiat aut eadem coacta inter primæ mensæ edulia manducetur, qua tamen maritima, quæ alpibus Zelandicis copiose innascitur, multo efficacior, tum portulaca marina, qua in iis acetariis ac condimentis vtimur ad appetentiā acuendam. Porus enim, cibiq. auiditatem incitat irritatq̄, atque insita facultate ac viribus conficit. Quo fit vt nulli vinosi halitus vaporesq̄ caput tentare possint, vt qui per aluum ductusq̄ vrinarios expurgentur. Sunt huius generis pleraque alia, quæ temulentiz aduersantur ac ne quis ebrietati succumbat, muniunt: sed omnia referre longum esset. Cæterum si quem vino obrutum esse contingat, qui ijs præsidij non est instructus (nam vinū, vt Abacuc ait, sapientem decipit) illi succurrendum vomitu. Quod sapiens etiam consuluit: Si fueris ad

Cibus immodicus poteribus noxius.

Brassica ebrietati obfistit.

Soldanella.

(ap. 2.
Ecclef. 31.)

ingluniem coactus, subduc te ac vomito: Postmodū *Vomitus com-*
 testes, partesque genitales aqua gelida macerari de- *moda.*
 bent, madidoq. mantili, aut sudario innolui: fœmi-
 nis vero vbera, mammaeque in eundem modum fo-
 uenda. Confestim n. auerlis vaporibus, omnis vino-
 lentia discutitur. Interim exhibenda acida ac suba-
 cerba, pomaque succulenta ac vinosa. Cuius generis
 sunt Arancia malaq; Citria, cerasa, persica. oxyacan-
 tha baccæ, omphacium, corna, quæque infrigidantis *Dolor capitis*
 reprimentisque sunt naturæ, ac nonnullam inciden- *ex hesterno ma-*
 di abstergendiq. vim obtinent. Tamen si enim cesset, *re.*
 sopitaque sit ebrietas vel vomitione, vel somno; ca-
 put tamen etiam postridie indolescit, ac fumis per-
 tunditur. Quem affectū Festus Pompeius Helucum *Helucus capiti*
 vocat. Quæ vox languidum sonat. semisonum, atque *grauedo ex cra-*
 hesterno vino oscitantem. Tertullianus hanc vocem *pula.*
 passione usurpat, qua procliues in somnum red-
 dimur ex pridiana crapula, cum inquit: Hederæ vis ac *Hedera vis in*
 natura est caput ab heluco defensare, vi discussoria *discutienda*
 atque exsiccante, qua etiam à crapula tutos præstare *ebrietas.*
 creditur, foris capiti admota, vel præsumtis acinis a-
 liquot qui coloris crocei sunt.

Intemperantia potus, quam cibi nocentior.

CAP. XVIII.

Sunt qui statuunt, potu minus offendi homines quā
 cibo, si horum alter immoderatus, supraque na-
 turæ vires ingestus sit. Quod ex Hippocratis senten- *Lib. I. Aphor.*
 tia stabilire nituntur: Facilius est impleri potu, quam *II.*
 cibo: Qui toto cœlo errare mihi videntur. Hoc liqui- *Humida & li-*
 dem ille indicat, humidum colligendis restaurandis- *quida citius a-*
 que viribus potissimū remedium. Extenuatos enim *lunt.*
 citissime reficiunt liquida, quæ licet non similiter
 nutriant solidis alimentis: distributionis tamen cele-
 ritate illis longius præstant. Quamobrem verissima
 est, nec Hippocrati contraria Cornelii Celsi senten- *Lib. I.*
 tia: Vbi ad cibum ventum est, nunquam utilis est ni-

*Calsi locus ex-
plicatur.*

mia satietas, sæpe inutilis nimia abstinencia. Quod si qua intemperantia subest, durior est in potione, quã esca. Quo indicat immodica vini potione plus detrimeti, damniq. inferri corporibus, quã cibi ingluvie. Potus siquidem omnes meatus confestim penetrat, atq. incoctus venas subit, nervosq. ac cerebrum tentat: Cibus vero in ventriculo hæret dum concoctus est, qui si oneri est, minimo negotio vomitu excutitur: quod non æque natura proclivè ac facile est in potu, argumento quod canes, feles, glires, sorices: si veneno medicatas offas aut buccellas deuorasse contingit, irritata ad excretionem naturę facultate, nulla molestia euomunt, quod in liquidis factu difficilimum: quo fit vt venena in potu exhibita magis quam in esculentis sint noxia: rapitur enim scitissime in omnes corporis partes virus ac vitalia corrumpit, destruitq. maxime si ex vino propinetur. Interim cibus immodicus suffocationis periculum adfert, eoque ventriculus adeo intumescit ac distenditur, vt distrūpi videatur, præsertim iis, qui difficile ad vomitū incitantur, quocirca moderatio vtrobiq. laudem meretur. Ceterum potione venenata nihil nocentius, modo ne quid pinguedinis subsit: Sic n. virus segnius in venas dimanat aut diffunditur, nec confestim vitalia corripit, citiusq. vomitu excutitur. Ita si quando venenatis potionibus obsistendum, butyrum, oleum ac pingua quæq. exhibenda: minus enim adhærescit venenum aut affingitur corpori, nec venarum conceptacula subit vel penetrat, denique incitata vomitione euestigio excutitur, qua ratione etiam ebrietati obsistunt: alioqui vbi diutius in hæserit, partes internas exulcerat ac corrosione vitiat, sibiq. ad cor, vitæ fontem patefacit aditum. Quocirca ab assumpto veneno aut cibo aliquo exitiali ac noxio, euitanda reprimetia, acida, acerba, stiptica quæq. meatus occludunt ac constipant, p̄ ceteris autē somnus, Quemadmodum

*Venena liquida
nocentissima.*

*Pingua venena
obsistunt.*

modum enim qui peste corripiuntur, cū somnolenti sint, si se somno & quieti dedant, citius inficiuntur, ac natura segnius contagioni obstitit: ita quoq. in moribus virulentis, ac venenatis potionibus, si somno opprimuntur homines grauius affiguntur, ac tum virus promptius vitalia corripit. Quocirca vellicandi, quo vigilēs persistent, ne malum intrus grassetur, atq. ad partes principes deferatur. Quemadmodum enim hostes minimo negotio, nulla que propemodum molestia vrbes ac propugnacula diripiunt ac diruunt, nullo obistente, ac ciuibus, seu excubitoribus vino somnoq. segultis: ita corpus humanum in morborū insultu, vel assūptis ebibitiq. venenatis potionibus, egre subsistere potest atque eludari, quin opprimatur: cum facultates ac potentia naturales oppresso sopitoq. somno corpore, segnes sint atque otiole, nec se ad expugnandū morbum alacriter accingant. Quo efficitur, vt dent manus, accedant succumbantq. valentiori, non valetudinis modo, sed vitæ etiam iactura ac detrimento.

Somnus noniam a veneno assumo & in pesti.

Simile ab hostili insultu elegant.

Alia vi ac ratione vinum inebriat, aliter quo homines afficit, quam Siccara, vel Zythos, nobis, vocata Cereuisia.

CAP. XIX.

Cerebrum tamen natura molle sit atq. vduum, ex eo tamē nerui producantur velut ex colo, cui lango lignumq. annexū est, tela, filamentaque: quorū coniugationes in omnes corporis partes distribuuntur. Ex hoc siquidem principio ac fonte nerui in omnia membra deriuantur, velut ex arboris caudice ac trunco ramorū propago ac soboles in multa germina diffunduntur. Corpus autem vniuersum per eos sensum motumq. percipit, quibus affectis, parteque principe lesa, illis munerib. priuatur, aut suas facultates ac munia languide perficit, eoq. fit, vt ebrii delirent vacillentq. ac titubent, quod cerebrum crassis densiq. vaporib. obnubilatur: Cum autē omnes ma-

Quomodo nerui a cerebro producantur.

Simile a ramis a arbore.

1070. 1071. 1072.

Ebrii ridiculo vultu.

didi, vinoque perfusi ridiculos, Comicosq. mores exprimant, tum nulli magis moriones agunt, risumque obuiis excitant, cum vultum atque oculos gestusque spectamus, quā qui ex Zytho, quæ nobis biria dicitur, temulenti sunt. Illi siquidem non in omnem partem corruunt, sed retrorsum duntaxat, ac supini. Qui vero ex vino ebrietatem cōtraxerunt, antrorsum prouunt, ac proni decumbunt. Sic vt isti genas, frontem, faciē naresq. mutilent: illi scapulas & occipitiū, vbi in terram deuoluuntur. Quod ipsū etiā spectare licet, vbi inter pocula somno corripī solent. Ex cereuisia n. vuidi, capite in ceruices deuoluto, hiantique ore dormiunt. Ex vino autē facie mentoq; in pectus inclinato. Ratio est q̄ fumi vaporesq. ex vino synciput, partesq; corporis anteriores occupāt. Ex cereuisia occiput partesq; posticas obsidēt: Quo fit, vt isti obliuiofi sint, ac somnolenti, minimeq; loquaces ac clamosi.

Procero crassoq; corpore homines aliquando minus vitales, quā graciles minusq; animose morbis oblectari. Exigua autem statura homunciones plerumque vini capaciores, quam obesi ac serius temulentia tentari.

CAP. XX.

Moles corporis ingenio officit.

Flaccidos esse plerumque vasto obesoque corpore homines, ac morbis minus fortiter obsistere, quotidiana exempla commonstrant. Oneri enim est illis corporis moles, ac spiritus minus viuidi minusque alacres, & erecti. Quo fit, vt ingruente vel leuissimo morbo, vel quouis incommodo, pusillanimes efficiantur, ac suspiriosi, crebroque ingemiscant. Ad primū siquidem insultum animo deiiciuntur, illisque mens labascit. Quod si terra mariq. pericula adeunda sint, aut sinistri aliquid inciderit, ilico trepidant ac cōtremiscunt, metuque exalbescunt. Id euenit, quod calorem natiuum languidum habeant, spiritusque exiles ac sanguinem minus feruidum, deinde quod virtus naturalis longe lateque diffusa sit, quæ in exiguo

corpore vnita coactaq. dispersa est præstantior. Quo
 spectat illa Hippocratis sententia : Qui natura sunt *Lib. 2. Aphor.*
 valde crassi. breuiori vita fruuntur, quàm qui graciles: 44. & 45.
 tum altera Statura corporis longa, neque indecora,
 nec illiberalis in iuuentute : In senectâ inutilis moles
 est & paruitate deterior. Incuruescit enim senescen-
 tibus corpus; sitque graue ac gestatu permolestum.
 Quamquam itaq. hi membris, moleq. valent : pusilli *Proceri corpo-*
 tamen insitâ vim, naturaq. facultates validas obti- *ris incommoda.*
 nent, multaq. in iis se præferunt cum animi tum cor-
 poris dotes atque ornamenta, magnaq; mentis agili-
 tas, atq; acumen ingenii, nec solum mentis alacritate
 ceteris præstant, vel æquant : sed viribus ac veloci-
 tate, tum edendi, bibendiq. robore. Vidi aliquando
 nanos propemodum ac pumiliones, coactæque bre-
 uitatis homunculos (sed proluxa tamen barba toto-
 que corpore hirsuto, quod intensi caloris est argu-
 mentum) cum robustissimis potandi certamen inuis-
 se, quibus tametsi nemo in huiusmodi factis prome-
 retur memorabile nomen, nec habet victoria laudē,
 ne tantillum quidem obfuit vini vis : cum alii ita vi-
 no essent oppressi, vt obstupefacta mente neq; pes,
 neq. manus aut lingua satis suo fungeretur officio.
 Horum causa non solum consistit in conceptaculo-
 rum venarumq; amplitudine ac capacitate, sed in
 calore nativo, et q. intenso, qui omnia celerrime con-
 ficit absumitq; , tum infirmo validoq. cerebro, quod
 non facile fumos cōcipit. Simile enim quiddam his *Simile ex can-*
 cucnit, quod lateri ignito, aut candenti ferro, quod *denti ferro de-*
 liquore subinde irrigatur, vel denique solo arido ac *sumtum,*
 siticuloso. Confestim n. omnem humorem imbibit,
 aut in tenuem, minimeq. densum vaporē euanesceit,
 sic vt nihil necesse sit illis lotiū subinde reddere, aut
 vesicā exonerare : cū calor innatus omnia consumat.
 Quod autem in viris efficit interna insitâq. caliditas,
 hoc in mulieribus præstat corporis raritas laxitasq;

*Adulter sup vi-
copia per-
ferat.*

*Senes cito obrio-
tate sentantur.*

ac mollities. Hæ siquidem, vbi vino assuetæ sunt, ad prodigium vsq. bibaces sunt, diuq. subsistunt, anteq. temulentia succumbant, sed propter laxos patentesque meatus identidem miscurire coguntur. Quo nomine non immerito infamia notantur à viris, quibus subolescere soleat illarū sordes atque ingluuies. Seniculi autem omnium minime vini copiam perferunt. Cum n. arido sint corpore atq. exsueco caloreque debili: largiore vini potu offenduntur, moderato autem refocillantur atque exhilarescunt. Quamobrem cum omnib. cum maxime senib. curæ esse debet, calorem natium, quo & cōprehenditur humidum primogeniū, caloris vitalis & spiritus subiectū, ac substantia à semine orta, appositis alimētis, victuq. moderato ac salubri fouere. Illa siquidē sunt secundæ aduersæque valetudinis præsidia, ac longioris vitæ seminaria.

Qui mane ientaculum sumunt: si id moderato fiat, in prandio liberalius edunt, minusq. vino, etiam si longius bibant, offenduntur: Obiter an multus panis esus sit salubris.

CAP. XXI.

*Studiofi non
perferant ino-
diam.*

Multi sunt, qui indicta sibi inedia, ad meridiē vsq. ieiuni perstunt. Quod vt non improbo, ita non semper expedire censeo, aut consultum arbitror, vt quis absq. cibo in prandium vsq. perduret, is præsertim, qui calido est æstuantiq. ventriculo: vt Cholericus omnis, & qui vel laboris aliquid subire, operique intentus esse cogitur, vel lucubrationi studiisq. insistere. Extenuantur siquidē illis spiritus vitales, corporisque vires flaccescunt, ac collabuntur. In hac autem re consuetudini inhzrendū, spectandumq. quid ætas cuiusque, tēpus, regio, habitus corporis ac consuetudo exposcant. Iuuentus enim annique tempus frigidū, ac regio Aquiloni exposita copioso alimēto, eoque frequētius exhibito indigent, alioqui corpus diffuit ac consumitur. Senes vero, quiq. in ætatē decrepitā deueniunt, perstunt quidē diutius ieiuni,

*dist.
etep
etell:*

nihilq.

nihilq; appetunt, nec ad cibiauiditatē incitantur, sed
 tamen alimentis subinde refici, fouerique postulant, *Gal. lib. 7.*
 at paucis. Vt enim flamma in lychnis copioso afflu- *Aphor. 14.*
 entiq; oleo exstinguitur: ita senilis calor assatim con-
 fertimq; ingestis cibis. Quoniam autē hęc ætas den- *Senes cibo sa-*
 tibus se fulcit, ac tuetur, Proverbio locum fecit, Se- *fulcium.*
 nibus mandibula scipionis loco. Quod n. deterit fe-
 niū, deciditq; natiuo corporis succo, hoc cibi potusq;
 adminiculo sarciant. Illis itaque vt omnibus seden-
 tariis, quique literis addicti sunt, ac munia publica
 obeunt, vuz passæ, palmulæ, ficus, passulæ Corinthia-
 cæ, nucleï pini, pistacia, araneorum citrique putami-
 na: zacchæra in crustata, myrobolani melligine con-
 diti, antemeridianis horis assumi possunt, vel alia
 quæque subliquida quæ ventriculum minus fatigant,
 nec in perficienda concoctione negotium facessunt.
 Interim quisq; metiri vires debet propriæq; natura
 conditionem excutere, atq; explorare, quid appetat,
 quidve respuat ac auersetur. Hoc autē in primis ob-
 seruandū, ne quis diluculo vinum bibere consuescat.
 Est enim naturæ aduersissimum: animi siquidem vi-
 gorem hebetat, mentemq; obnubilat, ac nervos af-
 ficie. Quocirca sibi quisq; matutinis horis, vini vsum *Vinum diluem-*
 prorsus interdicit, sed sumto nō nihil edulii, parcius di- *lo haustum*
 luciusq; bibat. Paucissima enim naturæ mane exigit, *permissum.*
 tantumque foueri pauxillo alimento postulat, ne
 calor naturalis flaccescat. Illorum itaque exemplum *Simile à va cu-*
 imitari par est, qui cum post aliquot horas inculen- *linaria desum-*
 tum ignem excitare meditantur elixandis assandis- *tum.*
 que carnibus, prius nonnullo fomite, aridisque
 nutrimentis focum instruunt, ne ignis penitus so-
 piatur, & cum sit oportunum, iustum ignem in co- *Non consultat*
 cturæ vsum excitant: Sic cum exiguo fomento, ac *dis ieiunium*
 velut succendiculo ventriculus paulo ante incaluit, *parsistera.*
 in prandio auidius cibum appetit, ac dilatatæ venis
 validius concoquit digeritque: cum plerisque qui in

In prandio citius quam in cœna inebriamur.

Lib. 13. cap. 1.

Panis vsus.

Olidis faucibus qui parvus pane vescuntur.

prandium vsq. ieiuni persistunt appetētia euanescat, calore vel flaccido, vel tantum nō extincto. Adde q̄ collapsis oclusisq; meatibus p̄ quos deferri alimentum debet, in mediis spatiis hæreat feriusq; in venas rapiatur. Deinde q̄ propter diutinam inediā stomachus noxiis humoribus, quos ex vicinis partibus allicit oppletus, cibum respuat, citoq. satietur. Quo fit vt in symposiis meridianis celerius temulentia homines corripere contingat, quam si eadem in cœnam differantur. Nam vt alia præteream, Dimidia, vt inquit Plinius, periculi pars est, noctu, h. e. spe somni bibentibus, somnus siquidem ad despumandā discutiendamq; vinolentiam adiumento est. Ceterum cū panis maxima hominibus alimenti pars sit, omniaq. edulia absq; illo sint insipida parumque salubria, de illius quoq. vsu pauca disserere institui. Sunt enim qui huius repletionem ac satietatem noxiā esse contendunt ventriculo, nec minus, quam vinum immoderatus haustum officere hoc inducti, vt puto argumento q̄ diu ventriculo inhæreat, aliumq; astringat. Ego vero discrimen delectumque statuendum censeo. Siquidem triticeus fermento accurate subactus, beneq; elaboratus ac coctus, sanis robustisque corporibus laudatissimus est cibus, ac maxime salubris. Quapropter cuiq. persuasum esse cupio edulia ac pulpamenta quæq; non mediocriter panis admixtu condienda: Qui enim parcus pane vtuntur, copiose autem carnibus aut piscibus, corpore afficiuntur laxo, carneq; fluida, deniq. halitu graueolenti ac vitioso. Quocirca esus piscium: q̄ ii citissime putrescant, plus panis exigit. Videmus autem omnia esculenta promptissime putere ac putredinem concipere exactoq. triduo aut plus paulo, ni sale condias, subolita fieri, oua, pisces, carnes, & pulpamenta quæque. At panis nunquā putredini fit obnoxius, aut aliquid vitiosi odoris contrahit. Diutius enim, asseruatus

mucescit quidem atescitq; verū non putrescit. Quo fit, vt qui eduliorum ingluuie se onerant, nulloq; aut perpanco panis esu vtuntur, mephitim ex imis præcordiis exhalent. grauique ac retro anhelitu obuios quosque feriant. Qui itaque valido vegetoq; corpore esse student, atq. habitu firmo, moderatū panis esum admittant, præsertim vbi exercitia laboresq. iubeundi sunt, nisi enim fossiores, bainli, nautæ, vectores, athletæ, ac pugiles copiosius se pane alerent, nō possent subsistere, tantisq; laboribus sufficere. Tenellis autē corporibus ac valetudinariis, quique inualido flaccidoque ventriculo existunt, ac meatus habent exiles, parcius contractiusque panis vsum præscribo, sed liquidi illos reficere, viresque restaurare pergo, quæ cito venarum conceptacula subeunt. Illorum siquidem corpuscula, vtpote tenera ac delicata, solida alimenta respuunt. Quæ omnia exactissime mihi perspexisse atque obseruasse visus est Dauid rex & Propheta, cum inquit: Effecit munificus rerum parens, vt iumentis pabulum, hominibus cum infirmis tum sanis alimenta suppetant. Sic vt oleo perfusum corpus nitescat, vnguentoque delibutum recreetur. Vt vino cor hominis exhilarescat ac discusso mœrore alacre, erectumque efficiatur. Et panis vitale robur fulciat ac confirmet.

Nux myristica seu moschata, & Corallius lapis à viro gestata meliorescunt, d. teriora vero efficiuntur à femina.

CAP. XXII.

Quod mulieri vir præstat, huiusq; conditio multo quam illius sit excellentior ac generosior, præter animi & corporis eximias dotes, quibus abunde pollens potensq. & clarus est, inanima etiam, & quæ vegetante iam videstituta sunt, accrescere augerique desinunt, restantur atque experimentis commonstrant. Siquidem nux myristica seu moschata si à viro gestetur, non solum vigorem suum conseruat,

Agroti cur panis esum respuunt.

Psal. 103.

Vir mulier præstantior.

*Rosa non
facit ut exple-
rentur.*

*Comment. lib.
2. Aphor. 14.*

*Alexandri
Magni vestes
sunt odorata.*

*Corallus rubi-
cundior fit viro
contactu.
Mulier Corallū
dolorum efficit.
Quæ Corallo
ruborem concit-
ant.*

321

sed etiam turgescit, magisq. efficitur succulenta. Cui enim inter has illa sit præstantior, quæ ponderosior est, succoq. pingui madescit, atq. vel compressu, vel aciculæ punctura oleaginem reludat, non sine eximia odoris suauitate: has dotes viri calor conseruat ac tuetur, & q. mirati subeat, illam magis speciosam facit, adpectuq. amabilē, ac succo oleoso magis turgidam, præsertim si iuuenilis adultæq. ætatis homines circumferant. Tum suavis enim, gratusq. halitus emanat ex huiusmodi corporibus, effluxusq. ac euaporatio, ob caloris natiui temperiem, tam miris ac blanda, vt nux illam alliciat, eaque imbuta vegetior fiat atq. odoratior. Alitur siquidem, afficiturq. aëreo vapore, auraq. tepenti ac subcalida, quam iuuenile corpus expirat, vt re maxime sibi familiari ac cognata. Sic memoriæ proditum est, Alexandri Macedonum regis vestes gratissimo odore fuisse perfusas, non quidem adscititio aliquo externoq. suffitu, sed à genuino ac naturali caloris natiui effluuio. Mulier vero cum excrementis abundet, atque insuaves tristesque halitus ob menstrui profluuij decursum diffundat, omnia deteriora efficit, natiuasque vires atque insitas facultates depopulatur. Quo fit, vt nux myrsitica, ex succa illius contactu efficiatur, leuis, cariola, coloreq. squalido ac nigricante, qua vi etiam herbis perniciosam tabemq. adfert, ac fata strangulat, speculiq. nitorem obfuscat. De Corallo par est ratio: hoc siquidem in orbiculos elaboratum ac leuore perpolitum, si à viro gestetur, rubescit exuberantius, q. si hoc gestamine femina decoretur. In pallorem enim muliebri consuetudine elanguescit ac calore natio destituitur, partim ob emanantes ex illa fuliginosos densosq. spiritus, partim quod languidum calorem habeat, ac frigida humentisq. sit naturæ, quæ qualitates aliquid conseruare tuerique nequeunt: cum vir caloris innati substantiam vaporosam, mitem ac sua-

uem

nem sit consecutus ac velut aromatis odore imbutam. Qua ratione & sinapisemen Corallum rubicundum efficit, si illo obruatur, caloris scilicet ratione, quo tanquam ignita recalescit.

*Sinapi Corallū
rubicundum
efficit.*

Magna ex parte steriles esse, & infecundas, quibus sponte semen profluit, seseq. polluant, & qua ratione id fiat.

CAP. XXIII.

Vitium est idque tam foedum, ut à templi aditu, omnique hominū consortio apud Hebræos arceretur illo contaminati, Græcis *γροσπία*, Latinis Seminis profluvium appellatum, quo mulieres æque ac viri infestantur. Siquidem illis præter voluntatem semen effluit nullo propemodum delectamento, nec ulla voluptatis illecebra, aut pudendo rigido erectoque, idque aequum dilutumque ac tenue. Quo fit, ut infecundum sit atque ad excitandas proles inefficax.

Leuis. 15.

Ut enim salix frugiperda semē ob caloris penuriam, ante maturitatem excutit. Sic istis humor genitalis plus satis frigidus & humilis defluit. Neque enim naturales facultates semen perficere, ac vi prolifica fecundaque illud imbueret.

*Simile ab infante
cundū arbori-
bus.*

Quo fit ut excrementitius prorsus sit humor, incoati imperfectiq. seminis rudimentum generandi munere destitutum. Ceterum cum hic affectus ex imbecillitate vasorum spermaticorum oriatur, tum aliud quoddam vitium contrahitur ex amplexu Venereo ac concubitu contagioso, si quando cum infectis scortis congressum ineunt. Siquidem purulenta quædam foedaque illuies ab inguine distillat, colore modo liuido, modo æruginolo ac porraceo non sine terribimo odore. Quo fit ut vasa nonnunquam erodi contingat, partesque pudendas mutilari. Ista autem vligo humorisq. sordidi stillicidium in fœminis virulentior est, alboque oui, ubi computruit, assimilis, quæ interanea pruritu intolerabili infestantur, quasi alumine aut fæcugine essent imbuta. Quo fit, ut omnes

*Benendruy-
per vocatur
Belgiæ hoc fœdū
stillicidium.*

*Morbo Gallico
infecti semper
pruriunt.*

*Acrimonia u-
rina infectis pe-
culiariis.*

*Vrina quibus
supprimitur.*

*Inguinum tu-
mores non re-
primendi.
Dolores nervo-
rum unde.*

morbilloſi, quique Venerea lue infecti ſunt, impenſe ſint ſalaces ob putridi humoris acrimoniam, quā re-
tundi ac mitigari concubitu ſentiunt, magnaꝛq; mali
parte ſe leuati. Quocirca cum omnib. ſuam ſcabiem
affricare geſtiant, cum inaxime illas expetunt ac ve-
nantur ganeones iſti pruriginoſi, quas ſciunt ſalubri
eſſe beneꝛq; conſtituto corpore. In hac enim ſuas ſor-
des ac ſaniem profundunt, ſuoꝛq; purulento ſemine
contaminant, cum ipſi nihil ab his cōragii contrahe-
re poſſent. Cum enim illi ſeminis profluuiο obnoxi
ſunt, ꝓ ex lue venerea contrahitur, ac contactu con-
cubituꝛq; ſædo concipitur, nō ſeminale ac proliſiū
excrementum ab iis profluit, ſed virulenta quædam
ac contagioſa eluuiēs ab inguine deſtillat odoris te-
tri, colore nō albicante, ſed lurido ac vireſcente, quæ
vlcera in pudenda ac primori virgæ parte excitat: ſic
vt vrina iis ægre prodeat, atque ob purulentam con-
cretionē ſubinde ſupprimatur. Quod ſi quando pru-
rire occipiant, ac tētigine affici ac penis ſeu puden-
da pars erigi incipiat, acerrime cruciantur. Videtur
enim hoc membrum, quaſi fune diſtendi, ꝓpter ner-
uos, qui humore acri ac mordaci imbuti ſunt, quo ſit
vt vrina ſtillicidio ſubinde infectentur, cum nō con-
fertim & profuſe, ſed lente ac ſenſim lotium prodeat
intolerando miſturientium cruciatu. Contrahitur
hoc vitium ex ſiccōſis morbidisꝛq; hominibus, atque
attritu contactuꝛq; ſcōrōrum, quibus inguina ac pu-
dendæ partes bubonibus aliisꝛq; inquinamentis ſunt
contaminatæ. Qui morbus cum circa obſcœnas abdi-
tasque partes conſiſtat, atque ex putridorū humorū
affluentia ſædos tumores excitet. Pudendagra nomi-
natur, vulgo *Clapōren*; Si vero contagio ſe diffundat,
vt aſſolet vbi primum contracta labe corpus non ex-
purgatur, aut vbi foris nō maturantia cataplaſmata,
ſed diſcuſſoria quæꝛq; fluxionem reprimant ac referi-
ant, nō eliciant, adhibentur, tota corporis moles vna
cum

cum sanguine ac spiritibus inficitur, totaque humorū collectio in nervos, panniculos, membranas, musculos defertur, atque intensissimos dolores excitat, qui morbus vernaculo Belgis idiomate *Pecken met de lempsen* vocatur: quod omnia membra doloribus pertusa sint ac dilaniata, ipsaque symptomata, hoc est, quæ ex morbi sæuitia accedunt ac concomitantur, nō minores ipso morbo dolorum faces admoueant. Neque enim vnus generis cruciatu excarnificatur, sed multiplices illos diuexant dolorum differentiz, qui tanquam admotis vncinis ac ferramentis, nervosas partes exquisitissima mouendi sentiendique vi præditas lacerant, ac velut aculeis fodicant, virgunt, stimulant. Et cum nullas non partes interreptent, atque erratica vagaque incurfione inuadant, a doloris inquietudine, nullaq; interposita intermissione, *De mieren* nostrates hunc affectum vocant, à formica deducto nomine, animalculo agili atq; inquieto, q̃ nonas subinde sedes persequitur, à qua Medici etiam pulsum designant formicātem ob mobilitatem exilem, exhaustis scil. deiectisq; viribus, adeo vt homini quam minimum vitæ superesse possit, eo se pulsu proferente: cui affinis vermiculans à vermiculi motu atque ingressu, qui non magnam etiam recuperandę sanitatis spem decumbenti pollicetur. Et quemadmodū morbus est Verminatio, qua homines infestari torquerique solent, ac velut à vermibus dilaniari: ita quoque morbus vel Formicatio, Græcis *μνημνία*, quæ foris corpus fœdis tuberculis ac pustulis deformat, intus vero mordentis formicæ sensum adfert ac cruciatū, ita vt subinde scalpturare cogatur, atque attritu aliquot leuamen conquirere: vt assolet morbo Venereo infectis, qui nusquam quiete consistunt, sed continenter frictionibus insistere coguntur. Quocirca apposite nostrates Formicationem huic morboideo aduersi accommodant, non quod eo nomine hic

Morbillost omnes dolorum differentias percipiunt.

Pulsus formicans.

Pulsus vermiculans.

Verminalis qui morbus. Formicatio quæ morbus.

Formicatio accedens morbo Gallico.

morbis censerī debeat, sed quod pari modo corpora afficiat: Hinc Plautus, quoniam multi illo seculo foedissimis morbis erant contaminati, nempe mētagra, impetigine, lepra, tum plerisq; aliis, qui se in honestissima fere parte corporis, pferunt, illis vitiis deformatos, Formicinos, mucidos, vietos, putridos, vlcerosos. vocat, quos, vt nostrates dicitrāt, si vel leuissime concutias, ab ossibus dissiliunt ac dissoluuntur, populari loco. *Van den griatt schudden*: à piscibus rancidis, ac putri salsamento desumpta similitudine, q̃ vel minima conquaassatione à spinarum contextu decidant. Quocirca qui fiscofos tumores circa inguina partesq; abditas ac latentes contraxerunt, vel ex concubitu, vel si vlli contaminato sodali conuixerint, lectoq; communi sint vfi (nam facillime hæc labes olim, quæ nūc sensim exolefcit, aliis affricari solet vel esculento, vel balitu orique ac labris admoto poculo) in primis cōsulo, vt acri vel vino vel aceto pudenda, contactasque partes abluant, admixto salis momento, deinde abscessum seu apostema, si res poscat, ad maturitatem perducant eruptoque pure ac sanie absterforiis vlcis cavitatem eluant, priusquam citatrice obducant, atque vt in rabidi canis morsu, qui aliquando, quam scortū mitior, diutius hiatum apertum sinant, ne virulento humore intrus cohibito, postmodum morbus reerudescat atque axasperetur: interim antequā manum vomice ad moueri contingat, corpus purgantibus medicamentis accurate inaniri debet: in quem vsū commodè adhibentur, epithymus, fumaria, polypodium, sena, eaq; confectio, quæ ad hammech refertur, aut quoniam iis lotiū molliri debet, benedicta laxatiua ex decocto ligni Indici, quod inter Ebeni species refero: aliqui nisi huiusmodi subsidiis corpori prospiciatur, diffusis vndiq; humorib. corpus omni ex parte morbidum fit ac lue Venerea vndiqueque inficitur. Sunt enim duo isti morbi inter-

*Formicinos hæc
mor.*

*Simile à ranci-
dis piscibus est
populare pro-
nerbrum.*

*Morborum in-
credibilia con-
tagio.
Tumorum in-
ingvine cura-
tio.*

*Exemptum à
rabidi canis
morsu.*

*Compendiosa
vboris Gallici
apertio.*

se affines & cognati, quemadmodum Cácer & lepra. *Cancer & lepra affines morbi.*
 Quod enim Cancer est in parte aliqua corporis, id lepra seu elephantiasis est in toto corpore. Sic mor-
 billosa ista affectio ubi in toto consistit, atq; vndique
 diffusa est, foedissimū illum morbū excitat; quem alii
 Gallicum alii Neapolitanum vocant: vel quo in tam
 inclytæ nationis gratiam ac fauorem aboleri possint
 atq; obsolescere contumeliosa illa nomina, quib. ali-
 quid conuitii subest, lues aut contagio Venerea, vnde
 contrahitur, denominetur. Quæ vero in inguine con-
 sistit, ac pudendas partes cominaculat, Pudendagra.
 Cum vero natura mortaliū procax sit in alienis mi-
 seriis, atq; insolēter huiusmodi calamitate oppressis
 insultet, populares passim morbum hūe, cum totum
 corpus occupat Matris: alterum qui parti peculiaris
 est, Filia nomine designant: & quoniam alter ab al- *Promerbinus in-
morbidus.*
 tero pullulat, venustum illum maritum, si diis pla-
 cet, aut potius sordidum sponsum, matrem ac gemi-
 nas filias sibi in matrimonium ascuiisse, ioculari li-
 centia dictitant, cum præter inguinum tumores cor- *locus popularis
in hos qui ex
inguine labo-
rants.*
 pus vndiq; exulceratum sit ac tuberibus scateat.
In morbo excrefcere corpora, atq; in longitudinem produci, licet manus edant, in latitudinem vero diminiut.

CAP. XXIV.

Impuberes qui plurimò vtuntur alimento, minus *Quid efficiat
proceritatem.*
 speciose adolescere, nec in iustam decentemq. lon-
 gitudinem produci, quotidiana experimenta com-
 probant. Suffocatur enim calor natiuus atq; immo-
 dica humiditate obruitur, quo minus corpora in de-
 coram proceritatem possent effingi. Qui vero mo-
 derate saginantur ac cibo vtuntur parcius, sibiq. dis-
 criminata certaq. edendi tempora constituunt, non
 magnò pere efficiuntur obosi, nec adeps illis, aut caro
 augetur: sed ossa longitudinè atq. incrementa susci-
 piunt. Sic videmus adolescentes ac pueros in longias
 diutinisq. morbis gracilescere ac macilentos effici, in

Cum aliis in longum, alii in latum excrescunt.

longitudinem tamen eorum corpora proferri ac proceritate capessere. Quod ipsum fieri siccitatis ratione crediderim. Nam ossa cum sicca sint alimento sibi familiari ac cognato aluntur. Siquidem cum humores ægrotis atque alimenta assumpta, ex calore & corporis ariditate siccescant: ossa in longitudinem porriguntur, atque alimenti subseci ratione aliquid illis statutz accedit, præsertim cum homo in ea ætate cōstitutus est, in qua corpus, ut argilla vda ac sequax,

Simile ab argilla ductili.

produci fingique in longum possit. Constituta sunt autem unicuique certa crescendi spatia, ac determinatz legitimæ statutz rationes ac modi, quibus sensim tacitisque auctibus consequimur vel liberalem proceritatem, vel indecoram: eaq. crescendi vis, qua in longitudinem augeri corpora contingit, raro ultra

Quamdiu in longum corpora porrigantur.

quintum & vigesimum annum producitur: magna autem ex parte intra vnde vigesimum consistit. Quo fit ut dentes etiā excussi, ab eo annorū curriculo non renascantur, ut nec ossa fracta, ac cartilagine consolescantur, quod ex progenitorum semine illæ consistant. Pinguescere vero atque adiposum obesumque fieri, non certis temporum spatiis fieri contingit sed nutrimenti ratione, ubi ea assatim ingeruntur. Quod ipsum etiam in consistente ætate, vel eadem inclinata fieri potest. Tamen si enim quis vbertim saginetur,

Alia via longitudinem, alia latitudinem parit.

non in longum surrigitur corpus, sed in latum ac molem dilatatur. Alia est enim facultas, qua alitur corpus: alia qua augetur. Illa siquidem circa alimenti copiam versatur: ista circa partes corporis solidas, nempe ossa, nervos, cartilagine, &c. quæ si crescunt atq; in longum porriguntur, animal quoq; incrementum assequitur, tamen si illud macie conficiatur atque extabescat. Natura itaque in producendis ossibus vnde longitudo emergit, ut calor utitur qua exsiccat: non nihil humores atq. alimenta alendis ossibus accomodat. Neq; enim auctio sine nutrimento affluente

per-

perfici potest. Vbi enim generatio animalis constituta est, vique ad ætatis vigorem augeri postulat atque in longum latumque ac profundum ampliari. Deinde quousque subsistat ac perduret in reliquum vitæ tempus, cuique huius decursum, nutritio subit suasque partes obit, quæ restaurari possent, quæ effluunt, quæque ambientis aeris qualitas depopulatur, nulla corpori tamen induta amplitudine, aut in longitudinem progressu. Auctrix itaque vis ac facultas est, quæ ossa febricitantium, ut ceram, in longitudinem effingit, calore ac virtute seminalis excrementi, quæ in ætatis vigore ad ea perficienda valida est atque efficax. Quod si adolentes ac pueri ab ipsis incunabulis lacti assuescant, atque exercitationi sint dediti, productiori efficiuntur corpore: staturaque decenti ac speciosa. Siquidem lactis potu atque usu ossa aluntur, quod semini affine est, ac sanguis elaboratus atque exacte concoctus: Frugum nerui, Aquæ carnes, quod obseruare licet in bobus, quæ aquis copiosis pinguescunt, ac pabulo humido saginantur. Deinde in Belgis, præsertim Batavis, qui liquore illo gentilitio, quam Cereuisiam vocant, adeo pinguescunt, ut mentum pectori incumbat, ac

Quibus rebus corpus incrementa suscipit.

Pinguis a qualiculus propense se sequepado exstet.

Pers. Satyr. 3.

An ieiunium, an prænisi venam incidere expediat. Et an consultum statim ab incisa vena sermo se dedere.

CAP. XXV.

Quid commodi adferat corpori humano venæ sectio, quidve in secunda, aduersa que valetudine præsidii ex ea homines consequantur, tum quibus, quoque tempore illam adhibere conueniat, superuacaneum est, hic referte, cum ea quisque ex sincero fidoque Medico discere poterit, non ex vulgata ac triuiali consuetudine, quam nugones quidam inuexerunt, qui nimis rigide astra potius quam humores obseruant. Cum autem innumeræ quæstiones hac de re agitari soleant; illam paucis expediam: Ieiunisne an

*Cibus & potus
spiritus alimen-
ta.*

*Cibus offeren-
dus ante vena-
sectionem.*

*An dormiendū
incisa vena.*

*Ab incisa ve-
na temperantia
exigitur.*

*Exemplū eius
qui à somno
morte sopitus
est.*

pransis venā feriri expediat. Equidem cum plerisque
meticulosos trepidare videam, ac contremiscere in
adeunda venæ sectione, ne syncopi atque animi deli-
quio, ut assolet periclitentur, non nihil cibi, ac meta-
cissimi vini exhibendū censeo. Obseruavi siquidem
frequentius animi defectu collapsos diu decubuisse
immobiles, atque zgre odorem crebraque vel-
licatione refocillatos, adde quod sanguis non con-
fertim nec affluenter, sed languide ac sensim ieiunis
profluit nonnunquam prorsus non erumpat, quod
natura auide vitæ thesaurum amplectitur, nec sinat
illum temere elabi, ut cui maximam vitalis spiritus
vim inesse sentiat; qua exhausta, tota corporis moles
languescit, operaque naturæ perficiuntur deterius.
Vbi vero aliquid alimenti exhiberi contingit, ac mo-
derata corporis agitatione sanguis ad fluxionem ex-
citatur, promptius emanare ac scaturire incipit. Ala-
cres enim atq; erecti efficiuntur spiritus cibo, potuq;
atq. exercitio moderate adhibito, corpusq. sanguine
vndique persusum efflorescit, ac fit coloratius. Certe-
rum, An incisa vena somno se dedere expediat, dis-
cutiendum est. Ego sane, nisi quis affluerit aut ex
æstu atq; itineris molestia, lassitudinem contraxerit,
non semper valetudini cōmodum censeo vernis æsti-
uisq; mensibus meridiari; nec consultum arbitror,
statim ab incisa vena somno indulgere, præsertim si
quis vel oppleto ventriculo, vel obeso corpore exis-
tat. Sunt enim inter hos, qui pertusa vena ademptoq.
sanguine, vires instaurandas sibi persuadeant, eoque
assatim Genio indulgent: qui cum somnolenti effi-
ciantur atque oscitantes non sine graui noxa iactu-
raque valetudinis se quieti dedunt: impletur siqui-
dem densis crassisque vaporibus cerebrū, ac venæ ita
plerumque turgescunt, ut cæsurā dehiscat, ac san-
guis denuo magno valetudinis detrimento profluat.
Quod apud nos euenisse memini viro cuidam pri-
matio

mario, qui cum Idibus Maii, quibus feriz ac supplicationes triduanæ inducuntur, incisa eo die vena, in prandio allio virenti, vt mos est, vinoque se assatim impleuit: à meridie oppleto fumis capite, primum somno, postea morte sopitus oppressusq; est. Quamobrem qui optime valetudini consultam velit: quo die incisa est vena, frugaliter victus rationem instituat, & quoad eius fieri potest, à somno se cohibeat, qui si vel inuitis obrepit, oculiq. nictare incipiant, ac iopor omnino excuti nequeat: tantisper tamen differatur: dum sanguinis impetus atq; agitatio resederit, & post sesquihoræ spatium fieri solet, tunc placide obdormiscere licet, explicitaq; corporis parte, cui incisio itlata est, semisupino decubitu, si id sedendo perficere permolestum est, caput in puluinum reclinare. Quod si duabus horis somnus sit productior, vellicari debent, quo se erigant, atque expergiscantur, ne spiritus ingrauescant, ac corpus caliginoso vndiq; fumo opprimatur. Quo fit, vt nauseabundi existant, atque oscitantiam ægre excutiant.

Phylognomia, hoc est, natura motumq; inspicendorum ratio, qua ex notis signiq; corporis animorum motum ac propensionem elicimus ac diiudicamus, non improbanda. Ceterum quid ex hac potissimum obseruare conueniat, scriptura testimoniu comprobatur.

CAP. XXVI.

PLeræque artes illiberales censeri solent, minusque ingenuz, & vanitati atque imposturæ affines sint, quodque obseruationes anxias habeant ac curiosas. At Physiognomia, quæ ex facie, oculis, vultu, lineamentis, totoque habitu, corporis animique propensionem perspicit, nulla sui parte inter has referenda, vt quam à laudatissimis viris studiose obseruatam ex cultamque perspicio. Cum autem nulla sit corporis pars quamlibet minuta atque exilis, quantumuis abiecta atque ignobilis, quæ non aliquod argumentum

Vultus & oculi animi indices;

insit naturæ, & quo animus inclinet, exhibeat, tum omnium signorum notarumque sunt præcipua, quæ in facie vultuque elucet, & qui certissimus est mentis index, in oculorum aspectu ac volubilitate se præfert. In iis enim odium, ira, indignatio, pavor, metus, formido, spes, lætitia, modestia arrogancia, zelotypia, avaritia, æmulatio, omnesque affectus animi interni, in externo corporis habitu relucet. Sic Deus conspicatus Cain subtilem, animo deiecto ac demisso: Quare, inquit, moestus es, & concidit vultus tuus? Iosephus quoque cum videret captiuitatis collegas tristes, sciscitatus est: Cur solito tristior est facies vestra? Obseruabat enim aliquid sinistri ominis residere in mentibus illorum, cuius se certa indicia in externa specie præferebāt. Quo spectat illud Isaïæ: Agnitio vultus illorum respondet illis. Quo designat, homines sceleratos ex habitu corporis posse deprehendi. Vultus siquidem indicat, quæ sint malitia imbuti, quid meditentur, quid moliri gestiant, quo spectet improbus illorum conatus. Plurima eius generis obuia sunt apud Dauidem & Salomonem, quibus nonnullorum nequitiam atque improbitatem coarguit, exprimitque, ex fronte, superciliis, oculis vltro citroque contortis, demorsis labris, naribus corrugatis, inflatis buccis, incessu superbo, gestu indecoro, vultu nutuque minaci. Vnde Sapiens: Vir improbus & nequam graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, peruerfate mentis machinatur malum, atque omni tempore dissidia serit. In iis vero, qui placido sunt mitique ingenio, omnia formæ dignitatem exprimunt: Status, incessus, accubatio, vultus, oculi, manuum motus omnia honestati, decoroque inferuiunt, sic ut in facie ac vultu sapientia, deus ac probitas, ceteraque virtutes eluceant.

Ceterum licet non omnia exacte huius artis præcipiis respondeant, multaque aliter, quàm membrorum

notæ

notæ præ se ferunt, eueniant, idque vel educationis munere, vel parentum industria, aut denique diuino quodam afflatu : magna tamen ex parte vero sunt consentanea, euentumq. certum consequuntur. Si-

quidem in his quæ visenda aliqua nota insigniti sunt *Nota corporis animi conditionem indicans.* ars veritatem assequitur. Vbi enim error circa principem aliquam partem consistit, mens quoque ali-

quid incommodi percipit, suæque munia inculpate obire nequit. Sic qui gibbo deformati sunt, modo naturale sit id vitium, non adscititium, nec ex accidente casuq. illatum, improbi fere sunt, ac malitiosi: quod cordi totiusq; vitæ fonti ac principio, deprauatio communicetur. His proximi sunt strabi, cæci, lusciosi, præti, quiq; in obliquum detorquent oculorū aciem : quod circa cerebrum natura deliquerit. Surdi vero, muti, balbi, blæsiq; & qui ob musculorum neruorumq; imbecillitatem, linguæ hæsitantiæ obnoxii sunt, non penitus à vitiis immunes existunt, sed ea non magnopere culpari merentur. Quo enim quodque membrum, cui error subest, minus nobile ac generosum, hoc partes primariæ minus afficiuntur. Quod si aliquod corporis vitium, vel cerebro, vel

cordi affine sit, horumq; alteri, p̄xime assistat: menti quoq; ac rationi aliquid erroris infertur; sic vt illa omnib. suis numexis non satis consent, ac plerumq. iudiciis amissis deliret, atque in obliquum rapiatur. *Cerebrum & cor à remotis partibus afficiuntur.*

Quo fit vt facultates animales suas functiones ac munia inoffensa perficere nequeant. Atqui non semper est necesse, nec consequitur, vt naturæ hominis conditio, mores, studia, instituta, animorum p̄pensionēs mentisq; agitatio ad notas externas sit accomodanda, atq. ad lineamenta signaque corporis metienda. Cum multa plerumque agant ac meditentur homines, multaque mente conceipiant. atq. opere perficiant, cuius ne vllū quidem vestigiū, aut minima iudicii nota foris se offert, aut diuinandi argumentū

exhibet. Potest enim esse aliquis enormi corpore, membrisq. distortis, sed tamen frugi atq; ad præclaras artes appositus. Rursus fieri potest, ut quis sit habitus corporis decenti ac liberâ, at improbis moribus, vitâq. vndiq. contaminata. Quapropter nemini ob vlla vitia insultandum, nec gibbosi, lufci, claudi, varis repandisq; cruribus homines, conuitiis onerandi: cum hæc naturæ vitia erroresque immutatos cupiant, ac corpus decentius constitutum exoptent. Sunt tamen inter hos qui hominum dicacitatem in se concitent: quo horum nonnullos impostores sint experti veripelles, subdolos, dolosos; ac non solum obscœnis facetiis, sed etiam disteriis salibusq; deatatis abunde instructos: ut omnes pæmodum sunt, quib. vitiatæ sunt musculosæ neruolæq; partes: sic ut cerebrū mouendi sentiendiq; principium, cor deniq; vitalis animæ ac spiritus fons, ex cōsensu varie efficiantur, adeo ut externa vitia internas facultates immutent, atq; ad diuersas actiones instruant incitentq;. Ex his itaque qui nota aliqua insigniti sunt manauit prouerbium, *Caute à signatis*. Quo designant rerum humanarum periti declinandā consuetudinē cōmerciumque improborū: quod quotidiano vsu, atq. experientia compertum habeant, fallaces esse huiusmodi homines, ac technis dolisq. esse imbutos. Quod autem claudi impensō salaces sint, abditasq. atq. obscœnas partes inusitatæ magnitudinis habeant, prouerbium inde natum indicat: Claudus optime virum agit. Omne siquidem alimentum quod inualido pedi destinandum erat, circa partes genitales consistit, atq. in semen elaboratur, cuius vis & copia tentiginē mouet, atq. obscœnis partibus pruritum excitat.

An aperto hiantiq; ore dormire, an clauso, cohibitisq; labris salubrius.

CAP. XXVII.

Non desunt pleriq. qui salubre existimant patulo apertoque ore somnum capere: sic enim melius exspi-

Error in natura non insultandum.

Signati Sycephanta.

A signatis cauendum.

In Claudos prouerbium.

expirari fumos, ac discuti fuligines, animamque hominis liberius cōmeare, ac minus graueolentiz concipere; subolido enim esse ore, putidoque anhelitu, qui compressis labris noctem somno transigunt. Ego vero aliud persuasum habeo. Vt enim decubitus in dorsum pulmoni septoq. transuerso noxius, vt quæ affusis humoribus turgescant: sic hianti ore dormire valetudini incommodum: Pulmo siquidem cum fistulosus sit, per vocalem arteriam, aërē obuium qui sub noctem fere impurus ac turbidus est copiose allicit, quo spirandi meatus imbuti vel raucam efficiunt vocem, vel obtusam. Occluso autem ore spiritus exteriusq; aër non confertim, sed sensim per nares anfractuosas, sinuoso volumine vltro citroq; comseat, atq. in pulmonem delabitur, cordisq. calorem temperat. Quo fit, vt minus siticulosi efficiantur, qui cōmissis labiis dormiunt. Qui enim faucibus dilatatis somnum capiunt, iis ob aërem halitumq. hinc inde æstuantem, lingua ac palatum arescunt, potuque noctu irrigari cupiunt. Cæterum cum multis solidisque rationibus fulciri hæc persuasio possit, tum nulla stabilius, quam quod longe melius cōcoctio in ventriculo perficiatur, si quis occluso ore dormiat: fouetur siquidem calor naturalis ac validius cibo incumbit. Vt enim ollæ ac lebetes elixandis carnibus destinati, maturius concoctionem p̄ficiunt, operculis obducti, quod nihil caloris, nullusq. halitus emanet: Sic etiam calor in corpore humano eodē modo cohibitusq. celerius cibum concoquit. Itaq. his qui flaccido sunt fluctuantiq. stomacho, subinde halitum cohibere consulo, tum iis qui tussi singultuq. identidem infestantur. Hac enim ratione calorem excitari contingit, ac noxam discuti. Porro vbi occluso ore noctem transigerunt, cibiq. concoctio peracta est, tum demū consulo vt poppysmate, tonituq. bomboso, fumi ac fuligines expurgentur, quæ mediis spatiis inhærescunt.

*Occluso ore
somnia salu-
brior.*

*Vnde fitio no-
cturna.*

*Simile à re cu-
linaria desum-
tum.*

*Anhelitus co-
hibitus conco-
ctionem adiu-
uat.*

Imprecationes parentum quibus ex se genitos execrantur, ac maledictis incessunt, aliquando in euentum effectumq; rapi. Bonas quoque ominationes, quibus illi felicia ac salutaria quaque exoptant, ad latum exitum esse adiumento, atque in progenitorum voto omnia confici.

CAP. XXVIII.

IN tantam delapsa est natura mortalium, exuta humanitate, feritatem, vt non solum in extraneos, sed in sua etiam pignora, quibus optime consultū oportuit, sint crudeles. Quis enim per compita passim ac vicos execrandas voces non audit? quibus suos immaniter diris deuouent, atque horrenda quæque iis imprecantur: quorum pleraque effectum sortita memini, atq; in calamitosum funestumq; exitum deuenisse. Quamobrem Plato nihil parentis imprecatione filiis censet periculosius. Pueri siquidem cum ita incandescere progenitores vident, tamq; atroces execrationes in se congeri, obstupescunt, trepidant, perturbantur, ac terrore metuque concussi, vel in spasmodum aut epilepsiā incidunt, vel furore ac rabie corripuntur, menteq; atq; animo alienantur. Tanta enim fit in huiusmodi corporibus spirituum humorumq; concursus atque agitatio, ea intemperies, vt sensuum instrumenta conuelli contingat, omnesque animæ facultates inuerti. Quo fit vt non solum ætas tenera, sed etiam adultior, quæ reuerentia ac pudore erga parentes ducitur, repentino terrore subitaque animi consternatione, tanquam fulmine concussa, magnam rationis mentisque iacturam patiat, nec minorem in corpore cladem percipiat. Quo mihi optime institutam habuisse adolescentiam, visi sunt veteres Hebræi, qui liberis salutaria quæq; precari solent beneque ominari, ac domi forisque non fortunæ, sed Dei muneri prosperum successum exoptare. Quin & filii officiose magnaue religione ac pietate parentes colere atque obseruare consueuerunt, summisque votis

Lib. 7. de Leg.

*Infantes non
exasperandi sa-
m verbis.*

Genes. cap. 19.

*Liberi à patri-
bus instituendi.*

votis, blandimentis obsequiis, boni ominis voces ac benedicendi formulas extorquere. Hac enim ratione immunes se fore à malis ingruentibus confidebant, ac supremi numinis beneficio, cui cum hi, tum progenitores sua vota nuncupabant, aduersus rerum humanarum casus atque incommoda, summa securitate ac fiducia posse subsistere.

Qui fiat, ut iuxta vulgare prouerbium: Nemo propemodum ex morbo, aut longa peregrinatione melior euadat, vitamque emendatorem assumat.

CAP. XXIX.

INoleuit opinio quædã ac persuasio in Belgica, quæ obijci solet ex morbo conualescentibus: Neminem ex ancipiti morbo diutinoque aut periculosa peregrinatione meliorem effici: quod plerumque ita vsuuenire palam est. Ea siquidem est natura mortalium, vt quamlibet sequis morbis diuexata fuerit, quantumuis anxila terra marique peregrinatione, atque erroribus fuerit agitata, vbi eluâtari contingit, profunda subeat obliuio, atque insistant homines viuere laxius licentiusque, adeo vt posteriora illis sint prioribus deteriora atque insequens tempus, antecedente depioratius. Ideo mihi euenire videtur quod magnus mentis neglectus, nullusque cultus interno homini adhibeatur, qui insitos errores effectusque vitiolos eximat, nempe Dei amor ac fiducia eiusque doctrinæ cognitio, cui se ratio ac voluntas subiicit, omnesque actiones ad illius amussim exigit. Hæc enim efficiunt ac præstant, vt subducamus nos ab iis vitiis, quæ in morbis & periculis sumus detestati: alioqui speciosæ illæ pollicitationes, atque emendatoris vitæ propositum, multa que alia, quibus nos astringimus, irrita sunt, nulliusque momenti. Nam vbi pristino vigori sumus redditæ, ad mores natura recurrit damnatos, fixa ac mutari nescia. Proba ergo vitæ ratio, rectumque viuendi institutû, quid animo cõcipimus, nulla re nisi

A morbo nemo emendatior.

Matth. 12.

Doctrina diuinitus inspirata optimos mores effingit.

Doctrina callosu mentis pabulum.

doctrina celesti, ac diuino spiritu perfici potest, qui nisi discusso morbo menti nostræ insederit, non facile resiliemus à concepto emendationis vitæ proposito, quod non sine latenti afflatu dolor extorfit: sed constanter illi adhærebimus, quamlibet multa ad deflectionem sollicitent. Exstat præclara Plinii iunioris Epistola qua ex amici cuiusdam ægrotatione admodum se testatur: Optimos esse nos, dum lecto sumus affixi: quem enim infirmum aut libido incitat, aut avaritia sollicitat, non est amor deditus, non appetit honores, opes negligit, animosque demittit, ac ferocire desinit, postremo vitam prorsus innoxiam, beatamque destinat, si contingat euadere: Itaque arrepta hinc monendi occasione, cum sibi, tum amico præcipit: Ut tales esse perseverent sani, quales se futuros profitentur infirmi. Quæ quidem exhortatio salubris est ac frugifera. At ignorabat is, nec demonstrare potuit quo ducere, cuiusque afflatu atque adminiculo hæc essent perficienda, Nisi enim virtute Dei, eiusque doctrina fulciri nos contingat, oblata leuissima quaque occasione in pristinos errores labimur, atque æstus rerum humanarum alio nos deuehit, quam ad integritatem, ac vitæ innocentiam, moresque probos atque inculpatos. Siquidem affectus humanus vitæ correctionis promissa extorfit, non fides, non solida vlla doctrina verbo Dei fulta ac stabilita. Ceterum si quis rationem naturalem exigit, nulla mihi videretur magis probabilis, quam quod ad morbo defunctos certatim confluant, congeriones lapidi ac festini, illosque ad iocos, luxum, lasciviam, delicias omnesque voluptatis illecebras inuitent, incitentque, hinc comestationes ac foreria in orbem reducta, quibus adeptam sanitatem illis gratulantur: quæ plerumque obscœnis canticis præstrepunt, dictuque pudenda spectantur. Hæc & pleraque alia facile ægrotum ac nutantem animū suique oblitū in deteriorem partem applicat. His addere cibos

lib. 7.

Ut animi propositum felicem successum obtineat.

Quare quisque suas emendationes.

cibos delicatos ac delectabiles, qui adauctis humori- *Cibi delicati*
bus lumbos stimulant, obscenafq; partes scalpeuri- *libidinis fo-*
unt ac tentigine afficiunt. Hinc ad luxum atque in- *menta.*
gluuiem, ad profusas libidines, ad foedos cōsubitus,
ad enormes atq; effrenes cupiditates reditus: Sic

--- *Ad mores naturæ recurrat*

Juuenal. Satyr.

Damnatos, fixa, ac mutari nefcia.

14.

Tanta est enim naturæ humanæ ad deteriora propen-
sio ac procliuuitas, vt nisi Deus salutis nostræ audis,
continenter aures vellicet, ac calamitate subinde

nos exerceat, omnia in profundam obliuionem de-

uergant. Sic iuxta Esaiam, Tantum sola vexatio in-

tellektum dat auditui: hoc est, Nemo nisi fringuenti-

bus periculis, obortaque calamitate expergiscitur,

atque aures arrigit: nec vnquam frugalis ac mode-

rati victus ratio in mentem venit; aut vlla subit aut

concipitur emendationis vitæ cogitatio, nisi illata

clade: audeum febribus morbisque oppressos, saui-

simis doloribus excruciaci nos contingat. Nihil est

autem quod hominem à Deo magis auertit, atque

alienum efficit, quam rerum omnium affluentia ac

prosperi successus. Afflictio vna est, quæ ad gemitus

ac suspiria ad sanioris vitæ propositum nos reuocat.

Nec cuiquam persuaderi potest, displicere Deo vi-

tam suam, mores studia, instituta, nisi animus moe-

rore aliquo atque ægritudine, corpus morbis iden-

tidem affligatur, ita enim ad salutarem quæque mo-

nita ac vellicationes obtundescit animus: sic mens-

peccandi assuetudine occalluit, vt mitiores castiga-

tiones vel respuat, vel non magnopere iis commo-

ueatur, ne vlla resipiscendi spes se proferat, nisi acer-

biora remedia admoueantur. Hinc illa Dei per Esai-

am comminatio: Quoniam populus non est reuer-

sus ad pœnitentiam se, ideo non est auersus furor

eius, sed manus illius adhuc extenta, ac denuo ad

faciendum exprorecta. Similis est apud Hieremiam

Cap. 29.

Proverb.

*Affluentia fo-
cides & aeo-
dio so facit.*

Cap. 5. & 9.

Cap. 2.

Microsm. 5.

*Alexander
fanciatus fra-
gilitatem suam
agnouit.*

Psal. 88.

Psal. 88.

*Deus castigat
ut emendat.*

querimonia: Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. Rursus: Percussi eos, & non doluerunt, attriui eos, & renuerunt accipere disciplinā, indurauerunt facies suas supra petram & noluerunt reuerti, magnificati sunt, ditati, incrassati, impinguiti, & præterierunt sermones meos pessime. Quocirca Deus aliquando nos premit acerbius, quoad frugem mentemque saniorē reuocet. Sic Alexander Macedonum rex, qui sibi diuinos honores decerni passus est sagitta percussus conspectoque effuse promanante sanguine, hominem esse se meminit, ac confestim ferociam fastumque remisit. Quo spectat illud Psalmographi: Humiliaſti tanquam vulneratum, superbū: omne illius robur cōtriuisti. Quamobrem cum res maxime secundæ existunt, omniaque ex voto atque animi sententia succedunt, ne quis prosperitate successuq. nimio elatus se iactet insolentius, aut immoderate exsultet, sed quisq. secum ipse expendat, ac meditetur res aduersas, damna, clades, pericula, calamitates. morbos, infōrtunia singulis momentis cuiq. impendere, eaq. Deū homini nonnunquam inferre ad emendationem ac medelam, ad erratorum castigationem, & quo respiciat, certamq. salutis fiduciam, erecta in Deum mente concipiat. Quod cuique testarum esse vult, ac nullos non attente obseruare, cum inquit: Si dereliquerint filii eius legem meam, ac mandatis meis non fuerint obsequuti, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata illorum, misericordiam autem meam non auferam ab eis, neq. nocebo in veritate mea. Quibus palam facit, castigari nos ad emendationem, non ad interitum: quo domitis cupiditatibus, cohibitaq. peccandi licentia, ad probitatem ac vitæ innocentiam, ad integros atque incorruptos mores quisque se conferat. Et si quidem Dei in nos animaduersio, quoniam à patetno affectu proficiscitur, summī amoris argumen-
tum

tum, ac beneuolentiae testificatio. Quem n. diligit *Prouerb. 3.*
 Dominus castigat, flagellat autem hominem quem *Hebr. 12.*
 recipit. Quos vero Deus patitur vagari licentius, ac
 viuere laxius omnibusq; corruptelis inuolui. nec ta-
 cito afflatu ab errore reuocat, quoniam pro desertis.
Osa 4.
 habet ac destitutis. Non visitabo, inquit, nec animad-
 uertam in filios, ac filias vestras, cum fornicari fue-
 rint, nec in sponfas, cum adulterio se contaminant: ve-
 sunt nonnullae, quarum etiam nostra aetate edita sunt
 exempla, quae se aliis subiecerunt, anteq̃ cum spon- *Adulteria no-*
 so, cui paulo ante solemmniter se addixerant, congre- *tantur.*
 derentur, ita vt illarū pudicitia à iuali ac cōpetitore
 expugnata sit, vt alius quispiā illam delibaret, vulgo
 aiunt *ghepraest*, antequam peracta nuptiali pompa ac
 celebritate, in thorum genialem se collocarent, spon-
 sum amplexuræ. Ita Deus irritatus scelerum cōtinua-
 tione, ac peccandi assuetudine, manum à percutien-
 do suspendit, ac sustinet illos labi ac corrui in o-
 mne dedecus, pbrum, ignominiam, suisq. desiderijs.
 obsequi: quo viuendi errore primum consequuntur
 turbulentam atque inquietam mentem, qua nihil
 homini obtingere potest, aut calamitosius aut affli-
 ctius: deinde præter infelicem exitum ac mortem a-
 cerbam, in qua nihil habent, quo se fulciant, sempi-
 ternam poenam atq; intolerandos cruiatus.

Si quando itaq; homini affluant res domesticæ, o- *Gratitudo erga*
 pes, facultates, diuitiæ, auri argentiq. immensa pon- *Deū exigitur.*
 dera, ædes splendide, iuntuosa supellex, vestes ex-
 quisitæ, quibus omnibus cumulate fruitur, nunquam
 illi excitat illius memoria ac recordatio, cuius muni-
 ficentia hæc tam affluenter obrigerunt, atque obla-
 ta sunt. Nihil n. vitij habet ædium ac villarū magni-
 ficentia, pecuniarum, p̃diorum, latifundiorū, iugerū
 possessio, modo vsus spectetur & commoditas: deni-
 que quod præcipuum est, & potissimum exigitur, si
 erga Deum adsit gratitudo, atque in tenuiores bene- *Diuitia non
mala, sed abu-
rum abusus.*

Deuter. 2.

ficientia. Commonuit tale quiddam, ac sedulo inculcavit Moses Iudzorum ex Dei p̄cepto ac traditione legislator, ne quis vnquā admittat, vt in obliuionem is deueniat, cui nos nostraque debemus: Cum comederis, inquit, & satiatus fueris, ciboq; expletus denique ædificia splendida extruxeris, atq. accumularis tibi auri argentiq. vim, pecudes atq. armenta, omnibusq. rebus auctus fueris, obseruato ne eleuetur aut extumescat cor tuum, & excidat menti tua Dominus Deus tuus, omniū istarum rerum largitor. Ne quoque id exprobretur atq. obijciatur ingratis atq. obliuiosis, butyrum de armento, lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum, medullam tritici, & sanguinem vix meracissimum assatim illis Dominus attribuit: verum vbi incrassatus est dilectus, recalcitrauit, impinguatus, satiatus, obesus factus, obliuioni dedit Deum conditorē suum, & ingratus fuit erga auctore salutis suæ. Quapropter huiusmodi desertoribus, atroces minas ac terrores Moses proponit, multasque clades atq. horrendas calamitates illis obuenturas denuntiat: quæ ex his posteri documenta capiant, ac perspiciant, vt apud Hieremiam Deus p̄nuntiat, qui in eodem argumēto versatur, quam malū sit, quamq. acerbum atque amarum reliquisse Dominum Deum suum, nec vllum esse timorem, aut reuerentiā erga ipsum, dicit Dominus Deus exercituum.

Deuter. 22.

Cap. 2.

Lapidis seu gemma terra marique eruta, vel animantium corporibus exenta, qua vi ac facultate polleant, quæue ratione aliquid efficiant.

CAP. XXX.

GEmmis ac lapidibus non deesse suos effectus, modo ne adulterini sint, ac factitii cū ratio, tum experientia cōprobat. Itaq. annuli gestamē, aut monile non minus decenti quā efficaci gemma decoratum & oculos oblectat, ad spectuq. gratū est, & vim salubrem in corpus erexit, idq. non abdita solā occultaq. proprie-

prietate, quam ab astris, vt Marsilius censet, cōsequitur, sed ab emanante virtute, effluxuque latenti, quæ spiritus vitales afficit ac recreat. Vt enim gemmæ ex ambiente aëre obnubilantur densamq. auram concipiunt, atq. halitus copiosos imbibunt. Sic etiam ex se inuisibilem tenuemq. vim eiaculantur ac vibrant. Quanquam enim res solida sit, calor tamen natiuus, deniq. contactus, attritus, confectio vim quam imbutæ sunt, elicit, cordiq. ac cerebro illam communicat. Eranon siquidem gemmam, quæ vulgo Turcosa dicitur, sæpius mutari conspexi atq. expalescere natiuoq. colore destitui, vbi qui hanc gestat, languescit, aut valerudiniarius exiit. eandem rursus cum corpore reuiviscere, ac colorē amabilem, nempe qualis est serenissimi cœli, cœruleū exhibere, ex natiui caloris temperamento. Nec est vlla p̄p̄modum gemma, quæ non mutationem sustineat, si homo vel intemperans est, vel non satis pro dignitate continentiam seruet ac tueatur. Deperit enim illi vis insita, omnisq. nitor sordescit ac obscuratur. Quo fit, vt qui se adulterio contaminant, thorūque legitimū ac genialem commaculant, tum qui vago sordidoque concubitu se polluant, nunquam speciosas nitidasq. gemmas circumferant, sed fuliginosas & nubilas, tū quæ inquinamenta contrahant ex fœdo halitu, quæ cum ab illis tum scortis emanant. Contrahunt enim aliquid vitii ex puridis corporibus, quæ virus exhalant, illatque venenato halitu inficiunt: vt mulieres menstruo inquinatæ speculi nitorem obfuscant. Ceterum si inefficaces essent gemmæ, nulliusq. effectus, non tam accurate, tanq̄ studio Moses indumentum Pontificis, quod Rationale vocant, duodecim gemmis decorari præcepisset, quarum Ezechiel quoque ac Ioannes in Apocalypsi meminerunt: in quibus non solum spectari voluit ornatum ac colorum blandimenta, sed etiam vim mirificam effectusque

Simile à gemmis.

Turcosa.

Impuri gemmas contaminant.

Exod. 28.

varios atq. admirandos, de quib. cum abunde multa alii, de lapillis nobis institueretur sermo, qui animantium alitumque ac piscium corporibus eximuntur, quorū pleriq. ventriculo, nonnulli capiti inhaerent.

*Chelidonius vel
hirundinarius.*

Exiit autem ineunte autumno crescenteque luna ex hirundinis ventre lapillus ab ea auicula chelidonius dictus, qui præsentanea vi pollet aduersus morbum comitalem: valde n. exsiccatur, absumentque humorem tenacem ac glutinosum, qui huic morbo præbet seminarium. Est siquidem hirundo cuius excrementa Tobiz ademerant oculos, calidæ sicæque naturæ: quo fit vt in fornicibus ac concamerata testudine ex vdo molliq. limo tā artificiose nidos suspendant & affigant. Contactu enim suo humorem absument, coguntq. lutum indurescere. Hinc medici cataplasmata ex his configunt atq. hirundinum combustatum puluerē in discutiendis gutturis anginaq; tum morib. efficacissimum experiuntur. Limaces quoq.

Tob. 2.

*Limacine lapilli
quo effectū pol-
lent.*

ac grandiores cochleæ lapillos nobis exhibent candidos, sublongos, scabros, ima sui parte concavos quos è capite expressos, in multos vsus referuare soleo. Vrinā siquidē stranguriosis molliuntur meatusq. vrinarios lubricos efficiunt ac leniunt cōminuti atq. ex vino exhibiti. Cōcrescit id genus lapidis ex liquore mucoso atq. humore lubrico, q. humorib' facilem transitum perficit. Qua ratione & partui auxiliantur hi lapilli, dilatant enim laxantq. locos atque vterum cogunt dehiscere. Linguz autem subditus vnus aut alter miram vim obtinet in cienda salua. Quapropter aridis ac siticulosus in ore volutandum præcipio. Vdam enim efficit linguam, atq. humore fluitantem sitimque ac calorem comprimit. Qua vi & crystallus pollet, si subinde aqua gelida maceratus ori immitatur. Ex herbis eadem præstant portulacæ, cucumis, semperuiuum, quæ vulgo barba Iouis dicitur. Proferunt & rubetæ, seu bufones lapidem, qui nonnunquam

Lapilli bufonis.

nunquam eius animantis imaginem repræsentat, verum annosæ sunt, diuque in arundineris vel inter rubos sentesq. ac vepres delituerunt, antequam lapis in capite concreseat, aut aliquam magnitudinem assequatur. Hæret atq; asseruatur in familia Lemniæna bufonius lapis, qui magnitudine nucem auellanam superat, quem multoties expertus sum tumores atque inflationes à venenatis bestiis illatas discutere cerebro attritu contactuque. Habet siquidẽ eam naturam, qua etiam bestia imbuta est, vt omne virus eliciat consumatque. Si enim sorex, aranea, vespa, scarabæi, glires vlli parti insederint, damnumque intulerint, confestim à nostratib. ad hoc remedium concurritur, admotoque parti affectæ lapillo dolor mitescit, tumorque subsidit. Multa sunt præterea piscium genera, quorum capiti lapides durissimi inhaerent, vt lupo marino, coracino, vmbra, lucio fluuiatili, mugili, & quorum magna hibernis mensibus copia, callariis, quos Belgæ *Schelfisch* nomine indigent, à scabra cute æsquamata. Nam qui colore cinericio, & corporis figura aselli dicuntur, vulgo *Cabbelian*, lapillis magna ex parte carere compertum est, præsertim qui in foemineum sexum referuntur: nam ex masculorum capite exemi lapidem cæcidum ima parte carinatum. Omnium genera contrita, vinoque exhibita dolorẽ cholicum compescunt, ac calculum qui renibus infixus est, terunt ac cõminuunt, non solum grauitate & pondere, vt quidam existimant, sed insita quadam vi, qua humorum collectionem dissipant ac discutunt. Carpionis triangularis lapis trius, sanguinis à naribus profluuium sistit ac cohibet, adstringendi ratione, quod etiam gustu percipis.

De somniorum euentibus & quatenus obseruanda, hisq; adhibenda fides.

CAP. XXXI.

CVM olim incredibili superstitione ac vanitate, somnia obseruare, hisq; fidere atq. ad sensum ad-

*Zeevolf.
Snoek.
Schelfisch.*

Cabbelian.

Carpioni à capite lapis emittitur.

*Leuit. 19.
Deuter. 13.*

*Somnia à Deo
aliquando im-
mitti.
Naturalia
somnia obser-
uanda.*

De Divinat.

hibere soleant homines: Deus Opt. Max. qui neminē torqueri voluit anxiis dubiisq; rebus ac fastidiis; quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit, ne q̃s in his observandis esset curiosus, ac temerarias interpretationes confingeret, euentusque ambiguos comminisceretur. Huiusmodi enim imposturis nonnullos desciscere à Deo, atq; ad impios cultus deuolui. Quod si Deus in somno mentes nostras in exquisita illius voluntate oscitantes vellicat, animisq; nostris salutaria, quæq; illius verbis ac doctrinæ cōsentiunt, inserit: magni ea momenti esse conuenit, summaque veneratione amplectenda: iis n. indicat, quid exigat, quidve a nobis præstari velit eorum, q̃ vel illius splendore illustrant, vel quæ ad nostrum commodum, proximiq; emolumentum spectant. Ceterum illa etiam excutere atq; obseruare fas est, nulla; lex vetat, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamen vt non fixe ac stabiliter illis insistamus, cum plerunq; coniecturæ optatū euentum non consequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulacra menti obiciuntur, ex spiritaliū vaporumq; concursu atq; agitatione excitantur, qui si crassi sint densique ac copiosi, aut nulla insomnia animo obuersantur, aut cōfuse & obscure ea mens discernit ac diiudicat. Quod in temulentis fit, aut quos artus somnus ex lassitudine opprimat. Quo fit vt somnia plerunq; turbulenta sint atque obscura. Cum n. vt Cicero ex Platonis sententia differit, ea pars animi quæ rationis est particeps, somno sopita langueat, atq; altera pars immoderato potu ac pastu sit obstupescita: visa quædam obiciuntur tetra atq; immania, vt cū aliquo misceri videatur, feras hominesq; trucidare, atq; impie cruciari, multa; facere impure cū temeritate atq; impudentia. At qui moderato victu quieti se tradidere, ea parte animi, in qua ratio & consilium consistit, alacri atque erecta, corpore vero nec inopia defecto, nec satietate assuete oppresso; tunc eueniet, vt mens

eluceat, & se vegetam acremq. ad somniamdum praebeat, ac visa tranquilla & veracia occurrât. Cuiusq. n. operi interdum homo intentus est & occupatus, resolutio in somnum corpore, retractat, secumq. versât atq; agitat. Quod cuiq; pro suo vitæ instituto euenire hoc venusto carmine demonstrat Claudianus:

Lib. 3. praefationis.

Omnia qua sensu voluntur vota diurno,

Tempore nocturno reddit amica quies:

Venator defessa thoro dum membra reponit,

Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.

Indicibus lites, auriga somnia curru,

Vanaq; nocturnis meta canetur equis.

Gaudet amans furto: permutas nauita merces:

Et vigil elapsus quatit auarus opes.

Blandaq; largitur frustra sitientibus agris.

Irriguus gelido pecula fonte sopor.

Me quoque Musarum studium sub nocte silentis

Artibus innumeris sollicitare soles.

Nec sane alia obuersantur animo cogitationes aut simulacra, vbi corpus optime constitutum est, quam diurnae actiones ac quotidiana munia. Quod si quando somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inaequalis & interruptus, quem & insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus consueta visiones occurrât: vel crassis, vt Plutar. ait, humorib. abundare

De suenda valetud.

corpus, vel spiritus intus turbatos esse declarat. Sic temulenti ac febricitantes absurdis insomniis inquietari solent, adeo vt pleriq; horrenda spectra se videre

Somnia agrorum & ebriorum.

imaginentur, lemures, striges, harpyias, & q. melancholicis peculiare, cadauerosas facies vultusq. terribiles ac subtristes. Quib; vero bilis flaua redundat, fa-

Somnia varia pro humorum redundantia.

ces, cædes, incendia, pugnas, rixas, iurgia mente concipiunt. Vt sanguinei tripudia, cætilenas, iocos, risus, ac lasciuia quæq; pituitosi largâ aquæ copiâ: Quapropter medici nō prorsus operâ inserint, si subinde ab ægrotis, ac valetudinariis sciscitentur, qua ratione iis nox

transacta sit, quibus insomniis mens fuerit exagitata illa siquidem morbos affectusque corporis indicant, atq; humorū redundantiā commonstrant. Si quis n. sordibus cœnoq. volutari se somniat, foetidos putridosque humores in corpore coaceruatos, indicium est. Si vero inter odoratos fragrantisque flosculos versari: synceros, purosque succos dominari argumento est.

De anno αλμπακτηριακῷ; hoc est, scalari & gradario, septimo & nono, quibus annu corpora hominum manifestā mutationem sustinent: senum: potissima: tertio & sexagesimo. Similiter de dierum criticorum ratione, hoc est, indicium morborum, quibus Medici indubitanter salutem vel mortem agrosi denuntiant.

CAP. XXXII.

Lib. 15: cap. 7.

Avgustus Cæsar, teste Gellio, sibi gratulatus dicitur, suæque incolumitati abunde prospectum existimabat, quod ætatis annum tertium & sexagesimum euassisset. Is siquidem annus raro absque vitæ periculo transigi senibus solet: cuius in Belgica innumera exempla obseruaui. Sunt autem duo annorum numeri, septimus & nonus, qui plexumque rerum vitæque immutationem ac grauius pericula inuehunt. Quo fit ut sexagesimus tertius, qui vtriusque numeri multiplicatam atque inuicem sibi connexam summam continet, non sine periculis aceruo ingruat; nouies n. septem, & sexies nouem, sexaginta tres constituunt, atque ob id climactericus is annus appellatur, quia à septimo orsus, vitam hominis, velut per gradus quosdā, peragat. Itaque omnes qui per septem, aut nouem annos consurgunt, decretorij dicuntur, in quibus magnam mutationem subeunt homines: nam vel calumniis impeti solent, vel grauissimis morbis diuexari, vel periculis obijci, vel denique aliquod perpeti detrimentum ac iacturam vel facultatum vel valetudinis. Nos ergo annorum decursus ac volumina in omnibus etiam ætatibus obseruare soleo, sic ut impuberes atque infantes periclitari expertus sum circa annum quartum, septi-

Annus sexagesimus tertius senibus suspectus.

septimum, nonum, ac quartum decimum. Omnis enim pueritia, C. Celso teste, circa 40. diem periclitatur: deinde 7. anno, postmodum circa pubertatem. Plurimos autem noui, qui ætatis anno 1. & 20. sint periclitati, deinde 28. nec vnquã post reuolutum annũ vel 7. vel 9. ab anticipiti morbo fuisse immunes: qui annorum decursus tametsi non minus anxie ac superstitiose obseruandus metuendusq. sit viris Christianis: nihil tamen vetat circa ea tempora moderate, ac circumspecte vitam victusque rationem instituisse, ne qua humorum copia coaceruetur, quæ his annis fomitem ministret, morborumque seminaria præbeat. Quæ autem ratione per illos annorum circuitus morbi plerunq; in crudelescant, à nemine hactenus explicatum est. Ego eo id euenire conicio: quod certis annorum periodis corpus humanum magnam humorum collectionem ac redundantiam congefserit, quorum motu atq. agitatione morbi excitantur. Cum enim natura ad immodicam repletionem deuenerit, ac conceptacula humorum plenitudinem perferre nequeant, in morbum erumpere necesse est. Quam obrem omne studium operamque conferre expedit ad materiam exsuperantis euacuationem, quod semper vere & autumnò, vel incisione venæ, vel purgantibus medicamentis molendum est: hac enim ratione effeceris, ut post septennale curriculum, aut in quem aliũ annus climactericus inciderit, morbum non metuas, aut aliquam corporis immutationem pertimescas. Ex hac autem annorum obseruatione mos inoleuit apud plerasq. gentes, ut herus fundiq. dominus nouos contractus ineat cum colonis 7. quoq. anno. Eadem ratione sylux ex salice, betula, populo alba & nigra, omnibusq; arbutis, quæ vdo mollique ligno constant, quarto quoq. anno cædi solent: quæ vero ex dura materia consistunt, ut sunt quercus, ilex, robur, vlnus, fraxinus, septimo aut nono mutilari truncariq. postulant.

Lib. 2. cap. 2.

Anni non superstitiose obseruandi.

Cur anni climacterici periculosi.

Quomodo enim tanta pericula anni climacterici.

Simile ab arborum putatione.

Decretorii dies.

Crisis seu indicium de morbo.

Astra ad morborum indicia conferunt.

Non dissimili ratione dies criticos obseruant medici, quos si quis ex Hippocratis præscripto exacte ad calculum reuocet, raro illum frustrari cōtinget, aut in prædicendis euentibus à scopo aberrare. Est autē Crisis subita in morbo, ad salutem aut mortem mutatio, quæ vel quarto, vel septimo, nono deniq. atq; vndecimo, decimoque quarto solet terminari: Non desunt, qui ad lunæ effectum dies decretorios referant. Sic astrologi morborum iudicia decernunt, cum luna consistit in gradibus, qui vel quadrante, vel diametro mundi à signiferi parte distant, in qua hærebat in morbi initio. Ceterum ad hos radios nunc festinus nunc maturius puenit ob velociorem tardio-remq. cursum. Crisis autem non omnib. eadem ob diuersas naturas hominum, atq; ætatum, corporumque discrimen, ac radiorū qui à planetis aliis ad lunā deferuntur. Si decretorio die luna sit in domo sua, seu exaltatione cum Ioue aut Venere, qui benigni sunt planetæ ac salutare, bonam fore crisin portendit. Si morbus in humorum plenitudine consistit: bonum est ipsam in radiis terragonis seu oppositis decre-
scere. Quod si temporib. iisdem luna Soli iungitur, vel Saturno, ominosum est, morbique vel periculum, vel longitudinem denuntiat. Quod si luna decrescens Saturnum comitetur incipiente iam morbo, aut illū diuturnum indicat, aut lethalem. Sin decrescente si-
dere id ipsum eueniat: cito discussum iri ægritudinē indicat, minimeq; periculosam. Cæterum cum salu-
taria nōxiæq. astrorum signa negligi olim, tum non nimis superstitiose iis inhærendum senseo, sed Hip-
poc. potius obseruationibus insistendum, vt quæ mi-
hi semper visæ sunt magis fidæ minusque dubiosæ ac fallaces, modo quis exacte omnia expēdat. Itaq. ego hanc dierum criticorum rationem non tam in astra, quam in naturam morborum corporumq; atque hu-
morum qualitatem ac copiam refero. Natura liqui-

dē cū morbo luctatur, eumq; excussisse laborat, q̄ si in retundenda morbi scuitia torpescat, aut sit inualida, primo quoq; tempore, nempe vel septimo, vel nono ad summum decimoquarto die confictus terminatur. Simile n. quiddam iis corporibus euenit, quod *Simile ab vrbe obsessa.* vrbi arctissima obsidione oppressa, quæ cum nō satis instructa sit com meatu, aliisq; ad ppulsandos hostes præsidiiis, ne minimū quidē insultum perferre potest, sed post vnā aut alteram oppugnationē labascit, atq; in hostium potestatē deuenit. Et quemadmodū nonnunquā intermittitur assultus, impetrato aliquo respirandi spatio, ac rursus redintegratis viribus acius pugna incrudescit atq; intenditur: ita in acutis morbis vsuuenit, in quibus obseruamus morbi impetum vt tempestates ac sciuiores ventos consulescere, sed *Simile à tempestatibus.* denuo tanta violentia renouari, vt natura ægre subsistat, nec vita in septimū diem producenda videatur.

Ceterum cum septenarii numeri vis & facultas in multis naturæ rebus sit animaduersa, ac visi etiam ecclesiastici magnam virtutem illi subesse persuadeāt: medicorū præcipue interest accurate illum obseruare. In secunda siquidem aduersaq; valetudine, in diebus, mensium, annorumque decursu ac morborū iudiciis magnum obtinere momentū, quotidiana experientia cōmonstrant, sic vt etiam qui inedia mori soleant, septimo demum die mortem oppetant, aut ægre, si aliquid lambant ac deglutiant, in nonum vitam prorogare possint, sopitis extinctisq; spiritibus ac calore humoreque vitali consumptis. *Septenarius numerus sanctus.*

Qua ratione speculum obiecta referat: Et quid studiosis, quiq; continenti intuitu oculos fatigant, nitidius speculi lauer comodi præstat, tum qua ratione hebescentem visum restaret.

CAP. XXXI III.

Specula quibus in luxum nostra abutitur ætas, formæq; venustatē veniatur mulierculæ, cū ex aduerso se iis comant ac poliunt, genasq; atq; oculos sibi

Mulieres ornandi studiosa.

fucisq. depingunt, in meliorem vsum excogitavit solertis naturæ industria, nempe vt contemplemur assidue formæ humanæ dignitatē diuinique opificii præstantiam. Quamobrem Plato salubri consilio temulentos adhortatus est, atq. iratos, vt sese in speculo identidem spectarent, confestim à tanta fœditate recessuros. Quod ipsum Socrates adolescentib. consilere solitus est, quo si essent egregia corporis forma, ac facie liberali, ne vitiis illam contaminarent: si vero deformi essent specie, ac statura minus decora, illam ingenii cultu, morumq. honestate pensarent. Inuenta itaque sunt specula, teste Seneca, vt homo seipse nosceret. Multi n. ex his consecuti sunt sui notitiâ, atque optimam vitæ instituendæ rationē: formosus, vt vitet infamiam: deformis, vt cognoscat vitia corporis redimenda virtutibus: iuuenis, vt admoneatur de fluxurâ ætate formam, eoque paranda viatica, quæ auget, non depopulatur senectus: senex ac rugosa anus, vt neglectis carnis illecebris, mortem imminentem meminerit. Ex speculo itaque natura facultatem nata est, vt seipsam videat ac contempletur, inspectoque vultu, fronteq. ac facie, quæ multarum rerum sunt indices, in sui consideratione versetur, naturæque propensionem exploret. Ita enim futuri sumus proprii corporis physiognomones atq. inspectores, nostraq. vitia, si qua externus habitus cōmonstrat, poterimus obseruare, atque iis mederi. Sic scite Plautus in Epidico:

*Non ori causa modo homines aquum fuit
Sibi habere speculum ubi se contemplant suum:
Sed qui perspicere possint cor sapientia.
Agitur perspicere ut possint cordi copiam,
Vbi id inspexissent, cogitarent pestes
Vitam ut vixissent olim in adolescentia.*

Hoc itaque commodi præstat speculi vsus, vt oculorū acie ex continenti intuitu retusam exacuat, oculosq. lassos restauret: colliguntur siquidem spiritus visorii,

novisq.

*Et irati
specula obii-
cenda.*

*Natural. qua-
stion. lib. 1.
Speculi praci-
pui vsus.*

*Ex speculo no-
stram conditio-
nem explora-
mus.*

nonisq; à cerebro resilientibus recreantur. Qua autē ratione speculū ex aduerso imaginem referat, à ple-
 risque dubitatum est. Alii enim in hoc simulacra esse
 opinantur, h. e. corporum nostrorum figuras à nostris
 corporibus emissas : alii imagines nō esse in speculo,
 sed ipsa adspici corpora retorta oculorum acie, & in
 se rursus deflexa. Itaque specula res ostendunt per re-
 flexos radios. Reflexio enim à denso est, ideoque spe-
 cula posticā parte plumbo obducta sunt, ne lumē per
 vitrum directe transmittatur. Res vero opposita ap-
 paret, q̃ pars radii mouens oculum dirigitur in op-
 positū, ideo totus radius velut in partē illā, quasi ex-
 porrectus accipitur, quo cōsequitur vt res oculis ex-
 hibetur. Aduersā autem parte corporis, non auersa
 imagines referunt, q̃ species quæ à corpore solido p
 aërem manat ad speculi superficiem, simplex pura q;
 est. Imagines itaque in speculo collucēt, cum ex eo
 radii luminosi regenerantur: percussī enim ad ocu-
 lum resultant, in quo se conspiciūt, & figuram graphi-
 ce expressam quisque intuetur. Non n. per speculum
 videmus, nec imago formatur in speculo: sed in ocu-
 lo: speculum tamē adiuvat, cum visum referiat. Atq;
 hæc est causā, cur ex porrecti nocte lumen primo in-
 tuitu videamus, radiis retrocedētib; seseq; intuen-
 tib; atq; in se retortis. Hinc collige, cur partes cor-
 poris dextræ efficiantur in speculo laux, & è diuerso.
 Simile enim quiddam accidit, quod tabulæ massæque
 cereæ aut argilaceæ, in quam si sigillum imprimas, il-
 lidasque in reflexu, contrario modo se partes exhi-
 bent. Quod ipsum etiam in Typographicis formulis
 perspicimus, tum laminis affabre calatis, quibus arti-
 ficiosa monochromata, h. e. effigies nullo pigmento,
 aut colorum fūco delineatas exprimi videmus, quo-
 rū semper partes dextræ sinistris correspondent. Ce-
 terum qua ratione contingat solem in speculo à iuis
 subito geminatum conspici, quod etiam in nub. bus

*Speculum quid
oculis conseruat.*

*Speculum cur
ex aduerso
imaginem referat.*

Simile à sigillis.

*Simile ex typis
librariis.*

*Sol geminus in
speculo aqua
subdito.*

fieri solét portentoso omine, vt imperiti quidam existimant, à plerisq. non animaduersum est. Sunt enim qui existimant Caniculam, aut sidus aliud in confinio constitutum spectari, cum Solis splendor omnia astra stellasq. ita obscurer, vt interdum cōspici nequeant. Verum duplex exhibetur Solis imago, primo aquæ, deinde speculi ratione. Aquam siquidē speculi naturā exprimere, omniaque auctiora efficere præter experientiam Virgilianus ille Corydon testatur:

Eclog. 2.

*Nec sum adeo informis, nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis stare mare.*

Vrentia specula.

Primo itaq. speculi fulgor Solis formā reflexu ostendat, deinde aqua, à cuius superficie retorqueri Solis radios contingit. Par est ratio de face, candela, aut Luna speculo aquæ immerso opposita, quæ duplicē rei obiectæ imaginem per reflexionem exhibet. Sunt & in alium vsum excogitata specula cōcaua, quæ Soli opposita per reflexionem ignem flammæq. eliciunt, ac stipulas, festucas, aliosq. fomites ac nutrimenta arida succendunt. Sic Archimedes hostium triremes vrentibus speculis incendiisse legitur. In illis siquidē reflectuntur omnes radii Solares extra locum incidentem, atque ad vnum punctum concurrentes obuia quæque inflammant.

*Archimedis
memorabile
factum.*

Qua vi & facultate polleat aqua visa, seu vinum ardens & causticum, vulgo Brandevin, & quibus id tuto exhiberi possit: obiter admirandi aliquot secretis huius liquoris effus.

CAP. XXXIV.

EXcogitata est superioris ætatis memoria in vsum accommodatam: tuendæ valetudinis secundæ, propulsandæq. aduersæ, Ars stillatitia qua ex herbis liquores ac medicatos succos elicimus, quos tamen non omnino pares cum his effectus obtinere certum est, nec tam efficaces, vt herbarum dilutum aut decoctum, vel denique expressus succus: non tamen prousus reiciendi, vt nonnulli faciliant, nec censendi omni-

minio

mnino inefficaces atque euanidi, cum illorum vis & qualitas nō penitus intercidat atque aboleatur, quod ipsum cum plurima, tum aqua vitæ, seu, vt vocant, ardens ac sublimata, quod ex generoso nonnunquam

*Alambicum
vulgo.*

vino, plerumque ex face cuiusq. villi vapescentis per turbinem seu metam furnariam prunis moderate excalefactam exprimitur, explorari potest. Illius siquidem vim mirificam in multis rebus sum expertus.

*Aqua vita
vñ.*

Quamlibet enim asperum intensumq. gelu existat, liquor is nunquam congelascit, nec in glaciem con- crescit aut cogitur, adeo vt atramentum scriptorium, tum pleraque alia, quibus guttas aliquot admisceri contingit, nunquam frigore constringantur, idque ob extremam caliditatem ac tenuitatem qua est imbu- ta. Quod si experiri velis, syncerane sit, an adulterina

*Aqua vita vñ
exploratur.*

hæc quinta essentia: mantile aut linteum liquore il- lo madefacito, ac flammæ admoneto, si confestim in- ardescat illæso intactoque linteo, efficacissima est. In- flammescunt siquidem sudariola aqua hac macerata, at non consumuntur. Flamma enim leniter modo pe- plo incumbit, nec penetrat, sed lambendo absorbet cognatum sibi, ac familiarem ignemq; naturæ liquo- rem. Quod h. volæ manus non nihil imponas, admota

*Plumbum li-
quefactum vt
non urat.*

ex ardenti papyro flamma: ardescit quidem palma at manus non vritur. Si vero succo maluz aut mercu- rialis manus oblinas, inoffense citraque læsionem

plumbum liquefactum tractare poteris, modo celeri motu id pericias. Non est autem in rerum natura

*Plumbum li-
quefactum &
oleum feruidū
vrentissima.*

plumbo liquido, aut oleo feruido quid vrentius, ad- eo vt si cochlear stanneum aut plumbeum oleo fer- uenti aut plumbo liquefacto immergas, confestim liquefcet ac dissoluatur, quod in feruentissima aqua nunquam effeceris. Oleum enim & pingua quæque feruidissima fiunt, caloremque maximum concipi- unt, sic vt plumbum citissime fluxile fiat, ac lique- scat pinguedinis admixtu, cum aqua prohibeat, quo minus calor in plumbum penetret; eoque fit,

*Quatuor leuif.
inter liquores.*

vt anguillæ in craticula tostæ, vehementer digitos adurant, si incircumspecte versare pergas, adhæret enim pingue digitis ac contem exulcerat: ardoreq; ve-

*Oleum lini &
sesami non con-
gelascit.*

ficas ac bullas excitat. Cum autem quatuor sint, quæ leuitatis ac grauitatis ratione inter se certent, vinum, aqua, mel, & oleum: horum omnium leuissimum, minimeque ponderis est vinum ardens, quod oleo admixtum fluitat, summasque partes subit, oleo inimas subsidente. Est enim illi prorsus excocta terrea omnis concretio, totaque illius substantia ignea, aëreaque effecta est. Proximum huic leuitate est oleum præsertim ex lini & sesami semine expressum, quod nunquam præter cæterorum oleorum naturam, frigore indurascit propter mollitiem atque insitam caliditatem. Huic liquor succedit ex virentibus herbis ignis vi extractus, & vinum defœcatum, quod minimum dulcedinis admixtum habet. Nam vinum exoticum illud, quod bastardum, & quæ nos seropon, aut zerapium vocamus: omnem liquorẽ grauitate superat, ita vt dolia illo liquore oppleta demergantur. Aqua cœlestis, modo ne sit turbida, eiusdem fere cum vino ponderis est, nepe ea quæ mense Maio cœlitus delapsa in multos annos reservatur. Mel vero iis tertia parte ponderosius est. Nullus itaque liquor, qui in aliquẽ vsum corpori humano adhibetur, aqua vitæ, quæ sic appellatur, quod vitam fulciat, seniumque remoretur, aut leuior, aut penetrantior, aut quæ omnia putredine, aut corruptione magis præseruet ac tueatur. Cuius vsus sic inoleuit apud Belgas, vt liberalius quam valetudini commodum est, assumant. Neque enim omnibus, aut quouis tempore eius potus æque salubris est, macilentis siquidẽ, siccaque naturæ hominibus. denique ætate vsus eius admodum perniciosus est, adurit enim corpore, atque humorem natium depopulatur. Obesibus autem corporibus atque humidis, quique pituitosis humoribus redundant, nihil incommodat,

*Vinum ardens
quibus vsui.*

modat, nam & humores excrementofos concoquit, & corpora à lethargo, atque apoplexia, morbisque frigidis vindicat ac tuetur, quapropter hibernis mensibus moderatum illius vsum concedo, nempe fefquidrachmam, quæ cochlearis mensuram implet, exquisitezaccharo edulcatam, adiectoq; exiguo panis primarii bolo, quo minus vi adurenti cerebrum nareſq; feriat, aut hepatis noxæ aliquid penetrabili feruentiq; calore inferat. Foris vero admotum nervis ac musculis, membrisq; algore oppressis auxiliatur, omnesque affectus dolorificos, qui in frigidis humoribus consistunt, compescit ac discutit vi caloricæ, ac celeritate penetrandi. Quin & apoplecticis loquelâ restituit, si seminis erucz & acetiscyllitici momentum illi commisceatur. Quod si id genus factitii vini bis aut ter in alueum stillatitiû immisſum ignis vi extrahatur, incredibilem vim penetrandi consequitur.

Argenti vini prodigiosa vis & natura, quod Belgii à mobilitate Quickſilber dicitur.

CAP. XXXV.

DVo constituta sunt in natura rerum principia, ex quibus constantur ex imis terræ visceribus. omnia metallorum genera, quorum sulphur, ut pater omnia efficit ac molitur: argētum viuum ut matris vice fungens, ea ex se laborari patitur ac produci: primum aurum, mox argentum, deinde ignobile quodq; metalligenus, ut stannum, plumbum, æs, cuprum, ferrum, omniaq; cum suis primordiis affinitatem ac naturæ cognationem habent. Singula enim igni liqueſcunt, atque ad opus quodq; ductile accommodari possunt. Hydrargyros autē, hoc est, aqueum istud argentū ac fusile, quæ vi & facultate polleat, cuiusq; qualitatis sit particeps, frigidæne an calidæ, varie inter se disceptant Medici. Sunt qui frigidum & humidum esse contendunt; argumento quod recta natura re-

Sulphur & argentum viuum metallorum principia.

gilitatem membris inferat, eaque in stuporem ac paralyſim adducat: alii calido ſiccoque affectu eſſe ſtatuant, quod penetrabili vi conſpiciatur, adeo ut in ciſa vena eorum, qui ſemel atque iterum ex morbo Veneroo inuncti fuerunt, argentū viuum emanafſe conſpectum ſit: quod ego fieri crediderim, non ex inſita aut genuina caliditate, ſed quod rebus quibuſdam vrentibus vel exſtinguatur, vel admiſceatur, quibus retundi ſolet atq; hebetari frigida humidaq. qualitas, atq; ignea quædam induci. Eſt ſiquidē pulvis quidam in uſum Chirurgis circumforaneis, præcipitatus dictus, quod opus ſuum celeriter ac præcipitanter peragat. nō ſine grauifſimo corporis incommodo, ardentem enim vim ac deleteriam huiusmodi præparandi ratione adſciſcit ex Chalcanti, aluminis, & ſalis nitri mixtura. Ceterum cum argenteus hic liquor diſſipatus ac diuiſus, ita ruruſ cocat, ſibiq; cohæreat, atq; in ſe conglobetur, ut nō ſit tractabilis, ſingiq; poſſit, nec ullis medicamentis miſceri, niſi illius mobilitas cohibeatur, excogitavit induſtria humana aliquot rationes ac modos, quibus id affici poſſit, eiufq; agilitas domari. Inter quos ille ſecurior eſt magiſq. innoxius, qui ſaltua hominis perſicitur, cui momentum cineris, aut puſillum trituræ oſſis ſepiæ admixtum eſt. Eſt autem ſepia felis marina, cuius oſſe candido & friabili vtuntur aurifices, carne lubrica, ſanguine qui at: amenti uſum præbeat. Ceterum hoc admiratione dignum eſt, quod cum omnia, quæ ex terra eruuntur, quamlibet ponderoſa ſint, huic metallo innatent chalybs, ferrum, plumbum, atque ænea quæq. ſolū aurum ſubſidit, ab eoq. abſorbetur, atque argenteo colore imbutur, qui niſi igne elui poteſt, ſic enim in ſæmum reſoluitur, atque in auras euaneſcit, tererrima odoris ſœditate, non ſine graui aſtantium noxa, ut quibus membra obſtupescant, neruiq. emolliantur: quod ſere in his ſpectatus,

mus,

Pulvis præcipitatus.

Oſſis ſepiæ marinae.

mus, qui deaurandis vasis argenteis occupati sunt, ne-
 que enim argentum auro obduci incrustariq; potest
 nisi argenti viui ministerio, quo vno obsequiosum fit
 ac tractabile: nam cum omnia metalla respuat, solo
 auro afficitur, eoque se commiscet, fingique patitur.
 Sic sæpe experimentum feci in argenti viui sesquili-
 bra, duas plumbi libras innatare, auri vero denariū,
 vel etiam scrupulū, quæ tertia drachmæ pars est;
 demergi. Ex omnibus autem metallis ægerrime ad-
 hærescit argento, ægre admodum plumbo, difficilli-
 me ferro, æri mediocriter. Huius argenti viuacissimi-
 que liquoris conditionem aliqua ex parte æmulatur
 plumbum liquefactum. Omnia siquidē illi innatant,
 ferrum, silices, testæ ac pleraque alia quæ igni non li-
 quefiunt, naturaque sunt fluxili ac fluida: nam cum
 plumbo liquido nihil sit magis feruidum, aurum, ar-
 gentum, stannum illi innatāt quidem, sed conestim,
 vt cera, diffiunt ac dissoluuntur. In eo quoq; argen-
 to viuo affine est, quod in planam tabulam effusum,
 guttis hinc inde dispersis, illam lubrica humiditate
 non imbuīt, nec tabellis inhæret, sed incredibili agi-
 litate motuq; instabili rursus coit, ac globuli in sese
 confluunt, ac conglomerantur, eo quod materia il-
 lis densa sit, coacta, solida, ac continuata, eaque den-
 sitate, vt nihil æreis in se contineat. Quo fit, vt non
 solum ponderis ratione, sed quod nihil æreæ sub-
 stantiæ in se contineat, inimum deuoluitur. Sic A-
 gallochum seu lignum aloes licet leue sit, nec vltius
 ponderis, subsidit atque aquæ immersum in profun-
 dum labitur, quod compactum sit, nec illi quidquam
 inane insit.

*Nihil absque
 argento viuo
 inauratur.*

*Lignum aloes
 licet leue, de-
 mergitur.*

*Quæ ratione in salu inopia carnes, aliæq; edulia à putredine,
 conservari possint. Obiter salu acetig; vis mirifica.*

CAP. XXXVI.

Salis conditura quantopere nobis vsui sit & neces-
 saria, nemo est qui nesciat. Nam præter id quod.

*Quod salis ge-
nus optimum.*

*Sal facundi-
tatem confert.*

In Sympoſ.

sal esculenta quæq. lapida efficiat, gustuiq. ac palato gratissima, cib. q. auditatem incitat, tum omnia à putrilagine vindicat ac tuetur, præsertim cui omnes limosæ sordes excoctæ ademptæque sunt. Sic enim miranti colore splendescit, illoque tuto condiri quæque possunt, atq; in multam ætatem asseruari: absorbet enim consumitque excrementitium omnem humorem, ac cogit densatq; carnes, ac fassamenta quæque ne quid ex ambiente aëre putredinis subire possit. Ceterum mirum cuiq. non immerito videri potest, fecunditatis atq; expugnandæ sterilitatis quandam vim inesse sali: denique agros quosdam feraces illius conspersu efficit, quod à vero non esse alienum experimento compertum habeo. Obesæ siquidem mulieres, quæ magna ex parte effortæ sunt, moderato illius in condimentis vsu fecundæ fiunt, ac cōceptui idoneæ, abstergit n. omnem viginem, vuluamque plus satis vdam ac madidam exsiccatur, efficitq. vt genitale semen facilius vtero minus lubrico adhærescat: aridis autē mulierculis & quibus vterus torridus est, vt fundus & terra siticulosa, humectantia exhibenda: nam falsa ac acria respuunt. Viris quoque lumbos incitare, mouereq. tentiginem Belgæ commonstrant, qui cum salitis affatim vtantur, impense salaces existunt. Sic frequens marinorū piscium esus, omniaq. testacea, ostrea, gammari, locustæ, cancri, cochleæ, conchæque marinæ libidinem concitant caliditatis mordacisq. naturæ ratione. Quæ de causa Ægyptii, Plutarcho teste, à sale omnibusq. salitis abstinerūt, quod salem Venerem irritare persuasum haberent. Itaque insipida potius sumenda existimabant, quam condimento omnium suauissimo vtī, qui mihi nimis superstitiose id obseruasse visi sunt, nec satis valerudini consuluisse, cum à corporibus hominum putrefacti olem salaceat. humoremq. alienum æque adestat. Ita confusa ac putrefacta quod fecunditatem

gnendæque sobolis genuinam quãdam vim insitam habeat, qua cõingalis fœderis societas stabilitur. Ex-
pergefagit enim animi. vigorem. moderatus eius v-
sus, ac non solum in amplexu, figendisq; oculis, sed
in omnibus negotiis obeundis reddit alacriores & e-
rectiores: fœcunditatì autem auxiliari vel illud argu-
mento est, quod immensa vis murium foricumque
in marinis nauibus enasci soleat, & quod mulieres sa-
linariæ continenter pruriant, multarumque prolium
sint feraces: vt quibus naturæ ac piscatores in portum
delati sunt adiumento, qui strenuè rerum suarum sa-
tagunt. Hac inducti ratione in nonnullis regionibus
celoni, iumentorũ pabulo non nihil salis inspergunt,
quo sint ad cibum audiores, atq; ad subeundos labo-
res, gignendumq; magis alacres & erecti. Agris quoq;
sterilitatem eo expugnant, vbi plus satis palustres
sunt atq; vliginosi. Cæterum si oppida, arcesque obsi-
dione oppressas huius penuria laborare contingat,
salsugo ex aqua marina conficienda, quam tum de-
mum efficacem experieris, cum ouum aut succinum,
quod vulgo ambra dicitur, in illa fluierit. Huic in con-
ferendis eduliis viribus proximum est acetum, at vi-
non tam diuturna; nisi n. post aliquot menses priori
effuso, recens condititiis rebus infundatur, mucore
limoque obducuntur. Qua autem vi & facultate pol-
leat, cum ex multis, tum maxime ex eo experiri li-
cet, quod onum in acerrimo aceto triduo macera-
tum, aut plus paulo, in eam teneritatem testa mol-
lescat, vt velut tenuis membrana, per annuli angu-
stiam adigatur. Coticula quoque, aut silex aceto se-
ptem dierũ spatio domitus, digiti attritu in puluere
resoluitur. Hinc Hannibal, quum alpes sibi peruias
faceret, atque Italiz inhiaret, feruenti aceto saxa dis-
soluere ac dissilire coegit alterius oculi iactura; tanta
est enim ac tam penetrabilis aceti vis, vt saxa corro-
dat ac comminuat, cuius aliquando experimentum

*Sal agros &
iumenta sœ-
cunda præstat.*

Salsugo.

Aceti vir.

*Acetum ouum
consumit, ac eo-
rum dissoluit.*

*Margarita a-
ceto macerata
liquefcunt,*

feci in gemma atque vnione feu margarita, fed non admodum fumtuofa, vt erat Cleopatra Ægyptii reginz, quam illa aceto immerfam ac liquefactam (nam eius vis afpera in tabem margaritas refoluit) abforbuit. Simili ratione venenis refiftit, ac peftilentis morbi contagia repellit, fic vt confulte mihi facere videantur qui graffante morbo populari moderatum aceti vsum fibi familiarum reddunt. Diffipat enim ac difcutit vitiofum ærem, & fi quid in corpus hauftum eft, prohibet humores infici ac putrefcere. Sic qui venena ore amungunt, ac fordida vulnera exfugunt, aceto acri os colluunt. Vterum illud ftudiofe obferuandum eft, ne nimius eius fit vſus, atque immodicus: nam cerebro ficcitatē infert, ac ſonnum excutit, quapropter aquæ rofaceæ non nihil admifceri iubeo ac paucillum vini Rhenenſis, crociq; momentum; ſis enim minus incommodi caput accipit. Eiuſdem fere naturæ ſunt, parique affectu, quæ impenſe acida ſunt atque acerba, vt mala citrea, ſeu medica, tum quæ vulgo Aurengia, & id genus pomi, quod ouali forma limonis nomine paſſim innotefcit, cui tam acidus ineſt atque excedētis naturæ ſuccus, vt ſi huic malo per horas aliquot aureum nomifma inferas, imminuto acciſoq; pondere illud eximi deprehendes. Vt autem iſta perfici contingit vi algifica, ac frigore penetrabili, quod æque ac calor adurit: ſic aqua ardens in præſeruandis rebus eſt efficaciffima, ſiquidem carnes ac piſculenta quæque illa imbuta, à putredine tuta ſunt, ac vermiculis intacta. Cyminum vero, modo ne deſit illius copia, & caros, vulgo carui, poſt ſalem præſentanea ſunt in præſeruandis eduliis, ſi illis confricata recondantur, exſiccandi ratione; adeo vt illi qui crebro iis vtuntur, pallescant, atq; ex ſanguine efficiantur, quod humorem omnem natiuum depopulentur. Mel quoque, & quæ ſyrupus, dicitur ſapere melleo, licet non nihil

*Limonis ſuccus
corroſiuus.*

Aqua ardens

*Cyminum
Caros.*

Mel.

ad atrum deurgat, vt Passum quæ Aroba Hispanis *Passum, Aroba.*
 dicitur, nonnullam etiam vim obtinent præseruan-
 di præsertim cerasa, pruna, persica, vuas, omnesque
 fructus arbuteos: quod ipsum etiam in Omphacio, *Omphacium,*
 quæ Agresta vulgo dicitur expertus sum. Omnium Veruys.
 autem efficacissime, si cuiusque generis fructus in
 olla seriatim collocatos, eaque accurate operculo
 obducta ac pice ita oblita, vt nihil vel aëris vel aquæ
 subingredi possit, in putei profundum demergas, cla- *Fructus putres*
 pso anno omnia recentissima inuenies, saporisque *immersi, atque*
 eximii. Cum enim ab ambiente aëre, omnique vi- *in olla recondi-*
 rioso halitu sint remotissima, non est qui corrumpi *ti, diu conser-*
 possint. Humiditas siquidem omnia putredini obno- *uantur.*
 xia efficit, qua sublata, inductaque siccitate, non facie-
 le quid tabescit. Sic Merluca, quæ nobis *Merluca,*
 vocatur (nam Salpa alius est ab illo piscis) tum alii *Stockvisch*
 plerique vento indurati, in aliquot annos asseruari
 possunt, quemadmodum & panis biscoctus, qui nun-
 quam mucescit, quod omnis humiditas excocta sit.
 intensus itaque calor, atque frigus, quoniam ex æquo
 qualitatem siccam inducant, corpora seruant impu-
 tida. Hinc elice, qui fiat vt hybernis mensibus, gelu- *Gelu opportu-*
 que rigido atque aspero, minimo offensaculo crus *num ad crurum*
 frangi soleat. Siquidem ex ambientis aëris siccitate *fractionem.*
 os fragile efficitur ac rigescit, cum id statu cœli hu-
 mido lentescat, ac flexile fiat. Quod ipsum obserua-
 mus in candelis ex cera sæuque confectis.

Tallide mulieres rebicundis, macilentæ obesi: magis sala-
ces, magisq; viri desiderio pruriunt.

CAP. XXXVII.

Mulieres illæ magis feruidæ sunt, acresq; in Vene-
 rem, magisq; auidæ explendæ voluptatis, quibus
 plus caloris insitum est, q̃ fere vsuuenire solet pallidæ

*Famina affate
salaciores.*

ac macilentis, quæque subfusco colore existunt, habent enim illæ partes genitales acri mordacique salugine imbutas, quocirca irrigari humectarique postulant, atque hinc est, quod ætate foeminae magis pruriant, ac concubitum appetant avidius, cum eo tempore iis calor augetur, flaccidus autem fiat visus ac languescat. Qua ratione ruta, thymus, & pleraque impense calida, libidinē in viris extinguunt, acuiunt autem in foeminis. In illis si quidem humorem seminalem depopulantur ac desiccant: in istis consumpta superuacua humiditate atque vligine, incalcescit uterus, atque ad libidinem incitatur. Quæ res efficit, ut vino, quod calorificum est, assatim impleri is sexus cupiat. Obesæ autem & rubicundæ mulieres, quia affluentiori humore perfusæ sunt, semenque genitium dilutum habent, cupidine languida, magisque sedata existunt. Itaque delectum viros habere convenit, nec cuius temere ac precipitanter dexteram iniicere. Quisquis enim gracili atque extenuato corpore, vergentique ætate ac deuxa, eam nactus est, quæ assidua prurigne uritur, quæque lassata non satietur, carnificinam sibi paratam meminerit, quæ idētidem incrudescit, ac magis magisque exasperatur: cum viro tanquam hirudo & sanguisuga continenter adhæreat atque affixa sit, nec patiatur defesso atque exhausto vllas inducias constitui aut tantisper intermitteri congressum maritalem, dum vires collegerit, ac robur virile instauratum sit.

An affluenter atque ausda. an sensim ac parcius, nonnullisq; interualis, urgente siti vel in mensa accubitu, bibendum sit.

CAP. XXXVIII.

PRAECIPUA tuendæ conseruandæq. valetudinis ratio in cibi potusq. temperantia ac moderatione consistit. Quam autē alias de sicco alimento ac panis esu abunde à nobis tractatum est, de potione, & quo cuique modo ac mensura eā adhibere conveniat, dicendum

dum putavi. Principio sanis non potest certo aliquid ac determinate præscribi. Quandoquidem plerique diuersæ potandi consuetudini adæuati sunt, quam citra valetudinis iacturam ac detrimentum mutare nemini procliuè est. Optimus ac securissimus bibendi modus pro sua cuique ætate, pro temporum ratione, pro inueterata inolitæque consuetudine, pro vini vehementia ac viribus decernitur. Sic potus vel vini, vel alterius liquoris sitienti præscribatur ad desiderium redimendum, & ut cibus in sicco ne sit, nec fluitet, sed moderate potu madescat. Subinde itaque modicisq. interuallis corpus potione refocillari debet, ac cibus superinfuso liquore identidem macerari, quo commodius peracta concoctione venas subeat, atq. in corpus digeratur. Omnis ebrietas præsertim iugis ac continuata, Dioscoride teste, pernicio-
sa. quoniam nervi copioso vino diebus singulis obfessi dant manus, totiusq. corporis compago soluitur.

Ebrietas Dioscoridi detestata, lib. cap. 7.

Quapropter moderatam esse decet omnis liquoris, qui temulentiam infert, potationem, in eaque salsamentarios ac lanios nos imitari par est, qui ubi recedunt in frustra concisa carnum pisciumque partes ac segmenta, salsuginem per singulos ordines ac series infundunt, digestaq. sale condiunt. Sic nos quoque, modo valetudini consultū cupimus, cibū decenti ordine ac quantitate ingestum, potu ubi res poscat, irrigabimus. Incoata autē coceptaq. concoctione ventriculus potu fatigare noxium est, interpellat enim ac remoratur naturæ facultates ac functiones, quibus operi insistit, cibumq. concoqui atque elixari prohibet. Ut enim ollæ ac lebetes deuerescunt, atq. ebullire desinunt offusa aqua gelida, sic ventriculus affluenti potione turbatus ab incepta concoctione desistit, seriusque munia sua exsequitur, ac minus exacte cibum concoquit, ut qui ante legitimū temp' inconcoctus, vel in venarum angustias, vel intestinoxū laxi-

Simile à lanis.

Incepta concoctione potu abstinendum.

Simile à re culinaria.

tatem propellatur, quo fit ut cibi usus fructusq. homini pereat atq. ex viscerum obstructioe, quæ humorum putredinem inducit, morborumque ac februm semina acciri contingat. Quod ipsum iis quoq. euenit, qui inter initia, primoq. mensæ accubitu auide se potu ingurgitant. Prolui enim confestim alimenta contingit, nec diu stomacho inhære. Quamobrem consultum arbitror inter edendum non confestim nec auide, sed sensim ac paulatim bibendum, quo commode utraque misceri queant pariq. concoctione perfici illis præsertim, qui meatus amplos habent, venarumq. conceptacula laxa. Qui vero ea vtuntur edendi consuetudine, ut ad prandii medium à potu sibi temperent, assatim bibere debent, quo potius penetret, ac per cibum vndiq. diffunderetur: his quoque, qui ex febris æstuant, potuq. refocillari gestiunt, assuenter bibendum, verum non impigre, nec raptim, sed sensim longoque ac productiore haustu. Sic enim ventriculum vbertim humectat, nec potius confestim in vesicam delabitur. Modicus siquidem potus, nec sitim restringit, nec calorem reprimat, sed magis adauget. Ut enim carbones fossiles in fabrorum vaporario humentibus scopis subinde irrigatz inflammescunt ardentius, sic parciori potu accenditur, non seditur febrilis calor maiorq. excitatur bibendi auiditas. Qui vero ex lassitudine æstuque siticulosi sunt, iis sensim ac placide sedanda sitis. Sic enim liquor magis adhærescit, omnesq. partes aridas humore imbuat. Cæterum huic argumento annectere visum est illos, qui vel ex febris hætica, vel phthisi tabescunt, atq. ex morbis extreme macilentissimi sunt, cibum solidum magis commode deglutire, quam vllum liquorem. Pondus siquidem, cibi que grauitas vias iugulares dilatat meatusq. gulæ peruios facit, sic ut minori negotio delabatur, quod potus efficere nequit: cum n. paries ductusq. gutturis, qui

Sensim non auide bibendū.

Quibus assatim bibendum.

Ab officina fabrilis simile.

Cibum ali-quando commedius, quam potum deglutire.

huiusmodi officiis sunt destinati, collapsi sunt ac subfederint, sic ut latera vtrunque se premant; potus propter tenuitatem, & quod nihil adferat ponderis, illos aggre dilatare potest, atque inoffense permeare, nisi bibant affluenter: hac siquidem ratione dehiscunt fauces, ac potus defluit. Simile quiddam euenit paralyticis, & qui apoplexia feriuntur. Spiritus enim cum *Spiritus non* tenues sunt ac subtiles, non facile à cerebro ad nervos *aque ac cibis* penetrant. Quæ sit ut motus sensusque illis eripiantur, *ad nervos pene-* humores vero qui membra nutriunt, pondere ac gra- *trat.* uitate viam sibi sternunt, aditumque sibi ad partes corporis patefaciunt. Sic radii solares caliginosam den- *Simile à sole &* samque nubem dissecare nequeunt, cum grando fa- *grandine.* cilime id efficiat. Quocirca non est quod quisquam miretur, qui fiat ut paralytica membra nutriantur, cum sentiendi mouendique facultate sint destituta: per lateras siquidem vias membra alimenta suscipiunt, suaque; crassitie sibi viam faciunt, quod ipsum spiritus, tenuitatis ratione, facere non possunt: nervi itaque orbi *Nervi motu &* spiritu animali, membris motum sensumque adimunt, *sensu privati.* sed si per alias vias, quam per nervos nutriuntur, nempe per venarum riuos ac sanguinis conceptacula.

Quæcumque propere ac festinanter maturascunt, vel inßam longitudinem assequuntur, celerius intercidunt, nec diutinam ætatem perferunt: quod infantes ac stirpem aliquot genera commonstrant.

CAP. XXXIX.

UT in arboribus omnisque generis stirpibus quæ *Ab arboribus* spectatissime adolescunt, atque ante legitimum *simile.* tempus, consuetumque morem maturitatem assequuntur, cito intercidunt ac confestim elanguescunt: ita quoque in humanis ingeniis & corporibus, si quæ naturæ dotes ac munera speciosius maturiusque se proferunt, minus diuturna esse solent, ac festinantius dilabi. Non subest enim solida vis, nec penitus firmis

Dentatos nasci, ignominiosum.

Præcoxa cito evanescent.

Serotini fructus diuturni.

Properata minus solida.

Proverbum triviale in pueros præmature agiles.

radicibus nituntur, eoque non temere ad frugem deveniunt. Sic infantes, qui citius dentire incipiunt, vt sunt, qui ex vterilatebris dentari prodeunt, celerissime dentes excutunt. Prima enim illa dentium series ob nervorum, quibus devinciuntur, mollitiem minus stabilis est, minusq; firmiter infixæ. Similiter qui citius ingrediuntur, ac pedibus insistant, inuvalidis minusq; firmis cruribus esse solent. Contra vero qui tardius seriusque incedunt, ingressu vtuntur firmiori minusq; lapsanti. Quod ipsam etiam observatum est in his qui præmature loqui, v'cemq; formare incipiunt, postmodum hæsitantius loqui, minusq; articulate ac significatè proferre verba. Itaque melius est omnia cunctantius procedere, tarda q; incrementa suscipere. Siquidem cum natura suas vires ac facultates cumulatiùs, quam par est, in membra profundat, efficitur vt ætatis accessu defit, quod illis impertiat. Quo fit, vt illæ partes deterius sua munia ac functiones exsequantur: vt quas nullis viribus, aut alimentis confluuiis fulciri contingat. In omni quoque stirpiù genere ac fructibus observamus serotina quæque diutius asseruari: quæ vero festinantius maturescunt, flaccida vietaque fieri ac putredini obnoxia. Celerius siquidem occidit festinata maturitas. Quocirca minus nobis probari solet in adolescentibus præcox ac præmaturum ingenium, tum pleraque naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgatam consuetudinem, aut quam ea fert ætas, præstantius se proferunt. Tales enim minus vitales conspici solent, morreque properata confici. Qua de re exorta est proverbiale sententia apud Belgas, omnia festinantius procedunt, *Het ghaester al voor zyniaer a leene*. Quo designant præter solitum, contraque communè temporis cursum, rerumque ordinem ac rationem, pleraq; evenire aut perfici, desumpta translatione ab infantibus, qui, nedum exacto anni curriculo, pedibus insistant,

insistunt, nulliusque fulti adminiculo hinc inde dis-
cursitant, q̃ postmodum languide perficiunt, atq; ab
incepra incedendi consuetudine desistunt.

*Alimenta aliquando vitari ac venenati aliquid contrahere ex
bestiarum infessu incubitq;. Deinde humanis corporibus
ex diffusis in illa sordibusq; simile quiddā innasci, nempe mu-
res, sorices, glires, ranas, rubetas, eiusq; rei exempla.*

CAP. XL.

Non solum vitiosi virulentiq; humores ex corru-
ptis alimentis corporibus innascuntur: sed prae-
ter aliquot lumbricorum differentias varii quoque
generis animalcula in viscerum latibulis pullulant.
Observatū est enim nostra memoria dissecto mulie-
ris cuiusdam corpore bestiolas exemptas soricib. mu-
ribusque non absumiles, quas natura ex sordido ali-
quo excremento, quo alimenta erant imbuta, produ-
xisse videtur. Calor siquidem natiuus in materiam il-
lam elaborandam occupatus, non aliam speciem,
quam pro subiectae materiae ratione effingere potest:
itaq; insita vis naturae sui generis animalculum effor-
mat, ac molitur; humida illa substantia opifici obse-
quente ac sequaci. Compertum est enim animalcu-
a domestica catellos, feles, mures, sorices, qui nobis
glires dicuntur, atq; id ranarum genus, quod bufo-
nes vocāt, & rubetas, quum passim oberrant, cellasq;
promptuaras depopulantur, aliquando excremento
seminali commaculasse esculenta, quae cum homi-
nes à sordibus non abluant, vel fructibus arbuteis
putamina, membranasq; ambientes non adimant, ex
illa vligine, quae cibariis incumbit, dapesq; polluit ac
foedauit, tale quiddam progeneratur. Quod si ex
putredine limaces, cochleae, mures: ex fimo bubulo
scarabaei, fuci, vespa, ex aëreo madore, humoreq;ne
roscido, erucæ, papilioes, formicae, locustae, cicadae,
progeminant: cui absurdum videri poterit in corpo-
ribus hominum ex simili causa tale quiddam gene-

*Animalculo-
rum in corpori-
bus origo.*

*Bestiola ex sor-
dibus generata.*

*Animalia
sponte, nulloq;
femine nata.*

*Quare mare
piscibus facun-
dum.*

*Aphia, vulgo
Spierinck.*

rati præsertim cū efficacior hic ratio subit, quæ huic rei, causam præbet ac seminarium: illa siquidem iam memorata ex putrilagine, non semine licet illi facultate & viribus respondeat, cognataque sit atq; affinis, pullulascunt. Ista vero quæ in humani corporis lateribus animantur, ex vitali humore, viuoque animante profluxerunt. Non itaque alienum à ratione, aut anile videri debet hoc, quod tractamus paradoxum cum tamen multa conspiciamus aut quædam, hoc est, sponte, nulloque animantis congressu ac concubitu enata, idque ex humore quem circumfusus aëris calor spiritu vitæq; imbuunt. Quam numerosa enim præter immensos terrarum tractus spatiosissimi altissimique Oceani gurgites piscium genera profundunt, atque in hominum commoditatem vsque proferunt. Nihil enim mari fecundius, quod crassioris sit substantiæ, ac spiritu calotifico vndique suffusum. In quo cum multa ex semine, tum pleraque nullius pars complexu atq; adiniculo propagantur. Sic testacea omnia primum ex limoso vdaque vligine nascuntur, tum omnes lubrici pisces, præsertim anguillæ, q̄ postmodū mutuo cōplexu multa sui generis examina procreant. Aphia minutissimi pisces ex spuma maris apud Batavos copiose generantur, vbi post diuturnas siccitates copiosi imbres ingruunt. Siquidē cum ostia Mosæ ac Rheni aëduo Oceani influxu salescunt, æstiuis præsertim mensibus, flumina illa affluentia pluvia diluta atq; irrigata, pisciculis huiusmodi vndiq; scatēt, qui vbi grandescere incipiunt, inito complexu posteritati insistant. Cum itaq; multa atq; admiranda natura rerum, cuius vis Dei munere vndique diffusa est, molietur: nemo anile deliramentū existimet, prodigiosa quædam in corporibus effigiari, cum ligno vermiculanti nec carioso, multisq; rebus inanimis teredines agilesque vermiculi innascantur, quod ætate in caseis multisque eduliis perspicimus, quæ vermibus

vndiq;

vndique scaturiunt. Adde, quod ex sordidis ulceri-
 bus ac vomicis, vnguium, pilorum, testarum, officu-
 lorum, lapidum fragmenta eximantur, ex humorum
 putridorum cōcretu coalita, quin & vermiculos cau-
 datos, atque insolita forma bestiolas vomitu eiectas
 nouimus, præsertim in his, qui morbis contagiosis
 oppressi erant, in quorum horio multoties innatare
 conspexi minuta animalcula formicis affipia, aut iis
 præsertim qui æstiuis mēribus in aqua cœlesti volu-
 tati conspiciuntur, quorum nemo non morbo Nea-
 politano, lueque Venerea forde erat contaminatus.
 Huc itaque spectat narrationis nostræ series, ne quis
 incircumspecte, nulloq; delectu cibos ingerat sordi-
 dos, nec ab iis, quæ foris accidunt expurgatos, ablu-
 tosque. Quod cū plebei negligant, scabie & prurigi-
 nis pustulis infici solent, multisq; vitiis ac cutis af-
 fectibus deformari. Neque n. eo conspiciuntur cor-
 poris habitu & constitutione, ea formæ dignitate, iis
 naturæ dotibus, ea ingenii dexteritate, nec denique
 valetudine tam inculcata, qua patricii ac generosi
 pleriq; qui nihil mentis inferri patiuntur, ne panem
 quidem primarium, nisi extrema crusta accurate de-
 putata ac derasa, reliquoq; eduliorum apparatu ex-
 quisite decentique munditie instructo. Quod ipsum
 non improbo, modo excluso luxu omnia ad frugali-
 tatem, victusq; temperantiam referantur. Ita enim
 institutam habere decet vitæ victusque rationem.
 procures aulicos, vt omnia ad salubritatem, ad decus,
 ad honestatem moresq; inculpatos spectet sic, vt for-
 tunæ splendor, rerumq; successus atque affluentia,
 quæ Dei Opt. Max. munere obligit, non luxui ac pro-
 fusioni, sed moderationi ac temperantiz subseruiat.
 Quare exemplar iis exprimit inuictiss. Hispaniarum
 atque Angliæ Rex, totiusque Belgicæ illustriss. Prin-
 ceps Philip. qui propter amplissimas naturæ dotes, lau-
 diuinum quoddam virtutis simulacrum mortalibus.

*Apossemata
 rudera ac polos
 profundunt.*

*Goutte vor-
 men aqua cœ-
 lesti astate in-
 nascuntur.*

*In victu mun-
 ditie salubri-
 tati demittenda.*

Philippi Regis.

exhibet. Cuius maiestati ac magnificentiæ adiumento sunt tot præstantissimi heroes, quorum auctoritate & consilio florentissima regna, vltroque oblata à parente optimo Carolo Cæsare latissimæ ditiones stabiliuntur.

Solus Lunaq; vis & natura in constituendis excitandiq; temporibus. Quid deniq; aura, aëriq; mutatio in corporibus animiq; hominum ac spiritibus efficiat. Obiter vnde oceanus fluxus refluxusq; ac reciprocatio, qua diei naturalis spacio bis conficitur. CAP. XLI.

Solus & luna effectus in inferiora.

Certa minimeque ambigua serenitatis, vel pluuiæ, ventorumq; signa exhibent solis lunæque radii, qui varios subinde colores sibi adfiscunt, vel ex situ loci cœlique ambitu quem permeare solent, vel ex obiecti natura, vel re quapiam illis effusa: quos si accurate obseruarent, qui imperitiæ rudiq; plebi atque aniculis prognostica obtrudunt, non ita hallucinari illos ac excutire contingeret, nec credulantur turbam vanâ spe ludificari. Ex his enim indubitanter prænuntiari possunt imminentes tempestates ac turbines, & quis futurus sit cœli status, ex quo vel vberem rerum copiam & prouentum, vel penuriam consequimur, multaq; alia quæ eleganti carmine complexus est Virgilius: qui cum fuerit in rerum cognitione versatissimus, omniaque naturæ opera exacte sit persequutus: animos quoque hominum aliqua ex parte illorum viribus effectibusque subiicit. Siquidem pro tēporis ratione, p̄ occasu siderum, pro aëris ambientis qualitate ac quadripartita anni vicissitudine homines aliter afficiuntur, alioq; modo constituti sunt. Sic cœlo núbilo auraq; dēsa ac caliginosa, terrici homines existunt ac subtristes, somnoq; dediti: sereno vero cœli statu, vernisq; mensib. quā omnia frondescunt, alacres sunt atq; erecti, rebusq; iocosis intenti. Discutit n. humorū fuliginem, crassosq; spiritus, qui nostras obnubilat, aëris amœnitas, spiritusq; exhi-

Virgilii laus ob rerum cognitionem.

Status cœli a-
nos immu-

exhilarat, atque animo lætitiā inferit. Quod venusto hoc carmine expressit Virgilius:

Lib. I. Georg.

*Verum ubi tempestas & cæli mobilis humor
Mutauere vias, & Iupiter humidus Austris
Densat, erant quæ rara modo & quæ tarda relaxat:
Vertuntur species animorum, & pectore motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat;
Concipimus, hinc ille animum concentus in agris;
Et læta pecudes & omnes gutture cornu*

Exiliunt enim paulo antea cohibiti spiritus aura placida ac suauis, spiranteq; Fauonio recreantur. Vt enim fumus ac vapores reseratis adibus, ostiisq; patefactis, immisso vndiq; aëre, atque externis flatibus dissipari solent omnesq; porticus ac vestibula situ pedoreque obducta perspirant: ita in corporibus humanis omnes graues halitus, & si qua corpori mephitis inhæret; aut moeror animi, discuti contingit atq; euentilari. Itaq; non interne modo causæ, insititque humores ad sanitatem vel morbum sunt adiumento, sed externi quoq; siderum concursus, atque aëris auræque constitutio ac ventorū qualitas, varias subitasq; mutationes hominum corporibus inferunt, q̃ singulis momentis insequisq; experiri potest. Quis est enim, vt animorum affectus præteream, qui imminente tempestate aliqua aërisque intemperie, triduo etiam antequam ingruar, puncturas in membris non percipiat, ac dolores pulsátiles, neruorum cōtractiones, palpirationes, affectusque alios dolorificos non perfeelicat? Clauisiquidē, calli, verrucæ, cicatrices, glandulæ, nodi, denique si quid luxatum, ruptum, fractum, conuulsum, solutumq; fuerit in aliqua corporis parte, omnia futuram tempestatē prælagiunt; quod non sine acerbissimo cruciatu iis potissime vsuuenire solet, qui aliquid latentis occultiorisque morbi ex scortorū contagio contraxerūt. Hi n. ubi venti rigidi spirare incipiunt, dolorib; promptius infestantur. Intenduntur n.

*Corporis aëris
constitutionis
obnoxium.*

*Valetudinarii
aura mutatio.
nem percipiunt.*

nerui ac rigescunt musculi, agitatique vitiosis humoribus qui membris infixi sunt, acerrime cruciantur. Subest enim illis partibus intemperies quaedam tempestati externæ cognata ac familiaris, quæ carnificinam quandam in intimo membrorum recessu exerret. Qui vero inculpati sunt corporis habitu, firmaque valetudine ac stabili nihil incommodi, nullosque affectus sentiunt. Ut enim sutiles quassæque naues ac rimosæ, citius tempestati succumbunt, ita morbola corpora, quique vacillanti sunt ac dubia valetudine, omnibus expositi sunt iniuriis, omnibusque obnoxii incommodis. Siquidem oborta vel leuissima æris intemperie, dolores illos intensos inferri contingit, aut ubi Sol ac Luna inferioribus aliquam mutationem iaducunt. Hæc enim sidera præ cæteris vires suas non in humana modo corpora, sed in terrena quæque exserunt, quorum vis tanta est, adeoque se in immensum porrigit, ut quæcunque cæli ambitu continentur, suum ordinem ornatumque ac decus ex iis capeant, ac consequantur, omnisque rerum series, atque anni tempora horum arbitrio decurrant. Et quantum superiorum astrorum potentia non sit inefficax, Solis tamen beneficio maxima quæque perficiuntur. Is enim hunc orbem præcipue exornat, omniaque concinne disponit ac moderatur. Huius opera propagantur fata, ac fruges maturescunt, cunctaque incrementa ac progressus suscipiunt,

*A navibus
quassatis simili.*

*Solis & Luna
vis in res inferiores.*

Atque in se sua per vestigia voluitur annus.

Georg. 2.

Magna sane & Lunæ opera in rerum natura apparet, verum Solis effectibus posteriora. Solis enim beneficio illa fruuntur, lucemque ab illo sortitur, sic ut tanta illius pars illustratur, quantum Sol suo splendore irradiat: deficit autem lucis que expers redditur, ubi terræ interuentu lux illi intercipitur. Tunc autem potissime in terrena vires suas explicat, cum vel Soli ex aduerso opposita impletur, atque orbiculata efficitur, vel ubi primum illi coniungitur, his enim die-

*Oppositio pleni-
lunium coniu-
ctio non illumi-
nat.*

rum spatiis augescunt fegetes, conchylia turgescunt, venæ sanguine, ossaque medullis implentur. Quo fit ut concubitus iis temporibus minus officiat. Et quoniam omnia humore imbuunt, fit ut carnes radiis illius expositæ tabescant atque homines somno vinoque sopiti, pallorem capitisque grauedinem contrahant, ac morbo comitiali afficiantur, relaxat enim nervos, ac cerebrum plus satis humectat, mentique vi algifica stuporem infert. Oceani quoque æstus excitare, caussamque reciprocandi illi præbere, non est quod quis ambigat. Siquidem cum perspicimus silenti atque obscura Luna, eaque vel medio orbe dissecta, vel in cornua falcata, siue augescat & minuatur, nullos propemodum fieri aquarum concursus, nec in ullam altitudinem attolli Oceanum, quæcunque etiam littora alluit: Rursum ubi cum sole congregitur, atque innouari incipit, aut in orbem circumducta plena conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum; quis alio, quam in Lunæ motum fluxum refluxumque Oceani referat? Ut enim magnes ferrum allicit, sic sidus hoc terræ proximum, mare attrahit, concitatque. Nam cum Luna oritur, Oceanus circa illas plagas deuoluitur, nempe Orientales, partesque Occidentales deserit: quando vero ad Occasum vergit, in illis partibus crebrescunt fluctus, in iis vero, quæ ad Ortum spectant detumescunt, idque affluentiùs vel parcius pro incremento defectuque lucis, quam lunares radii exhibent. Oceano si cui libeat in Oceano Gallico, nostroque mari, quod se ad Septentrionem porrigit, locorum tractus ad spatia orasque regionum metiri, & quos æstus littora perferant obseruare, luce clarius perspiciet omnia Lunæ motu ad spectuque perfici. Vbi enim hoc sidus exoriens diuersas plagas ac climata collustrat, cursumque suum per cœli meatus prosequitur, eo æstum fluxumque directo

*Æstus Oceani
cussa.*

*Luna mare
concitat.*

*Simile à ma-
gneti vi.*

deferri contingit, quo radios dirigit, & quas terræ partes ac littora ex aduerso sibi oppositas respiciat. Ut enim Sol ex humenti gramine humorem elicit, multamq. aquæ vim ex mari, stagnis paludibusq. absorbet, vnde pluviarum origo existit, vt deniq. multæ herbæ, q̃ hinc Heliotropia dicuntur, Solis vi ac calore qui humorem allicit, circumaguntur, eiusq. iter ab ortu in occasum expansis patulisq. flosculis comitantur: ita Lunæ vi Oceanus modo in hoc, modo in illud litus impellitur, eoque se inclinatur, atq. in illam oram decumbit quo sidus feratur. Cuius rei aliquod dabo specimen, ac quorundam locorum, vrbiumque ac littorum, quæ mare alluit, exempla præferam, Principio quo omnia exacte percipi queant, hoc axioma seu pronuntiatiū subiiciendum putavi: Lunam semper auersis à Sole cornibus, si crescat, ortum spectare: si decrescat occasum, quæ triduo plerumq. in coitu morata demum lucefcit, ac falcata emicat. Singulis vero diebus ab incremento à Sole remotior ad septimum vsque augescens medio orbe diuisa spectatur: eaq. pars illustratur, quæ Soli in Occidentem delato opponitur, illa opaca quæ Orienti obuersa est. Semper enim Luna crescens Solem Occidentē sequitur, supraq. nostrum horizonta conspicitur. Vbi vero decrescit, Solem præcedit, illiq. præuia est, ac supra horizonta antelucano conspicitur, ea semper parte illuminata quæ Solem respicit: eoque efficitur, vt pars incurua, atq. in cornua falcata semper à Sole auersa sit, globosa vero atque in gibbum sinuata, aduersa, Solique exposita. Quarto autem & decimo die cum ex diametro Soli oppositi est, plena perficitur, ipsaque oritur, vbi Sol in Occidentem declinat. Quo fit vt vndique illustretur, Solisque splendorem quaque versum recipiat. Decimo septimo die cum Sol oritur Luna in Occidentem depressa conspicitur. Altero & vigesimo die Sole emerito Luna medias fere cœli

*Simile à Solis
in attractoria.*

*Luna decur-
sus.*

cœli regiones peruagatur, eaque pars, quæ ad Solem
 fertur, lucida est obscuratis reliquis. Deinceps cum
 singulis diebus cursum suum prosequitur, octauo &
 vicesimo demum die & tertia eius parte seu horis o-
 cto, totum Signiferi circulum absoluit: atq. vt annum
 Sol, ita Luna mensem conficit immutatione per se-
 ptimanas illi accedente: nam vtrumq. tempus & post
 primam apparitionē in dimidium orbem accrescit,
 & quo inde plenum efficit, atq; in rotundum circi-
 natur, septem diebus absoluitur, qui geminati qua-
 tuordecim constituunt. Simili modo si inde cum æ-
 quali portione diuisa est, ad secundam diuisionem
 eiusmodi rationem subduxeris, & hos dies reliquos-
 que, cū plane ob oculos Luna declinata est, septem
 inuenies. Quare mensem à Luna immutari perspi- *Mensis à Luna*
 cum est, quam vim illa à solis adspectu cōsequitur, *Belgiu nomen*
 ex se nullis facultatibus ac viribus imbuta. Vbi vero *accipit.*
 cum sole congressum init, aut vndique exposita face
 illustratur, vehementes mutationes terræ marique
 inferuntur: argumento, quod ventos impetuosos
 excitet, crebrisque fluctibus littora pulset. Obserua- *Luna quando*
 tum est autem nostra memoria minimo annorum *tempestatet*
 interuallo iam quartum excreuisse in immensam, *conciat.*
 altitudinem Oceanum, totamque Belgicam dissi-
 paris diuulsæque aggerum molibus miseranda cla-
 de oppressam, idq; hibernis mensibus, quib. vis Lu- *Inundationes*
 næ in concitandis fluctibus, ciendisq; tempestatibus *ineunte hyeme*
 quam æstiuis acrior, sic vt semper aquarum concur- *incrudo sciunt.*
 sus ac redundantia vel in nouilunium, vel plenilu-
 nium inciderit, illæq. regiones ac climata omnium
 primo damno oppressa sunt, in quæ aspectus influ-
 xusq. sideris proxime ferebatur: mox cum aliis litto-
 ribus se obuerneret, illis quoque aquarum violentia
 atque inundatio illata est. Hinc Flandri Oceani sa-
 uientis incommoda primum sentiunt, ac periclita-
 ri incipiunt, proximo Mattiaci, qui Zelandiæ insu-

*Circius.**Noordvest.**Oriens occiden-**ti obuertitur.**Africus.**Suydvest.*

las occupant, mox Brabanti, ac modo hi, modo illi por us, fidzq; alioqui ac tutanauium stationes vndarum vi premi solent, sideris motu in certos regionum tractus conuerso. Exasperant quoq; maris furiam Cori ac Circii, qui ex solstitiali occasu impetuosissime in terras decumbunt, marinaq; aquas longe lateq; in continentem prouehunt, sic tamen vt modo in hanc, modo in illam terræ partem volui fluctus contingat, ac subeunte quæq; regione suas vices pro locorum distantia atq; interstitio, celerius tardiusq; æstum concursusq; maris perpeti. Quæ vt cuiq; exacte innotescant rem paulo altius repetam. Quo die Luna noua conspicitur, quæ semper Occidenti incumbit, q̃ eo Sol inclinatur, cuius fulgore splendescere incipit, & quo plena efficitur; eodem æstus excitari diffundiq; obseruamus, portusque primū vicinos ad certam altitudinē impleri, ac deinceps versus Orientē ad obuia quæq; loca deferri, sic vt subsequen-
tibus dieb. hora vna tardius segniusq; Oceanus moueri incipiat, quod sidus indies ab illo fiat remotius, ac versus meridiem ortumq; elatum à Sole longius recedat. Verbi gratia, Portum Ictium siue Caletum, tum Slusas, quæ vrbecula est in Flandriæ confinibus sita, Brugis contermina, noua plenaque Luna summo æstu implethora plus minus vndecima, ea parte illustrata, quæ in Austrum reflexa est: Arnemudæ ac Metelliburgi tractus hora secunda seu noctis seu diei, Zirizæ hora tertia, Luna in occasum brumalem seu hibernum conuersa, à quo Africus fiat & Sol Capricornum subit, Bergis sesquihora aut duabus serius, Antuerpiæ ac Dordraci Luna inclinata in æquinoctialem occidentem, à quo Fauonii seu Zephyri spirant hora propemodum sexta, Mechliniæ octaua, sic tamen vt modo tardius, modo propere-
rantius mare influat, aëre vel tranquillo, vel ventis incitato. Et cum sex horarum spatio versus occasum
fortæ

fertur, totidem horis refluit ac subsidit, vsq; dū sidus nostrum conspectum egressum iis oriatur, qui aduersum nos vrgent vestigia: tunc siquidē denno exēstuat. Cum vero Luna medix noctis lineam attigerit, indeque ad nostrum hemisphærij deuenerit, rursus in se fluctus residunt. Itaq; obseruandi locorum situs, & ad quam cœli plagam spectent, meriendiq; regionum tractus, atque iis assurgētis labentisq; sideris cursus accommodandus: hac enim ratione proclue admodū erit, cuiq; regioni fluxum refluxumq; assignare. Ceterū ne quis cornua spectanda sibi persuadeat, cum ab illa parte nullos affectus obtrineat; sed *Ad spectus & na portus affu* gibbam deuexamq; quam Sol illustrat, ea siquidem *implet.* pars quæ soli terræq; obuersa est, aquam allicit, illosque portus ac stationes maris affluxu implere satagit, quos è directo splendore suo irradiat. Eo siquidē Oceanus confluit, quo Lunares radii impellunt. Interim hæc meminerint, qui nauigio iter aliquo instituunt, cum Luna oritur, ac se primū in nostro hemisphærio conspiciendam exhibet. si pars quæ à Sole illustratur, in ortum radios reflectat, in his terrarum partib. quæ in Ortū vergunt fluctus in summū excreuisse: rursus si Austro vel occidenti se obuertat, illas partes æstus perferunt, exhaustis exsiccatisque Orientis. Itaque si quis ab ortu vel æquinoctiali vel brumali à quo Euronotus & Subsolanus spirant, in occidentales regiones properat, alto mari, summoque æstu in tractus inferiores deuehi tempestiuum erit; Verbi causā, A Mechlinia, Antuerpia, Dordracō, Bergis, Breda, Boscoducis, Delphis, Gouda & si quæ loca vltèrius sita sint, pleno iam iamque refluxum minitante mari, nauem conscendere expedit. E contra si quis ab Occidente versus Austrinos sinus tra- & usque Orientales cursum instituit, portu vacuo, æstuque aduentante, ac remeantibus fluctibus in altum deferri debet, sic vt pro locorum ratione

obseruet Lunæ decursum, & in quas cœli plagas se
reflektat, quasq; oras ac portuū stationes respectet.

*De Lactu natura ac viribus, & quibus illa prosit vel offi-
ciat.*

CAP. XLII.

*Quibus rerum-
disur lactuca
frigidas.*

Lactuca in acetariis frequentius assumpta, nisi eru-
cam ac nasturtium, tum quæ Parmicz prorsus af-
finis, Dragon vulgo dicitur, admisceas, oculis officit,
ac caliginem infert; incrassat enim densatque spiritus
visorios, atque humorem crystallinum turbidum ef-
ficat, nisi vino eius vis retundatur. Veteres hanc non
initio cœnz, nec primis mensis inferebant, sed po-
stremo, quod Martialis indicat:

Claudere quæ cœnas Lactuca solebat auorum,

Dic mihi cur nostras incoat illa dapes?

*Lactuca ante
& post cœnam
sumenda.*

Quod ipsos nō citra rationē factitasse cenſeo: eum n.
frigida humentisq. sit naturæ, à cœna assumpta effica-
cius somnum conciliat, vini feruorem reprimat, atq;
ebrietati obſiſtit. inducta cerebro humiditate. Noſtra
vero ætas ſalubrius exiſtimat ab eius eſu cœnam au-
ſpicari. Siquidem cū ex prolixiori prandio exigua fe-
re eſſe ſoleat ad cibū auerſitas, mos inoleuit, vt in ipſo
ſtatim accubitu ſatiſcipienti ſtomacho lactucis oleo a-
cetoq; conditis appetentia excitetur: quin & illum v-
ſum lactuca præbet, vt ante omnē cibum in venas de-
lata ſanguinis feruorem reſumat. atque hepatis cor-
disq; calidam intemperiem mitiget, adeo vt im-
modicus eius vſus Venere coerceat. ac concumbendi de-
ſiderium exſtinguat, vt cucumeres, pepones, portula-
ca, camphora. Quamobrem affluentius iis præſcribē-
da, qui cœlibatui addiſti ſunt, ac pudicitiam illa ſam-
tueri cupiunt, quo prurire vtiq; deſinant: iis vero q
matrimonii capitiſtis ſunt alligati. non prorsus reſpu-
endus eſt eius vſus: cum cerebrum illorum aliquādo
ex immoderata Venere contingat ſicceſcere. Verum
calorificis herbis retundi debet eius frigidas, ne ſe-
men genitale plus ſatis diluatur, atq; ad progignēdos
liberos fiat inefficax, parumq. idoneum.

*Lactuca qui-
bus vſus.*

De

De Hippelapathi herba, vulgo Patientia.

CAP. XLIII.

Cum multa sint Rumicis seu Lapathi genera, duo *Oxalis*,
 potissime in esum expeti solent, *Oxalis* vulgo A- Zurckel.
 cedula, vel Acetosa dicta, quæ in acetariis appetentiâ
 acuit, ac nauseam discutit, tum à magnitudine Hip- *Hippelapathi*
 polapathon. Est autem olus oulmosum, foliis amplis *descriptio.*
 ac prælongis, caule, vbi maturuit rubicundo, radice
 flauescēti. Eius esse facultatis hanc herbam experior
 vt carnes, atque edulia quæque quamlibet annosa ac
 peruetusta hac elixata tenerescant, atque esui reddā-
 tur apta. Cum enim lubrica sit humentisque naturæ,
 durissimâ etiam vel bubulam, vel gallinaceam mol-
 lit ac inacerat. Quocirca apud veteres frequens eius
 vsus erat, q̃ cibos concretu faciles præstet aluumque
 molliat. Eiusdem cum hac facultatis est *Arriplex*, &
 quæ à spinoso semine *Spinacia* dicitur, *Lampsanæ*
Dioscoridis affinis, quam designasse puto *Martislem*,
 cum inquit:

Vtere lactucis, & mollibus utere maluis.

Denique Horatium:

*lecta de pinguisimis,**Oliua ramis arborum,**Aut herba lapathi præta amanti, & grami**Malua salubres corpori.**Epod lib.**Ude 3.**De Salina hominû effectû. CAP. XLIV.*

Salina ieiuni præsertim hominibus nulli cibi potusq; *Salina vñ &*
 squalitate dil. ta qua vi polleat, quibusque viribus *effectû.*
 imbuta sit, varia experimenta commonstrant. Nam
 lichenas, mentagram, impetiginem, variolos, serpi-
 ginem, omnisque generis pustulas abstergit. Et si cui
 parti corporis virulentæ bestiolæ infederint, crabro-
 nes, scarabæi, bufones, araneæ, tum aliz plerq; quæ
 suo contactu tumores dolorificos atque inflamma-
 tiones inferunt, inuis confricatione omnes affectus
 subsidunt ac discutuntur. Insuper & scorpions interi-

*Sudor & salina
ex humoribus
vim sortimur.*

Salina quid.

*Quibus os ficitur
vel vatum.*

*Simile ab her-
bis distillatur.*

*Leptosomen
salina noxia.*

mit, aliasq; venenatas bestias conficit, aut saltem insigniter lædit. Insitum est n. illi latens quoddā virus ac venenosa qualitas, quā partim à dentium sordibus atq; vligine, partim ex humorib. vitiosis consequitur. Ad os siquidem ac fauces fumi ex his emanāt, ac spiritum aliena qualitate imbuunt, quo fit vt nonnunquā saporem amarū, vel acidum, vel subdulcem saliuꝝ inesse percipiamus, quemadmodū & sudori: Atq; hinc est quod ieiunis os impenſe olidum existat, atq; halitus graueolentia obuios quosq; feriant inficiantq;. Restagnant enim euaporantq; ē corpore, tanquam ex palude quadā limosa vapores terri atq; insuaues, qui cum veneni naturam obtineant, saliuꝝ fontes vitiant. Est autē liquor hic qui ori innatat, linguamque humectat, aut cibum irrigat, nihil aliud quā pituitosum quoddam excrementum, q̄ in ventriculo ex alimentorum succo conceptum, ad cerebrū defertur, atq; hinc ad linguam facesq; corruatur: Quo fit, vt quibus stomachus pituita redundat, os quoq; saliosum sit, atq; humore immodico perfundatur: quibus vero præcordia æstuant, ac febrili calore torrescunt, lingua omni prorsus humore destituta est, atque vt terra nimis solis ardoribus adusta, finditur. Cū itaq; saliuꝝ qualitas effectusq; ex humoribus emergat (ex illis siquidem illam naturæ facultas elicit, vt ignis ex herbis stillatitium liquorem) facile iniri ratio potest, quare tam prodigiosa efficiat, rebusque nonnullis perniciem adferat. Quod si sani hominis salina ad multa percipitur efficax, adeo vt non modo animalcula quædam, sed argentum viuum extinguat atq; mobilitatem illi eripiat quid de iis statui debet, qui elephantiasi seu lepra ac morbo Neapolitano, aliisq; contagiosis morbis sunt contaminati? Equidem nonni complures qui pustulas atque exanthemata contraxerunt, ad moris ori cyathis, quibus insectorum salina adhererat propter lentorem & venenatum li-

mm

num qui dentibus adherescit, sic vt ea ratione omnis animalium morsus perniciosus sit, licet nerui aut musculi illi non sint, ob saluam contagionem.

De usu lactis, de colostro ac cremore, illud Belga biebt, hunc room indigitant: Tum qua hac coagulari in stomacho prohibent.

CAP. XLV.

Vsus lactis non omnibus æque salubris: siquidem *Lac quibus* qui frigidiore sunt ventriculo, iis acescit, ac præ- *utit.* cordia flatibus distendit, qui vero calidiore corporis temperamento existunt, iis adurit, atque in nidorosos halitus effumat, capitiq; grauedinem adfert. Et cum lac eius sit naturæ vt calore densescat ac spissetur, frigore liquecat: sit vt in æstuandi stomacho *Lac calore in-* *spissatur, liquo-* promptius coaguletur, quod ipsum nulla re inhibetur *scit frigore.* efficacius, quam melle vel saccharo, salisq; momento. Ceterum cum plerosque nouerim ex coagulato lacte, eoque in grumos concreto, strangulatos, spirandi meatu, oborto vomitu, intercluso incõsulte mihi facere videntur lasciuæ aliquot adolescentulæ, prociq; petulci, qui in pomeridianis symposiis colostreis ac cremore aliisq. lactariis se infarciunt, nec ea vino affatim perfundere verentur maximo valetudinis detrimento. Vinum siquidem coalescere facit lac atq; *Vinum & lac* in casei consistentiâ conglobari, quo cum offendatur *commixta v-* stomachus, ac repugnantia elaborare ac concoquere *triosa.* nequeat, omnia ad putredinem deurgunt, magnarumq. ægritudinum seminaria ministrant. Sic pisces *Lac pisces cor-* ac lac, omniaq. acida lacti admixta, vinoque perfusa, *rumpit.* scabiem, ac lepram conciliant. Omnia enim impromiscue sic ingesta, computrescunt, ac corruptioni efficiuntur obnoxia. Colostreis quæ fortante enixaque *Colostrum* boue indelitis habent ganeones, nihil homini no- *Biebt.* centius, adeo vt infantibus etiam triduo à partu lac maternum degustasse perniciosum sit, ac tantum non lethale. Coit enim ac crassescit in corpore, venasque ac sanguinis riuos obstruit, quo minus commode

atque inoffense possent alimenta permeare. Lac autē cum sanguinem concretum dissoluit cyminum, oxymel & acetum scylliticum, angelica, ostrucium.

Podagrici cur salaces, atque in Venerem proni, & quotquot in dorsum decumbunt, duroq; cubili innituntur.

CAP. XLVI.

Plus nimirum salaces podagrici.

Qui articulari morbo obnoxii sunt, magna ex parte salaces esse solent, atque impensius prurire, partim quod ex diutina assuetudine illi rei assueverint, cuius immoderato usu is morbus contractus est: partim quod identidem iis nervi rigescant, atque intendantur, crebroq; in dorsum decubitu humores ad partes genitales confluant. Pari ratione qui frequentius equitant, rŭ qui navium tabulatis incumbunt, atq; in dorsum proŭcti durius cubant, in rem Venerem proni sunt ac pŭclives, incallescunt enim nervi, qui ad partes generando homini destinatas porriguntur; sic vt ex agitatione, influxuq; humorum lumbos incitari contingat, ac tentiginem suboriri. Eadē ratione euenit, vt si quis offendant collidatque pedis pollicē, confestim ex huiusmodi affectu inguen intumescat, ac scrotū, hoc est, rugosum illud testīū inuolucrū condoleŭcat consensus ratione, atq; ob nervorū venarumq; implexam seriem. Vt enim si quis forcipē aut ferramentum aliud calenti ignitoq; foco immittat, nō solum pars igni inserta ignescit: sed etiam ab igne remotior ita plerumq; incalescit, vt contrectari nequeat: ita membris ē directo constitutis dolor infertur, affectusq; morbidus vicinis partib; communicatur. Sic à ventriculo, intestinis, vtero, splene, hepate caput afficitur, atq; ē diuerso cerebro læso, aut intemperie aliqua affecto in subiectas subditasq; partes malum deriuatur. Atq; hinc est quod obstetrices, licet huius causŭam ignorent, explorare soleant in puerorū morbis genitale, illiq; affixos testes, ex quo-

A re febrili similia.

Partes genitales vel secundæ vel aduersæ valetudinis sunt indices.

rum obseruatione etiam adulti cōcipere possunt indubitata vel salutis, vel interitus, denique aduersæ secundæque valetudinis indicia. Si enim testiu loculi flaccidi sint ac languescant, eorumque appendix deprimitur, facultates naturales concidisse, omnesque vitales spiritus q̄ vitam fulciunt, collapsos esse argumento est: Sin corrugatz erectæque sint abditæ illæ partes, ac mentula rigescat, omnia fore salua denuntiat. Ceterū quo euentus exacte præfagio respōdeat, obseruandum in qua corporis parte morbus cōsistat. Si enim in morbis cerebri, & qui supra diaphragma septumq. transuersum constituti sunt, propendent, ac flaccescant genitalia, salutare est, vt e contra contracta esse ominosam intermoritur enim facultas vitalis, ac nerui ad suam originem conuellūtur. Obseruari autem in multis, constante etiam mente vigenteque ratione, ita cōtractos testes, ac penem virilemque pessulum resiliisse, vt lotium reddituri illius adminiculo essent destituti. In omnibus autem affectibus qui infernas partes occupant, auspiciatum est, testes esse corrugatos, pudendumq. subrigidum, reualescere enim hæc indicant illas partes quæ naturalibus facultatibus subseruiunt, atq; ad obeundas functiones ac munia denuo accingi, nullæ siquidem corporis partes citius reuiuiscunt, discussioque morbo vegetas se præbent, atque erectas, quam quæ naturæ parens in occulto constituit.

Aureæ anthemata ac pueriles varicellæ, quæ vulgo Mascelæ dicuntur, vino rubro exigis expugnariq̄ possim, denique lacte bubulo, quæ à mulierculis exhiberi solent, cum huiusmodi pustula efflorescant. CAP. XLVII.

IN morbis qui in sanguinis ebullitione atq; inflammatione cōsistunt, diaphoretica seu discussoria exhibenda, quæq. humores attenuent, quo cōmodius per corporis meatus ac spiracula queant expurgari, non est q̄ quisquā ambigat. Itaq; mirari subit qua ra-

Testes flaccidi vel erecti quæ valetudinis argumenta præbeant.

Cerebri & hie patis affecti præfagium ex testibus.

Genitalia ex morbo primum reuiuiscunt.

*Caltha,
Goudbloem.*

*Vinum rubrū
an sudorem &
urinam molia-
tur.*

*Lac corruptela
obnoxium.*

tione matronarum nostrarum, cum hæc pustulæ eruptionem moliantur, vinum rubicundum exhibeant, quod plerumque astringentis est naturæ atque humorem cogit ac densat. Quocirca ego decoctum confici iubeo ex Calthæ floribus crocatis, quæ vulgo Calendula dicitur, melissophyllo, anetho, hyssopo, satureia, ficubus, aniso, & feniculo, quod cutem relaxat, humorumque collectionem dissipat. Iniri tamen rationem posse video, qua inoffense citraque incommodum præscribi possit, modo tempestive id fiat, cum scilicet omnis humorum imperus ad cutem delatus est: tunc enim eadem ratione propellit, qua illa quæ comprimendo aluum laxant, ut myrobolani, & radix pontica, vulgo Rhabarbarum dicta quibus manifeste astringens vis aliqua inesse percipitur. Itaque astringendi ratione rubellum fuliginem propellit, atque humores fumidos, qui mediis spatiis in hærescunt, ad extimam cutem deuchit. Sic experior in nonnullis vinum nigrum Hispanicum, quod à tingendo *Tinctoor* nostri vocant, aluum ducere, quod tamen dysentericis exhiberi solet, quo aluum sistat. Id efficit partim quod ob crassitiam venas subire nequeat, partim astringendi premendiq; facultate, qua ea quæ intestinis in hærent proluit. Pari ratione rubrum vinum quod calorificum sit, discutiendi vi pollet, ac sudorem elicit. Lac autem nulla ratione exhibendum censeo, cum febricitantibus sit noxium, prompteq; corrumpatur, ac contagio concipiat. Experimento enim comprobatum habeo, moriente aliquo lac liuescere ac corrumpi, omnesque halitus pestiferos in illud deferri.

Tonitru ac fulmine vitari vinum, eumq; liquorem, quæ Belgis Cernissa dicitur: & quibus id prohibeatur, eorumq; vires resistentur.

CAP. XLVIII.

Tonitru & fulmen noxam inferre rei penuriarum cellisque vinariis, nemo non patrum familias luculentio

culento suo damno experitur. Siquidem fulmine va-
 pescit vinum, coloremque resumasciscit, ac genui-
 nus illi sapor aboletur calore igneo ac vi penetrabili
 vrentique. Cereuisia horrendo illo sonitu, motuque
 violento ac concussione acore vitatur, potuique ef-
 ficitur inidonea. Et quanquā æstius calor præcipua
 causa sit, vt liquores acescant, fulmen tamen ac
 tonitru subitam mutationem huiusmodi rebus infe-
 runt etiam hybernis mensibus, cum æstus pederen-
 tim id efficiat. Quod si penora subterranea sint ac
 concamerata, fornicibusque ac testitudine constru-
 ctæ, minus detrimenti poculenta accipiunt, quam
 si tabularis constrata sint. Celerius enim in hæc pe-
 netrat æris auræque intemperies, ac violentius in
 dolia cadosque vinarios decumbit. Quocirca ego
 istos præmunire soleo, antequam tempestas ingruat,
 superposita vasis ferri lamina cum sale, aut silicibus.
 Fulmen enim cum durissimis consistatur, in eaque
 potissime vim suam exserit. Nam rara & tenera in-
 tacta relinquit, quod per ea transitus pateat, nec illis
 inhærescat: eoque fieri videmus, vt quercus atque
 ilex durissimæ celsissimæque arbores fulminis iniu-
 riæ maxime sint expositæ, cum Laurus quæ illi cedit,
 nec renititur, intacta conspiciatur. Sic experimento
 potius, quam ratione comprobatum est Phocæ seu Phocæ.
 vituli marini tegmen, ob id opinor quod contextu Zeehont.
 raro sit, minusque solido, fulmine inuictum esse, si-
 militer & Aquilam eiusque exuias. Ceterum hoc
 omnium scire interest, ac meminisse expedit, vt vale-
 rudini consulant, alimenta fulmine vitata, noxia
 esse, ac pernitiola adeo, vt ne canes quidem contacta
 degustent, inest enim illi vis pestifera, ex qua spiritus
 venenatus in contacta diffunditur, eoq. fit vt à ful-
 mine adustis teterrimus odor emanet, quod in ari-
 stis confictis percipimus, quæ tactu fulminis ro-
 bigine vitata sulphureum odorem narib. offundunt.

*Tonitru & ful-
 men liquores
 vitiant.*

*Ferrum qua
 ratione fulmen
 a liquoribus
 arceat.*

*Robigo Bras-
 vulgo.*

Atque cum indicauimus quid efficiant tempestates hæ naturales, & quid damni rebus inferant: restat, ut quibus ea restaurari possint, ac pristino vigori restitui commonstremus, quod ipsum non facile effeceris, nisi liquorem in aliud dolium transfundas, quod tamen prius defricari debet, deinde decocto foliorum satyreiz, thymbræ, lauri iuglandis; myrti cum hortensis, tum syluestris, quæ *Gagel* Brabantis dicitur, scenniculi, baccarum Iuniperi, Orminij quæ triuali voce Galliticum dicitur, vulgo *Scerley* macerari, exsiccatoq; dolio recondi, postmodum ubi in usum depro-mi contingeret, calorem, odoremq; ac saporem exhibebit grauissimum. Ceuissiam quoque ubi à genuino sapore degenerauit, aut ubi languescit, medicatis odoratisque rebus restituimus, ac saporis gratiam conciliamus, nempe Iridis radice, Zinzibere, nuce-myristica, seu muscata, garyophyllis, lauri baccis, eiusque aridis foliis, Calamo odorato, origano, beta. Cum enim Brassica vulgo *Caulis*, vini naturam corrumpat, tum Beta restaurat, quod nitrosa facultate prædita sit, qua efficit ne vinum in mellis lemorem densescat ac cogatur, quod ipsum & Erucæ semen præstat, sed non sine graui valetudinis dispendio: neruos siquidem vi caustica atque adurenti afficit, morboque articulares inducit, ut resinata quædam vina, atque exoticiis quibusdam rebus condita. Nostri enim canpones sulphure cados suffiunt atq; aquam marinam melle coctam infundunt, non desunt qui lac bubulū illi immisceant: alij calcem, arenam, tritosq; lapides candidos ex Beutimargo in has oras aduectos doliis infernunt, adiectis aliquot salis manipulis, aut sex septemve ouis, quibus omnia vitia vini emendari solent, ac sapor & color in pristinum vigorem restitui, quorum nonnulla tamen minimus noxia sunt, semper tamen factitia natiuis ac genuinis deteriora minusque salubria existunt.

*Ut vitiatum liquorem inflau-
rentur.*

*Brassica vinum
corrumpit, beta
inflauat.*

*Quibus vina
condiri soleant.*

*Tempeſtatis ex marina aqua contactu praſagia, tum quid por-
tendant hyberna tonitrua. CAP. XLIX.*

Obfervauitſq; pius ſcaptha in vltiora littora deue-
ctus, manu ſalo immerſa, aquas marinas proſus
egelidas ac tepore imbutas, quod ipſum tempeſtates
ante triduum imminere portēdit, ventosq; impetuo-
ſos, ac fluctus validos. Cum enim in alto remotoque
mari, vnde ad nos æſtus deuehitur, tempeſtas incu-
buit, aqua marina concuſſa atq; agitata ſeruēſcit, vt-
que manus comploſa, calore perfunditur, mox ad nos
turbines ac tempeſtates deuoluuntur, fluctusque in
ſummam altitudinem intumeſcunt. Sic inuente vere
tempeſtates auſtinæ herbas & gramina eliciunt con-
cuſſu & agitatione aëris concaleſcēta. Similiter ſi
quando hybernis menſibus tonitru ingruit, ac cœlū *Hyberna toni-*
fulmine coruſcat, crebrisq; ignib; æthera micat: ſub- *trua tempeſta-*
ſequituram tempeſtatem ventosq; Typhonicos ex- *tes, praſagium.*
orituros, ac ſæuiſſimos in Oceano æſtus indicat. Cum
enim præter temporis rationem contraque naturæ
ordinem excitatur aëris illa intemperies, neceſſe eſt
validam ſubefſe cauſam, quæ illos turbines commo-
ueat: nunquam enim tale quiddam obſeruauit, quin
poſtridie horrēdæ tempeſtates ſint extortæ magna-
que aquarum eluuiēs. Fulmen enim & tonitru æſtati fa-
miliaria ſunt, quemadmodū & ardentes febres, quæ
ſi hyberno tempore inuadant ac concitentur, ex ve-
hementi id fieri cauſa oportet, quam prohibere ac
reprimere temporis contrarietas non potuit. Quo
ſpectat illud Hippocratis: Minus periculose ægrotant *L. 2.*
ii, quorum vel naturæ, vel ætati, vel conſuetudini, vel
tempori familiaris morbus eſt, quam quibus horum
nulli affinis cognatusque exiſtit.

*Pueros rebus pulchris affici, ac rugoſas deformesq; anus exhorre-
ſcere, quocirca cum annofis ſæminis in eodem lecto non coſta-
candos, multo minus ſi pedibus ex aduerſo illi ſint conſi-
tati.*

CAP. L.

*Nemo non af-
fectus rerum
ammoniat.*

*Pueri deformes
anus fugiunt.*

*Aniculus
halitus pueris
noxius.*

Nemo non mortalium rebus pulcris blandisque-
ducitur, sed præ cæteris tenella ætas atque impu-
beres, qui cum viuidi sint ac gesticulosi, ignem, facu-
las, funalia, scintillas, ac flaminantia quæque auide
spectant, omniaque verborum lenocinia, & quæ ani-
mum demulcent, spiritusque erectiores faciunt, ca-
ptant. Quo fit ut pueri nulla re melius conticescant
quamlibet implacabiles, quam cantilenis, aut cum-
ludentia quæq; oculis admoneas, quod efficit igneus
vigor, atque ærea lucidaque substantia, quo fit, ut te-
nebras exhorrescant, aspectuque terra ac torua auer-
sentur. Sic ubi matrona aliqua verrucosa, vel rugosa
anus infantes vlnis gestant, gremioque fouent, ad pri-
mum statim intuitum plorabundi resiliunt, at si qua
forte elegantiori forma, beneque culta adstiterit, eo
se inclinant, illamque exporrectis brachiis ambiunt.
Quamobrem incōsulte faciunt, qui tetricas aut mo-
rolas nutrices conducunt, aut aniculis alendos com-
mittunt infantes, quæ mansum in os tenerum infē-
rant. Cum enim halitu graui fere sint ac viroso hir-
cumque oleant, fit ut quidquid ex huiusmodi corpo-
ribus emanat, ad se eliciant, eoque afficiatur ut colo-
re giluo existant, ac mustelino, multaque vitia ex il-
larum accubitu contrahant, præsertim si in declinatio-
ni spondæ parte reclinentur, illisque ex aduerso sint
constituti.

*Qui fiat, ut tenella ætas, prægnantes, sacrifici, quiq; solitariam
vitam agunt, ac sedentarii sunt, primo omnium morbis po-
pularibus ac peste corripiantur.*

C. A. P. LII.

*Qui morbis
contagiosis pri-
mum succum-
bunt.*

Illos comperio morbis cōtagiosis, quales autumno
æstiuisque mensibus grassari solent, citius corripī
ac succumbere, qui tenuioris sunt ætatis atque inua-
lida; humidoq; corporis habitu existunt. Cuius ge-
neris sunt impuberes ac sexus mulieris, tū qui otio
sæmoq; dediti excrementorum copiam coaceruant.

Hi siquidem promptius periculis sunt expositi, mor- *Simile à speculo-
borumq. contragia celerius concipiunt. Vt enim per
politurum tersumq. speculum, aut nitida quaq. citissi-
me denso halitu ac fuligine offuscantur: vt denique
ignis leuissimas stipulas, atque arida nutrimenta con-
festim corripit, cum solida serius inardescant: Sic te-
nera corpuscula ingruente primum populari mor-
bo, vt minus armati munitiq. milites in bello, confi- *Simile à mili-
tibus non mu-
nitis armis.*
ciuntur; ppxime mulieres gestantes vterum nō facile
obstistere atque obluatari possunt, quandoquidē ægre
internum onus ferre sustinent, ac iam iam defecturæ
videantur: quo fit vt inuadente vel leuissimo aliquo
morbo, nedum pestis sauitia labascant. Sacrifici vero
& moniales quoniam otio somnoq. dediti sunt; nec
vlla exercitia, laboresq. subeant, ægre aduersus hos
morbos subsistunt. Baiuli autem & vectores, ceteriq.
plebei, ac vulgus promiscuū, quod in omni vitæ vi-
ctusque ratione delinquant ac sordide viuant, ab
huiusmodi quoq. morbis nō sunt immunes, tametsi
eorum nonnihil obindurata laboribus corpora seri-
us iis malis tententur. Ceterum cum pueri in acutis
morbis insultū nō perferant, tum in mitioribus, aut
vbi lenta ægritudine contabescunt, non minus diu
quam adulti cum morbis luctantur: infantes siqui-
dem ea habent potestate, quæ prouectiores actu. Infi-
ta est enim huic ætati vis quædam, vitæque ac vigor
quæ in multos annos sunt propaganda. Hinc Augu- *De finit. Dexi
cap. 14.*
stinus: Pueri, inquit, habent perfectionis modū, ita
vt cum illa & concipiantur ac nascantur, verum in
ratione ac potestate, non in mole. Omnia n. mem-
bra insunt semini, quæ sensim emergunt, ac decus
iustamq. longitudinem consequuntur. Ita ætatis de-
cursu exeat se atque elucet vis rationis, ceteraq; na-
turæ munia perfici incipiunt. Hinc nostrates dictita-
re solent, vbi impuberes laudant ac spe lactant. Sub-
est huic puero virile robur, *Daer stock: een man in...**

Varia natura documenta, rerumq; diuersarum non inconcinna congeries, quæ cū grata breuitate tractare institui, vno velut fasce completti visum est. CAP. LII.

Liquor stillatitius quem ex herbis virentibus elicimus, nunquam putrescit, quod excocta sit omnis terrena concretio, illiq; insit aërea quz dā substantia, quo fit vt nullam decoctionem perferat. Si enim igni admota feruescat, omni sua vi & facultate destituitur: siquidem cum pura sit & defœcata, non habet q̄ adimi illi possit, eoq; fit, vt citius putrescat, ac mure obducatur, quā putealis decocta. Sic cereuisia cocta ex puteali, stagnanteque aqua, licet turbida sit & inquinata, sapidior est, minusq; accessit, quam ex coacta & clara confecta. Turbulenta siquidem si quid habet vitii, excoquitur ac meliorescit. Memorabile est, quod Hermolaus Barbarus ait, aquam septies putrefactam, purgatamq; nō putrescere amplius. Quoniam, vt opinor, exinanita est, atque exempta terrestribus omnis substantia, prorsusque defœcata ab omnibus sordibus quæ illi putredinis causa existit. Sic obseruari Zythi hoc genus, quod plebes *Iopenbier* vocant, certo anni tempore acescere, ac postliminio pristino vigori restitui, quod ipsum in vino exotico euenit Bastardo & Nigro Hispanico, quod mantilia manusque inficit, ac lintea quæque saturato rubore imbuunt, vt cerasa Aethiana, quæ vulgo *Morellen* appellantur.

Duo sunt liquores humanis corporibus non minus grati, quam salubres intus Vini, foris Olei: quorum vsus si moderatus sit, inculcata valetudine homines efficit, tum cruda viridique senecta. Vt autem ocreæ, duriores ac coria quæ rigescunt, situq; sunt obducta, oleo macerata mollescunt, ita corpora hominum, ac potissime senū vino perfusa, mitiora fiunt, minusque rigida ac terrena. Olea vero atq; vnctiones quanquam apud plerasque gentes propemodum in dissuetudinē veniant, eorumq; vsus exoleuit, cum senum, tum im-

menum

*In Coroll.
Dioscor.*

*Vinum.
Oleum.*

*Simile ab in-
mundo certo.*

uenum corporib. salubriter adhibentur; his enim ea-
 densa præstamus, ne externo ventorum impulsu fe-
 riantur ac succumbant, vel laxa efficiamus ne interna
 humorum fuligine strangulentur. Quin & cutis oleo *Oleum venena-*
 imbuta venena respuit, adeo si quis cutem admotis *retundit.*
 cauteriis erodente medicamento exulcerare pergat;
 illamq; oleo perungat, frustrabitur, operamq; luse-
 rit; non n. adhærescunt quæ applicantur, nec pene-
 trant. Intus quoq. assumptum virus acrimoniam re-
 tundit atq; hebetat, venasq; subire prohibet, ac con-
 festim vomitu id exturbat. Oleum vino vel alterius *Oleum cuius*
 generis liquori superinfusum præseruat, ne vel va- *liquori super-*
 pescat, vel corrumpatur. Siquidem aërē arcet, omnesq; *infusum putre-*
 halitus excludit, quæ putredinem inferre possint. *dinem arcet.*

Succinum festucas atq. arida quæq. allicit: at oleo *Ambra.*
 oblita intacta relinquit, qua ratione Otinum quoq.
 vulgo basilicon repellit. Sic magnes allio perunctus
 ferrum respuit, quod pingue quiddā allio insit, quo
 vis eius retunditur, ac minus adhærescit.

Cucumeres & cucurbitæ cum humore turgescāt, *Cucumeres a-*
 eoq. alantur, oleum ita auersantur ac diffugiunt, vt *quam appetunt*
 illi admotæ resiliant ac sese cōtrahant. Omnes enim *oleū respiciunt.*
 stirpes oleo affuso putrescunt.

Vitis si sterile scat, ac præter pampinos, stolonesq; *Vitis ut facili-*
 ac sarmenta nihil proferat, lotio acri ac vetusto per- *da efficiatur.*
 fusā, foecunda efficitur: cum enim redundantiori hu-
 more stranguletur, excitato calore absumtaque ex-
 crementitia humiditate in speciosos vbereque fru-
 ctus protuberat, quod ipsum etiam sit facie vini ra-
 dici affusa. Male autem nostrates vitis foecunditati
 consulunt, qui scrobe facta fuliginem ex fumario *Fuligo faxis*
 derasam circa radicē obruunt: tametsi enim aliquid *noxia.*
 pinguedinis illi inesse videatur, feruida tamen vren-
 tiq. virtute perniciem vineæ effert, eamque arescere
 facit, vi corroderenti.

Orminum, Centrum galli officinis dicitur, cuius

*Gastricum,
Scherley.*

semen festucas, ac puluisculos, aliaque oculis infesta quæ foris incidunt, eximit vi attractoria. Siquidem illud oculo admotum per ambitum illius quaquaversum voluitur, assumtoque humore, ac discussa caligine, turgidum egreditur, ac velut tenui membrana obductum. Ipsa vero herba contraria aculeos spinaeq. extrahit, ac morantes difficilesq. partus accelerat: Vino iniecta mentem exhilarat, animique nebulas discutit, ac Venerem stimulat: liberalius tamen assumpta odoris grauitate caput tentat: Scabras rugosasq; manus molliculas præstant ac leniunt Altheæ maluæq; decoctum: illis autem efficacius fœnigræci, linique semen, quod miti est oleagine imbutum. Conficiuntur autem apud nos contuso lini semine expressoq. oleo fraces formaq; quadrangulæ liba quædam saginando pecori accommoda, quorum si fragmentum aqua cœlesti maceres, manuque illa abluas, pruriginosæ cutis vitia emendari percipies, membraque nitida ac perpolitæ effici. Frontem quoque atque vbera flaccida, rugisq; deformata expolit lini fæx aut amurca, addito gummi Arabici ac tragacanthæ, mastichesque momento, ac Caphuræ perpusillo, quod oculis quoq; rubicundis, ac palpebris lippitudine arida viriatis, atque hiantibus decorem, aspectusq. venustatem conciliat.

*Vt manus la-
nore perpolian-
tur.*

*Vt frons & v-
bera rugis de-
formata nite-
scent.*

*Eur quidam
febricitantes
non sitiant.*

Visum est nonnullis prodigii quiddam simile ægrotos membris esse calidissimis totoque corpore vri, nec tamen vlla siti premi, cum id eueniat eo, quod calor se diffundat, nec cordi vlliq. parti principi in hærescat. Quo fit, vt erumpente sudore, cordeque perspirato, ac discusso calore fumido qui interna viscera occupabat, siticulosi esse desinant: e contra quibus calor in extimam cutem non erumpit, sed intus delitescit, intoleranda siti cruciantur, etiam si foris nulla se caloris indicia proferant, quæ febres omnium perniciosissimæ.

Albu-

Albumen oui conquassatum, calcique viuz ad-
 mixtum vitri fragmenta ferruminat, ac testacea
 quæque ita glutinat, vt dissolui nequeant propter
 lentorem ac tenacitatem glutinosam. Cum enim
 calx cuius liquor admixta in lapidem indurescat,
 tum maxime albo oui confusa, quod muscosum est
 viscoque assimile.

Qui hortorum cultui deditus est, atq; vberem ex
 singulis stirpibus prouentum consequi vult, obser-
 uare eum decet, q̃ inter se consentiant, quæq; discor-
 dent. Siquidē herba altera alterius incremento offi-
 cit. Sic vitis si in brassicæ confinio consita sit, vel lan-
 guescit vel emoritur. Cum enim vitis succulenta sit,
 ac brassica humoris præuida, omnem succū allicit,
 ac deprædatur. Laurus quoque & hederæ viti noxia
 est, eamq; exarescere facit vi calorigifica atq; exsiccant.
 te, q̃ Pseudonardus, quæ Lauandula dicitur, pluribus
 herbis infert intensi caloris ratione, vt Raphanus ob
 acrimoniam, quæ vicinæ quæq; deurit, quo fit vt te-
 mulentia aduersetur, quod vini vim retundat.

Allia prope rosas consita illas odoratiores præstat,
 quia alliorum acrimonia ac caliditas insitas illis vi-
 res excitat atque elicit: quæ enim ex frigidityte lan-
 guescunt, calore acuantur.

Olea medicina est Ciceri, arcet enim abigitq; eru-
 cas; quæ illud erodunt ac depopulantur, idq; odoris
 grauitate, quo fit vt bestiolæ illi non innascantur.
 Cum autem olea amaritudine imbuta sit; brassicam
 herbasque alias præhumidas marcescere facit, quod
 ipsum & Origanum efficit, Ruta & Cyclaminus fa-
 cultate calida atque exsiccante. Scio equidem multa
 huius generis perfici occulta insitaq; vi ac totius sub-
 stantia proprietate, sic vt non semper ratio iniri aut
 effectus causa explicari possit, iuuat tamen, ac volu-
 ptati est Philiatro ac rerum naturalium industrio-
 sagacique inuestigatori probabiles rationes commi-

nisci: quas si prorsus non assequitur, non tamen re-
manifestis fidem derogat, nec affectus ealumniatur,
sed naturam eiusq. opificem admiratione prosequi-
tur. Innumera autem sunt, quorum probabilis ratio
reddi potest. Vesbi causa, Portulaca dentium stupo-
ri medetur, qui ex acerbis acidisq. cōtractus est, quo-
niam glutinosa est ac lentore prædita, quo ab auste-
ris affectos dentes, & quibus deuinciuntur, nervos
lenit, suaq. viscosa humiditate incommodum farcit.
Caliditas autem atque adstringendi ratione id ipsum
facit salis confricatio, aut si paululum casei ouilli vi-
ridis dentibus conteratur. Exsiccat enim dentesque
stupidos stabiles facit, atque ex frigido humidoq. aut
acido humore labantes fulcit.

*Portulaca den-
tium stupori
medetur.*

*Olfactus utro-
que restituitur.*

His qui obesse naris sunt, & quibus olfactus vel
vitiatus, vel abolitus est, efficacissime hunc restaurat
Melanthii semē quod Githa apud Esaiam vertit Hiero-
nymus, Abrotanum, ruta, & quotquot acris vi-
brantisq. sint odoris. Dilatant enim meatum, humo-
resq. atque alienos vapores resoluunt ac discutiunt.
Nihil autem, etiam in senibus expertus sum magis
præsentaneum, quam Mentham identidem naribus
admouere, cuius fragrantiam manifeste percipiunt,
quibus etiam is sensus ad teterrima quæque occul-
luit, omnisque odorandi facultas adempta est. Rapha-
nus quæ Antronomatice Radicula dicitur, primis
mensis inferri debet. Sic enim edendi auiditatem
incitat, ac stomacho minus officit. Quocirca cul-
pandi sunt nostrates, qui peracta propemodum cœ-
na aut prandio illam esitant. Sic enim melius perfici
concoctionem sibi persuadent, cum ventriculo infe-
sta sit, nisi aqua saleq. confersa cibo præmittatur, a-
lioqui graues halitus fructusq. nidorosos ac suboli-
dos excitat. Quod si ex ea dissectam particulam vino
immerges, confectum foetorem contrahit ac grauoco-
lentiam.

*Mentha olfa-
ctum restituit.*

Raphanus.

Ferrò rubiginem è vestigio adimit, illiq. splendorē *Tartarus*, conciliat oleum Tartari, quod ipsum etiā lentigines *VVynsteen*. emaculat in facie omnesq. pustulas fœdas, quæ frontem mentumq. deformant, abolet vi absterforia.

Caphura aquæ coelesti commixta illā à putredine ructuræ præseruat odoris fragrantia: similiter & myrrha, atque Agalochum, vulgo lignum aloes. *Caphura vi putredinem à liquoribus ar-*

Succus quoq. Cyrenaicus, qui vulgo Benzoi vocatur, Styra calamites in arceda à rebus putrilagine, efficacissimæ sunt. Omnes siquidem vitiatos halitus auramq. pestiferam abigunt, atque ambientem aërem, qui fere putredinis causa existit, puriorem reddunt, effluxu grato ac suavi, qui ex calida siccaque qualitate emanat.

Tithymali cuius septem numerantur differentiæ, *Tithymali viscus lacteus verrucas deservit adurenti & caustica.*

Siquidem ob intensam caliditatem ac vim penetrantem, radicem arescere facit, quo facto mox vt scabra quædam crusta decidunt. Pariratione Hermodactylus ac Sauina in puluerem redacta, atque oxymeliti scylliticæ, vel succo Calendulæ commissa clauos callosq. abolent etiam in partibus pudendis, cum à fœdo concubitu contracti sunt. *Verruca ut aboleantur & clauis.*

Æstiuis mensibus ne vinum in congiis citovapescat, aut calore perfundatur, sed inter propinandum frigeat, in labro aqua gelida oppleto collocentur vrcei, aut capaciora pocula: deinde Sal nitrum, vulgo Salpeeter, internatur: tanta frigiditate vinum imbui continget, vt eam vix dentes tolerant. Huius autem qualitas illum in bombardis strepidum efficit; nullo autem sonitu, nec tam valide explodi glandem continget si is eximatur. *Vinum quo minus vapet stat.*

Si quis dilutius bibere instituit ac consultū existimat vinum plus satis meracum infusa aqua mitigandum, non id inter edendum moliri debet, sed sesquihora antequam sit accubiturus. Sic enim coalescunt *Quomodo vinum diluendum.*

inter se liquores, nec repugnanti qualitate concoctioni resistunt. Vulgari siquidem more diluta, tentant caput, ac rugitus flatulq; excitant. Acerba quoque vina ac subaustra dulcibus non commiscenda, nec rubrum candido. Negorium enim faciscunt ventriculo diuersarum qualitatum alimenta, cum aliud properantius, aliud tardius in habitum corporis rapiatur. Quopropter hunc delectum habendum suades, vt in prandio album assumatur, in cœna vero rubrum. Album siquidem prompte delabitur, ac yenas meatulq; vrinarios peruios efficit, ac dilatat: rubrum vero modo generosum sit plus alit, sed ad strictionis est particeps. Quod, si in eadē mensa vtrumq; ppinetur, semper album rubro p̄mittatur. Cum autem diluendi vini rationem nō penitus negligendam censeā, tum illud Plutarchi mihi semper arrisit: Vinum in tempore modice bibendum potius, quam aqua diluendum: deperit enim infusa aqua.

Plutarchi sententia de vino diluendo.

Castaneæ qui feruentur.

Castaneas si quis volet conseruare intactas, nuces basilicas ex iuglande collectas inspergat. Omnem siquidem viginem atque humorem excrementitium, qui cariosas eas efficit atq; euanidas, absorbēt, situlq; obduci prohibent. Est enim eius naturæ nux regia, vt exsiccet, humoremque depascit, vnde salubriter consiliis, vuulæ omnibusq; guttutis vitiis adhibetur, in quem vsum Diacaryon, hoc est, ex nucibus antidotum conficitur, q̄ omnes à capite fluxiones sistit ac reprimat. Et quoniam venenis resistunt, ac venenati aëris contagia disentiunt: compositio diatessetion, quod ex quatuor rebus conflata sit, à veteribus excogitata est, quæ recipit nuces binas ac totidem ficus folia rutæ viginti, aliquot salis grana: quæ contrita si quis ieiunus sumserit, eo die à venenis morbisque contagiosis futurus est immunis.

Dianucum.

Antidotum contra pestem.

Cape naturā ab aliis stirpibus.

Cape præter omnium stirpium naturam de crescente Luna augetur, atque incrementa sumit: crescen-

crefcenre minuitur. Ideo fit, quod Luna immodico illam humore frangulet: cum enim natura succulētum fit vt omnia bulbacea, ac natiuo fucco abunde perfufum, Luna crefcens humorem quidem illi adauget, fed calorē imminuit; qui potiffima cauffa eft, vt incrementa ftirpes capeffant. Eadē ratione enormiter pingues & obefi ftiles funt, nec progengerant, quod calore deftituti funt, qui excrementum feminale fecundum efficit ac prolificum. Atque hinc eft quod cape, aloen, acetabulum, croci radicē scyllam, porrum, compluraque alia natiuo fucco turgida in carnatio laquearibus affixa progerminare perfpicimus: cum enim fucco affatim imbuta funt, calore tantum opus habent, vt profiliant atque fe proferant.

Febres, quæ homines edaces efficiunt, diuturnæ effe folent; itaque mihi femper vifum eft melius fiticulosos effe febricitantes, quam famefcere. Illis enim cum ex flaua bili febris accendatur, affufa humoris copia, fudoreque exficcato facile mitefcunt: Iſtis qui ad cibum auidi funt, ex humore melancholico, atque acida, falſaque pituita febris excitatur, quibus humoribus cum ventriculus perfufus eft, præter rationem edendi cupiditate ducuntur: quo fit, vt ita affecti morbum alant fomitemque miniſtrent, ac diutius cum febre conflentur. Cum autem tres funt pituitæ ſpecies, vt Galenus teſtatur; Dulcis, Acida & Salſa. Prima ſomnolentos efficit, altera famelicos, tertia fitibundos. Horum omnium maxime diuturnos morbos parit quæ edaces homines efficit. Quocirca ſi illos celerius terminari velis, in morbi inſultu cibum ſubducito. Vinum ex ambientis aëris qualitate aceſcere, æſtiu mensēs nobis commonſtrant. Quocirca in ſpecus ſubterraneos penitiſſimaque loca recondi debet, atque accurate obturari. Quod ſi ea commoditas deſit, lardi carniſque ſuillæ ſalitz ſequilibram, aut pro dolii amplitudine maiorem li-

Pingues ſtiles.

*Famelici in-
gſtiente febr.*

De plen.

*Vinum quomo-
do ab acore vin-
dicetur.*

no obuolutâ dolio immittas, sic vt dū vinum depromis, semper id desilire patiaris ad fundum vsq; dum vas exhaustum sit: vinum nec degenerabit, nec vapescet. Omnia enim quæ illi vitii aliquid essent allatura, in suillam incumbunt. Interim arctissime occludi dolii orificium debet, ne quid aëris subeat, ac sacculo vel sale oppleto, vel humēti sabulo muniri. Sic enim nec vapescet vinum, nec acorem contrahet.

Vt autem vinum subacidum aut acetum vini naturā asciscat porri semine effeceris, aut iniectis pampinis accapreolis vitis.

Vinum glutinosum ut infauetur.

Vinum corruptum ac glutinosum lacte bubulo modice salito restauratur. Sunt qui calce, sulphure, & alumine id moliantur, q̄ ne homini infesta sint, ac noxam inferant, Iridis radice & grana iuniperi commiscenda suadeo.

Quo vinum palato arrideat: acceptumq; sit, atque odore coloreque gratum: malum Medicum, seu pomum citriū caryophyllis vndiq; stipatū cado inferas ita vt vinum attingat, eoq; innatet; nam ex madore computresceret, nullum nec vapidum nec mucidum saporem contrahet. sed palato erit gratissimum.

Ruta venenis obfistit.

Mustela Basilisci hostis.

Ruta herba cum multis morbis accommodari possit, multaq; illam dotes commendent: tum illud admirandam eius vim declarat; quod mustela basiliscum præsentissimi veneni serpentem rutæ demorsu præmunita conficiat, ex quo coniti potest, quanta vi polleat contra venena ac morborum contagia.

Itali quomodo anatomiam perficiant.

Medici apud Italos homines facinorosos qui morti addicti sunt, certo anni tempore à præfectis impetrant in dissectionis vsum, & quo rei medicæ studiosi in re Anatomica exerceri possint. Itaque ne illos humores dissipari contingat, aut crassiores spiritus euanescere, omniaq; se aperte præferant; Opii vis, hoc est, succi nigri papaueris binas ternasve drachmas ex vino metacissimo mortem commeritis ex-

Opii vis.

hibent,

hibent, qua potione hausta primum exhalarefcere incipiunt, vclut rifu Sardonio perfufi, mox in fomnū foporemque refoluti, mōte fopiuuntur: tanta liqui- dem pernecitate venas ac vitalia corripit, vt diffecto eorum, qui opio potionati funt, corpore, cordi adhæ- fiffe compertum fit.

Vinum aut cereuifia Soli ventoque expofita fi fe- *Vt vinum aut
alius liquor ci-
to acefcant.*
rius acefcant, fal contufum cum pipere ac fermento
subacido commixtum celerrime id præftant. Quod fi

properatius id perfici velis, Chalybis partem, aut la-
terem femel atq; iterum ignitum in vas cōiicito, aut
Raphani radices immergas: confestim acorem con-
trahent. Mespila quoque, corna immatura, mora vel
ex rubo, vel ex arbore leſta, prunella fylueſtria hinc *Morellen.*

inde incifa, ceraſa Aſtiana quæ foris nigro colore per-
fuſa ſunt, intus ſanguinolento, ſapore acido liquo-
res imbuunt, atq; exuberantiſſimi ruboris colorem
conciunt. Quod ipſum etiam præſtāt anemone flos
pratensis, lambuci ebulique acini. & violæ altilis quæ
caryophyllea nobis dicitur, flos ſpectatiſſimus. Nam *Papauer erra-
ticum noxiſſim.*
papauer illud erraticum agris frumentariis familia-
re, vermiculanti quidem & coccineo rubore liquo-
res inficit: at vſus eius noxius eſt & pernicioſus, ſic
vt explodendus ſit illorum error, qui in agnita ac do-
lore laterali huius vel decoctum, vel deniq; ſtillati-
tium liquorem exhibent, cum aſtringentis ſit natu-
ræ ac narcoticum, hoc eſt, ſtuporem inferens nec ſpu-
tum promoueat.

Elephantiaſis, quam lepræ nomine paſſim deſi- *Leproſi ut ex-
gnaunt, abominandus foedusque morbus eſt, eoq; plorentur.*
gnant, abominandus foedusque morbus eſt, eoq;
extra vrbis pomœria ablegantur, qui ille contami-
nati ſunt. Et quoniam aliquando cognitu difficilis
eſt, conſtituti ſunt apud Belgas Critici ac Cenſores,
qui hos explorant. Ego ex lotio experimentum ca-
pio cui plumbi vſti cineres inſpergo: qui ſi ſubſidunt,
atque in imum vrceoli deuoluuntur, nullum ineſt

corpori huius morbi contagiuro. Sin fluitent, atque in vrinx superficiem hæreant, infectum esse statuo. Indicat enim humorum crassitiem, atq; adustam corruptamq; per corpus vndiq; diffusam melancholiã.

*Argenti vius
effectus.*

Si quando aurifices in crustandis obducendisq; auro poculis intenti sunt, argento viuo id perficiunt, quod calenti foco admotum in fumum grauesq; halitus euanescit. Quod si protenso velamento fumum

*Argentum vi-
uum auro affi-
ciunt.*

excipias, is rursus in argentum viuum coit ac conglobatur, quemadmodum fumus ex carbonibus in densam crassamque fuliginem. Quantopere autẽ res ista metallica auro afficiatur, superius à nobis demonstratum est. Id autem admiratione dignum, q̃ ex morbo

*Aurum ficosis
salubre.*

Gallico inunctus si aureum annulum ore gesserit, ac dentibus linguaq. hinc inde volutet, argentũ viuum quod corpori ex vnctione innatat, in annulũ deuolui, vt sic totus argẽteus eximatur, ac non nisi igni admotus pristino nitore restitatur. Quocirca consulo

*De argento vi-
uo prodigiis
quiddã simile.*

huiusmodi ceromate delibutis, vt id crebro faciant: inhæret enim iis magni metalli huius copia, adeo vt obseruatũ sit, incisa vena aliquot drachmas profluxisse: atq; hinc est, quod tales tantisper pallescant, & tremuli existant, dum aliqua huius metalli portio corpori inhærescit. Quo mirari subit nonnullos scrupuli pondere exhibere puerperis, quo clementius pariant, ancipiti, dubioque experimento, tum pueris etiam ad vermes enecandos: quanquam non dubitetur parum viuumque argentum ceteris esse innocentius, deinde salua alioq. liquore extinctum. Siquidem argentum sublimatum ignis vi ex Chalcantho, alumine, arsenico, tale, nitro, & ammoniaco extractum perniciosissimũ, cui succedit puluis precipitatus rubenti creceoq. colore, quod nonnulli empirici diuidiũ scrupuli pondere deuorandum ficosis exhibent, nō sine faucium ac gingivarum exulceratione, foris autem vulneribus cõrumacibus adhibetur:

tem deriuandam, nisi iisdem vestigiis insistant, eadem grassentur via, parentumque æmulentur vitia. Quisquis enim, vt prolixè toto hoc capite differit, contempto desertoq. Deo paternos auitosque mores imitando consecratur, atque illorum improbitatem ac dedecus exprimit, obiter se rapinis, vsuris, calumniis, adulteriis, fraudibus, fallaciis, captionibus, idolorum cultu, foeda libidine, alaisq. sceleribus contaminat ac polluit, nec Dei præceptis nec monitis acquiescit, sed salutarem eius doctrinam respuit, eadem, qua progenitores, culpa plectitur, iisdem malis

*Pueri non ple-
ctuntur ob sce-
lera parentum.*

redditur expositus. Itaque non patitur Deus paren-
tum peccata imputare filiis, aut vllam posteritatem
puniri ob maiorum scelera, nisi paria cum illis faci-
ant, sed vnuinquemq. delicti sui reum futurum, vt Cy-
priano teste, post edomitam legis duritiem, Euangelii
coruscatione, diuina iustitia non genus, sed personas

*Peccatum ori-
ginale quam
labem contulit.*

iudicet. Quod si quis nobis obiiciat peccatum origi-
nis, quod Adamus nobis inuexit, quo cuiusque mens
iacturam facit diuini luminis, voluntate etiam à Deo
auersa, facile id dilui potest. Cum n. parens fuerit o-
mnium mortalium, atq. ex hoc traduce vitiata sit hu-
mana natura: hæc labes ac corruptela, naturæq. de-
prauatio propagatione in omnem posteritatem est dif-
fusa: vt aßolet in iis, qui ex morbidis parentibus ac

*Exemplum à
vitioso corpore.*

vitiosis humorib. corrupteq. sanguine sunt progna-
ti, p. omnem siquidem vitæ decursum, hereditarium me-
lum iis adhærescit. Itaq. illi peccato potissime sumus

*Peccata actua-
lia.*

obnoxii, non aut alterius generis quorū alia aliis ho-
minib. peculiaris ac propria, quæ actualia dicuntur,
adscititia ac consuetudine aut improborū commercio

*Alia aliquan-
do parentum,
alia filiorum
conditio.*

accerita, non congenita, insitiua, genuina, naturalia,
quarū magna ex parte ista ex superiore emergant ac
pullulent. Ita non semper ea vitia, vel etiam virtu-
tes, quæ parentibus insunt, filiis communicantur, aut
è diverso. Potest enim pater esse idololatra, deco-

& tor, libidinosus, leno, aleator: cū filius frangi sit atque
 ab huiuscemodi vitiis alienus. Vt autē ab Adamo hanc
 labem consequuti sumus, ita eadem nascendi prin-
 cipia nacti sumus maximo enitentiū parturientiūq;
 dolore ac cruciatu, eundem non sine trepidatione
 finē, vitæq. interitum. Itaq; eodem nos luto inuoluit *Omni homini*
 illius p̄creatio, eandemq; asperxit maculam. Nemo *simili introitu*
 autē ex tot millibus non eadē p̄petrasset, si talis fuisset
 oblata occasio, si Adami loco constitut⁹, iis blā-
 dimentis ac pollicitationib. iis illecebris inescari cō-
 tigiſſet, ita vt ireundem laqueum nemo nostrum nō
 incidisset, non eodē hāſſet luto. si ratione eadem ac
 modo, eisdē artib. ac technis mens nostra coepta fuisset
 oppugnari. Q. uemadmodum autē p̄ter Reges & *Simile ab are-*
 Principes, magistratus ac ciuium p̄fecti, q. apud *alieno oppressu.*
 Belgas iam vulgare est, Kemp. iuuandi studio ære a-
 lienō onerant, ac se suosq; ciues ac populares artissi-
 me obligant, acceptique ratione in annuatū debiti
 solutionem obstringunt, etiam eos qui primō quoq.
 tempore nascituri sunt, adeo vt si serius aut maligne
 perficiatur solutio, apud exterās nationes detineri
 possint ac ſiſti. ita vt nō sit liberum egredi, aut absque
 multa se subducere, nisi aut consignata pecunia aut
 data fide ac promisso vadimonio factaq; sponſione:
 ita simili p̄p̄modum ratione Diabolo sumus ob-
 ſtricti, ac tanquam obzrati Adami culpa grauissima
 dāmo impliciti; in eum siquidem errorem ac scelus
 inexpiabile illius transgressionē sumus deuoluti, vt
 nullus hominū ex eo eludari potuiſſet, aut se extri-
 care, nisi clementissimus Pater deuicta p̄ Iesum Chri-
 ſtum diaboli tyrannide in libertatem nos aſſeruiſſet,
 deleto atq. obliterato expunctoque q̄ aduersus nos
 erat, vt Paul⁹ ait, chirographo, siquidē illud ſuſtulit &
 medio, quo nos v̄gebat hostis, affixū cruci, exſpolia- *Coloss. 2.*
 tosq; principatus ac potestates ostentauit palā, triū- *Peccatum mi-*
 phans de illis, tanq̄ exutis, deiectis ac debellatis, con- *gini quomodo?*
 obliteratur.

*Iudicium Do-
mini in illatis
cladibus.*

*Quando proles
damna concipi-
unt ob paren-
tum reatus.*

*Prematurus
interitus unde.
Sapient. 4.*

*Orbitas libero-
rum à Deo.*

Cap. 9.

donans simul omnia nobis delicta, sic ut nihil sit pe-
riculi, ne in posterum vlli imputentur prioris vitæ
commissa; modo fide stabiles conceptaq. illius fidu-
cia totâ tã munifico Domino innitantur. Ceterum ut
incepta persequar, cōtingit aliquo modo filios parē-
tum nomine diuexari, ac detrimēta concipere, suisq;
facultatib. exui, cum in hzreditatē male partam, atq;
opes fraudib. ac versutiis conflatas inciderunt, q̄ oc-
culte Dei iudicio plerumq. dilabuntur, ac vel incen-
dio, vel naufragio, vel populatione deperunt. Sic ut
non patiatur Dominus iniquis parentum rapinis di-
tescere innoxios, aut diutius huiusmodi bonis frui, q̄
aliorum iniuria coaceruata ac congesta sunt. Simili
ratione nonnullos ante diem, ac pperata morte con-
fici sustinet, cum progenitores illorum nomine plus
satis sibi blandiantur, nec aliud, quā opes, latifundia,
honores, dignitates, ambitiosos, fucofosque titulos
meditentur, ad q̄ illi per fas per nefas aditum patefa-
ciunt, nullaq; erecta in Deum cogitatione aut fiducia
nihil nō moluntur, quo amplissimo loco possint col-
locari, cum plerūq; Deus præmature illos ex hac vitæ
statione subducat, nec patiatur diu subsistere, atque
inanes parentum spes foueri. Quod ipsum Sapientis
hac sententia testificari possum; Cum Deo placeret
dilectus, viuēs inter nefarios, translatus est, raptus est,
ne malitia immutaret intellectū eius, aut fallacia de-
ciperet animū illius: propterea properauit illū edu-
cere de medio iniquitatū. Quod cum homines vide-
ant, nō intelligunt, inquit, huius facti causam, nec ra-
tionē inire possunt mortis tã pperatz, atq; accelera-
ti interitus. Ita nonnunq̄ euenit Dei prouidentia, ut
herili filio sublato tota posteritatis spes & expecta-
tio, totiusque familiz columen labascat ac corruat.
Oseas quoq; nonnullos orbari liberis in scelorum vin-
dictam profitetur. Sic n. apud illum Dominus mini-
stratur sceleratis: Auolabit, ut volucris, gloria illorū à
partu,

partu, à ventre, & à conceptu: hoc est, infœcundi &
 rûnt ac steriles, nec vlllos foetus concipient, aut libe-
 ros propagabunt, quos si genuerint, eos interimam
 atq. ex hominibus subducam. Proferunt se innume- *Sterilitas & or-*
 ra, nulla non ætate, huius rei documenta: cum præci- *bita à Deo.*
 puos heroes, atq. aulæ pcceres spectemus non solum
 orbari liberis, sed multum æris alièni contrahere. Qd
 autem David orbatu fuerit filio, quem sustulit ex *2. Reg. 10.*
 Bethsabe Vriz vxore, magna subest diuini iudicij
 ratio. Sequitur enim confestim hanc patrati sceleris
 tragediam grauis vltio ac vindicta, ira diuina non
 tam in Dauidè, quam in puerum accensa. Siquidem
 Deus puerum morbo deplorato afflixit quo septimo
 die, vt acutis morbis assoler, extinctus est. Non e-
 nim passa est extare aut superesse illum prouida Dei
 iustitia, qui sic pgnatus esset: tametsi David, referen-
 te scriptura, humi stratus atque effusus lacrymis, vt
 Deus pueri miseresceret, prearetur assidue. Cuius
 rei hystoria salubre documentum cuique exhibet, vt *Adulteria con-*
 quoad usque humana fragilitas patitur, ab omni im- *uenda.*
 pudicitia se contineat, tum maxime ab earum com-
 plexu, quæ legitime atque ex Dei institutione matri-
 monio coniunctæ sunt. Deinde si quæ orbari contin-
 gar liberis, ne se vexet, excruciet, dilaceret, nec mœ-
 rore, luctu, ac lamentis conficiat. Quæ enim infania, *Non nimium*
 se affligere ob hæc, quæ restitui nequeunt, aut in vi- *dolendum orbi-*
 tà postliminio reuocari? Quocirca laudem meretur *tate liberorum.*
 Dauidis robur, atque affectuum in tam acerbo luctu
 moderatio. Sublato enim è viujs puero, cum paulo *David morte*
 ante squalore esset oblitus, puluere ac cineribus, gē- *pueri non con-*
 tis illius more, obductus, nec ad summum mœrorem *tristatur.*
 quid esset reliqui: confestim omnem excussit mœsti-
 tiam ac regali splendore accubuit. Quod vero ad re-
 liquam tragediæ partem attinet, quæ non minus
 quam prior, funestum ac luctuosum habuit exitum:
 Domin⁹ Dauidis offensu facinore, atroces minas au-

*Adulteria non
impunita.
2. Reg. 12.*

terrores per Nathan Prophetam illi denuntiat: quod expugnato legitimo thoro pudicæ matronæ extinctoq; tam fido duce Vria, maledicendi occasionē iis dederit, qui alieni erant à Dei religione: ac nō solum illius cultoribus insultant, sed in Deum etiam sunt contumeliosi atq; iniurii. Ceterum ut reliquā argumenti partem exsequar: contingit nonnunquā liberis, parentum culpa aliquam notam infamæ vel ignominia inferri, aliquod probum aut dedecus impingi, verbi causa, si mater adulterio contaminata est, si bibacula atq; ebriosa, vllaq; infamia insignata, in liberos pars mali deuoluitur. Ita si quis exincestu

*Liberi quando
sorte cogantur
parentum probra.*

atque illicito concubitu sit procreatus, aut naturali quidem congressu, sed extra coniugii societatem, psemminatus (vnde consuetudo inoleuit, vt tales proles naturales vocentur) huiusmodi conditionis hominibus passim insultant populares, ac conuitiis onerant, vt est natura mortalium in laceffendo promta, procax & temeraria, quanquam ista criminatio in hominum deprauatis affectibus magna ex parte consistat: cum nulla penes liberos culpa resideat. Nec enim puidit Euangelii scriptores in enumeranda Christi generatione plerosq; recensere, qui extra coniugii statum sunt prognati: quod ipsum studio ac data opera factum interpretatur Chrysostomus, ac plerique alii: ne quis insumefcat progenitorum dignitate ac præstantia, nec animum deiciat, si humiles atque abiectos sortitus est, aut qui nullis virtutibus enituerunt, modo ipsi ad res præclaras aspirent atque enitantur. Siquidem propria ac genuina virtus quemque nobilitat, non aliena aut adscititia, quæ ex progenitorum primordiis mutuatur. Vt enim ignauum nec parentū, nec patriæ splendor illustrat: ita nec virtute præditū maiorum illaudata vita commaculat:

*Qui filii naturales.
Procacitas hominum.*

*Homil. 3. in
Matth.
Nemo in solent
progenitorum nobilitate.*

namque ipsi ad res præclaras aspirent atque enitantur. Siquidem propria ac genuina virtus quemque nobilitat, non aliena aut adscititia, quæ ex progenitorum primordiis mutuatur. Vt enim ignauum nec parentū, nec patriæ splendor illustrat: ita nec virtute præditū maiorum illaudata vita commaculat:

*Metamorph.
l. 13.*

*Namque genis & prociis, & quæ non facimus ipsi,
Haud ea nostra voco.*

Quo spectat illud Satyrici:

*Malo pater tibi sit Therſites dummodo tu ſis
Æacida ſimilis: Vulcaniaq; arma capeſſas,
Quam te Therſita ſimilem producat Achilles.*

*Iuuenal.
Satyr. 3.*

Quę commonſtrant veram nobilitatem ac decus non tam proauorum ſtemmate & imaginibus, q̄ virtute, q̄ integritate vitę, quam morum probitate metiendū: deniq; non deſpiciendos vīlos quamlibet humili abiecto que loco natos, quantumuis vilibus modicisque parentibus ortos, modo frugi ſint, atq; ad præclariffima quęq; ſibi aditū patefaciant. Quod ipſum tota illa apud Ezechielē concionis ſeries, atq; enarratę rei amplificatio cōmonſtrat: qua prolixè ſiniſtra, inconſulta, temeraria, improvida, inconfiderata hominum etiam in Deum iudicia, vellicat ac reprehendit.

Quare conualeſcentibus ac morbo deſunctis primum omnium genitalia turgescant. quaque illis natura inſita ſunt, nempe concumbendi deſiderium perficere tentent: ac hac de re ſalubre conſilium atq; admonitio.

CAP. II.

Cum ex morbis conualeſcunt ægroti, nō conſeſtim vires ſuas recuperant, aut ſubito reſtituuntur: ſed exhibitis alimentis, præſcriptaq; ſalubri dicta ſenſim refocillantur ac reuiuifcunt: tametſi enim morbus excuſſus eſt, ac ſopitus febrilis calor, nonnulla tamē adhuc inhærent corpori debilitatis deiectęq; valetudinis veſtigia, ita vt nulla propemodū pars probe munus ſuum obeat, ſuoq; officio perfungatur, vbi ad vſus aliquos accōmodatur: ſola membra procreandis liberis deſtinata, partesq. genitales primum vires ac robur concipiunt, atque obeūdis perficiendisq. munis ſuis validas ſe oſtendant atq; erectas, tametſi ita cōſtitutis operam dare Veneri nimis q̄ pernicioſum. Sunt autem certa atque indubitata recuperatę valetudinis argumenta, nullasque in corpore morborum reliquias inhærerere, ſi quando partes genitales prurire ac tentigine affici incipiunt, tametſi reliquis mem-

Conualeſcentibus Veneris.

Cur conualescentes in Venerem prœni.

Sanitatis indicia in pueris.

Erectio genitalium sanitatis indicium.

Veneris incommoda in valitudinariis.

bris flaccidis ad perficiendos hymenæos, thorumque nuptialem adornandum vires desint, nec tanto labori sufficiant. Quod ipsum hinc euenire ominor, quoniā obstrukcione venarum discussa ac patefactis meatib. hepar ac renes aliaq. membra distribuendis alimentis destinata primum oblato cibo pfruuntur: ac præ ceteris instaurantur: quo fit vt vires concipiant, ac spiritu cū naturali, tum vitali affatim impleatur, cuius motu atq. agitatione abditi obsecnæque partes turgescunt ac despumant in libidinem, cum remotissima membra, pedes, brachia, armi, suræ, femora, ceruices, genæ serius alimento ac vitali succo perfundantur. Cum itaq. pudenda membra hepatis munere, exquisito ac salubri succo saginentur ac pinguescant: primò omnium conualescunt, ac virile robur concipiunt, sic vt oborta etiam leui tacitaq. cogitatione inguina indecore intumescant, & quæ vi imbuta sint, patefaciant. Cuius rei indicia etiam impubes pferunt, quib. illæ partes, tametsi imbelles sint, & denegata generandi facultas, spiritu tamen distentæ eriguntur, atq. ex decubitu in dorsum rigeant salubri sanitatis boniq; habitus argumento. Ita licet conalescentibus sint infirmæ fractæq. vires, ac morbo attritæ, membra languida, corpus macilentum ac sfigosum: pars tamen illa secretiore loco collocata. quæ Ciceroni mentula dicitur, primū recuperatæ valetudinis indicia profert. Eo siquidem præ ceteris alimenta deferuntur, propter vicinitatem, & quod præcipuis membris ea pars connexa est, atq. ex vna venarū atq. arteriarum neruorumq. propagine producta. Quod si morbo defuncti ac conalescentes, maturius quā par est, & quam vires patiantur, se Veneri dedant, exhausto puriore succo ac vitali spiritu, lethaler affliguntur, omniaq. illis vergunt in deterius. Siquidē syncerior puriorq. alimenti pars ac roscidus humor, quibus membra arida atque extenuata mor-

boque exhausta madescunt atq; irrigantur, abforbentur, ac velut lactis cremor, emungitur: quo fit vt vires quibus nonnihil incrementi accesserat, concidant ac conterantur. De mulieribus vero alia est ratio, quæ concubitum minus, & viri delassantur, imo vires ex eo concipiunt, ita vt nonnullæ impendio salaces, huius rei causa aliquando morbum simulent, quo maritos ad amplexus inuitent atque alliciant, adeo vt hinc enatum sit apud Belgas prouerbium: *Matrona ægrotæ semper aliquid exposcit: Mulieri valetudinariz semper aliquid offerendum: Men moet den sieken Vronkens alltijt wat bieden.* Quo designant non semper mulsum, aut alimentum delicatum exhibendum nauseabundis mulierculis, sed aliud quiddam, quo illis viri maxime gratificari, & qua re potissime affici solent ac deliniri, etiam si exquisitissimis donariis illas studeas demereri: eoque factum est, vt Salomon os vuluæ aut vteri ostium, velut orci fauces inter ea referat, quæ cupiditate existunt insatiabili. Quocirca si optime sibi consultum cupiunt, q̃ matrimonio sunt addicti, vbi à morbo sunt eluctati, ac reuiviscere incipiunt, ne se vxoribus festinanter obliciant, atq; emulgendos præbeant, sed voluptati moderentur potius, ac frænu intempestiuæ libidini iniiciant: nihil enim ita constitutis adimi potest, vt nec arborib' tenellis, quæ truncati putariq. recusant. Nam si redintegrari ac recrudescere morbum contingat, ac subita morte conficiuntur, aut ægerrime conualeseunt. Quod si validi robustique viri inito primum coniugio ægre subsistunt, vbi res Venerea frequentius peragitur, atque vxorum embolia, vt Ciceroniano verbo vtar, sæpius frequentant, quanto magis vacillantis, ac dubiæ valetudinis homines deilei contingit, ac debilitari, argumento q̃ vxorib', h. e. qui coniugi plus satis dediti sunt, atq; illi obsequuntur, colore conspiciantur mustelino, giluo, buxæo, ex sanguine, plumbeo, membris articulisque fra-

Mulierum salacitas.

Prouerbiũ populare in feminas.

Prouerb. 36.

Exemplum à tenellis arboribus.

Venus immodica venustate depopulatur.

Etis atq. enervatis: cū alii quibus cōcubitus perficitur moderate, atq; intra mediocritatē consistit discusso atq; dissipato fuliginoso vapore, colore florido, existant ac facie roseo rubentiq; pigmento perfusa. Est quidē cuiq. membro sua vis infinita ac facultas attributa, nempe oculis visus, auditus auribus, naribus olfactus & odoratio, lingua ac palato sapor & gustatus, q. ex sensib. omnib. maxime voluptarius: vesica eiusq; muscoli reddendo lotio, intestina deiciendis excrementis inseruiunt: partes genitales progignēdis liberis, perficiendoque concubitu iū sunt destinatae, ita alia membra aliis officiis instructa sunt ac dedicata, quorū singulis temperantia moderatioq; adhibenda. Si quidem oculi obtuitu continuo fatigātur, ac caligine offunduntur: aures intensiore sonitu obsurdesunt, vt omnibus fabris ferrariis. Sapor immodico vel cibo vel potu aboletur, omniaq. efficiuntur insuauia atq; insipida, sic vt etiā stomachus alimēta respuat atque auersetur. Nares odorādi facultate præditæ, affusa pituita, ne fragratissima quidē percipiunt: Partes quoq; genitales, quibus singula mēbra inseruiunt, & si forte illæ defecerint, aut exhaustæ sint, succēturata adminiculantur (nam ex toto corpore humores ac spiritus eo deriuantur, ac confluunt) si immoderate ac p̄fusa libidine defatigantur, non tā ipsæ, q̄ tota moles corporis flaccescit ac collabitur. Quocirca in cōseruandis naturæ virib. in roborādo firmandoq. totius corporis habitu omnia moderate ac tēperanter instituitur, quo quisq. mature ac tēpestiue, nullaq. molestia senescat. ne libidinosa adolēcentia animū morosum ac querulū, corp⁹ effoetū ac flaccidū senectuti tradat.

De aura atq. aëris effectū, tum flatuū ventorumq. nominibus, natura, ac viribus in excitandis morbis ac permouendū humoribus, qui agitati menti damna nonnunquam inferunt.

CAP. III.

DVæ sunt res aduentitiæ atq; externæ corporibus nostris

nostris non minus infestæ quam salubres, quæ & va-
 letudinem fulciunt, & sanitatem nonnunquam de-
 moliantur: nempe alimenta, atque ær ipse qui nos
 ambit, ex cuius agitatione & motu ventus emergit
 ac flatus, quibus singulis momentis corpora nostra
 exposita sunt, ac manifestam mutationem sustinent:
 Concipiuntur autem intra corpus nostrum flatus &
 ventosi spiritus, partim ab externo aëris impulsu, par-
 tim ab esculentis & potulentis, quæ assumpta flatus
 pariunt, ac ventrē distendunt, ut sunt fabæ, pisæ, cru-
 da olera, rapæ, radicularum fructus arborei, mustum, zy-
 thus & cereuisia recens, ex quibus orti flatus ventri-
 culo negotium facessunt, atque cum intestinis, tū hy-
 pochondriis seu præcordiis molesta sunt. Hi ut etiam
 qui inter edendum spiritus subingredi solent, ubi a-
 uide & confertim cibum potumque ingerunt, ructi-
 bus aut emissis postico flatibus discutiuntur. Quod
 si diutius corpori immorantur atque inhærescunt, aut
 vlli parti infixi dolores inferant, foris calorifica fo-
 menta adhibenda, intus vero quæ discutiendis flatibus
 sunt idonea: ut sunt cuminum, lauri baccæ, anisi,
 fœniculi, cari semen, vinum meracum nempe Cre-
 ticum, quod Maluaticum vocant;

*Ær & ventus
 valetudini vel
 officiunt vel
 profunt.*

*Vnde flatus in
 corpore.*

*Auide bibere
 flatibus corpore
 distendit.*

*Quæ flatus dis-
 cutiunt.*

His siquidem venti lubstantes agmine facto

Ex Æneid.

Qua dato porta ruunt, ac terras turbine perflant.

Ceterum cum externi flatus magna ex parte no-
 bis sint infesti, effectusque penetrabilis valetudini offi-
 ciant, de iis potissime habebitur sermo, Siquidem il-
 li se modo tacite ac latenter in corpus insinuant, mo-
 do palam ac violenter ingruunt, atque hominibus, ar-
 mentis, pecoribus, satis messique tritricemque herbis, arbo-
 ribus infesti sunt, ac damna inferunt. Promanat autem
 atque effunditur ventus ac aëre auraque conceitata ac
 commota, quo fit ut modo placidus sit, blandus ac
 suavis, modo validus atque impetuosus pro ratione
 aëris tranquilli, vel agitati. Sic ut ventus non aliud

Ventus origo.

Ventus quid.

Iohan. 30.

Locus Euangelicus explicatur.

Spiritus diuinus aëreo spiritui comparatur.

Inedia quando pernitiōsa quāvisque.

Spiritus vitiosus alimento nocentior.

statui possit quam effluxus atq; effusio cōmoti aëris qui vires & alimenta concipiat ex terræ exhalatione & vaporibus. Vel, vt Vitruuius ait: Ventus est aëris fluens vnde incerta atq; instabili vi incitata: Quod ipsum cum designaret Seruator, Spiritus, inquit, vbi vult, spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde prodeat, & quo se proripiat. Sumta siquidem similitudine ab externo flatu Nicodemum instruit, qua vi, & quam arcano effectu Dei spiritus hominum mentes afficiat. Vt n. spiritus aëreus non cohibetur, nec cōquiescit vllius arbitrio, sed instabilis est & inquietus suoque impetu fertur, atq; hinc inde impellitur: ita vt per omnia diffusus sonitu effectuque se prodatur, non visu, rebus terrenis nunc salutaris, nunc exitiosus: ita spiritus diuinus tacito atque ineffabili afflatu humanas mentes pulsat, agitat, impellit, rapit, inflamat, incitat, transformatur, atq; homines ex carnalibus spirituales efficit. Vt autem mens atq; humanus animus diuino spiritu subsistit ac fouetur: ita corpus hoc spirabile, atque animale externo aëre ac salubri aura non minus, quam cibo ac potu recreatur. Est enim aëris ac spiritus, quem haultu intra corporis nostri recessus concipimus, non minus, quam alimentorum vsus necessarius: absq. istis enim aliquousque subsistere potest humana natura: nam septenis nouenisq. diebus, vt assolet, inedia tabescentibus, absq. vero aura circumfusoq. aëre ac flatibus, ne tantillo quidem momēto perdurare poterit, quin suffocetur. Quo autē is purior sit, ac minus habeat contagii, eo corpori salubrior ac magis salutaris. Si enim aër contagiosus sit ac pestilens, cibo vitioso ac venenato est nocentior: Siquidem cibus vomitu excuti potest, ac caloris naturalis beneficio concoqui, ac spiritus auraq. pestifera non facile domari potest, aut cōfici: vbi intimos corporis recessus occupauit: nam confestim eor ac spiritus vitales inficit opprimitque. Quocirca

communis hic aër (qui respirationi subseruit, & cuius adminiculo spiritum hincinde reciprocantem, producimusatque attrahimus) accurate obseruandus est. Nec minor habenda ratio, in stabilienda sanitate ventorum, qui ab aëre promanant ac diffunduntur, non solum in libero apertoque aëre, cui subinde nos exponimus, sed etiā in construendis erigendisq. ædibus, constituendis porticibus, vestibulis, fenestris, ostiis, omniq; prospectu, per quem in triclinia ac cœnacula externi status se ingerunt, quo salubri aura nos reficiant, non offendant graues atque insalubres halitus. Quod cū Hippoc. in peste quæ totam Asiā depopulabatur, ac Græciā exhaustit. studiose obseruaret, multa hominū millia ab illa vindicauit. Marcus quoque Varro cum Corcyræ esset, in omnibusq. passim ædibus ægroti decumberent, inducto fenestris nouis Aquilone, atque obstruatis quæ Austrum admitterent, ianuaq; permutata, comites ac familiam incolumes reduxit. Sic apud Belgas maritimos quoniam multæ ciuitates Austro atque Africe sunt oppositæ, homines plurima anni parte ægrotant, ac pituitæ fluxionibus sunt obnoxii. Quo spectat illud Vitruii: In Insula Lesbo oppidū est Mytilene magnificenter ædificatum atque eleganter, sed positū non prudenter, in qua ciuitate Auster cum fiat, homines ægrotant, nā is ventus putredinis causam præbet: cū Corus Circio affinis ab occasu solstitiali spirans, vulgo Noordwest, homines ruffiunt: cum Septentrio atque Aquilo restituantur in salubritatem. Ex quibus liquido apparet instabilis ventorum imperus humanis corporibus morbos inferre, ac valetudinē deteriore efficere: quos si euitare atq; excludere liceat, minus morbis quemq; tentari cōtingat: aut si forte ex causa aliqua cōtracti fuerint, vbi flatibus noxiis aditum præcluseris, expeditius senescūt ac consopientur. Ventos cardinales, quoniā quatuor sunt cœli regiones ac limites,

*Observatio in**constituendis**ianuæ.**Hippoc. in peste**consilium.**Varro in pe-**ste consilium.**Lib. I. cap. 5.**Venti cardina-**les quatuor.*

*Metamorph.
lib. I.*

totidem constituerunt ventorum discrimina, quos eleganti carmine complexus est Ovidius:

*Eurus ad aurores Nabathæaq; regna recessit,
Perfidæq; & radiis iuga subdita matutini.
Vesper & occiduo qua littore sole tepescunt,
Proxima sunt zephyro; scythiam seperna triono
Horriser inuasit Boreas: contraria tellus
Nubibus assiduus, pluviaq; madescit ab austro.*

*Pyxis nautica
duos & triginta
ta ventos sta-
tuit.*

Alii quibus visum est exactius omnia dimetiri, duodecim dinumerant. Nostra vero ætas nautarum navigatione edocta ob vastum ac spatiosum Oceani ambitum marisque mediterranei longissimos tractus, duos & triginta statuunt, eosque in versoria ac pyxidecula nautica, vulgo *Compas*, exhibitos, continenter intuentur, atq; intempesta nocte etiam, cœloque nubilo ac caliginoso, illius vſu & commoditate cursum dirigunt portusque destinatos assequuntur. Nec est recens aut nouitium inuentum hæc pyxidecula, cum

*Trinum. Act.
4. Scen. 3.*

Plautus etiam huius meminerit:

*Quin tu quod peristi, perisse ducis?
Cape versoriam, recipete ad herum.*

*De aëre & lo-
cu.*

Ceterum viris politicis qui à navigandi consuetudine sunt alieni, non tam ventorum numerus, quam natura effectusq; excutiendi. Quisquis n. ex Hippocratis præscripto valetudini optime consultū velit, quadripartitas anni distinctiones (quatuor tempora nostri vocant) obseruet: deniq; ventos calidos frigidosque, quibus omnes passim sunt expositi. Habent enim momēti plurimū ad tuendam valetudinem, ac morbos propulsandos ventorum concursus & aëris constitutio. Siquidem non tam corpora, q̃ animi hominum mutationē subeunt pro cœli ac ventorum ratione, ita vt etiam sanialiter affecti sint cœlo nubilo ac turbulento, aliter sereno ac placido, aliter spirante Zephyro aut Favonio, aliter saeuiente Austro vel Africo, adeo vt non modo corpora sint agilia, sed

*Aura & venti
corpora immu-
tant.*

*Animus ab
aëris intempe-
rie vitatur.*

mentes

mentes etiam erectiores, expulsaque omni morositate magis tractabiles, vbi coelum suavi vernantique aura, ac vento placido perfunditur. Ceterum quo singula ad amissum exigantur, ventorum nomina doctis ac plebeis vtitata, conditiones, vires, effectusque obiter percensebo, quo quisque declinare possit, quae nocitura videbuntur, atque iis se tuto obicere, quae salutaria fore sperat atque innoxia. Ab æquinoctiali seu vernali exortu, qui perficitur vbi sol arietem subit, Subsolanus progreditur, *Oest*, Germanis, *Lemantelta* - *Subsolani ventus*, ventus magna ex parte salubris, & qui animi mem- *ti qui ab ortu* tisque nebulas discutit; antelucano autem subfrigidus est, meridie vergenteque in austrum sole tepescit *progre-* *efficitur*, ac languidum calorem concipit, nostrates *Lauesi* *æol* vocant, cum corpora non æstu immodico infestantur, sed flaccido calore tepescentia languescunt ac *na-* *seant*, Belgæ *manusfich* vocant: Cornel. Celsus atque *Lib. i.* Quidius Egelidum, cum inquit:

Est gelidum Borean, ægidumq; Notum.

Æstate autem media, vbi feruescit sol, æstû Subsolanus excitat, ac flauâ bilem accendit, ex cuius inflammatione febres ardentes pullulant. Hyeme vero paulo mitior est, ac minus quam aquilo asper ac rigidus. Eurus orientali vento affinis, effectusque proximus, ad *Euri locus* *et* lzam versus meridiem nonnihil declinat, si dictus, *effectus*. quod ab auris procreandis mouendisq; diluculo, orto primû sole, moueri incipiat, vulgo *Oest*, *Zuyd Oest*, nam in isto coeli cardine a peliorz seu Subsolano adstitit, non longo intervallo proximus. Æstiuus autem mensibus feruidus est, vrantesq; febres excitat: & *Eurus aliquâ-* *do pestis causa* *est.* in Belgica à me sæpius obseruatû est, grassante morbo aliquo populari, vt illo spirante assolet, carbunculos ac tumores contagiosos in inguine & subalis parturit, rubentesq; pustulas atq; exanthemata quæ in extrema cute efflorescunt atq; ebulliunt: cum enim tepidi calor sit particeps, admixta scilicet nonnulla

*Eurus hyeme
frigidissimus.*

*Vulturni na-
tura.*

*Euronati effe-
ctus & status.*

*Simile à mari-
ni fluctibus
vento agitatis.*

*Venti etiam a-
nimo intempe-
riam adferunt.*

*Opportunitas
captanda.
Ex Virgil. de-
sumtum Æ-
neid. lib. 4.*

humiditatis portione, aliquam putredinis atque inflammationis causam sanguini præbet. Hybernis vero mensibus intensissimum frigus adfert, quod plerumque nix subsequi solet, ac rigidissima pruinæ, adeo ut qui huic vento se exponunt, ægrè nares, faciem, oculos, genas, à penetrabili vrentiq. frigore tueri possint: quæ vis & vulturno adscribitur vento violento ac præferoci, quem in eodem ordine nonnulli collocant, tamen paulo ab Euro digrediatur. Proximum locum versum meridiem sortitur Euronotus Zeydooß, qui æstatè magna ex parte serenus est, tamen nunquam non modo aëra, sed etiam mentem nebulis ac caligine offundat: cum enim aliquando turbulentus existat, animo melancholiam adfert, sed quæ facile discutitur. Siquidem non acer est aut acerbus in concitandis humoribus, ut plerique alii: Ut autem marini fluctus ventorum violentia intumescunt atque attolluntur: ita quoque in humanis corporibus eadem vi agitantur humores atque exæstant, quorum vapores ac fumi sursum delati, mentem inquietam reddunt, animumque morosum, difficilem, querulū, præfractum, durum, intractabile, adeo ut subsistente illa affectuū intemperie, non facile ab huiusmodi hominibus quicquā impetraueris, aut possis obtinere, præsertim mulierculis aut avaris seniculis: qui cum sint suspiciosi, odorantur plerosque infidiosa quadam ciuilitate aliqd venari ac captare, quos indignatione quadam repulso maledictis onerant, nisi forte tempestiue atque in tempore quod omnium primum est ac præcipuum, accesserint. Sunt enim qui dextre sua negotia perficiunt, ac captata occasione, arreptaque opportunitate

*Tertentant aditus, & qua mollissima fandi
Tempora quis rebus dexter modum.*

Quocirca cum multa sint, quæ naturæ humanæ conditionem permutare sunt idonea, tum maxime ventorum concursus atque instabiles motus, quorum impul-

impulſu non modo corpora, ſed ſpiritus animalis incommoda percipit, ipſaq; mens intemperie quadam afficitur, adeo vt pro aëris ac flatuum varietate, modo nubila exſiſtat ac turbida, modo ſerena, placida, ſedata, quanquam victus vitæque intemperantia multū momenti adferat in cōſtituendo corporis habitu, ſouendisque affectibus. Inter ventos autem qui hominibus maxime infeſti ſunt, ac valetudini officiū, Auſtrum refero Zuyd natura effectūque calidum ac humidum. Eo ſiquidem ſtante terra madefcit imbris atque humore aſſatim perfunditur, quo fit vt corpora promtiſſime putreſcāt, atque humorum corruptelas concipiant, catarrhos quōque excitat ac defluxus in fauces, vocalem arteriam ac pulmones, hinc coryzæ, raucedines, tuſſes, morbi comitiales, vertigines, lethargus, apoplexia, hippitudines, ſurditates, aurium tinnitus, multa que alia quæ cumulate ſpirāte Auſtro emergunt ac ſcaturiunt. Obſeruauī autē ſæpius diuturno eius flatu grauidas abortire, ac partum excutere, obortoque immodico profluuiο periclitari. Cum enim partes corporis, ligamēta nerui, muſculi, membranz, anſæ, ornamenta quæ geſtando oneri inferuiunt, ſacceſcere incipiant, ipſumq. vterū concepto humore nimio, lubricum fieri ac ſenſim dilatari contingat: fieri nequit, vt natura onus perferat, ac legitimū geſtationis tēpus allequatur, præſertim vbi poſt ſiccitatem ac ſqualores humida tempeſtas inciderit, q̄ cum ſiccis ac bilioſis corporib. nō incōmoda, tum pituitōſis atq; humidis, nēpe pueris ac mulieribus, quiq; paluſtria atque vliginola loca incolunt cū primis noxia: eoq; fit vt infantes atque impuberes implacabili tuſſi infeſtentur, *Kind hoſt* Belgæ vocant, quod ſingultu quodā pdeat, nullis admiſſis induciis, aut reſpirandi ſpatio. Cum n. continenter ac laborioſe, nulla que interpoſita mora tuſſiunt: irritus tamē eſt conatus, nec quicquam proficiunt, adeo vt intercepto occluſoque

Auſter inſtabilis.

Auſter quos morbos excutet.

Auſters incommoda in excutendo parit.

Auſter bilioſus non incommodat.

Auſter pituitōſis noxiſſimus. Tuſſis à liquido humore moleſta.

Tuſſis puerorum ſtrangulans.

anhelitu, suffocatio imminet, atq; obturatis spiradi-
fistulis anima ac spiritus, qui vltro citroq; com-
eat ac recipiatur, postico prodeat erumpatq; non si-
ne maximo vitæ discrimine, nisi natibus utroque ge-
nu arcte compressis illum cohibeas ac reprimas, quo
spiritus qui inuerso ac præpostero tramite sibi viam
molitur, atq; aliudẽ erumpere gestit, resiliat, ad sue-
tasque spirandi fistulas repetat. Contrahitur autem
hoc tussis genus ex humore tenui ac fluido, qui non
conglobatur aut concreuit, sed in pulmonis conce-
ptacula effunditur ac diffluit, adeo vt naturæ vis ac
facultas tã liquidum excrementũ nec coarctum aut
concretũ expellere nequeat. Vt enim gurgula aquæ aut
alterius liquoris in tabulã aut planitiẽ effusa nõ coit,
sed diffunditur ac dissipatur, ita vt primorib; digitis
prehendi non queat: ita humoris è capite in fauces
ac vocalẽ arteriã, pulmonumq; fibras delapsus sub-
duci nequit, quanquam natura continenti tussi hunc
excussisse laborat, sed frustra; quoniam ob tenuitatẽ
contactum subterfugiat atq; elabatur: crassa quoque
pituita, quæ tanquã viscus pulmoni inhaeret, non mi-
nus, quam tenuis, homines fatigat, sed nullo stran-
gulandi periculo. Hos itaque morbos ac valetudinis
incomoda austrini flatus corporibus inferunt, mul-
tisq; aliis causam præbent ac seminarium. Siquidem
liquefactis diffusisque vndique humoribus tumores
articulares, ac dolores podagrici excitantur, quibus
afflicta singula corporis partes ad omnes functiones
ac munia redduntur inidoneæ. Quod vero ad inter-
nas vires atque animi munera attinet, mens flante
austro, languida est, demissa, stupida, deiecta, somni-
culosa, & quæ oscitanter omnia aggrediatur. Hæc
quoque vis in rebus inanimatis se profert ac vires
exerit. Siquidem obseruamus, spirante Noto, in-
gubus omnia flaccescere ac madida esse, lintea, lodi-
ces, tegetículas, stragula, papyrus, membranas, char-

*Simile àre lia-
quida & flori-
da.*

*Austr articu-
lares dolores:
mouet.*

*Austr animo-
gram.*

tas geographicas, reliquaq; supellestem: paludes quoque ac stagna, amnes, flumina, oceanum, turbida spectari atque vmbrosa. Spirante autem Aquilone, omnia pellucida, clara, splendida, defœcata, ita vř fundus sit conspicuus, omniaq; in imo se spectanda proferant. Simile quiddā accidit in sanguine & humoribus, quorū sordēs & fœces emergunt austrinis flatib; ac menti caliginē inferunt, recōdunt vero se ac subfident, flante vel Subsolano vel Zephyro, aliisq; ventis placidis perspirātib; hinc maxima in animis hominum alacritas, mentisq; erectio, vbi cœlū solis splendore nitescit: maxima contractio, animiq; mœror & deiectio, si quando aura caliginōsa est ac nubila, ventiq; turbulēti sœuiunt. Simili ratione imminentibus pluuiis, spirāteq; vel Noto, vel Africo, cloacę, stagna, paludes, foricę, latrinę, aliaque loca proluendis sordibus destinata, graues halitus effundunt, atq; esculēta quęque vitiant, ita vt minus diu asseruari possint.

Venti collaterales atq. intermedij, qui à meridie nonnihil declinant, ac versus occasum hybernū paululum deflectunt, pares cum Austro & Africo vires obtinent, inter quos refertur Libonotos atq. Austro-africus Zayd, Zaydwest, ab illa enim cœli plaga proruit ventus turbidus ac nimbosus non minus corpori, quam animo mentique infestus: habent enim eam vim flatus impetuosj, vt humores in imis visceribus, velut sentinam in nauibus, commoueant: quorum fumis & vaporibus agitata mens, intemperies concidit, affectibus commouetur, incandescit, tumultuatur, inquieta est, ac non secus, quam Oceanus xstuat ac feruescit. ita vt spiritus quoq; aerei ac mali Genij aliquando se tempestatibus ingerant, ac faces minifrent, mentique humanę se tacite ac latenter insinuent, eamque vexent, lacerent, exagitent. Vulgate est autem apud Belgas plerosq; emorę mentis, & quibus sensus diminuti sunt, aut spiritus animalis vitio cito effrangi.

*Auster omnia
obnubilat.*

Aquilo serenat.

*Aër serenus
mentem exhi-
larat.*

*Noto spirante
paludis olida.*

*Libonoti &
Austroafrici
natura.*

*Genij mali ad
inferentia an-
ima praesto.*

*Mens quibus
vacillat ab aëre
cito effrangi.*

fa aliqua qualitate imbutus triduo etiam antequam tempestates ac venti ingruant, tumultuari omnesq; vicos, compita, plateas, angiportus circumire ac consursare modo silentes ac taciturnos, modo clamoros atq; obstrepentes, ita ut vulgus dictitare soleat. Suborituram aëris intemperiem, atque, ut fere assolet, imminere tempestates, imbres, procellas, turbines: E contra ubi sudum est eelum ac tranquillum, ventisque placidum existit: omnibus se comes præbent, blandos, suaves, affabiles, festivos, lepidos, sic tamen ut ridiculos subinde mores ac facetos exprimere non desinant, ex quibus facile coniecturam feceris, quo sint corporis habitu, qua mentis constitutione.

Africi natura. Ceterum inter ventos, qui in Austri confinio constituti, ab occasu hyberno perstant, nullus Africo, vulgo *Zwydrvest*, impetuosior, aut procellis foecundior: nam tonitrua ac fulmina æstivis mensibus profert, sævasq; tempestates parit, adeo ut eulmina conuellat, fata prosternat, naues in vada ac scopulos illisas, ad naufragia impellat, æstate tamen, quam hyeme minus diuturnus: ut enim subito exoritur, ac furibundus est, ita confestim desinit, ac consopitur: acuit autem huius iras ventus ille, quem Horatius *Lapiga* vocat, *VVest*, *Zwydrvest*, omniaq; exasperat, & sæuiora efficit. qui etiam magna anni parte stationem suam constanter tuetur, expulsisq; aliis ineunte hyeme continenter spirat, maximo nauigantium incommodo: æstate autem media magis placidus est, ac minus turbulentus. Qui vero ab æquinoctiali occasu se profert,

Lapix ventus.

Fauoni natura.

runt, nempe Zephyri ac Fauoni. *VVest*, Italici Ponente, ineunte vere atque hirundine prima placidi sunt, ameni, blandi, suaves; quique omnia fouent ac recreant: siquidem moderato Solis calore repositi, stirpes ac florentes vident, omniaque eorum præstant, ac renouant. Quod et cetera hyemalis syn-

discussa que mœstitia, atque animi nebulis, mentem hilaritate ac lætitia reficiant. Desinente tamen autumno, annique circuitu in hyemem inclinato, venti occidentales inclementer sæuiunt, terrasque ac maria, turbulenta tempestate concutiunt, in excitandis vero morbis frigidis: ac pituitosis non minus quam Austrini flatus, noxii sunt ac perniciosi. Venti autem Occidenti ac Septentrioni confines ac finitimi tres enumerantur. Corus sine Argetes, *VVest, Noordwest, Cori & eorum* Circius ab occasu solstitiali *Noordwest*, Thracius, *qui illi affines Nord, noordwest*, venti omnes validi, qui marinos fluctus furenter quatunt, diruptisque ac conuulsis aggeribus Oceanum in continentem longe lateque deuehunt: duabus autem anni partibus potissimum vigent, declinante autumno, atque aduentante vere: præsertim mense Martio, quibus temporibus grandines, nimbos, procellas, fulmina è sublimi deiciunt: ira, vt vno temporis momento, aut per exiguo saltem interuallo tres illi inter se conglomerati, proruant, magna que detrimenta hominibus, satisque inferant. Emergunt autem ex iis ac plerisque alii repentini, subitque flatus, qui in concitatissima æeris intemperie, ignitos globos, ardentisque faces eiaculantur, vt Braster, Ecnephas, ventusque Typhonicus Paulo A. *Act. 25:* postulo infestus. Obseruata sunt hæc superioribus seculis, cum aliis, tum maxime Virgilio, qui ea hisce versibus complexus est, quæ singulis anni temporibus non sine insigni clade atque annonæ iactura nobis obueniunt:

Quid tempestates autumni & sidera dicam?

Atque ubi iam breuiorq; dies, & mollior æstas.

Qui vigilanda veris, vel cum ruit imbriferum ver.

Sape ego, cum flans messorum induceret arua.

Agricola & fragili iam stringeret ordea culmo.

Omnia ventorum concurrere prælia vidi,

Quæ gravidam late segetem ab radicibus imis.

Georg. Lib. 3:

*Sublime expulſam eruerent, ita turbine nigro,
Et pluvia ingenti ſata lata, hominum labores
Diluunt.*

Corporibus quoque quæ non minus, quam culmina
conuellunt, multos morbos inferunt. Siquidem ve-
re & autumnò, tum præſertim menſe Martio, articu-
lis, neruis, muſculis, membranis, tendinibus punctu-
ras, rigores, contractiones, palpitaciones, laſſitudines
elecroſas accumulât, ita vt ſic affecti, futuræ tempe-
ſtatis prognofica edant, & qualis ſit exoritura æris
intemperies, indubitanter denuntient ac præſagiant,
noſtri *Værry* vocant, hoc eſt, euenturæ tempeſta-
tis præſcios, quales fere ſunt valetudinarii, quique
morbida ac ſiſcoſa cadauera circumferunt: Et quem-
admodum huiusmodi venti morbos ac febres, mul-
taque valetudinis detrimenta adferunt, ac ſanitatem
vitiant: ita ſolo fecundo ac fertili, excultisque agris
ad ſementem atque vberem meſſem officiunt. Tern-
ſiquidem non minus vento rigido perſtata, quam
pluuia triſti atque inſuauī madefacta, non ſalutares
herbas, ſed lolium, zizania, ſentes, carduos, lappas,
tribulos, vepres profert, quæ ſata ſtrangulant, niſi ſe-
dulo exſtirpentur. His proxime adſiſtit ſeptentrio-
nalis *Noord*, Italis *Tramontano*, nonnullo ad ortum
progreſſu, *Aparctias Noord*, *Noord Ooſt*, *Aquilo* ſeu *Be-
reas* ab æſtīuo ac ſolſtitiali ortu medium locum tue-
tur, *Noord-Ooſt*, *Cæcias* vero *Ooſt*, *Noord-Ooſt*, ab *Aquilo-
ne* *Subſolano* ſeu *Apeliota* ſtipatur: *Septentrionarius*
natura effectusq; frigidus & ſiccus exiſtit, magna ex
parte ſerenus, licet aliquando pluuius, mitigat autē
Cori & *Circii* ferociam: vbi enim plus ſatis fauitum
eſt, ac iam propemodum ſunt deſeſſi, in ventum *Se-
ptentrionalem* ſero deſinunt, ſic vt mox aura mite-
ſcat, ac tempeſtas ſopiarur: quocirca vnice eo trans-
ferri cupiunt hos ventos indigenæ; nam ſi verſus au-
ſtrum ferantur, ætudeſcit intemperies ferocius, ac

*Valetudinarii
aura inierit
obnoxii.*

*Aura rigida
ſatiurnia.*

*Septentrionalis
venti natura.*

rursus novas vires concipit; quo fit ut quotannis mul-
 tz rostratz naues, ac vastz holcades periclitentur,
 atque in ipso ferè portus aditu in breuia & fyrtes, va-
 daque cæca ac latentia illis dissoluantur, incredibili
 mercium iactura ac dispendio. Quocirca, ventus Se-
 pteñtrionalis, non solù Coro & Circio salubrior, sed
 etiam sedatior atq. in concitandis ciendisq. tempe-
 statibus mitior: tametsi hybernis aliquando mensi-
 bus rigidus sit ac violenter spiraret, quo fit ut catarrhos
 exciret, pleuritides, atq. anginas, sed alia, quam Au-
 ster, ratione. Siquidem spirante Noto humores lique-
 facti, sponte dissoluantur, atque è capite in subiectas
 partes defluunt. Septentrionali vero atq. Aquilonio
 flatu, quoniam constringi contingat musculos ac mē-
 branas, pituita exprimitur, quemadmodum compli-
 catis cōpressisq. in pugnum digitis, ex sponsa aquam
 extundimus. Quacunque autem anni parte hi venti
 spirant, frigore corpora afficiunt, meatus constipant,
 aëris contagia dissipāt, coactoque intus calore nativo,
 concoctioni auxiliantur. Cum autem Austrii status
 dissoluta corporis compage, membrisq. languore ex
 veterno affectis, homines somnulosos efficiant, o-
 scitantes, flaccidos, veternosos, nauscentes, desides
 atque ad obeundas vllas functiones aut exercitatio-
 nes imparatos. Tum Aquilonii, Hippocrate teste, a
 giles præstant, viuidos, erectos, alacros, gesticulosos,
 atque ad quidvis aptos, præsertim quibus habitus est
 humidior, iis enim naturæ munera ac functiones
 melius perficiuntur, omniaque salubrius procedunt,
 quemadmodum siccis aridisq. corporibus, humidus
 cœli status salutaris: eo enim minus frigore rigent,
 aut vruntur calore. Cum itaque duo isti venti Auster
 & Aquilo, illisque vtrinque affines in tota fere Europa
 vicissitudines annuæ ætatis constituent, præ ceteris
 hos observandos censeo: nullus enim ventorum per
 totum anni circuitum spirat constantius: Siquidem

*Auster & A-
 quilo diversa
 ratione catan-
 rhas mouent.*

*Simile à spon-
 gia compressa
 non.*

Lib. 3. Aphor.

*Auster & A-
 quilo præcipui
 in cœlo ad-
 mouendo ad-*

cessante sopitoq; altero alter exoritur, suamque stationem tuctur: tametsi ceteri paulo ante memorati suas vices etiam sortiantur, sed cui celerius conquiescant ac desinant. Quocirca horum utriusq. habenda ratio, non solum in tuenda valetudine, profligandisque incommodis, sed cum iter ingredimur, aut cum terramariq. nos aëri committimus. Hoc enim longa observatione compertum habeo. Aquilonem noctu exortum non esse diurnum, aut stabilem, nec triduo in ea statione atque iis excubiis consistere: quod, Aristotele teste, etiam Homerus, dum Vlyssis errores prosequitur, indicauit:

Aquilo quando xinnus diurnus.

Tertia lux nunquam nocturno Aquilone laborat:

Quod eo fit, quoniam exhalationes ac materiam minus copiosam fit nactus, quibus subsistere possit ac diuturniores flatus perficere. Siquidem motus atq; agitatio aëris qui ventum efficit, ab eoq; vires & incrementa concipit, debilis est, imbecillis, tenuis, exiguus, ita ut vires desint, quartū adminiculū progredi posset ac se diutius proferre efficiq; diurnus. Ut enim in morbis ac febribus humorum copia ac redundantia omnia grauiora, magisque diurna facit, atq; insultum producit: ita vehemens aëris concitatio, atq; exhalationum vaporumq; qui è terra emanant, creber densusque concursus ventos exasperant, atque illos cum violentos, tum diurnos efficiunt. Et quemadmodum ignis confestim extinguitur, ubi arida nutrimenta desiderantur, ac fomites desinunt: ita Aquilo intempesta nocte, vel ipso noctis crepusculo exortus, mox euanescit, ac stationem deserit: eoque fit ut exercitati naturæ non temere Aquiloni fidant ad primum intuitum, nec quidquam aggrediantur, nisi triduanus sit: cum Auster primi diei exortu spem fulciat nautis, diurnum fore ac spiraturum constantius: Quod ipsum apud Italos naucleri ac nauarchi, qui vulgari idiomate

Simile ab insultu febrili.

Simile ab ignis famite ac nutrimento.

Pilotæ

**Pilotz & Admiraldi dicuntur, Prouerbio designant,
 Nér ୯ ମୂର୍ତ୍ତି ୯, Bopins ୧୧ଟି ୯.**

*Pilota seu uul-
cleri uentorum
obseruatissimi.*

Cui sententiæ cum esset additus Andreas ab Aurea archithalassus, h. e. Cæsariæ classis apud Genuenses præfectus, Carolo Imperatori eius nominis Quinto id observandum consuluit. Siquidem cum in Africam expeditionem meditaretur, ac Cæsar ad primū Aquilonis conspectum, Mauros adoriri tentaret, admonuit alter non incitandas triremes, nec classem mari committendam, nisi Boreas seu ventus Aquilonius triduum substitisset, Austro vero ingruente, euestigio, primaq; luce in altum ducendas naues, ac festim, nullaq; mora, si omnia adornata sint, suisque armamentis abunde instructa classis, navigationem instituendam, velaq; exponenda flatibus non enim metuendum, ne mox desinat, aut minus futurus sit diuturnus: cum fere nebulis densisq; nubibus fultus, ac caligine stipatus, diuturnitatis ac constantiæ spem præbeat.

Andreas ab
Antea exerci-
tatus natus
chus.

Andreas ab
Aurea quid
Caroli Casare
consuluit.

Cacias Orientali vento, minimo intervallo à dextra proximus, minus Aquilone violentus est, aut sonorus, nec frigore tam penetrabili flatuque rigido. q̃ soli sit vicinior: conuoluit autem ac conglomerat nubes, illasq. conglobatas ad se allicit, quoniã retor-
tæ aliarum nubium vel montium obiectu resiliant: quod in fluminibus atq; omnibus, ipsoq; oceani flu-
xu sæpius obseruauī, in quibus non continuato cur-
su, obseruatoque ahuco fertur ac voluitur fluctus, sed
vtrinq. circa litoris oras ac ripæ extremitates refle-
ctitur ac retorquetur, auerso scilicet ac deflexe con-
tortoq. dextrorsum ac sinistrorsum cursu, nec aliam
huius rei excogitari posse rationem video. Ex huius
autem venti natura Prouerbiũ manauit in improbos,
Mala ad se attrahens; vt Cacias nubes, vt nunc pas-
sim facitiant nocturni oppressores, qui cõglobati in-
tēpēsta nocte ædes subruūt, atq; excruciato hospite,

*Caciae cuius
natura.*

*Cecius quatuor-
tiont nubes
trabant.*

Proverbium in
improbos.

adaestisq; domesticis ad commonstrandū thesaurum
omnia conuasantq; diripiunt: *krenelaers* nunc passim
appellantur, à violentia q̄ inferunt, ac contorquen-
dis hominum membris. Ceterum vt ex rebus naturæ
salubre aliquod documentū exuatur, hoc cuiq; per-
suasum cupio omnes istos aëris ac naturæ effectus à
nuptu atq; arbitrio summi opificis pendere, eiusq; vi
perfici. Siquidem ignis, grando, nix, pruina, glacies,
turbines, ac spiritus procellarum obsequuntur verbo
illius. Ipse enim mittit niuem sicut lanam, nebulam
sicut cinerem spargit: qui iacit grandinem frustra-
tim, atq; efficit, vt omnia glacie constricta sint, tanq̄
planities, adeo vt nemo frigore eorum possit subsi-
stere: ipse eadem, incitato flatu, liquefacit, ac confe-
stim in pluuiam resoluit. Ipse aufert Eurum, atq; in-
uirtute sua inducit Africum. Ipse dominatur pote-
stati maris, motum autem fluctuum eius compescit
ac mitigat. Ipse producit ventum vrētem, & arescere
facit germina terræ. Patitur quidem Deus mundum
hunc, atque vniuersi naturam ferri, voluiq; suo ordi-
ne ac modo, vt initio constitujs, elementa, sidera, O-
ceanum, ventorum impetus, veris, æstatis, autumnī,
hyemis discriminata tempora, sicut tamen vt pexes eū
horum sit potestas & imperium. Siquidem vbi illi vi-
sum est, & expedire videtur, quādā in scelerum vin-
dictam exasperat, ac sauiora, efficit, multasque clades
ac damna horum ministerio hominibus infert, quo
mentes sopore oppressas sopitasq; ac delitiis indor-
mientes exciter; sic enim religionis desertoribus mi-
nitatur. Quod si præceptis meis nō fueritis obsequu-
ti, persequar vos tabe, morbis, ac febribus animique
tædio, ac morore: dabo vobis cœlum ferreum, & ter-
ram æneam, ita vt nequitquam, ac frustra vires con-
sumentibus, neque terra fruges, neq; arbores fructus
proferat. Sic apud alijs expostulat cum populo suo:
Excitavi vobis ventum vrentem, quo rubigine atque
vreding.

Psal. 48.

Psal. 77.

Psal. 68.

Agg. 1. & 2.

Deus elementis
utitur ad infe-
rer. La. darana.

Loup. 6.

Amos 4.

vrede vos affixi, vestrosque hortos, oliueta, vineas,
 ficeta consumsit bruchus & eruca, nec tamen ad me
 estis reuerſi, dicit Dominus: Quo euenit, teſte videretis. *Agg. 12.*
 lio, & terra, roſe, pluuias atq; imbres deneger, omnia
 que ſata ardore, rubigine grandine, infeſtentur. Quæ
 documento ſunt, ac quemq; erudiunt tempeſtates,
 nimbos, grandines, tonitrua, fulmina turbines, ex na-
 turalium quidem cauſarum progreſſu exoriri, ſed q̃
 recrudescant, atque homines diuexent atrocius, vbi
 Deus illos caſtigatos ad frugem reuocat; qui vbi reſi-
 piſcente homine factus eſt placatior, ac furor mitiga-
 tus deferbuit, calamitates transfert, immutat, cohi-
 bet, imminuit, omniaque feliciora pollicetur, nemp̃
 vberem annonæ, prouentum, agros fecundos ac fer-
 tiles, tempeſtiſſam pluuiam, meſſem copioſam, vitu- *Dan. 18.*
 ram, vindemiam, greges, armenta, pecora quæ voto
 respondeant, corpus ſalubre, ac vegetū, vires firmas,
 facultates ac res familiares ſtabiles, animū vero im-
 pavidum, tranquillum, ſecurum, quietū, infractum, *Pſal. 90.*
 & qui fiducia diuinitatis, vnde mentem hauſtam ac
 libatam obtinemus, non facile expalleſcat metu, aut
 timore concutiat.

*De pyxidenautica, vulgo Compas, quam Plantus Verſoriam
 vocat, cuius obtutu, atque obſervatione naucleris vſificatio,
 perſicitur: & qua vi ac ratione continetur Septentrioni ob-
 ſeruetur.*

CAP. IV.

Cum ventorū paulo ante habitā ſit ratio, eamque
 fuſius explicariſſe viſus ſim: reſtat vt de Verſoria *Verſoria, Se-*
 nonnihil proferam: quando quidē nautæ vſu & com *ptentrionis in-*
 moditate nauigationem inſiſtuunt, ac longa maris *dux ex vi mar-*
 ſpatia, tractusq; Oceani immenſos, denique locorum *gnatio*
 ſitum ac diſtantiā demetiuntur, & quantum vi-
 peractum ſit, & quid reſtet peragrandum, exactiſſime
 explorant, omniaq; ad hanc pyxideculam, tanquam
 amuſſim, exigunt: quam vim conſequitur ex magno-
 tis aut lapidis Lydii attritu, qui ſingulari vi pollet in-
 attrahendo, ferro, niſi oleo aut pingui aliqua re ob-

Clauum magneti vim attrahendi eripit.

Verforia ex quibus constet, eiusq; descriptio.

Quanta clepsidra videntur.

Magnes quæ ratione ferrum alliciat. Simile à vulturnum sagacitate.

litus sit, tunc enim id respuit: hic nostratibus *Zeyliscum* vocatur, quod eo cursum naturæ instituant, ac secure velificentur. Subest huic pyxideculæ rotula quædā versatilis, papyracea plana, circumatæ rotunditatis, tenui ab bipartito ferramento suffulta, in cuius centro seu medio turricula ænea acuminata (nā ferrum rei effectum eo loco impediret) affixa est, quæ stylo aut cuspidi acutissimæ insistit, eoque hinc inde in æquilibrio, voluitur, atq; vbi conquiescit, pars illa quæ filii imagine inscripta est, & in quam ferramentum magnete confricatum desinit stabiliter Septentrioni obuertitur, polumq; arcticum respectat, quocūq; etiam contorto clauo naui impellitur: producuntur autem in huius rotulæ circulo à centro ad circumferentiam æquali distantia duæ & triginta lineæ, quæ & ventos ac cœli cardines designant, terræq; ac maris spatia portubus distincta cōmonstrant, ac numeratis reuolutis clepsidris, aut, vt nunc vsus est, defluente arena, clepsidram, quantum itineris emensum sit, & quid emetiendum, quanteq; interuallo à loco quo properant, absint, exactissime dinumerant ac metiuntur. Quæ autē vi magnes in verforia hæc perficiat, qui ex aduerso Septentrioni se opponit, eamq; cœli partem obtuetur, non facile ratione expediri potest: quamquam multorum ingenia anxie torseris huius rei inuestigatio. Sunt qui in mutuū cōsensum ac concordiam referant, quæ alter alteri similitudinis ratione quæ pficitur attractio, mirifice afficiatur, sic vt magnes odoretur ferrum in montibus Septentrionalibus, ex quibus erutus est, non secus quā vulturnus, naturæ sagacitate, cadauera maxima locorum distantia, biduo etiam, vt plerique opinantur, antequam cædes facta sit. Multa autem effici occulta, abditaq; facultate, quorum nō facile ratio iniri potest, palam est, ita vt effectum rei conspiciamus, causam vero ignoremus. Sic rhabarbarum & scammonium

fluam bilem expurgant: epithymum, polypodium, sena humorem melancholicum: agaticus pituitam, succinum, Gagates lapis; adamas festucas ac paleas allicit. Argentum viuum auro afficitur, ei;q; maritali gaudet. Quam vim etiam herbis inesse spectamus, i- *Vnde herbis*
 ta vñ nonnullæ mutuo complexu ac vicinitate dele- *purgandi effi-*
 ctentur, aliæ inter se diffideant, ac contactu alterius *cacia.*
 respuant. Simili quoque affectu & inclinatione ma-
 gnes ista perficit in hac pyxide, ac solariis minutis, *Solarium quod*
 quibus iter ingressi ad solem horas exploramus, vbi *Solem commo-*
 extrema ferri pars expolita, non rubigine vitata: hoc *strat.*
 lapide confricata est, quæ semper Septentrioni ob-
 uersa polum commonstrant, qui Epibatis, hoc est, *Epibata, ein*
 viris nauticis *Ley* dicitur, quæ vox à deducendo no- *boorsinan.*
 men sortita est, vt *Leydesman* ductor & comes itine-
 ris cuius adminiculo cursum dirigimus veteribus Cy-
 nosura denominata, atque *Vrsa* minor, longo vsu &
 experientia obseruata æquor sulcantibus, quoniam
 fixa est, & immota. *Vrsa* autem maior *Elice* vocatur,
 cuius *Cicero* in Academicis meminit, huiusmodi p-
 pemodum verbis: Meas cogitationes dirigo non ad
 illam parvulam Cynosuram, sed ad *Elicen* & claris- *Cynosura, vul-*
 simos Septentriones, id est, rationes has latiore s- *ago Leye, nan-*
 tio non ad tenue climatas, eoque fit vt exrem & vager *tis.*
 latius. Quo indicat fusissima se confectari ac laxatis *Lib. 4.*
 velis diuagari latius: tamen certior cursus sit, ac mi-
 nus deuius qui inspecta cynosura perficitur: quod i-
 psam *Aratus* admonuit:

In Phænomenis.

Hic Iouis altrices Elice, Cynosuraq; fulgent.

Dat Græci Elicè, rursus maioribus astris.

Phœnicæ Cynosura regit: sed candida tota

Certior est Cynosura, tamen sulcantibus æquor,

Quippe breui totam fido sed Cardine vertis.

Desumitur autē *Ciceroni* hic loquendi tropus à nau- *Simile Ciceroni*
 tarū consuetudine, quorū alii qui exactissime omnia à polo desum-
 student dimetiri, oculis in minorē *Vrsam* sunt defixi; tum.
 alii q; minus rigide omnia obseruāt, nec in vllis angu-

*Ciceronis locus
in Academicis
explicatur.*

stis sunt constituti, Vrsam maiorem intuentur. Ita Cicero qui non vult arcta atque adstricta consecrari, sed latos ac spatiosos rhetorum campos obambulare elicem seu maiorem vrsam sibi, tanquam scopum defigit, ita enim diuagari licet, ac longius progredi, ut qui nullis certis limitibus concluditur: secusior vero est velificatio & certior, minusque digreditur extra stationem nauigium, ubi vrsa minor. (quæ proprie nostraribus, Polus dicitur, populari voce *Loya*, hoc est, ductor in dirigendo cursu) inspicitur. Nostrum vero naucleri præter polum quem non oscitanter obseruant, pyxidem hanc versatilem continenter intuentur, cuius usu & commoditate etiam in tempesta nocte ac densissimis tenebris, atraque caligine, clauo affixi nauem dirigunt. An autem hoc instrumentum nauticum superioribus seculis exstitit, an nostro id uero excogitatum, non aüssim certo pronuntiare: hoc tamen mihi persuadeo, Plautinam illam versoriam aut eandem esse cum hac nostra, aut illi affinem: quanquam opinor, hæc pyxidocula nostro iam tempore magis exulta sit, climata, expolita, omniaque exactius demonstret. Cum autem Pœni ad Carthaginenses nauigandi periti ultra cis mille annos non solum maris mediterranei portus ac littora frequentarent, sed in Oceanum longius progressi, instructissima classetorum Mauritanie ambitum perlustrarent: verisimile non est, huius rei usum illis defuisse: ne comemorem Tyrios ac Sidonios, apud quos, Ezechiele teste, maxima olim erat negotiatio ac nauigandi peritia: ac præter hos, Salomonis naucleros qui classe per mare rubrum ac sinum Persicum deducta aditus in Indiam, patet (Ophir Iudæis appellatâ) immensam auri vim ac simias, pauones, elephantos, gemmas adferebant, ut nunc Lusitani facitiant, qui hunc nauigationis cursum vix anni curriculo perficiunt. Quocirca non facile cuiquam persuaderi debet illis temporibus ignorata

fuisse

*Versoria an re-
consumenta.*

*Carthaginen-
ses nauigandi
periti.*

Cap. 17.

Reg. 3, cap. 10.

fuisse hæc velificandi adminicula : præsertim seculo *Multa in rerū*
 tam felici, tantisque artificibus industriis, ac solerti- *natura exole-*
 bus fecundo. Fieri autem potest: ut ob barbarorum *scant.*
 incursiones, vastitates, cædes, incendia, populatio-
 nes, tam salutare instrumentum interciderit, existi-
 stis etiam oppressisq. artificibus: rursus, pacatis re-
 bus, ac sopito tumultu bellico, cura atque industria
 hominum (quorum ingenia inuentioni rerum ac-
 commodata) postliminio in vsum sit reuocatum. Ita
 non desunt qui asserant multa superioribus annis in
 vsu fuisse, quæ nobis nunc noua videntur, ac recens
 excogitata: quod ipsum Salomon constanter asse- *Ecclesiæ.*
 uerat: Quicquid, inquit, olim fuit, nunc est, & simile
 illi, quod paulo post futurum: quicquid factum est o-
 lim, nunc existit, & illo intercedente postmodum re-
 nouabitur. Obiter nihil sub sole nouum, & si quid *Salomoni nihil*
 velut nouum ac recens ostendatur, id priscais seculis *nouum.*
 aliquando existit, nec futura est apud posteros me-
 moria eorum, quæ nunc vigent, quoniam interitura
 sunt, ac vetustate exolefcent. Sic nonnulla videtur
 olim fuisse imprimendi ars, ut quibusdam placet, ex *Arts impresso-*
 vetustis picturis, sigillis, annulis, numismatis, in qui- *ria an vetusta.*
 bus literarum characteres graphice velut typis ex-
 pressi conspiciuntur: neque enim illi ætati cælatores
 atque artifices defuerunt: quanquam, si à veteribus
 tale quiddam excogitatum sit, ut nemo debita laude
 fraudandus, fateri quisq. debeat omnia minus fuisse
 exculta, nitida, subtilia, elimata, nec tam spectabili
 literarum varietate exornata atque expolita. Bom- *Bombardæ an*
 bardas quoq; tormenta; ænea ac ferrea, tum sclo- *olim fuerint.*
 petas manuales ceteris habiliores: ac magis tracta-
 biles, vulgo *Pissolettan* est *Sincroren*, quod manu capu-
 lo illorum, tanquam clauo, admota, excussisq; è fili-
 ce scintillis in obuios detorqueant, superioribus se-
 culis existisse, nonnulli ex Virgilianis hisce versibus *Æneid. lib. 3.*
 conuenerunt:

Vide & videris dantem Salomonem ferat.

*Dum flamma Iouis, & sonitus imitatur Olympi
 Quatuor hic inuectus equis ac lampada quassam
 Per Gratum populos, mediaq; per Elidæ urbem
 Ibat euans, Diuumq; sibi poscebat honores
 Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
 Ere & cornipedum cursu simulabat equorum.*

Quaquam omnia ista dubia sint, nec certi quid de
 iis statui possit, ut quæ forte aliud quiddam designet.
 De versoria vero alia est ratio: cum enim Polus ac Cy-
 nosura, oppositis obiectisq; nubibus atque offusca-
 ligine oculis nauigantium se subducatur, nec semper sit
 conspicua, ita ut periculum vndique immineat: certo
 statui potest in tanta olim nauigationis frequentia,
 illi ætati non defuisse hæc velificationis adiumenta.
 Nec me fugit Philandrum editis in Vitruuium com-
 mentariis cum primis eruditis, in ea esse sententia, ut
 credat hanc pyxideculam, quæ chalybis ac magnetis
 vi polum, velut indice demonstrat, non ita multis re-
 tro seculis in Campaniæ oppido Amalphis fabricatã.
 Verum ego existimo id instrumentum non inibi, nec
 eo tempore repperit, aut nostræ memoria excogita-
 tum, sed interpolatum, h. e. renouatione quadam in-
 stauratum, illosque artifices effecisse ut exacte atque
 adamussim nulla; sui parte claudicante nutanteq;
 perpendiculo seu virgula, verticem coeli, h. e. polum
 qui duplici cardine se, pdit, indicaret, quo cursu ma-
 gis secundo atq; optato successu quaquauersum na-
 uis dirigatur, omniaque ex voto atque animi senten-
 tia perficiantur. Quocirca veteribus huius usum non
 defuisse, atque illius obseruatione maris spatia con-
 fluensse dimetiri, Plautus expresse his versibus indi-
 casset visus est arripere etiam nauigandi occasione, si
 quando res poscat celerem profectiorem.

In Merc. Scen.

5.

*Si huc item properes, ut istuc properas, factus rectius.
 Huc ferendus: venis nunc est, cape modo versoriam.
 Hic Fauonius serenus est, istuc Ausfer imbricis.*

Hic

Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.

Ita non est quod quis ambigat, veteribus eundē fuisse huiusce instrumenti vsum ac commoditatem.

Quid canes agat in rabiem, & quo potissimum anni tempore, & qua ratione iis mederi possit.

CAP. V.

CAnes fidi hominum custodes, ac familiares domesticici; excubitores in rabiem aguntur vel sole *Sub asu & gelu canes rabunt.* feruido, ac caniculæ ardoribus, vel hybernis mensibus gelu infensissimo, quoniam eo anni tempore acui atq; acerbari atram bilem contingat, ac virus effundi, q̄ aspersione contactuq; exitiale est ac deletarium: æstare quidē perusto ab æstu solis sanguine, qui concepto contagioso spiritu inficitur: hyeme vero q̄ sanguis concretus ac conglobatus, quiq; propemodū coagulatur ac congelascit: cōputrescat, quoniam corpori inclusus non ventiletur: quo fit, vt ab eo grauis halitus & contagio emanet, q̄ spiritus vitales vitiant ac contamināt. Quocirca huic animanti iis anni temporibus semper aqua offerenda, q̄ subinde lambant, *Canes aquam exposcunt.* præsertim cum per loca æstiuosa, vel nimis gelida exserta lingua hiantequē ore, se viatori itineris comites præbent, quo sanguis dilui possit atque irrigari, minusq; ardore torrerī. Columella, quod & Plinius eius *Lib. 7. cap. 12. Lib. 8. cap. 41.* nomine non subricuit, censet catulorum caudas post diem quadagesimū, quam sunt editi, castrandas, sic enim tutos fieri à rabie: hoc modo: Nerus est qui *Cauda canum truncata non rabunt.* per articulos spinæ petrepit vsque ad vltimam caudæ partem: mors mordicus vna cum postremo articulo prehensus (quod etiam nostrates faciliare vident) aliquatenus eductus, & protensus abrupitur, quo factō nec in longitudine nec in decorem porrigitur, nec fœdum & enorme incrementum capessit, idque vt plerumq; cadaver adferunt rabie ceterorum, neque tuci sunt. Ab hac causa contagio, q̄ iis animalibus in partibus oculis vnguium, & labiorum & oris,

*Canis ut à ra-
bie præseru-
tur.*

*Vermis lingua
canis eximitur.*

*Ouillus pedibus
lanuginosa con-
cretio subest.*

*Ouium natura
in cursu.*

Subest linguæ catellorum neruus vermiculi figura, rotunda teretiq; forma, vt etiam capiti humano, cuius cerebellum desinit in speciem quandam, teredini, qui ligno intrascitur quam similimam: hic vermis linguæ exemptus canes à rabie tutos præstat. Non dissimilis concretio ouillis pedibus anterioribus ac posterioribus inhzet parte, qua terram calcant, vermiculi subrotunda forma, lanuginosa intus ac crinita congerie, qualis est in rosarum spongiolis ac calycibus, quibus semen includitur, molli tenuiq; lanugine implicitum; exempti autem tale quiddam sapius ex decoctis eius pecudis pedibus, teredini qui vermiculanti ac carioso ligno inesse solet aut nucibus auelanis, prorsus affine atque assimile. Quod si quis aut incuria aut huius rei ignorantia pedes ouillos ediderit, quibus illa concretio nō sit exempta, cōfestim nausea ac stomachi dolore afficitur, omnique momento ad ructus ac vomitionē incitatur. Persuasum autē habet promiscua multitudo, venenosum quiddam subesse huic concretioni, quod vt nō ausim certo asseuerare, aut iis assentiri: ita facile crediderim, capillare illam congeriem, pilosamq; lanuginem quæ bisulcis fissisq; ungulis inhzet, concoctioni officere ac ventriculo negotium facessere. Opiliones autem pastoresq; ouulum ea sunt opinione inbuti, nullū hoc animalē in cursu fore velocius, omniaq; quadrupedia pernicitate superaturū, nisi tale quiddam articulis, quibus se fulciunt, subesset: qua de re quid statui debeat, non ausim exserte pronuntiare: hoc tantum testatus, obseruasse me has pecudes fugitantes vbi canes ac lupi prædæ inhiantes, illas insectantur celerrimo quidem cursu se subducere, sed nō longius progredi, ac mox, respectantes subsistere ea, vt opinor, ratione, q̃ præter pavidum animū & meticulosum, aliquid illas remoreretur pedib⁹ subditum, & quod anhelosa sint ac pulmonis vitis obnoxia: q̃ indicet arida tussicula quæ

subinde infestatur: quo fit vt longius producere eus-
sum nequeant. Vt itaq; huic pecori tale quiddā sub-
est quod illi in sursum morā iniicit: ita sub canina lin-
gua subdelitescit nervosa, atq; vt ita dicam, vermicu-
laris q̄dam congeries, q̄ a vermibus specie atque effectu
quo rabiem infert, *λύσσα* dicitur, quę vox & vermem. *Lyssa vermicu-*
& rabiem significat: Vnde *ἀλύσσα* herba dicta, quod *lus sub lingua-*
rabiem expugnet, ac canum more furiosos ac *cani.*
phatos cohibeat, etiam si ab iis demorsos esse cōtin-
gat. Quod si catellis sectione id eximatur, nunquam
efficiuntur rabidi, nec quenquam lethali morfu im-
perunt, minimoque latratu sunt infesti, inflammatur
autem huic animanti, atque incenditur sanguis. *mer-*
lancholicus, aliiq; circumfusi humores. Canicula *Canis quando*
potissimum ardoribus, ac concepta ex putredine cō- *rabie concitan-*
tagio rabiō furoremq; concitat, adeo vt extumescen- *tur.*
te lingua ac nervo, qui illi subditus est, os spuma exi-
tiali ac contagiosa saliuā redundet, quę etiam conta-
ctu inficiat. Siquidem cum hoc animal notos igno- *Salina-canis*
rosque indiscriminatim adoriatur, si forte vllī parti *rabidi noxia.*
spuma aut saliuā adhaerit, etiam citra morsum no-
xam infert ac perniciem, nisi confestim salugine e-
luatur. Cum autem venenati huius morsus multa
sint excogitata remedia, tum nullum magis pręsen-
taneum, quam euestigio dilatare vulnus, ac scanti-
cata cute, cucurbitulas copiose flamma affectę parti
affigere, mox cataplasma adhibere ex porro, cōpe,
allio, eruca, centaurio minorī, absinthio, ac butyro
salito, melleque confectum. Urina quoque impu-
ris formenti locq; applicata, virus elicit, nec non O- *Remedia ad rabi-*
pponacum, ruta, sal, ficus, brassica rubenti folio, v- *biem canis.*
na cum melle & butyro pistillo subacta, laeso mem- *Morsus canis*
bro admota. Nulla autem ratione incidenda vena, *vena incisionē*
rapitur enim intempestiuo illo remedio virus in ha- *emigit.*
bitum corporis, ac continuo vitalia corripit, humo-
resque ac spiritus inficit. Quocirca quę venena-

*rabiam qua
xpugnant.*

tos halitus dissipant ac discutiunt, intra corpus exhibenda, nempe Theriaca, mithridation, allium, scordium, Laser quæ vulgo Magistrantia & Ostrucium dicitur, illique affinis Angelica, quæ laſerpitio potestate affinis est, radix zeduariz, ruta, caltha, melisso-
phyllus, Iridis radix exsiccata, inula, ficus, ligni Indici decoctum, ocymum vulgo basilicum, cunula, hyssopus, tymbra origanum, quorum quodque vi discussoria pollet, seu diaphoretica, quæ laxatis corporis spiramentis atque excitato sudore virus dispellit ac demolitur, nec patitur in venas dimanare. Nostrates

*Oceani vis in
morsu canis.*

*Tavent aqua
rabidi.]*

qui mari finitimi sunt, atque Oceani accolæ demor-
sos à cane rabioso certatim ad mare rapiunt, etiam
brutas pecudes, ac septenis vicibus immergunt non
superstitione observato illo numero, sed ut effica-
cius virus eluatur: quo & illud consequuntur, ut om-
nis aquæ metus *videtur* vocant, qua maxi-
me virgeri solent, prorsus eximatur: nam sic affecti &
aquam appetunt, & expauescunt ob mentis alienati-
onem, & quod ratione destituti sint: quo fit ut nullo
rerum delectu ac discrimine salutaria respuant, at-
que auerſentur, appetant autem ac ferantur ad
noxia; siquidem si bibent affatim, sanescunt: quo-
circa, tametsi aquam omniaque liquida exhorre-
ſcant, ad potum tamen cogendi sunt, quo virus mi-
nus ad internas partes properet ac diluatur. Miran-
dum autem non solum venena intus exhibita le-
thale vulnus infligere, sed morsus istiusque venena-
tos quæ foris inferuntur, sensim tacitoque ac latenti
progressu vitalia corripere, atque ad cor vitæ fon-
tem partesque principes aditum sibi patefacere. Sic
saliva eorum qui elephantiâ, hoc est, vulgari lepra
infecti sunt, canis deniq; rabidi spuma cuti inspersa
penetrabili vi perniciem adfert, nisi confestim abſ-
tergatur, ac locus sale defricetur, adeo ut si partes
nervosas, aut per quas artetiz deriuntur, laniari
mor-

*Rabidi potus
non denegan-
dus.*

Saliva noxa.

morſuque vulnerari cōtingat, vel ſœda ſpumantique *Virus vt ad in-*
 vligine inquinari, cordi ac cerebro virus communice- *terna rapiatur.*
 tur, ita vt cor vitiato ſpiritu vitali, deliquio deſectū-
 que animi pericliterur: cerebrum propter affectos
 neruos qui ab ipſo producuntur, furore atque amen-
 tia mentisque alienatione ac rabie corripitur. Si ve- *Dies quadra-*
 ro partes carnoſas, quæ ſanguine ex venis aluntur, af- *geſimus rabie*
 ſici contingat, aut morſu infeſtari, moriferum virus *expoſitus de*
 per venarum riuos ad hepar ac cor, reliquaque mem- *morſis.*
 bra dimanat, ac quadrageſimo die aut paulo ſerius
 rabie, metuque æquæ ac pauore tentantur. Hoc autē
 meminiffe expedit, vt dextre ac felici ſucceſſu affe-
 ctus huius curatio inſtituatur, ne temere patiaris vul-
 nus coaleſcere, ac cicatrice obduci, quod etiam in
 carbunculis ac bubonibus, aliisque in peſte tumori-
 bus accurate obſeruandum: ſiquidem ſi vel ſcintilla *Vulnus non ri-*
 contagii inhaſerit, in crudelitate malum, omniaque ef- *to obducendum*
 ſiciuntur ſæuiora. Quocirca ſinapiſmo aut puluere *in morſu.*
 præcipitato virus eluendū, id enim vulnus, hiantem-
 que plāgam occludi prohibet, atque efficaciter vene- *Sinapiſmi &*
 num emungit. Interim per interualla ac leniter hu- *pulueris præci-*
 mores melancholici expurgandi, quo furor vel pro- *pitati vn in*
 hibeatur, vel miteſcat, in quem uſum commodè ex *morſu.*
 diluto aut decocto exhibentur, Sena, polypodium, e-
 pythimum, helleborus, phyllytis, aſplenium fuma-
 ria, bugloſſus, & præſertim ea conſectio, quæ Hamlech
 inſcribitur, cum ſyrupo de epithymo ac fumaris, quæ
 in cæterorum etiam animalium morſibus adhiberi
 poſſunt, quorum alii aliis ſunt nocentiores.

*De auri natura ac viribus, & quo effectu poſſeat, ſi quando in
 ſanitati uſum ac tutelam corpori humano adhibetur.*

CAP. VI.

I Nter ea quæ hominum cura atque induſtria è terra *Homo ubi liciſ*
 viſceribus eruuntur, nihil auidius expetit huma- *aſſicitur.*
 nus animus, qui non ſolidis rebus inhiat, ſed fragiles

*Auri. sacra sa-
nes.
pecunia vsus
et necessitas.*

fluxas, incertas, fugaces, caducas persequitur ac con-
fectatur, quam aurum: quo tamen expleri, aut prorius
satiari nequit, etiam si id affatim ac cumulate sit con-
sequutus. Præcipuus autem auri argentiq; vsus in eo
consistit (nam Respub. pecuniæ cōmoditate, vti cor-
pus nervis, continetur, eaq; omnis contractus, stipu-
lacio, nundina, pacta, conuenta, mescatura, negocia-
tio perficitur) vt necessitati inferuiat, atque illa nobis
comparemus. quibus subsistit natura mortalium, nec
vlla in parte carere possit, vt sunt vestes ac domicilia,
quibus à vento nos auræque iniuria defendimus, res
familiaris ac domestica, victus frugalis ac moderatus
multaque alia quibus non minus commode, quā sa-
lubriter vitam transigimus. Reuocat ad hanc animi
tranquillitatem ac frugales rerum vsus homines Ho-
rati, optimus vitiorum castigato: ac commonefa-
cit. quid potissimum spectare debeant, quibus fere a-
varitia vitium necessitatis inuolucris tegitur:

Quid iuuat immensum te argenti pondus et curæ

Furtim de se. Itæ timidum sponere terra?

Nescis quid valeat nummus? quem prabeat vsus?

Fanis ematur, olus, vini sextarius addo.

Quæis humana sibi debeat natura negari.

Quo indicat omnia referenda ad vsus necessarios, ad
vitæ commoditatem, quibus fraccadat in cultu nitore
que corporis decus, ornatus, mundities, & quæ vi-
ro propria, dignitas, mulieri venustas, non equidem
repugno, modo ne nimium exquisita sint, nec in lu-
xum ac delitias deurgant, sed frugalitatis ac tempe-
rantia limitibus concludantur, omniaque honestati
ac deo inferuiant. Ita enim magna ex parte affe-
cti sunt homines, vt rebus magnificis ac sumtuosis
delectentur, cum natura facilis, quæque minimo
constant, placari possit. Ceterum his omis, de me-
talli huius naturæ differendum, quod multis ma-
gnique viribus imbutum est. Siquidem autem cum

*Vs. rerum
spectandus.*

*Frugalitas in
rebus specta-
da.*

*Natura modi-
ca, contenta.*

primis efficac. presentissimam vim obtinet in expu-
 gnandis fauissimis morbis, atq. instauranda valetu-
 dine, vbi illa collapsa est, ac detrimenta acceperit.
 Nam qui ex Venereo foedoq. contractu labé conce-
 perunt, ac contagione inguinum infecti sunt, eius
 vsu manifesto subleuantur. Elephantiasin quoq. quæ *Aurum lepræ
expurgat.*
 vulgaris lepra censetur, expurgat, aut saltem mitigati-
 dentes labantes ac minus stabiles, putriq. vligine vi-
 tiatos firmat, omniaq. oris vlcera ac pustulas compe-
 scit: ita quibus os solidum est, ac graecolentiam ex-
 halat, consulere solitus sum, vt annulos ex puro ac
 syncero auro confectos, subinde in ore gestent, præ-
 sertim qui ex morbo Gallico inuncti labiorum ac
 gingiuarum vlceribus infestantur. Virus enim eluit,
 atque eruptiones exsiccat. Quod si laminas, auriq. *Auri in videri
vsus.*
 segmenta ac bracteas cernibus elizas admiscere li-
 beat, atque huius liquamen valetudinariis exhibe-
 re: dici vix queat, quantopere vires ac vitales spiritus
 erigat. Quocirca macie tabeque confectos, aut im-
 moderata Venere exhaustos ac delassatos huiusmo-
 di decoctis reficio, viresq. instauro: nec vlla sui parte *Aurum deco-
ctione non atti-
rius.*
 hac ratione aurum fit deterius, aut attenuatum, im-
 minutumq. eximitur, nonnunquam in turbinatum
 alueum, quem alembicum vocant, calenti foco ad-
 motum, conici iubeo minutatim concisum capum,
 aut virulinas carnes, atq. aliquot oui lutea seu vitel-
 los, tribus quatuorve lactis bubuli sextariis perfusa, *Sextarius libri
6 uncias octo
completitur.*
 admixtis vna cum auri purissimi, obrisum vocant,
 segmentis aut torque aureo, efficacissimis herbis, nē.
 pe radici Iringii, scolymi, sisari, cinatz, carlini, cardui
 hortensis, etque herba quæ cū musco concreto fru-
 trietur, à flauo ac rutilanti colore, aureisq. guttis quæ
 illi insident Ros solis dicitur, deniq. palmulis quos
 dactylos vocat, vuisq. passis, exemptis vinaceis, ac po-
 mis dulcibus. Ex quarum rerum congerie lento pla-
 cidoque igni, stillicidio quodam liquor exaret,

*Cardiaci morbi
remedium.*

*Aurum cor
recreans.*

*Aurigniti af-
fectum.*

Tartarus quid.

ac triduum soli exposit⁹, in multos vsus afferuari po-
test. Siquidem deliquio defectuq; animi sopitos eri-
git, ac spiritus reuocat; exsanguis, macilentos, tabi-
dos, extenuatos reficit: in Cardiaco vero affectu, ac
sudore Britannico presentanea vi pollet, atq; in re-
focillandis cordis viribus cum primis efficax est ac
salutaris, si cochleari mensura, aut plus paulo ita cō-
stitutis subinde exhibeatur, nec minori commodo
atque vtilitate aurum foris adhibetur, vbi cor ingru-
ente externa aliqua, vel interna ægritudine pericli-
tatur, nam præter adspæctum aureorum numisma-
tum atque annulorum, qui nonnunquam speciosa
atque amabili gemma decorantur, oculosq; pascunt
ac recreant, si sinistra manus digitus qui infimo pro-
ximus est, in cordis affectibus, auro & croci momen-
to defricetur, hominem sibi restituit, etiamsi colla-
pso atq; intercluso animali vi: aliq; spiritu ppe-
modum exanimatus obmutescat, nec vllum vite indi-
cium proferat. Aurum quoq; candens atq; ignitum,
vino immersum, præcipuis membris robur conci-
liat, ac facultates natiuas firmat: nam si quid mali
internis partibus adhæserit, abstergit, consumit, ab-
olet, depascitur, partemq; affectam ac morbidam vi-
gore ac vitali spiritu imbuunt. Foris quoq; huiusmodi
liquor adhibitus, impetigines seu lichenas, lepram,
mentagram, porriginem, ozænam, polypon foedissi-
ma narium vitia, morpheam, omnesque viriliginis
species, quæ cutem deformant, compescit ac cohibet:
præsertim si huic liquido pigmento aut plasmati nō-
nihil tartari commisceas, quæ est ex vino in doliis
lapidosa concretio. Omnes siquidem quamlibet for-
das maculas abstergit, naresque rubicundas ac ver-
rucosas mentum, genas, faciem, frontem, in (quibus
partibus impudenter atque indecore, parumque ci-
uilibiter huiusmodi eruptione se proferunt) coho-
æstat.

De grandine porcorum, aliusque huius animantium morbis ac viriis, qua vulgari lepra seu lazarus affinia sunt, vulgo ab insalubri ac morbo corporis habitu Onghans appellantur: & qua ratione hac contagio expugnari possit etiam in hominibus.

CAP. VII.

Quoniam suille carnes passim etiā apud generosos *Qua edulia es-*
 quosq; eduntur, nec est vlla propemodum fami- *suilla carne cō-*
 lia, cuius mensis succidia non inferatur, etiam à lon- *ficiantur.*
 ginq; petitz pernz ac petasones quæq; ex his cō-
 ficiuntur tomacula, tucera, farcimina: aliquid de hu-
 ius animantis cōditione huic operi inferendū putavi.
 Cum autē porcus luto ac sordibus delectetur, cœniq;
 volutabra apperat; in primis procurandū, vt cibustac
 cubile illi mundum offeratur, si ex eo salubre alimē-
 tum consequi velis: nam si filiquis pabuloq; sordido
 hoc animal saginare pergas, strumas cōtrahit ac scro-
 phulas, totoque corpore grandinosum efficitur, sic vt
 caro illius p̄orsus insalubris existat ac vitiosa, totū-
 que corpus inficiat. *Quæ causa fuit præcipua, vt Lu-*
dzis eius vsus fuerit interdictus ac porcinā degusta-
se nefas. Scrophulas autē & strumas vt plurimū circa
collum contrahunt, quoniam voraces sunt & gulosi,
accitra delectum in sterquiliniis quæque deuorant.
 Grandinis autē nomine insignitur is morbus, qui to- *Grando pecorū*
 tum vndiq; corpus fœdissima labe cōtaminat: quod *qualis morbus.*
 caro partesq; internæ passim ramenti candidis velut
 grandine perfusa sint. Occupant n. singula membra
 eminentiæ quædam subalbæ, hinc inde conspersæ,
 cuius certissima se indicia in lingua proferunt, quan- *Leprosi obitus.*
 do porcarii immisso in fauces fetramēto illos explo-
 rant, an tuto cædi ac laniari possunt. Tale quiddam e-
 lephantiaci siue vulgares leprosi in facie, totoq; cor-
 pore exhibent: nam pustulæ, q̄ in extrema cute erum-
 punt, albescunt ex melancholia in cinerē deusta. Est
 quidem caro istius animantis, quod hoc morbo in-
 sectum est, suavis ac sapida; ac prorsus insalubris ac

*Caro melan-
cholicæ succi
particeps sapi-
da est.*

lepræ affinis, ppter succi melancholici admixtionē. Sic caro ossibus, prima non prorsus insipida aut palato insuavis quod ipsa melācholicæ succi sit particeps, nam ossa ex tali succo concreta sunt & coaluerunt.

Quod aut homini lepra ac morbus Gallicus præstat, id huic animanti Grando ac strumosa collectio; sunt enim morbi affines, cognati ac familiares; nomine tantum discreti, re effectusque partes, ut etiam annotavit

*Quid Aetius
de porcæ mor-
bidis statuit.
Lex de porcæ
mactandis.*

Aetius Medicus capite de Blephantiasi. Quocirca ne quid incommodi ex huius animantis esu consequantur homines, salubri Senatus consulto cautum est apud nostrates, nequa scropha aut porcus mactetur, nisi exerta inspectaque lingua exploratum sit, an ab eo vitio liber sit & immunis: nā si verucosæ se in lingua ac faucibus proferunt pustulæ, ac venæ liuescunt, nigroque colore perfusæ sunt, indicium est viscera etiam prava constitutione teneri, itaque aut non mactandos indicant, aut si imprudenter mactatos esse contingat,

defodiendos. Quod si nihil tale appareat, pronuntiant, qui huic censuræ destinati sunt, salubrem esse porcum, atque esui idoneum. Quoniam autem huic animanti plerumque aliquid vitii subesse solet, quantum vis etiam sanum existat, ob id populares nostri primum necatos accensis stramentis adurunt potius, quam feruenti aqua elixent. Si quid enim subtercutem inhaereat lapis aut contagionis, id ignis elicit absumentque, quod non tam facile aqua feruida perficere potest, omnesque sordes fluere. Curantur vero hoc modo inquinatæ suæ, si stabulum in quod decumbunt, singulis diebus conuerfas atque accurate emundes, illasque diuagari pariaris. Quæ enim sylvas ac nemora

*Porci in sylvis
vagantes salu-
briores.*

oberrant, ac glandibus saginantur, magna ex parte inexercitatis ac cubili inclusis sunt salubriores, minusque morbosa aliqua affectione expositæ. Deinde affatim iis aqua offerenda, quo se perfuant, cui non nihil salis admixtum est, interim cibo polentatio aut si quid

solidi cibi illis exhibetur, admisceri debet lauri bac-
 ca contrita. Cōcharum quoq. hoc genus quo littora
 oraeque maritimae apud nos scatent, mitulos vocant,
 vulgo *Mosselen*, mirifice illas reficit, si affluentiore li-
 quamine huius decoctum iis obiciatur. Flores etiā
 viniq. purgamenta ac faeculenta pluuias, q̄ expresso
 vuz succo, ac vinaceis est residua, inexpugnando hoc
 morbo est praesentanea, praesertim si fursur massaq;
 fermentata, vulgo *Mont* appellata, illi commiscea-
 tur. Nostrates autem nec huius animantis, nec homi-
 num quibus porci aliquando edendi sunt, salubritati
 consulunt. Nam Zythi sive Cereuisia acidam cor-
 ruptamq. faecem, atq; olidam pluuiam, quae in imo
 doli residet, illi offerunt, cum rancida quaeq;, nempe
 poma ac pyta quae cum putruerunt, ac situ obducta
 sunt, quibus non liquefcit aut dissoluitur gandinosa
 illa concretio atque interna lues, sed augescit potius
 ac vires concipit. Siquidem omnia impense acida,
 ut melancholicis affectib. qui hic vigent, aduersissima
 ob refrigerandū spissandique vim, & q̄ humores co-
 gant, ac crassiores efficiant, ita biliosis seu cholericis
 cum primis grata ac salutaria. Sic acetum quartanam
 augeat, tertianā vero mitigat ac compescit, quoniam
 bilis feruorem reprimat, ac tanquam aqua vinum,
 diluit. Sunt apud Batanos quorum regio piscosa est,
 atque aquatilibus foecunda, qui piscibus illos alunt:
 quibus ut mire pinguescant; ita lardo carneq; fluida
 ac minus solida existunt. Quamquam enim hoc ali-
 mento porcorum corpora augescant, ac procerita-
 tem consequantur: elus tamen horum insalubris,
 atq. sapor alienus ac exotici. Scio equidem in ho-
 minibus, qui elephantiasi seu lepra inquinati sunt,
 vulgo *Melaetich*, frequenti ranarum palustrium usu
 hunc morbum domari, mitigat enim sanguinis fer-
 uorem ac melancholiz adustionem animalculum
 hoc aquaticum: nam quae humi repunt, atque inter

Mituli, vulgo Mosselen, porci salubres. Flores vini porci accommodi.

Acetum melan- cholicis no- xium.

Acida biliosis salubria. Batani pisci- bus porcos sagi- mant.

Ranarum esus quibus utilis.

Bufones noxii. frutices ac rubos nidulantur, quæq; non saliant, sed lente progrediuntur, venenatæ sunt, hos *Padden* nostri vocant. Ranas vero viridanti tergo, ventre albescente *puyen oft vorscheen*, quæ vernis mēſibus coaxant, cum rubetæ ac bufones reptiles, per exiguum sonum edant. Illæ itaque q̄ agiles sunt atque identidem subſiliunt, huiusmodi morbis accommodæ quarū etiam vſus ex iure capſi hædicis, tabidis macilētis, extenuatis cum primis vtilis, quemadmodū etiam teſtudinū q̄ a peltæ ac ſcuti figura *Schildepadden* vocantur, Cancri quoque vulgo *Crabben*. Aſtaci, Squillæ, Locuſtæ marinæ, Carabi, Gammari, populari voce *Creeſien, creuſſen, Gaerndert*, Mituli, *Moſſelen*, Oſtrea, *Oeſters* Cochleæ, *Cruycken*, aliaque conchylia ac cruſtacea, feruidos aduſtosque humores refrigerant, ac diluunt, verum fluuiatiles conchæ ac cæcelli efficacius marinis, quoniam iſtis ſalſuginis aliquid admixtum eſt, quæ quidem appetentiam excitant, ac palato gratificantur, ſed magis exſiccant, quocirca ſanis maritimæ aptiores: inualetudine autē affectis amnibus fluuiis que exemptæ ſalubriores. Inter ea autem quæ teſtacea ſunt vel cruſta integuntur, præcipuam laudē merentur Cancri fluuiatiles, q̄ nō ſpecie ſed effectu à maritimis differunt, dorſo elatiore ac lubratūdo, quatuor ab vtroque latere geniculatis pedibus, qui ſex diſtincti ſunt articulis ſeu internodiis, ima ſui parte aculeatis, quæ venantium manibus pedibusq; velut cuſpidem inſigunt flexibili agilitate: nam ſe horum adminiculo dextrorſum ac ſiniſtrorſum proripiant, ubi inſidias ſubodorantur. incredibili ſagacitate. quod. v. opinor, vel mire oculati ſint, vel auriti, quamlibet enim ſilenti tacitoque ingreſſu illos inſectæris ac venando perſequaris, ſubito perſentiunt, ac cōfeſſim ſe luto obruunt oculisq; hominum ſubducunt. Præter quatuor autem illos pedes aut exporrecta vtrinque brachia, primore parte qua oculi prominent ac colucent,

lucent, duo se proferunt denticulati forcipes quibus firmissime obuia quæque comprehendunt atq. atroces morsus captantium manib. inferunt, ita vt membris affixi zgre anelli queant. Cæterum cum mira sit aquatici huius animalculi astutia ac caliditas, tum in eo maxime obseruatur solertia, vbi ostreis insidiatur, atq; ex iis escam venatur, siquidem calculos atq; lapillos patulæ hiantique testæ ingerit. ita vt occludi nequeat, mox dentato forcipe pisculentam carnem abradit atq; elicit, illoq; alimento suauiter ac secure, nulloq; vindiæ metu fruitur, quod etiam polypus piscis facit. Hoc genus Cancris tabidis ac macie cōfessis præsentanea via auxiliatur, vbi accurate abluti in aqua hordei decoquuntur, nec min^o singulari occultaq. virtute pollent in expugnando exitiali canis rabidi morfu. Cancris ita in patella deustis ac cōcrematis, vt comminui atq; in puluerem redigi possint, eoq. exhibito cochleari mensura cum Gentianæ radice, ac thuris momento quod antidoton frequentius iterari debet, ac per sesquimensē continenter assumi, quo rabies atq. aquæ pauor propulsetur. Hæc de testaceis & quæ crusta integuntur, verbosius à me sunt enarrata, quo quisq; intelligat, non modo porcorum morbos his expugnari, sed hæc aptissime melancholiæ, adustisq. humoribus, atq. aliis plerisq. affectibus accommodari. Verum inter cancrōs, aliosq; crustaceos discrimen statui debet, si quidem fluuiales extenuatis ac macilentis mirifice adminiculantur, quod humectent, atque humorem natium, quo corpus nutritur ac subsistit, & quem calor infirmis aptius habet obsequentem adaugeant, adhibito vino res. dulci accalorifico, cuius adiumento concoctio perficitur omniaque exacte elaborantur. Marini vero qui Oceani vel maris mediterranei littora perreptant ac crepidines persequuntur, tum sanis, tum iis qui insalubri sunt corporis habitu ac vitiosis humoribus

*Cancerotum
astutia.*

*Canceri rabidi
canis morsu
curant.*

*Ex testaceis
qua sanis, quæ
infirmis aptio-
res.*

*Canceri marini
effectus.*

*Germani sale
& aromatibus de-
lectantur.*

*Simile à sale
quod limax li-
quescit.*

oppleti, aptiores: nam cum falfugine quadam imbuti sint, vt edendi auiditatem excitant, ita excrementa superuacua exsiccant, ac putredini humorum obstitunt, quod in carnibus piscibusque sale confectum obseruari potest, quæ diutius asseruantur, ac seriu computrescunt. Quocirca non inconsulto factitant Batavi ac plerique Belgæ, tum maxima Germanorum pars, quæ ad Aquilonios tractus deuerunt, quod sale & aromatibus, nempe zinzibere, pipere, & quod graenum Paradisi vocant, vulgo *Greyn* caustica vi & adurenti, aliud Cardamomo affatim vtantur. Hac enim ratione minus pituitosi efficiuntur, aut excrementis scatent, minusque vt fere conspici soleant, opimi atque monstrose obesi, liquescit enim salitis adeps, vt limax insperso sale.

Cur Belgæ, ubi nox moleste ac tumultuose parumque ex animi sententia transacta sit, queriscentur Ioannis Baptista noctem sibi obtigisse.

CAP. XVIII.

*Luc. 8.
Ioannis Bapti-
stæ dies memo-
rabilis.*

Natalis dies Ioannis Baptistæ, cuius vitæ integritas insigne elogium à Christo promerita est, non solum Iudæis ac Christianis, sed Mauris etiam ac Barbaris, quique à nostra religione alieni ac Mahumeto addicti sunt, celebris est & sacrosanctus, tametsi nonnulli huius noctem superstitioso quodam cultu congestis lignorum aceruis, accensisque ignibus, vt Corybantes ac Cybeles cultores, strepitu ac furiosis clamoribus transigant, quin & impuberes congestis collisisque ignitis carbonibus bombos ac crepitacula excutiunt. Nonnulli gentili superstitione statue prouoluti, ab epilepsia se tutos fore confidunt, quibus accessit ea persuasio, vt si placide huius Diui statuem adire possint, nec incondite vociferentur, aut rabiosis clamoribus illi insultent: toto anno ab hoc morbo futuros liberos: Sin Diui caput, quod osculandum offerunt, dentibus, lacerare tentent, ac male di-

maledixit incescere singulis mensibus, quod vere ex
 a nari decursu euenit, hoc morbo misere diuexan-
 to, quanquam maxima impostura huic rei subesse
 solent. Et cum hæc gentilitia sacra nocturno tempo-
 re perfici solent ex vetusta consuetudine, ne dicam
 multitudine errore, enatum est Prouerbiū, vbi nox tu-
 multuose transacta est, nec vlla pars quieti data, Io-
 nnis noctem transegimus, *vi hebben sint dans nacht ge-
 adt*: Hoc est, tota nox non solum insomniis fuit ac
 peruigilata, sed grauis ac molesta strepitu, tumultu,
 clamorib; inquieta Olaus Magnus, qui res Gothicas
 amplissime, licet minus culte, prosequitur, refert na-
 alem noctem Ioannis Baptistæ, qui fuit prodromus,
 hoc est, præcursor, atq; emissarius, aut quoniam vox
 lamentis sit in deserto, præconis Iesu Christi, mire-
 lebrem esse illi genti atque illustrē, magnaq; pom-
 pa transigi: Omnis enim generis sexusque homines
 urmatim in publicum concurrunt, extructisque lu-
 lulentis ignib; atq; accensis facibus, choreis tripudi-
 sq; se exercent, nonnulli laudes herou ad lyrā decan-
 ant, vitia maritorū traducunt, foeminarū dedecora
 palant, nullos nō scōmato, conuitijs, disterijs, den-
 atis salib; imperunt, magnaq; licentia obuios quosq;
 accessunt, ac liberius perstringunt, vt solent olim in
 acris Eleusinis: nam ex Hellenismo siue Græcorum
 & gentium vanitate multi errores vel relictī sunt,
 vel in religionem Christianam irseperunt. Sic pro-
 phetes aulici & quotquot venationi dediti sunt, Hu-
 dexum olim venandi studiosum insanis clamoribus
 solunt ac venerantur, adeo vt furore perditos credas,
 dum canum latratus ac rabidos sonos imitantur, ob-
 ambulante interim patera oppleta viuo, aut poplito-
 rōnu capacitare sextarij, ex vetusta & Gentili Ger-
 manorū consuetudine, teste Casare libro sexto belli
 Gallici. Sic homines superstitiosi præpostero cultu
 Diuinis blandiuntur, ac scillicet fauorem demereri.

Prouerbiū ex

tumultu no-

cturno desum-

tum.

Lib. 15. cap. 30.

Matth. 3.

Præposterus Di-

notum cultus.

*Martinalis
festa.*

Luc. 1.

Matth. 3.

Latitia solida.

Isai. 11.

credunt: cum nec horum vitā imitentur, aut mores exprimant, nec vlla parte ipsorum vestigiis insistant, qui culgus Deo ac Diuis est grauissimus. Non minus ridiculos habet cultores Martinus, cuius in pauperes atque egenos liberalitas non ad frugalitatem ac munificentiam, sed ad luxum, ad profusas epulas, ad ineptas cantilenas quosque inuitat. Quod vero Ioannis Baptistæ sacra tanto tumultu ac superstitione peragantur: hinc emerisse puto: quoniam historia Evangelica describit, natalem viri huius diem lætum, faustumq; & plausibilem futurum quam plurimis: quo non designat externos animi motus, cum & inaniter & effuse exultat animus, ac gestiendi lætitia perfusus est, sed internam ac solidam stabilemque lætitiā, quæ concipitur ex tam salutari Euangelij promisso, quo Angelus denuntiat iam dudum expectati Messiae ac Seruatoris, à quo cuiusque salus dependet, aduentum atq. huius p̄conem futurum Ioannem, qui primis baptizandi munus incoauit, & postmodum perfecit atq; impleuit Christus, qui baptizat Spiritu sancto & igni, cuius vi transformari homines contingit, atq. ad cœlestia p̄duci: conceptaq; salutis fiducia per mortis illius ac resurrectionis mysteriū, illi inseri atq; vniri. Quæ res ob lucem exhibitam, salutemque restitutam, non vulgari gaudio omnes afficit, magnamque subsiliendi occasionē præbet, non ea ratione ac modo quæ passim imperita multitudo ac vulgus ignobile tam ineptos stolidosque ludos exhibent: quanquā hæc superstitio quæ multorum animos mentesq. hætenus occupauit, iam exolescere incipiat atque antiquari. Siquidem iam sentire incipiunt homines paulo cordatiores ac melius edocti, colendū placandumq. Deum ad quem per Christum aditus, pietate ac religione iustisq; precibus, non contaminata superstitione, non gentili vanitate, aut cæsis hostiis, aliisq; rebus quæ nõ exigit, aut ab eo præscripta sunt.

Nam superstitio veræ religionis imitatrix, atq; ex vitiosa æmulatione, anilis affectio, ex imbecillitate mentisq; inopia atq; ignorantia Divinitatis emerfit: quo fit vt cum animus fluctuet ac sit instabilis vacillans, inconstans, varius, lubricus, nec vlla cognitione aut Dei fiducia imbutus, quem potissime imploret, quo se conferat, cui se addicat, suamq; salutem committat, & à quo successum, sanitatem, mentemq; pacatam cōsequatur. prorsus ignoret. Quod eo fit, quoniam à scopo sit aberratum, nec illum homines cōlectantur, qui hæc omnia cumulare præstare & potest & vult, nempe Pater cœlestis & Iesus Christus, cui omnis potestas commissa est, & in quem referri vult *Matth. vii.* Deus omnes nostras cogitationes, spem, fiduciã, caritatem, & q̃ nobis ad consequendam salutem sunt necessaria. Nec sustinet Deus, vt Esaias ait, gloriam suã *Eesai. 42. &* ac laudem sibi debitã in alium transferri, aut cuiquã *48.* attribui, nec vllum cultum aut religionem constitui, nisi in iis rebus, quas Christus ex ore Patris nobis enarrauit, quæ de re innumera extant in Bibliis testimonio, nec minora apud Orthodoxos cum Latinos, tum Græcos, quæ dilucide cōmonstrant, qua ratione Deus coli atque adorari debeat, qua Diui ac Christianæ professionis assertores ac propugnatores inuicti venerari, qui nihil non contumeliarum Christi nomine perpelli sunt, ac sustinuerunt.

De salis cōficiendi ratione singulari atque inaudita, eiusq; natura effectu, viribus, vsu & differentiis: Obiter herbarum aliquot maritimarum, quæ salisuginoso succo imbutæ sunt, & ex quibus sal elicitur, consideratio.

CAPVT IX.

Quã de natura Salis, eiusq; vsu necessario, paulo ante disserui: facturus tamen sum operæ præmiũ, si vberius ac fusius de salubri hoc cōdimẽto, sine quo omnia edulia insipida sunt & insulsa, verba faciã. Principio hoc cuiq; testatum cupio, p̃sertim quib. fa-

*Salis habendus
delectus.*

miliz onus ac rerū domesticarum cura incumbit; tū
iis qui ciuitates, castra, arces propugnacula incurſio-
nibus expoſita, tueri debent ac præſidio munire, ea-
que commeatu inſtruere. Salem marinū recens co-
ctum atq; à ſordibus non ita pridē expurgatum aſſer-
uandis carnibus piſcibusq; minus idoneū. Decoqui-
tur autem atq; apparatus apud Ztriczos, cōplureſq;
Zelandiæ ciuitates, æſtius menſibus cum ferueſcit

*Oceanus aſtate
magis ſalſeſcit.*

Sol, cuius vi maxime ſalſeſcit Oceanus, eandoris exi-
mii ſal in frixoriis patiniſq; capacioribus aqua mari-
na opplētis, ſubditis accenſiſq; glebis bituminofiſ,
noſtri *Turf* vocant, quibus ſenſim ac paulo melius o-
mnia perficiuntur in Salinis, quam congeſtis ſub ca-
cabo lignorum ſarmentis, ob ſtammam ex fornacis
faucibus periculosa erumpentem. Quod ſi mox à re-
pente foco, aut poſt dies aliquot in vium deproma-
tur, cito liqueſcit, atq; in ſaliuginoſam ſaliuā diſſol-
uitur, ſic vt limoſam quandam viginem rebus ſalitis
obducatur. Ita Sal qui primum ex calenti feruida que

*Subrocans cito
liqueſcit, vetuſ-
ſerius.*

patina aut labro ferreo eximitur, nec vetuſtate in-
duruit, aut concretus eſt, cum citius quam par eſt, in
ſaliſlaginem liqueſcat, ſecus quam vetuſtus: minus
aptum iudico ſaliendis condiendisq; edulijs. Quo-
circa qui catnes ac ſalſamenta, ſaperdas, aſellos, rhin-
nos, phoſas, haleca haringos qui ſunt triſſarum ge-
neris, ſuccidiam, perennare velit hoc eſt, in ſequen-
tem annum aut multam ætatem aſſeruare, denique
minus rancida in exteris longeque diſſitas regiones
deuehere, vetus ſal meminerit huic negotio accom-
modatius. Maiores noſtri olim ſalem confecerunt:

*Quo ſale ſalſa-
menta conſer-
uantur.*

*Triſſa quod pi-
ſci genus.*

*Salis conſicien-
di inaudiſe ra-
tio.*

vberriſſimò ſene quæſtu, non ex aqua marina Solis
ardore in ſalem concreta atque indurata, quale ex
Hiſpaniis ac Gallijs ad nos perfertur, ſed ex mariti-
mis glebis exuſtis atque in cinerem redactis, quam
infula aqua minutatim in ſale reducebant ſplendi-
dum ac nitentem, *Zeloſi, Zil-Zent*, populares atque

indi-

indigenz denominant à glebis falsugine imbutis, unde id elicitur: Nec alio salis genere tota Belgica ad nostram vsque memoriam vsa est. Qui conficiendi salis modus cum inducto externo exulesceret, excogitatus est alius non minus quàm stuosus. Siquidem radue-
 -cto ex Hispaniis atque Aquitanico sinu, rudi ac nigri-
 -cante sordidoq. sale, exempto limo, extractisque sordi-
 -bus, candidissimum id nòstrates efficiunt, rebus as-
 -seruandis aptissimum. Vtuntur quoque Salinatores
 nostri alio concogendi salis modo à superiore non
 multum diuerso. Nam tertio aut quarto quoque an-
 -no confraeto foco atque area, *den heert* vocant, furca
 -cur capacissima sartago ac patina incumbit, subdito
 -que igni incalescit, glebas ac fragmenta, quæ ex per-
 -stillante falsugine ad muria falso liquamine affatim
 -imbuta sunt, in patinam coniciunt, ea comminuta sa-
 -lo macerant atq; elixant, post horas aliquot subsidē-
 -te limosa fæte ac sordibus paxillo candidissimum sal
 -eliciunt, id genus *Cleynzout* nominatur, vel *Clinezout*,
 -quod glebz inter se collisæ propter duritiem, vt fili-
 -ces sonitum clangoremque edant. Hoc genus salis, vt
 -mensis eleganter inferitur, easque exornat, atque ad
 -multos vsus est efficax: ita conseruandis, condiendis-
 -que rebus minus aptum. Ob id bouni tergora ac te-
 -gmina coriacea illo sale, vt etiam marino rudi defri-
 -cant atq; obruunt. Quocirca Senatusconsulto cautū
 -est, ne quis eius conditionis salem diuendat, nisi in-
 -terpositi iureiurando attestetur, se non pro syncreo
 -ac nativo, qui ex marino eiusq; muria confectus est:
 -sed pro fossili ac factitio venum exponere, nec quæ
 -fraus aut impostura subesse possit. Nam cum niuis
 -sit candoris, atq; omnes optimi salis dotes exhibeat,
 -nō facile ab ignaris internosci potest, nec discrimen
 -obseruari nisi ex rebus, quæ illo condiri solent, ex-
 -perimentum sumserint. Citius enim falsamenta at-
 -que alia quæque hoc sale obruta ac confrita sub-

A sale Sili & Sold, unde Sol. daten, Ger- manses.

Salem Zelandi quomodo can- didum efficiās.

Salis ex glebis confectio.

Quid Zelandis Cleynzout.

Senatusconsultum, ne sal adporetur.

*Sal terribus,
Belgice Braed-
zout.*

rancida efficiuntur ac subolida, ubi in multâ ætatem asseruare visum est. Eandē naturam effectumq; obtinet quod nostrates, quoniā exigua infusa aqua marina diutius torretur atq; aduritur, *Braedzout* vocant, sal splendidum, lucidum, speciosum, friabile, crustosum, latis squamosisq; ramentis ac laminis stellanti fulgore radiatis, q̄ mixtæ à Flandris ac Brabantis expetitur cum assidue, tum maxime in vsu domestico, si quando sumtuosis epulis, magnoq; apparatu mensas instruunt. Cum enim splēdescat ac spectabile existat oculisque etiam à longe gratum sit ac blandiatur: regales magnificasque mensas mirifice exornat.

*Salis efficacia
in morsu canis
rabidi.*

Morsibus id rabiosi canis cum melle efficaciter adhibetur, scabiem impugnat, tumores cum fermento, melle, & butyro, atq; adipe suillo perumpit, etiam illos qui grassante peste in alis atq; inguine se proferunt. Ex sale autem cum aqua marina confecta muria aut salisago præstantanea vi ambustis vim igneam atque vrentem feruorem extrahit, doloresq; intensissimos placat ac mitigat, vel ex puluere bombardico vel oleo pice, aqua feruida, prunisq; accensis, præsertim si tenui peplo salislagine imbuto perustæ partes foueantur. Huiusmodi enim irrigatione ignea vis eluitur, atq; acerrimi cruciatus consopiantur. Male autem consulunt sic affectis qui frigida ac reprimen-

*Balsugoambu-
stus utilis.*

tia membris applicant, ita enim referiunt, non extrahunt nec eliciunt ignitum ardorem, eumque magis infigi partibus contingit. Quocirca inter initia nihil balsugine efficacius, vulgo *Pekel*, vel recens confecta, vel quæ butyro incumbit, fomenti loco applicata. Cui viribus par Smegma, vulgo Sapo, Belgice

*Smegma am-
bus in idoneum.
Callicū aqua
naparum igni-
tar dolores pla-
nat.*

Zoepe, quæ vestibis ac linteis sordes eluuntur, confecto ex eo linimento cum melle & butyro. Aqua quoq; in qua rapæ decoctæ sunt, tute adhibetur, quæ vim magis efficacem concipit, si non nihil calcis viuat in illam dissolvas, ita caim lixiuii modo, adhibita ar-

dorem

do rem compescit, & absq; morfu deficiat Ceterum cum aliquot salis genera paulo ante recensuerim de factitio illo differendum, quod in legitimis salis inopia, huius vsum nobis præstare possit: vocant hoc genus Arabes Salkali ab herba maritima, quibus littora nostra abunde scatent. Enascuntur autē apud nos passim aliquot herbæ saltuginoso succo imbutæ, ex quibus sal, si alias denegatum sit, facile elici potest, atque in domesticum vsum depromi, qualis est Portulaca marina Halimo affinis, vt etiā admonet Matthioli in emendis herbis acer & industrius. Hanc nostrates æstate deficiente lectam condiunt, ac muria asseruatam, aut rudi sale obrutam in hybernos vsus reponunt, vt Hispani olīnas, cappares, cithmon, empetron. Excitat enim appetentiā, ac fastidia nauseamq; discutit. si quando ventriculus pituitosis humoribus oppressus, vel etiam biliosis cibum respuit. Tota autē herba, vsq; ad seminis quod minutum est, ac racematim dependet. maturitatem, portulacam illam prægrandem hortensem ac satiuā refert: quam Patricii etiam sale rudi ac scabroso obruunt ad excitandam cibi aviditatem. An autē hæc portulaca marina Halimi nomine sit designanda, nondum statui, cum illa famem exciret, iste arecat. Verum in Alpibus nostris arenosis frutex emergit ac virgultū duorum aut trium cubitorum altitudine oleæ foliis quæ viticis modo longas habet virgas lentas ac flexibiles fronde oleam repræsentans, sed foliū minore ac subrotundo superne viridi, inferne imaque sui parte qua terram inspicit, albescente ac cæso, fructu folliculari, no dissimili verticello ab instrumenti muliebris similitudine: nam spondyli seu verticuli vulgo *Vvoruel*, ima parte fusis commodis torquendis rotandisque adhibentur: Qui frutex prorsus ad Plinij Dioscoridis Halimum accedit, in eprimenda arcendaque fame præcipui effectus, abolet enim

Salkali salis genus.

Matthioli industrius.

Portulaca marina conditura.

Halimi legitimi descriptio.

Verticellus quid.

Halimum famem arecat.

*Picatio morbus
sen Citta.*

appetentiam vitiosam atque enormē, qua fere mulieres circa tertium à conceptu mensē infestari solent, & nonnulli conualescentes, quoniam ventriculus noxiis humoribus atq. acida pituita imbutus fit: quo fit vt canina appetentia diuexentur ac bulimix, hoc est, edendi auiditati, quasi bouem essent deuoraturi, obnoxii, vt foemine vitio quod Picatio dicitur, qua alitis huius more carbones, testacea, mali Punici puramina, aliaq. esui inepta deglutiunt: Quibus vitiis Halimus frutex commode adhibetur, ab effectu nomen sortitus, foliis oleris more, cum pingui iure, nullo sale admixto decoctis, ita enim obrundit subacerbos illos humores, qui minus naturalē appetentiam excitant, quod etiam ad morsus ac dentibus tritus prestare creditur, vt nonnulli maribus tantum ad motum animi deliquium discutiant, ac cur fouent & recreant. Atriplex vero marina calore squalido atq. inamabili, in aggeribus Zelandicis nusquam non obuia est: verum non assurgit in vllam altitudinem, sed sessilis est atq. humi decumbit. Brassica autē marina, quæ Germana Soldanella statui debet, quam nostrates indigenæ male Portulacæ marinæ asseribunt voce gentilitia *Zoislonella*, à falsuginoso sapore. Alpius Zelandicis copiose prouenit, halimo, crithmo, empetro, anthyllidi, iringio confinis ac contermina, gaudeat etiam ipsa aura maris, sed tamen ille non irrigatur, ne profunditur, vt alga, de qua postea. Herba hæc humi serpit longis flagellis lentis ac vimineis cauliculis, lætè madidis, foliis rubore perfusis, subrotundis, femine in calycibus subrubentibus nigro, loculis incluso, vt utur ea ad deiciendā aluū, iure pingui elixata, quo ob acrimoniā atq; amarum salsumq. succū sto. nacho minus sit infesta. Ceterū herba Kali Arabibus vocata, nulla apud Zelandos vulgatio: ex ea siquidem olim maiores nostri vna cum cespitibus ac glebis falsuginosis, ac bitumine quodam imbutis

Atriplex marina.

*Brassica marina
sen Soldanella.*

*Brassica marina
descriptio.*

*Herba Kali
alia à Trago.*

can.

candidissimum salē confecerunt , ea ratione ac modo, quem paulo ante indicauit. Est autem herba infima maris nostri crepidine, quam Oceanus alluit, *Kali seu Sedi marini adstri-* toque Zelandiz tractu copiosissima, quam ego Vermicularem vel Crassulam , vel Mizoon vel Sedum *pais.* marinū vocitare soleo, caule palmari, erecto, firmo, tereti, geniculato, atq. internodiis distincto, vtrinque multis agnatis canaliculis rotundis lenore perpolitis atq. in se compactis, qui exemtilles videntur, vt equiseti seu caudæ equinz, foliis, qui ex caule singulari emergunt, eoq. stipati sunt carnosissimis, crassis succo turgidis, crassitudine arundinis, nobis *Ris* dicta, quæ in ambulantium pedibus moram iniciunt , ac grossum remorantur, sonitumque ac fragorem in promouendis pedibus excitant radice exigua, gracili, tenuiter capillata. Tota herba ab ima sui parte ad cacumen *Kali herba* vsque eleganti ac pellucido virore perpolita est, quæ *cancros remoratur.* nec hybernis quidem mensibus exolefcit aut emoritur, sic vt laquearibus ædiū affixa absq. asciticio villo. liquore diutissime virescat; vt Aloe, est n. mire succulenta, atq. e natua humiditate affatum imbuta. Nostrates q̃ Cancris infesta est atq. impedimento; *Grahbeques* vocant. Nam cum densius fruticetur cursu illis remoratur, ac difficilem transitum præbet. ita vt ægre extra hanc se explicare queant, vbi homines illos venantur, atque ad escam expetunt. Herba hæc *Kali herba* pecori ouillo gratissimum ac saluberrimum pabulū *omnibus gratissima.* est. Nam cum hæc pecudes cœli statu humido hydro-pisi ac tumoribus strumosis obnoxie sint, nostri *den* *Bor* vocant , huius herbe pastu recreantur ac malum discutunt. Est enim salissima herba, vt quam aduentante Oceani æstu continenter aqua marina irrigari contingat ac madescere. Quo fit , vt subinde conspersa speciosius adolescat ac fruticetur densius. Qui autem hanc in condimenti vsum asseruare volunt, consulo vt modice decocta aceto minus acri potius.

quam muria aut fœlſugine condiant aut rudi ſale ob-
rnat vt portulacâ. Cuius vſus pituitofis ſalubrior atq;
obefis q̃ bilioſis aut macilentis. Subeſt huius herbæ
ſolo, omnibuſq. propemodû agris mari imis: primû
terra agillacea, lenta, tenax, reglutinoſa q̃ contrectata
manibus adhæreſcit, nec fatiſcit aut ſabie excutitur:

Georg. 2.

*Cley à verbo
Cleuen dedu-
ctum quod in-
habere eſt.*

*Bitumen Ze-
landicum Dar-
vi ſalis mar-
is.*

Sed piſcu in morem ad digitos lenſcit habendo.

Adeo vt vbi veſtes commaculauit, ægre eximi eluiq;
poſſit, *Cley* noſtri vocant à lentore, Brabanxi *Leem*:
hanc ſequitur bituminoſa q̃dam concretio ac ſub-
terranea congeries, *Darri*. vt alias retuli, vocata, ex
qua, tanq̃ fodinis, glebas eruunt indigenæ nigras ac
pinguedine imbutas; q̃ accenſe, vt aridi ceſpites, vren-
tiſſimos calores excitant, atque in cineres redactæ, ſa-
loq; pſuſa materiam ac fomentum olim noſtratibus
præbuerunt conſiciendi ſalis. Sed is modus iam in
diſſuetudinē venit, ob maximâ copiam, quæ ex Gal-
liis atq; Hiſpaniis ad nos conuehitur: qui tamen fa-
cile in vſum reuocare poſſet, ſi externus Sal hoſtili
odio denegetur, aut ex quauis alia cauſa, eius copiâ
nobis deeſſe contingat. Quocirca non omnino ope-
ram me luſiſſe puto qui exolerum, ac iam pridem an-
tiquarum hunc cōficiendi ſalis modum in memoriâ
poſtliminio reuocarim: quo aliquando, ſi res poſcat,
inſtauretur. Cæterum cum in maritimarum ſtirpium
ac fruticum mentionem inciderim: de Alga non ni-
hil inferendum. Siquidem hanc impenſe à me ſibi
demonſtrari optauit *Rembertus Dodonæus* Medi-
cus Mechlinienſis, vir in illuſtranda re herbaria, ar-
teque medica exercenda ſagax & induſtrius. Erigun-
tur paſſim locis maritimis moles ac pugnacula flu-
tibus oppoſita in ipſo ſtatim aditu. primoq; portus
acceſſu, ex trabibus, ſudibusque rectis ac tranſuerſis,
quæ præter ſaxa immenſi ponderis, ſtabiliendo ope-
ri iniecta ſcæcis ac longuriis cratibuſq. inter ſe con-
textis atq. implicatis fulciuntur: reſert autē hæc ma-

*Rembertus Do-
donæus.*

*Artificialis
promontorii
deſcriptio.*

china

china eminentis promontorii imaginem, ac nauibus fidam tutamq; stationem præbet. Caput hanc stru-
cturam non solum nostrates, sed Itali quoq; & Hi-
spani vocant siue arte constet siue natura: eoq; etiã
nomine in Cosmographicis descriptionibus desi-
gnatur. Huic Alga copiose vndiq. adhærescit, quæ tã-
erit vilis sit & abiecta, quod præter prouerbium Vir-
gilius etiam annotauit:

Horridior rufo, proiecta vilior algæ

aliquem tamen in Medicina vsum habet: siquidem
dolores podagricos atque articulares mitigat, expur-
gato primum corpore, inflammationes discurrit infri-
gidat atq. exsiccat multo efficacius quam lens seu lē-
ticula palustris, quæ est velut muscolum atq. stagnan-
tis excrementum, colore viridi, anserib. anatribusque
gratissimū pabulum. Alga autem um plures habeat
differentias, tum illa quæ nobis vulgaris est, ramosa

*Moles & pro-
montoria Ca-
piti vocantur.*

*Alga vilior
Eclog.*

*Lens aqua
quid.*

*Alga deseri-
pta.*

speciatur, lubrica, carnosa, geniculata, bullis atq. ap-
pendicibus prætumidis ac racemosis, quæ primoribus
digiris compressæ crepitant, ac sonitum edunt, vt se-
næ folliculi. Cum autē Alga hæc in embraneo folio
existat, folliculis turgidis flatuq. distentis lucidis, ac
lzuore ppolitis magna parte fluitat atque aquæ super-
natat, quibus destituta sessilis est, ac flaccescit sar-
mentisque ac sudibus seu pedamentis tanq̃ iners & i-
guaua incumbit. Color vero huic herbæ, rufus est,
obrusus, fuscus, rufusq. constat ex mixtura fusci & ni-
gri inter cæsum flauum. saturatæ vmbrosæque viri-
ditati affinis: sarmentis vero ac palis qui muniendis
aggeribus in littore adacti sunt, tenaciter adhærescit
tanq̃ visco aut glutine (nullo radicis adminiculo il-
lita atque implicata) ita vt ægre auelli queat. Altera
Algæ species q̃ marinæ aquæ subest, vt stagnis ac pa-
ludibus vltia eaq. stipata se fulcit, folio fœniculaceo
est in capillamenti tenuitatem extenuato, colore
inamabili, muscoso quodam ac viloso cœcretu, nostrâ

*Rufus color
qui.*

*Secunda Alga
species.*

tes *maris*, nonnulli *maris* vocant, quæ retibus ac fage-
nis vna cum gammariis ac minutis pisciculis, aliisque
purgamentis subducitur. Phycos vero aut fucus ma-
rinus Algæ affinis est, illiq; forma atq; effectu par, vt

Lib. 6. cap. 13.

hister. animal.

Aristoteles sentit, & illo posterior Plinius. Muscus
autem aliud ab iis statui debet. Quorum vna species
non solum littoribus, sed etiam rostratis nauibus ad-
nascitur, vbi ex longa peregrinatione in portum sunt
delatæ quib. non tam muscus & algæ, quam testacea
quæque tum Ethinæis pisciculis adhærescit, quæ na-
uigia remorantur ac cursum retardant: ob id nostra-
te scopis asperioribus defricant, & ferramentis vn-
cis atq. incuruis deradunt, quo carina vncta ac lzu-
se perpolita feratur concitatus, totaque velificatio
perficiatur celerius. Est autē vulgare hoc musci gen^{us}
in Oceano Belgico copiosissimum, colore virescente
atque herbaceo, quod tamen in flauum aut sublu-
teum elanguescat, vt æstate desinente vitis pampi-
ni aut arborum folia, nulla radice fultum aut subni-
um, tenacitate tamen quadam solo cui incumbit
affigitur, vel extremis littorum oris ac marginib. ex-
pansum, emergente mari attollitur, ac subsidente de-
mittitur. Ceterum muscus maris, q. à Dioscoride de-
scribitur, ad hoc prorsus diuersus: siquidem ea herba
censeri debet, aut fruticosa concretio ac villosa con-
geries, tenuibus festucis, cauliculis exilibus, ima par-
te lignosis, folliculis capillaceis, crispis ac cirratis, co-
lore incano ac cinericeo, verustate rubicundo, odo-
re vt Abrotano, aut Absinthio marino, cum granita-
te iucundo, verminosis, & qui lumbricis infestantur,
efficax & præsentanea, redacta in puluerem herba,
eæque denarii aut drachmæ pondere ex vino exhibi-
ta; est enim pari effectu cum absinthio Seriphio seu
marino, illiq; affinis & cognata, vbi primum emergit
atque emicat, si numerosa folio, ac fruticantes cau-
liculos, si circinnatas cirratasque fimbrias spectes.

Coral.

*Muscus mari-
nus fruticosa
concretio.*

Corallinam circumforanei vocât, quoniam Corallio qui in mari Ligustico, aliisq; littorib. retibus subducitur, adhærescat atq; implicata sit. Sunt autem apud Zelandos Belgarum extremos, quos Mattiacos Tacitus vocat à sociali concordia, vt paulo post explicabo fusius, longe lateque exporrectæ planities atq; ab aggerum descensu vberissima pecori saginando pascua, in quibus se proferunt variaz herbarum species Empetrum, Crithmum, Kali seu Sedū marinū, Atriplex, Portulaca, Brassica marina, Halimus, Ononis seu resta bouis, flore purpureo ac ramusculis aculeatis atterendis calculis accommoda, Alga, Corallina fruticulus. Rhamnus vero areposis dumosisque collibus familiaris est tricubitali altitudine quibusdam locis arborescens, vt Paliurus, quæ minus fecunda, ramis rigidis ac frangi contumacibus, oleæ foliis, sed angustioribus, superne viridibus, ima sui parte, qua terram spectat, albicantibus, baccis seu acinis rotunditate ac magnitudine myrti aut pisæ Romanensis, in se numerosa congerie racematim compactis, ac ramis arte implicatis affixisque perexigua petioli appēdie, colore flauescēte ac luteo, maturitate crocato, sapore acido ac peracerbo, quicq; affatim saliuam elicit, ac febricitantibus sitim cōpescit, vnico intus nucleo aut vinaceo non lapidoso, vt corno aut oxycanthæ, hoc est, spinæ illi acutæ quæ mense Maio, vbi omnia florescunt, spectabilis est & odorata, aut Crespino, q̄ vulgo Berberis dicitur, sed qui dentibus facile atteratur: quod vero dumetis atq; arenosis locis peculiaris, Zelandis *dunboschen* vocatur: Adornantur autem apud nos hoc virgulto cœnacula ac triclinia ineunte autumno, quo baccæ luteo colore suffundi incipiunt, atque in multam hyemem spectaculo sunt, oculosq. reficiunt, atque acido sapore nauseant ac fastidioso palato gratificantur. Meminit huius fruticis David, qui multis locis appositissimas similitudines ad persuasionem profert in religionis negotio, ex natura

Corallina à Corallii amplexu herba.

Zelandi Mattiaci dicti à sociali concordia.

Rhamni descriptio.

*Pfal. 57.**Davidis locus
explicatus.**Maritima
herba squali-
da.**Simile à sordi-
di opificiis.**Opificia quada-
morem homini
immutant.*

rebus concinne petitas : Antequam spinæ vestræ, in-
quit adoleuerint, atq; obdurescant in ramum : con-
teret ac conueller vos Dominus, & liquefcere faciet,
vt limaceam ac partum abortiuum. Quod designat
improborum factiones, tyrannidem. minas. poten-
tiam, conatus, molimina irrita fore, atque inualida,
nec ad inferenda incommoda vllis viribus instructa
à rhamno desumpta similitudine frutice vbi adoleuit
aculeis infesto, nam ineunte vere tener est, mollis,
tractabilis, ac minus noxius. Sunt autē in locis hūc
maritimis complures herbæ ac frutices, quarū non-
nullæ à littoribus remotiores auram quidem mari-
nam concipiunt, aut salo non perfunduntur: alia sub-
inde irrigantur maris aspergine, si quando exundat
Oceanus, vt hibernis mensibus assolet Luna vel ple-
na vel primum incoata: quæ fit vt omnes stirpes ma-
ritimæ squalido sint colore, atq; in cano, tum minus
quam hortenses, floridæ, nec virore tam grato atque
amabili: quarum tamē nonnullæ translatæ, ac cultu
domitæ spectatiores euadūt, ac frondescunt, viuentq;
speciosius. Simile quiddam perspicimus in cerdoni-
bus pistoriis, qui furno adstant, carbonariis, fabris
ferrariis, aurificibus q̃ argentum inaurant, q̃ argento
vino perficitur, vt ii q̃ stannum, æs, cuprum, plum-
bum cudunt, qui omnes suo se colore produnt, ac
non natiuum, sed ex emanantibus vaporibus ac cir-
cumfuso aere alienum atq; adscititium exhibent. ita
vt pleriq; eorum colore buxæ, mustellino, lurido,
giluo, fusco fuliginoso conspiciantur: qui si aliud vi-
tæ gen^o adsciscant, ac deserto plebeio; patricio more
vivere inceperint confestim alius oris decor ac vultu
totoq; corporis habitu dignitas elucere incipit, tam-
etsi fere quidam referāt eteris opificiū vestigia, qui-
bus olim erant assueti, quod ipsum etiam in seruis,
ancillis, rusticis obseruamus qui ad herilem dignita-
tem emergunt. in quibus fere aliqua elucet ac se pro-
fert plebeia conditio.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

LEVINI LEMNII

MEDICI ZIRIZÆI, DE NA-

turæ dignitate & præstantia

LIBER QVARTVS.

De vi effectusq; Luna, cuius motu impellitur Oceanus, & quid moribundis ac morbis deploratis obuenire soleat, ubi cū morte luctantur, atque è vita emigrare incipiunt, excessu recessusq; Oceani ac Luna decursu, cuius vires efficacius, quam ceteri, percipiunt atque experiuntur marisimè.

CAPVT I.

Qua vi polleat sidus hoc nocti illustrandę attributum, familiare nobis ac proximum, cuius vis animalium corporib⁹ incumbit, atque humores exagitat, superius demonstratum est. Verum cum mira sit efficax non solum in concitandis ciendisque tempestatibus ac fluctibus marinis, sed etiam in inferendis exasperandisque morbis, nempe apoplexia, lethargo, stupore, epilepsia, paralyti, hydropisi, catarrhis, ac pituitæ fluxionibus, paulo accuratius de huius natura disserendum, eoque magis, quod Belgæ Oceani accolæ eius vim efficacius percipiant, quam qui ab illo sunt remotiores: cum enim proxime consistent, illoque sidere in Occidentem inclinato, propius illustrentur, nec vlla obstant vel nemora vel montes: manifeste vim Lunæ concipiunt, ac humidis illius radiis affluentius madescent atque irrigantur. Nam ut Plinius ait, Luna formineum ac molle, nocturnumque sidus, humorem mouet quidem, at ut Sol, non attrahit, cunctaque humifico spiritu implet, ac turgida efficit, quo fit, ut qui regiones humidas frigidāsque occupant, excrementis ac pituita scateant, ac subinde tussi, rauedini, coryza, multis aliis fluxionibus ac catarrhis obnoxii

Genes. I.

Luna vii quos morbos acuat.

Lib. 2. 6. 100.

Otiosi catarrhi sint ac infestentur, præsertim otiosi, ignavi, sedentarii, & qui rarius exercitationi aut labore insistant, in

Otiosi luna effluviis expositi. quos propter humorum redundantiam Luna potentius vim suam exserit, ita ut isti præ cæteris eius moribus affectibusque sint expositi: Nam baiuli nautæ, vectores, agricolæ, compluresq. alii laborib. assueti, qui excitato auctoque calore nativo excrementa si qua acervata sunt, conficiunt, min^o huius sideris incommodo afficiuntur, nec magnopere illius vim percipiunt. Ceterum ut quæ longo à me usu atque experientia observata sunt, præferam, quæ vim naturæ parens, qui visibus nostris omnia accommodat, Lunæ attribuit, præter nocturnam illam faciem ac clarissimam lucem, qua mutuato à sole lumine, mortales illustrat, præter ea quæ conchyliis, ostræis, piscibus, satis, herbis, arboribus incrementa confert, obiter indicabo.

*Lib. 3. histor.
cap. 98.*

Plinius ex Aristotelis sententia: Nullum animal in Oceano Gallico, nisi æstu recedente, exspirare aut extinguï asserit: cuius sententiæ ut non ausim contentiose improbare aut refellere: ira hoc cuiq; restatum esse volo, non exacte omnia illius opinioni respondere, cum nonnullos deprehenderim, ex decursu adspæctuq; Lunæ. Oceani accedente, atq; adveniente æstu exspirare: plerosq; in recessu ac subsidente fluxu opprimi. Siquidem in maritimo Belgicæ regionis tractu, pro humorum redundantia ac defectu, diversam observo emigrandi conditionem ac modum. Alii enim ex Lunæ decursu, cuius impulsu fertur Oceanus intumescere fluxu, alii subsidente, vel intereunt, vel conualescunt, humoribus scilicet spiritibusq; motu atque adspæctu sideris, vel agitatæ vel sopitæ. Sic in pronuntianda Crisi, hoc est, deferendo iudicio quod vel mortem vel salutem denuntiat oēs, quos morbis ceterati observo, qui in humorum plenitudine consistunt, ceu pulmonis inflammatione, pleuritide, angina, apoplexia, lethargo, morbisque pitui-

Obasi æstu maris accedente periclitantur.

tosis atque intercuraneis, quibus corpus intumescit
 atq; hydropē suffocatur. Luna plena atq; orbiculata,
 æstuq; exundante extinctum iri p̄nuntio, aut saltem
 plerisq; eorum pro morbi ac corporis conditione ac
 natura manifestam alterationē subituros subsequen-
 te subita sudoris vel sanguinis eruptione, vel ex qua-
 uis parte aliqua humoris redundantis euacuatione
 ac p̄fluuiis. Hæcticos vero, hoc est, tabe, macrore, sic-
 citate nutrimenti defectu obnoxios, denique si iuue-
 nia, decrepitos ac capulares senes, silenti luna, fluctu-
 que subsidente interituros denuntio. Et quo pleni-
 tudinis aut defectus causa maior aut minor in corpo-
 re consistit, eo vel serius vel citius morte sopiuntur.
 Ita qui aquis distenti sunt, qui corpore opimo exsi-
 stunt atque obeso, si ancipiti dubioque morbo & qui
 ex humorum redundantia contrahitur, corripian-
 tur, statim accedente æstu ac vergēte in plenilunium
 aut nonilunium sidere opprimuntur. Nonnulli vbi
 fluctum iam medium obtinent: alii cum in summo
 constiterit Oceanus, vitæ finem imponunt. E diuerso
 qui sicco sunt aridoque corpore, macilenti, strigosi,
 squalidi, exangues, extenuati, subsidente labentq;
 æstu, atq; in Occidentem conuerso sidere sensim pla-
 cideq; obdormiscunt. Eorum nonnulli pro virium de-
 defectu defluxu medio: nonnulli extremo, portuq; va-
 cuo. Nec solum ægrotorum corpora ab externis hisce
 causis afficiuntur, sed etiam qui inculcata sanitate
 fruuntur, Lunæ vires effectusque percipiunt, verum
 quo quisque magis ab optima temperie deflexerit,
 eo promptius doloribus infestatur, atq. auræ Lunæq;
 mutationibus fit obnoxius, præsertim vbi huiusmodi
 corporibus vitiosi putridique humores subsunt. Sic
 Luna vel incoata, primum vel plena, atque in orbem
 circinata flanteque vento rigido, musenti, membra-
 næ, nerui, panniculi, tendines rigescunt, ac contra-
 ctæ contortique doloribus acrius concitantur. Hæc

*Sicci & aridi
 in Oceani de-
 fluxu moriun-
 tur.*

*Sani aquæ ut
 ægroti luna
 vim percipiunt.*

Pellium quorundam naturæ in erigendis pilis.

Pelles quando animantibus detrahenda.

Cap. 21.

Qui vestibus tinea inhaesi prohibeant.

de Lunæ vi atque efficacia, motuq. Oceani nemo, ut vana aut anilia figmenta respuat, cum nihil illo certius, nec veritati magis cōsentaneum: siquidem huic rei fidem facit experientia, illique ratio suffragatur etiam in iis quæ inanima sunt & sensus expōtia. Nā pelles cetosæ ex vitulo marino seu phoca detractæ vigescunt ac pili eriguntur accedente maris æstu: rursus demittuntur ac flaccescunt, eo subsidente, quod & Plinius non subticuit. Tale quiddam etiam in terrestribus quadrupedibus observamus, quarum pleræque in arboribus victum venantur, nam Scellinæ atq. Armelinæ pelles si in imo arcæ reponantur, illasque vestibus impositis oneres post triduum plus minus in summum emeruisse videbis præsertim Scellinas, vulgo *Sabel*. Cum enim animal id agile sit & inquietum: non dissimilis fere mobilitas tegmini detracto inhaeret præsertim ubi Aquilonio flatu, hybernusq. siccitatib. ac gelu rigido auulsum est: Nam si vlli animantium pelles æstivis mensibus detraxeris cuniculis, pantheris, leopardis, lyncibus, hyænis, felibus, vulpeculis, sciuris, mustelis & quas Martes, vierras vocant & foinas, tum plerisque aliis ex quibus in hybernos usus tegumenta conficimus, magna ex parte pili defluunt, quoniam illorum radices non fixe inhaerescunt, hiante scilicet laxaque cute, quo fit ut huiusmodi pelibus sufflata vestes a blattis ac tineis citius infestentur, quod intempestive, nec opportuna anni parte a corporibus exemptæ detractæque sint. Quocirca inconsulte faciunt qui æstivis mensibus flanteque Austro vel Africo, culcitras, lodices, tegeticulas, aulæ ac tapetas, vestesq. cultiores in feriarum festorumque dierum usum repositas, ac decorem asseruatas, quas nuptiales Mattheus vocat, Australi potius auræ, quam Aquilonari ventilandas exponunt, æræque humido obiciunt, cum frigore ac siccitate cœli obdurescāt tegmina, & indumēta quæque

que meliorescant: tali siquidem ratione vermiculos, terebines, tineas, blattas quę vestimenta depopulantur, ac vel corrosione vel attritu vitiant, exarescere contingit & aboleri. Frigida siquidē & sicca asseruandis rebus accommoda. tum crebra concussio ac conquassatio, q̄ puluerulēta quęq; ac situm mucoremq; discutit. Nā quęcunq; immota arcis ac loculis cōcluduntur, nec perfari cōtingit, aut flatib. agitari. putēt, sordescunt, oīda efficiuntur, ac detrimēta cōcipiunt, atq; indies efficiuntur deteriora. Nec etiam nocturno tempore cubili imponi debēt, aut lecto admoneri, nā sudor qui ex repente madidoq; per nocturnam quietē corpore emanat, atq; expirat, in vestes atq; indumenta, contestasq; chlamydes assumitur, sic vt tepore quodam à corporis exhalatione imbuta ac perfusa materiam corruptionis cōcipiant. Calida n. & humida, progenerandis sordidis animalculis idonea, quo fit vt æstiuis mensibus auraq; subtepida, conclauia, ædes, cœnacula, triclinia, arcæ, cellæ, promtuaria, hortilimaciō⁹ cochleis, vermiculis, cimicibus, muscis, culicibus, erucis, crabronibus, vespis, scarabeis, corpora vero pulicibus, ac pediculis lentibusq; scateant, q̄ hybernis mensibus minus conspiciuntur, aut infesta sunt. Omnes itaq; hirsutæ illæ crinitæque bestię, tum quę tenera molliq; lanugine contestę sunt, ex quibus sumtuosæ pelles ac tegmina conficiuntur, in frigidis potius quam calidis regionibus degunt, eoque minus patiuntur pilorum defluuium. quo contractior sit cutis, ac condensa adstrictaque frigore pellis: quo fit vt pilos tenacius amplectatur: nec cito defluant, aut in auras diffusi euanescent. Si apud Zelandos in ipso propemodum Oceani aditu immensa conspiciuntur vis cuniculorū, qua tota Brabantia post solstitiū autumnale vsque ad veris initium alitur: nec sepe etiam exiguus numerus magnitudinis inusitatæ carne non minus salubri quam suavi, & quę (vt ridi uli quidam nugantur) non sallescat. Overtant autem

*Tepor lectis pol-
las deteriores ef-
ficat.*

*Qua qualitas
vermiculos pro-
gignat.*

*Æstate ades &
corpora bestiolis
scatent.*

*Zelandia cuni-
culis fecunda.*

*Tuniculi hu-
mano sanguine
pasta in salu-
bres.*

in monticulis ac collibus arenosis nonnulla sui parte Septentrioni aut Occidenti solstitiali, nō arte, sed natura oppositis, ita ut ex aëris frigiditate, atque arenæ siccitate saluberrimi existant, ac mire agiles, multo magis quam in caueis pasti ac saginati, præsertim si sanguine humano alantur, ut Chirurgo quosdam fatuisse audio apud plerasq; nationes, qui sanguinem quem hominib. nonnunquam morbidis incisa vena adimunt, huiusmodi bestiolis obiciunt: quo quidem mire saginantur & pinguescunt, sed alimento insalubri atque hominibus noxio. Sylvestres itaq. inquieti, exercitati, instabiles, palantes, esui salubriores, quorum etiam pelles ac tegmen densum est, multisq. criminibus fixius in hærentibus magis oblitum.

De Zelandia insulis, ac gentis huius natura conditio, moribus origine: & quantum commoditatis atque emolumenti huius regionis fundus ac soli ubertas exteris adferat, compendiosa ac dilucida descriptio, in qua obiter refricatur rerū gestarum memoria, multaq. naturales causæ explicantur.

CAP. II.

*Zelandici soli
ubertas.*

CVM tam multa proferat Zelandiæ regio, quæ exteris etiam ad vitæ usum ac commoditatem conducunt ac sunt necessaria: miror à plerisq. hanc tam abiectam ac despiciatam teneri: Nam præter insignes atq. in immensum fastigatas lauros (ut à telluris beneficio exordiar) perpolitæ maturitate baccis onustas, quæ Brabandis denegatæ sunt: præter efficaces & salubres herbas, cum medendis morbis, tum esui ac commodas; præter sal candidissimum; quod civium industria conficitur: præter Rubiam, gatanfam Gallic nostris Meedetrappæ nominatam, adornandis pannis, ne color deflorescat, eumque intime concipiat, necessariam: præter triticum quo nusquam gentiū candidius aut magis ponderosum, præter rot salsamenta ac vento induratas saperdas: præter immensam pisciū copiam quæ quotidie recens aduecta, in oēs Europæ par-

*Rubæ radix &
alumen dura-
bili colore pan-
nos imbut.*

tes distribuitur: vrbes exhibet eleganter extructas, atque in iis ædificia splendida, re domestica ac suppellectili concinne exornata, ita vt omnia passim nitida conspiciantur, culta expolita, q̃ vnice nuper admiratus est Illustriss. Hispaniarum Rex Philippus Belgis *Regi Hispan.* princeps, & quibus stipatus erat, procures aulici. *Philippo gratas* cedunt his omnibus portus commodi, fideq; ac tutæ *Zelandorum.* nauium stationes, omni nationi expositæ, atque ad *mundities.* frequentandas remotissimas regiones, quocunq; terrarum cursum instituerelibeat, aptissimæ, nec illi negotio defunt exercitati naucleri, ac viri nautici, quibus omnes oceani recessus sunt explorati. Quanta vero soli vberitas, quam pingues ac glutinosæ glebæ, quæ feraces ac foecundi agri, quam numerosa frumentorū pecundumq; greges, non facile ulli fidē feceris nisi pprius illi sunt cōspecta, vti etiam vberissima saginando pecori pascua nō solum intra exporrectos aggeres ac ambit⁹, sed etiā extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quib. oberrant pecudum aliquot myriades maximo negotiatorū emolumento, quæstusq; vberissimo, non solum supra vulgatē magnitudinē, sed saporis enim delicati atq; exquisiti soli ac graminum beneficio. q̃ saluberrimum ijs pabulum suppeditat, adeo vt exteri quoq; summopere ijs delectentur, ita vt Vitilligatores, hoc est, qui sectandis litibus dediti sunt, nullis donariis (modo aurum dēmas) aduocatis ac procuratoribus melius gratificentur, quam si villosas huiusmodi oues ac Zelandicos veruccesil- *Aduocati muni-
naribus affici-
untur.* lorum culinæ inferant, tum demū etiam res illis cordi esse incipit, ac causæ insistant, quibus si accedat caseus ouillus virore pfusus inusitatæ magnitudinis, *Caseus viridis
appetentiam
acuit.* atque immensæ ponderis, nihil adferri potest ad rei commendationem grarius. Tali siquidem cōdimento irritari solent ad potum ac repotia etiam sapri, ac vino affluentiore paulo ante pfusi. De aëris autem *Aër Zelandi* Zelandici clementia non ausim multa polliceri, vt cui quod

*Zelandia aer
est serius infi-
ciatur.*

*Simile ab igni-
tu robur.*

*Aqua in Ze-
landia qualis.*

*Zirixaa puteos
salubres habet.*

*Zelandia an-
terioribus co-
gnita.*

Lib. de morib.

Germanorum.

*Zelandi calidi
& industrii.*

*Vnde Zelandi
Mattiaci dicti.*

qui in nonnullis partibus sic paulo asperior, & quam vicinarum gentium minus salubris, præsertim æstate ob paludum & stagnorum graues halitus, & quod regio arboribus minus confita. Hoc tamen habet comodi, quod contagioni ac pestiferis morbis minus sit obnoxius, ac serius inficiatur: at infectus immanner in hominum corpora grassatur, nec facile con- quiescit. Vt n. lignum durum ægre quidem ignescit, ac flammam cōcipit, at incensum difficile restinguitur: ita corpora Aquilonis flatib. ac marina aura indurata minus prompte virus concipiunt, peste vero correpta ægre hanc exeunt. Aqua quoq; putealis in insulis non ita pridem ex mari vindicatis, parum sapida est aut salubris, ac vel salis qualitaris, vel vli- ginosi fundi saporisque ingrati particeps. Tamen si in ciuitate Zirixaa putei existant, qui ne aquæ quidem fluuiatili cedant, aut liquore pluuiæ sint inferiores. Regionem hanc, maritimam veteribus olim non fuisse incognitam ex Cornelio Tacito colligi potest, non hoc equidem, quo nunc innotescit nomine, sed ex vsu ac vulgata alloquendi consuetudine ac compella- tione, qua populares atque indigenæ inter se sunt vsi: itaque Mattiacorum illos nomine designat, cum inquit: Est in eodem obsequio Mattiacorum gens, Batavis similis, nisi quod ipsi terræ suæ solæ acri' ani- mantur. Quo indicat tamen si Batavis siue Hollandis à cauitate terræ sic denominatis vicini sint ac finiti- mi, ita vt inter illos referri debeant, vulgari tantum nominis appellatione discretos, atque Oceano ppio- res, magis feroces esse, vt reuera sunt, ac viribus, in- genio, solertia, versutiis, calliditate, fallaciis, capio- nibus, negociandi peritiis, ac conquirendi industria superiores. Quod aut Mattiaci nomenclantur, non à lo- co aut duce aliquo, sed à populari appellatione, atq; nsitato loquendi more enatū est, nempe à *Maas*, quæ vox in quotidiano sermone ac congressu familiarū omnium

omnium apud nos actionum, contractuum, periculorum, ac rotius voluntatis, consilii, laboris socium comitemque sonat, omniumque rerum, quas inter se exercent, participem ac consortem. Ita omnes gregales venalities, consodales, & quotquot inita societate, fido firmoque animorum consensu facultates, ac copias suas in commune conferunt emolumentum, ac quæstus spe ex navigationum consuetudine, quorum maxima in iis regionibus copia, *Maet*, voce gentilitia ac vernacula nominantur, h. e. coniuncti ac sociati. In magistratu vero, aut dignitate aliqua illustri, vel consulari vel Senatoria, omniq; munere publico, quæstura, ædilitate, pupillorum tutela, testamentorum percuratore, aliisque functionibus. *Veynotis* sese vocant, etiam qui apud nos consularu funguntur, quod Latinis collegam, sonat. Et vetusta itaque consuetudine, ac vulgato loquendi more, quem inter has gentes observabant Romani, cum in iis regionibus versarentur, illasque terras sibi vestigales ac tributarias facerent, aut in societatem ac tutelam Romanæ potentie assumerent, *Mattiacos* vocabant: ut qui apud Germanos *Herman* nominatur. *Arminium*, atque apud Cæsarem in Commentariis, *Am-* *Lib. 4. belli*
bachsheeren, *Ambactos*. Eo enim nomine designant *Gallici*.
Belgæ illustres aliquot viros, penes quos est summa *Ambactis quæ*
rerum atque in eo colonie alicuius seu municipij *Zelandiæ*.
bitu, villoque territorio, dominatus. Nam *Zelandiæ*
nomen recens est, ac veteribus incognitum, à terra
ac mari conflatum, quasi dicas terram ac solum marisimum: mari enim undique cingitur, multisque insulis distincta est, nempe quindecim, tamen si paucis
ad hinc annis magnam cladem huic regioni Oceanus intulit, cuius sæuitia atque immanitate magna
Zelandiæ pars diuisis ac dissipatis funditus aggeribus, salo oppressa est, atque mari æquata subsistunt tamen insignes aliquot insulæ, quarum tres præcipue
cum Oceani æstu continenter luctantur, atque immen-

Collega quo nomine Zelandia dicitur.

Zelandia insula facunda.

sis sumtibus (quod non facile Principi, aut qui illius vices obeunt, persuaderi potest) aduersus barbarum hoc atque indomitum elementum aggre se tuentur. Inter has primum ex alto in portum delatis se offert VValachria, vel ab eius cultore sic denominata, vel ut coniiicio, à Gallis qui hanc oram frequentabāt, qui Belgica voce etiam nunc VValen vocantur, impuberes eorū VVaelkens, aut ab ea Britanniz parte, in qua versus occidentem consistunt VValli apud Anglos præcipue nobilitatis viri à Gallis etiam oriundi, q̃ idiomā illoꝝ adhuc indicat. Insula hæc ab ætu Brabantiz obuersa est, à meridie Flandriz, ab Aquilone Batavia siue Hollandia, ab occasu æquinoctiali Britannia, in qua breuissimus est traiectus, & à qua parte primus in oceanū ingressus, quocunq; terrarū visum sit navigationis cursum dirigere. Præbet n. Arnemunda Metelliburgi municipium, tutissimū omnib. portum, fidamq. naviū stationē: nam hic præcipue classis quamlibet numerosa instruitur, in quemcunque oceani tractum velificatio perficitur. Cum autē hæc insula præter fundi aliquot appendices seriū illianxas (Polders nostri vocant) octo miliarium ambitū conficiat, ut etiā Scaldia, cui intra centū annos ingezū tria millia auulsa sunt, cultissimis aliquot pagis ac villis distincta sit, tum vnū habet emporium negotiatorū frequentatione celebre cū primis ac illustre Metelliburgum, à Metello præcipue nobilitatis ac Consularis dignitatis apud Romanos viro id nomē ut plerique opinantur, consequentum, cum ego à Burgo, hoc est, munito atque eminente castro, aut arce rupeque inaccessa, quale apud Romanos Saxum Tarpeium, denominatum putem, quod in insulæ huius medietullo, ac velut centro consistat. Quæ loca occupare solent, ac præsidio munire duces, præfectique regionum, quo ex editiore loco tanquam è sublimi specula, ac velut in excubiis collocati omnia spectarent, atque

VValachria.

unde dicta.

VValachria si-

mon.

Arnemunda

portus.

Metelliburgum

emporium.

Quid Germani

in Burgh.

atque incurſionibus hoſtium obſiſterent. Hinc enim apud Belgas emerſit Burgimagiſtri, & Burggrauii dignitas, quod penes hos ſit ſumma poteſtas, & loci illius præfectura. Nec tamen diſſiteor, quin ad huius Conditorem referri poſſit, à quo tali loco hoc propugnaculum contra hoſtiles impetus ſit erectum. Diſtat autem à Metelliburgo verſus Africum ſeu occaſum hybernũ, intervallo ſexdecim ſtadiorũ, q̃ bis mille paſſus conſiciunt, aut bina miliaria, vrbecula exiguo quidem murorũ ambiru, ſed arte ac ſtatura munito, qua parte mari obuerſa eſt. quæ ſtrentois piſcatoribus, atq. exercitatis naucleris, quos Pilotas vocant, refert à Fliffinga nominatur, non Vlyſſea ab Vlyſſe, vt quidam nugantur, producta origine, ſed ab vrceo aut lagena potius, quod poculi genus fictile, ſuperne anguſti oris eſt, ne impudenter liquor effundi poſſit: in medio, diſtento ac capaciore ventriculo, qui circa imum gracileſcit, ac ſenſim extenuatur, Belgis *con Fleſſche* nominata. Cuius imagine ciuitatis huius vexilla ac manipuli, quos etiã nauũ malis in vertice erectos conſpicimus, inſigniti ſunt: Cũ autem loci huius incolæ ſuauiſe ſe poculis reficiãt, nec ab iis etiã abhorreãt ſœminæ, aliquando in hoc certamine viris robuſtiores, ab amplexu lagenæ, qua ſingulariter afficiuntur, eãq. identidẽ exhaurire geſtiunt, nomẽ hoc conſequuti ſunt, aut idipſum ſibi à potandi conſuetudine adſciuerunt, quæ quidẽ inter hos inoleuit. nõ vt inebrientur, ſed inter ſe exhilarerant, atque animi nebulas diſcutiant. Sunt n. complures in hac regione tetrici, mœſti, ſupercilioſi, melancholici, qui affectus à Brabantis ac Flandris ſunt alieni, vt quos non triſte Saturni ac Martis, ſed lætum & ſalutare Iouis & Mercurii ſidus informat, eoq. ſit vt Zelandi, qui percipiunt excutiendas illas animi moleſtias, Geniales eſſe ſtudeant, atque affluentiore poru has animi carniſcinas opprimere. Verſus ortũ

Fliffinga ciuitas.

Lagena quala poculi genus.

Nomen à re inditum.

Fliffinga Zelandi cur poculi additi.

Vera ciuitas.

*Vera ciuitas
vnde dicta.*

*Scaldia insula
à flumine sic
dicta.*

*Zirizza quon-
do primum ere-
cta.*

*Zirizai literis
affirmantur.*

æquinoctialem Scaldiz opposita abest à Metelliburgo pari propemodum distantia ac totidem passibus Campoueria ciuitas, per angustæ mœnium ambitu, paucis abhinc annis Scotorum frequentatione celebris, nomen id à freto obtinet, quod ab ea littoris ora in vltiorem Campi ripam ac sinum, qui Noortbeuelandiz annexus est, transferri homines soleant. Primus n. portus, ac nauium cymbarumque statio, à qua cōscensa nauì aut scapha traicimus, *Veer Belgis* dicitur, aliis *Vaert*, Latine traiectus & transuectio. Huic Aquilonem versus, aut ab ortu solstitiali opposita est Scaldia à præterlabente Scalde flumine sic nominata: quæ cum multis populosis pagis ac colonis distincta sit, plurimas exhibeat rusticanas villas, pleaque vrbana atque antiquæ nobilitatis præda ac palatia, vt Haemstedium & Renissæ affinem Moermondam, tum præter Brouersauiam nō ignobile municipium: ciuitas Zirizza à conditore nomē sortita hanc insulam præcipue exornat, quæ anno redempti orbis 849. imperante Lothario primū in formam ciuitatis ædificari coepta, ac mœnium ambitu muniri, ex paruis initiis in eum splendorem adaucta est, vt nulla clarissimarum ciuitatū sit inferior. De qua hoc citra omnem ambitionem, aut immodicum erga patriam affectum ausim testari plurimis illam viris eruditis, præclarisq. ingeniis fœcundam esse ac feracem negotiatoribus, puidis ac sagacibus refertam, quibus ex re frumentaria ac lectissimo tritico, ex niuei candoris sale, ex rubio seu grana, salsamentorum ac piscium copia, armentorum pecudumq. immensa vi questus accedit vberimus. In re familiari ac domestica, omnia elegancia, nitida, expolita, mensa frugalis ac moderata, nec vnq̃ prodigaliter sumtuosa: in mercatura exercenda nemo non ciuium solers atq. industrius, lucri apud ad rē attentus, in tenuiores tanē atq. inquilinos inopia pressos liberalis ac beneficus,

in ceteros vero hospitalis, blandus, comis, affabilis, candidus, absque omni simulatione ac fucata specie, nulli non obuius & expositus: in pietate ac Dei cultu religioni quàm superstitioni propior. Quod vero ad populares ac loci huius indigenas attinet, nusquam gentium tam dextri, tantaque sagacitate in odorandis explorandisque impostoribus, captiosis fraudulētis, subdolis, insidiosis assentatoribus: qualibet scite adulentur, palpent, blandiātur, aures titillent ac sculpturiāt, adeo ut non facile horū technis, fucis, fallaciis, versutiis decipiantur, sed illis euestigio deprehendant:

Zelandi Patri.

digno corecauti

Pers. Satyr. 5.

*Quid solidum crepet, & picta tectoria lingua,
Ne quo subarato mendosum tinniat auro.*

Ut assolet iis quib' aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum. Ab hac diiudicanda peritia emerferunt in Belgas aliquot (exhibita aliquando populari comœdia) hæc vulgata distertia distante moriorne, ne quis offenderetur: Brabantus hilaris, festiuus, ridiculus, in scenicis Comœis que moribus immodicus: Flander mulierosus, salax, intemperans, libidinosus, petulcus, lasciuus: Hollandus simplex, improvidus, incautus, infacetus, iners, segnis, somniculosus, stolidus, ac minime astutus: Zelandus callidus, vaser, versipellis, astutus, subdulus, captiosus, versutus. Qui affectus etiam ingrauescente ætate, ac senectute vires concipiant, seseque efficacius proferunt, nisi domita naturæ propensione, atque institutione aliter condocessata ad meliorem frugem perducatur. Si quidem infimæ plebis ista sunt vitia ac gentilitii mores non patriciorum aut virorum illustrium, qui liberaliter educantur. Cum autem omni nationi sui adfuerint affectus ac vitia, mores, propensiones. studia, h. e. Omnis natio instituta quibus se quisque applicare solet, tum huic quoque genti à qua nihil humani alienum, non debent.

*Mores gentilitii
plebi peculia-
res.*

*Omnis natio
sui vitia im-
buita.*

natione feruntur partim ex circumfuso aëre, q manifestò corpore afficit, partim vt alimenta pteream, ex parentum natura auidisq. moribus, ac vulgari vitæ consuetudine, quæ aliquando ita inoleuit ac me-

Patriciorum conditio distinetur à plebeia. tri infixa est, vt vix eximi queat: quo fit (si patricios demas. qui adquam non cultu ac doctrina expoliti sunt) vt gregaria ac promiscua multitudo passim in-

humana sit rudis, agrestis, ferox, crudelis, indomita: atq. à ciuili vitæ consuetudine aliena, quasq. etiã nationes excutias. Verum quo inuenteratus error, ac deprauati mores qui ab incunabulis ac prima infantia inolescere animis nostris incipiunt, ita vt eos velut cum lacte nutriticis fluxisse videamur, eximantur:

progenitorum munus ac officium est (quod nostrates nunc sedulo præstare enituntur,) vt ex se prognati libenter instituantur, eumq; animo cultu ac fomenta adhibere curent vt exuta natura insitaq; feritate, ad omnia humanitatis officia inclinentur. Vt enim syluestres arbores cura atq. industria hominum mitescunt, immanes beluz officio ac molli tractatione mansuescunt, ac cicurantur: ita quoq. humanus animus non prorsus ferrens aut adamantinus flecti potest, atq. ad artes humaniores, ad probitatem, decus, virtutem, pietatem, religionem informari. Quæ res effecit apud nos, vt piscatores gens rudis ac pelago

Zirizea piscatoribus facunda. adsueta, quorum apud Zirizeos supra quingentos esse constat, præter hos qui nondum satis adulti, in huius negotii tyrocinio versantur, paulo post in nau- tas ac veteranos assumendi, ea sint morum ac vitæ integritate, vt nunquam inter illos ullæ contentiones, iurgia, similitates, dissidia exoriantur, nec vnquã inter se lites contestentur, aut iure cum æqualibus contendant, ita vt magistratus nunquã, nisi in vrgen-

Nauarum apud Zirizeos vitæ conditio. tissimis causis se horum controuersis interponat, sed omnes inter sese coactis comitiis dirimunt ac consoliunt. Nullum inter suos gregales toletant mendicium,

ac

ac probro ducunt, si quis ex confociatis ostiatim stipem emendicet aut quid aliud eblandiatur. quin ipsa piscatoria societas, & qui inter illos est primarius, quem Decanum vocant, singulis quibus res domi angusta est & contractior, quam ut familiam alant ac sustentent, ex communi erario suum dimensum constituit ita ut non desit, quo famem frugaliter ac liberalliter solentur. Cum autem numerosa multitudo piscatū se exerceat, ac paulo longius in Oceanum progressa, victum in mari venetur, si quando parce & maligne piscari contingit, nullius vnquam horum se vexat aut exerceat, nec cuiquam male precatur, sed omnia placide ac sedate perfert meliorum spe atque fiducia. Ista autem animi moderatio in hominibus tam incultis, non præscriptis legibus, aut sapientum doctrina, mentibus illorum impressa est, sed instinctu ductuque naturæ, ac rationis iudicio concepta, quo discernunt, quæ honestatæ ac decoro deseruiunt quæque illi sunt aduersa. Ceterum vrad Scaldem recurrat oratio, Fluius hic in Veromanduis vetusto adhuc nomine cognitus geminis fontibus progressus per Nerviōs, nunc Tornacos, per Gandauum urbem celeberrimam, quæ mihi prima tyrociniū rudimentū contulit, reliquosq; Flandriæ tractus diffunditur, ac mox Antuerpiā delatus, vrbis mœnia alluit, portum quæ mihi insignem, ac clarissimam nauium stationē exteris exhibet, deinde paulo longius progressus, bipartito cursu Brabantiam ac Flandriam à Zelandia discriminat: siquidem sinistra in Austrum contortus, ac deflexus Flandriæ oras ac littora persequitur, alioque nomine insignitus, *de Honte*, à latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuytbeuelandiam ac VValachriam in Oceanum occidentalem patet aditus ac rursus in has oras accessus, dextra vero relictis Brabantie finibus continuato cursu: seruatoque veteri aluco per Scaldie insulæ littora viuento vastoque

Piscatorū apud Belgas affectū moderatio.

Ductus natura quid efficiat.

Scaldie flumini origo & decursus.

Gandauum studiorum alumnus.

Antuerpiam Scaldie exornat.

Scaldie per Flandriam decursus, cur de Honte dicitur.

*Casar. lib. 6.
Comment.*

*Zirixei exerci-
tati nauta.*

*Scalda fremi-
tus, quando
tempestatem
denuntias.*

*Simile à gulo-
fis, quibus fau-
ces dilatantur.*

*Schelvifch,
piscis. unde de-
nominatur.*

gurgite in Oceanum deuoluitur, atque ex vetusta ap-
pellatione Scaldis nominatur. Belgis vsitato nomine
Scheldt Gallicè *le Escault*. vnde insula hæc Scaldia de-
nominata, vulgo *Scheurwe*, Cuius fluiui præcipuum
alucum, profundumque gurgitem (*Canael* nautæ vo-
cant) quem naues confectari debent, ne vadis inhæ-
zeant, ac sisti contingat, etiam hac tempestate indi-
genæ exactissime exploratum habent, suoque illum
nomine designant communstræ o loco, à quo ante
multos annos Oceani ostia subire solet, ac fluctibus
marinis immergi, ita vt ne intempesta quidem no-
ctæ, nostrates nautæ ab hoc desistant, aut in diuer-
sum rapiantur, vt aliquando vsuuenire solet, velifi-
candi imperitis, insigni mercium ac vectorum detri-
mento. Exaudiuntur autem hisce locis fragores ac
strepitus horrendi vel subsidente in imum fluctu, vel
vbi rursus æstus aduentare incipit, ac ventorum vio-
lencia exasperatus Oceanus fluuio obniritur, quod i-
psum potissime vsuuenire solet, vbi post aquilones,
austrini flatus ingruunt, ita vt accolæ percepto plus-
quam miliaris intervallo Oceani ac Scaldæ fremitu,
tempestatem imminere ante triduum pronuntient.
Cum autem angustiora olim essent Oceani ostia,
minusque vasti ac patentes in continen-tem aditus,
conspectus in mare Scaldis ferebatur, siquidem in-
crudescente quorannis æstu marino, ostia faucesque
dilatari contingat, ac sinus laxiores effici, vt gulosis
assolet, qui immodico potu se proluunt; quo fit vt
flumen hoc affluentiori salo obruatur, nec facile de-
cursus eius, quo in Oceanum effunditur, conspici
queat. Non desunt, qui nominis affinitate decepti,
eam speciem aselli piscis, qui mihi aliquando Plinii
visus est *Callarjæ*, ex hoc fluuio nomen obtinere
credant, atque à *Scheldæ*, *Schelvifch* denominari, quod
in Oceani ostijs, in quæ flumen hoc se exonerat, vel
hæmo, vel rebus subducatur: cum à squamis potius
vulgo

vulgo *Scollen* (nam *Scolpen* testaceis attribuntur, non
 piscibus) appellatum censeam. quibus densius conte-
 ctus obductusque est, ac velut lorica munitus: eoque
 fit, vt cum elixandus est (nam torreretur refusat) cultro
 deradi debeat ac desquamari, secus quam *Asellus* *Asellus piscis*,
 vulgo *Cabbelian*, luore perpolitus, cuteq; molli, nec *Cabbelian*.
 squamosa, nec etiam in ipsis Oceani faucibus, quas
 influit. capitur, sed in alto longeque remoto mari.
 Tamen non ignorē pelagios aliquot pisces aliquan-
 do fluminis ostia subire, dulcis aqua illecebra, qua
 mire pinguescunt, vt Salmones qui ex Britannico
 Scoticoq; sinu, aduerso ampe in Rhenum ac Mosam
 penetrant, vt etiam Trissæ, alosæ, laccæ, vulgo *Elst*,
 mugiles, harder, acipenser vel sturio, Anguillæ vero
 contra quam marini pisces, salis aquam appetunt, *Anguilla falsa*
 qua gustata mire agiles efficiuntur, minusq; lubrici, *aqua delecta-*
 atque esui salubriores, quo fit vt circa catarahtas *tur*.
 (nostri *Sclusen* vocant à claudendo) quæ apertis val-
 uis aqua, qua hybernis mensibus agri opprimuntur,
 violento impetu in mare profundunt, inusitata ma-
 gnitudinis anguillæ nassis ac sagenis eximantur, ve-
 rum de his aliquando vberius, vbi Conrado Gesne- *Conradus Ges-*
 ro viro cum primis erudito paria fecerim, atque ho- *uerus landa-*
 stimenti loco Compendium de piscium trinalibus *tur*.
 nomenclaturis illi dedicatum absolvero. Ceterum
 flumen hoc qua parte Scaldæ oras attingat, atque
 hinc in Oceanum illabitur, Orientales regionis hu-
 ius insulas ab Occidentalibus discriminat. quarum
 quæ ad Ortum spectant, *Boesterfchelt* indigenis vo-
 cantur: quæ vero Austro ac Flandriæ obuersæ sunt,
Breesterfchelt, quasi superiorem ac inferiorem aut
 citeriorem atque vltiorem dicas, quorum a-
 lii cis Scaldam, alii trans Scaldam consistunt. Desi-
 gnantur autem his nominibus duæ insignes. Quæ *Zelandia in*
 sturæ, quibus Prætoria etiam dignitas ac Dictatu- *duas Quæsturas*
 rz potestas attributa est, sic vt harum præfectis ius *dinisa.*

ac fas sit tota passim regione (præter ciuitatum-municipia, quæ consulum tutelæ ac p̄sidio subfunt) Regio dominatu facinorosos coërcere, vagos ac palantes corripere, nebulones ac mendicos validos, sicarios, oppressores in vincula conicere, ac tormentis exploratos in iudicio capitis arescere, quo omnia passim quieta sint & pacata. & ne quis iter ingressus, aliquid hostile metuat. Obiuit hoc munus multis annis inculpate, eoque præclara ac magna laude functus est nullius offensione Illustr. vir Hieron. à Seroskerka, Equestris ordinis heros, multisque aliis nominibus suspiciendus. Adauget vero socer: decus & amplitudinem parigenis splendore ac nobilitate magnificus vir Iudocus à VVeruia rei agrariæ in insulæ nostræ ambitu præfectus non sine maxima amplissimarum dignitatum expectatione. Excitauit elapsis aliquot retro seculis fluiui hic decursus inter Zelandos, qui in eodē sunt cum Batavis comitatu & Flandris, acerrimas cōtentiones ac cruentas pugnas. Appellat autem atq; veneratur vtrq; natio suos Principes Comitibus nomine, adiectis aliquot speciosis titulis: qui dominatus hinc emerfit, quod præcipue nobilitatis viri Imperatores ac Cæsares in adeundis periculis comitarentur, suamque operam sedulo illis præstarent, vulgo *Graven*. Quæ potestas ac nominis amplitudo Iustiniani tempore primū inoleuit, eamque appellationem consecuta est. Deinde sub Berengario & Otthone competitoribus ad posteros deriuata, proximum apud Imperatorem confessum ac comitatum obrinuit. Anno autem Domini 863. imperante Carolo Caluo apud Batavos, illisque affines Zelandos, hic principatus primū constitui cœpit ac Comitatus nomine designari, primusque Comitibus nomine inauguratus Theodoricus filius Sigisberti Principis Aquitaniz, qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorē Theodoricum secundum

Hieron. à Seroskerk.

Iudocus à VVeruia.

Comites unde dicti.

dum herilem filium constituit. à quo ad nostra vsque
 tempora : hæc Regia potestas longa heroum serie ad
 inuidiſſimū Hispaniarum Regem Philippum deuo-
 luta Comitatus nomine cenſetur, cuiusque prouinciz
 Principes Comites appellantur. Si qui apud Braban-
 tos ac pleroſq; alios potestate regia exiſtunt, *Duces vnde no-*
 vocantur, à deducendo in hoſtilem agrum exercitu, *men ſortiti.*
 vulgo *Hartogen*, quaſi dicas, exercitus ductores. Cum
 autem Flandriz Comes Guido Dampetra, proferēda *Guido Dam-*
 ditionis eſſet audus, ad occupandas aliquot Zelan- *petra Flandria*
 dia inſulas animam induxit: itaq; primo VValachriā *Comes.*
 ſibi ſubiicere, ac veſtigalem facere meditatur, indu-
 ctoque in hanc ditionem exercitu (nam, facilimus e-
 rat traiectus) illam incurſionibus, incendio, igni,
 ferro depopulatus, ac vaſtat, tandem Metelliburgum *Metelliburgum*
 obſider, ac per faciem (*Harault* noſtri vocant) ad de- *expugnatur.*
 ditionem ſolicitat: cum in id non admodum paratos,
 promtoſq; ſentit ciuium animos, ad motus arietibus,
 factoq; vno aut altero inſultu ciuitatem expugnat.
 Guilielmus Batavorum ac Zelandiz Comes eius no-
 minis tertius, cum ciuitati ſubſidium adfert, Ziriz-
 zis ſtipatus, quibus maxima fidebat, duob. vno die
 præliis victus, ſanguine madidis vexillis (vnde emer-
 ſerunt Zirizæ ciuitatis inſignia ſanguinolento co-
 lore perſuſa) Zirizam, qua nulla tunc munitiora,
 aut Principi magis deuota, propere contendit, Gui- *Vexilla Ziri-*
 do victoria elatus, relicta intra Metelliburgum præ- *zæa cur rubra.*
 ſidio, in Zirizæ omne bellu robur conuertit, quos-
 dum ſeſquimenſem obſidione premit, maximis da-
 mnis afficitur. Si quidem oppidani continua eruptio-
 ne, magnam ſtragem Flandris intulerunt, multosque
 captiuos in ciuitatem adduxerunt: tandem impe-
 tratis vtriuſque conſenſu induciis, conſeſſaque ſex
 hebdomadis belli mora, Guido in Batuos expedi-
 tionem meſitur. Elapſis induciis Zirizæ collecto
 milite, inſtructisq; claſſe, in VValachriam conſeſſum.

*Zirizai Metelliburgum
expugnatum
Comiti resti-
tunt.
Zirizai vir-
tute parva pri-
uilegia.*

reaijciunt, cæsisque ac prostratis Flandria, ciuitatem
in potestatem redigunt, ac per exiguo accepto inco-
modo in sedes suas se recipiunt. Princeps Batavorum
ac Zelandorum Guilelmus eius nominis tertius, per-
cepta tam insigni victoria, ciuitatem Zirizai ma-
ximis honoribus afficit, multisq; priuilegiis, congia-
rijs, donatiuis numeribus exornat. Guido vero Flan-
dria Comes re apud Batavos male gesta, acceptoque
vulnere in Zelandiam secedit, deinde paululum re-
creatus ad oppugnandos Zirizaios, à quibus ereptum
Metelliburgum indignatus, animum intendit. Itaque
coactò numerofo exercitu, tametsi ultra seiquimen-
sem bis ab hac esset repulsus, atq; infecta re decede-
re sit coactus, rursus illos lacessit, atq; arduissima ob-
sidione pressos continenter oppugnare non desinit.
Cum autem oppidani in extremis essent constituti
atque in summa difficultate: in maxima rerum ino-
pia versarentur, nullis tamen vel blandimentis, vel
minis ad deditionem impelli potuerunt, tametsi iam
septimum mensem præter incendia atque immixtas
in ciuitatem faces, omni tormentorum genere arie-
tibus, catapultis, testudinibus, fundis, ballistis, alijsq;
machinis, quarum illo seculo frequens vsus, terra
marique oppugnarentur. Cum itaq; in angusto res es-
sent constitutæ, omnique præsidio destituta ciuitas
opportune Rex Galliarum Philippus cognomento
Pulcer, nulla interposita cunctatione aut mora Lo-
annem Payderosum ducem præfectumque maris, ac
Reginerium Grimaldum Genuensem instructa clas-
se atque adornatis aliquot longis nauibus, quæ quod
remis frequentius quam velis incitantur, triremes
vocantur, Zirizai amandat, vtque obsessis subsi-
dio adfint, ac mature subueniant cohortatur, illi ni-
hil cunctati Regis mandato obsequuntur omniaque
uestigio perficiunt: quos ubi in excubijs constituti,
à sublimi atque eminente specula à qua in mare la-
psum.

*Francorū Rex
Zirizai sub-
leuat.*

*Triremes vulgo
Galeyen.*

tissimus prospectus, aduentare, nec procul abesse denunciant, confestim Gulielmus Batauiz ac Zelandiz princeps, Regis sororius, conspecta primum naue pratoria, deinde numerosa longo agmine classe quas ipse in eum usum struxerat naues, illis adiunxit, collatisque copiis atque unita classe Flandros adoriri atque opprimere statuerunt; oppidanis etiam ne desperata in spem victoriz creditis, qui redintegratis viribus longa obsidione atque assitis, rursus in hostem animantur. Cum autem statim in procinctu arces ac classis omnia armamentis accurate instructa in hostem incitanda, è statione moueri incipit Flandri (vt nulli defunt artus militares ac stratagemata) nauem quandam sarmentis, fascibus, scandulis, stramentis, stipulis, alioque fomite atque aridis nutrimentis, quæ cito flammam concipiunt, contritam, oleo, pice, sulphure, feno, adipe perfundunt, eamque accensam æstu, ac vento secundo, in aduersam classem dirigunt. Cum autem naus flammis corusca hinc inde hæreret, ac subinde vadis implicita lente progredere, ita vt Oceanus propemodum in summo consisteret, ac iam iam refluxum meditaretur: ecce derepente (quod singulari Dei providentia factum credi par est) ventus mutata statione in Aquilonem impellitur, ac remeante maria fluxu flammifera naus retorta, Flandrorum classem inuadit, omni ex parte incendia miscet: complures, ne flammis absumerentur ac concrement, in mare desiliunt, ac periculum periculo commutant, vitamque natandi peritiam redimunt. Turbatis hac clade Flandrorum rebus nostrates remis velisq; in illos irruunt, Illo nihil facti segnior, restincto, qua licet, incendio, reliquas naues flammis intactas, omneque exercitus robur acriter hosti opponunt: Certum est initio ancipiti dubioq; Marte & meridie ad emergentem usq; solem, ita vt ne non quidem, quæ ea

Nauis pro-
lum.

Flandrorum
virtus.

parte anni, nempe tñibus Augusti sublustris est, prælium dirimeret. Nostrates æquo loco constituti, ventoque ab ijs auerso ac subsidente Oceano, igni, ferro, faculis accensisq. sarmentis ad sudibus hostibus terrorem incutiunt, multosq. ardentes globos ac faces in hostiū naues ijs comburendis, puoluunt. Interim oppidani roferatis portis factaq. eruptione maximā illis cladem inferunt, ac Flandrorum imperus in nostros redundunt ac reprimunt, mulierculis etiam in hostem ita efferatis, vt non minus fortiter & animose, quam viri, se illis opponerent. Tantis in eo conflictu fragor, strepitus, clamor, vociferatio, vñulatus fuisse perhibetur, vt plerique testati sint, plusquam trium miliarium interuallo, horrendos illos clamores fuisse exauditos. Quod nemini supra fidē videri debet, cum in mari editus sonus, aut excitatus strepitus incredibili distantia percipiarur, præsertim tacita silenteque nocte. Cum enim nihil obstat, vel æmora, vel montes, aut in cælum erecti scopuli: clangor per æquoris planitiem veluti patentem atque vndique ex porrectum campum, longe lateq. se diffundit, ac per aëra voluitur. Cum ceterum tota nocte miseranda strages, ac cædes horribilis sit edita: diluculo rebus desperatis, victi fusique Flandri in hostium potestatem rediguntur. Desiderati in ea pugna Flandrorum octo plus minus millia, capti præter gregarios milites quorum non facile numerus iniri potest, Guido Dampetra Flandriæ princeps, ac cum illo innumeris proceres aulici: direpta signa militaria, pelles, tentoria, manubiz, multa que opima spolia atque exuuiæ cum Principe ac captiuis in ciuitatem relata sunt. Tota autē classis, quæ illis numerosa erat, suisque armamentis affabre instructa, vel quassata & conuulsa, vel incendio absumta, reliqua in hostium potestatem redacta. Hæc itaque memorabili clade afflictī Flandri de componendis rebus, capti-

*Noctis omnia,
late exaudiri.*

*In mari sonitus
longissima ex-
auditur.*

*Guido Flan-
dorum Comes
captus.*

*Non temere
suscipiendum
bellum.*

nisque redimendis consilia ineunt, quæ documentis
 Principibus esse debent, quia alienæ ditionis sunt aui- *Non invaden-*
 di, ac finitimorum possessioni inhiant, non tentan- *das alienarum di-*
 das bello vicinas regiones, ubi nulla subest legitimæ *rationes.*
 causa, aut iusta belli origo: quæ etiam si existeret, præ-
 stat omnia potius experiri, nullasq; non conditiones
 pacis admittere, quam arma in manus arripere. Ce-
 terum soluta iam ciuitatis Zirizzæ obsidione, con-
 fectoq; bello, quod euenit Anno Domini 1303. Idi-
 bus Augusti, qui dies erat Laurentio sacer, ne parta
 ex tam atroci ac cruento bello victoria, annorum de-
 cursu obliuioni obrueretur, aut ciuium animis exci-
 deret, decreta sunt solemnes atque anniuersariæ
 supplicationes Deo immortalī, easq; Senatus quot-
 annis eodem quo hæc peracta sunt, die, ac periculo
 exempta ciuitas, in sempiternam rei memoriam con-
 tinuari voluit, quod à posteris nunquam intermissum
 est: quin & impuberes, qui scholas publicas frequen-
 tant, atque in palæstra literaria versantur, hunc diem
 festum habent, ac feriantur, permixta iis ludendi li-
 centia: ita rei gesta recordatio posteritati tanquam
 per manus traditur: quo cuique ciuium innotescat:
 mentiq; fixius in hæreat, in quanta angustia, vitæque
 discrimine versati sint olim progenitores cum pro
 aris & focis, pro coniuge ac caris liberis acerrime
 decertant, suoque Principi strenuam fidemque ope-
 ram præstare conantur. Interim hæc præcipue do-
 ctrinam exhibet posteris, eosque commonet ac rei
 huius annua continuatio, ut rebus afflictis ac despe-
 ratis, ad Deum Opt. Max. mentem erigant, atque ab
 eo salutem, patriam obsidione liberam, prosperos
 rerum successus, victoriam incruentam summis vo-
 tis exoptent: quod vnice factitasse legimus Abiaha-
 mum, Moſen, Dauidem, Ezechiam, Iudith, complu-
 resque alios, qui huiusmodi præfidiis victoriam
 sunt consequuti. Ceterum eum Scaldia, in eaque

*Aduersusque
 acciderunt ali-
 quando animo
 repetenda.*

*Suytbevelan-
dia insula unde
dicta.*

*Romersualla
ciuitas.*

Goesa ciuitas.

*Tolatum Zelandiæ
ciuitas.*

*Martiniana ci-
uitas.*

*Zelandorum
origo.*

*Zelandia apud
Danos.*

Hafnia,

*Coopmans-
haven.*

sita Zirizza frequentia ab exteris lacescita sit, ac bel-
lis quassata, tum insularum nulla minus Suytbeue-
landia, quæ à solo Austro opposita sic denominata
est, spatiofissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac
Brabantia oras tractu exporrecta, tamen paucis ab
hinc annis maximam iacturam passa, dimidio iam
sit Angustior. Ab hac auulsa est ciuitas non ignobilis
Romersualla, quam nullis exculturam agris, nullis ex-
ornatam pomœriis Oceanus vndique alluit, ita ut
unica salis negotiatione subsistat. In Occidentali ve-
ro insulæ parte sita est Goesa ciuitas, perexiguo qui-
dem murorum ambitu, ac splendide atque affabre
exstructa, ciuibus morum ciuilitate perpolitus. Est
præter hanc insula quædam Brabantia contermina,
exiguo tantum freto discreta, in qua consistit Tole-
tum à vestigali & portoriis ita appellatum, vetustum
oppidulum: à quo non procul abest Martinianus ag-
ger, Principis Aurasiensis municipium, locus amœ-
nus atq; arboribus vndiq; confitus, in quibus maxi-
ma alium, præsertim ardearum copia nidulatur. Sunt
præterea minutz aliquot insulæ, minusque celebres,
ut Dumellandia à columbarum frequentia sic deno-
minata, Goereda à fida nauium statione, Plateffa,
tum pleræque aliæ non ita pridem ex mari vindica-
tæ, quarum descriptionibus inhæreere superuacanoū
puro, cum edita nuper Zelandiæ Topographia singu-
la exacte exhibeat, quæ spectator curiosus per otium
oculis poterit demetiri. Quod vero ad gentis huius
originem spectat, constans fama est atque indige-
nis per manus tradita, à Gothis ac Danis hanc pro-
fluxisse, præsertim ab illa insula Cimbrica, quæ in
Danis Zelandiæ nomine inscripta est, in qua spe-
ctatur celeberrimum Emporium Hafnia, vulgari
nomine *Coopmanshaven*, à portu negotiatoribus fre-
quentata: qui hanc terram cultoribus vacuam, op-
positis erectisque aggerum molibus in insulas rede-
gerunt

gerunt, atque exstructis primum casis, minutisq; atque angustis tuguriis, sementi ac pascuis reddidere idoneam. Erat enim Caesaris ætate, magna terræ huius pars, quæ non aliud quam Batauiæ appendix est, inculta nec vnquam ad ferendi vsum vomere præscissa aut fossione subacta, sed æstuariis ac paludibus impedita, ita vt etiam nunc Hollandia plurimos vndique lacus exhibeat, adeo vt pedestria passim itinera illis concessa, cymbis omnia transigenda sint: quod ipsum etiam Zelandis vsu venit in æstuariis, quæ nihil aliud sunt, quam loca extra intraque littora marinis fluctibus exposita. Siquidem effuso in ipsa mediterranea salo, aquam affluenter concipiunt, ita vt hybernis mensibus omnia inuia sint, nec nisi scaphis ea loca adire queant. Quod vero solum extra aggeres ad maris vsque crepidines atque extremas oras multis iugeribus longe lateque exporrigitur, ex alluione coaceruatum, crebris fluctibus æstuque tunditur, ac nonnunquam extumescente Oceano vtriusque solis luna vel plena, vel plurimum incoata, fluctibus obruitur, subsidebat vero, rursus emergit, ita vt loca paulo editiora: & quæ eminent, suauissimo pabulo pecudes reficiant. In huiusmodi receptacula se olim conferre solent impuberes ac mulieres, omnisque ætas ad bellum inidonea, vbi Romani Belgicam incursionibus infestarent: erat enim tutissimum ibi perfugium, quod aditus accessusque esset difficilis. Sunt enim ea loca, quæ nostri *Stellen*, vel potius *Strallen*, hoc est, caulas ac pecorum stabula vocant, nostro etiam tempore multis incuruis voraginibus, ac verticosis fossis, per quas Oceani ætus voluitur (nostrates *Creken* vocant) impedita adeo, vt equidem armatum, si imprudenter atque incaute in illis incidit, absorberi atque obrui contingat; quo fit vt loci huius viæque ignaris istac penetrare perniciosum sit. Sunt autem multis Zelandiæ locis hæ-

Zelandia Batavia appendix.

Æstuaris quid.

Æstuaris in bello Belgarum perfugia.

Voragines Zelandiæ, vulgo Creken.

bidæ planities ac viridatîa floridæq; prata nullis cincta aggeribus, quarum vsus in iis regionibus nunquam defuturus est: cum quæ à parte vna abradia- uellique contingit, alteri alluione adiiciantur, ita vt nunquam exstruendarum insularum materia huic regioni deesse possit. Horum quædam à virenti gramine ac læta pabulatione *Garsen* indigenæ vocant: quæ vero parcius gramine virescunt, nec vberem adhuc pabuli copiam suppeditant, à pascendo vellendoq; *Sorren* vocant. Ex his vbi aliquot iugerum milia conglobari contingit, insulas efficere nostrates sentant, ac cum vetustæ tum recentiores ope humana ex iis rudimentis coagmentatæ sunt ac coaluerunt: multi olim soli huius vbertate, atque agrorum specie illecti, expulsi veteribus colonis atque inquilinis, terram hanc inuasērunt, eiusque possessionem

Bataui Zelandi confectati.

armis sibi vendicarunt. Non defuerunt atavorum memoria, qui Batauis ac Zelandis infesti has insulas in suam ditionem ac potestatem redigere sunt aggressi, sed duz istæ nationes inter se confectatæ, semper hostibus fortiter restiterunt: quo fit vt ad hanc vsque ætatem vtraque gens eodem vtatur dominatu, eisdem legibus, eisdem iuris æquitate, eodem sit in hostes animo. Fuisse hanc gentem, quæ Zelandiæ nomine insignita est, Batauis confinem ac proximam, eiusq; regionis partem atq; appendicem, ex Cæsaræ præteralia, his verbis colligi potest: Mosa ex monte Voseuo profluit, ac parte quadam Rheno recepta, insulam efficit Batauorum, neq; longius ab eo millibus passuum in Oceanum influit. Rhenus autem ex Lepontiis qui Alpes incolunt, oritur, ac longo spatio citatus fortur, atque vbi Oceano appropinquat, in plures diffluit partes, multisq; ingentibus insulis effectis in Oceanum influit, quarum pars magna à fœcis barbarisque nationibus incolitur, quæ piscibus et ouis autem viuere existimantur, à quibus Rhenus

*Tom. Belli
Gallici 4.
Mosa origo.*

*Rheni origo &
descriptio.*

multis capitibus in Oceanum influit: Quibus verbis mihi graphice describere videtur Batauos Oceano septentrionali viciniore, tū illis conterminos Martiacos seu Zelandos, quorum insulas & qui in Occidentali Belgica eadem sunt cū iis conditione ac natura, paulo post his verbis designat: Pars in sylvas, pars in continentes paludes profugit: qui proximi Oceano erant, hi in insulas se occultauerunt, quas *Com. lib. 6.* *Zelandia mutationi obnoxia.* stus efficere consueuerunt, q̄ reuera nullæ aliæ sunt quam Zelandicæ. Quot quos enim sunt in Belgio Oceano circumfusæ insulæ, tali modo conflatæ congestæq. sunt, ita vt primum natura consistant, deinde arte muniantur, ac paulatim cultura, atque industria hominum infructiferos fundos ac speciosos agros, cultaq. noualia redigantur. Ea est autem apud nos rerum vicissitudo, vt minimo annorū decursu ac temporis interuallo magna incrementa hæc regio suscipiat, rursus maximam iacturā ac detrimenta patiatur, nec vlla res vices rerum humanarum, aut varios instabilesq. motus melius demonstrat, quam Zelandiæ insulæ, quarum prosperi successus ac res secundæ æstuario fluxu & refluxu nunc huc nunc illuc voluuntur. Nulla est apud vllas nationes annona, aut res frumentaria etiā lectissimi tritici vberior, ita vt bina iugera Zelandica plus emolumenti, cultori ac colono adferant, quam quatuor Brabantica, minus tamen tuta fidaq. apud nos huius rei possessio: cum singulis momentis, præsertim hybernis mensibus flante Coro & Circio, ex maris sæuitia periculum immineat. Vnde enatum proverbium ab iis, qui optime rebus suis consultum cupiunt, atque iis tuto frui exoptant, laudari Brabantici aëris clementiam ac soli stabilitatem, Zelandici vero fundi redditus atque annonæ prouentum: quod ita efferunt vulgari sermone. *Brabantsche lucht, Zeusche goeten.* Nostra siquidem & aueorum memoria centum plus minus iuge.

rum millia in insulæ formam redacta, atque aggeribus vndiq. cincta, dissipatis conuulsisque in immensum congestis molibus inundante Oceano non sine maximo incolarum interitu, salo oppressa sunt. Rursus indigenæ erectis æouis insulis, quod nostrates crebro fastitant, vbi herbidi ægraminosi campi se proferunt, sementi ac culturæ sedulo insistent, ita vt paucorum annorum spatio, affluentem omnium rerum copiam supra quam credi possit, ditentur. Sic apud Zelandos insultibus marinis continenter expositos, nihil stabile, firmum diuturnum, & cui tuto posses fidere aut inniti. Siquidem loca portuosa; quæ nauibus fidam tutamq. stationem olim præbuerunt, vadosa efficiuntur, ac vel arena vel limo oppleta, neminima quidam nauigia admittunt. Rursus littora nullis portubus distincta: nullisque nauibus frequentata, facta eluuiione commodissimos portus consequuntur, facilesque aditus atq; accessus nauibus exhibent: quo fit vt negotiatio hominumque concursus & frequentia non vni loco perpetuè sit addicta, sed aliquando ob portus commoditatem, ac loci situm alio demigret ac transferatur. Sic Zirizæa, nostra etiam memoria, numerosa classe instructa, non solum onerariis nauibus, sed rostratis, & quæ ex Homeri appellatione Holcades voce Belgis visitata nominantur, præter Hispaniarum ac Mauritaniz oras, longinquas versus Aquilonem regiones frequentabat: nempe Noruergiam, Daniam, Riualiam, Rigam, Gedannum, vulgo *Danſyc*, Stocholmiam illustrissimi Suetici Regis Erici auspiciis nunc celebrem: quæ nauigatio, vt sunt vices rerum humanarum, Hamsterodamum modo translata est. Quanquam ciuitas Zirizæa rebus omnibus ad commoditatem atque vsum vitæ necessariis, cumulatè fruitur, non minus affluenter, quàm cum exteris negotiatoribus esset celebris ac conuenientium vitro citroq. multitudine frequentata

*Magna apud
Zelandos rerū
vicissitudo.*

*Holcæ genus
nauigii vastum
vulgo Hulck.
Holmæ Suecia
regio.*

tata; siquidem exterorum hominum concursus, nundinatio, mercatus, locorum celebritas, aliquando improviso dilabuntur ac concidunt, vel exorto hostili externoq; bello, vel concitato populari tumultu aut ciuium seditione: cōfestim enim quotquot alieni sunt ab eo loco, se subducunt, atque incolumitati suæ consulunt. At ea negotiatio, quæ excluso omni fœnore inter ciues & domesticos perficitur, facta etiam ab exteris vel inquilinis compendio, quæstuque liberali, stabilis est, firma, solida, minusq; inuidiæ exposita. Quod si aliunde calamitas ingruat, cum ciues & domestici, intrepide infraçtoque animo subsistunt, nec facile patrias sedes, aras, focos, coniugem, carosq; liberos desertos patiuntur, aut suis finibus egressi, se suæque alienis credunt. Videntur autem Zirizzi in tanta rerum humanarum mutatione, atque ex alia in aliam vicissitudine, quæ diuina providentia perficitur, commodis suis solerter consuluisse, atque incerta certis commutasse. Cum enim populares velificandi sint peritissimi, vbi non satis succederet negotiatio illa nautica, quæ transmarinis mercibus perficitur, mutata nauigandi ratione, piscatu se exercere ceperunt, vberissimo quæstu ac nemini damnofo, adde nullo prorsus naufragii metu, nulla rei familiaris iactura, nullaq; fœnoris aut vsuræ infamia. Reliqui vero ciues compendia quæstusque honestos ac minime inuidiosos sectantur, ex iis quæ terra in vsum hominum cumulate atque affluenter effundit, quibus illi neutiquā defraudato Genio, liberaliter fruantur, ac præter laudabilem institutionem, amplissimam liberis hereditatem, paternique nominis ac memoriæ patrimonium reliquant. Cæterum vt exteris innotescat, qua terræ cœliq; parte constituta sit ciuitas Zirizza, & quantum ab elevatione poli digrediatur, dimensum sumus polum Arcticum, siue Borealem supra Zirizzæ horizonta extolli, vno &

Mediocritas felicitatis laudanda.

Providentia diuina omnia administrari.

quingenta gradibus & quadraginta septem minutis, in eamque altitudinem verticem illum producis longitudinem vero perfici viginti quinque gradibus, quo efficitur, ut cum sol non adeo auersus sit, nec longius ab insula digrediatur, sed duobus æquinoctiis ac totidem solstitiis illam moderate illustrat, indigenz solis beneficio minus stupida, obrusaque ingenia for-
siantur, verum faceta, urbana, festina, pleraque ex au-
re marinæ afflatu falsa ac vitiosa quadam dicacitate
contaminata, qua de re suauiter nuper philosopha-
tus sum cum Hiobo Nicolaide, viro sagaci atque in-
dustrio, qui cum strenue Reipub. functionib⁹ incum-
bit, illamque summa ope fulcire nititur, integros in-
corruptosque ciuium mores exoptat. Et si quid vitii
ex Oceani halitu & saluginosa vicina contraxerint,
institutionis industria corrigere.

*Qui sit, ut senes ac prouectioris ætatis homines, cum minus ro-
bustos, tum teóricos plerumque liberos progenerent, vultuq;
tristi atque inamano, & qui rarius exilarescant.*

CAP. III.

Qui inclinata vergentēque ætate, ubi iuuenilis ar-
dor defert buit, matrimonio se addicunt, magna
ex parte liberos procreant mœstos, morosos, tetti-
cos, tristes, inamabiles, taciturnos, vultuque toruo ac
facie minus blanda: quod non eadem ratione in ve-
nerem incalescant, eamque operam impendant pro-
creandis liberis quam iuuenes succulenti ac vegeti.
Siquidem ætas feruida ad peragendam, huiusmodi
comœdiam instructior. Cum n. flaccidæ sint senibus
vires, spiritus exiles, corpus humoribus sanguineis
exhaustum, facultates naturales languidæ, eaque vis
quæ ab illis promanat, ac diffunditur in excitandę pro-
lis vsum, inefficax atque inualida, modicisq; viribus
imbuta: sit ut minus viriliter connubiali officio per-
fuantur, ac multa in iis, quos progenerant, deside-
rentur: quod indicatur in ea disceptatione, quam cū
Eldra

*Iuuentus suc-
culenta.
Senes aridi.*

Esdra Genius habuisse describitur: Interroga, inquit, *Esth. 6.*
 genitricem vt tibi expediat, cur quos non parit, non
 sunt eis pares. qui ante nati sunt, sed statura mino-
 res, & dicet illa tibi, alios vigente ætate conceptos e-
 ditosque esse, alios deficiente vte: o: quo fit vt qui se-
 nectutis tempore producantur, graciles existant, te-
 nellis, imbecillibus, inualidi, improceri, & qui minus vi-
 rium, minusque roboris obtineant, quod naturæ vi-
 res senio collapsæ sint, ac naturales vitalesque spiritus
 imminuti: quo etiam euenit, vt animus demissus ex-
 sistat & deiectus, mens minus agilis, viuida, alacris, e-
 recta. quoniam omnia parcius contractiusque sunt
 consequuti, nisi forte genitores blandi atque hila-
 res, ac moderate vino concalescæti progenerandis li-
 beris operam impendant. Visi sunt enim seniculi ali-
 quando inter se iuuenari ac lasciuire, suaque habere
 blandimenta, ac vernis mensibus in amplexus rue-
 re. Siquidem ea pars anni equis etiam effoeris (vt ha-
 bet prouerbum) hinnitum extorquet, quo Belgæ
 indicant, neminem tam deuenæ ætatis esse, quin
 amœnissima illa anni parte, qua se omnes naturæ
 vires exerunt, aliqua erectioris animi indicia pro-
 ferat; quo efficitur, vt si in congressu Geniali mulie-
 rem conceptu impleri contigerit, exactis nouem
 mensibus infantem edat blandum, elegantem, sua-
 uem, floridum, generosum, viuacem, agilem, gesticu-
 losum. Quod si progenitores etiam in ætate iuueni-
 li, mente nubila, minusque placida (vt plerique mo-
 rosi fastitant) procreandis liberis operam impen-
 dant, omnia in deterius deuerunt, omnesque affe-
 ctus, & qui inter coniugatos exoriri solent tumult-
 us & intemperies, in fortum deuoluuntur, ita vt
 conceptus, gestatio, partus nutritio nō decenter, nec
 naturæ ordine perficiantur, ac pueri multa corpo-
 ris vitia, mentisque errores ex perturbatis animi mo-
 tibus contrahant, quorum omnis culpa in parentes

*Cur nonnulli
minus validi.*

*Cur nonnulli
delecta mente.*

*Prouerbum ab
equis effatum.*

*Ver spiritus et-
iam effoeris ori-
git.*

*Affectus pa-
rentum in sæ-
tum transit.*

Puerorum malitia parentibus imputanda.

Affectus in fetu transeunt. Naturales proles, quas vulgus vocat.

Cur filii naturales, quos vocant, aliis ore stiores.

Amor parentum in filios, &c. è diuerso, unde emergat.

transferenda qui huic naturæ prauitati causam præbent ac seminatium. Quocirca qui liberorū suorum incolumitati optime consultum cupiunt, atque illos tractabiles esse exoptant, moribusq; placidis ac sedatis: hoc imprimis efficere cūrent, vt in coniugii societate, & amplexu maritali, omnia moderate transigantur, ne quid incidat, aut suboriat, quod vllas intemperies, turbas, tumultus, nebulas exciter. Omnia enim in pullulante foetum recidunt, atq; infantem ad similes mores informant, parentumq; notas ac vestigia imprimunt. In similes causas refero proles (vt vocant) naturales, hoc est, qui extra legitimum ac connubialem thorum sunt præcreati, diuersa existant ab aliis natura, conditione, moribus: quorum qui ab generosis parentibus ac patriciis defluerunt, animo vero excelso conspiciuntur ac sublimi, multisque ac magnis dotibus exculi, mira ingenii sagacitate, prudentia singulari, iudicio exacto, præsertim quibus parentes subsidio sunt, atque ad liberalem institutionem adiumento, sic vt aliquando columen familiæ in his consistat, atque omnibus qui illis, vel sanguine, vel affinitate coniuncti sunt, decori atq; ornamento. Cui rei ea ratio mihi subesse videtur, quod omnia large atque effuse ex paternis lumbis ac visceribus sunt consequuti, nec in futituo illo ac clandestino concubitu, parce, ieiune, tenuiter, sed affluenter naturæ munera illis infusa sunt. Cum enim vterq; auide se explere libidine gestiaret, ac prodigaliter in amplexus atq; oscula proruat totisque viribus ac profuse in propaganda sobole incumbat, sit vt omnia, quæ in conceptu necessaria sunt, cumulate perficiantur, nec quidquam in hoc negotio desideretur, eoque euenit, vt cum nati parentum indolem exprimunt, ac multa ab iis sunt consequuti, incredibilis sit utrobique amor ac propensio, ac singulariter erga se mutuo afficiantur. Ex qua vi etiam emergit

in hac sobole alacritas mentisque erectio, tum generosus quidam affectus animi, quo tales indignantur extra decus, limitesq; matrimonii se esse prognatos, ac deesse sibi aliquid præ cæteris, quod ad honores ac dignitates, publicasq; functiones attinet. Quæ res efficit, ut se modis omnibus extra contemptum vindicare nitantur, atq; illam notam, quam imprudētes quidem impingunt, quibus aliquādo fœdior, atque adulterio contaminata propagatio, probitate vitæ ac morum integritate aboleant: qui vero huius status ac conditionis homines plèbeis modicisque parentibus orti, educationis subsidio destituti sunt, rei familiaris inopia non facile ad præclara eluctari possunt, atque humo se attollere. Siquidem, ut is ait:

*Non facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.*

*Iuuenal.
Satyr. 3.*

Tamet si enim paupertas sapientiam sortita sit, ut habet prouerbium, multarumq; artium Inuentrix existat, clarissimis tamen ingeniis obest, quo minus ad summa prouehantur.

Paupertas sapientiam sortita.

Qui fiat ut laurus, quam nonnulli Zelandia denegatam asserunt, nulli quam huic regioni speciosior existat, & quæ ratione effoceri, ut contra gelu atque hyberni frigoris iniuriam intacta subsistat, nec emoriatur.

C A P. IV.

MIrantur plerique in maritimis oris eaque parte Zelandiæ, quæ à præterlabente fluuio Scaldia denominatur, tam speciosas immensasque lauros frondescere: cum regio frigida sit, atque ipsa arborescentes frigidusque tractus respuat. Cui naturæ miraculo eo magis obstupescunt, quod non solum omnium horti iis scateant, ac perenni virore, perpetuaque fronte in maximam proceritatem assurgant, sed baccas etiam præferant, oblongas, colore nigro perpolitas, non minus efficaces ac salubres in diti-

Laurus quibus natalibus deleatur.

*Laurus frigus
inimicum, præ-
sertim radici.*

*Laurus den-
sum solum exi-
git.*

*Nix liquesfacta
stirpibus no-
xia.*

*Cineres herbas
à gelu tuentur.*

*Aceti & feci-
um cineribus
comparatio.
Laurus cur
Brabantii me-
gata.*

tiendis flatibus ac dissipandis humorum collectio-
nibus, quam quæ à calidis regionibus huc afferuntur.
Sentit quidem laurus aliquando cœli iniuriam, atq;
hybernis mensibus sub aspero intensoq; gelu, frigo-
re periclitatur. sic ut folia, caudex, rami aliquando a-
rescant atque emoriantur: at radix nihil sentit in-
commodi. Quocirca laurus superne emortua, radi-
citus extirpari, eruique non debet, sed detruncari;
nam ineunte vere, ac paulo etiam maturius rursus
reuirefcit. Quod autem in eam altitudinem ac fasti-
gium in hac regione assurgat, efficitur terræ vberitas,
atq; incredibilis soli fecunditas. densique ac compa-
cti fundi natura. quæ ex pingui tenacique gleba con-
stat, adeo ut ob telluris soliditatem, frigus per gelici-
dia ad radicem penetrare nequeat. Nihil autem stir-
pibus nocentius, aut magis deleterium, quam nix
aut glacies liquesfacta, si quando soluto gelu, eo-
rum stillicidio radices perfundantur, præsertim ubi
defluente homore, rursus frigus exasperari, studiūq;
liquorem congelari ac congelascere contingat. Sic
enim terra relaxata algidissimum humorem combi-
bit, quo radix imbuta marcescit, atque emoritur. Ne
autem huiusmodi incommodo stirpes efficiantur,
nec frigoris iniuriis sint obnoxie, superficies soli in
quo consistunt, stramentis inspersisque cineribus
muniendæ; fouent enim insita caliditate terram ci-
neres ac gelu rigidum penetrare prohibent. Siqui-
dem ut acetum & fel vini: ita carbones ac cineres i-
guæ qualitatibus sunt particeps. Ceterum quod Bra-
bantis reliquisque Belgis laurus vel denegata sit, vel
parcius apud hos fruticetur: non aëri, cuius mira cle-
mentia ac salubritas, sed solo adscribendum, quod
aridū est, sabulosum, leue, inane, ita, ut facillime fri-
gus admittat, nec arbori solidum alimentum, quo
pinguescit, conferat, eoque efficitur, ut in iis regioni-
bus laurus humilis sit & improcera, tum baccis de-
stituta:

stituta: cum in ciuitate Zirizza telluris beneficio in
eam proceritatem assurgat, vt duarum decempeda- *Stolones, VVa-*
rum altitudinem superet, densa circa radicem fron- *terschoten.*
de, multisque emergentibus stolonibus seu fructi-
bus, quibus stipata à frigore se ruetur ac munit. Quo-
e circa illa fructificatio, & quæ ab radice frondescit ra-
mosa propago, adimi aut resecari non debet, illo si-
quidem munimento fulta, non facile frigus concipit;
nam foliorum iactura ineunte vere instauratur, mo-
do radix illæsa persistat, ac frigore geluque intacta.

*De corpore neutro, hoc est. quod nec sanum, nec agrotum statui
possit, sed vacillanti dubioq; valetudine existat, atque inter
utramque fluctuet.*

CAP. V.

MEdendi artē olim à vereribus in tres partes fuit. *Medicina tres*
se diuisam, in confesso est. Primo in eam quæ partes.
præsentem sanitatem fouet ac tuetur, omniaque ad-
uersæ valetudinis incommoda sedulo propulsat. Se-
cundo, in eam quæ rationem complectitur, qua præ-
muniri ac præseruari corpus possit, nec facile in mor-
bos collabatur. Postremo in illam quæ morbos cor-
pori insectos, ac quibus vrgetur ac premitur, discuti-
tit: Tres quoque statui in humanis corporibus consti- *Tres conditio-*
tutiones: quanquam superuacaneæ his de rebus in- *nes corporis ho-*
ter medicos contentiones: vnā valetudinis secun- *mani.*
dæ, cum corpus inculpatè degit, atq; inoffensa vale-
tudine fruitur: illique nihil vitii subest, aut ullū mor-
bi vestigium, alteram valetudinis aduersæ atque in-
clinatæ, quum discutiendis morbis remedia sunt ad-
hibenda. Tertiā quæ anceps & ambigua, in qua spe- *Simile ad hy-*
cies quidem sani hominis se præfert, vt improbis fu- *poetis.*
cata vitæ integritas, sed cui affectio quædam subest,
ac delectescit, quæ procliuiem facit propenūque ad
decumbendum. Cuius habitus duas obseruo con-
ditiones inter se diuersas: vnā, eius quæ iam mor-

*Valetudinarii
alii lecto affixi,
alii inambu-
lantes.*

*Simile à viato-
ro in itinere op-
presso.*

Luc. 10.

Thera. 7.

*Natura cuius-
que adnotāda.*

bum discussit, ab eoque eluctatus est. sed tamen debilis existit, inualidus, exhaustus, gracilis, extenuatus, eneruatus, fractisque membris: quæ valetudinis incommoda neglectis medicamentis, somno, atque apposis alimentis instaurari postulat. Simile enim quiddam huic euenit. quod viatori qui è latronum manibus elapsus adhuc palpitat ac contremiscit, nec prorsus ex tanto metu ac vitæ discrimine, in quo paulo ante versatus est, restitutus sit, aut ad se rediit, quod Christus eleganti similitudine expressit. sed amicorum solatio recreatus, sensim reuiuiscere incipit, ac pauorem pedetentim menti excutere: ita ægrotus tamen si depulso morbo, exspatiari incipit, omniaque mitiora existant, tamen nonnulla morbi vestigia adhuc corpori inhzrent, nec quæ comitari solent accidentia, penitus exempta, sopitaque sunt. Altera huic affinis constitutio, paulo est deterior, qua quidem in speciem, primaque fronte homo sanus apparet, nec omnino valetudinarius, sed qui corpus circumferat vitiosis sordidisque humoribus oppletum. Quocirca Galenus victum statuit eorum, qui sunt sani, qui ægroti, ac qui renalescere incipiunt. Est enim conualescentium victus ratio media inter eam quæ sanorum & propria, & ægrotantium. Siquidem iis diætæ seu victus ratio præscribitur tenuis, parca, frugalis, moderata, ita vt temperantiæ limites non excedat, cum ne leuissimum quidem errorem proferant, secus quam validi ac robusti, qui ne maximis quidem offenduntur. Sic infantibus ac impuberibus alimenta quidem administramus, sed non ea ratione ac modo, quo adultis ac prouectioribus, qui succidiam ac bubulam, solidosque cibos non respiciunt, vt ætas tenera, cui vt amictus corpori, calcei pedibus, ita pro corporis modulo, victus & medicamento accommodanda. Et quamquam recentiores quidam in re Medica non minus, quam

quam nonnulli in religione superstitiosi, corpus neutrum sustulerunt, nec id statui patiuntur: aliquid tamen de hoc commentari visum est. Siquidem tale quiddam natura rerum, quotidianis vitæ usus & consuetudo, congressusque familiaris, atque amicorum colloquia designant. Hinc enim emerferunt sodalium istæ ac congerronum voces, si quando sciscitantur, qua quis sit valetudine, qua fruatur sanitate, ut corpus constitutum est, quo loco, statu, conditione, res nostræ consistant, quem habent successum satini omnia salua, prospera, felicia? Quibus, totidem verbis responsa dari solent: Vtcumque, Sic satis, Minus commode, Valetudo vacillans est, inclinata, ambigua, fluctuans, parum firma: Non satis pro voto, aut animi sententia: Alias rectius, Spero meliora, ut possumus, quando ut volumus, non licet. Quibus loquendi formulis singulæ nationes vltro citroque se compellere solent, si quando de rebus amicorum solliciti, qua sint valetudine aut successu, percontantur. Tamen si autem horum plerique morbo sunt defuncti, alii quibus hic imminet, nondum calcitræ puluibusque affixi, non tamen vel inter sanos vel ægrotos referri censeantur, debent, sed cum vtriusque sint participes, in neutrum, hoc est, duorum extremorum medium: ut fuscus color, qui ex albi nigrique mixtura constat: ut pubertas inter puerilem ac virilem ætatem media. Cum enim sani homines more, naturæ munera, ac functiones minus cumulate obeant, nec ex ægrotorum consuetudine lecto incumbant, membrorum usu ac ministerio destituti, non possunt vel sani hominis, vel ægroti nomen promereri, sed ex populari ac vulgata consuetudine. Neutri appellatione designari: proferunt in iis nonnulla naturæ facultates ac munia, sed languide, oscitanter, remissè: incedunt enim atque inambulabant, sed tarde

*Corpus neutrum
admittens non-
nulli.*

*Formula per-
contandi de va-
letudine.*

*Simile æ colori-
bus & puber-
tate.*

*Simile à na-
tandi usu.*

*Morbosi & de-
bilitati dispar con-
ditio.*

*Morbillosi sa-
nos inficere ga-
sunt.*

gressuque subinde labante atque inclinato, ita ut ob virium imbecillitatem vel scipioni sit innitendum, vel vllius humeris incumbendum, ut iis, qui cum sint natandi imperiti corticis aut fuberis subsidio vtuntur. Pari modo de somno ciboque ratioeinandum, si quidem accumbunt, ac se appositis fesculis reficiunt, at non ea appetentia atque edendi auiditate qua validi, quibus optimum condimentum fames: dormiunt ac somno refocillantur, verum minus placido, profundo, diuturno, ut sani, qui exercitatione defatigati, totam noctem quiete transigunt. Est autem eorum conditio, qui à morbis reuiuiscunt, atque humoribus noxiis sunt liberi, potior atque optabilior, illorum quibus aliquid latentis occultique vitii subest, ac corpus vel ex Veneris contagio, vel alia vitæ intemperie, intus & foris fœdis ficosisque tumoribus contaminatum, qui in speciem, primaque fronte sani apparent: ac pro iis se ostendunt, cum humoribus vndique prauis scateant, atque omni ex parte morbidi sint. Quin isti in seipsos crudeles atque in alios iniurii, morbum dissimulant ac differuntur, ita ut omnibus se symposiis ac sodalitiis ingerant, atque aliorum poculis labra rancida admovere non vereantur, suaque nulli non obtrudere, ac bibenda offerre; hac, opinor, ratione permoti, ut si omnes eodem succo perfusos esse contingat, eadem scabie inquinatos: nemo ab illorum consuetudine ac familiaritate abhorreat. Huiusmodi homines morbosos, qui simulata fœtaque sanitatis specie obuiis imponunt, his versibus Petrus perstrinxit:

Satyr. 4.

---- *Ilia subter*

*Cacum vulnus habes quod lato balneo auro
Protegit ut mavis, da verba, & decipe veruas.*

Rufus alia Satyra, assumpta Medici persona, hunc notat qui morbum dissimulat, nec sustinet inter valetu-

dina-

dinarios referri, sed cum medico rixatur atque illius consilium non sine contumelia respuit, illique tanquam deterior morbo implicito insultat:

Hæc bone tu palles, nihil est, videas tamen istud

Satyr. 2.

Quidquid id est, surgit tacite tibi lutea pallis :

At tu deterius palles, ne sis mihi tutor,

Iam pridem hunc sepeli, tu restas, perge, tacebo.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lauat,ur,

Gusture sulfureas lente exhalante mephites.

Sed tremor inter vina subit, calidumq; trientem

Excudit è manibus : dentes crepuare rotecti.

Vncta cadunt laxu hinc pulmentaria labris.

Cuius conditionis homines hac nostra ætate nusquam non obuii sunt, quibus enim facie, vultu, oculis totoque habitu se morbi proferat, illos medendi peritis non detegunt, sed magno valetudinis dispendio, fouent ac nutriunt : qui cum alte radices egerunt, ac penitus insinxi sunt, ægri extirpantur. Quocirca salubriter vnumquemque commonefacit Sapiens, ut mature remedia morbis adhibeat; Satius enim principiis mederi, quam fini. Quo spectat illud Persii:

Ecol. 18.

Helieborum frustra cum iam curis ægra tumebit;

Satyr. 3.

Descentas videas: Venienti occurrere morbo.

Principia obfcuranda.

Quod iis sedulo inculcari debet, qui cum autanti atque inclinata valetudini tarditate quadam supina, ac damosa præcristinatione non prospiciunt, eamque fulcire negligunt, deploratis morbis implicantur. Quamobrem qui in confinio morbosæ affectionis constituti, non prorsus integra sanitate fruuntur, sed corpus neutrum, hoc est, ne prorsus salubre nec insalubre consequuti sunt, sed inter sanitatem & morbum medium accurate incolumitati suæ inuigilant: facilis enim ad deteriora lapsus. Ceterum quæ de corpore neutro differuntur, præter alia etiam ad aëris ac cœli conditionem referri possunt. Aura enim aliquando salubris, pestilens, medoiensis: cœlum me-

do serenum modo nubilum & tempestuosum, modo tolerabile atque inter vtrumque constitutum: quod etiam in ventis marinisq; fluctibus spectari potest. In affectibus quoq; humanis, atque animi motibus tale quiddam obseruare licet. Sunt enim illi moderati, vehementes, turbulenti, concitati, mediocres, remissi, sedati; ita vt non omnia semper vno cursu atq; eodem tenore volui versarique contingat.

De videndi ratione, atque oculorum acie, & cur nonnulli remotissima quæ, acute cernant, cum ad proxima cæcutiant, atque hallucinentur: alii propius admota exacte videant etiam minutissima, longius vero sita etiam eminentes moles æque perspiciant. Et cur oculus dexter magna ex parte sinistro obtusus, minusq; lucidus, obiter de coloribus oculorum, ac plerisque aliis quæ animi argumēta proferunt, obiter hebescenti visui remedia.

CAP. VI.

Mentis præstantia.

Videndi origo à cerebro.

Simile à gemma autò illustrata.

Inter multa magnaq; naturæ munera ac dotes amplissimas, quibus homo à Deo Opt. Max. cumulate exornatus est, nihil mente præstantius ac magis diuinum, cui cum omnes sensus inserviant ac famulētur, tum præcipue loquendi videndiq; ministerio vitur, vbi vires suas explicare visum sit. Hoc enim potissime feris præstamus, q̃ sensa mentis dicendo exprimere, ac consilia verbis explicare liceat; ita in oculis nō prorsus sita cernendi vis, sed dux sunt velut fenestrix animi, à sede mentis ad oculos perforatæ, quarū intentione ac remissione, mobilitate ac constantia, animi motus, mentisque conceptus ac cogitata indicantur. Consistit quidem videndi facultas in oculo seu pellucido humore illo crySTALLINO, qui vt abaque liquore irrigatur, quem albugineum ab oculi albo vocant, ita vitreo innatat atq; insertus est, ipsamq; pupillam, hoc est, aciem qua cernimus, radianti fulgore illustrat non secus, quam insignis ac lucida gemma annulum. Itaque oculis visio attribuitur, non vt loco

prima-

primario, sed ut instrumento atque organo: nam cerebrum per nervos visorios illis spiritus infundit, quibus videndi facultas perficitur. Laeso enim affectoque cerebro (nullo etiam consistente in oculis incommodo) hebescit visus, atque acumen oculorum obfuscat: quod ebriis, deliris, febricitantibus peculiare est. Hac itaque ratione oculis qui ex tribus humoribus, quatuor membranis constant ac conflati sunt, videndi functio adscribitur. Siquidem illi cerebro ac menti penes quas summa potestas, obsequuntur, ab iis enim dimanant ac profluunt per nervos opticos seu visorios, spiritus lucidi, puri, defecati, tenues, splendidi: quibus, modo ne officiat aer caliginosus, ac depravata oculorum constitutio, exactissima visio perficitur. Quod si illi imminuti sint, obscuri, turbidi, exiles, obtusa efficitur, minusque acuta oculorum acies: emergunt autem ex horum temperie varii videndi modi ac rationes. Siquidem cui spiritus copiosus est, & adamussim purus, tersus, nitidus, atque ut speculum, perpolitus, is ea quae minus consistunt, perspicue videt ac discernit. Vbi enim is humor exacte elaboratus est, tenuis syncerusque ex hoc halitus, seu lucidus spiritus emanat, quo potissime visio perficitur, ac distantissima perspiciqueunt. Siquidem cum multus sit & copiosus animalis spiritus, subtilis, tenuis, atherius: longissime producit oculorum aciem, omniaque acute cernit, nec facile obtutu continuo, aut fixa intentione defatigatur, qua vi pollet calidus & humidus, vulgo sanguineus. Cui vero paucus subest spiritus, sed tamen purus nec nebulis obductus, is res quidem propius sitas, clare videt & diiudicat, certumque delectum habet, ac distantes pauloque remotius constitutas minus dilucide perspicit. Paucus enim modicusque spiritus facile dissolvitur atque evanescit, nec in longinquum prospectum producere potest.

*Caput laesum
visui officit.*

*Cerebro regia
potestas.*

Visus cui exactissimus.

Sanguineis fortis visus.

*Bilioſus acrior
viſus.*

*Spiritus craſſior
quem viſus
efficit.*

*Spiritus humi-
dus & modicus
qualem viſum
efficit.*

*Spiritus rarus
& tenuis viſum
efficit.
Conſpicillia
quando uſua.*

*Specula viſui
opitulantur.*

Quo fit, ut quibus videndi organum lucido quidem, sed modico spiritu imbutum est, minutissimos etiam literarum apices inoffense obseruent, ac paulo remotius distitas moles, aut eminentes e mari scopulos minus exacte perspiciant, quod calido & sicco corpori seu bilioso euenit. Quod vero nonnulli propius admota tenuiter vident, remota vero nihil prorsus, ex spirituum inopia & crassitie preuenit. Vbi autem spiritus copiosus existit, & crassus, pauloque densior diu quidem homo intendit oculorum aciem, atque absque vlla fatigatione fixe & inconiuncter res obuias oculos defigit, easque primo obtutu cernit quidem, sed non ad vnguem ac distincte discernit: nam crassities acutæ visioni officit, quod in frigido & humido habitu, seu pituitoso obseruari potest. Cui vero humidus est & modicus spiritus animalis, qui videndi instrumento inseruit, is nec exacte propria, nec prorsus remotiora videre potest, nam pauci spiritus cito euanescent, & dissipantur: crassi vero videndi functionem impediunt, cum radii qui ab oculorum lumine promanant, in obiecta non deferantur, nec species rerum, quæ foris in oculum influunt, ab eo concipiuntur. Rarus autem spiritus, tenuis, exilis, tenebrosus, qualis est seniculis exhaustis, ac morbo extenuatis, debilem visum efficit, aut prope nullum. Quocirca consulti faciunt, quod conspici illis hebescentes visui opitulantur; iis enim omnia maiora apparent, ac spiritus visorii instaurantur, atque in vnum collecti minus euanescent aut dissipant: verum non consulo ut viri plus satis mature illis assuescant, siquidem illis destituti, prorsus excutiunt. Quæ enim hic caligant ac excutiunt, ex spirituum inopia ac defectu euenit. Quocirca & specula visum reficiunt, quoniam reflecti ac retorqueri radios contingit, ac spiritus robur concipere, nouis subinde à cerebro eo se conferentibus. Sunt autem præter iam enume-

enumerata complura alia, quæ caliginem oculis of- *Quam multa*
fundunt, ac visionem vel vitiant vel impediunt, nam *visui offiunt.*
si pupillam à sua sede dimoueri contingat, aut plus
satis dilatari, contorqueri, contrahi, imminui; vel ex
illata plaga, inflictoque vulnere, casu vel confusio-
ne, tumor atque inflammatio oboriatur, videndi fa-
cultas insigniter afficitur: oculi quoque emissitii ac
prominentes, quique immoderate protuberant, vel
denique vbi profundius constituti sunt, nonnullam
visioni iacturam inferunt; nam prominentiores ab *Oculi promi-*
externo lumine afficiuntur, ita vt in lucido aëre & *nentes & recon-*
solis splendore minus exacte obiecta conspiciant; *disiungantur.*
immodica enim luce offenduntur: sublustri vero cœ-
lo, aut nubibus obducto melius iis visus perficitur;
ita fit vt quæ cominus posita sunt, perfecte videant;
eminus autem sita, obscure: iis vero quibus profun-
di sunt oculi ac delitescunt, minusque extra palpe-
bras se proferunt oculorum orbes contraria obueni-
unt: illi enim propius admota minus perspicue: di *Reconditi &*
stantia vero, inoffense cernunt: quo fit, vt vbi remo- *protuberantes*
tiora oculis dimetiri visum sit, conuiuentibus ac se- *oculi ratione*
miocclusis oculis id perficiamus; ita enim coacti ac *diuersa vident.*
conglobati spiritus longissime radios suos diffundūt.
Hinc vsuuenit, vt clauso compressoque oculorum, *Ex sagittariis*
altero, ac protenso velamento quod splendorem ar- *videndi ratio*
cet, atque aërem opacum efficit, intentius ac fixius a- *erecta.*
ciem in obiecta dirigamus, quod in tractandis bali-
stis, sclopetis, arcubus obseruare licet. Siquidem oc-
cluso sinistro oculo, spiritus affluentius in dextrum
confluunt, visumque efficiunt intentiorem, ita vt
hac ratione sagittarii colliment, & quem intuentur
scopum, assequantur ac configant. Quo spectat illa
Perſii ironia:

---- *sic tendere versum*

- *Satyr. 1.*

Non solum ac si oculo rubricam dirigat uno.

AA 3

Cur gemina videntur.

Quod autem nonnulli gemina conspectare videntur, efficit oculorum in varias partes distractio. Cum enim oculorum radii non ad idem rei obiectum punctum se dirigant, sed in diuersa rapiantur, ac spiritus qui temere rerum species concipit, inordinato vagoque motu hinc inde fluctuet, dupla exhiberi videntur: fenestrata autem diuulsa, dissecta, rimosa conspici videntur, ubi pupillæ pars suffuso concreto humore obfuscatur, densi quæque vapores ac fuligines è ventriculo in cerebrum delatæ, varias imagines ac species rerum visui inferunt, ita vt aliquando omnia in gyrum flecti, voluique ac rotari videantur: nonnulli festucas, culices, muscas, scarabeos, araneas, lemures, striges, spectra, obuersari oculis imaginantur, quos affectus parit crapula, ingluuies, temulentia, humor melancholicus, quæ densissimis fumis cerebrum obnubilant. Ceterum quod dexter oculus sinistro sit obtusior, in se quisque experiri potest. Id efficit in adultâ ætate crassior densiorque spiritus; & quod fere ex dextrilateris incubitu vapores nocturni eo deriuentur ac confluant: in senectute vero magis siccescit oculus dexter, ac calor hepatis humores qui visioni adminiculantur, depopulatur; sinister autem humidior est. nec in eo facile vel spiritus extenuantur, aut humores arescunt. Cum autem cor vitæ fons primum animari incipiat, aut vitale effici, tum postremo moritur, ac diu etiam corpori exemptum animantibus palpitat: Oculi vero qui postremo perfici creduntur: primo adempta mobilitate, mortis argumenta, præferunt, atque præ ceteris emoriuntur, quod spiritus ingruente morte extinguantur atque evanescant, vel ab oculis ad cerebrum mouendi videndique principium resiliant atque retrahantur. Ceterum de causis colorum, qui in oculis se præferunt, non nihil huic argumento inferendum. Emergunt ii ex circumfusis humoribus, quorum

Oculi cur absurda obuersantur.

Oculus dexter sinistro obtusior.

Cor primum viuens, ultimū moriens.

Oculi primum moriuntur.

Coloris oculorum diuersitas unde emergit.

qua-

qualitas, copia, defectus, tenuitas, crassities, mixtura, varias diuersasq; in oculis oculorū species, ac discrimina pariunt, nempe nigricantes, cœruleos, cœsius, glaucos seu caprinos, rufos, flauos, fuluos, pallidos, puniceos, luteos, virides, rubicundos, igneos, flammanes, sanguineos purpurascētes, crœceos, aureos, lacteos, albescentes. Proueniunt autem nigro colore *Vnde nigri oculi emergant.* perfusi oculi (quorum aspectus gratiosam venustatem modo supercilia pari pigmento tincta sint, homini conciliant) si quando spiritus visibilis debilis est, humor vero copiosus, densus, subobscurus, umbrifus, ita ut astantis aciem ob humoris abundantiam ac profunditatem nos transmittat, aut penetrare patiatur: nihil enim luminis, quod ex oculis nostris emanat in illius visum, qui nobis ex aduerso consistit, infertur, sed radii velut reperiussi ac retorti resiliunt. Sic in fontibus ac cisternis altisque ac profundis puteis, aqua nigricanti colore apparet, ac speculi vsum *Aqua cur nigra in fontibus.* præstat retorta ob aquæ densitatem oculorum acie, & in se rursus deflexa; repellit enim visum nostrum, eumque nobis remittit. Sunt autem nigricantes oculi eius conditionis & naturæ, ut interdiu acute *Oculi nigri qua videndi facultate.* cernant, quoniam meridiana lux subobscuris atque umbrifis oculis se ingerit, ac spiritus agit, illosq; lumine perfundit. Noctu vero obtule minusque acute videndi munere funguntur; quia externo lumine destituti sunt, quo humores ac spiritus moueri debet, ut visus acuatur. Quibus vero humor qui oculis subest, transparentis quidem est, & pellucidus, sed vna cum spiritu paucus, exilis, debilis, iis cæsi oculi seu glauci conspiciuntur, hoc est, ex cœruleo & albo contemperati: quali colore sunt laminæ corneæ translucidæ, ex quibus laternarum conspiciuntur *Oculi cæsi unde & qua functione videndi. Lamina cornea glauca color.* conspiciuntur, tum nocturnæ & quorundam animalium oculi. Qui autem huiusmodi colore oculos habent insignitos, interdiu debilitet & confuse cernunt, quia

diurna lux ac Solis splendor, spiritus visorios minus firmos dissoluit ac dissipat: noctu vero, quoniam videndi organa, genuina insitaque luce illustrantur, coacta ac conglobato spiritu, obuia quæque dilucide vi-

*Qui oculis nocte
scintillant.*

dent. Scintillant enim in tenebris huiusmodi oculi, ac collucent, tum velut astra micantia, radiis corruscant, ita ut præter homines multa animalia, non tam venandi sagacitate, quam videndi facultate instructa, ex nocturnis tenebris nihil sentiant incommodi, aut vlla sui parte afficiantur, cum diurna lux illis officiat, ac visionem obfuscet, quod in noctuis, nycticorace, vespertilione, felibus, soricibus, muribus, gliribus observari potest, quibus lux meridiana videndi functionem labefactat, nocturnæ tenebræ exacuunt, argumento quod si facies, candelas ac funalia illis noctu obicias, obceantur. Quocirca nautæ nocturnis navigationibus, non adeo intensum Lunæ splendorem exoptant, sed sublustre eorum, modicisque ac raris nubibus obductum. Sic enim longius se porrigit oculorum acies, ac radii à luminoso obiecto minus dissipantur aut evanescent.

*Animalia nocturno
oculata.*

*Ceruleus oculorum
color quem visum
facit.*

Ceruleus vero in oculis color ex albo & viridi conflatus, ceteris humidior est, sed minus nitidus, tersus, perpolitus. Quo fit, ut ob crassiorem humiditatem, qua perfusus est, atque exiguos spiritus, minus acuta visione sic affecti polleant, in aëre præsertim lucido, quo cum primis offenduntur. Quod si humor & spiritus temperie quadam inter se moderata existant, color inter albedinem & nigrorem clarius elucet, quo exactissime videndi munus perficitur. Variantur autem pro ætate ratione oculorum colores, pro humorum ac spirituum crassitie, tenuitate, copia, defectu, quod ipsum etiam in stirpium foliis perspicuum est, quæ ubi primum emergunt, flavescent: deinde maturitate virorem concipiunt: rursus senescente stirpe in caeruleum ac luteum demutantur. Sic infanti-

*Oculi & visus
moderate con-
stitutus.*

*Oculorum co-
lor & acies qua
ratione varia-
tur.*

*Simile à stirpe-
bus in oculo-
rum coloribus.*

bus

bus in lucem primum leditis cæsi sunt, oculi, glauci, cærulei, virescientes, ætatis accessu ad nigredinem de- uergunt, senectute vero ut crines, albescent, vel ad subglaucum degenerant, Medicamentis etiam diuer- sos colores oculis induci, Dioscorides ex aliorum sen- tentia prodidit. Vlla enim auellandarum putamina at- que in cineris speciem redacta, cæliorum oculorum pupillas infantibus denigrant, ex oleo fincipiti insu- sa atque inuncta. Ventus quoque ætis auræq; consti- tutio, regio, morbi, affectus ac perturbationes animi, immoderata Venus, inedia, somnus & vigilia immo- dica, crapula, oculorum cum colores, tum spirituum atque humorum qualitates immutât. Quocirca mo- derata victus vitæq; ratio instituenda. ne videndi or- ganum (quo nihil nobis ab opifice attributum præ- stantius) aliquo incommodo afficiatur. Quod si ex humorum defectu atque ariditate caligare oculos ac cœcutire contingat, vel spiritus vitiorum inedia, mor- rore animi, fletu, vigilia, lassitudine, senio, immodico concubitu, intemperata lucubratione, exhausta sint & attenuati, quæ vires instaurant atque oculis fomen- ta ministrant, adhibenda: ut sunt oua recentia, vina dulcia, vux passæ, amygdalæ dulces, pistacea, castaneæ vel elixatæ, vel mollior tostæ, rapæ, quarum vis ob- flatus copiam in cerebrum affurgit, ac misce spiritus vitorios euandos reficit, quod ipsum etiam præ- stant alitum cerebella, quæ se volatu exercent, ut sunt passeruli, miliaræ, frigili. Inconsulte faciunt, qui ci- tra delectum, nulloque adhibito discrimine, Rutam, Chelidonium, vulturum, miluorum, accipitrum fel, quæ mordaci sicut & adurenti facultate, oculis adhi- bent: depopulantur siquidem ac depascunt spiritus & humores, quibus visio perficitur: cum ista non in- commodè admoveri possint, quibus ex humorum redundantis oculi caligine sunt offusi, tum quibus suffusiones & glaucomata visum eripiunt atque

Lib. I. cap.

*Oculorum co-
lores medica-
menta immu-
tant.*

*Consilium in
oculis instau-
randu.*

*Plenitudo aut
inanitio obser-
uanda in oculis
fouendis*

*Oculos exhan-
stos qua fouent.*

*Ruta uis ali-
quando noxia.*

Ruta & Chelidonia-quando oculis salutaria.

Raphanus & rapa oculis grata.

Allium & quæ virosa sunt, oculis inimica.

Viridia oculis fouens.

*Smaragdi vi-
ror, vulgo amo-
rant, oculis gra-
ui.*

*Oculi animi
indices.*

oculos deformant. Dissoluant enim concretos cras-
solque humores, qui spiritus à cerebro eo deferri
prohibent: ita omnia quæ abstergunt atque exte-
nuant, hinc rei perficiendæ accommoda: vt sunt ra-
phanus seu vulgaris radícula quæ appetentiam acuit:
forniculi semen, & folia radix eufragia, stœchas, &
quæcunque cerebrum à crassis vaporibus expuigant.
Quæ circa studiosi, qui oculorū adminiculo suas lu-
cubrations perficiunt, allium, cœpe, porrum, &
quæcunque graui odore imbuta sunt, atque halitu
viroso obuios feriunt, atq; infesta sunt, sedulo eui-
tent. Officiunt enim hæc oculis ac memoriæ, omni-
busque sensibus detrimenta adferunt. Qui vero la-
boribus indurescunt atque exercitationi sedulo in-
sistunt, nihil horum illis incommodat. Foris autem
quæ oculos recreant, aspectuque grata sunt, obiciantur
vt sunt viridia quæque, quorū innumeras spe-
cies & discrimina campi, sylvar, horti nemora suppe-
ditant: Ex lapidibus vero Smaragdi virox insatiabi-
lis, & quo oculi exsaturari nequeant, tum Prasius,
Topasius, Iaspis, Cyanus seu czruleus, Eranos, vulgo
Turcosa & Lazurium, quibus colliguntur non eua-
nescent spiritus visorii atq. acumen oculorum exa-
cuunt. Ceterum quod ex oculorum obtutu, non-
nulli animi propensionem, mentisque indicia eli-
ciunt non equidem improbo. Sicut enim horum in-
dices, internusq. affectus, cogitata conceptus, etiam
si linguæ cesset ministerium, foris proferunt: ita
nonnullis comitas, modestia, mansuetudo, placabi-
litas, clementia, probitas in oculis vultuque elucet,
multaque alia placidæ ac sedatæ mentis argumenta
se offerunt. Aliis fastus, arrogantia, superbia, ferocia,
calliditas, versutia, iracundia, inuidia, odium, ira,
indignatio, formido, timor, elatio, latitia, gaudium,
mœror, desperatio, ex oculorum obtutu perspicitur.
Medici quoque in morbis studiosè oculorum con-
stitu-

stitutiones contemplantur. Si enim rubore perfusi sunt, aut sanguineis filamentis striati, ex cerebri inflammatione furorem ac phrenesin indicant. Quod si liuescant, aut plumbeo nigroq; colore perfusi sint, caloris natui extinctionem vitæque interitum denuntiant. Instabiles autem, pernigrantes mobiles, inquieti, incōstantes. mentis alienationem & delirium designant. Languidi, humentes, flaccidi, lacrymis perfusi, tenebrosi, tremuli, rigidi, vibrantes, tumidi, caui, conditi, obtusi, conuiuentes, præter diuersos animi affectus, in sanis, tum in ægotis non sine vitæ perniciæ, cerebri intemperiem ex humorum copia vel defectu, caliditate aut frigiditate commonstrant. Lusi vero, pæti, strabones, & qui obliquo fidere, limisq; oculis obtuentur, præter contortos atque in diuersum conuulsos musculos, huius naturæ errorem cōsecuti sunt. Quod vitium quoniam circa cerebrum mentis domicilium vel potius regiam consistit, vt foris non nihil oculos deformat, ita animum quoque quibusdam vitiosis affectibus imbuunt. Sunt enim horum plerique quibus deest educatio, versipelles, varii, subdoli, captiosi, lubrici, ad circumueniendum astuti, ac miris strophis instructi. Sic Belgæ, si quando vllum designant, qui iis noris insignitus est: *Een slim Proverbium ex Gast: Een loos und listich Schalck: Een Boeswicht* vocat, hoc oculorum obest, obliquum, distortum, veteratorem hospitem, cui tunc in nescio non tuto possis fidere, vt qui technis, dolis, fallaciis, rior, captionibus, præstigiis, imposturis, fucis omnia sua negotia perficiat, alterius dispendio ac detrimento, suo vero luculento commode. Cuius conditionis ac naturæ sunt participes, quotquot ex præcipua ac primaria corporis parte aliquo vitio sunt implicati, nec per capite, corde, hepate, de quibus in Physiognomia vberius tractatum est libri secundi, capite 36.

Ratio cur nonnulli mutilis truncisq; ac decursatis membris nascantur alii geminis, quæq; redondat ac supernacanea sunt, nec ulli usui inferiunt.

CAP. VII.

Ubertas materia geminata profert.

Partus depravati unde.

Dupla quando obversantur.

Imaginatio in muliere quid efficiat.

NAsci quosdam geminis signatisq; membris, nēpe digitorum, pedum, brachiorum, capitum, appendicibus articulatim nonnunquam distinctis, quotidiana exempla demonstrant. At autem deformes ac monstrosæ species ex vitioso corruptoque semine, atque vteri prava constitutione promanat, astris etiam in huiusmodi partus vires suas conferentibus: ita ex humorum redundantia ac seminalis excrementi copia duplicata corporis partes producuntur, gignentis imaginatione in tale quiddam elaborando occupata. Si quando enim is sexus qui leuissimis affectibus concutitur, eosque infanti imprimit, aliquid animo menteq; concipit, aut dupla oculis obversati imaginantur, ex humorum concursu ac confluio, qui in eas partes circa quas versatur, imaginū conceptus, decumbunt geminatas ac superfluentes particulas, aut alterius speciei emollitur ac conficit. Istæ etiam absurdæ imaginationes in animantibus observantur. Sic nuper ouicula prodiit, capite phocæ seu vituli marini conspecta marina bellua. Sic anno superiore ouis, & vitulus gemino capite conspecti sunt, & ego gallinam vidi & contrectavi quatuor pedibus & toridem alis. Cum autem foeminis in conceptu, totoque gestationis decursu variaz species ac rerum simulacra animo concipi soleant, ac nonnunquam dupla se offerre ex suffusis crassis vaporibus, aut cum distractis diuulsisq; spiritibus, qui in pupillæ punctum dirigi debent, diffindi ac diffecari cernendi aciem contingat, omnis affectio in pullulantem foetum deuoluitur, ac nonnullis partibus affabre elaboratis, secundarias ac superuacuas affigit. Tā efficax enim est imaginandi vis, ut si quando mulier oculos

oculos accogitationes in rem quampiã defigat: tota natura facultas, eaq; vis, quæ formationi foetus insit, concursantibus vndique humoribus, quos habet obsequentes, eo confluit, atque operi perficiendo sedulo est intenta, quo euenit, vt nonnunquam diuersas insolitasq; formas, membra duplicata, particulas atq; appendices superuacaneas emolatur, insuetaq; membra corpori affigat. Ex defectu vero humorum atq. alimenti fomentique penuria, aut vbi naturales facultates in elaborandis articulis sunt inualidæ, suisque viribus minus instructæ, imminutis mutilisque membris produci homines contingit, aut quarundam partium vsu ac ministerio destitutos. Et quamquam natura vberem nonnunquam propagandæ sobolis materiam sit nacta, suisque viribus ac facultatibus affatim existat instructa, illam tamen subinde impedire contingit, quo minus omnia exacte perficiat, ac venustam corporis formam decentesq. articulos exprimat atque effingat, ita vt infans aliquando in lucem prodeat parte aliqua trunca atque inelaborata: sit enim plerumque, vt vterum consequatur angustum, splenem induratum ac callosum, coxendices eminentes, atq. introitus retortas, aliasque opices & obstacula, quæ infantem adolefcere prohibent, atq; omnibus suis numeris absolui, teneræ siquidem corporis partes ob tantas difficultates atq; impedimenta dilatare se ac diffundere nequeunt, oblatoque alimento frui: sed susti contingit & cohiberi, quo minus in speciosam, atque utilem articulorum formam excrescant ac proferantur. Simile enim quiddam huic rei ebuenire mente cõcipio, quod arboribus, quæ in saxoso solo consistunt, ita vt radices se vndique diffundere nequeant, sed obstaculo impeditæ retorqueantur, atque incuruæscunt, repulsq; resiliunt. Sic in corpore humano cum infans effingitur, vel loci angustia, vel alimenti inopia, aut calli cuiusdam

Vnde membrorum defectus.

Manus ac pedes unde truncæ & mutilæ.

Simile ab arboribus in saxosis locis consistit.

*Rei gesta nar-
ratio.*

obiectum obstat, quo minus membra articulata, distincteque efformari queant. Sic puellam vidi non ignobilem trunca ac tuberosa manu, quam cum contractandam mihi exhibuissent parentes, deprehendi digitorum contactu articulos, qui naturæ munere erupturi erant, intus conuolutos, atque in se retortos, ita ut nullam digitorum effigiem exhiberent, siquidē omnes membri huius partes, tam ossiculorum series & connexus quibus manus complicari vel expandi solet, intro delituisse comperti sunt, *Stompen* nostri vocant. Ita errorem hunc ac naturæ vitium inde contractum pronuntiat quod ea vis ac facultas quæ formationi factus insistit, omnibusque suis partibus cōsummare hominē nititur aliquo impedimento prohibita sit, quo minus articulos potuerit perficere: atque in speciosam decentemque manus formam producere: cum enim mater splenis duritie ei esset obnoxia, ac famellæ in id latus, nempe sinistrum, declinēt, ex affectu eius visceris cui partes illæ tanquam scopulo ac cautibus illis incubuerunt, in formam atque indecoram speciem sunt consecutæ.

An indusia, vulgo camisia, tegumenta. lintea febricitantibus mutanda. Et an statim à morbo conualescentibus barbam radere, aut capillos adimere expediat. Tum in quibus morbis pedes ablueri consultum sit.

CAP. VIII.

SI quando in morbis contagiosis ac pestilentibus scarbunculi & bubones alique, ut assolet, pustularum eruptiones in extrema corporis parte se proferunt, nunc eminentes ac verrucosæ, nunc planæ ac sessiles pro humorum crassitudine ac tenuitate: colore modo plumbeo, lurido, nigro, luteo, viridante, versicolore, quæ deteriores: modo rubicundo, florido, albescente, quæ securiores: quarum omnes species ac differentias, in morbillis ac variolis, Belgis *Pocken*

&c

& *Maaxelen* denominatis, perspicimus: in ijs, inquam, *Pustula unde*
 omnibus papularum generibus lintea, culcitras, pul- *uarii coloru.*
 uinaria, tegeticulas, indusia, tegumenta subinde mu-
 tanda consulo, ac recentia substituenda, sordidasque
 corpori exemptas vestes vento atque auræ flatibus i-
 dentidem exponendas, quo contagio & grauis hali-
 tus quibus ex infesto corpore tegumenta imbuti con-
 tingit & contaminari, discutiantur. Si quidem cum
 multi tetri ac perniciosi vapores seu fuligines ex hu-
 iusmodi corporibus emanant, quæ vestimenta qui-
 bus ægrotus integitur, ac fouetur, concipiunt; sit vt
 decumbentes circumfusus vndiq; aërem hauriant,
 imbibantque, ac singulis momentis noua recentique
 contagione ac labe inficiantur; volutantur enim in
 sordibus tanquam scrofa aut lutulentus sus in vo-
 lutabro coeni. Quod ipsum eatenus obseruari velim,
 quatenus morbi laxitiam itescat ac sopiatur, ipsaque
 concoctio ac crisis peracta sit, h. e. certa atque indu- *In morbi au-*
 bitata se salutis indicia proferant, quæ commonstrât *gmento nihil*
 vires corporis morbo superiores, ac perexiguas intus *innouandum.*
 residere morbi reliquias: tunc enim lintea atque in-
 dusia soli aut luculento igni exposita, valetudinarijs
 subijci iubeo, aut ea vni ex domesticis salubri cor-
 pore biduo induenda præcipio, aut cubili eius inster-
 nenda, quo concalescant, nec ab humani corporis
 calore sint aliena, ipsaque innouatio aliquid incom-
 modi ægroti adferat, aut vlla sui parte morbum ex-
 asperet: hac enim ratione aut errore potius efficitur,
 vt illa quæ consanuisse videbantur, recrudescant.
 Quæcirca cum istis, tum alijs qui mitioribus etiâ ob-
 noxij sunt, instanter præcipio, quo confestim affectus
 ad statû pperet, ac primo quoq; tempore insultus so- *Motus & la-*
 piatur, ne inquieti sint iactabundi, instabiles, tumul- *ctatio corporis*
 tuosi, nec aëri locoq; frigido se identidē exponant, vt *ægroti noxia.*
 sunt qui in ancipiti ac periculoso morbo expâsis bra-
 chijs, diuaticatis exporrectisq; cruribus hinc inde se

*Ignis sudorem
& contagia eli-
cit.*

deuoluunt, ac sudorem, pustulas, apostemate, vomicas, abscessus, tumores. reliquasq; humorum collectiones, quæ erupturæ sunt, repellunt ac referiunt: Siquidem frigidus aer corpori circumfusus fluxiones sistit ac reprimat, easq; maturescere prohibet: Calor vero ac fomenta calorifica, meatus ac spiramenta reludunt ac relaxant, ut quæ se fuligines vapores proferant ac discutiantur, efficiunt. Quo mihi non inconsulto facere videntur, qui contracta primùm morbi contagione, ac pestifero halitu, corpus luculento igni exponunt, ut undique sudore madescant ac diffluant, citra tamen virium defectum, aut animæ resolutionem ac deliquium, sic ut eodem momento expurgato inferne corpore, deiecta quoque aluo, ea intro sumant, quæ conceptam intra viscera contagionem dispellant ac discutiant, antequam radices agat, penitusque virus infixum esse contingat, atque ipsum cor

*Simile ab urbe
obsessa.*

tum partes præcipuas occupet, eo enim malum confestim properat; ut illi qui urbem obsidione premunt, arces ac propugnacula, ac ducem exercitus primum inuadunt, reliqua enim euestigio cedunt ac dant manus. Cum itaque corpus periculoso ancipitiq; morbo tentari ocepit, si res venæ incisionem, si purgationem exposcat, mature illa adhibenda sunt, sic ut primum atque inrer initia alui purgatio præcedat, mox subsequatur venæ sectio, deinde ea adhibenda quæ cor propugnent ac muniant, ut sunt Theriaca, & Mithridatica ex vino aut syrupo de fumaria, epithymo violaceo, aut alio quodam diluto, ut naturæ conditio exposcit, aut exercitato Medico expedire visum sit, in quo mire illum oculatum esse patet, nec à scopo aberrare. Ex decocto vero præsentanea sunt, Scordium quod allij odorem refert, Zelandis copiosum, Caltha quæ sudorem elicit, melissophyllos, seu melissa, ficus, cæperubieundum, Spondylii radix, quæ angelicæ ac laferpitio siue osteritio, viribus

ac

ac facultate par: inter quæ principatum obtinet Zedoariæ radix, non cariola, callosa, euanida, inodora, modo cum visis passis, & quas Corinthiacas vocamus, tum memento glycyrrhizæ dentibus attrita deglutiantur: Hac enim ratione etiam se munire possunt, atque illas praestare, qui morbo pestilenti infectos adire coguntur, illosque in spem meliorem erigere, ac metum animis eximere, tum fiduciam mentibus illorum inferere, quales sunt ministri Ecclesiæ, medici, chirurgi, obstetrices. In huiusmodi autem tumorum eruptionibus, quas expedit maturius proferri, non consultum arbitror inter initia, prauimenta frontibus ac virium pampinis aut capreolis, carycibus, rosas, myrto, salice, populo, virentique gramine consternere, aut aceto aquaque perfundere, nisi ex immodico sudore virium sit defectio: talia enim humores resiliere cogunt, ac cutem meatusque corporis densant atque obstipant, qui reserandi potius sunt, quo halitus contagiosi exspirent ac dissipantur quod ipsum calida potius fomenta, quam frigida præstant, nonnunquam naribus admoenda, quæ spiritus recreant animamque calore immodico languidam instaurant, ut sunt rosæ, violæ, caryophylli, caplura, vinum, buglossus, borago, nymphaea, succinum, mala citria, cotonea, quorum pleraque etiam intro exhiberi possunt vino incocta, vel Zacccharo perfusa, aut in aliam condimenti formam redacta, adiecto croci ac cinnamomi momento, quo illa odore saporeque cordi ac palato magis gratificentur, & spiritus collapsos efficacius erigant. Quanquam enim medici non temere quiddam circa ægrotos, innouare soleant, ac ne latum quidam vnguem à ratione discedere, in nonnullis tamen iis obsequuntur, ubi crisis peracta est, hoc est, certa se salutis argumenta proferunt, magnaue humorum pars vel sudore excussa est, vel sanguinis aut alui profluvio com-

Qua à peste præseruant, namq. demoliuntur.

Qui morbo oppressi adesse coguntur.

In contagiosis morbis sudor eliciendus.

Quando emendanda cula fronde adornanda.

Odores spiritus instaurant.

Medici aliquando ægrotis gratificantur.

*Unde quando
maturius e-
rumpit.*

*Simile à fumo
si adibus.*

*Simile à dissi-
pando carni-
bus.*

*Simile à mac-
ulis eluendis.*

mode exhausta: tunc enim aliquando illis vel vina,
aqua frigida potionem haud grauata admittimus,
tunc stragula, lectulos, tegumenta, conclauae, trieli-
nium mutari sinimus, quæ ante statum ac vigorem
morbis, ante crissim ac concoctionem concessa, præ-
sentaneam vitæ perniciem erant allatura. Siquidem
lecti tepor. & quæ corpori adhibentur fomenta, fe-
brilem calorem maturius euocant atque eliciunt,
tum denique ad fudoris ac pustulatum eruptionem
sunt adiumento, ita vt viscera quæ intus fumis ac
densis vaporibus erant oppressa, relaxata per calo-
rem cute ac spiraculis, subleuentur ac respirent; hæc
enim ratione expedite putredinē discuti, oppilatio-
nem amoliri, febrem conuiescere ac sopiri, omnia-
que mitiora effici cōtingit. Vt enim in conaculo aut
trichinio fumo oppleto, conuiuæ suffocari videntur,
atq. oculorum iacturam perpeti, nisi referatis ostiis,
ac patefactis fenestris, fumus ac fuliginosi vapores
dissipentur, atq. in curas diffusi euanescent: ita quo-
que in humano corpore cor strangulari videtur ex
densis nebulis & humorū caligine, nisi laxatis me-
tibus ac spiramentis, fuligo & vaporosi spiritus erum-
pant & foras promanent: Et quemadmodum in eli-
xandis carnibus sordes & quæ ebulliunt strigmenta
(Broom nostri vocant) adimi debent, omniaque accu-
rate despumari, ne edulia contaminari contingat,
atq. inquinamenti quibusdam seu eluie possui: ira
inter initia per sudorem, vomitum, venæ incisionem,
alui profluuium, congesti in corpore humores ex-
gurgari debent, antequam se per venas diffundant,
arteriisque penitus inhærescant ac sint infixi: Tunc
enim vt maculæ q̄ diu vestibus inhæserunt, ægre elui
possunt, nec ita facile extra sua conceptacula in qui-
bus infederunt, exturbari. De barbæ vero apparatu,
nam in eo viri decor & ornamentum consistit, & qui
in capite capilli frutificantur, quibus quoque robur
quod

quoddam virile inesse testatus est Samson, nec non omnibus seculis plerique alii, qui affatim eriniti hirsutiq; sunt, hoc commonitos quosq; volo, nec etiam sani sæpius barbam ac capillos ad viuam cutem deradi sibi patientur, aut caput lotione defatigari. Depopulatur enim nimius rei vsus vires, atque homines effœminatos mollesque præstat: quia & spiritus ac calorem natium resoluit atq; extenuat, maximamque audaciz ac confidentiz partem in adeundis periculis cordi detrahit, quanquam subinde caput defricari, aspero sudique velamine barbam demulcire ac liquamine aliquo absterforio maserare, oculis claritatem cõsiliat, mentemq; reddit erectiorem, valetudinariis quoque, aut qui paululum modo conualuerunt non consultum arbitror, statim recuperata sanitate, nouaculam cultrumq; tonsoriũ admittere; siquidem humorum fluxiones irritat, & si quæ forte in corpore morborum reliquæ residuant, illas mouet atq; agit, recentemque febrem vti incendium sopitum exfuscitat; ex huius enim rei innouatione, non minus morbi recrudescunt, aut febres residuæ postliminio excitantur, quam ex cibi perusq; nonnulla intemperantia, aut subucularum indusiorumq; mutatione.

*Barba rasura
aliquando no-
ma.*

*Frictio capitis
oculu conficit.*

Eadem ratione in morborum initiis pedes non ablucendos censeo, præsertim in decocto herbarum quæ vi attractoria pollent, vti sunt artemisia, pulegiũ, caltha, parthenium, vulgo matricaria, tanacetum, lauri folia. Nec balnea quoque adhibenda, nisi expurgato corpore morbis furor mifceat, ac conuulsio- nis signa appareant, ipsiq; humores fluitantes excretionem sint idonei, alioqui in partes aliquas principes irrumpunt, atque instabili motu hinc inde fluctuant. Quocirca quando pedes ablucere expediat, obseruandum, aut ab hoc negotio desistendum: sin quo impetita multitudo magno suo periculo peccat, cũ nullo

*Pedum lotio
quando adhi-
benda.*

*Balnea quando
adhibenda.*

*Pedum lotio
quando noxia.*

discrimine id facitet, atque in ipso statim morbi insultu lotioni pedum insistant. Nam si morbi supra septum transversum consistant, aut fluxiones è capite in pectus distillent, pedum lotio malum exasperat. Ita si quem pleuritis infestat, pulmonis inflammatio, angina, tussis, dolor lateralis, coryza, branchos, rauceo, catarrhus, à pedum lotione prorsus desistendum, nec vlla ratione hoc remedium tentare expedit, aut consultum est, defluit enim in subiectas partes humor, omniaque exasperat ac scruiora efficit. In morbis vero qui ab infernis partibus prodeunt, quas diaphragma determinat, nempe stomacho, ventriculo, splene, hepate, utero, vesica, renibus, intestinis: tuto magnoque commodo id tentari potest, præsertim si ex iis partibus vel animi defectus & deliquum, vel alius quouis affectus suboriat, in quibus etiam frictiones ac ligaturæ adhiberi possunt, tum cædendicibus cucurbitulæ affigi, aut si res venæ sectionem exposcat, in pedis pollice, aut circa malleolum, aut popliteum sanguis adimi. Hac enim ratione, ut in ouillo pecore

*Frictiones &
ligatura quando
vtilis.*

Georg. 3.

*Profuit intensos astus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam.*

*Manus quando
velliscanda.*

In tremore autem cordis ac palpitatione, in cardiaci syncope, in anhelitus constrictione, ac pectoris angustia, in gutturis ac faucium tumoribus, manus velliscari debent, ac digiti conficari, præsertim is qui infimo proximus est, atque auro vinciri solet, vena media in brachio incidenda ea parte qua dolor se pottingit, cucurbitæ scapulis ac brachiis affigenda, cute etiam profundius scarificata atque incisa, modo copius sanguine & humoribus redundat atque oppletam est, nam macilenti, exhausti, extenuati, somnolenti, vino, somno, odoribus, recreari debent ac refici, ut quibus nihil adimi possit aut decidi.

*Macilentis nihil
ad mentem.*

Quo:

Quod mira natura vi atque incredibili efficacia singula herba singulis propriisq; membris ac corporis partibus auxiliantur, atque alia in alias, vires suas peculiari effectū proferant.

CAP. IX.

Quo quisque magis erga Opificem, qui singulari *Mirabili Deo* quadam ratione in vsum atq; vtilitatem homi- *in operibus* num omnia produxit, afficiatur, naturæq; solertiam, *suis.* quam ab illo consequutus est, admiretur ac suscipiat, commonstrandum duxi, quam commodè & apposite, quamque salutaris effectū herbæ, quarum aliz medicamenti aliz alimēti, quædam vtriusque vsum ob-
 • *Herba singulis membris consuata.*
 tinent, singulis membris ascriptæ sunt & assignatæ, ita vt illarum vires, ad eas corporis partes deferantur, quibus natura sunt accommodatæ. Itaq; stirpes hoc insitum habent, eaq; vi sunt imbutæ, vt nativæ facultate nonnullis membris subveniant atque administrantur, sic vt præteritis aliis, ad illa se conferant, quibus sunt destinatæ, ipsæque membra auide non solum nutrimentum, sed medicamentum etiam sibi salutare & proprium alliciant, eoq; fruantur. Sic aliz lateri, septo transverso, pectori, vocali arteriæ, si quando aliquo illa affectu oppressa sit, adhibentur: Aliz spleni, iecori, renibus, intestinis, utero, vesicæ, capiti, cerebro, oculis, naribus, auribus applicantur, ac medelam conferunt. Nonnullarum herbarum effectus ac vires in nervos, ossa, medullas, musculos, la-
Membra sibi salutaria alliciunt.
 certos, chordas, membranas penetrant ac deferuntur, eximia quadam vi, eaque cuique membro peculiari ac propria, qua iuvandis firmandisque aut expurgandis ab excremento iis partibus sunt imbutæ: ita nonnullæ herbæ certa membra respectant, illisque sublevandis dedicatæ sunt & attributæ. Siquidem affecto iecori Eupatorium agrimonia vulgo vocata, Cichorium atq; seridis species, inter quas vulgaris Scariola refertur, Sonchos, cicerbita, oxalis, hiracium, vbi calida intemperies noxâ infert, mirifice auxiliantur, vbi

*Epatis qua con-
ferunt.*

*Spleni qua con-
ferunt.*

*Cerebro qua
conueniunt.*

Pectori amica.

*Cordi qua ac-
commoda.*

*Renibus qua
conueniunt.*

*Vtero qua
apta.*

*Neruis qua
auxiliantur.*

vero frigida affectio huic visceri subest, anisum, ab-
sinthium Ponticum & vulgare, cassuta: Felli, rhabar-
barum, chelidonia, scammonium, quæ flauam bilem
deorsum, ac partem ad intestina, partem ad vesicam
propellunt. Spleni qui velitibus ac cursoribus morâ
iniicit, vbi intumescit hemionitis, asplenium, phyl-
litis, hoc est, vulgaris scolopendria, polypodium seu
filicula, capparus, tamaricæ amygdalæ amaræ, nuclei
perficorum, in exurgendis excrementis, ac concili-
ando huic visceri robore adminiculantur. Stoma-
cho ac ventriculo mentha, maoer, mastiche, zinz-
ber, quicquid ex his possit confici. Cerebro res mari-
ni flos, acorus germana, Virgiliana amarus sam-
puchus, vulgo maiorana, & betonica, Stæchadis v-
traque species, nux muscata, Pæoniæ bacca & radix,
fruticulus qui viscus dicitur. Pectori ac pulmone hyssopus, satureia, thymbra, marrubium, tusilago, sca-
bioza vel pfora, glycyrrhiza, hordei decoctum, ruz
passæ. Cordi crocus, cinnamomum, margaritæ seu
vniões, rosæ rubentes, citria mala, corallum, hya-
cinthus, aurum, caryophilli, ceruini cordis os, panis
recentis etiam odor, vinum generosum & ineratum,
quo cor exhilarescit ac recreatur. Renibus, saxifra-
gia, empetrum, crithmon, lithosperma, vulgo milium
solis, vesicaria, solani species acino in cerasi speciem
rubenti atque orbiculato, daucus, apium hortense.
Vtero vero parthenium, vulgo matricaria; quod vul-
uam extergat à sordibus, sapina, calamenum, pule-
gium; canila, thymbra gallitricum, vulgo *Scerby*. Sic
quædam in remotissimas, intimaque partes penetrant,
atque ad nervos deferuntur: vt hermodactylus, ver-
ba-cus odoratus, vulgo herba paralytica, erythoda-
num seu rubea quæ ossa pecudum sandieino ruben-
tique colore imbuunt, si quando herbam virentem de-
passæ sunt, intacta etiam radice quæ rutila existit:
quod etiam in elixis decoctisque eius pecoris carni-
bus

bus perspicui potest, & in ouis quæ rubicundo colore
 radicis huius decocto vocatur, vt glisto, vulgo *VVeel*, *Succinum*
 cæruleo: cartamo, croco & ochra luteo. Sic quod suc-
 cinum marinum vocant, aut sperma cæti, vulgo
Walfort, ossa fracta, rimosa, fissâ, hiantia, ferruminat
 seu consolidat, cui medicamento eam vim inesse ex-
 perior, vt solidas etiam pyxides, quibus asseruatur,
 penetret ac residuo quodam madore aut sudoriferis
 guttis irriget. Sic pissasphaltum factitium, quod A-
 rabes mumiam vocant, ad casus, plagas, ruinas, ad lo-
 ca rupta, contusa, confRACTA, diuulsa præclare adhi-
 betur: siquidem resinata illa cum carnibus ossibus-
 que humanis cœcretio, obstat, myrrha, aloes, cro-
 ci, aliorumque aromatum mixturam, qua obrui ac
 conditi herorum cadauera solent, quod in Christi cor-
 pore factitatum legimus: solidandi abstringendique
 vim consequitur. Sic ediuerso quædam diaphoretici-
 ca hoc est, discussoria vi humorem resoluunt, ac su-
 dorem prouocant. Nonnulla genuina infraq; facul-
 tate vrinam molliuntur, ac calculos atterunt, vt pe-
 troelinum seu apium domesticum vel hortense,
 daucus, fœli, ammi, lapis Iudaicus, sanguis hirci, li-
 gusticum compluraque alia. Quædam oculis visum
 acuunt, vt euphrasia, fœniculus, chelidonium, ruta.
 Alia præsentanea vi venenis obstitunt, vt zedoarium,
 lasserpitium, scordium, allium, theriaca, mithri-
 daticum: tum alia quædam Galeno mixis encomiis
 decantata. Quædam vi specifica seu occulta pro-
 prietate, non elementari qualitate succum sibi fa-
 miliarrem expurgant. Sic radix Portica, vulgo rha-
 barbarum, & scammonium flauam luteamque bi-
 lem educit. Sena, polypodium, epithymus, hellebo-
 rum atram & succum melancholicum, Cuicos, vul-
 go cartamus agaricus, mercurialis, esula, & septem-
 Tirhymali species pituitam, & aquosos humores,
 Fumaria, cassia, cylindracia, vulgo fistularis viola, facantia.

Succinum
vinum.

Mumia fra-
ctura apta.

Quæ urinam
molliuntur.

Quæ venena
depellant.

Ad Pisonem.

Quæ bilem ex-
purgant.

Melancholia
incommoda.

Quæ pituitam
expurgant.

Sanguinem de-
facantia.

pruna Damascena, buglossus sanguinem à fœculenta eluie expurgant: Omnia autem medicamenta, quæ purgandi vi pollent, similitudine totius substantiæ, ut Galenus testatur, atque occulta proprietate formæque specifica, hæc ipsa perficiunt. Non enim virtus elementaris, quæ consistit in calidi, frigidi, sicci & humidi temperamento efficit, quod medicamentum vomitum excitat, ac vel hunc vel illum humorem educit: sed similitudo totius substantiæ, quæ caloris impulsu ac cœlesti vi incitata humorem sibi familiarem & affinem ad excretionem impellit. Sic Galenus attractionem, substantiæ similitudine fieri asserit, qua indicat similitudinem quandam ac cognationem inesse utrisque substantiis & eius quod purgat, & quod purgatur: porro cum quod purgatur: pituita sit; id quod expurgat, pituitosum sit necesse est: quo indicat inter humorem ac medicamentum similitudinem esse ac conuenientiam, naturæque consensum, qui qualitatibus primis non ascribatur, sed substantiæ. Alia itaque ratione herbarum vires explorandæ sunt, quæ qualitatibus vi, hoc est, caliditatis, frigiditatis, aut humiditatis ac siccitatis ratione aliquid efficiunt, & quæ totius substantiæ proprietate, effectusque cœlesti, seu influxu siderum suam vim in corpus exerunt. Illæ enim quæ corporis qualitatem immutant, ratione ac iudicio explorandæ: illæ vero quæ quantitatem atque exuberantiam humorum expurgent, experientia atque vsui quotidiano eruendæ. Ita in prioribus iudicium & delectus: in posterioribus experimentum exigitur: quorum alterum, ut Hippocrates ait, difficile, alterum fallax & periculosum. Sic purgantia medicamenta & quæ humores à corporibus exturbant, aut denique venenata, quæ corpori perniciofa sunt & infecta, quibus nonnullæ gentes, ut aliz ferro, in corpora illorum, quos enfectos cupiunt grassantur, vix & experientia exploran-

*Simplicium
lib. 3.*

*Alius qualitatibus in herbis
effectus, alius
substantia.*

*Simile simili
gandet.*

*Ratio & experientia exigunt
ut in arboribus.*

ploranda sunt, non enim caliditatis ratione id efficiunt; alioqui piper, cardamomum tale quiddam præstarent, sed infita vi ac genuina proprietate. Cui sententiæ Hippocrates assentiri videtur, cum inquit, *Lib. de natur. Pharmacum cum in corpus ingressum est, primum human.* id quod omnium sibi maxime secundum naturam familiare, cognatum, simile affine est, attrahit atque educit, deinde reliquos etiam humores agit. eosque ad excretionē impellit. Vt enim stirpes quæ sibi maxime naturali propinquitate coniuncta sunt alliciunt, *Smile à terra & semine.* eoque succo fruuntur, atque in alimentum transmutant: ita quoque medicamenta quæ expurgandis humoribus sunt destinata ad similia deferuntur, eaque vel per infernas vel supernas partes exturbant. Quocirca nemo ut anile ac ridiculum respuat, quod asserimus, suo cuique membro peculiare herbas esse consecratas atque additas, cum Cantharides quibus *Cantharides est natura exulceratrix, si foris cuti admoueantur, exulcerant.* nullas partes internas, Galeno teste, præter vesicam *Ad Pisorum.* exulcerent, adeo ut per stomachum & ventriculum inoffense ac citra læsionem deferantur, per hepatis meatus ad vesicam penetrent, nec ulli parti, præterquam vesicæ exulcerante vi infesti sint. Sic succus papaueris nigri, cicuta cordi ac cerebro: Lupus marinus pulmōni perniciem adfert: quanquam omnia venena, nisi vomitu excutiantur, aut antidotis, retundi atque hebescere contingat, sensim ad cor penetrant etiam foris admota, quod rabidi canis morsus & salina, quæ vulneri inhæsit, cōmonstrant: nam penetrabili vi, erosa primum cute, ad præcipuas partes vires deuchitur, ac rabiem concitat. In similes causas referri debet, quod magnes, ferrum gagates & succinum festucas & quisquillas, aliaque venti ludibria allicit. Siderum quoque influxus in res sublunares infernasque viam suam efficaciter exserit. Sic Mars flauam bilem concitat. Sa.

Venena etiam foris admota cor petunt.

Siderum vis humoribus incumbis.

*Stiderum via
metalli incre-
mento est.*

turnus melancholiam exasperat, Luna pituitæ incremento est, Sol & Iupiter sanguini dominatur. Planetarum quoque vis metallis, lapidibus, gemmis, herbis ac stirpibus omnibusque subterraneis incumbit, auro, argento, æri, ferro, plumbo, stanno, & quicquid est terræ latebris, vel in usum & commoditatem, vel in luxum & delicias erui solet; quorum quoque vires & incrementa à peculiari astro consequitur.

Sæcum ineffe stirpibus, atq. aliis aliis affici.

CAP. X.

*Amicitia &
inimicitia re-
rum.*

UT homines non eodem sunt erga omnes affectu atque animi propensione, tamen si id naturæ ordo ac communis vitæ conditio exigit, sympathia quadam, hoc est, mutuo consensu erga plerosque afficiuntur, illosque habent deuinctiores: ab aliis vero latentia tacitaq; atque arcana discordia dissident, ac diuelluntur, nec sustinent in ullam vel amicitia, vel familiaritatis partem adscisci: Sic stirpes & inanima quædam, insita occultaque naturæ inclinatione nonnulla fouent & amplexantur, alia hostili odio auersantur ac refugiant. Vt enim ex innumeris pauca ro-

*Argentum vi-
uum auro affi-
gitur.*

*Magnetis na-
tura.*

*Succini natu-
ra.*

*Delphini in
uimine amor.*

*Lacerta erga
uominem stu-
dium.*

feram. Argentum uiuum auro ita afficitur, seseque illi sic circumuoluit, ut nullus eius metalli color appareat, adeo, ut nisi igne atque aqua forti eximi exterique non possit, ac pristino nitori restitui. Magnes ferrum rapide ad se allicit, nisi oleo oblitus sit, nam tunc ob laxiorem respuit, nec eius vis in ferrum penetrat. Succinum, gagates, adamas attrahendis paleis ac festucis delectantur, omniaque præter ocymum, vulgo basiliscum, ad se rapiunt. In animantibus Delphinus piscis incredibili erga homines, atque præcipue impuberes, est affectu, illisque colludere gestit, ac miris blandimentis gratificari. Lacerta, vulgo *Eftissa*, viridanti ac procero tergo, conspecto homine, mire gesticulosa est, caudæque agilitate, ac crebro motu & canis animal domesticum, pueriliter blandi-

blanditur, atque à latitante in herba serpente tue-
 tur. Elephante hominis consuetudine vnice frui ex- *Elephantum in*
 optat, illique in omnibus (modo blandius compelle- *hominem ob-*
 tur, nec acius infest) obsequitur, atque ad quidvis *sequitur.*
 paratus est, aliàs calcitrosus & retrogradus. Ediuerſo
 lupus cum homini, cum omnibus animantibus in-
 hiat. Crocodilus, de quo prouerbum, Crocodili la- *Crocodili la-*
 crymæ, homini insidias struit, ac deuoratum deſe- *chrymæ pro-*
 prumque deplorat. Hiæna quæ insidiosa calliditate *uerbum.*
 atq; astutia vocem hominis imitatur, eumq; dilace-
 rat. Ceraſtes corniculis armata bellua tribui Dan ad- *Genes. 45.*
 scripta, draco, hydra, diſas, cuius morſus, ſiti atque
 inextplebili bibendi auiditate, hominem excruciat.
 Coluber aſpis, vipera, ſcorpion, multæ aliæ nocentes
 beſtiæ homini potiſſime inſidiantur, atque venena-
 tos morſus ac lethiferos aculeos inſigunt. Vritur au- *Deus noxiu be-*
 tem plerumque Deus horum miniſterio ad caſtigand- *ſuū homines*
 da hominum ſcelera, cum illius verbo ac voluntati *vexat.*
 minus obſequuntur. Cuius rei multa exſtant docu- *Num. 21.*
 menta in Bibliorum hiſtoriis. Cæterum herbis quo- *Deuter. 8.*
 que conſenſum in eſſe ac naturæ cognationem, deni *Ezech. 5.*
 que diſſidium ac diſcordiam plurimæ demonſtrant. *Herbis cognatio*
 Squidem cucumeres aquam appetunt, eaq; affluen- *et affinitas.*
 tius irrigari poſtulant, adeo vt ſi paulo remotius ab *Cucumerum*
 hac aſſiſtant, eo repant atque enitantur. E contra o- *natura.*
 leum reſpuunt atq; auerſantur, eoq; perſuſi gracile- *Vitis olea ami-*
 ſcunt atque emoriuntur. Vitis vero in oleæ confinio *ca.*
 conſtitui gaudet, atq; eius inſitionem adimit, illique
 maritari exoptat. Quercus vero & olea inter ſe ad- *Quercus olea*
 uerſiſſimæ, tanto & tam pertinaci odio diſſident, vt *aduerſatur.*
 ſi altera alterius ramos attingat, incurueſcant ac re-
 torti reſiliant, alioque ſe inclinent. Sic vitis à lauri vi- *Laurus vitis*
 cinitate abhorret, quoniam hæc umbroſa ſit, ſuaque *inimica.*
 caliditate illius incremento officiatur; pari eſt affectu
 erga Braſſicam, quæ Caulis nomine vulgo inno- *Braſſica vitis*
 ſcit, quod ſuccum terræ depopuiatur, quo deſtituta *inimica.*

vitis arescit, vtraque enim stirps humoris est præu-
da. Ita stirpes aliz aliarum affinitate & cognatione
delectantur, mutuoq; ramorum aut coliculorū am-
plexu recreantur: aliz auersæ se subducunt, nec vlla
ratione vntri sustinent: Sic resina a quzdam & quæ
pingui substantia constant, inter se consentiunt; hinc
pix oleo eluitur, etiamsi vestes sericz, holosericz seu
villosæ, quæfluera vulgo vocantur, deniq; coccinz,
ostrinz, vermiculatæ; quæque purpura ac murice
tinctæ sunt, ex ea nzuos ac maculas contraxerint.
Omnia enim huiusmodi inquinamenta ac sordes
butyrum ac oleum tam nitide eximunt atque ema-
culant, vt ne vestigiū quidem vllius lituræ appareat.
Sic Smegma & qui Sapo vulgo vocatur, quo lintea
confricata lorione nitescunt, ex oleo, pingui fuligi-
ne, butyro rancido, cineribus piceæ arboris confici-
untur. Arqui qui inter tot stirpium genera tantus est
consensus & conspiratio, vt inuicem se amplexari ac
terigisse gestiant: ita inter eiusdem speciei herbas,
sexus discrimen deprehenditur. Est enim inter has
coniunctio, & quasi quædam coniugii societas & cō-
municatio, sic vt plantæ in alterius cui afficiuntur,
confinio constitutæ speciosius adolestant, ac sint
cum fructu tum frondium pompa spectatiores: lan-
guescant vero & contrahantur ac nonnunquam in-
tercidant, cum ab iis diuulsæ sunt ac dissociatæ. Arq;
hinc emerfit, quod herbæ quædam, aliz maris, aliz
fœminæ nomine designentur: fœminæ quidem quæ
minus habent virium ac roboris, frigidaque atque
infœcunda humiditate imbutæ sunt; quo fit vt suo
tempore florescant quidem, sed propter caloris ino-
piam aut debilitatem fructu baccis, acinis, semine
destitutæ sunt; ita quæ post flosculorum defluuium
nihil tale exhibent: sed exile quoddam atque ina-
ne fructus rudimentum, quod ob caloris penu-
riam, ac naturæ impotentiam non perficitur in for-
mâ.

*Pix oleo elui-
tur.*

*Butyrum &
oleum sordes
eximunt.
Sapo vnde con-
ficitur.*

*Sexus in stirpi-
bus.*

*Quæ herba fœ-
mina, quæ mas.*

*Frugiperda
stirpes.*

mineum sexum referuntur: Maris vero nomine inscribuntur, quæ magis spectabiles sunt ac speciotæ, pompæque atque apparatu foliorum ac frondium luxuriant, tum spectatissime adoleſcunt, ipsæque maturitate fructum ac semen proferunt, quo propagari possint, ac reuiuiscere, quod ipsum alteri sexui denegatum est, nisi forte maris vicinitate blandoque amplexu fœcunditatem adſciſcat, illique maritata in semen & fructum protuberet atque intumescat, quod in palma perfici Plinius testatur. Siquidem fœmina afflatu halituque promanante à masculo concipit ac fertilis fœcundaque efficitur: nutante ac prona blandiorib' comis, in marem fœmina, qua sterileſcit mascula arbore exciſa: itaque non sine maribus gignere fœminas Arabes confirmant, concepto flore ac lanugine, aut aliquando puluere inſperſo fœminis. Simile enim quiddam huiusmodi stirpibus euenit, quod gallinis, quæ oua quidem absque galli opera edunt, sed quæ animari formarique in pullos nequeat, quâ tumuis gallinæ incubitu foueantur atque incallescant. Nec dispar est ratio in mulieribus, in quarum vteri conceptaculis ex sanguine ac seminalis excrementi conſtuitio mæſſas quasdam conglobari ac concipi contingit citra viri ministerium aut adminiculum, sed quoniam virile adiuuentum deſideratur, ac cauſa efficiens quæ formam ac vitam miniſtrat, ſpirabilemque vim confert, abest, tota illa concretio ac congeries informis est atque inanimata. Quocirca herbarum vegetante vi prædita non minus, quam animantes, quæ lubrico vdoque semine se propagant, generandi vim ac vitalem spiritum aliz in alias tranſfundunt, mutuoque complexu ac concubitu fruuntur, atque idipſum tacito quodam naturæ conſenſu, ac latenti occultaque inſpiratione quam ab æris ſolisque calore contequuntur, ac genitali mundi ſpiritu, quæ stirpes v. reſcunt fouentur, ger-

In herbis afflatus venereus.

Lib. 3. cap. 4.

Palma nativa vi.

Simile à gallinis & fœminis quibus mas deest.

Fœmina informis mæſſas edunt.

Spiritus mundi minant, animantur, florent ac semina fructusq; con-
omnia facun- eipiunt & proferunt. quæ vis æoti mundo, omnibus-
da præstat. que eius partibus infusa est, quæ cuncta continuata
Lib. 3. cap. 9. perenneque serie subsistunt. Scire itaque Theopha-
 stus, tum alii rei herbariæ indagatores in marem ac
 foeminam stirpes discriminant, ratione qua semine
 fructuque foecundæ sunt aut effoeræ & steriles. Sic
Paonia semen Pzonia maris nomine insignita dehiscentibus sen-
pellatissimū. tim corniculatis folliculis ac siliquis, hic baccis atro
 colore perpositis, illic rubentibus ac coccineis spe-
 ctabilis est, atque oculos reficit non sine præsentanea
 expurgandæ epilepsiæ efficacia: quo blandimento
Cantic. 7. foemina destituta est. Mandragora quoque foemina
 vel sterilis est, vel fructu exili. Mascula vero amabi-
 le blandumq; atque odoratum pomum profert, gal-
 linacæ quæ vitello assimile, cuius aviditate atque il-
 lecebra Rachel passa est Liam Iacobi Patriarchæ cō-
 cubitu potiri, quo ut Ecclesiastici quidam scriptores
Genes. 30. opinantur, foecunda effici posset & conceptu imple-
 ri. Cui rei nulla mihi naturalis ratio subesse videtur,
 nec verisimile est Mandragoram sterilitatem expu-
 gnare cum insigniter refrigeret, nisi forte calido atq;
Augustinus in opinantur, foecunda effici posset & conceptu imple-
Genesin. ri. Cui rei nulla mihi naturalis ratio subesse videtur,
Mandragora nec verisimile est Mandragoram sterilitatem expu-
an conceptum gnare cum insigniter refrigeret, nisi forte calido atq;
perficiat. æstuant, torridoque utero, quem conceptui in ido-
 neum, ut etiam impense humidum testatur Hippo-
 crates, prodesse statuas, illumq; ad temperiem redu-
 cere, vel etiā quod somnifica vi ac soporata, retinen-
 di seminis vim vulvæ conferat. Huiusmodi etiam
 sexus discrimen in lauro, palma, corno, olea, viola
 lutea, quercu, multisq; aliis observari potest, quarū
 quæ maris nomine designantur, floribus, fructu, se-
 mine foecundæ sunt: quæ vero foeminae sterileseunt,
 atque effoeræ conspiciuntur. Inter sylvestres quoque
 & urbanas seu hortenses cura atque industria homi-
 num excultas nusquā non tale discrimen spectatur,
 sicut tamen ut sylvestres & quæ sponte emergunt, cul-
 tu edomitæ in urbanas ac domesticas transeant. Ut
 enim

enim rusticus quamlibet impolitus & rudis, si in au- *Simile à rusti-*
 lam transferatur, cultisque vestibus adornetur, ac vi- *cia.*
 citui delicato assuescat, diutino vsu & consuetudine
 in aulicum, virumq; generosum transit, licet aliquan-
 do nonnulla rustici in cultique hominis vestigia se
 proferant, ita quoque herbæ agrestem conditionem,
 naturamq; syluestrem exuunt, culturæ beneficio at-
 que hominum industria. E contra urbanae atque hor- *Simile ab auli-*
 tenses stirpes siluescunt ac degenerant, nisi diligens *co qui in rusti-*
 cura iis adhibeatur, nõ secus, quam generosi aliquot *cum degenerat.*
 procures, qui inter rusticanos homines versantur,
 frequenti in urbanorum commercio, ab auita nobili-
 tate, à moribus ingenuis, à liberali educatione, ab he-
 roica maiestate, à vitæ comitate desciunt, atque ab
 humano ciuiliq; cultu ad feram atque agrestem vi-
 uendi conditionem deuoluuntur. Et quemadmodum *Herba sylue-*
 hortenses herbæ ac frutices spectatioris sunt industria *stres priores.*
 cultuque hominum, atque magis nitescunt, quàm syl- *hortsibus.*
 uestres: ab istis tamen emerferunt ac propagatae sunt,
 ita vt in eadem rursus deficiant nisi excolantur. Ex
 his coniecturam facio studiosè lector, quid cum in *Ab herbis ad*
 rebus omnibus, tum in homine potissimum momen- *homines redue-*
 ti adferat, cultus atque educatio, quid corporis ac *cenda cultura.*
 tuenda valetudinis cura, vt vtriusque partis salus &
 incolumitas subsistat ac conseruetur, qua profecto
 nihil homini obtingere potest optabilius.

*Muræna quæ Belgæ Pricken vocant, in fumario exsiccata ta-
 da atq; ardens facit vicem usumq; præbent si accendantur.*

CAP. XI.

MVRÆNA, Lampetris quæ à fugendis lambendis- *Lamprena uni-*
 que petris hoc nomine appellantur, forma si- *de nomen fortis-*
 guraque corporis, sunt affines, licet magnitudo line ita.
 pares, pisculi lubet, longo teretique corpore, minu- *Muræna de-*
 ris illis anguillæ, quæ Belgis *El* vocantur (nam Ra- *scriptio.*
linck procerior est) affimiles septem foraminibus

*Murænis in
cauda spiritum
vitalis.*

*Muræna exsic-
cata inarde-
scunt.*

læua parte distinctæ. Porrigitur autem iis pisciculis à capite ad caudam non spina, vt reliquis sed neruis cartilagine mollior, quo flexuoso ac viuaci agilitate scil. conuoluunt, agitant, intorquent, in gyrum flectunt, contrahunt, dilatant, subiliunt, gesticulantur, prorepunt, ac serpendo progrediuntur. Nam spiritus vitalis in extrema caudæ parte consistit, quæ perimuntur potius, quam contuso capite. Belgis autem *Pricken* vocantur, quoniam acuminato rostro nauium tabularis, nassis, lagenis, hominumque corporibus mordicus adhærescant, vt hirudines, atq; omnia documento sçuitæ, morfu appetant, pugnent, stimulent, decerpant, dilanient: sic quod stimulos ad-moucant, atque aculeatos dentes infigant, *Pricken* vocantur. Pisciculus hic experimentum nobis exhibuit, non cuiuis, vt opinor, obseruatum; cui etiam naturalis ratio subest, ac fidem factura est, si experiri libeat. Præbet enim pisciculi hoc genus, quod inuersæ candelæ formam ac speciem exhibet, faculæ aut funalis accensæ usum ac commoditatem, vbi in hypo-causto aut vaporatio exsiccat, vt mos est Belgis halleca seu trissas atq; haringas, salmonem, succidiam, pernas, aruos ouillos, coxendices, petasones, tomacula, sarcimina fumo indurata, aut Aquiloni, rigidoque alicui vento exposita in multam ætatem afferuare; itaque ad motorum igni pisciculus, aut femite aliquo accensus, vt sunt stipulæ aut stramenta quædam sulphure oblita, quorum commoditate candelas sebaceas, cereas, tædas, funalia accendimus, flammam confestim concipit atq; inardescit, eoque tanquam face accensa, discussis nocturnis tenebris ædes passim collucent in heri, ac familiar, vernarumque ministerium. Cum autem resinata quadam pinguedine imbutus sit, atq; ambiente adipe vndiq; perfusus ac cõstipatus, ita vt etiam in craticula tostus, anguillæ more, citissime flammam concipiat, ac tractantis digitos

adurat, in fumanti camino exsiccat, congestis bituminosis glebis & cespitibus, non minorem commoditatem, quam candelæ aut funalis accensi flamma exhibet. Cum enim neruus, qui spinæ loco illi per tergum producit, elychinij, hoc est, contorti funiculi vicem præbeat, cui tanquam basi erecta flamma incumbit, illiq; fomite ministrat concretæ pinguedo: ac sæui ambientis incrustatio, fit ut igni aut flammæ admotus, luminosa facie cornacula illustrat, tametsi propero liquecat, ne tam diuturnum eius rei usum præbeat, quam candelæ ex bubulo ouilloque adipe confectæ, quæ minus diffiunt, ac serius absumuntur. Quocirca ubi funalia, tædæ, cerei, faces, candelæ, lucernæ, aliaque luminaria defunt in horum inopia, pisciculi huius usu & commoditate uti licebit, præsertim si eo tempore sint exsiccati, quo adiposi efficiuntur & pinguescunt, quod ineunte vereciproque Martio ac Aprili fieri consuevit, denique appetente autumno, hoc est, duobus æquinoctiis, quibus nullus calor aut frigoris excessus est.

Murena spina neruus est, non es.

Murena quo tempore pinguescant.

De ovo à gallo edito, & quæ atque, atque annorum decursu id præferas, denique quid ex ea progeneretur: tum de lapide Gallinaceo, & Estæ gemma.

CA.P. XII.

GALLUS inter ciuiles & mansuetas alites præceteris animosus, atque erecta rubentique crista in vertice insignitus, crocitante sonitu, plausuque alarum, leoni ferarum generosissimo atque impauido formidinem terroremque incutit: hic tanto virium robore creditur, ut non facile subigendis gallinis defatigetur aut lassescat, quamlibet id sæpius faciat. Et cum omne animal à coitu, peractaque venere contristari soleat, atque animo contrahi, solus hic exhi-
lascit, ac cantu alacritatem spiritus testatur, ubi vero decrepitu esse incipit, ac senectute confici, quod nonnullis septimo, nono, aut summum decimo.

Gallus leoni formidabilis.

Veneris omne animal massum efficit, præter gallum.

*Gallus quo
tempore ouum
edit.*

quarto euenit, pro virum vel robore vel imbecillitate aut etiam concumbendi assuetudine, qua nulli nō animantium naturæ vis deiecitur atq; eneruatur, ouum profert æstiuis mensibus, ac Caniculæ sideris exortu, ex putrefacto, opinor, seminis excremento, aut humorum colluue conflatum, forma non oblonga, vel ouali, vt gallinis affolet, sed rotunda atque orbiculata, colore modo luteo, buxco, flauescenti, versicolore, lurido, ex quo produci basiliscum, Latine regulum nonnulli opinantur, venenatam bestiam, sesquipedali magnitudine triplici frontis apice, tanquam regio diademate insignitam. erecto, infestoque corpore, atq. oculis vibrantibus, quibus obuios halitus contagione conficit. Vulgus in tota Europa ea opinione est imbutū, vt ex hoc ouo basiliscum prodire statuat, si quando à rubeta seu bufone fortū sit: quod an fabulosum & cōmentitium, non ausim certò pronuntiare: hoc tamen experientia comprobatum habeo: gallum incubatu idipsum perficere. Ita nostra memoria in ciuitate Zirizza, atq. insulæ huius ambitu duo annosi galli ægre etiam fustibus abacti, ab ouo incubatione abigi depelliq. potuerunt: ita quoniā ciues eam persuasionem concepissent, ex huiusmodi ouo basiliscum emergere, ouum cōterere ac gallum strangulare visum est: Quid autem gallus ouum concipiat, suoq; tempore, hoc est, vnde uigesimo die rupta testa excludat, inquisitione dignum. Ego ex conglobata intus concretionē putri, ac calore alitis circumfusa testa tale quiddam prouenire imaginor, præsertim cum à concumbendi vsu & consuetudine detuefcit; tunc enim excrementum intus cohibitum coagulatur atque indurescit in ouum, quod vbi vel ab ipso gallo, vel alio animante foueri contingit, venenatus ex eo vermis, aut alia quædam virulenta bestia producitur, quam basilisci nomine designant, quod

Basilisci descriptio.

*An à galli ouo
basiliscus
prodeat.*

*Reigessa narratio
de galli
ouo.*

*Gallo vnde con-
cretio emi.*

icæpentis genus Aphrica, alijsque prævis ac firculis,

his regionibus peculiare. Ut autem lumbrici & vermes humanis corporibus innascuntur, atque ex humorum putredine, caloris beneficio animantur ac viuacem agilitatem concipiunt, ut vesp̄z, scarabzi, erucæ, muscæ ex fimo bubulo, aliisque putridis humoribus enascuntur, curculiones in tritico, teredines in ligno, glande, nucibus, auellanis, caseo caloris atque ambientis aëris ministerio scaturiunt: si ex hoc ovo venenosus vermis, aut alterius generis nocens monstroque bestia, basilisco non absimilis erumpit, quæ contactu, afflatu, halitu, expiratione, sibilo, obuiis infesta sit atque exitiosa. Sic ex spinæ humanæ putrefacta medulla anguem progenerari memoriz proditum est. Naturam autem ac cōditionem basilisci, qui ex venenato alimento nocendi vim concipit, clarissimi quique scriptores depingunt, eoque accuratius, quæ visu, halitu, sibilo eminus infestus sit, ac mortem inferat: cū alii serpentes, nisi cominus contactu ac morsu, sparsoque veneno corpus inficiant. Sic Lucanus

Simile à vermiculorum natura.

Anguis ex spina hominis.

Lib. 9.

eum multa serpentum genera describat, tum basilisci naturam his verbis prosequitur:

*Ante venena nocens late sibi submovet omnia
Vulgu, & in vacua basiliscus regnat arena,
Sibilaq; effundit cunctas torrentia pestes.*

Quo indicat regulum visu obuios quosq; percutere, ac venenoso halitu inferre mortem, antequam venenum corpori propius admoneat. Quod autem vulgus existimet, ac serio sibi persuadeat, in nostris regionibus tam perniciosum nocentemque serpentem aliquando produci bufonis incubitu, ac nonnunquam in subterraneis antris, ac specubus basiliscos inferre mortem hominibus, si quando in ea loca se conferant, anile censeo; cum halitus virosi p̄dor sit, graucolentia, fœditas quæ à terris horridisq; locis emanant, spiritum intercipient, atque hominem nonnunquam strangulent, quod etiam aliquando

*Basilisci syl-
vestres.
Basilisci in
Germania.*

venenatas bestias, quæ in huiusmodi latibulis delite-
scunt, perficere non est, quod quis ambigat. Testan-
tur scriptores quidam, eruditi in Saxonia Basilisci
quoddam genus sylvestre passim conspici, capite acu-
minato, colore flavo, longitudine dodrantali, h.e.
trium palmarum, inusitata crassitudine, ventre ma-
culoso, multisq; candidis punctis insignito, tergo cz-
ruleo, cauda turbinata atq; incurva, hiatu rictuq; o-
ris, pro corporis proportionem, immenso, qui serpen-
tes, an inter Basiliscos referri debeant, non a usum cer-
tum pronuntiare, neque enim impune se illis oppo-
nerent agricolæ, qui intrepide fustibus ac tridenti vel
furca illos adoriuntur, nulloq; percepto incômodo,
aut halitus contagione conficiunt. Sunt autem aliquot
serpentum genera, quæ caulas & stabula funestant, atq;
armentis veneno infesta sunt, nempe hydra, aspis, co-
luber, vipera, basilisco nocendi feritate ac malitia af-
fines. Quod venusto hoc carmine expressit Virgilius:

Georg. 3.

*Sape sub motu præspibua, aut mala tactim
Vipera delituit, cælumq; exterrita fugit.
Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbra,
Pestis acerba boum, pecarig, aspergere virum:
Est etiam ille malus Calabrius in salibus anguis,
Squammea sublato, conuoluens pectore terga,
Atque notis longam maculosus grandibus aluum,
Stagna colit, ripisq; habitans, hic piscibus atram
Improbis ingluuiem, raniq; loquacibus explet.
Postquam exhausta palus, terraq; ardore dehiscunt,
Exsilit in ficcum, ac flammantia lumina torquens
Sawit agris, asperq; siti, atque exterritus astu
Veluitur ad solem & lingua micat ore trifidus.*

Hæc & pleraq; alia serpentum genera non deesse Ger-
manic existimo, ut etiã aliquam Basilisci speciem, sed
quæ non tã exitiali ac pestifero veneno imbuta sint,
quam q̃ in Aphrica torridisq; regionibus nidulantur
ac stabulant. Ab horum szuitia atque immanitate,

sacra-

facratissimi olim vates multis locis appositissimas si-
 militudines desumserunt. Siquidem Esaias ad Basi-
 lisci partum alluisse videtur, cum inquit: Concepto *Cap. 95.*
 facinore nequitiam pepererunt, oua aspidum, rupe-
 runt, & telas aranæ texuerunt: qui comederit de
 ouis eorum, morietur, & quod conforum est, erum-
 pet in regulum. Quo indicat illos in re nihili, nul- *Esaiæ locus au-*
 liusque momenti anxie laborare: & quidquid moli- *placatus.*
 untur, noxium esse ac damnosum: doctrinam quoque
 eorum plenam esse virulentis, ac venenato halitu
 perniciem adferre auditoribus: obiter quicquid ab
 iis prodit ac promanat, vt à Basilisco ac venenosis be-
 stiis, exitiale est & perniciosum. Salomon quoque *Trouer. 28.*
 vini intemperantiam, quæ mentem in furorem sub-
 inde rapit, ac lethaliter afficit, noxiis infestisque ser-
 pentibus comparat: Non intuearis, inquit, vinum,
 quando flauescit, & cum splenduerit in vitro color
 eius: ingreditur blande, at in postremo mordebit vt
 coluber, & tanquã regulus venena diffundet. Vt au- *Simile à lupo*
 tem lupo obuiis vocẽ adimit, aut raucedinem afflat, *qui vocem adi-*
 halitus, qui ab eo promanat, contagione: ita quoque *mit.*
 basiliscus afflatu ac sibilo, tanquã emissio iaculo, pau-
 lo etiam remotiores conficit. Nec solum homini, re-
 liquisq. animantibus infidiatur atq; infestus est, sed
 etiam fruges ac sata contactu suo foedat ac polluit.
 Nec est vllum animantis genus, quod aduersus hunc
 serpentem subsistat, nisi mustela, quam Belgæ *ven Mustela Bas-*
 Vesel vocant, quæ rutz esu munita atque armata, *lisco hostis capi-*
 intrepide illum aggreditur, atque extra cauernas ac talis-
 latebras, in quibus delitescit, protractum conterit: *Plin. lib. 8. cap.*
 & nisi mustela demortuo serpente confestim se sub- *21.*
 ducat, pastuque rutz rursus reficiatur, ipsa quoque *Ruta vñ.*
 ex aëris ambientis contagione ac foeditate suffoca-
 tur. Quocirca non inconsulte faciunt, qui in cultu-
 ra hortorum huic herbæ præcipuum locum attribu-
 unt, cum præsentanea vi venenis obsistat, nec vllum

*Ruta frigida
venena obdu-
cit.*

serpentis genus sub huius umbra se recondat. Ita si quis mandragoram, cicutā, hyoscyamum, cerusam, papaueris nigri succum, tum pleraq; alia quæ immo- dica frigiditate stuporem inducunt, assumserit, ruta succo, eiusque ex vino decocto, reuiuiscit, ac malum discutit. Cicuta quoq; qua Socrates exstinctus legi- tur, aut si quæ sint argentis frigidæque naturæ, quale papauer, lactuca, portulaca, vim ruræ, si quando af- fluentius assumpta fuerit, retundit ac reprimat: liqui- dam ruta affectu feruido atq; vrenti corpori noxam infert copiosius assumpta. Sic obseruam grassante morbo populari, ac seruiente peste quotquot rutam aceto imbutam identidē naribus admouerent, quo aëris contagia dispellerent, pustulas in suprema infi- maque labri parte contraxisse, exulcerat enim foris admota, atque vlli parti affricata, vesiculas excitat;

*Ruta corpori
admota adurit.*

quam ob rem carbunculis & bubonibus, aliisque tu- moribus, qui in peste se proferunt, commode adhi- betur, elicit enim virus, nec patitur intro resiliere ve- nenatos halitus. Si ex fermento aeri ac salito, con- tusa ruta, ficubus, cantharide, coepe & scylla tostis, calce viua, sapone Gallico, ammoniaco, & theria- ce momento emplastrum confici iubeo, quod affe- ctæ parti mature admotum, confestim delitescentes ac reconditos tumores perrumpit: intro vero exhibi-

*Emplastrum
ad tumores pe-
silentes.*

*Quæ cor à sub-
stis liberant.*

tis antidotis, quæ contagiosam fuliginem à corde dissipant ac discutunt: inter quæ præsentanea the- riaca & mithridaticū, drachmæ aut sesquidrachmæ pondere, pro ætatis ratione aut virium robore, ex vino propinatum, aut decocto florum calthæ, quæ Belgis ab aurato luteoque colore *Goudsbloemen* nomi- nantur. Ceterum cum monstrosus hic galli part^a, ex cuius ouo basiliscū emergere vulgus opinatur, nul- los non terret, ac formidine concutit, tum lapis ele- ctorius, hoc est, gallinaceus omnes afficit, atq; à nul- lo non expetitur; siquidem hoc gestamen virile ro- bur

*Alutoria
gemma quid
præstet.*

buradaugēt, ac cum fortitudinem, tum in rebus ag-
 grediendis confidentiam adfert; eximitur autem ex
 castratigalli, hoc est, eapi cui testes exacti sunt, ven- *Capo unde*
 triculo, tenui mēbrana aut pellicula inclusus, quar *gemma innā-*
 to à quo in spadonem & eunuchū descivit, anno; gē- *scitur.*
 ma hæc colore est pellucido crysalli specie, magni-
 tudine fabæ. Credo autem hanc ex seminali excre-
 mento concrefcere, ac conglobari caloris naturalis
 adiumento. Cum enim natura semen elaborare in
 hoc alite non desinat, licet inefficax atq. inualidum,
 ac vires desint ad profundendum excoctum liquo-
 rem, in lapidem is durefcit. Sic lac in mamillis lapi- *Lac lapidefcit*
 descit, ubi non emungitur, atq; in apostematum col- *in vberibus.*
 lectionibus, lapidosa quzdam congeries ac conere-
 tio aliquando eximitur. Vt autem gemma aleatoria *Aleatoria*
 viris fauorem consiliat, atq. apud mulieres gratio- *gemma vi in*
 sos efficit; denique in proferendo virili robore, quod *viro.*
 in congressu maritali ac geniali thoro exigitur, si
 quando procreandis liberis operam impendunt, va-
 lidos robustosque præstat: sic *Ætites lapis*
 nido repertus, resonantibus intus minutis lapillis, *qua vi polleat.*
 foeminis lubricis concipiendi vim confert; alliga-
 tus pectori aut sinistro brachio, per quod à corde
 versus digitum annularem minimo proximum ar-
 teria decurrit: quibus partibus si toto gestationis
 tempore gemma incumbat, foetum fulcit, nec vl-
 lus est abortus, aut excutiendi foetus formido aut
 trepidatio. Ediuerso parturientis femori admotus,
 expeditum facilemque partum procurat, nulla pro-
 pmodum enitendi difficultate aut angustia. Quæ
 res mihi experimento comprobata est: cum enim *Experimentum*
 heroina quzdam tota gestandi vteri decursu, hoc à *in matrona*
 collo gestamine, commoda valetudine vsa esset, par- *gemma.*
 tuque instante gemmam adimere, atque à pecto- *Ætita.*
 re amouere neglexisset, sensit illico pariendi dif-
 ficultatem, infantemque tardius desilire; ita de-

tracta à collo Ætite gemma, eaq; admoda femori interna parte non procul à pube leuam placidumque partum conſequuta eſt: itaque matronis ſalutarem, eius gemmæ vſum indicaui, & quando vel peſtori, vel ſeminibus applicare conuenit. Qua autem vi iſta perſiciat, ſi quis forte requirit, diſcendiq; eſt audus: ego attrahendi facultate tale quiddam præſtare cenſeo, eadem qua magnes ferrum, gagates & ſuccinum feſtucas ac paleas allicit, quod nemini abſurdū videri debet, cum vterus-exquiſita ſentiendi vi polleat, atque rebus odoriferis ita aſſiciatur, vt ſi eas naribus admoſueri contingat, aſſiliat, ac ſurſum enitatur, adeo vt ſuffocatio mulierculis ac virgunculis matuturis immineat, niſi conſectim amoueantur, & infernis pudendisq; partibus applicentur, propere enim deoſum retrahitur, ac reſilire incipit. Quocirca prægnantes, & quæ geſtant vterum, ſuperne fragrantiffima quæque exigunt, quo ſpiritus recreentur & ſortus ſurſum enitatur, aliis autem quæ prurunt, ac viri deſiderio tenentur, graneolentia foetidaque naribus, pubi vero & femoribus ſua uolētia applicanda, præſertim ubi in vteri ſuffocatione ſtrangulantur. Quod ſi deoſum ſeratur vulua ac concidat, inferne, quæ terti odoris ſunt, alliganda, ſuperne quæ grato ſuauiq; aſſatu collapſos ſpiritus erigant. Quod ſi ſecus ac præpoſtere iſta tententur, exaſperari malum contingit, ac grauiffime hunc ſexum aſſici, niſi viris ſubſiciantur, ſic vt præter acerrimos dolores, animi deliquio periclitentur.

De mulierum natura, conditione, moribus: & cur in ſexu, ubi incanduit, acriores, quam vir, iras cōcipiat, ac rixetur enormius, multūq; aliis aſſectibus impotentius ſuccumbat: ubi ter quem ſenſum habeat illud Sapientis Hebraei: Melior eſt iniquitas viri, quam mulier benefaciens.

CAP. XII.

Quod non ſolum Comici Poëtæ, Oratores, Philoſophi

sophiâ sincera religione alieni, sed etiam sapientes ac vates Hebræi Dei cognitione affatim imbuti mulieres passim insectantur, atq. exagitant, quarundam improbitas promeretur & nequitia: quamquam non omnes eodem succo perfusæ, nec pari existunt acerbitate atq. amarulentia: sunt enim matronæ quædam, quæ educationis beneficio multis magnisque naturæ dotibus exornatæ atq. insignitæ, præstantissimis viris non cedant, nec sint inferiores licet promiscua multitudo ac gregaria mulierum colluuiis procax sit, stolidi, ferox, etiam in reges imperiosa, lubrica, varia, mirabilis, & quod ad carnis illecebras, ac cupidinis incitabula attinet, indomitæ libidinis, & quæ lassata non satietur, sic tamen ut aliæ aliis in hos affectus sint propensiores, ac magis pronæ. Cum autem tam multa passim huius sexus vitia conspici soleant, ac multi matrimonio addicti de mulierum natura & conditione queritentur, multaque indigne perferre se ac perpeti apud alios deplorent, nonnullis occasionem præbent, ut ab hoc vitæ instituto abhorreant, atq. à foeminarum societate intimaque consuetudine se subducant potius, quam morosam, querulam, amarulentam, atrocem, acerbam perferre cogantur, illiusq. impotio ac minis subiici. Verum cum naturæ ordo, vitæq. necessitas, tum propagandæ successione amor & propensio hominem impellat, ut posteritati consulat, ut sociam atq. adiutorium adsciscat, cōsulto faciunt, qui matrimonium adeunt, quo indiuidua societate, ac mutuo animorum corporumq. consensu, vitæ cursum placide ac suauiter transigant. Id enim exigit humanæ vitæ conditio, nisi prius natura repugnet, nec aliud suadeat corporis habitus & constitutio. Quo spectat illa Metelli Numidici apud Romanos laudata concio, qua ciues (ne Respublica concidat) exhortatur, ut uxorem sibi quisque deligere pergat: Si enim (inquit) sine uxore vita

Mulieres ab omnibus scriptoribus proscinduntur.

Esdr. 3. cap. 4.

Matrimonii incommoda.

Deus est coniugium instigat.

Gen. lib. 1. c. 6.

Metelli dictum de uxore ducenda.

transigi posset, non inuiti omnes ea molestia atq; incommoditate liberari exoptarent: sed quoniam ita natura comparatū est, vt nec cum illis satis commode, nec sine illis vilo modo viuere possimus, saluti perpetuz potius, qua Reipublicæ incolumitas subsistit, quam breui voluptati consulendum. Quod si fecerint ministerium in negotio domestico, ac rei familiaris administratione magnum vsum ac commoditatem sanis ac validis præstat: profecto valetudinariis illius opera cum primis utilis est & necessaria. Siquidem, Sapiente teste, vbi non est sepes, diripitur possessio: & vbi deest mulier, ingemiscit & grotus, qui aliena ope indiget, atque alterius fulciri debet ministerio. Fida enim vxor strenue officio suo fungitur, illique rerum domesticarum ac familiarum cura sedulo incumbit, tota mente & cogitatione in maritum assidue defixa, adeo vt si quid incommodi conceperit, si qua clades illata est, si morbi vrgent, si animus morret ac deiectus est, maximam calamitatis partem in se transferre cupiat; illius enim incommodis non secus, quam propriis condolebit atque afficitur. Quod ipsum efficit mutuus animorum corporumque consensus & conspiratio, qua ex geminatio in vnum, ac velut singulare corpus homo coalescit ac conglutatur. Hinc scite Horatius:

Eccles. 36.

*Matrimonii
commoda.*

Genes. 2.

*Lib. Carmin. 1.
Odo 13.*

Felices ter & amplius,

Quos irrupta tenet copula, nec malis

Diuisus querimani

Suprema citius soluet amor die.

*Mulieris im-
temperies tem-
perati similis.*

Ceterum mulieres omnibus affectionum ac perturbationum generibus esse obnoxias, illasque immane incandescere atque efferari, etiam si leuissima causa subfit, quotidiana exempla testantur, ita vt nō minor sit mulieris furor & intemperies, quam cœli atque aëris, vbi tempestatibus, fulmine, tonitruis exasperatur: quod præter alios sapientiz affectatores

Hebræos

Hebræos etiam quotidiano vsu ac vitæ consuetudine habuisse exploratum, illorum scripta abunde testantur: opinor enim domestica illos ac familiari intimaque necessitudine expertos esse & condocefactos, quid improba ac malitiosa mulier, si quando irritata sit & laceffita, moliri soleat, quæ tragœdias excitare, quam effuse efferverescere atque æstuare. Sic enim *Ecclef. 25.* quidam illorum inter cetera concionem suam prosequitur defumta similitudine à venenatis infestisq; beluis; Summum vulnus est animi, tristitia, summaque malitia, nequitia mulieris: quoduis esto vulnus, dum ne sit vulnus animi, quauis malitia, dum ne sit mulieris rabies & nequitia. Nullum colubri capite nocentius, nulla ira muliebrem iram superat. Commorari leoni ac draconi magis expedit, quam mulieri nequam atque improbz. Cum autem mulier à viro emerferit ac producta sit, animal placidum, mite, *Mulier quale blandum, mansuetum, molle, imberbe, cuteque glabra ac lauore perpolita, & q̃ tractari à viro gessiat, Mulieris fragilitas unde.* illique subiici; mirari subit, vnde illi tanta ferocia ac rixandi libido, affectusque tam enormes atque effrenati: Ego vero hæc omnia ex animi impotentia, mentisque ac iudicii imbecillitate in hoc sexu euenire conicio: quo fit vt mulier ira accensa sibi excidat, atque extra potestatem constituta, cupiditatibus suis moderari nequeat, aut perturbatos animi motus minus coercere, aut iis ratione mentisque iudicio obistere, more pueri aut infirmioris ætatis, quæ cum sit rationis ac consilii inops:

---- gessit paribus colludere, & iram

Horat. in arte Poët.

Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.

Siquidem mens mulieri minus, quam viro robusta, *Mulier cur aut fortitudine fulta, animus prudentia tenuiter Ritus subito inanis, oblata leuissima, nulliusq; momenti occasio defcat.* ne frenum rationis excutit, sic vt rabidicæ his more, decori, sique oblita, indiscriminatim, nulloque

delectu notos ignotosq; adoriatur ac laseret. Quod si quis naturalem rationem exigit, hanc ego huius rei causam refero, quod mulier molli sit carne, laxa; ac fluida, sic ut bilis incensa, confestim se per corpus diffundat ac sanguinis circa cor subitam ebullitionem excitet. Ut enim ignis leuiiores stipulas citius corripit, ac sublimem flammam excitat, sed quæ cito conquiescat ac sopiatur: ita quoque mulier celeriter ita inflammatur atq; ignescit, mirisq. modis tumultuatur, verum fremitus ac vociferatio in corpore minus forti atque animoso, tum etiã humido confestim mitigatur ac reprimitur, omnisque ardor & ita effusis lacrymis diluitur, ac velut infusa aqua deferuescit: quod in quibusdam etiam viris effoeminatis perspicimus, quorum magnanimitas ac ferocia puerili more, in lachrymas fere desinit, ubi aduersarius acriter se illis opponit. Quod si quis propius rei huius causam explicari velit, ac rationem magis exactam exigit: ego nullam propiorem excogitati posse video, quam humorum virus ac colluiem, quam singulis mensibus ex lunæ decursu congerit atq; expurgat. Vbi enim illam irritari contingit, ut leuissime assolet tota illa humorum sentina agitata effumat, ac per corpus diffunditur, sic ut cor & cerebrum huius fuligine ac fauillis affici contingat, ac spirituum vitales, tum animales, qui iis partibus deseruiunt, inflammari, eoque fit, ut mulieres irritatz, iuniores præsertim (nam aniculæ effoetz, paciores ob mentes residues) rabiose latient ac vociferentur, complosisque manibus indecoros gestus ac fremitus profertant; & cum ratio in iis minus vigeat, iudicium debile sit & exile, mens inualida, acrius effertur, nec prorsus imperus animi cohibere possint. Et quo quæque in co-textu vilior est, eo magis tumultuatur atque effoeruescit ira implacabili. Hinc plebeis & prostitutis (nam patriciæ aliquando decoro inseruiunt, tamen si plerum-

*Simile ab igni-
tu robur.*

*Mulier cito
irata, cito pla-
cibilis.*

*Mulier cur ira-
ta lacrymetur.*
*Viri qui cito in
lacrymas pro-
ni.*

*Furor mulieris
unde emetgat.*

*Anus minus
tristatur.*

plerumque corrugatis naribus obmutescant, nec vi-
 ros responso dignantur. *proncken* Belge vocant) quoniã
 corpus fere obtinent vitiosis humoribus contamina-
 tum, summa impudentia pari malitia coniuncta est,
 ita vt velut furiis agitata, nec consilio, ratione, pudore,
 monitis, blandimentis, quibus etiam fera mite-
 scunt, coerceri possint, quo minus fremant, atque ab
 insanis clamoribus desistant adeo,

Neque ius, neque bonum, aut aequum sciunt,

Melius, peius, profit, obfit, nihil vident,

Nisi quod libido suggerit.

Terent. Heaut.

Scen. I. Act. 4.

Sic sui oblitæ fidem, decus, pudorem, famam, probi-
 tatẽ, pudicitiam, existimationem vilem habent, ac
 periclitari patiuntur. Quo spectat illa de humana cõ-
 ditione Salomonis inuestigatio: renocauì animum *Eccles. 7.*

meum ad ea eruenda, quæ ratione & iudicio atque
 experimento assequi possunt, quo exploratum habe-
 rem improbitatem hominum, illorũ insaniam, furo-
 rem, amentiam. Et inuenio amariore esse ipsa morte *Rara enim non-*
 mulierem, quæ vna est instar venenatorum multo- *lier bona.*

rum, & cor eius simile retibus multis, & manna vin-
 culis. Laborauì ad hanc usq; horam, vt mulierem ali-
 quam bonam & cordatam inuenirem, nec successit:
 ex mille enim viris vnum tolerabilem inueni, ex mil-
 le autem foeminis nullam. Nec prorsus aliena est ab
 hac, illa in Prouerbiis percontatio: Mulierem stre- *Prouerb. 31.*

nuam, industriam, fortem sedulam, cordatam, quis
 inueniet? quasi dicat, non facile in vlla regionis par-
 te, in remotissimis terrarum angulis reperiri probam
 ac moratam foeminã, quæ si forte se offerat, aut com-
 monstrari possit, æquari eam preciosissimis gemmis,
 nec vllas merces, quamlibet raras ac sumtuosas,
 huic conferri posse aut comparari. Ceterum quo-
 niam in hoc argumentum incidi, ac foeminæ condi- *Salomonis la-*
 tionem excutiendam suscepi, obiter discutiendum, *ens explicatus.*
 quid illud Sapientis designet: Melior est iniquitas *Eccles. 21.*

*Sapientia He-
braei sententia
excussa.*

viri, quam mulier benefaciens. Cui sententia hunc subesse sensum interpreter, vt vir etiam ignauus, iners, somniculosus, negotiandi omnisque mercaturæ ac rerum gerendarum rudis atque imperitus, paulo dexterius negotia sua perficiat, quam mulier, præceps & temeraria: quæ inani sapientia persuasione, atq; inconsiderata confidentia nihil non aggreditur, omnia quam vir deterius perficit. Vir enim sui diffidens, cunctanter ac circumspicte, aliorum fultus adminiculo, quos in consilium adsciscit, singula conficit atque exequitur, ita vt successum optatiorem consequantur, quam si eadem à foemina arroganti, ac sapientia opinione turgida, vt fere conspici solent, tententur. Siquidem huiusmodi mulieris conatus & industria, magna ex parte in deterius deurgit: quod ita efferri solet vulgato idiomate: *Het quaeft van een man, is beter dan het beste van een vrouwe*: hoc est, Si quid operis muliebri industria absolutum perfectumque sit, minus laudis promeretur, quam viri rude & incoatum, ob mentis scilicet & consilii inopiam, tarditatem atque hebetudinem, ob caloris naturalis defectum, & quod animus languidus humidæ materis incumbit atque immersus est, sic vt segenius se proferant facultates animæ, atque ad res gerendas sint inidoneæ, parumque appositæ. Quocirca Romani, quibus summa fuit ornandæ stabilizandæque Reipublicæ cura, matronas, Cicerone teste, propter naturæ infirmitatem, in tutorum potestate esse voluerunt, nec vlla civili administratione fungi. Paulus quoque, qui mentes hominum indefesso labore ad solidam fidem instruit, ac sedulo pietati informat mulier ob animi impotentiam, hoc est, affectum à temperantia ac moderatione auersum, in coetu consensuque solemnî silentium imperat, nec patitur vel concionandi munus obire, vel in comitiis quæstionem mouere, aut suffragiis inter-

*Proverbium
Belgicum in
fæminas.
Cur fæmina
minus ingenio-
sa.*

*Romanorū lex
de fæminis.
Pro Murana.*

*Pauli de mu-
lieri præceptū.
1. Cor. 14.*

esse, vllamq; proferre sententiam. Cum autem tanta
 it muliebris naturæ fragilitas imbecillitasque & im-
 perfectio, vt Plato non citra sexus huius contume- *Platonis senten-*
 tia de femina.
 iam, ei fere mentem adimat, ac vix hominis nomen
 promereri censeat, aut nominis huius honore digne-
 tur; tamen Paulus qui rerum domesticarum tran- *1. Cor. 11.*
 quillitati paterno affectu consulit, illi suum hono-
 rem exhiberi vult, nec prorsus despici: aut abiectum
 vilemque censerit, cum pari propemodum sit condi-
 tione ac dignitate, eiusdemque muneris cum viro
 particeps, nempe ex eo ab opifice desumpta. Ita vir *Genes. 2.*
 mago & gloria Dei est, teste Apostolo, mulier viri glo-
 ria: non enim est vir ex muliere, sed ex viro mulier;
 tum non propter mulierem creatus sit vir, sed pro-
 pter virum mulier. Ceterum neque vir sine foemi- *Ephes. 5.*
 na, neque femina sine viro in Domino, qui sic tem-
 perat ordinem vniuersi, vt mulierem subditam viro
 esse voluerit. Quemadmodum enim ex viro foe-
 mina, sic vir per feminam in generandi ratione ac
 producendis liberis: ita vtroque ostenditur socie- *Coloss. 3.*
 tas subsidiaria ac mutua vtriusque opera, amor,
 consensus, conspiratio. Quocirca æquum esse Petrus *1. Petr. 3.*
 censet, vt mulieres maritis sint obsequentes, illi ve-
 ro se commodos præbeant, ac faciles vxoribus vt va-
 ri infirmiori, leniores errores condonent, offensi-
 uinculas remittant, ad multa conuiueant ac missent:
 non enim par est, vt vir plus satis in sexum fragilem
 erox sit, imperiosus, amarulentus, modo in officio
 persistat: nec vllam pudicitiz iacturam sibi inferri
 patatur, quæ macula tamen si viro, vbi resciscit, plus
 indignationis, quam damni adferat, vt mœchi disti-
 ant, nunquã tamen ea labes in muliere elui potest: *Adulterium*
muliebre inde-
lebilis macula.
 ut illarũ vultus obduci, quanquam Christiana ca-
 ritas, ac maritalis amor nõ nimis rigidus esse debet,
 ut inexorabilis: cum penes Deum sit reconciliatio,
 c diuinum numen scelere, impietate, idololatria,

Mœchi adulto-
ria ioco eludunt
proverbiali.

*Mulieris vnde
moresa.*

exasperatum precibus ac pœnitentia placari solet, atq. anteaq. vitæ errores ignoscere, vbi ea animus resipiscens despicit ac detestatur, concepto seruatoq. melioris vitæ proposito. Ceterum magnæ molestiæ pars in hoc sexu ex gestationis tardio, ex lactandi nutriendique molestia oboritur: non minima ex suppressa cohibitaque mensium scaturigine: quæ si statofixoque tempore profluât, iracundiæ atq. aceruitatis æstus excutitur, auersa à corde & cerebro fuligine, tristisque halitu discussio, qui sursum effumate solet.

*Mulier quando
pacatior.*

Quam vero placidam ac blandâ experiatur uxorem maritus, vbi Genialis thorax identidē exornatur ac concubitu amplexuque frequenti hic fundus excolitur ijs qui matrimonio addicti sunt, notius est, quam vt multis verbis amplificari debeat. Quamquam autem verbosius, pauloque fusius Sapientis Hebræi paradoxum, hoc est, inopinatam atque alienam à communi sensû vulgataque consuetudine sententiam explicasse videri possim, aliam tamen interpretationem comminisci posse video, ita vt is sensus eruatur: Potior est nequitia viri, quam proba quidem mulier, sed quæ postmodum causâ sit infamiæ, & ex cuius commercio nascatur dedecus, hoc est, præstat cum viro improbo contrahere aut negotiari, quam cum muliere fucata rem habere; tamen enim in speciem, primaque fronte probitatem ac decus præ se ferre videtur, nec aliquid fuci aut fraudulentæ fori ostentare: postmodum tamen inconstantem experieris, versipellem, captiosam, lubricam, fallacem, fraudulentam, atque imposturæ intentam, ita vt si vir quispian alicui imponat, aut in negotio quenquam defraudet, fraus & impostura viri iustitia sit, præ mulieris nequitia ac fallacia. Similes loquendi formulæ passim in Bibliis obuiæ sunt. Sic Deus apud Ezechielem ex aggerat: Hierosolymæ scelera in immensum & iustificatam Sodomam ac Samariam pronuntiat

*Ecclesiast. locus
explicatus.*

Ezech. 16.

ab ea

ab ea: quo indicat ipsam sceleratiorem esse, illasque *Exachiel in lo-*
gentes superare improbitate, nequitia, nefandisque *cus explicatur.*
sceleribus; ita vt Samaritani & Sodomitæ insontes vi-
deri possint, si illi comparentur. Sic in opinionum
prauitate ac stabiliendo pernicioso dogmate aut se-
cta, alius alio nocentior ac magis perniciosus, ita vt
nonnulli hæretici, orthodoxi videri possint, ac salu-
tarem sanamq; doctrinam proferre, si cum aliis con-
feras, qui magis absurdas, impias, blasphemias, exse-
crandas opiniones stabiliât: quod etiam populariter *Inter homines*
efferrî solet: *Desoe is een Goddelyk ende heyligh man by den alino alio ve-*
anderen: hoc est, tametsi vterq; nequam est & impro- *quor.*
bus, tamen si ad æquitatis normam, ad iustitiam us-
sim omnia exigere velis ac metiri, alter innocens sta-
tui posset & absolueundus, si cum alterius sceleratis-
simis facinoribus conferatur. Ita etiam alius alio su-
perstitiosior, atq; à synœra religione ac pietate, cul-
tuque diuinitatis remotior, ac magis alienus:

Sic plerumque agit stultos incitiae veri, &

Palantes error certo de tramite pellit;

Ille sinister summis dextersum abit; vnus utrique

Error, sed variis illudis partibus omnes.

Hor. lib. 2. Ser-
mon.

Ignorantia veri
errores parit.

Ita virum æque ac foeminam inuoluit error, nequi-
tia, dedecus, improbitas; sed ista magis detestabilis &
exsecranda. Sic melior est iniquitas viri, quam mulier
benefaciens; hoc est, vt Belgæ dicunt, *De dencht van*
een vrentve is egher: dan eens mans boosheyt. Quo prouer-
bio exaggerant malitiam eius sexus, vt si vitia vitiis
componantur, ac fraudes, imposturas, fallacias, tech-
nas excutias, longe grauiora sint, ac præponderent,
quæ à muliere, quam quæ à viro prodeunt.

Cur enim duobus extremis verticibus, quibus oblonga at-
que angustiore sui parte (vt polus Arctici & Antar-
ctici) subnixum fulcitur, digitis aut complicatis palmis
committi frangiq; nequeat, quamlibet premas. Et cur
aceto acori maceratum, intrastabilem teneramque mem-

*brannam mollescat, denique id ipsum aqua-vita, hoc est, vi-
no ardentissimo immersum, non secus quam ferrum ab aqua
forti consumatur.*

CAP. XIV.

*Ouum in aceto
liquefere.*

*Tophus, Te-
ras, gypse affi-
nis.*

*Quid homines
macilentos effi-
ciant.*

*Humores pravi
assa. corrodam.*

*Simile Tever-
miculis.*

Siouum in acerrimo aceto maceres quatuor aut
potissime septem dierū spatio, pro liquoris illius
acrimonia, putamen eius seu testam in eam mem-
branz teneritatem attenuari experieris, vt per annu-
lum, qui humanis digitis gestari solet, adigatur. Pari-
ratione atq. affectu ouum aquæ vitæ immersum ab-
sumi, atq; in nihilum redigi, experimento compro-
batum, sic vt etiam aceto perfusa silex, ac tophus la-
pis, cuius opera cæmentarii parietes incrustant & ci-
sternas conficiunt: quale Belgis *Teras* vocatur, lique-
scat, atque in puluerem resoluatur. Siquidem vtriq;
liquori consumens igne atq; vis subest, ac penetrabi-
lis, quæ solida suæq; depascit ac conterit, quæ fit, vt
qui horum usu affluentius vtuntur, vt etiam salis
immodico & cumini, macilenti efficiantur atque a-
rescant, prorsusq; extenuentur: adeo vt impuberum
incremento efficiant, & quo minus in decorem lon-
gitudinem adolescant, prohibeant. Depopulantur
enim humorem nativū, cuius adminiculo inspecta-
bilem decentemq; proceritatem corpus assurgat. Sic
humores salsi, mordaces, vrentes, nitrosi membra-
nas in corpore; carnem, musculos, nervos, ossa soli-
da, & quæ lapidosa sunt duritie, vt dētes & capitis os-
sa petrosa, erodūt, atq; vt erucæ caules, atq. holera, vt
vermiculi ac teredines lignum, ærugo ferrum, exc-
dunt ac cariōsa efficiunt. Ceterum ovo crudo tam
solidam infractamq; inesse firmitudinem, qua parte
in longum, ac geminus vertices se porrigit, vt ne à
robustissimo quidem viro cōminui possit: si cui ex-
plorare libeat, nō vanū aut commentitium experie-
tur: nisi enim in obliquum nonnihil inflectas atque
inlatus inclines, non cedit prementis articulis, nec

collisum durissimo obiecto frangeretur: siquidem ita renititur testacea illa firmitas, vt rumpi, aut soluta compage dissilire nequeat, etiam si quis compressis manibus omne robur, omnesq; vires adhibeat; lateribus enim stipatum; vndiq; se fulcit, nec intorquetur, aut inflexum lentescit. Sic fudes, ligna, trabes, feramenta erecta, ac in sublime constituta, immensa pondera sustinent, nec incurvescunt, aut inflectuntur. Cū autem huius rei non sint ignaræ villaticæ mulieres, quæ nundinarum diebus vrbes frequentant, ac mercet alimentarias oppidanis adferunt; oua in canistris non semper prona, aut in aluum depressa, in quæ fere sponte decumbunt, sed erecta ac resupina constituunt, ita vt angustior pars, quæ vtrimque turbinata est, sublimis existat atque eminentior, quod ea ratione ab iis perficitur, quo minus collidantur, ac pondus impositum *Onum falsugine* perferant, quibus etiam partibus falsugine, aut aqua *ne immersum* aluminosa immersum fluitat, quemadmodum etiam *innatat* succinum, vulgo ambra.

Luna mira natura vt singulis mensibus, sicut quam alia astra, singulis corporis partes sanas latenter & tacite, valetudinarias manifeste, nec contra doloris sensum perrepat, illi quæ modo duobus, modo tribus diebus inhaeret. Obitor an in ea parte, cui sidus incumbit, tuto vena incidi possit.

CAP. XV.

Sidera vim suam in res terrenas effundere; ostus & Sidera res incrementa rerum, totiusque mundi vniuersitas *feras regunt* demonstrant: neque enim otiosa est, iners, ignaua natura rerum, sed viuida, alacris, erecta, efficax, magnisque viribus ab opifice, cuius verbo omnia vident ac *Genes. 2.* subsistunt, instructa. Nec solum ad oblectandos patres *Psal. 31.* scendosque oculos (tanquam inanis pictura) exhibita nobis tam spectabilis cæli species astrorum decursus, ordo, continuatio, series, sed vt aliquem ex his affectum atque vtilitatem consequamur. Siquidem Deus, quæ præter oblectamentum ac contemplationem.

*Terrena aſtris
obſequuntur.*

*Natura rerum
aſtris ſubieſta.*

*Mens ab aſtris
libera.*

*Paulus Rom.
cap. 7.*

*Vulnera ex ef-
fectu luna le-
thalia.*

*Singula mem-
bra luna motu
percipiunt.*

tanti operis quam ex his concipimus, accumulate fruimur ad vſum ſingularem omnia condidit, ipſæque ſtirpes, maria, amnes, flumina, metalla, gemmas, lapides, & quæcunq; vel è terra eruuntur, vel eius ſuperficiem exornant, ac varietate rerum diſtinguunt, ipſæque hominum corpora atque inſitos humores cœlo ſubiecit, ſic vt ex aſtris aliquam agitationem ac motum impulſumq; percipiant, atq; effectum experiantur. Nam mentes humanas à cōcretionem mortali ſolutas ac liberæ ſolus Dei ſpiritus, à quo deſcriptæ ſunt, impellit atque incitat, nec vllum iis cum aſtris commercium aut ſocietas, niſi forte conſenſus & conſpiratio corporis, cuius miniſterio ac ſubſidio cuiuſq; mens atque anima vtitur, aliquando obluſtante ratione tranſuerſa rapiatur; ac corporis voluptatibus obſequatur. Ceterū cum luna ſidus ſit homini familiare, ac proximum: terræq; citimum, præ ceteris in corpus humanum vim ſuam exſerit, ac per ſingulas partes peculiari vi effectūq; voluitur, non ſine acerrimo nonnunquam cruciatus ſenſu. Si quid enim latentis occultiq; vitii vlli membro ſubeſt, doloribus acerbè concutitur ac dilaceratur, vellicante illas partes lunæ vi, aut agitatis humoribus, qui illi infixi ſunt, ac tenaciter in hæreſcunt. Ita omnes morbi affectus intemperies, lunæ vi aſperantur atque in- crudescunt, vbi articulis inſidet, adeo, vt vulnera zgre ſaneſcant, aut cicatrice obducantur, ac nonnunquam lethalia efficiantur, ſi quando illi membro illata ſunt cui incumbit. Pari ratione caput, fauces, pulmo, pectus, hepar, lien, renes, veſica, inteſtina, tum neruoſæ partes incommodum percipiunt, aut in iis intemperies ingraueſcit, ſubſiſtente in iis vi ſceribus ſidere. Si pectus adſtriſtum eſt, & anhelofum, nerui, membranz, muſculi contrahuntur, ac rigefcunt, vbi hac luna decurrit. Humores enim qui omnia membra imbuta ſunt & aluntur, cū ſalubres

tum insalubres & vitiosi, lunæ motibus effectibusque expositi sunt & subditi. Cæterum cum lunæ decursus magna ex parte damna ac detrimenta corporibus infirmis ac valetudinariis inferat, in controuersiam ac disputationem vocari possit: an in ea parte qua consistit ac moratur luna, vena incidenda, nam in hac re plerique meticolosi sunt, nec tale quiddam tentare audent, etiam si morbus vrgeat, atque huiusmodi præsidium confestim exposcat. Ego vero intrepide magnæque subsidii morbi que propulsandi fiducia, mature id aggrediendum iudico: acuti enim celeresque morbi nullas admittunt inducias, nullas moras, aut deliberandi spatia: sed ut hostes in bello, ut incendium in ædibus, pestis in vrbe, in agro ac segete rubigo & depopulatio grassantur, atque in perniciem properant. Nec quis etiā deterreri debet, aut ab incepto desistere, etiam si aduerso aut maligno si-
An pars in qua luna est ferro tentanda.
Simile ab externis calamitatibus.
In acutis morbis negligenda.
astra.
Simile à nauis armis indurata.
Ab agricolarum industria simile.
Genes. I.
Quatenus obseruanda astra.

dere id tentari videatur. Sic in pleuritide, angina, pulmonis atque hepatis inflammatione, neglecta astrorum anxia obseruatione; ac siderum adspectu, mature ad venæ sectionem properandum; etiam in ea membri parte quam luna occupat. Ut enim in gruente tempestate, ac sauientibus ventis, naucle-
 rus etiam æstu aduerso, ventoq; minus secundo celerissime salutis prospicit, ac fidam tutamque stationem ac portum remis velisq; consequi tentat: ut denique agricola vel sementis, vel messis tempore propere ac festinanter, pluuiæ metu, omnia perficit, matura enim satio sæpe decipit, sera semper: ita quoque Medicus ratione atque experientia fultus, prima quaque occasione atq. opportunitate, quam potest expedite, salutare remedium adhibere satagit, ad humorum redundantiam, morbi que ferociam potius, quam ad astra intentus. Sunt quidē obseruandi cælestium corporum decursus, quos Deus in signa & tempora in annos, dies & menses constituit, sed exclusa te-

*Cap. 47.**Hier. 10.**1. Tim. 3.**Ephes. 3.**Religio non a-
stru, sed Dei
spiritui subie-
cta.**Mens astrologi
in Deum eri-
genda.**Humores fide-
ribus expofiti.*

meraria pronunciandi vanitate atque impudentia, quam Elaias ac plerique alii insectantur atque impugnant, prorsusq; indignantur illos de cuiusq. fato, hoc est re quæ cuique Dei ordinatione constituta est & designata, illique impendet, de hominum successu, & quid illis obuenturum sit, iudubitanter atque exserte pronuntiate, suamque sententiam proferre. Non desunt primarii ac præcipui nominis vizi cum quibus mihi aliquando fuit disceptatio, qui rerum publicarum progressu & incrementa, vel etiam defectus atque interitus, religionis innouatz, vel instauratz mysterium, & qui eius causa exoriuntur tumultus, & persecutio, quorum magna ad infantes, hoc est qui pie viuere volunt in Christo Iesu, deuoluitur, ac fiderum adspæctus ac resolutiones referunt, cum propagatio Euangelii, quo per spiritum domini fides, & qua illi innitimur, fiducia in mētibus nostris accenditur, ex diuinitatis arbitrio, ac voluntate patris æterni pendeat, ac profecta sit, quæ ab omni æternitate, vt Paulus ait, apud Deum, qui vniuersa per Iesum Christum condidit, abscondita fuit, ac suo tempore reuelata ijs, quos heredes consortesq; promissionis constituit per Christum. Sic patefacta veritate, visum est illi coruscante Euangelii, ac verbi sui luce, nullo non tempore extirpatis erroribus, superstitione, idololatria, impietate conculcata, syncerum cultum inducere, suiq. agnitionem hominum mentibus inserere: quod ab illo conceptum, decretumque & ante mundum conditum, ac cælum sideribus illustratum. Quocirca desinant, qui astris plus nimio inhærent, nec altius assurgunt, aut cogitationes suas ad opificem referunt, res cœlestes, hoc est, mentem atq. animum siderum inclinationibus subijcere; tametsi enim sanguis cæteri; humores, spiritus quoque cum naturales, tum vitales astrorum vires infususq. manifesto percipiant, mens tamen atq; anima

anima ab archetypo diuinitatis deprompta, nec fide-
rum vi impellitur, nec vlla ab iis, vel incommoda, vel
commoda percipit: nisi forte consensu quodam, cum
corpore affici statuas. *Mens humanum*
Mens siquidem in homine, ra-
tio, intelligentia; voluntas, fidei cognitio, & qua Deo
innitimur fiducia, religionis amor & veneratio, qua
summus Dei cultus subsistit ac continetur, ab æter-
na illa mente atq. immutabili emergit ac promanat,
nec humanus animus vi alia, quam afflatu auminis
ac diuini spiritus instinctu, ad optima quæq. ac salu-
taria incitatur. Sic cum ceteræ animantes naturæ
impetu ferantur, solus homo ratione ducitur & con-
silio, modo intra conditionis suæ limites consistat,
nec prorsus à dignitate & præstantia, qua à Deo ex-
cultus est, degeneret.

*ab astrualo-
na.*

*Mens hominū
à Dei spiritū,
non ab astris
impellitur.*

*Consilium quo iuuenibus gratificari soles, ut mature pubescant
venustaq. lanugine mentum decoretur: Obiter graminum
fruticumq. cum crinibus ac capillis non in scita comparatio.*

CAP. XVI.

Pvellæ nobiles, quæ primo quoque tempore mari-
tis destinari cupiunt, hoc potissimum habent in vo-
tis, ut indecentem venustamq. proceritatem adole-
scant ac iam maturæ aptæq. matrimonio censerī pos-
sint, atq. à procis ambiri. Iuvenes vero hoc exoptant,
ut aliquid virilis roboris cōsequantur, ac mature pu-
bescant, mentumque speciosa barba decoretur. Hæc
enim persuasum habent præter Belgas, ceteræ natio-
nes, glabros atq. imberbes, minus virilis roboris obti-
nere in præstantia Venere, ac procreandis liberis: ita
ut plerique grauatae suas filias iis elocari sustineant:
tametsi aliquando secus res habeat, atque imberbes,
qui; nulla lanugine criniti existunt, in cōgressu ma-
ritali viros præstent, licet frequentius caloris natura-
lis indopia illis vires langueant, ac facultates naturales
flaccescant, speratæque prolis desiderio frustrentur.

*Puella venusta,
iuuenes viriles
videri exoptat.*

*Imberbes mi-
nus viriles cen-
sentur.*

Barba vt adoluscat, sapius radenda.

Capillorum ac graminum comparatio.

Lib. 1. cap. 7.

Barbam quæ grassans.

Cæterum qui barbatuli videri affectant, alendæque barbæ studiosi sunt, sæpius illam segetem sibi adimi patiuntur, quo laxatis spiramentis, atque agitatione crebra excitato calore, qui humorem elicit, affluenti-
 us pili erumpant: quod vernis potissimum mensibus tentari debet, quo anni tempore calor & humor in corpore augeſcit, atque in illas partes diffunditur.
 Vbi enim sæpius barbam refecari contingit, vt gramina, densius fruticantur pili ac casaries, habent enim crines rationem cum gramine ac virgultis, quæ crebrius detonsa ac demessa, celerius succroſcunt, ac se proferunt vberius. Quocirca iuuentulis qui nullo sunt barbæ apparatu, nec virili specie, nouaculam eultrumque consorium identidem admouendum suadeo. Siquidem si mentum ac supremum labrum subinde aqua egelida madescat atque elixetur, excitato calore & humore, qui in eas partes confluit, crinita efficiuntur ac pilosa. Cæterum quo glabri ac depiles, hirsuti efficiantur, atque eleganti comæque barba nitescant, remedium alias à me descriptum in libro, de corporis habitu, quo iuuentus maturius venusta lanugine cohonestari queat, ac supremam infimumque labrum syluescere, quo socero non displiceat gener cui filia destinanda, quæ nonnunquam non minus appetens est, auidâq; sponsi, quam sponsus illius, plerumque in rem voluptariam, quam in dotem intentior. Inter ea quæ barbam emoluntur, ac passim obuia sunt, minimeque operosa, mel statuo, butyrum salis expers, succum cape rubicundi, radicem arundinis internodiis distinctam, colore candido: sapore mellito, axungiam melis, vulgo taxi, vel *Dæ*, vrsi, leonis, radicem bryoniz, betæ, raphani, lepidii, liliorum alborum, iridis, ex iis linimentum confici potest: Nam mentum eo delibutum primum teneram lanuginem profert, postmodum densam promissamq; barbam, quæ nec præmature canes-

cat;

ſcat, aqua frigida potius cui momentum vini admix- *Aqua calida*
tum ſit, irrigari debet, ſi quando adornari illam con- *canam barbā*
tingat: nam calida aut egelida, hoc eſt, quæ tepeſcit, & *& faciem ru-*
rugofam faciem efficit, & præpropere canitiem acce- *goſam efficit.*
lerat, ſic iuuenibus aqua calida barbam conſeſtim e-
licit, prouectioribus vero incanam reddit. Ceterum
eunuchis vel natura, vel quibus teſtes exſecti ſunt, o-
mnia fruſtra tentantur in emolienda barba, ob calo-
ris inopiam, qui humores excitare nequeat: Quo ſit *Eunuchi cur*
vt voce exili exſiſtant & foeminea, tum corpore gla- *imberbes.*
bro, licet antea criniti eſſent.

*Quatenus, aut qua ratione medicina conſervatrix in peſte atq;
aëris contagione adhiberi debeat, tum qua hac vi effectumque
polleant.*

CAP. XVII.

Obfervavi in Gallia Belgica, graſſante peſte, ac ſz-
uiuentibus morbis aliis popularibus, complures *Quæ peſti obſi-*
diu inuiſtos ſubſtitiffe atq; illæſos aduerſus ingruen- *ſunt.*
tis mali contagia, quorundam antidotorum uſu ac
conſuetudine, cuius generis ſunt theriaca ardroma-
chi, Galeno miris encomiis celebrata, mithridaticū, *Præſervatiua*
ſcordium, zedoaria, angelica, laſerpitium, cui affine *caute adhiben-*
oſtrucium herba imperatoria, vulgo *Meysterwortel* aut *da.*
magiſtrantia. Verum ubi illos peſte corripere continge-
ret, nulla remedia tam efficacia excogitare potue-
runt, quæ morbum diſcuterent; quamlibet enim præ-
ſentanea antidota adhiberentur, omnia fruſtra tenta-
ta ſunt, nec ſucceſſit curatio. Siquidem cum valida
eſſet ac furioſa veneni vis, quæ munitum vallatum-
que antidotis corpus inuaſit, illis que præſidiis in tu-
enda valetudine nihil effectum ſit, nulla erat aut per-
exigua in reliquis medicamentis ſpes, ſic vt re prope-
modum conclamata

Vna ſalu viſtis, nullam ſperare ſalutem.

Virgil. lib. 2.

Quocirca ubi me ad illos acciri contingat, exquiſi-

Æneid.

tissima remedia eaq. duplicato pondere exhiberi cu-
ro, vt, iuxta prouerbum, malo nodo malus adhibea-
tur cuneus, ac primum roborato corde, omne virus
ad extimas corporis partes elicio, nulla tentata in-
iussimodi affectibus (nisi aliter expedire visum sit, &
res exigat) venæ sectione, ne contagio, vt in fumanti
igne agitato affolet, latius se diffundat, maiorque in
corpore ad præcipuas partes, ad quas omnes venarū
atq; arteriarum rui producantur, veneni fumus at-
que exhalatio se proferat. Quamobrē cum imperita
vulgi multitudo etiam pleriq. patricii, nullo delectu
ac discrimine omnium consilia admittāt, etiam cer-
donis ac proletarii, magno valetudinis detrimento
hoc cuiq. persuasum esse cupio, vbi regionem inua-
sit morbus pestiferus, vel ex aëris contagione, qui om-
nes indiscriminatim, cū nobilestum plebeios cor-
ripit, vel alimenti vitio, aut commeatus inopia, qui
postulares vexat, ne quiuis temere iis antidotis ad-
suescat quib. vti solent, atq. in corpus admittere pe-
ste contaminari, ne desint postmodū remedia, quibus
illa expugnari ac confici possint: sed victus tempe-
rantia, & frugalitate sedatisque affectibus se muniat
ac tueatur. Hac enim ratione substituisse legimus So-
cratem in sœuissima pestilentia ac vastitate, quæ to-
tam Græciam atq. Asiam exhaustit ac depopulata est.
ea vsus moderatione vitæ, vt à tanta clade liber per-
sisterit & immunis. Interim non improbo (quod i-
psū crebro factitare soleo) lenioribus remediis im-
minentī malo obistere, ac ne vllam contagionem
concipiat, corpus obdurare ac præmunire, ita vt ne-
mo extra limen pdeat, atq. aëri se committat impa-
ctus aut ieiunus, modo intemperantia atq. ingluuiēs
excludatur, rebus autem odoratis ac redolentibus,
aqua rosacea, vino, aceto, floribus sambuci, ac ruben-
tibus rosis medicatis, os, nares, oculos, aures, manus
faciē perfundere, atq. irrigare salubre est: fauces
fouere

*Aliquando in
peste non inca-
dēdam venam.*

*Non omnium
consilia in re
medica admit-
tenda.*

*Pestis ex aëre
omnibus com-
munis.*

*Pestis ex prauo
cibo plebi pecu-
liaris.*

*Socratis tempe-
rantia.*

*Sani vt contra
pestem subsi-
stant.*

fouere attrito coriandro, cinnamomo, zedoaria, caryophyllis, mali Medici cortice. Hæc enim ambientis aëris contagia dispellunt, quæ vltro citroq; reciprocante anhelitu, cor ac vitales spiritus inficiunt. Ego vero cum grassante peste nusquam non intrepide, succurrendæ plebis ac cinium studio me conferrem, illis præfidiis, ac potissime mali citrei aut eius ꝑ citranguli aut limonis nomine passim innotescit, attrito dentibus succulento putamine recens dissecto, me munire soleo, ac coniecta in Deum Opt. Max. fiducia pestiferos halitus discutere; nihil enim huius pomi cortice, succo, semine magis efficax ac præsentaneum quod Virgilius etiam non subiecit:

*Præseruatia
in peste.*

*Mediæ fert tristes succos tartumq; saporem,
Felicis mali quo non præstantius vltum.
Potula si quando sana infecere nouerca,
Auxilium dabit, & membris aget atra venena.
Flos apprimet enax, animas & olentia Medi,
Ora fouent illo, absentibus medicabantur anhelis.*

2. Georg.

*Mali Medici
aut Citrei vi-
res.*

Fortissima autem illa antidota expugnandæ pesti conficiendisq; venenis dedicata, parcissime deglutire soleo. Corporis liquidem habitum, eiusq; qualitatē, quæ in calidi, frigidi, humidi, sicci mixtura consistit, immutant ac destruunt, & si qua subest corpori humorum redundantia (nisi prius exhibita purgatione) illam vndique diffusam inflammant, atq; accensa bili febres vrentes excitant.

Cui rei assignanda tanta innumerossima hominum multitudine forma dissimilitudo, ac tam multisformis diuersaque in facie, vultu, oculis specias; ita ut nonnunquam ne videri quidem partus conformes sint, ac sibi assimilentur.

C A P. XVIII.

VT in natura rerum mira ac spectabilis varietas; ita quoq; in specie formaq. humana, colore, vultu, oculis lineamentis, oris habitu & cōstitutione innumerabilis

*Diffimilitudo
hominum cui
adscribenda.*

mirandaque diffimilitudo ac dispar cōditio. Hanc cum nonnulli ad siderum influxum referant, ego aptius magisque apposite ad seminis naturam ac matris imaginationem referenda censeo. Siquidē mulier in ipso conceptu totoque gestationis tempore ac nouem mensium decursu multa animo concipiat, ac singulo momento in diuersas cogitationes rapiatur, oculis quoque in obuia quæque continenter defixis sit, vt quæ in oculos influunt ac cogitationi infixius inhærent, in fœtum deuoluantur. Cum enim natura muliebris solícite formationi fœtus insistat, nec aliud quam decentem formam atque effigiem meditetur, omnesque vires eo conferat, si quæ species aut simulacrum oculis influat, aut mente concipiat, in pullulantem embryonem, deriuatur ac confluit. Interim matres iam recens in lucem edito infanti operam sedulo impendunt, quo corpus concinnum, elegans, venustū, lepidum, speciosum, membris articulisq; diuinctum consequatur. Nam puerile corpus vt cera & argilla sequax est ac tractabile, omnemq; in partem flecti potest. Itaque si os distortum est, atque indecore constitutum: fingunt, con-

*Imaginatio
mulieris multa
molitur.*

*Vitia natura
corrigi possunt.*

formant, restituunt, vultum componunt, faciem (si ea retrica sit & torua) blandam perficiunt, speciosam, amabilem: oculis decoram venustatem conciliant, atq; ex glaucis seu cæcis: quos fere impubere obrinent, humiditatis ratione, nigros efficiunt, copioso lactis vsu ac potissime, si nutritrix calidæ naturæ existat, ipseque infans in loco opaco ac subobscuri contineatur: nam luminosum conclaue, ac sole vel lueulento igne illustratum, tenellis oculis officit: lusciosos vero, p̄stos, strabos, atq; in obliquū obrort oculorum orbes in suam sedem reuocant inclinari in oppositam aduersamq; partem oculorum acie, vt musculi obtutu contrario in naturalem sitū redcantur, retortiq; resiliunt: nares resumas ac collapsas

*Vt oculorum
orbes nigrescāt.*

contrectatione placide ac molli erigunt atq; inflau-
 rant. Aquilinas vero ac rostratas, premendo ad de-
 centem figuram reducunt, ita vt nasi perpendicularum
 à fronte ac superciliis ad supremi labri lacunam tan-
 quam gnomon & recta linea vt solariis aut horolo-
 giis assolet, nec extorsum nec introrsum defixa, por-
 rigatur. Similiter si labra tumida sint & obesa, quod
 Æthiopum generi familiare, vt nasus simus ac de-
 pressus, arte ea tractant, atque identidem premunt, *Nasi forma*
 quo attenuentur ac subsidant: pari ratione mentum, *qua decora.*
 vel propensum, vel contractum, frontem, caput, ge-
 nas, supercilia deformata, in decoram speciem con-
 fingunt atque artificii habilitate decenter confor-
 mant; ita si qua parte claudicat natura, atq; ab opti-
 ma absolutaque formatione alienata est, vt sunt nō-
 nulli oborto collo, varis repandisq; atque incuruis
 cruribus, aut gibbo deformati, huiusmodi errores
 in ætate tenera facile corriguntur, ac membra obli-
 que torta, luxata, suisque sedibus moia, cura atq; in-
 dustria hominum instaurantur. Sic efficit nutricum
 sedula sollicitaq; cura, vt infantes speciose adolescāt,
 nec ullis membrorum vitiis reddantur obnoxii, ple-
 riq; vero matrum incuria ac supina negligentia non
 solum in deformem ac despiciatam speciem dege-
 nerāt, sed gibbosi, claudi, lufci, torui, ad spectuq; ina-
 mabili efficiuntur, atq; ab humani corporis dignita-
 te ac præstantia desciscunt. Nonnullæ nutritæ plus
 satis sedulæ atq; officiosæ impuberū iis partibus, quæ
 mutantur, ac reddendo lotio inseruiunt: quæq;
 aliquando propagandis liberis futuræ sunt vsui, ali-
 quam etiam operam impendunt, quo mature pube-
 scant, nec à spe prolis excidant, & matrimonio ad-
 dicti pudore suffundantur, si minus strenue officio
 maritali perfungi contingat, cum obseruent acerbas
 contentiones atque intemperies hac de caussa inter
 affines exoriri, ita vt subinde genero diuortiū mini-

*Nutriciæ no-
tatur.*

tentur, nisi se virum præbeat, ac melius nuptæ gratificetur: quanquam hoc molle & effœminatum nutricum officiũ improbare soleo, cum impuberes hac vellicandæ mentulæ ratione intempestive ac præter ætatis rationem, cum nondum virili robore polleant in Venerem incitentur, eaque præsidia consumant, eos humores ac vitales spiritus profundant, quibus postea validos vegetosque liberos possent procreare: cum intempestiva Venere, vel nullos vel flaccidos præferant, minusque vitales. Quocirca consultum arbitror, ne præmature ex se natos coniugio alligari patiantur, nisi vires robustæ sint & confirmatæ, vllumq; in matrimonii societate insultum perferre possint, quod ipsum ætati teneræ denegatum est, siquidem prima quaque impressione labascunt, atque curantur; præstat enim vesponte sua, ipsoque naturæ impulsu abdite partes turgescant potius quam aliqua illecebra incitatæ.

*Præmatura
Veneris incom-
moda.*

Multa animantium, piscium, alitum, insectorum genera absq; semine progenari, ut etiam herbas, multaq; animalia atq; aviculas insolita ratione ac modo absq; musua masculi opera concipere.

CAP. XIX.

Multa ex sordibus enata.

Multa emergere ac propagari in natura rerum sponte, nulloq; alterius complexu aut foetura, ex sordibus ac putredine, vt glires, sorices, cochleas, limaces, erucas, bruchos, vespas, crabrones, cimices, ranas, blattas, bufones, anguillas, in corporibus humanis vermes, licet intus semine scateant, quo postmodum numerosa sobole se propagant, quotidiana exempla commonstrant. Inter herbas quoque multæ ex limosa terræ pinguedine atque vligine progerminant, nullo sparsio semine, aut cõmissis solo, subactaque scrobe plantatiis: vt sunt zizania, loliũ, vrtica, oleaster, alga, & q̃ iniussa sponteq; virescunt gramina. Ita sunt apud Belgas corniculæ, quas monedulas vo-

*Quæ corniculæ
concipiant.*

cant,

cant petras, quod in prærupis faxis atque excau-
tis petris, non in arboribus nidulentur, vulgo *Stenca-*
ro, quæ se non ineunt ceterarum alitum more,
quod passim in gallis multisque aliis avibus obserua-
mus. quæ in dorsum insilientes, cōpressoq; foemellæ
corpore Venerem perficiunt: sed in conniuentibus
fixisq; oculis sese obtuentur, ita vt foemina ex maris
oculis obruta continuo lacrymas, ac rosidas guttas
eliciat, quas absorbet, atq; ex iis, vt existimāt nōnulli,
concipiunt. An vero ore concipiant ac pariant, vt
apud nos sepia, squilla, loligo, locusta, polypus & ga-
leus, piscis plebeius, vulgo *Hays*, cute scabra, qui for-
tum etiam in foro piscario euomit, non ausim certo
statuere. De galeo vero pisce nihil exploratius, nec
magis compertum, ore illum fortum effundere. Cum
enim nuper rusticus quidam aliquot galeos vili pre-
tio emtos humeris gestarer, spectantibus ciuibz ac
popularibus, ereplerunt ex hiantē ore aliquot pisci-
culi, ita vt rusticus à plebe irrisus, ac fastidio affectus
erga pisces illos in sterquilinum abiiceret. Est autem
galeus alterius differentia, læuore perpolitus, cuteq;
molli nec scabrosa, qui circa vmbilicum dehiscēte
ruptaque aluo fortum extutit, ita vt longo amēto
maternis visceribus adhærescat. Audiui enarrantes
piscatores fidē dignos, vidisse se recensē mari exem-
tos subducosq; galeos dilatatis faucibus, orisq; hia-
tu senos septenosq; pisciculoseiecissee mire agiles, ita
vt confestim in mare coniecti se natatu exercerent:
quemadmodum videmus pullos testa exemptos scal-
pturie ac rostro quæque impetere. Hoc autem ad-
miratione dignum, cum galeus piscis per oris hia-
tum pariat, pisciculi aluum maternū identidem sub-
eunt, vterique latebras repetunt ac subinde intra vi-
scera se recondunt, mox lursantes crepunt, q̃ Plu-
tarch. admiratus: Galei paterna quadā, inquit indul-
gentia, nulli animalium palmā cedunt, oua prima

*Galeus piscis
ore parit, & quos-
dā alii.*

*De industria &
normalium.*

mox animalia aquatilia, numeroſo partu non ſeris, vt cetera, ſed in ſe ipsis edunt, educantq; ac geſtant in vtero, velut ſecundo quodam partu, ac vbi adoleuerint, euagari patiuntur, ac rursus per os recipiunt, incolendumq; corpus præbent, atq; inibi tantisper hoſpitium ac refugium, cibumq; indulgent, dum ex ſe ſe præſidium ſit, & natandi peritia penitus ſint inſtructi; quod quo expedite conſequantur, & ludere & natate docent, tum voluere ſe atq; agilitate inſueſcere, quo rursus aduerſus marinas belluas periculo ſe ſubducant. Sunt autem in noſtro mari multa Galeorum genera, quorum aliis alii artibus ſunt inſtructi, inter hos Galeus glaucus à colore; Belgis *Sprinkhaye* dictus, quod incredibili agilitate quatuor cubitorum altitudine è mari exſiliat, ac celerrimo curſu extra periculum ſe ſubducit, ne prædæ ac lanienæ pateat. Eſt nobis etiam Galeus maculoſus ac variegato tegmine, velut nigris guttis inſperſo, noſtrates *Gëſpicheldhaye* vocant. quemadmodum videmus canes & equos maculis inſuſcatis: hunc noſter Geſnerus ſub caniculæ ſaxatilis nomine depingit. Aduerſatur etiam in forum piſcarium Galeus Centrina, vulgo *Speethaye*, quaſi dicas, lanceatos aut aculeatos galeos: nam duobus in dorſo aculeis armati ſunt, quibus hominibus periculofſo vulnere inſeſti ſunt: noſtrates aculeos hos argento incluſos expurgandis dentibus accommodant. Hæc de aquatilibus, quæ ore concipiunt & parent, noſtratibus compertiffima. De cornicularum vero conceptu, qui ore, vt fertur, perficitur: non auſim indubitanter quiddam pronuntiare, cum illæ columbarum naturam mihi exprimere videantur, quæ roſtro ſubinde ſe baſiant, ac quodam modo oſcula figunt, vt proci amariſis aut nouis nuptis. Vnde in illos, qui ſatis inter ſe iuuenantur ac laſciunt, atque identidem in oſcula atque amplexus proruant.

Colum

Columbare prouerbiū iactare solet, ac Columba- *Columbare co-*
 tim se inire atq; amplecti: Quod Belgice *Dunnebecken*, *lumbatum pro-*
 à columbarum gestu, dici solet, ita vt ineunte vere i- *uerbium.*
 lia sint Veneris præludia ac velut procemia. Nō de-
 sunt Plutarcho teste, qui mures citra virilem operam
 concipere, ac grauidos effici afferant, si crebro salem
 lingant. Virgilius quoque huic rei quiddam non ab-
 simile memorat de equarum conceptu;

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.

Georg. 3.

Continuoq; avidis ubi subdita flamma medullis.

Vere magni (quia vere calor redit ossibus) illa.

Ore omnes versa in Zephyrum stant rupibus altis.

Exaeptamq; leues aurae, & saepe sine vllis.

Contingit ventogranida, mirabile dictu.

Diffugiunt.

Nō dissimile quiddam equino generi euenit quod *Simile à fame-*
 nonnullis famelicis qui nidore culinæ saturantur, at- *licu.*
 que alimentorum penuria odoribus reficiuntur, aut
 puellæ núbili, cui cum amasio frui negatum est, illum
 tacite fouet gremio; illum animo menteq; etiam ab-
 sentem concipit; ita vt excrebra imaginatione mas- *Imaginaria-*
 sam quandam informē concipiat, conglobatis colle- *venus quid in-*
 ctisque in iis partibus humoribus, qui conceptui in- *usero molitur.*
 seruiunt, quæ informis concretio imaginaria Venerē
 perficitur, nullo conceptu, virique operā

Manus vel alia corporis partes frigore geluq; aut pruritu obsu-
pescentes ac rigida, ut resoluantur, ac calor et rursus imbusa
reuiuiscant.

CAP. XX.

Contingit aliquando cœlo aspero atque inclē- *Frigore obrige-*
 menti, flanteque hybernis mensibus Aquilone, *scunt corpora...*
 aut vento alio rigido. quo omnia *nam* concreta
 conspiciuntur ac congelata, hominibus etiam ma-
 nus, partesque alias corporis intolerando cruciatu
 obrigescere ac stupore *...*, ita vt emortui deci-
 dant, vel sectione *...* animi debeant, atque vt arescen-

res rami detruncari, ne pars sana inficiatur. Vbi autem tale quiddam inciderit ut iis assolet, qui per loca gelida ac pruinosa iter faciunt, aut illisa naue, tabulatis insident, ac fluctibus hinc inde iactantur, non confestim sic affecti igni admouendi, sed paulo remotius ab hoc collocandi, ne dolor repentino atque immodico calore exasperetur atque incrudescat. Interim affectæ partes placida mitique frictione demulcendæ defricantis manu oleo chamæmelino, aut anethino vel amygdali non perfusa, mox aqua egelida fouendæ, aut lacte bubalo repenti ac recens mulctæ, cui incocta sunt, lauri folia viridia, quæ oleosa sunt, rosmarinus, salvia, stœchas, spica celtica vel lauedula, quæ reuocari sanguis possit, ac partes emortuæ reuiuiscere. Omnia autem hæc sensim perfici debent, ne dolorem irritari contingat. Nemo autem opinor, non aliquando in se expertus est, quam acerbo dolore articuli neruorum ratione, qui exquisitissimo sensu pollent, afficiantur, ubi intensiore ac penetrabili frigore rigescunt, vel extincto vel refugiente ad intimas partes sanguine, ita ut primi frigoris occursum rubescant manus, mox frigescent sanguine liuescant atque emoriantur, vitam spiritu ac sanguine destitutæ. Quocirca molli agitatione vellicandi articuli atque admouendum liquamen, in quo decocta quadrupedum intestina, pedes farcimina, omasa: quod in omnibus urbibus passim obuium est ac parabile: in quo liquamine, ut etiam lacte bubulo elixari possunt herbæ paulo ante memoratæ, quo postliminio calore viuifico membra imbui queant atque instaurari: fouent enim membra huiusmodi fomenta ac roborant, doloresque mitigant ut etiam thermæ, hypocausta, aquæ dulcis balneæ partes quoque sic affectæ modo ne prorsus frigore rigescant ac nonnullus sanguis subsit aqua gelida immesceat, eaq; subinde irrigata, in primum vigorem restitui-

*Frigus inimicum
neruis & ossi-
bus.*

*Membris frigore
oppressis quæ
auxilientur.*

*Nix & aqua
gelida calorem
exercent.*

tur, ac sensum incalescere incipiūt: per antiperistatim
 enim seu contrarium expulso frigore calor induci-
 tur: quod ipsum experiri quisque potest, contrectata
 niue aut glacie; confestim enim manus feruescunt ac
 rubore suffunduntur. Sic poma congelata in aquam
 frigidam demersa ad naturam suam redeunt, totaque
 illa congelata concretio liquefcit ac resoluitur. Ita *Putei astate fri-*
glacies in puteum demissa, euestigio liquefcit ac dif-
funditur. Sunt enim aquæ puteales hybernis mensi-
bus calore quodam imbutæ, vt penuria ac subterra-
nei specus: æstiuis vero mensibus intensissima frigi-
ditate. Ceterum quo ab internis etiam partibus ad
 externas calor & vitalis sanguis propellatur, intus
 exhibendæ sorbitiones ex vino ac calorificis rebus cō-
 fectæ, quib. natiuus calor, vt ignis sopitus exsuscitari
 posset; propinandum quoq; ex vino lectissimæ the-
 riacæ momentum, foris corpori applicandæ lagenæ
 stannæ aut fictiles aqua calida oppletæ, in qua her-
 bæ incoctæ sint, quæ sudorē eliciunt, ac corporis spi-
 ramenta relaxant, vt sunt fœniculus, apium palustre,
 ligusticum, olusatrum, & smitnium, lauri folia, me-
 lissa, angelica, ruta, origanum, satureia, &c. q̃ ipsum
 etiam in peste factitare soleo, quo à corde omni vi-
 rus & contagio discutiatur. Quod si quis à naufragio
 in littus eiectus, præter membra artusque frigore ri-
 gentes aquam etiam marinam affatim hauserit, quæ
 vrinam affluenter prouocant illi exhibenda, & ne sal-
 sugo internas partes exulceret, potiunculam confici
 iubeo ex hordeo, ficibus, vuis passis, semine anisi, fœ-
 niculi, eiusque radice. ac rubenti cicere, addito radi-
 cis glycyrrhizæ momento: hoc enim marinæ aquæ
 ardorē atq; acrimoniam retundit, partesq; exulcera-
 tas lenit ac mitigat. Quod vero ad cibi rationem at-
 tinet, omnia salia, acida, acerba, æria euitentur: A-
 qua mellis, lactis, bubuli potus cum modico saccha-
 ri, ne coaguletur, præclare iis auxiliatur. Pitisana &

*Lagena corpori
 applicata su-
 dorem eliciunt.*

*Naufragi qua-
 ratione instau-
 randi.*

*Potio salutaris
 qui marinam
 hauserint.*

*Veterata cuti
ex aqua falsa
linimentum.*

quicquid ex hordeo conficitur vel in sorbitionis, vel pulmentarii aut cremoris modum mirifice confert. Quod si cutis foris (vt affolet) exurenti falsugine erodatur, linimenta ex recenti butyro, adipe suillo non salito, axungia anatis, anseris, gallinz, vnguento rosaceo, atque populo nigra, vulgo *Popelier*, admonenda. *Vnde exoriantur atq; emergant in homine conscientia stimuli: & an, vt affectus & animi perturbationes humoribus adscribenda: an in animo mentes, ac voluntate consistant.*

CAP. XXI.

*Conscientia
quid.*

Conscientia, hoc est, bonorum malorumque in cuiusque mente testificatio, quæ recordatione quadam actorum, recte facta approbat, vitiosa ac nequiter transacta arguit ac detestatur, omnibus à Deo infusa est. Ita pura atq; integra mens nullius sibi criminis conscia ex bene actæ vitæ recordatione emergit, perturbata autem, tumultuosa, pauida, inquieta ex sceleratæ vitæ consuetudine oritur, seseque vel inuitis profert, sic vt nonnullos in desperationem ac diffidentiam impellat, vt Cain, Saulem Regem, Iudam, alios in spem ac fiduciam consequendæ salutis erigat, vt Dauidem, Petrum, Magdalenam. Homo itaque angore quodam mentis atque animi cruciatu afficitur, si quando conscientia patratæ sceleris memoriam animo objicit, vindictæque metu terret ac concutit, quibus stimulis mens nonnunquam in Deum erecta, vt in filii prodigo contigit, resipiscit ac discussa trepidatione, tranquillitatem consequitur, sic vt mens rursus exhilarescat atque erigatur, ac diffuso per corpus sanguine, erectisque spiritibus qui paulo ante sopiti erant, color efflorescat, qui tabescente corpore, contractoque mœrore animo, extinctus erat atque ex sanguis. Cum enim se proferant vitia affectusque animi in vultu ac corporis habitu, si quando aliquid latentis occultique facinoris in mente residet, huiusmodi fere homines, oblata vel leuissima

*Conscientia
viti.*

*Timor quando
salutis ac resipiscen-
tia caus-
sa.*

occasione expallescent, tumultuantur, æstuant, con-
 tremiscunt, suspiriosi sunt, gemebundi, taciturni, su-
 spiciosi, exanimes, variisque cogitationibus distra-
 huntur, quod vt David ait peccatum iugiter animo
 obuerfetur; ita vt non pro voto aut animi senten-
 tia excuri possit, aut obliterari admissi criminis re-
 cordatio, sed subinde recrudescat ac redintegretur:
 quo spectat illa Davidis precatio, cū in tali affectu ef-
 set constitutus, atq. huiusmodi fluctibus æstuque ia-
 ctaretur: Redde mihi lætitiā salutaris tui, ac spiritu *Psal. 50.*
 principali confirma me. Tum illa cum animo suo
 expostulatio, vel potius deploratio: Quare tristis es *Psal. 41.*
 anima mea, & quare conturbas me? spera in Deo,
 quoniam adhuc confitebor illi. Rursus parta animi
 tranquillitate, discussuque mœrore: Introito anima *Psal. 4.*
 mea in requiem tuam, etenim Dominus benefecit
 tibi; dedisti lætitiā in corde. Ita si omnia nobis ali-
 ter peracta sint, quam æquitas exigit, ac praua vo-
 luntas, ipsaque in malum inclinatio alia quam intel-
 lectus concipit, mens dicat, suadet ratio, impellitur,
 postmodū excruciat animum hominis male actorum
 recordatio. Cum alii septi ac muniti conscientiz fi-
 ducia, ac mentis securæ testimonio fulti, nihil me *Conscientia fi-*
 ruant aut exhorrescant, nec ingruentibus etiam ca- *ducia quid effi-*
 ciat.
 lamitaribus, peste, bello, fame, rerumque penuria,
 persecutione, tyrannorum sæuitia deficiantur aut
 labascant: tamen si enim ea sit humanæ naturæ fra-
 gilitas, vt nemo inopinato insultu concutiat, cu-
 ius rei Christus specimen edidit iam iam immolan- *Matth. 26.*
 dus: vir tamen integer & qui propugnatore Deo ni-
 titur, impauide atque intrepide aduersus imminen-
 tes tempestates subsistit, illoq. munimento ac præsi-
 dio se fulcit ac tuetur. Sic David angustiis vndique
 circumseptus, inuictum infractumque animi robur
 periculis opponit. Spiritu siquidem potenti fultus
 ac vallatus, confidentius loquitur: Etiam si constiterit *Tsal. 16.*

Cap. 19.

Proverb. 12.

Lex natura
quid.

Rom. 2.

Conscientia spe-
ciem corporis
immutat.Argumentum
validum im-
mutat.

aduersus me castra, non timebit cor meum; etiam si
exsurgat aduersus me proelium, in hoc ego sperabo.
Similiter Iob: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo.
Impii vero, scelerati, fontes, nefarii, facinorosi tam-
er si septi sint ac stipati magna clientela, muniti opi-
bus, aucti latifundiis atque amplissima agrorum pos-
sessione, rerumque omnium affluentia fruuntur, car-
nificinam tamen animi percipiunt, omnia metuant
atq; exhorrescunt, ipsaq. mens conscientia scelerum
tanquam gladio; vt Sapiens ait, pungitur. Cum enim
subit animum malefici recordatio, confestim tan-
quam furis agitati, contremiscunt, pallescunt, circū-
spectant, omniaq; vel tuta riment. Est enim cuique
natura insitus delectus rerum, iudicium, boni mali-
que discrimen, impressaq; Dei notitia, quam Paulus
appellat legem, seu instinctum ductumq; naturæ, qua
ferimur ad honesta, auersamur turpia, attestante, vt
is ait, cuiusq. conscientia & cogitationibus inter se
accusantibus aut etiam excusantibus. Magna itaque
in omni vitæ actione vis & effectus conscientiz, sic
vt homo quamlibet atrociam illi impingantur, con-
stantiam tueatur, semperq. in proposito susceptoque
consilio persistat, nihil metuat, non contremiscat,
aut vllis minis concutiat, si nihil commiserit; qui
vero aliquo crimine contaminatur, aut labem ali-
quam in mente conceperit, pœnam continenter an-
te oculos versari imaginatur, paratumque interitum.
Timor enim, quo & sanguis se recondit, ac spiritus
conspiciuntur, ex peccatorum conscientia exortus,
homini mentem eripit, ac vultum totiusq. corporis
speciem immutat: ita etiam in mediis delitiis, in tri-
pudiis, in symposiis, in amplexu coniugis, carnifi-
cinam ac morsus animi experiuntur: cum vitæ inte-
gritas omnia pacata efficiat, tranquilla, placida, quie-
ta minimeq. turbulenta aut tumultuosa. Quod vnū
argumentum esse potest, mentem hominis à Deo pro-
fluxisse,

fluxisse, illius vi incitari, illius spiritu & afflatu impelli; deniq. superesse à morte animā, quæ reuolutis annis, vbi supremo iudici cū hominib. disceptare visum erit, corpus postliminio est amplexura. Mane *Conscientia quod autem atque antelucano magis elucet ac se profert diei tempore se* conscientiz vis ac stimulus, dissipatis fumis ac discusso fuliginoso vapore, qui mens ex hesternis ac pridianis vel actionibus, vel epulis, symposiis, cruditate, crapula, ingluuie, alea fuit oppressa: ita vt eo potissimum tempore subeāt animo anteaq. cogitationes, eaque in mentem recurrant, quæ detestari solet, vel improbare. Sic Propheta, Mane exaudies vocem meam, Mane adstabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Mane, mane eriget mihi aurem Dominus, De mane vigilabo ad te. Iustus tradet animam suam, vt vigilet ad Deum qui fecit illum, Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Ita euigilatis ieiunatis, impransis, abstemiis magis se ingerunt consciz mentis affectus, ac Deus diluculo aurem homini vellicat. Quis enim vino obrutis, crapula, ingluuie, ebrietate oppressis cultus adferri possit, aut salutaris vel admonitio vel afflat⁹ adhiberi? Ita noui plebsq; , quib⁹ cum identidē suboriri soleat ac repullulascere rei male actę recordatio, vino affatim se obruisse, ne obreperet animo ac tacite se insinuaret facinorum memoria; quamquam postridie malū recrudesceret, ac mentem ob cruditatem seuius infestaret. Simile enim quiddam iis euenit, quod morbo infectis, qui non detegunt, sed celant vlcera ac tumores tu. quibus scitent; quo fit vt acerbius intus dilaniari illos contingat. Ad quod exemplum allusit David, cū inquit: Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea, *Simile ab agrom tu.* dum clamare tota die: ita peccatum, terror animæ, mentis inquietudo conscientiz angustia confessionē sceleris extorsit, & tamen non induci potui vt commissum scelus confiterer, ac pœnitentia id expiari, *Locus Davidi explicatus.*

Ceterum multum momenti adferunt in permouenda mente, in excitandis sopiendisq; conscientiarum motibus, vitæ institutio, corporis habitus, insiti humores. Sic nautæ, milites, baiuli, caupones, trapezitæ, v-furarii, lenones, plerique negotiatores seu minuti mercatores non magnopere mouentur conscientiarum impulsu, ita vt eam largam sint consequuti, & qui vt laxiora ac patentiora retia, omnia transmittant, colantes culicem camelum, & vt Christus ait, deglutientes. Nonnulli solitarii, atq; vmbatili vitæ addicti, plus satis anxii sunt, ac trepidant timore, vbi nullus timor. Sic superstitiosos plusquam par est aut res exigit, conscientiarum motus agitat, nec inanem persuasionem sibi eximi patiuntur. Ita melancholici præ ceteris anxii sunt; cholericis ob humorum tenuitatem & feruorem, vilem habent conscientiam, eamque vel excutunt vel extenuant, vel obliuione obruere tentant. Sanguineis non magnopere cordi est ille animi motus, nec assurgit vlla in mentem transactæ vitæ cogitatio: quo spectat illud, Scribis contra me amaxitudines, & consumete me via peccatis adolescentiarum mearum. Quæ enim nobis in ætate iuuenili insolenter transactæ sunt, nec magnopere commouebant, ea in senectute, in morbis, in calamitatibus, ingruente clade aliqua recrudescunt ac menti, tanquam rationes expunctæ atque oblitteratæ obiciuntur: vt iis, quibus cum olim multum æris alieni conflatum sit, ac iam pridem rerum creditarum solutio animo excussa, rursus appellari incipiunt, atque vt debita refundant, iure adiguntur. Phlegmatici autem desides, ignaui, veterinosi, socordes ne cogitant quidem, quid sit conscientia, nec eorum mens aut incallescit, aut vllis stimulis excitari potest ad ea concipienda quæ salutaria sunt, vt pote immodica humiditate immergi. Impii qui in profundum sunt demersi, quique vel à verbo vel Dei cognitione alieni

cxi-

*Quibus deest
conscientia.*

*Simile à regi-
bus.*

Matth. 23.

Iob. 13.

*Iobi locus ex-
plicatus.*

*Simile elegans
ab aere alieno
oppressum.*

exsistunt, omnia contemnunt, irrident, subsannant, *Psal. 1.*
 Nonnulli intermedii palliant, excusant, tergiuerfantur, alio transferunt, quod ipsum deprecatur Dauid,
 nec in eum errorem deuolui exoptat: Non declines *Psal. 140.*
 cor meum in verba in alitiz ad excusandas excusationes in peccatis. Multa itaque conscientiz lumini offi-
 ciunt idque obumbrant, adolescentia, crapula, in-
 gluuies, intemperantia, amor, nox, deliciz, volupta-
 tes, quæ omnia pudoris ac modestiz frenum excuti-
 unt. Sic Plautus:

Nox, vinum, mulier, nihil perniciosius homini adolescentulo,
 Cui Ouidius consonat:

Nox & amor, vinumq; nihil moderabile suadent;

Amor: lib. 1.

Illæ pudore vacat; Barchus Amorq; metu.

Eieg. 6.

Siquidem consultores illi parum salutares ad dete- *Inuentus con-*
 xiora animum rapiunt, mentemq; à sanioribus consi- *scientiam no-*
 liis auertunt & si quis horum conscientiam pungat *gligis.*
 ac stimulet, si ad optima quæq; impellat atq; exhor-
 tetur, contemnunt, negligunt, irrident, cauillantur,
 omniaque obnubilant, eleuant, extenuant, ac caus-
 santur iuuentutem, ac florentes annos genialiter
 nulloque nubilo transigendos: postremo cogitationes
 tetricas ablegandas, atq; in senectutem transfe-
 rendas: ita cum rationis documenta respuant, ac con-
 scientiz dictamen cauillatione illudant, ad volu-
 ptatis amussim potius, quam ad æquitatis ac mode-
 rationis normam omnes suas cogitationes exigunt.
 Vnde apposite Salomon: Adolescentia vana, præ- *Eccles. 11.*
 ceptis temeraria, lubrica, incogitans, improvida, in- *Adolescentia*
 considerata. & quæ illam comitari solet voluptas & *consilii inops.*
 delitiz fugaces atque euanidæ, nonnunquam damno-
 sz & quæ luctuosum funestumque exitum conse-
 quantur. Quoniam autem huic ætati fere comes sit
 imperitia, incogitantia, consilii inopia, ob id minus
 perspicit quæ ipsi salutaria sunt, frugifera, fructuosa.
 Est etiam nonnullis qui in consistenti ac firmata

*Homines non
conscientia mo-
tu, sed affecti-
bus ducuntur.*

*Erroris inuete-
rati a gre exi-
stunt.*

Ioan. 16.

Act. 9.

Rom. 10.

Act. 5.

1. Ioan. 4.

Proverb. 14.

estate constituti sunt, & penes quos summa rerum publicarum, ac religionis columen consistit, aliquando errore & caligine inuoluta conscientia, ita ut plerumque non omnia exacte, atque ad amissim demerantur aut excutiant, aut adhibita in consilium ratione, iudicio, delectu rerum, Dei verbo ac spiritus diuini afflatu negotia sua perficiant, sed nonnunquam illos impellat vel affectus humanus vel principum fauor & gratificatio, quod Paulū fecitasse legimus, vel etiam stabiliendæ superstitionis inueteratæ error, & inolita vitiosa consuetudo quæ irrepfit non bonorum consensu & auctoritate, sed imperitæ plebis errore; quam tamen nemo, tanquam legem ac regulam vitæ aboleri sustinet & obsolescere; quo fit ut indelectu rerum, in boni malique discrimine, in erigenda instaurandaque ac propaganda sincera religione ac Dei cultu hallucinentur ac excutiant, prorsusque à scopo aberrant, magno conscientie detrimento. Sic Iudæis persuasum erat se obsequium præstare Deo, cum in illos sæuissent, qui Christo nomen dederant. Pari impulsu ac studio incitatus Paulus Christianis infestus erat, illosque minaciter persequabatur, zelo quidem pietatis, sed qui errore inuolutus esset, & qui ut Apostolus ait, non secundum scientiam perficeretur, hoc est, non iudicio, non ratione, non excussa cognitaque causa, ut Gamaliel fecitauit, non animaduersa cognitaque Dei voluntate, non spiritus diuini impulsu atque afflatu, quem probare vult expresso Dei verbo, atque an ex eo proficiscatur explorari: itaque erratum est indelectu religionis, non affectu & propensione pietatis, quod spiritu diuino, qui certa atque indubitata mentibus hominum ingerit, essent destituti. Sic videtur via homini iusta (ut Sapiens ait) & nouissima eius ducunt ad mortem. Cuius rei specimen nobis exhibet Paulus, ex persecutore factus prætor ac propugnator

affer.

assertorque Euangelii Christi, qui se misericordiam consecutum proficitur, quod ignorans fecerit per incredulitatem, & quo in eo ostenderet omnem clementiam Christus Iesus, ad exprimendum exemplariis, qui credituri essent in ipso, ad vitam æternam. Hæc autem de conscientia motu videbuntur fortasse, quibusdam verbosius à me amplificata, præsertim cum hoc argumentum ad sacrarum literarum professores atque Ecclesie ministros spectet, quorum interest, & munus exposcit, cuiusque mentem salubri exhortatione tranquillam ac pacatam efficere, animoque pauores eximere. Verum cum hi affectus qui ex conscientia mentis angore emergunt, valetudini officiant, ipsique spiritus atque humores vitia huic rei fomenta ministrent: Medici quoque officium est, huiusmodi perturbationes menti eximere, ut iis sublatis corpus, omnibus suis numeris inculpate subsistat. Operosum enim est atque admodum difficile corpus à sanitate collapsum restituere atque instaurare, ubi mens vitiorum ac labe conscientia contaminata est, ubi sensuum organa ac spiritus animales ac vitales sunt vitia. Nec minus molestum est viro Ecclesiastico animo medelam adferre, ubi corpus vitiosis humoribus oppletum est: Siquidem ob arctissimam vtriusque partis cognationem & consensum, animi vitia redundant in corpus, corporis vero morbi in animum mentemque transferuntur. *Animi & corporis consensus.* Exemplo sunt lymphatici, melancholici, phrenetici, amantes, delirii, ebrii, apoplectici, veternosi, paralytici, maniaci, lunatici, tum plerique alii quorum morbo si affectus ex cerebri intemperie oriuntur; quocirca capiti quod mentis sedes est, tum vtriusque partis sanitati accurate prospiciendum.

Ad quatum mensē hominī gestatio in vtero producatur partusq; tempestivus, censeri debeat. Obiter de corporis humani formatione, quove diurnum aut mensium numero factus absolvetur, ac vitalis exsistat. In qua narratione omnia tractandū accuratius, quod hinc acerba contentiones exortiantur, non solum in legitimo congressu, sed alia quamvis generali solutūq; Venero. CAP. XXII.

CVM magis subinde contentiones ac controuersie inter plerosque suboriri soleant de gestationis ac partus tempore ac queritentur nonnulli, qui sinistram opinionem de iis concipiat, quas olim vel in matrimonium, vel vitæ societate adsciuerunt, non expletum legitimū pariendi tempus, sic vt aliquando in suspicionem deueniant vel pellicatus & violata pudicitia, quodque aliis furtim corporis sui potestatem vsurpauit fecerint: non inconsulte visum est hac de re nonnulla commentari, eoque magis quod Iurisperiti, qui lites dirimūt huius rei iudicium Medicis deferant, illamque causam per illos transigendam statuunt. Sic enim Paulus Iurisconsultus lib. 19. Responsorum: Septimo, inquit, mense nasci perfectū partum iam receptum est, propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis, & ideo credendum est, eum qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est, iustum esse filium. Tractat hoc argumentum Gellius, sed hominum opinione potius, quam rei veritate, aut naturali ratione nixus, vt qui nullum certum tempus pariendi statutum existimet, idque ex Plinii auctoritate, qui decimo tertio mense quandam gestatum in vtero pronuntiat. Ceterum quod ad septimum mensē attinet, noui complures apud Belgas maritimos etiam gemellos, qui ad extremam deuetamque ætatem crudo ac viridi corpore menteque vegeta deueniunt. Quocirca futilis est, nulliusque momenti illorum persuasio, qui septimi mensis partum in absolutum, minusque vitale statuunt, & non

Iudicium de ventre inspicendo Medicis deferitur.

Digest. tit. 2. de statu hominis. Lib. 3. cap. 6. Lib. 7. cap. 5.

Septimi mensis partus vitalis.

nisi exactis nouem mensibus, infantem omnibus membrorum numeris cōsummatum, in lucem producendum. Sic exorta est nuper apud nos non levis sane velitatio; sed atrox & cruentum certamen, fūnestaq. ac luctuosa dimicatio, ob expugnatam pudicitiam cuiusdam virgunculæ, non ambigua quidem famæ aut nominis, sed cerebri imbecillis aut vacillantis, quæq; mentis iudicio minus polleret, quarum pleræq; omnium citissime labascunt minusque fortiter aut animose, vel minis, vel insidiosis blandimentis obsistunt aut obluantur, secus quam feroculæ quædam puellæ & clamoræ, q̄ se vnguibus & dentib⁹ vlciscuntur, ac strepitu insidiatorem integritatis abigunt. Acrius autem magisque acerbe in hac tragœdia incruduit disceptatio, quod pater, qui ex ea prolem sustulisse, vel concubitus extorsisse ferebatur (nam id aduersarij sunt criminati tanta acerbitate, ut illum ad cruciatus exposcerent; & tormentis explorandam rei veritatem contenderent) constanter factum pernegaret, atque nec vteri vestibula priusque aditus ingressum, aut perfregisse hymena integritatis velamen, nec prorsus intimos vteri recessus penetrasse per sacra (qui iudicijs præesse ac sacra tractare sit solitus) deierare se paratum confidenter pronunciauit; quocirca nulla ratione parer designari sustinuit, nec prolem sibi addici passus est; inter alia eo quoque innixus argumento in sui innocentiam, quod infans vix septimo mense eoque incoato potius, quam expleto in vitam productus sit, membris omnibus exacte elaboratis, præter vnguifera appendices, quod obseruamus in noni etiam mensis partu nonnunquam deesse ac desiderari, præsertim ubi grauidæ immoderatus salsamentis vtuntur, aut salem liguriunt, ut est is sexus in appetendis salis & acidis maxime procliuis. Itaque non septimi mensis partum emicere contendit, se noni, eoque sup-

Narratio contentioni de prole suscitata.

Stupri illati infanticidio.

Quando infans vngues de-

putato mensium decursu, atque observata temporis ratione, alium inquirendum patrem, qui paulo antea cum illa congressum iniuerit, eiusque consuetudine sit usus. Cum vero ex sententia Iudicum infans conspiciendus explorandusque Medicis exhiberetur, accita obstetrice, atque honestis aliquot matronis, quarum una patricia vndeuiginti liberorum parens erat, & cui non semel septimestris partus editus, nec prorsus expletum septimi mensis curriculum. Pronuntiatum est ab illis, non excussa facti causa, nec ulla habita ratione patris, hunc ne an quem alium deputent septimi mensis partum esse, qui septem & viginti septimanis in utero sit gestatus. Quod si in nonum mensem proferri potuisset, futurus erat infans magis solidis firmisque membris atque ipsa compages seu structura corporis magis compacta ac coagmentata, minusque dissoluta: erat enim os pectoris, quod velut scutum ac munimentum cordi incumbit, Belgæ *Bressplate* vocant, denique eniformis cartilago, quæ stomacho imminet, eminentior quam natura fert, nec in planum redacta, sed incurua ac turbinato mucrone, ut conspici solet pulorum gallinaceorum thorax, qui ineunte vere, ac præsertim mense Martio, excluduntur. Vngues quoque huic infanti, qui sexus feminei erat, in manibus decrant, atque extremi digitorum articulis, in quibus ex cutis musculosa vel cartilaginosa materia vngues laeuore perpoliti indurescunt, vix tenues quasdam notas & exigua vestigia exhibebant, non cornua duritie, sed mollissimæ membræ tenuitate. In pedum vero articulis nulla se proferebant vnguium indicia, quod illæ partes non tanto calore imbutæ essent, quanto manus. atque à corde caloris fonte remotiores: cum manuum articuli per brachia pectori annexa, beneficio caloris, qui à corde diffunditur, omnia conspectiora in digitis exhiberent:

Vngues vnde.

rent. Itaque Medici obseruatis multis naturalibus
caussis, solidisque rationibus fulti, nullius partis vel
fauore, vel iniuria. Ita vt patiantur reo, si auctori vi-
sum sit, constare suam innocentiam, vitæque & mo-
rum integritatem, pronuntiauerunt adstantibus iu-
dicibus, quibus ea res demandata erat ab iis, qui apud
Belgas, in aula Bruxellana Regis Hispaniarum,
vices obeunt, non noni, sed septimi mensis partum
statuendum, producta gestationis tempore per se-
ptem & viginti hebdomadas, qui partus etiam septi-
mestris censeridebet, tamen non prorsus expletus
sit: atque vna aut altera septimana desideretur, at-
que aliquot adhuc dies ad complementum restent.
In hoc autem negotio lunæ circuitus obseruari de-
bet, qui quatuor septimanis, hoc est, plus minus octo
& viginti dierum reuolutione perficitur, quo tem-
poris decursu, agitata lunæ vi sanguine, menses mu-
lieribus decurrunt, quibus defluxus, vteroque à men-
struo profluio defœcato, vt plerumque quinto die
assolet, vel septimo, si ab eo dierum numero vir foe-
minæ congregiatur, conceptum maxime naturalem
perfici contingit, adeo vt post septimi vel noni men-
sis decursum infans in vitam productus, saluberri-
mus existat, ac nullis morbis, quibus infantia expo-
sita esse solet, obnoxius. Multis enim morbis ætas
puerilis infestari solet ob sanguinem menstruum
conceptus tempore vtero in hærentem, vt sunt
ἐκάνθηκται, hoc est, eruptiones floridæ, vulgo va-
rioli & morbilli, Belgice *Maeselen ende Potkens*, aliæ-
que rubentes vel liuidæ pustulæ, quæ ex menstrua
illuue contractæ in extima corporis parte se vere
vel ætate proferunt: his accedit *ἐπιληψία*, seu
morbus comitialis & caducus, qui hinc Belgis *val-
lende sieckte* nominatur. Quem morbum, quoniam
plures differentias haberet, superstitiosa gentilitas

*Medicorum de
partu pronun-
tiatio nullius
vel fauore, vel
iniuria.*

*Luna menses
constituit in
puerperis.*

*Post menstrua
conceptus na-
turalis.*

*Epilepsia seu
morbus pueri-
li.*

olim in certos Diuos referre solet ante lucem Euangelicam mortalibus exhibitam; cum ex naturalibus causis, atque præsertim ex spumosa tenacique pituita excitetur. In ore quoque tenellæ ætati ipso ferre vitæ aditu vligo quædam palati ac faucium huiusculæ innascuntur, Alcolam Arabes, Græci ἄλκολα, Belgæ de *Spronve* vocant, Subter linguam vero Ἀγκυλόγλωσσον, vulgo Ranula, Belgice *Spanare*, quæ vel incisione, vel vngue, vel salis frictione, aut, vt ego facitare soleo, vbi ferrum metuunt oxymelite Scyllitico aboletur, ne iis addā ὀδοντίφαλον, hoc est caput tumore fungoso ac pituita turgidum, multasque alias humorum collectiones ex vitioso lacte ac menstruo sanguine constatas, quæ etiam adultam ætatem comitari solent, ac cum iam con-

Alcola quid.

Ranula quid.

Fungosum caput.

*Simile ab agri-
colatione.*

*Luna quot die-
bus cursum
perficiat.*

*Vide Galenum
de diebus de-
cretoriis.*

sanuisse visa sint, identidem recrudescere. Quocirca cum in agricultura ac fatione, tum in adeundo concubitu, excolendoque fundo muliebri ac procreandis liberis etiam ex Moysis præscripto, obseruandus est Lunæ decursus, cuius vi statis vicibus menstrua foeminis vel defluunt, vel subsistunt. Perficitur autem Lunæ ambitus emenso Zodiaco septenis vicenisque diebus, & tertia diei parte, qui dies plus minus quatuor septimanas complexi, Lunarem mensem constituunt, præsertim si id tempus eximas, quod sidus hoc occultatur, nec fit conspicuum. Siquidem triduo plus minus in coitu, hoc est, vt vulgo dicunt, in coniunctione morata inuisibilis est, quo tempore nondum in hac terrena vim suam exserit; nec ea immutare est indonea, verum vbi conspici incipit, hoc est, noua existit, cum in in orbem circinata est, hoc est, cum Soli ex aduerso opposita; plena apparet, mirificos effectus in conceptu ac plerisque aliis rebus obtinet: nam & frumenta segetesque adauget, conchyliæ implet, carnes laquearibus affixas radiis,

radiis suis in tabem resoluit, somnoq. sopitis vel diutius sub eius lumine moratis pallorem tremoremq; ac capitis grauedinē inducit, pueris epilepsiam, stuporem, paralyfin adfert, multaque alia perficit, non quod ceteros planetas potestate superet, sed vicini- *Luna fidus*
tate. Siquidem in infimo orbe collocata ac terrę pro- *terra proximū.*
xima, ortus & incrementa rerum moderatur sic, vt huius effectū post seminis conceptionem etiam fœtus in vtero materni sanguinis irrigatione augeat ac vegetetur. Totum quoque gestationis curriculum *Gestatio infan-*
sine diebus, vel mensibus, vel septimanis metiri ac *tis ad Luna*
dinumerare libeat, vt grauidæ fere supputant, ad Lu- *cursum refe-*
næ motum exigī referrique debet. Explicat autem *tenda.*
vires suas in corpore efficacius, vel quum primum cum Sole congressa illustrari incipit, aut quum in orbem conglobata, plena conspicitur: medio autem orbe diuisa, minus virium obtrinet, minime omnium quum falcata est, sensimque deficit & obscuratur. Eo enim tempore nullus in Oceano cōcursus aquarum, nulla in corporibus humanis humorum redundancia, nulla in ossibus medullarum collectio, ita vt tunc expediat tenellis corpusculis concubitu desuescere atque inducias sibi imperare. Ego autem multoties *Quando par-*
gravidis ac prægnantibus placidū facilemque partum *tus placidus.*
denunciare soleo, atque illarum mentes in optimam enitendi spem erigere, si quando Luna noua aut plena parrunire occipiunt, præsertim quum Lunæ vis, pubi incumbit, aut inguina femoraque occupat; nam si idus hoc singula membra percurrere, iisque bidnum nonnunquam tridnum insidere alias testati sumus. Quum enim circa illas partes moratur, vterus vds & lubricus promptius dehiscit ac dilatatur, ipsique infanti expeditum exitum perficit. Quod si Luna senescente atque imminuta partus inciderit, laborio- *Partus quando*
sus fere esse consuevit, magnoque conatu ac molimi *laboriosus.*
ne elidi. Hæc quoniam sæpius à me obseruata sunt,

nec à ratione aliena videntur, huic argumento ad-
 cere visum est. Ceterum quum Lunæ vires aliqua ex
 parte sumus complexi, hoc in mentem reuocare ex-
 pedit, quod paulo ante monui, etiam in excitandis
 tempestatibus, ac constituenda æris temperie nullas
 vires proferre, nisi à sole illustretur, atq; amplissimū
 illud sydus sua facie, suoq; fulgore illam irradit: quo
 efficitur, vt minimo effectu polleat, primo ipso cum
 Sole cōgressu: verum vbi tertius, aut potissime quar-
 tus dies elucescit, manifesto vel tempestatem portē-
 dat, vel serenitatem polliceatur, ita vt quartus dies
 totius mensis temperiem vel intemperiem cōstituat.
 Quos Lunæ Solisque effectus eleganter his versibus
 expreßit Virgilius, obseruata colorum varietate, quæ
 ex æris terræque exhalationibus suffundi solet:

*Prognostica ex
 Luna.*

Georg. lib. 1.

*Luna reuertentes quum primum colligit ignes:
 Si nigrum obscuro comprehenderit æra cornu,
 Maximus agricolis pelagogy parabitur imber.
 At si virgineum suffuderit ore ruborem,
 Ventus erit: vento semper rubet aurea Phæbe.
 Sin ortu in quarto (namque is certissimus auctor)
 Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:
 Totus & ille dies & qui nascentur ab illo,
 Exactum ad mensem, pluuia ventogy carebunt.*

Totidem versibus Solis potestatem complectitur, qua
 res mortaliū, ac non solum corpora, sed animos quo-
 que hominum immutat.

*De hominis procreatione utilis & iucunda narratio, in qua il-
 lustratur altera argumenti pars.*

CAP. XXIII.

Q Vum multos in naturæ rebus, præsertim quæ ad
 corporis humani structuram attinent, halluci-
 nari ac cæcutire contingat, multa que nugamenta ad-
 ferre solent de formatione fœtus, eiusque sicut, de
 gestationis tempore, & mensium decursu: atque

an.

an septimus mensis tempestiuus ad partum statui debeat, atque is sit vitalis: consulto me f. & urum sum arbitratus, si obiter hominis formationes explicare aggrediar. Est enim diuini huius opificii artificiosa constructio, omniumque membrorum, quæ vel foris se proferunt, atq; oculis conspicienda exhibent, vel intus ad singularem vsum delitescunt, elegans & concinna conformatio.

Constat autem homo ex vtriusq; sexus semine, ac primis septem diebus, confluente materno sanguine, in oui speciem coalescit ac conglobatur. Subest vero vis & facultas formatrix, diuino quodam celestiq; munere, semini, quod spiritu vitali atq; ætherio abunde imbutum, atq. vniq. perfusum effigiem formamque foetui imprimit, sic vt singula membra, totaq. corporis moles, quæ tanto mensium decursu perficitur, ac sensim indecentem speciem, decorâq. hominis figuram absoluitur, in eo consistant, & quodammodo adumbrata sint. Quod etiam obseruauit atque admiratus est Dauid rex maximus, diuinorum operum contemplator vnicus. Constituuntur autem à Medicis, qui naturam humanam intime sunt contemplati, quatuor discriminata tempora quibus hominis formatio perficitur.

Primum, quod ab inito statim congressu ample xuque mutuo seminis naturam obinet, quo tempore conceptus & genitura dicitur. Quoniam semina inter se fermentata coalescunt, vt cremor & velut lactis quidam concretio: quod ita designat Iob: Nonne sicut lac mulisti me, & sicut caseum me coagulasti? His conceptus ac seminum maris & foeminæ coalitus & conglobatio (modo ne affluxus oboritur, vt lubrico fere hiantique utero assolet) prima septimana perficitur.

Secundū formationis tempus constituitur: quum natura vterique facultas sua viribus atque insitavi.

vasa manifestam seminis mutationē efficit, adeo vt tota substantia carnea potius & sanguine aquam seminalis conspici incipiat, idque duodecimo fere aut decimo quarto ab incoato formationis die: & quamquam hæc concretio, massaque carnea sanguine æstuantia ac calido redundet, rudis tamen est & informis, nullamque membrorum figuram, nulla lineamenta exhibet; nam corporis partes præcipuæ nondum distinctam formam sunt consequutæ, quo fit vt nulla hominis species ac figura conspiciatur, sed rudimentum tantum & incoatio humani opificii, infantem effigiare condiscientis. Exemplum à figulis desumi potest (imitatur enim ars naturam) qui ex vda tenaciq; ac tractabili argilla imagunculas aliaq; testacea confingunt, primum informia atque indigesta, mox artificiosa tractatione figurata. In pictoribus tale quiddam obseruare licet, qui primum rudiori penicillo vel denique carbone aut creta susceptum opus adumbrant, Belgæ *Berwerpen* vocant: mox expoliunt vltimamque manum admouent, sic vt quæ ante horrida visa sunt, abdita, inculta, opaca, obscura, vmbrosa: mox nitida, peramœna, collustrata conspiciantur. In statuariis quoq; atq; opificibus argentariis tale quiddam imaginari licet, qui vel æs vel lignum rude & impolitum dedolant, atq; excauatum manubrio, adhibitaq; adscia poliunt, atque opus affabre cælatum exhibent. Par est ratio, profusque huic rei affinis ratio, quæ sparsa humi semine perficitur: id enim terræ gremio mollium ac reperfatum vapore sensim adolescit, atque in stirpem emergit, fructumq; profert, & semen omni illi ex parte simile. Vt itaq; terra fertilis & foecunda complexu suo semen fouet, atq; eiusdem speciei stirpem vnde prognatum est, elicit: sic uterus mulieris nisi prius effœtus sit exrecondito in ipso semine foetum effingit atque emolitur, itaque tempore, hoc est, ex-

*Similitudines
ab opificibus.*

*A pictoribus
simila.*

*Simile à sta-
tuariis.*

*De satione si-
mile.*

*Simile à terra
fecunditate.*

Et ut plurimum nouem mensibus, hominem sexu maris vel foeminae, ea qua progenitores sunt, formae ac specie in lucem producit. Ceterum ut reliquam instituti nostri partem exsequar.

Tertium statuitur construendae fabricae tempus, *Tertium.* cum euidenter & perspicue se proferunt tres illarum partes principes, Cor, ex quo arteriae emergunt, Cerebrum, ex quo ut filamenta quaedam ex colo, nervi producuntur; Hepar, ex quo venae propagantur. Quibus elaborandis ab ipso conceptus tempore ad decimum octauum primi mensis diem uteri facultas insitit atque occupata est.

Postremo autem, quod tempus ad vigesimum octauum aut trigessimum diem porrigitur, extrema membra articulatum atque exquisitè elaborata conspiciuntur, ac iam pullulascere ac palpitare foetus incipit; à quo dierum progressu, quoniam omnes artus discreti sunt, totumque opificium exactè formatum conspicitur, non amplius foetus aut embryo, hoc est, pullulans concretio, sed infans aut puer indigetari incipit. Mares autem ut plurimum trigesimo die perficiuntur: Foeminae quadragesimo secundo aut quinto. Quod autem masculi properantius absoluantur, caloris ratione id euenit, qui humorem ut mollem ceram extendit, diffundit, dilatat, suaeque vi fingit formatque. Sic calor & vigor corporis, ipsaque naturae alacritas maribus trium mensium spatio, foeminis quatuor motum accelerat: quo tempore erumpentibus etiam capillis & unguitibus, *Mares cur citius quam foemina absoluantur.* agitari infans in utero, ac calcitrare molitur: ita ut grauidae motum non obscure percipiant, ac nausea cibique fastidio infestentur, denique absurda quaedam edulia, atque à natura aliena appetant, rudera, carbones, testas, putamina: non desunt, quae crudos pisces, armosque viriles appetant. Sic noui quae spirantes, *Infans quando mouetur.*

anguillos, ac congruos dentibus attritos frustulatim deuorarent. Sunt tamen multæ patriciæ, quæ huic affectui atque enormi appetentiæ non sint obnoxia, vt quibus minimum excrementi aut vitiosi humoris in corpore aceruetur, secus quam plebeis, quæ voraces sunt, multumque sordidi humoris ac faculenti sanguinis in conceptaculis internis cogerunt, ex quibus circa tertium à conceptu mensem nausea fastidium, ructus acidus, ac præter naturam multarum rerum desiderium & auiditas excitatur. Conspectus est mihi superioribus annis Brugis ciuitate Flandiarum abortus gemellorum trimestris, sexus masculini, qui ex huiusmodi affectu, negataque re quapiam, cui grauida auide inhiabat, excussus est. Erat autem digitali aut paulo plus longitudine parique crassitudine membris omnibus exacte elaboratis, nec vlla sui parte mutilis, adeo vt se oculorum orbis nigricante pupillæ puncto signiri nares, aures, digiti discreti, umbilicus, mentula, femora, suræ, tibiæ, tali, & quibus forma pedis distinguitur, digitorum articuli perspicue se spectanda exhiberent. Cum autem infantium vterque palpitaret, atque indubitata certaue vitæ argumenta præberet, ad sacrum baptisma concursus est, quo peracto nullum amplius vitæ indicium præferebant. Cæterum quem habeat in vtero situm infans, obiter indicandum. Gestaturus in aluo materno longo à mento umbilico annexus, vt pomum petiolo suo affixum arbori, per quem venæ umbilicalis adminiculo, purissimi sanguinis scatebra alitur atque nutrimenta capeßit, non per os ac labra, quæ nondum illi vsui sunt ad edendum, vt nec podex aut vesica ad egerendum. Vena siquidem umbilicalis à matrice orta iecur diuisa eius parte, ingreditur atque in venam Portæ terminatur, à qua sanguis purissimus per vasa seminaria in vterum deriuatur, quo efficitur vt sanguis & spiritus tanquam auxiliares & succen-

Exemplum abortus gemellorum.

Situs infantis in vtero.

succenturiatz copiz continenter deorsum ferantur.
 ne quando horum aliquid desideretur. Per hos itaq;
 venarum ductus, atque arteriarum riuos, qui ex cor-
 pore materno emergentes, in vterum deferuntur,
 atq; mox vmbilico infiguntur, foetus alitur, ac facul-
 tate feminis, quod vteri calore fouetur, ac sanguine
 irrigatur, omnibus suis membris, spatio temporis
 perficitur. Infans autem in media vteri capacitae ac
 velut centro libratus sustinetur, totus in se conglo-
 batus; atque oblongo velut productu in orbem con-
 uolutus, ita vt capite paululum inclinato, mentum
 pectori, talos calcesq. natibus, manus genis oculisq.
 applicet, crura vero ac femora incuruato poplite sur-
 sum elata, imum ventrem attingant, prior aduersaq.
 corporis pars, nempe frons, nares, facies dorso ma-
 terni imminet, capiteque deorsum inclinato oculos
 ossi sacro annexum Belgæ *de Siet* vocant, in partu
 vna cum osse pubis dehiscit ac relaxatur: quo fit vt
 plerumque mares proni prodeant, aut capite nonni-
 hil in obliquum inflexo, vt facies conspici queat, foe-
 mellæ vero aduerso situ magna ex parte collocantur,
 ita vt egressu resupino, ploratuque edito cœlum ob-
 tueantur. Verum hæc non semper ordine naturæ
 procedunt, cum multi contra naturam partus eue-
 niant, ac nonnulli infantes non semper capite præ-
 uio se proferant, atq. in longum exprorecto corpore
 manibus femoribus applicatis exitum affectent, sed
 alii pedibus nonnunquam distortis vel diuaticatis,
 ostio se obuoluunt: nonnulli inflexa ceruice contor-
 toq. in obliquū capite, manib. exprorectis, ac natan-
 tiū more expansis, pronisq. humeris, pœidūt, magno
 suo & enitēris periculo. nec minori obstetricū anxie-
 tate & molestia. Quū autē omnia decenter, naturæq.
 ordine pœdūt, infans expleto gestationis curriculo
 eruptionem molitur, seseq. inclinās deorsū voluitur

*Partus contra
 naturam ordinē.*

nec enim diutius in his latebris delitescere potest, quam illi per vmbilicum alimentum suppetat, accalor cordis absq; externa respiratione possit subsistere: quocirca grandior factus, alimenti lucisq; est avidus, atq. aërem captare nititur adeo, vt ruptis membranis atque inuolucris, quibus obductus ac contra attritus munitus erat, acerrimo parturientis cruciatu in vitam producat, idque non solum obstricta minusque laxa vteri vestibula. sed quod hæc calamitas & pariendi angustia ob Adami atq; Euz lapsum à Deo inuecta sit, illique hoc onus impositum, viro quoque in non mitiorem miseræ sortem deiecto. Magna autem ex parte nono mense vterus dehiscit relaxato osse pubis, parturiente pro virili enitente, quæ quod grauat, excutere nititur, infante insitavi, ductuque naturæ erumpente: quo adiumento in partu mortuo, aut inualido mulier destituta est. Infans enim viuus atque alacer non minus quam mulier operi insistit, atque aëri inhiat, auramque captare nititur. Cæterum sunt complures qui exacto completoque nono mense in decimum deueniant, quos partu decimestres Hippocrates vocat, incoato quidem decimo mense Lunari, qui viginti octo dies perficitur, non prorsus finito. Sic Sapiens decem mensibus in vtero se confirmatum memorat, atque ex sanguine virique semine coagulatum, voluptate concubitum comitante. Pariratione qui iam expleto sexto mense (in quo partus nulla ratione vitalis existit, quod membrorum firmitas desideretur) septimum sunt ingressi, atque vel duas aut tres septimanas in eo sunt constituti; septimo mense editi dicuntur. Eadem est ratio in supputandis hebdomadibus & mensibus qui certo dierum numero terminantur, siquidem elapsa antecedente septimana vel mense, atque insequente incoata, ab hac desumitur temporis ratio illique gestatio-

*Vnde labor
parturienti.
Genes. 3.*

*Decimestris
partus.*

Sap. 7.

stationis curriculum adscribitur, atque ab eo mense, quem pręgnans ingressa est aut partus inciderit (vt assolere vel septem vel nouem Lunę cursibus) denumeratio sumitur. Par est ratio de annorum supputatione vel à Christo incarnato vel passo , itavt inscriptio obseruetur in sequentis anni, etiam primi mensis initio, obliterato neglectoque pręcedente. Quod autem septimi mensis partus vitalis existit, *Partus septimi mensis cur visubest.* Siquidem infans eo tempore insita vi ac natalis. turę ordine circumagit se ac conuoluit, locumque suum mutat, ac commodiorem caprat. Et quemad- *Simile à duobus militibus.* Dux vel angustia ac difficultate loci, vel commeatus aut rerum necessariarum inopia, exercitum alio transfert, sic tamen vt in merandis mutandisque castris miles continenter in excubiis agat, ac velut in procinctu constitutus ad omnem euentum belli, atque inopinatum impetum, insulsumque hostium erectus sit atque expeditus : ita si illo temporis momento, quo septimo mense is naturę motus cieri solet, pariendi tempus inciderit atque vltro citroque collatis viribus infans in lucem prędeat, citra omnem dubitationem vitalis est. Si *Simile ab euigilatis.* mile autem quiddam huic infanti euenit, quod non euigilatis solet, qui se in aliud latus deuoluunt, ac meliorem culcitre partem, minusque pressam captant : quibus si quid inopinati obueniat aut à re quapiam repentina interpellari contingat, quo minus se denuo in lectum deuoluant, confestim cubile deserunt, excussoque somno, tametsi aliquid noctis reliquum est, ad ea peragenda quę vrgent, ocyus se accingunt : alioqui si somno oppressis pręter opinionem aut spem aliquid euenerit, tumultuari illos contingit ac contremiscere, omniaque confuse ac nullo ordine vel aggredi vel perficere, ita vt res nec felicem, nec optatum exitum consequatur : vt in

*Simile à fru-
ctibus matu-
randis.*

*Octimestris
partus non vi-
nalis.*

*Saturnus in-
fanti grauis.*

octauo mense assolet, in quo impetrata quiete de-
nuo refocillari incipit infans, ac materno hospitio
eiusq. alimēto perfrui. Sunt quidē nonnulli septimo
mense editi, corpore flaccido, minusq. firmo, & qui
calorem natiuū languidū obtineant, sed nutritiū cu-
ra atq. industria fulti diu subsistunt, vitamq. in mul-
tos annos pferunt. Simile enim quiddam iis euenit,
q̃ pomis aliisq. fructib. arboreis, qui præmature vel
decidunt vel decerpuntur, quos arboratores, qui ex
his quæstū venantur, recondunt stramentisq. fouēt,
ac paleis obruunt, quo tempestiue maturi escant, atq.
esui reddantur idonei. Siquidē huiusmodi infantes
opera studioq. matrum aut quib. alendi cōmittun-
tur, vires concipiunt, atq. adhibitis fomentis robur
consequuntur: quo subsidio vitam in multos annos
progant: quod nulla ratione obtinetur in octimestri
partu, qui rarissime vitalis esse solet, q̃ sedatus sopi-
tusq. sit motus ille naturæ & agitatio, quæ ex certa
causâ excitari consuevit, septimo mense cum à ma-
tre, tum ab infante: quocirca ab inquietudine septi-
mi mensis lassus, vires colligere incipit, atq. ad præfi-
xum gestationis tempus in materno gremio refour-
ri. Quo fit, vt si oborta aliqua vel intemperie vel per-
turbatione, infantem sedib⁹ statuisq. suis exturbari
contingat, lethale existat ppter causam extraneam
atq. à naturæ ordine alienam, quam etiam Saturnus
sidus ferale & noxium exasperat, suaq. frigiditate in-
fanti vires deiicit, quamobrem ad nouum mensem
in sua statione consistere salutare est, quo vires colli-
gat, iustumque robur assequatur. Quum autem no-
vus mensis aduentare incipit, infans alimenti inopia
subsidit ac deorsum deuoluitur, vterique vestibula
primosq. in lucē aditus persequitur, atq. exitum af-
fectat nonnunquam in ipso pariendi calore, ac festi-
natione, impetu quodam per lubrica labitur, ac de-
hiscente vterō, nullo obstetricis adminiculo, dicto
citius

citius (vt pomū maturū leui attraſtu) decidit. Quod
 iis potiffime vſuuenit, quibus vterus ampliffime dila-
 tatur, atque infans omnia cumulate eſt conſecutus,
 ſu ſq; viribus abunde inſtructus. Nam quæ ſtrictioris
 ſunt, infantemque geſtant valetudinarium vel imbe-
 cillē difficulter enituntur, ac laborioſo conatu ſum-
 moq; molimine partum excludunt. Ex hac preſſura
 atq; enitendi difficultate deſumit appoſitiſſimam ſi-
 militudinem Seruator, ſuosq; animat atq; vnice ſola-
 tur, ne animo deficiant ac labascent ob calamitates
 ac clades illis Euangelij cauſa inferendas, cū exem-
 plo parturientis, mœror in effuſam ſolidamq; lætitiā
 ac ſubitum gaudium ſit commutandus: itaq; pericu-
 lum imminere indicat, anxietatē, triſtitiam trepida-
 tionem, ſed hæc omnia conſeſtim exorto inopinato
 gaudio, ac ſuauiſſima ſpiritus paracleti conſolatione
 diſcuſſum iri. Impiis autem minatur paſſim Deus, ac
 deſumto ex partu exemplo, inexpectatum ac repen-
 tinum interitum imminere denuntiat. Sic n. illorum
 mentibus apud Eſaiam terrorē incutit: Vlulate quo-
 niam prope eſt Domini dies, quaſi vaſtitas: virorū cor
 tabeſcet & manus diſſoluentur, terrores, cruciatus, &
 dolores illorū animos occupabunt, & vexationibus
 correpti, parturientiū ritu dolebunt & ingemiſcent.
 Hieremias quoque quum Iſraëlitas in ſummo luſtu
 atq; extrema calamitate cōſtitutos deſcribit. Vocem,
 inquit, audio quaſi parturientis anguſtias & crucia-
 tus primo partu enitentiſ, qui fere inſuetis acerrimus
 eſſe ſolet, quod nunquam tale quiddam inciderit, aut
 huiuſmodi laborem ſint perpeſſi. Sic etiam regibus
 Deus formidabilis eſt & tremendus, quum aduer-
 ſum illum criſtas erigunt, vt apud eundem Prophe-
 tam de Ioachimo rege Iuda refertur, quem in eas an-
 guſtias coniecit, vt dolorem & anxietatem perpeſſus
 ſit, qualis conſpicitur dolor parturientis. Militum
 quoque Moabitarum, animis (tamenti hoc genus

*Morale à par-
 tui anguſtia.*

*Ex partu &
 partiente exem-
 pla.*

Cap. 3.

Cap. 4.

Cap. 3.

Hier. 48.

Cap. 26.

*Esaiæ locus explicatus.**Afflictio religiosos facit.*

1. Theff. 4.

hominum ferox sit & impavidum) eam trepidationem ac pauorem iniecit: qualis est animus parturientis foeminae; quæ dissoluitur ac liquefcit, nisi adstantium solatio fulciatur, nisi matronarum subsidio subleuetur. Est autem apud Esaiam elegans cum primis ac consolatoria concio, ornata exultaque insigni comparatione: Propheta siquidem illos, qui afflicti ac castigati resipiscunt, ductiq; pœnitentia ad Deum confugiunt parturienti comparat, quæ in angustia constituta atque enitendi difficultate non sine vitæ discrimine oppressa, adstantium opem implorat, ac dimotis vndiquaque oculis, suspiriis, gemituque ac lamentis, subsidium ac solamen expolcit. Sic enim concionis huius seriem prosequitur, vt obiter quædam delibem: In semita iudiciorum tuorum sustinuimus te Domine, & memorabile tuum in desiderio animæ nostræ. Anima mea desiderauit te in nocte, sed in spiritu meo, & præcordiis meis, de mane vigilabo ad te. Quo testatur, se inniti Domino, ingruente calamitate & admotis flagellis, in eoque spem fixam habere atque oculos intentos, denique memoriam Dei impressam esse animo suo, totaque mente atq; animo inuigilare mandatis illius, ac nullo non tempore meditari in salutari illius doctrina, nō solum media luce, sed in tempesta etiā concubiaque nocte, atque antelucanis horis. Quid autem obliuiosos ad hunc mentis feruorem impulit, ac tam solidā fiduciam extorsit, mox subiicit: Domine, inquit, in angustia & tribulatione rebusque aduersis ac deploratis nominis tui maiestas & amplitudo in mentem venit, cuique subit memoria ac recordatio: res afflicta ac desperata tacito tuæ diuinitatis afflatu atque impulsu ad resipiscenciam nos pertrahunt. Sicut quæ concepit, quum instat tempus partus, clamat & vociferatur; ita facti sumus coram te Domine. Paulus quoque socordes atque oscitantes ad excubias ad

vigi-

vigilandi industriam exstimulat atq; parturientis exemplo in Dei aduentū expeditos paratosq; esse vult, ^{2. Pet. 3.} irruit enim vt fur & nocturnus oppressor, dies illius, ^{Apoc. 3. 16.} & tanquam dolor repentinus parturientis. Hæc studiose lector, quoniam non prorsus ab instituto aliena sunt, visum est adiicere, quo quisque ex iis aliqua vitæ documenta desumat, ac consideret quam luculentas appositasq. similitudines sacri vates suis concionibus accommodent, ex notissimis naturæ rebus depromtas, quod eo obseruant studiosius, quo auditorum animis efficacius influant, ac concepto emendatioris vitæ proposito, alacri promptaque voluntate ad frugem, Deique cultum se conferant.

Quoto ætatis anno puellæ pubescentibus concubitus desiderium excitetur: & conceptui officiantur idonea. Rursus quando pronectioribus fecunditas desinat, ac desinentibus menstrui uterui steriles fiat. In qua narratione virilium quoque natura conditio excutitur.

CAP. XXIV.

Quo optime consulant pudicitiz virginum suarum progenitores, illorum interest curiose obseruare, quando expediet aut sit tempestiuum ex se progenitas, aut quarum iis cura incumbit, elocare ac coniugio destinare. Est enim is sexus fragilis ac sollicitantibus vndique ad defectionem procis, ad ruinam procliuis. Multis autem argumentis huius rei propensio ac naturæ puellaris inclinatio deprehendi potest: Siquidem, pubescente corpore, ac profluentibus statim tempore mensibus, vt assolet decimo-quarto aut quinto ætatis anno, aliis ferius, aliis maturius pro cuiusque habitu & constitutione, semen *Virgo captem* augefcit, ac sanguis qui non amplius in corporis augmentum assumitur redundans, rei Veneris imaginationem menti infert, quocirca in ætate nubili constitutz se comunt ac poliunt, oculosque ac genas non

*Virgines matu-
rius elocanda.*

solum speculo, sed iuuenibus continenter obijciunt, seseq; spectandas exhibent: adeo vt à procis demulceri tractarique cupiant, ac blandius appellari, oculis eius rei causa in obliquum detortis, atq; in amafios suauiter coniectis, quæ res efficit, vt oborta tenrigine, atq; intimarum partium titillatione, prurire viriq; incipiant, atq; impotentius ad concubitum incitari, eoq; fit vt plerūq; excusso pudore, nec obseruata voluntate parentū, qui aliquando tardi sunt & difficiles in conferenda dote, aut ægre illas ab se diuelli patiūtur, vltro se procis offerant, subiiciantq; magna cum

*Virgines fragi-
les.*

*Prouerbiū de
virginibus.*

pudicitia iactura, tum totius prosapia infamia & dedecore. Vnde nostratibus prouerbiū iactatur: *Peticulosa merx virgo nubilis maturaque viro, Rype dochters, zorghelicke ende broosche VVaere. Quamquam* q̄ ad continentia attinet, virginum q̄ viduarum conditio Belgis commendatur. Tale enim spargitur de iis dictum, Virgines in amore stabiles & sedatae mentis: Viduae tumultuosae, lubricae, instabiles, inquietae nec vnius mentis aut sententiae. *De machden hebben eenen zin: de VVetruen hebben den Düuel in*, ob degustatas, opinor, rei Venereae illecebras, quas animo conceptas auidius expetunt, q̄ virgines quibus nunq̄ illae voluptates delibatae sunt, ipsiusq; Genialis thori sunt expertes & ignaræ. Ceterum quū virgines decimoquarto ætatis anno aut paulo serius aliquod specimen edant maturitatis, defluentibus iam menstruis conceptioni aptae efficiuntur, quæ vis illis porrigitur ad annum vsque quadragesimum quartum, nonnullis quæ valido sunt corpore & vegeto, ad quinquagesimum quintum fecunditas producitur, vt in nostratib⁹ aliquando obseruaui. Scio equidem fluxum menstruum in nonnullis boni habitus vltius proferri, verum id rarum est, nec semper ex naturali causa humor ille excrementitius profluit. Quocirca explodenda illorum sententia, qui existimant, vt muliebris profluuii

*Mulier quando
primum faciū-
da efficitur.*

*Mulier quā-
do menses desi-
nunt.*

ira.

ita conceptus indefinitum esse terminum, nec stata his rebus fixa; tempora posse assignari. Quanquam enim nonnullæ anno sexagesimo huic fluxui sint obnoxia, non tamen ex naturali causa is prouenit, sed ex affectu aliquo contra naturam oborto, qui etiam partum excutit. Siquidem ira, indignatione, exa-
 descentia, subitaque atque inopinata consternatione dehiscere contingit conceptacula, ac meatus referari, sic violento humorum concursu tale quiddam prolui contingit, plerisque ex casu & ruina conuulsis venarum fibris. Quum autem magna ex parte mulieribus circa annum quadragesimum quintum, aut *Anicula na iuuenibus se addicant.* ad summum quinquagesimum menses subsistant, ac nulla ex harum congressu soboles sperari possit, præter naturæ rationem faciunt, quæ se iuuenibus in matrimonium addicunt, aut viri, qui tales aniculas pecuniarum auiditate ambiunt, aut in coniugium adsciscunt. Frustra enim vtrinq; opera infumitur non secus quàm si ieiuno, sterili, arido, ac strigoso agro generosum semen committatur. Tolerabilius est, si senex succulentus ac vegetus cruda, viridique ætate se iuenculæ addicat. Nam ex ea societate aliquod sperari potest posteritatis oblectamentum: cum vir nunquam tam effœtus tamq; exhaustus, & exoletus censeretur quin prolem excitare possit. Ceterum quæ *Vir quousque fecundus.* sit viri natura, & quousq; se proferat vis procreandæ prolis, obiter indicandum. Cum autem adolescentibus plurimum calidi sit innati, vt Hippocrates ait, circa ætatis annum 16. aut plus paulo aliquid virilis roboris concipiunt, abditæque partes pubescere ac mentum decora decentique lanugine exornari incipiunt, quæ naturæ vis atq; ardor propagandæ sobolis indies magis magisque augefcit, atque incrementa concipit vsque ad annum 45. aut quinquagesimum, atque in os definit. Tunc enim magna ex parte flaccescere virile robur & semen infœcundum effici.

incipit, extinctis spiritibus naturalibus, & arescentibus humoribus, ex quibus caloris beneficio semen confici solet. Sunt quidam nonnulli validi robustique senes, quibus adolescentia continenter ac moderate transacta est, qui ad septuagesimum annum fœcundi sunt, & in peragendo concubitu viriliter subsistunt, quorum multa exempla Brabanti, Gorhi & Sueci suppeditant. Sic enarrantē audiuius, Nauclerum quendam fide dignum, quum Stocholmiz negotiaretur, imperante Gustavo patre inuidissimi Regis Sueciæ Erici, qui nunc rerum potitur, se accitū regis interfuisse nuptiis viri cuiusdam centum annorum, qui in matrimonium asciauerat triginta annorum sponsam, ex qua complures illum sustulisse liberos indubitata fide memorabat: erat enim vir (ut sunt in ea regione plurimi) adeo cruda viridique senecta, ut vix impleuisse annum quinquagesimum videretur. Apud Tungros quoque, atque in Campania Brabantica, vbi mira aëris clementia, & gens temperans & frugalis, inauditum non est, sed propemodum vulgare, octoginta annorum viros virgines non admodum annos in coniugii societatem adsciscere, atque ex iis proles excitare. Quocirca annorum numerus viro nihil officit ad procreandos liberos, nisi prorsus ætatis iuuenilis incontinentia exhaustus sit vigor, ac genitales partes efflorescunt emarcuerint. Vnde Belgæ in exoletos, atque intempestiue Venere fractos prouerbio ludunt, *Vroeck hengst, vroeck ghuyde*, à caballis admissariis desumpta comparatione, qui si vel frequentius vel maturius equas incant, citissime consenescent, nec ullis muniis bellicis accommodari possunt. Quid autem discriminis sit inter viros & mulieres, & vel causæ vel rationis subsit, quod mulier citius sterilescat quam vir, ac profundere semen desinat, si quis forte requirat, calorem natium designo, quo vir præcipue pollet.

Siquē

Rei gesta narratio.

Brabantianofsi.

Proverbium in exoletos.

Simile à caballis exhaustis.

Vir calidior fœmina.

Siquidem quum mulier virum humoris copia vincat, vt menses indicant, & corporis mollities, tū vir in Nam insito calore superat: Calor autem pręcipuus est, qui humores concoquit, atq. in foeminis substantiam immutat, cuius alimento destituta foemina, pinguescit quidem ætatis accessu, ac sterilitatem cōsequitur, secus quam vir, cui calore liquefcit pinguedo, ac dissolūuntur humores, verum eius beneficio in semen elaborantur. Huic rei etiam adscribo, quod mulier minus virium obtineat; minus prudentiæ & consilij, minusque ratione polleat, nec ea sit dextertate in rebus gerendis quam vir.

Qui potissimum alii ab aliis morborum contagia concipiant.

Et quæ ratione efficitur, vt infantes conualescant exhibitu nutrici medicamenti. CAP. XXV.

QUum morbi contagiosi obuios quosq. inficiant, tum in nullos se citius diffundunt, quā quorum natura multum inter se habet affinitatis: vt sunt parentes & liberi soroꝛes, frātres, consanguinei, quibus fere vltro citroq; periculū imminet, ac labes adspargitur. Et quo quisque sanguine coniunctior, ac magis propinquus, eo celerius ab altero malum cōcipit, propter sympathiam, hoc est, naturę cognationem atque spirituum & humorum consensum. Quocirca grassante peste, ac sauientibus passim morbis popularibus, denunciare soleo sanguine propinquis, vt abstant; pauloque remotius ab ægroto se subducant ne pestifero halitu infici contingat, qui notos potius & consanguineos, quam externos ignotosque corripit, tameti reliqui qui adstant, à periculo non sint immunes. Par est ratio de nutrice; pueroque vbēribus inhiante: ægotante enim nutrice tota vis morbi in infantem deuoluitur, ipsa que nutrix subleuatur ac malū discutit. Quum enim morbi vis per venas sanguinis conceptacula diffunditur, atque ex ipso sanguine exacta confici atque elaborari lac soleat, in

*Pueri morbidi
nutrices inficiunt.*

fans impurum minusque syncerum alimentum elicit. Quo fit ut tota vis morbi in infantem decumbat, quod sanguis, qui lactis substantia est, sit infectus, ac febrili qualitate imbutus. Quæ circa confectum ab lactandi, ne quid morbi contrahant ac vitioso succo inficiantur. Mulieres quoque nutrices nonnunquam à lactente puero morbos contrahunt, sed qui non sint tam exitiales, quoniam non tanta vis mali aut contagio ab infantibus promanat, quam à nutricula, cui sanguis magis feruet, & plus putredinis concipit. In discudiendis autem puerorum morbis (quoniam ea ætas medicamenta respuit atque auersatur) eo vtor strategemate & actu, ut nutricibus ea præscribam atque ebibenda offeram, statim enim diffusa per sanguinem (ex quo lac conficitur) medicamenti vis, vbera subit, ac lac illius qualitate imbuunt, ita si purgatrix sit medicina, puero aluum soluit: si adstrictionis particeps, eundem sistit & cohibet. Similiter si tussicula infestentur atque anhelosi sint natura, quæ pectus dilant ac pituitam abstergunt, exhiberi curo, nempe hyssopum, marubium, iridis radicem, inulam, glycyrrhizam, ficus, scatureiam. Nonnunquam medicamenta quæ infantia exigit, linteolo aut sindoni includi inuoluique iubeo, eorumque dilutum (infusionem triuiales vocant) offerri, præsertim ubi ea ætas bibere est edocta, ac pocula ori ad mouere adsueta, itaque pueros teneriores, seniculos, prægnantes, puerperas, valetudinarias, atque ex parienti labore afflictas. arte tractare meditor, ut exigit cuiusque corporis conditio & natura morbi exposcit, sic ut semper menti obuersetur illud Hippocratis: Multa danda esse ætati, regioni, consuetudini. Et quemadmodum nautæ pro aëris tempestate, vel auræ temperie vel intemperie vela nunc complicant, nunc dilatant atque extendunt, ac clauem modo huc, mo-

Aphor. 17.

do illuc detorquent: vt coriarij calceos pedibus accommodant: sartores vestes membris aptant: vt nutrices pueris pro ætatis infantia mansum in os inferunt, non solido cibo illos inserciunt, vt Præceptores adolescentium ingenia tractant, ac primum elementis mox solida doctrina imbuunt, quod etiam Paulum studiose obseruasse legimus in tradendis fidei nostræ mysteriis, in erudiendis Corinthijs, qui quum non essent sublimioris doctrinæ capaces, vel vt adhuc infantes lacte aluit, hoc est, sermonem suum deiecit ad illorum captum & imbecillitatem: ita exercitatus peritusque Medicus singulos tractat pro naturæ suæ conditione; eaque offert quæ proficiunt: nec minima sui parte officiant. Huiusmodi autem rationibus & exemplis obturare os soleo sciolis quibusdam, qui non sustinent aliquid medelæ adferri infantibus, senibus, puerperis, & quibus ex parte vires deiectæ sunt, quorum nemo non summa cura fulciri debet, ac commoda victus ratione, vsuque medicamentorum salubri ac minime noxiæ in pristinum statum reduci. Sic non veritus sum puerperis triduo etiam à partu angina aut pleuritide correptis venam incidere, atque exhibita potione pectorali sputum promouere. Circa prægnantes quoque si quando acuto morbo corripiantur, magna adhibetur consideratio, ne vel ipsa, vel foetus periclitetur: si res venæ sectionem vel purgationem postularet, illam moliri studeo, iuxta Hippocratem, à quarto mense vsque ad septimum, idque in supernis brachij partibus, nulla ratione circa pedes, femora aut talos seu malleolos, quibus ne cucurbitula quidem admoueri debent, ne abortus periculum immineat. Impuberibus etiam peste correptis, aut acuto morbo oppressis, salutaria remedia mature adhiberi curo, atque omnibus modis vitæ fontem communiri, & vim morbi à principio parte amoliri.

*Similia at-
que ex rebus
vulgatis.*

1. Cor. 5.

*Lib. 1. Aphor.
4.*

Obiter in huiusmodi tenellis corporibus accurate vires fouendæ morbusq; deiiciendus. Mala est enim Medicina vbi aliquid naturæ petit. Quocirca Medicus aut profit, aut ne noceat, imo omnibus modis prædesse studeat ratione artis; quod facile consequetur, si omnia recte ratione, atque ex artis præscripto exsequatur.

De pelle seu plumosa tegmina vulturû, quod mira vi pollet in corroborando ventriculo, atq; excitanda cibi auaritate. paulo efficacius quam zinziber, cuius natura quoque hic exprimitur non cuius obseruata.

CAP. XXVI.

Vulturû natura.

QUum multa sunt, quæ foris admota ventriculo robur adferant, ac concoctioni adminiculentur, tum nihil efficacius aut magis præsentaneum, quam vulturis tegmen vel detracta pellis, ceterarû pellium modo subacta ac concussione complanata. Est autem hæc ales, vt miluus rapacissima atque inexplibilis edacitatis, ita vt hanc Belgæ ab inhiandis cadaueribus, & q; semper famelica prædam venetur Ghier vocant, à cuius natura auaros, & qui habendi cupiditate sunt inflâmati, Ghierich nominant, Latine Vulturinos. Quî aut eius sit conditionis, ac naturæ hæc auis, vt omnia auide apperat, & inoffense consumat, tegmini eius ac vis infusa est, vt ventriculum humanum fulciar ac fastidioso nauseantio; stomacho vires appetendi & cōsequendi cibi conferat, quin. & alui profluvium cohibet & vomitum compescit, sed diuerso modo ventriculo applicatum. Hoc enim experimēto comprobatû habeo, vt si quis tegmen è corpore alitis exemptum, arteq; pellicea concinne elaboratû, subactumq; flaccido ac languenti ventriculo admoueat, fluxum sistere, ac leuitati intestinorum auxiliari, præsertim si eo situ applicetur, vt plumosa pilorum congeries deorsum spectet: quemadmodum in suffultis vestib; secundo, vt ita dicam, flumine, pelles palma demul-

ceri

ceri solent: confortat enim fouetq. calorifica vi, & astringendi ratione facultates seu potentias natura-<sup>Potentia natura-
les quatuor.</sup> les, quibus alimenta attrahi contingit, retineri, concoqui, & expelli tres quoque ventriculi tunicas nervosas, & totidē fibras, Rectas, vt Galeno placet, quæ attrahendi munere funguntur; Obliquas, quæ retinendi vi pollent; Transuersas, quæ concocta foras propellunt, corroborat, vtq. suo officio perfunguntur, efficit. Ceterum tegmen id contrario aduersoq. situ collocatum acumine piloso sursum exporrecto, atq. in sublime nitente, vomitum compescit, deorsum detrahis stomachi musculis, quibus cibum amplectitur & retinet. In huiusmodi autē affectib. quibus vel supernæ vel infernæ partes infestari solent, non dissimile quiddam moliri soleo. Sic in vomitu os ventriculi inungi iubeo, deorsum producta manu versus umbilicum; In fluxu vero alui à pede sursum reducta palma: quod ipsum etiam facitare soleo, si quando mulier vteri affectibus est obnoxia. Sic in matricis, vt vocant, strangulatione, qua suffocari videtur foemina vaporibus sursum delatis, vel venam circa talos incidi iubeo, vel coxis cucurbitulas affigi, omniaque auerti ac deorsum ferri curo, vel iniecto clystere, aut ano subditis balanis, seu vt vulgo vocant, suppositorijs. In procidentia vero vteri, vbi omnia deorsum feruntur, tanquam resoluta corporis compage supernas partes ligamentis adstringi, vberibus cucurbitulas affigi, vel venam humerariam pertundi iubeo, quo omnia in contrarium reuellantur. Inrus quoque in iam memoratis affectibus exhiberi possunt, quæ morbi conditio exigit. Sic flaccido & nauseanti ventriculo, vel vbi minimum cibi appetit, aut agre assumpta alimenta concoquit præter vinnam aliquot generosa & calorifica, vt sunt Hispanica & Cretica, Zinziberis radix succosa, melle condita, *Green ginger gheensfit*, Belgæ vocant, præ-

*Zinziberis esse.
Am.*

clare concoctioni auxiliatur, ac flatus ex cruditate & humoribus pituitosis contractos discutit. Quocirca & oculorum caligines ex densis crassisque humoribus è stomacho sursum delatis natos dispellit. Nonnullis hanc in obsoniis & condimentis præscribo, præsertim vliginoso vdoq; stomacho obnoxiiis, aliis qui ex zythi vel cerevisiæ immodica potione, dolore vel grauitate ventriculi, crebrisque ructibus infestantur, aliquot ramenta cum momento salis deuoranda præcipio. Dicit enim vix queat quantopere inflationes & tormenta mitiget Accendit quidem vritque primo gustu hæc radix linguam, verum nullam sitim excitat, sed quum saliuam & pituitosum vndique humorem è capite, faucibus, stomacho eliciat, linguam vdam præstat, ac saliali humore fluitantem, eoq; fit vt nulla vel siti vel siccitate eos afficiat,

*Zinziber sitim
non excitat.*

Quocirca magno commodo septentrionales
Belgæ huius radicis vsu ventricu-
lum fulciunt.

De occultis natura miraculis FINIS.

LEVI-

LEVINI LEMNII

LEVINI LEMNII

MEDICI ZIRIZÆI PARÆNE-

sis, siue Exhortatio ad vitam optime instituen-
dam, summis pariter atque infimis salubris cum
primis & frugifera, siue corporis, siue ani-
mi incolumitati prospectum cu-
pient.

*In Deum per Christum potissime descendens oculos mentem que
erigendam.*

CAPVT I.

Quisquis salutis suæ est auidus, sibi que opti- *Vnde petenda*
me consultum cupit, atque in hac vitæ sta- *salus.*
tione iis excubiis aduersus imminentes cas-
sus, & quæ singulis momentis ingruunt in-
commoda, intrepide atque inconcussè sub-
sistere exoptat: in Deum Opt. Max. ac cœlestem Pa- *Deus fons bo-*
trem per Christum defigat oculos, atque mentem. *norm.*
quæ ab hoc vberissimo fonte dimanauit, continenter
habeat erectam, nec alio respectet, aut consecretur:
salutis præsidia, sed huic vni fidat atque innitatur, il-
lum colat, veneretur, suspiciat, ac salutaria quæque
Mediatoris fiducia ab illo deposcat. Deinde sedulo
excutiat atque attente secum ipse meditetur quanta *Magnificencia*
Deus erga genus humanum, vsus sit munificentia, *Dei erga homi-*
quibus ornamentis ac naturæ dotibus hominem in- *nes.*
struxerit, qua illustrauerit, dignitate & amplitudine,
in quod decus & honorem opificium hoc è terra con-
flatum euexerit.

Quanta homini contulit rerum opifex Deus.

CAP. II.

Quam forma atq; externa corporis humani spe. *Duplex homi-*
cies, cella illa, quidem & erecta in cœlum, quo nūc effigias:

Genes. 2.

*Homo Dei si-
milactum.*

2. Cor. 3.

*Quid hominē
a beluis secer-
nit.*

*Loquela singu-
lare Dei donū.*

*Gratitudinem
Deus exigit.
Psal. 15.*

eondiscat ad suam originem directos habere oculos, prae cæteris animantibus spectabilis sit atque artificiose decenterq; expressa, tum internæ effigies illum mitifice exornat, quod ad imaginem ac similitudinem Dei sit conformatus, hoc est repræsentet ac referat opificis sui essentiam, atque ad eius naturam proxime accedat. Quæ vis excellens ac diuinitus infusa tota in anima ac mente consistit, ex archetypo ac diuinitatis sacrario depremta, quo diuino munere consequitur homo, ut ratione, iudicio, intelligentia imbutus, doctrinæ cœlestis efficiatur capax, conceptaq; Dei notitia, ac fidei lumine illi uniat, ac totus in illum transformetur. Præter alias autem insignes prærogatiuas, hoc in primis consequutus est homo, ut quum Deus cetera animantia ἀλογα finxerit, hoc est, muta ac sermonis vocisque usu destituta, illi loquendi munus indulget, quo communicare aliis sensa mentis, atque animi conceptus possit indicare, & quod omnium est maximum, Deoque gratissimum, ut conditorem, cuius notitiam per fidem mente conceperit, voce celebret, summisque laudibus prosequatur. Hac enim ratione non solum illustratur nominis illius maiestas & amplitudo, sed etiam pro ingenii humani modulo, nonnulla rependitur accepti beneficii gratia, ac profertur erga tam munificum patrem grati propensique animi testificatio. Quum autem Deus bonorum nostrorum non egeat, nihil aliud à nobis exigit, quam amorem & gratitudinem.

Deo nihil homine carius, omniaque in eius usum creata.

CAP. III.

*Deus erga ho-
minem mire
afficitur.*

Quum autem Deus vnice afficiatur erga hominem, atq; huius animū mentemq; in qua elucet eius, diuinitas, multis magisque ornamentis illustrauit,

tum

tum etiam externis donis atque amplissima possessione rerum quas natura Dei ministra affatim profundit, cumulate illum instruxit, illique totius vniuersitatis præfecturam ac principatum attribuit etiam infimo cuique cerdoni ac plebeio, qui non minus fruitur creatoris munificentia, totiusque mundi amœnitate spectabili cum primis ac visenda, quam Regum quiuis copiis opibusque affluens; ita ut in hoc spatiosissimo orbis theatro versetur non ut exterius quidam & inquilinus, qui à mundanarum rerum possessione sit alienus; sed ut *ἡγεμονοποιῆται*, hoc est, mundi huius ciuis ac municipalis, omniumque rerum quas terra complectitur dominus. In illius enim usum, commoditatem, obsequium omnia cetera sunt, quæcunque cœli ambitu, terræque ac maris complexu continentur, quo ij versibus David operum Dei admirator vnicus testatur:

Omnia in vsum hominis condita.

Homo mundi præfectus.

Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum per vniuersam terram? *psalm. 8.*

Quoniam exaltata est magnificentia tua supra cœlos.

Quid est homo, quod eius sis memor, aut filius hominis, quod eius rationem habeas?

Minuisti illum paulum à Deo vel Angelis: gloria & honore coronasti illum, & præfecisti eum operibus manuum tuarum.

Omnia subiecisti pedibus eius, &c.

Quibus verbis commonstrat, quanti æstimet Deus *Rom. 8.* post Christum hominem, quantaque sit apud illum eius existimatio, cui naturæ vniuersas subseruiat, ac sit obsequiosa, adeo ut non solum res omnes creatæ commodis vsibusque eius sint expositæ, sed Christus

etiam huius causâ se morti subiecerit, cuius fauore ac meritis pater omnia nobis affluenter donat.

Quanta esse debeat hominis erga Deum gratitudo.

CAP. IV.

*Hominis recon-
ciliatio.*

Ephes. 2.

Tit. 3.

1. Tim. 1.

*Deo vita no-
stra approban-
da.*

Illud autem præcipue hominis erga Deum non vul-
garem amorem ac venerationem excitare debet,
quod cum à Deo esset alienatus: atque ob violatum
eius præceptum, in sempiternam mortem deiectus,
parer coelestis, singulari Christi fauore ac meritis, in-
gratiam receperit: Christus siquidem humanæ eladis
miseris, hominem suo sanguine expiatum, patri re-
conciliauit, ac denicta morte, excussa que sæuissimi
hostis tyrannide, cui erat obstrictus, & velut obzra-
tus in libertatem postliminio asseruit: atque in regni
coelestis hereditatem restituit, sic vt teste Paulo, non
amplius simus alienigenæ atque hospites Dei, sed
cives & heredes, denique amici ac domestici eius,
super Apostolorum ac Prophetarum fundamentum
extructi summo angulari lapide IESU CHRISTO,
per quem accessum aditumque habemus in vno spi-
ritu ad Patrem. Quocirca cum quisque nostrum salu-
taris doctrinæ adminiculo per fidem ad lauacrum re-
generationis Christo sit insitus, atque, vt Paulus ait,
per renouationem Spiritus sancti, quem effudit in
nos conuolente, gratiam & hereditatem consecutus:
par est, ipsaque salutis nostræ instauratio exposcit, vt
omni spe ac fiducia in tam munificum patrem, eiusq;
filium Iesum Christum, qui mortem & peccatum
aboleuit, collocata, illi nos submittamus, illi nostram
vitam, mores, studia approbemus, summaque animi
puritate, moribus sanctis & inculpatis, precatione
assidua ac feruenti, illum nobis deuincire, illius-
que fauorem ac gratiam demereri
enitamur.

Baptismus

Baptismus quid homini conferat, quid moneat.

CAP. V.

QUoniam autem Baptismus seu sacra latio pri-
mus est in Ecclesiam cœtumque ac confessum *Baptismus
quid efficiat.*
fidelium ingressus, ipsaque ianua & vestibulum, hæc
in spem ac fiduciam salutis nos deducit. Per fidem
enim & pœnitentiam, hoc est, antea & vitæ dete-
stationem mortificato corpore, memetque renoua-
ta, Christo inserimur, qui animi nostri labes ac vitia,
adhibito externo hoc symbolo, abstergit, eluit, abo-
let, infuso mentibus nostris Spiritu sancto, per quem
concepta certitudine salutis, confidenter clama-
mus, Abba Pater. Quæ geminata atq; identidem du-
plicata inuocatio tam est efficax & præsentanea, vt
omnia munifico à patre consequatur, modo quis sua
vota ac preces, suas postulationes ac suspiria p̄ Chri-
stum eo dirigat. Hoc enim duce ac mediatore, qui *1. Ioan. 1.
Iacob. 1.*
nobis gratiam suo sanguine promeruit, nihil non eo-
rum, quæ nobis salutaria sunt, obtinemus, nec vnquā
orationes nostræ irritæ sunt, aut inuolidæ. Neque e-
nim obsurdescunt aures tam munifici patris, ad illo-
rum preces, quibus redimendis filium suum v-
cax, *Oratio per
Christum effi-
cax.*
nigenitum impendit.

Post Deum, in proximum proferenda caritas.

CAP. VI.

CUM autem in Deum, cui nihil non debemus, & *Deut. 6.
Leuit. 7.
Marc. 12.
Luc. 10.*
in quem omnes humanæ vires, quæ in mente,
corde, animâ, spiritibus consistunt, effundi debent,
potissime proferenda caritas: tum vero in proximum,
hoc est, eiusdem cum vnoquoque nostrum naturæ
& conditionis amor dirigendus non contractione
aut remissior, quam quo quisque nostrum seipsum
complectitur, sic vt omnes illi non grauate operam
suam præstent, & si quando res poscat, ac se offerat
*Caritas erga
Deum.*

*Amor erga
proximum.*

occafio (quam etiam captare par est) subueniente-
gestati atque adstant confilio ac opibus. Hic enim
est potiffimus fidei fructus, ac sincera minimeq; fu-
cata Christianæ professionis testificatio.

Quanta esse debeat erga parentes liberorum pietas.

CAP. VII.

Matth. 5.

*Proles parenti-
bus afficiun-
tur.*

Proverb. 28.

Luc. 2.

Exod. 20.

Deut. 5.

Matth. 15.

Ephef. 5.

Matth. 7.

Marc. 4.

Ceterum cum omnia Deo, plurimum patriæ & a-
micis, tum vero non parum multa parētibus de-
bemus. Quis autem cultus & veneratio iis præstari
debeat, nihil necesse est operosius præscribere; cum
cuique natura sit insitus amor & propensio erga
suos, etiam ethnicis, teste Christo, sic ut is affectus
(etiam si præstetur officium) non laudem promerea-
tur, sed crimen effugiat. Hoc tamen ab ineunte ætate
sedulo cuique inculcandum, ut parentes, quorum
opera ac ministerio vitæ primordia lucisque huius
auspicio est consecutus intime impenseq; diligat, ac
summo amore prosequatur sic ut illis in omnibus
quæ dicat ratio atque exigit æquitas, morem gerat
atq; obsequatur, quemadmodum Christus subditus
legitur Mariæ matri & Iosepho. Est enim Deo grata
pietas, & obsequium cultusq; parentibus exhibitus,
quod etiam studiose præscriptum est cum in veteri,
tum nouo testamento. Scitum est illud Pitraci Philo-
sophi. Qualia stipendia parentibus intuleris, eadem à
filiis exspectato. Quo spectat illud Christi latius se
proferens, Qua mensura metimini, eadem metien-
tur vobis alii. Ex huius enim rei errore ac negligē-
tia plerumque euenit, ut parentes experiantur suos
liberos contumaces atq; immorigeros, minusque ob-
sequentes, sic ut proles iam adultæ progenitorū mo-
nita respuant, atque aspernentur, idq; merito ac iusta
nonnunquam rationis vindicta, quod se parum com-
modos præbuerunt suis maioribus, atq; in illos fue-
runt contumeliosi.

Qualem se quemq; præceptori exhibere conueniat.

CAP. VIII.

PRæceptoribus qui te instituunt, ac mentem doctrinæ studiis expoliunt, non minorem quam parentibus honorem exhibeto. Sic Iuuenalis maiores laudat, illorumq; Manes fausta boniq; ominis precatione prosequitur, quod singulis ari fauore & beneuolentia præceptores æque ac parentes essent complexi:

---- Dent, inquit,

Satyr. 7,

*Dsi maiorum umbræ tenuem & sine pondere terram,
Spirantesq; crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem sancti voluere parentis
Esse loco.*

Sic Fabius commonefacit discipulos, ut præceptores *Lib. 2. c. 10.*

non minus quam ipsa studia ament, & parentes esse non quidem corporum, sed mentium credant. Paria enim sunt, atq; eiusdem propemodum naturæ, nasci & institui. Alterum siquidem corpus procreat, alterum mentem informat. Quod si progenitores humanitatis studijs imbuti, instituendis formandisque suis, liberis operam impendunt, vel si ijs adminiculis destituti, adhibito præceptore erudito ad consequendam sapientiam atq. eruditionem sunt adiumento, nihil illis conferri potest ad decus & ornamentum virtutis vberius. Hac enim instituenda vitæ ratione non solum exornatur mens præstantissimis virtutibus, integritate vitæ, morum probitate, continentia, mansuetudine, placabilitate, modestia, humanitate, iustitia, temperantia, comitate; sed etiam vltro accedunt ac deferuntur propemodum inuitis ac repugnantibus opes, dignitates, honores, ad quæ illis eruditio aditum patefacit.

Institutio mentem exornat.

Quibus potissime in humana societate honor exhibendus & reuerentia.

CAP. IX.

Cum cuique pro sua dignitate atque ordine honor deferri debeat, ut etiam Paulus præcipit, tum

- Rom. 13.* præcipue senectuti prouectaque ac canescenti ætati, quo omnes properant, hoc officium præstari patet, Sic ex Dei iussu Moyses. Coram cano capite as-
Leuit. 19. surge & honora personam senis. Obseruari hoc etiam
Senes honorandi. Lycurgos Lacedæmoniorum legislator statuit, qui maximum honorem non diuitum & potentum, sed pro gradu ætatis senum esse voluit. Nec sane usquam terrarum senectus honoratior. In hunc ordinem referendus Magistratus ac Consularis Prætorique dignitas, cuius prudentia atque auctoritate Reipublice columitas subsistit, omniaque perficiuntur tranquilla ac pacata. His accedunt quotquot sunt spectatæ probitatis, ac maturæ ætatis viri, vel procures ex illustri familia oriundi, aut etiam literarum studiis exculti, ac doctrinæ ornamentis perpoliti.
- Ministri Ecclesiæ honorandi.* Illis vero qui Ecclesiæ ministerio ac sacris functionibus insunt, formandisque mentibus ac corrigendis deprauatis hominum moribus singularem operam impendunt, primas potioresque partes in hoc negotio, atque officii huius obseruatione deferro. Sic Paulus Presbyteros; hoc est, qui grauitate morum, senili prudentia, viræ integritate prælucent gregi, ac salubri doctrina, puroque ac sincero Euangelici sermonis pabulo famelicam turbam pascunt, duplici honore dignos pronuntiat, omniaque vberius ac cumulatius in illos conferenda, non solum pro ætatis ratione reuerentiam, sed ea subsidia etiam, quibus frugaliter ali possint, ac rem domesticam necessaria suppellectile habere instructam.
- 1. Tim. 5.*
- Rom. 12. 13.*
- Philip. 2.*

Quid præstet homini institutio, & qualis ea esse debeat.

CAP. X.

Institutio quid homini præstet.

Magni refert, qua quis ratione instituatur, quocirca cum primum ætas disciplinarum est capax, atque ad studia literarum apposita, mature liberalibus

bus

bus atq; ingenuis artibus imbuatur. Iis enim potissimum natura hominis ad probitatem fingitur, atque humanitatis cultu perpolitur. Auspicatissimum autē institutionis initium ab informandis moribus sumitur. Quamobrem adolescens studiis destinatus, primum mores componat, deinde eloquentiam addicendi peritiam addiscat, quæ male (vt Plinius ait) *In Epist.* absq; moribus concipitur. Potior est enim ratio honeste viuendi quam polite ac diserte loquendi: ipsaq; vitæ integritas, quam eloquendi peritia, optabilior: quanquam hæc coniuncta atque indiscreta esse conueniat, deniq; alterum alteri adminiculari. Pari modo de verborum rerumq; delectu ac iudicio ratiocinandum, tamen si rerum, quam verborum cognitio optatior, res tamen dilucidis aptisq; verbis explicandæ. Quin ipsa vitæ præcepta, quæ animo cultum adferunt, mentemq; informant pietati, licet per se honesta sint ac salutaria, plus tamen (vt Lactantio & *Lib. 1. cap. 1.* Fabio visum est) ponderis ac momenti obrinent ad *Lib. 1. cap. 3.* persuasionem, quoties pulcritudinem rerum, claritas orationis illuminat: Efficacius enim in animos hominum influunt, quæ vi sua instructa sunt & dicendi artificio illustrata. Et quanquam non minus anxie verbis inhærendum (vt Icioli quidam fastidant rerum cognitione destituti) præstat tamen eloquentiam dicendique ornatum prudentiæ coniungere: ne verba obsoleta, barbara, inepta, exotica in loquendi *Vitanda barbaries.* usum irrepan, quibus obscuratur potius, quam nitescit quamlibet sententiosa oratio. Quod si verbis eornis ac nitidis sapientia desit, nec vlla subest sententiarum grauitas, laudari potius meretur indiserta prudentia, quam futilis ac stulta loquacitas. Est autē, Cicerone teste, eloquentiæ, vt ceterarum rerum fundamentum, sapientia. Scite illud Horatius, quod in *Lib. 3. de Orat.* omni professione cuique imitandum, *In Arte Poët.*

Aut prodesse volunt, aut delectare poeta,

Aut simul & incunda & idonea dicere vita.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Lectorem de lectandis pariterq; monendo.

I. Cor. 2.

*Pauli mens
explicatur.*

*Sacra Scriptura
non ieiuna.*

Heb. 4.

*Sermo Dei
carnis.*

Sacra vero Scriptura sancti Spiritus afflatu prodita nullis humanis praesidiis indiget. Ea siquidem non eloquentia, non verborum ornatu mentes afficit, sed arcana quadam ac diuina vi animos hominum allicit ac transformat. Quod ipsum cum testatum esse vellet Corinthiis Paulus Apostolus, cum inquit: Primum vos adirem, atq; oracula Dei vobis patefacerem, nullo orationis apparatu, aut sapientiae eminentia usus sum, nec sermo ac praedipatio mea fuit in persuasoriis humanae sapientiae verbis, sed diuina potentique demonstratione, ut fides vestra non consistat in sapientia hominum, sed Dei potentia. Quibus verbis non reiicit verborum ac sententiarum grauitatem, qua affatim instructus erat, nec sibi adimit persuadendi vim & efficaciam qua adhibitis firmis rationibus, atq; appositis verbis hominum animos ad veritatis cognitionem pertraxit, sed commonstrare voluit professores Euangelicos non eloquentiae viribus fidere, aut verborum lenocinijs conciliare sibi animos hominum, sed spiritu & virtute Dei. Itaque loquitur Paulus sapientiam inter perfectos, sapientiam quidem non seculi huius, neque principum seculi huius, hoc est: Oratorum qui abolentur, & quorum enanescunt orationum fumi, sed loquitur sapientiam Dei in mysterio reconditam, quae efficacius afficit mentes hominum, atq; acriores infigit aculeos, quam vlla humana doctrina accuratissimis verbis cultra atque exposita. Viuus est enim sermo Dei & efficax, ut is ait, & penetrantior quouis gladio ancipiti, pertingens usque ad diuisionem animae & spiritus, compagumque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionis cordis. Sic Deus apud Hieremiam: Nunquid non sunt verba mea quasi ignis, & quasi mal-

malleus conterens petras. Agnouit id ipsum David, *Psalm. 118.*
 qui vim & flammam verbi Dei in animo est expertus: *Proverb. 30.*
 Ignitum eloquium tuum vehementer: & Salomon:
 Omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus spe-
 rantibus in se. Quocirca non censeridebet ignoran-
 tibus odiosa & insipida doctrina Christiana, quæ tam
 cœlesti ac salutarivirtute mentes hominum imbuat.
 Non autem fuisse disciplinarum rudes sacros vates,
 sed rerum ac verborum cognitione exacte instructos, *Propheta verum*
 vel illud argumento est, quod passim in Bibliis ex- *cognitione im-*
 stent, tot insignes parabolæ, tropi, metaphoræ, col- *bunt.*
 lationes, locutiones figuratæ, similitudines ex ani-
 mantibus atque herbis, totaq; natura rerum, quæ la- *Propheta elo-*
 tissime patet, desunt, quibus prophetarum concio- *quentes.*
 nes nitescunt atq; illustrantur sic, vt nihil tale obuiū
 sit in humanis disciplinis, nec vsquam se offerat tan-
 ta verborum ac sententiarum maiestas, quæ mentes
 humanas possit afficere, atq; ad amplectendum tam
 salutaria dogmata incitare.

Vnde morum integritas, atque optima vita præcepta petenda.

CAP. XI.

Morum integritatem ac salutarem instituendæ *A Christo m.*
 vitæ ratione ex decretis Christi, cui sumus ini- *stitutionis im-*
 tiati, ac nomen dedimus, fidissime percipies, cuius *tia sumenda.*
 doctrina eo efficacius mentem hominis afficit atque
 transformat, quod diuini spiritus afflatu prodita ni-
 hil mundanæ fœcis admixtum habeat, nihil anilis
 superstitionis, quæ est umbra quædam & fucatæ reli-
 gionis species, redoleat, & quod omnium maxime
 est salutare, ad idololatria, h. e. adulterino & perni-
 cioso cultu, qui alteri quam Deo attribuitur remo-
 tissima, Quocirca cuicumque vitæ generi, ac viuendi *Et ætæna*
 instituto te addicas, quodeunque studiorum genus *optimis assue-*
 arripias, in quo meditaris consenesce; in Dei *ver-*
 bo eiusque placitis te exerceas, atque ab ineunte æ-
 tate salutarem eius doctrinam amplectere. Animus

enim humanus ab ipsa infantia verbo Dei imbutus, eiusque præsidio velut sepimento vallatus, aduersus omnes cupiditates ac vitiorum monstra alacriter infractisq; viribus subsistit ac se tuetur. Hinc salubriter Hieremias, Bonum est homini, si assumsit iugū Domini ab adolescentia sua. Adolescens enim, Salomone teste, quam viam est ingressus eam in ætate senili non deseret. Cui illud Cypriani affine: nec repente nec perniciousiter excutitur, quod diu vsurpatum senio verustatis inoleuit. Quibus enim à prima infantia quisq; insuevit, ea ingrauescentibus annis non facile excutere poterit. Hinc ex inueterata consuetudine tot passim senes temulenti, salaces, libidinosi, ita ut iuxta Iobi sententiam: Ossa illorum impleantur vitiis adolescentiæ suæ, hoc est, præter decorum atque ætatis rationem, lasciuiant ac libidentur, sic vtab inolitis vitiis nequeant desuescere aut extricari. Sunt quidem nonnulli, qui vbi adolescentiæ deferbuit, atque ardor iuuenilis restinctus est, à vitiis quibus ea ætas obnoxia esse solet, resiliat, atque ad frugem moresque inculparos se conferant: Sic Cicero in oratione pro Cælio, Multi & nostra & patrum memoria summi ac clarissimi viri fuerunt; ac quorum quum adolescentiæ deferbuissent cupiditates, eximie virtutes, confirmata iam ætate, existerunt. Verum ut id nonnullis euenisse constat, qui vel antea vitæ tædio, vel afflatu diuino, aut denique exhortatione ac monitis amicorum, ad saniozem mentem remocati sunt: multi tamen opinione celerius sublatis, emendatæ vitæ proposito sunt frustrati, sic ut illis damnosa fuerit procrastinatio, ipsaque occasio resipiscentiæ elapsa sit, priusquam detestatis vitiis salutare vitæ institutum potuerunt amplecti. Quamobrem præstat, remota omni cunctatione, excolendæ vitæ laborem impendere, atque à teneris, optimis assuescere potius, quam in bon-

Thren. 5.

Proverb. 22.

Cypriani sententia.

Iob. 20.

*Iob sententia
applicata.*

*Mature à vitiis
resiliendum.*

in longum differre. melioris vitæ occasione. Inculcat
 in ipsum pluribus locis Paulus Apostolus, atq; in hu- *Ephes. 5.*
 ius cui de cursu provide, & circumspicere ambulan- *Coloss. 4.*
 dum consuluit, non ut insipientes, sed prudentes re- *Pauli locus ex-*
 dimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Quibus ver- *plicatur.*
 elabi oportunitatem consequendæ salutis, sed sin- *Gal. 6.*
 gulis momentis oblatam arripiant, eamq; redimant. *Matth. 13.*
 omnium rerum dispendio, ne oscitantes atq; incautos *Luc. 12.*
 præter expectationem opprimi contingat. Christus *Christus ad*
 quoq; passim socordes ac somnulosos ad excubias *excubias exci-*
 ac vigilantiam excitat, illosq; multis exemplis hortatur, *tas.*
 ut saluti suæ inuigilent, velut strenui atque exercitati
 milites, q; in stativo præsidio collocati, semper in p-
 cinctu stant, nec unquam remittunt custodiam aut excu-
 bandi industriam, ne quis inopinato in castra erumpat. *Cap. 2:*
 Utitur hac Metaphora Abacuc: Super custodiam vel *Abacuc locus*
 speculam meam stabo, & figam gradum super muni- *explicatur*
 tionem, & contemplanor quid dicat mihi. Assumit
 sibi personam excubitoris, qui tacite observat hostium
 insultum, atq; insidias, tota mente & cogitatione in
 Deum defixus, cuius fiducia se hosti opponit, illique
 aditum præcludit. Adducit autem Servator appositi-
 mas similitudines, quibus quemq; nostrum officium sui
 comonefacit à castrensi vigilia & excubiis à fure atq;
 oppressore nocturno, à parientis repentine subitoq; *Simile à ca-*
 dolore, à sponso qui progreditur ad exornandas nu- *strensi vigilia.*
 ptias, ab heri & patrisfam. latenti tacitoq; aduentu, *Luc. 12.*
 ab ingruente calamitate & bello, ab imminente sa- *Matth. 24.*
 me ac vastitate, à sicu protuberante ac proferente *1. Thess. 5.*
 grossos suos, à mortis & iudicii die, tum plerisque a- *2. Pet. 3.*
 liis, quibus nobis aures vellicat, atque ad observan- *Luc. 12.*
 dam salutem nostram attentos reddit. Exhibitum *Matth. 25.*
 est adolescentibus in ipso statim ætatis progressu sa- *Marc. 2.*
 lutare instituendæ vitæ exemplum à Christo, qui
 proficiebat ætate & sapientia coram Deo & homi-

*Luc. 2.
Adolescentia
Christi lauda-
ta.*

nibus, apud quos illum gratiosum ac fauorabilem reddidit modestia, ac morum integritas, quem in primis imitari patet, illiusque exemplo ciuibus ac popularibus studium operamque suam approbare. Quod autem natus annos duodecim apud viros cordatos indolis suae speciem exhibuit Iesus, multa; opportune atque apposite sit loquutus, interrogatus placide ac modeste responderit, circa iactantiae aut fastus ullam speciem, quae vitia praecocis ac confidentis ingenii puberibus inesse solent. Magnam huic rei rationem subesse interpretor, ut scilicet iuuenilis aetas, sumto à Iesu exemplo, primo quoque tempore indolis suae aliquod argumentum proferat, ac vel parentibus, vel ciuibus nonnullam virtutis incoactae spem praebeat.

Christus scopus & vita exemplar.

Quum autem opus sit ductore aliquo, qui velut indice viam commōstret, qua progredi possit, atque optima vitae exempla consecrari, obiter commonstrabo, quas artes amplecti conueniat, quibus autoribus te addicere, quo solidam eruditionem assequaris, atque ad summa, vel illis proxima prouehi possis.

*Qui autores ad expoliendam linguam mentemque exornandam
vult, & quae artes potissimum amplectenda.*

CAP. XII.

*Optimi quique
imitandi.*

Simile ab imitatione arborum.

Autorum eum delectum habeto, ut probatissimos tibi legendos atque imitandos proponas. Insuper est enim, in imitatione atque æmulandi studio non optima quæque sectari. Edocuit nos id in natura rerum ipsa ratio, in qua lectissimum triticum mandari terræ ac sulcis committi solet: ipsa quoque solerter excogitata insitio vel inserendi industria, in qua surculos maxime generosos ac feraces in alienam arbo-rem inserimus, quod etiam obseruari solet in exprimenda pictura, Musica, poësi, atque Oratoria, in quibus æmulator curiosus exactissima quæque atque

atque ad vnguem facta imitari nititur. Hoc ipsum Paulus Apostolus obseruari vult in iis, quæ ad pietatem ac dona spiritus spectant; ut ad ea adspirent atque enitantur, quæ inter hæc sunt potiora ac præcipua. Quisquis enim tali ratione vel studium vel vitam cursum instituit, nunquam illum insumit opera vel impensu laboris poenituerit, quod iis vero usu venire solet, qui superstitiosum vitæ genus amplexi sunt, aut quibus sermo incomtus, nec doctis vsitata loquutio magno tædio dediscenda. Quo mihi merito laudanda videtur studiorum alumna & nutrix Italia, Italia & Grædoctaq. Græcia. quarum institutum Gallia ac Belgica imitari non desinit, quod ætati teneræ optima quæque proponat. Hac enim ratione efficitur; ut adolecentes puritate verborum, ac sermonis elegantia imbuti, rerum cognitionem mature consequantur.

De ethnicis scriptoribus censura.

CAP. XIII.

Quæquam non desint parum æqui rerum æstimatores, qui auctores profanos (ut minus apposite nominant) exegitent atque explodant, nec vlla ab iis peti velint exempla vel expoliendæ linguæ, vel vitæ instituendæ, non tamen illos despiciendos iudico: sunt enim Poëtæ, Oratores, Comici, Tragici, Historici, studiosæ iuuentutis ad rerum verborumque notitiam, ad artes liberales, atque ingenuas, ad solidas disciplinas adiumento, atque ad eas expeditum facilemq. aditum patefaciunt.

Merito autem magna que ratione hæc studia, humanitatis ac politioris literaturæ elogio insignita sunt, quod teneram ac pubescentem ætatem comitate ac mansuetudine, moribusq. placidis imbuant. Ex iis etiam prouectiores maturæq. ætatis viri concipiunt honesta oblectamenta, vitæq. tædia quæ fere negotiosos inuoluunt, discutiunt. Quæ res effecit,

ut præter alios scriptores orthodoxos, Diuus Basilias cognomento Magnus: nepotes suos ad Oratorum ac Poëtarum lectionem sedulo inuitarit.

Poëta officium, & quid studiosa iuuentuti, atque etiam adultis conseruat. CAP. XIV.

Poëta institutum.

Quam sit exactus linguæ, & morū institutor Poëta Oratori finitimus (quo nomine designatur artium liberalium vitæque inſtruiendę præceptor) Horatius eleganti carmine commonſtrat:

Lib. 2. Epist. ad Augustum.

Ostendit pueri balbumq; poëta figuræ,
Torquet ab obscenitiam nunc sermonibus aurem,
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis & inuidia corrector, & ira,
Recte facta refert, orientia tempora notis
Instruit exemplis, inopem solatur & ægrum.

Poëta exactus morum institutor.

Tum alia quædã præcepta salutaria inculcat, tenellæ ætati non leuere, non minaciter, non imperioſe, ne ab instituto reſiliant, sed blande, placide, ſua uiter, eaque moderatione atq; artificio tractat, quo ſtabularii ac domitores generoſos equos palpo & popiſmate aſſuefaciunt ſubſilire, atque artifice pedum agilitate,

Georg. lib. 3.

Insultare ſola, ac greſſum glomerare ſuperbum.

Poëſis artium antiquiſſima. Lib. 10. cap. 1.

Nec ſolū iſta ſtudiorū oblectamenta adoleſcentibus ſpiritus animiq; vigorē excitant, ſed etiā prouectioribus uſui ſunt, ſi quādo ab aſperitate forenſi, ac grauioribus ſeriisq; rebus reſpirare liceat. Antiquiſſimū autē fuiſſe poëtarū genus ac priſcis ſeculis laudatum, præter Theophrastum, Cicero & Fabius teſtantur. Nā illos conſtat incultos ac vagos, agreſtesque homines ferarum ritu palantes in ciuilem vitæ ſocietatem cōtraxiſſe, quod uenūſto carmine expreſſit Horatius;

In art. Poët. ologium.

Sylueſtres homines ſacer interpreſq; Deorum
Cadibus & victu ſædo deterruit Orpheus,
Diſtus ob hoc lenire tygres, rabidoſq; leones.
Diſtus & Amphion Thebana conditor arcis
Saxa mouere, ſone teſtudinū, & præco blanda

*Ducere quo vellet. Fuit hac sapientia quoddam,
Publica privatis secernere sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura meritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Hic honor & nomen diuinis vatibus, atque
Carminibus venit.*

De Historiarum usu & utilitate. CAP. XV.

QUum historia, hoc est, rerum gestarum fida narratio nō minus habeat vtilitatis, quam oblectamenti, ac præter amœnitatem lectionis, vberrium prudentiæ fructum adferat: par est vt in hac se quisque studiosè exerceat. Quem autem vsum fructumque habeat historia, Titus Liuius sic obiter indicat: *Ex Liuii historia commendatio.* Hoc illud est præcipue in cognitione rerum salutare ac frugiferum. Omnis te exempli documenta, tanquā in illustri posita monumento intueri, inde tibi tuæque Reip. quid imitere capias, inde scdum inceptu, scdum exitu quod vites. Sic cum quidam à Zenone sciiscitaretur, qua quis ratione felix effici possit: si, inquit, in superiorem ætatem intendat oculos, hoc est, si maiorum res gestas, si veterum monumēta intueatur. Est enim historia, Cicetone teste, lux veritatis, temporum custos, vita & stabilimentum memoriæ, *Ciceronis de historia iudiciū.* magistra vitæ, nuntia vetustatis, in qua omnia describuntur ornate & copiose, summaque vt par est, fide ac veraci rerum gestarum narratione. Aperiunt autem sacra Biblia amplissimum historiarum campum, ac *Biblia salutifusissimas rerum gestarum narrationes exhibent, in eas historias exquibus salutaria documenta atque ad vitam instituendā idonea exempla desumi possunt, quorū pleraque stupenda Dei iudiciā oculis. mentique obiciunt, & quemque nostrum commonefaciunt, quam sit detestabilis Deo idololatria ac diuini verbi contemptus, nulla que affici erga ipsum reuerentia, atque aliunde conquirere salutis præsidia.*

De Comædia. CAP. XVI.

*Comædia
usus.*

*Comicorum li-
centia.*

*Comædia mo-
deratio adhi-
benda.*

*Quadam didi-
cisse oportuit.*

*Nulla ætas ad
discendum se-
ræ.*

Historia affinis est comædia humana vitæ speculum, in quo quisque mores affectusque suos atq; expressam quotidianæ vitæ imaginem sub alterius persona perspicit ac contemplatur, suæque vitia aut virtutes observat, iucundo genere, ut Cicero ait, elegant, urbano, ingenioso, facero, quo exercitiū genere omnes fere nationes in suo quæque idiomate utuntur, magna nonnunquam licentia ac dicendi libertate, sic ut iuxta Horatium, libertas in vitium excidat, quod in sectandis vitiis plerumque sint acerbiores: neque enim populares tantum atque infimæ sortes homines notant, sed in frequentissimo civitatis theatro optimates ac viros primarios exagitant, rhythmisque asperioribus perstringunt. Qui si citra ullam contumeliam atque infamiae labem, minusque seditiosis versibus tale quiddam moliantur, atque in illos tantum, qui id sunt promeriti, linguas exacuant, tolerari posse videbitur, quo morbidī illi contacto hulcere resipiscant, sui que officii rationem habere meminerint. Belgæ hanc Comicam licentiam *Satamenten* vocant, ut Rhythmicos concentus & modulationes, quibus fabulam suam peragunt, *Rym oft Dichten*.

Hæc autem oblectamenta atq; ingeniorum amotinitates tempestive primisque annis didicisse oportet, prouectioribus non addiscere, nam floridæ ætati congruunt ista studia, quibus tamen maturior ætas ubi superioribus annis ea degustarit, aliquando se oblectare ac reficere poterit.

Salutaria vero quæque ad virtutem ac probitatem profutura sunt, non pudeat adulta, imo ne deuexa quidem atq; inclinata ætate discere: ad ea enim consequenda nullum tempus vel serum, vel intempestuum est, ut nec resiliendi à vitiis.

De eloquendi dicendiq; peritia, qua nulli non, cuiuscunque sit idiomatis, usus est & necessaria.

CAP. XVII.

Rhetorica siue ars Oratoria, cuius munus est apte, *Eloquentia*
 distincte, ornateque dicere, ac lectissimis verbis, *quibus usus.*
 grauibusque sententiis auditorum animos allicere
 atque inflammare, illis præcipue utilis & necessaria
 est, qui concionandi munus obeunt, qui rempub. ad-
 ministrant, ac Magistratus funguntur officio, aut in *Eloquentia se-*
 consulari dignitate, vel Prætorio ordine constituti *ditiones sopi-*
 sunt, qui in militari discordia ac castrensi fremitu, tu- *untur.*
 multuq; populari ac seditione ciuili versantur, quo-
 rum interest atq; autoritas exposcit, incondita mul-
 titudinis animos, furore accensos, regere consiliis, ac
 maiestate verborum, mitigare. Neque enim semper
 minis, terrore, vi, sœuitia, ferro, suppliciis coercendi
 subditi (nisi res cruenta remedia exposcat sedandæ
 seditionis) sed placidis verbis, oratione medicata,
 vultuque ad grauitatem ac constantiam composito,
 ab improbis conatibus ad officium reuocâdi. Eadem
 prudentia ac dexteritate vti decet patremfamilias
 erga domesticos, & præceptores erga tumultuosi in-
 genii discipulos.

Ad quas disciplinas nobis aditum patefaciant humanitatis studia.

CAP. XVIII.

Conferunt autem humanitatis studia seu libera- *Litera politio-*
 les disciplinz non solum ad expoliendam lin- *res, studia exor-*
 guam verborum lenociniis atq; orationis illecebris, *nant.*
 sed ad artes vitæ utiles & necessarias, Physicam, Me-
 dicinam, Iurisprudentiam, & in qua præcipue con-
 quiescit, & solatia concipit humanus animus, Phi-
 losophiam, non equidem humanam, sed cœle- *Christi Philo-*
 stem, qua Christo duce, Dei cognitionem, amorem, *sophiam.*
 fiduciam concipimus. Omnes enim artes, in quibus
 se exercet humana industria, huc referri debent,
 atque in hunc scopum dirigi. Non sunt hanc con-

sequeuti mundanæ sapientiæ professores, qui à veritate deuri, falsa pro veris, inania pro solidis, fucata pro synceris, dubia pro certis, pro salutaribus noxia hominum mentibus ingerunt: quod afflatu diuino sint destituti.

*Tres disciplina
potissime uti-
ler.*

*Theologia
usus.*

*Quæ pars Theo-
logia omnibus
utilis.*

Medicina usus.

*Dei uend. va-
letud.*

*Amena her-
barum con-
templatio.*

Cum autem inter cæteras, tres potissime sint disciplinz, quæ non solum professoribus decus & emolumentum adferunt (tamen si id non magnopere spectari debet) sed etiam populatibus vti sunt, atque ad vitam commodè transigendam adiuumento: quam amplecti velis, & cui natura sis appositus, mature deliberandum. Theologia, hoc est, diuinarum rerum scientia afflatu Spiritus sancti prodita, mentem informat pietati, & quæ ratione Deus coli debeat, ac quisque salutem consequi, demonstrat, quæ (modo pure tradatur) tanto post se interuallo reliquas artes relinquit, quando sunt diuina humanis, solida caducis potiora. Huius scientiæ ea pars omnibus ad salutem consequendam est necessaria, quæ mentem fide imbuat operibus caritatis exornata, ut alias fusius sumus testari. Per hanc enim, Christo duce, accessum aditumque habemus in vno Spiritu ad Patrem. Medicina præscripta frugalitate ac victus temperantia, rerumque salubrium vsu valetudini prospicit ac morbis medetur. Hæc, Plutarcho teste, sic est de numero artium liberalium, ut politiæ splendore, iucunditate nulla sit inferior, Mercedem autem vberissimam confert sui studiosis, nempe præter rei familiaris amplificationem, corporis salubritatem, omnium rerum possessione præstantiorem.

Quid autem cum oblectamenti, tum utilitatis adferat herbarum contemplatio, earumque virium cognitio, quid ex dissectione corporis humani, membrorum omniumque partium obseruatio, non facile cuiquam persuadere potest, nisi vsu & exercitatione

id

id sit expertus. Iuris ciuilibus prudentia summo sem- *Iurispruden-*
per id honore existit, cuius munus est regere confi- *tie utilitat.*
liis vrbes, fundare legibus, emendare iudiciis,

*Consulere in medium. ac rebus succurrere fessis,
Parcere subiectis, & debellare superbos.*

Quem ordinem si quis contemnendum putat, is, vt
ait Cicero, reuellit non solum vincula iudiciorum, *Pro Caelo.*
sed etiam vtilitatis vitæque communis. Huius præ-
sidio fulciri Rempubl. conspiciamus, omniaque inter *Iurisprudencia*
ciues & populares tranquilla præstari & pacata, id- *Ciceroni lan-*
que sacratissimarum legum auctoritate, qua princeps *data.*
ac magistratus iustitiam exercet, acceptaque à Deo
potestate (vt Paulus testatur) maleficos ac facinoro- *Ius ciuile Chri-*
sos supplicio afficit, bonos tuetur. Quocirca vult *sto & Paulo*
Deus singularem honorem & obedientiam præstari *probatum.*
Regibus, & qui Rempubl. administrant, modo æquâ *Rom. 13.*
præcipiant, nec à verbo Dei aliena.

Certo fixoque disciplina generi inharendum.

CAP. XIX.

CVM nonnullis ita allubescant amœniora studia, *Certo disciplina*
vt in iis consenescant atque immoriantur, nec *generi inharen-*
ad solidas disciplinas se conferant, consultum arbi- *dum.*
tror, vt qui frugem eruditionis percipere exoptat,
nec oleum operamque perdidisse, id disciplinæ ge-
nus adscribat, ad quod natura maxime fit idoneus,
ne inuita Minerva, hoc est, repugnantem naturam, ac si- *Inuita Minerva*
artem studio cui se addixit, sedulo incumbat, toto *na nihil.*
que impetu, ac summa contentione ad metam pro-
peret, quo decurso studiorum spatio plenam per-
fectamque eruditionem (modo id obtineri queat)

*Indefesse studiū
insistendū.*

assequatur. Cætera vero studiorum oblectamenta per intervalla, ac succisiviis horis, veluti à labore respirans degustet, ea tamen lege, ut ad solidum munus pensumque diurnum se conferat, atque animus ad intermissa studia reuocetur.

*Quæ studia & occupationes operosa ac minus frugifera, quæ
noxia & pernicioſa.*

CAP. XX.

*Infructifera
studia reiicienda.*

CAuendum autem, quod in nonnullis disciplinis quidam fastidiant, ne magnum studium multamque operam in res obscuras ac difficiles, easque non necessarias conferas, sed in rebus honestis ac cognitione dignis multum operæ curæque te ponere iure laudauerim. Occupantur enim nonnulli quibusdam studiis, omnemque suam industriam in iis collocant, quæ multum habent tardii, multumque anxietatis ac molestiæ, minimum vero laboris impensû fructum. Ut sunt curiosæ nimis obseruationes & astrorum indicia, ex Chaldaica vanitate petita, quibus freti professores temerarii indubitanter pronunciant, quid cuique euenturum sit, quo fato natus. quis illi futurus rerum euentus, quem quisque habiturus successum, nunquam adhibita in consiliū Dei prouidentia, cuius arbitrio mundū hunc vniuersum constat administrari: quorum temeritatem ac fortuitas prædictiones exagitat Esaias, atq; illos irridet, qui ab iis responsa petunt, atq; ab huiusmodi impostoribus oracula sciscitantur. Sic enim illis insultat. Stent & saluent te aruspices cœli, qui contemplabantur sidera & supputabant menses, ut ex iis annuntiarent ventura tibi. Similiter Hieremias: Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cœli nolite metuerе, quæ timeant gentes; quoniam leges populorum vanæ sunt, hoc est, apodixes seu demonstrationes eorum fallae.

*Astrologia
quatenus exercenda.*

Cap. 47. 44.

Cap. 10.
*Astrologia vanitas improba-
ta Prophetis.*

ces sunt & fœtiles. Quibus verbis sacri vates nō prorsus damnant aut explodunt astrologiam, quæ suum habet vsum & vtilitatem, sed huiusmodi professoribus insultant, qui diuinationum fucis atque imposturis imperitæ plebi imponunt, ac credulæ turbæ fumos offendunt, inani rerum expectatione. His affines sunt vanitates Chiromanticæ, quæ inspectis manuum lineamentis mira nugantur: fumi atq; imposturæ Alcumisticæ, quibus nugatores persuadent se vertere rerum species atq. ægentum, & ænea quæque in aurum demutare: quibus accedunt artes deteriores Necromantia, qua mortuorum corpora è sepulchris exciri solent, atq; ab iis responsa peti, Phytomissam fecitasse legimus, quæ vt Sauli gratificaretur, Samuelem ementita fictaque specie spectandum exhibuit.

Astrologia non prorsus explodenda.

Artes quæ damnosæ.

1. Reg. 28.

Huic affines sunt Hydromantia & Pyromantia, quæ per aquam & ignem perficitur: multæq; aliæ præstigiæ Dæmonum, atq; incantationes magicæ, Ariolatio, Aruspicina, Augurium, Auspicium, hoc est, Diuinationes, & quæ ex inspectione extorum auiumque cantu ac garritu sumuntur præfagia.

Inter hæc maleficia ac veneficas artes refero, quibus etiam in Belgica nonnullæ Stryges ac Sagæ vicinorum armentis atque ouillo pecori detrimenta damnaque inferunt, atque illis Dæmonum ministerio lac ac butyrum depeculantur, messesq; & vineta depopulantur, ac conterunt, quin & maribus virile robur eripiunt, ac velut emasculatos ad congressum Genialem reddunt impotentes atq. inualidos, quod mihi aliquando questi sunt viri robusti ac lacertosi, qui se deplorabant in eunuchos ac spadones degenerasse magno suo pudore, vxorumque damno, quibus ego medelam atque amuleta, adferre studui, admotis herbis, quæ ad tales præstigias, Dei munere efficaces sunt & præsentancæ.

Incantatio damnosa.

Dent. 18.

Huiusmodi autem fascinationibus fatigare ingenium, non solum superuacaneum & inuile, sed etiam exitiale & damnosum; nam legibus diuinis & humanis morte plectuntur, atque ad palum alligari ignitis facibus exurantur, qui maleficas villas artes Cacodæmonum opera exercent. Qua autem ratione incantamenta abigenda, expugnandaque sint in calce libri indicabimus, ubi de Maiestate nominis I E S V tractabitur, ne hic ordo atque orationis series interrumpatur.

Non minus animo mentique prospiciendum, quam corpori.

CAP. XXI.

*Cultus animo
& corpori im-
pendendus.*

*Simile à rebus
domesticis.*

CVM autem homo ex corpore & anima constet & conflatus sit, omni prouidentia vtriusque partis incolumitati inuigilandum. Anima potissima hominis pars est, corpus animæ domicilium. Illius imperio, huius seruitio ac ministerio magis utimur. Vtriusque igitur non segniter habenda ratio: Si enim damus operam, ne ædes nostræ paludes sint & vliginosæ, ne tectum & culmina pluuiæ, ventisque exposita rimis fatiscant; ne denique vestes ac regumenta situ obducta minusque ventilata tineis blattisque scateant: quanto magis corpori prospicere par est? cuius vitia animum quoque per consensum ac lege confortiū afficiunt, atque vltro citroque commeant. Nam

Morat:

--- corpus onustum

Externis vitiis, animum quoque pragmat una,

Atque affigit humo diuisa partem antra.

Cui illud Sapientis affine: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, ac sensum deprimit multa cogitantem.

Corpori itaque aliquid tribuendum cuius fultoria

ris (vt Plinius ait) animus ipse sustentatur. Obserua-
uit id Paulus, qui Timotheo interdicta aqua mode-
ratum vini vsum præscripsit. quo fulciret stomachū,
atq; in Euangelii propagatione esset alacrior. Cor-
pus enim inculcate constitutum; animo commodius
subseruit, nec menti in altissimarum rerum contem-
platione officit aut est oneri.

In primis autem menti prospicere illiq; cultum
ad ~~se~~ conuenit, quod nulla re efficitur melius,
quam firma ac stabili in Deum fiducia, quæ in cer-
tissimam immortalitatis spem hominem erigit, at-
que animo metum mortisque formidinem eximit.
Vt autem cibus corpori alimentum: ita Dei verbum *Anima pabu-*
pabulum ac fomentum animo, quo vno concitur *lum.*
in mente pax & tranquillitas, qua nihil homini in
huius vitæ cursu optabilius aut expetendum magis.
Quanto autem diuexentur angore ac mentis in-
quietudine impii, quam suam experiantur animi
carnificinam, facinorosi etiam externus habitus cor-
poris indicat. Est enim nequitia vltix sui sic, vt quam
semel occupauit mentem, nunquam securam esse
pariatur, sed continenter perturbationibus exagi-
ret. Quod etiam Esaias eleganti similitudine ab æ-
stu, marinisque fluctibus desumpta expressit: Impii
cor tanquam mare exæstuat, & redundant fluctus
eius in lutum & conculcationem, hoc est, mens il-
lorum, qui sceleribus contaminati sunt & nequitia
polluti; tumultuosa est, turbulenta inquit ta. Cur ve-
ro vita suavis esse possit & incunda, aut animus tran-
quillus & placidus, qui corpus circumfert foedissimis
morbis inquinatum, & mentem obscœnis vndique
vitiis oblitam & deformatam? *Affectus vi-*
tiosos man-
ficat.
Quamobrem cum
magna malorum pars à vitiosis animi affectibus e-
mergat, omnibus modis iis abstinendum, ne quid in-
commodi corpus ab iis concipiat. Pari cura & studi-
um à morbis vindicandum, ne à corpore in a-

*Humores pravi
mentem obnu-
bilant.*

num aliquid labis aut contagionis transferri contin-
gat. Cum enim humores pravi ac vitiosi, cerebro re-
tro: fumos inferant, ad multa mala mentem impel-
lunt atque incitant.

*Qua ratione corpori subueniendum, ut inculcata valetudi-
ne subsistat.*

CAP. XXII.

*Utilis frugali-
tas.*

*Artis Medic.
85.*

*Res qua valem-
tudiini conse-
runt.*

SAnitatem tuetur, ac morbos propulsat frugalitas
ac victus temperantia, adhibita earum rerum mo-
deratione, quæ ad stabiliendam valetudinem, vires-
que firmandas sunt necessariz.

Appellantur autem istæ Galeno, causz conserua-
trices, quod habitum corporis conseruare sint ido-
nez, modo iis commodè atque opportune vtamur:
Recentiores, res non naturales vocant, non quod
præter naturam existant, sed quoniam extra corpus
constitutæ, nec nobis, vt humores, insit: vsu effectū-
que naturam, eiusque facultates incommodo aliquo
afficiant, si sinistre, parumque apte adhibeantur. Hu-
iusmodi sunt circumfusus nobis aër, cibus & potus,
somnia & vigilia, repletio, inanitio, affectus, motus-
que animi, quorum quodque corpus humanum ad
sui conseruationem ac tutelam exigit. Quoniam au-
tem potissima sanitatis pars in salubri dîcta confi-
stat, studiose obseruandum, quid in ea corpori vel
prosit vel officiat.

Et quum non minus fœda sit, quam noxia ac per-
niciosa valetudini ingluuies, tantum cibi & potionis
sumendum, quantum naturæ necessitas exigit, vtque
vires corporis alantur, non opprimantur.

Est enim victus moderatio in omni studiorū, ma-
iarumque rerum occupatione, in perferendis elu-
randi laboribz, in obeundis muniis publicis vtilis
primis & necessaria. Ea siquidem valetudinem

firmam

firmam constituit, ea spiritus cum animales, tum vitales, qui cerebro & cordi adscripti sunt alacres reddit, atque erectos ita, ut quæ quisque mente conceperit, expedire, nullaque molestia perficiat, atque exsequatur. Luxu autem atque intemperantia vitæ acciri morbos, impediri studia, honestas omnes cogitationes flaccescere, non progredi lucubrationes, labascere mentis alacritatem, vigorem animi extinguere, hominesque ignavos effici, inertes, socordes, somnulosos, nec ad res vllas præclaras eniti quotidianæ exempla demonstrant. Quocirca qui studio literarum se addixit, atque eruditionem affectat, ita moderetur rebus suis, ne quid pro cupiditatis arbitrio fiat, sed appetitus rationi pareat, omniaque ad usum vitæ ac naturæ necessitatem referat. Exigit id ipsam à suis professoribus Christus, eosque huiusmodi verbis ad temperantiam reuocat: Videte ne quando grauentur corda vestra crapula & ebrietate, atque huius vitæ curis, subitusque vobis ingruat ille dies, tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem totius terræ. Quæ concione infigit hominum animis sobrietatem, atque excutit rerum terrenarum amorem, in eoque negotio illos persistere vult ad extremum usque vitæ diem, ne quid deterius illis obueniat: Scitum est illud Cornelli Celsi: Vbi ad cibum ventum est, nunquam utilis nimia satietas, sæpe inutilis nimia abstinentia, neque ex satietate fames, nec ex fame satietas, & immodica ingurgitatio idonea. Quamobrem inconsulte faciunt, qui post pridianas epulas ac symposia, mensasque Geniales postridie immodica inedia se macerant ita, ut defectu animique deliquio nonnunquam corripiantur, atque odoriferis reficendi sint. Alii à ieiunio atque antecedentis diei inedia affluentiùs, quam par est, cibo potuque se onerant adeo, ut nisi relaxentur, disrumpi videantur.

Christus frugalitatem imperat.

Luc. 21.

Lib. I.

Vitanda satietas.

Liberalius aliquando decumbendum.

Liberalius autem nonnunquam cœnare, ac cū quolibet tempestiuus conuiuiis se reficere nihil habet vitii, nullaq; ratione improbari meretur, modo omnia moderate perficiantur, atq; intra mediocritatē, initia temperantiz limites consistant. Huiusmodi enim laxamentis discutitur mœror & mœstitia, quæ ex nimia intentione menti nebulam ac caliginē offundit, ipsosq; studiosos extenuatis exhaustisq; spiritib. melancholicos efficit tetricos, raciturnos, morosos, atq; ab omni sodalitate, ab omni consuetudine ciuili alienos, qui affectus à Philomusis, virisq; politicis ac literarum candidatis alienissimi esse debent.

Cibos ex Dei liberalitate ac munificentia, magna gratitudine ac gratiarum actione sumendos.

CAP. XXIII.

In cibo Dei agnoscatur munificentia.

A Deo cibis nutrienda vim obtinet.

*1. Tim. 4.
Rom. 14.
1. Cor. 9.*

Quoniam autem ex Dei munificētia rebus creatis affatim ac cumulate fruimur, omniaq; à mundi exordio in vsum ac cōmoditatem hominū consecrata sunt: in ipso statim mensæ accubitu, anteq̃ manum patinz aut alimentis admoueri contingat, in vniuersitatis Opificem erigēda mens est, atq; alacri viuidaq; precatione impetrandū, vt ea q̃ sumturi sumus nobis per fidē salutaria efficiat, atq; ad alendū fouendumq; corpus efficacia, neq; enim ineduliiis atque obsoniis nutriendi vis consistit ac vegetandi potentia, sed in verbo Dei quod tali virtute illa imbuit. Quocirca ad Deū omnia referenda sunt. Sic præter Paulū Prudentius cōmonstrat, à quo victus vitæq; subsidia peti aut sperari debeāt, nempe à Deo Patre, à quo per Christū omnia consequimur. Sic enim preces eo dirigit,

*Cathermer. lib.
Prudentii hymnus in mensæ accubitu.*

*Christe prius genitore potens,
Huc nitido precor intuitu
Flecte salutiferam faciem,
Fronte serenus & irradia
Nominis, vt sub honore tui
Hæc epulas liceat capere.
Te sine dulces nihil Domino,*

Nec

*Nec iuuat ora quid appetero,
 Pocula ni prius atque cibos
 Christe tuus fauor imbueris,
 Omnia sanctificante fide.
 Fercula nostra Deum sapiant,
 Christus & influat in patinas,
 Seria, ludicra, verba, iocos,
 Denique quod sumus atque agimus
 Trina superna regat Pietas.*

Instauratis cibo viribus ad gratiarum actionem Christi exemplo nos incitat: nam Seruator absoluta cœna non, nisi hymno dicto à mensa se subduxit, quo agnoscamus ab opulenta largaque Dei manu omnia proficisci, atque eius munere nobis esse salutaria. Sic autem gratiarum actionem prosequitur:

*Pastu visceribus, ciboq; sumto.
 Quem lex corporis imbecilla poscit,
 Laudem lingua Deo Patri rependat.
 Sic nos muneribus tuis refecti,
 Largitor Deus omnium bonorum,
 Grates reddimus, & sacramus hymnos.*

Prudentii gratiarum actio.

Sunt huius generis complures precandi formulæ apud probatissimos auctores, atque etiam in Bibliis ejaculationes passim obuiz: verum nulla ad impetrandum efficacior, quam quæ à Christo præscripta est. Huc enim referri debet, atq; ab hoc fonte promanat quicquid vel petitur, vel mente concipitur. Constat illa quidē verborum paucitate, ac sex septemve con-cisa membris, sed quæ tam sit fœcunda refertaque mysteriis, vt omnia in se complectatur, quæ vel ad Dei gloriam, vel nostram necessitatem vsumq; spectant, vel etiam proximi emolumentum.

Quomodo hospitalitatis habenda ratio.

CAP. XXIV.

Quod ad conuiuariū hospitemq; rationē attinet, Hospites seu aut illorū q̄ symposia ac comestiones alterius di-

Rom. 12.

1. Tim. 3.

Tit. 1.

2. Pet. 4.

Heb. 13.

Inopum habē-
da ratio.

Luc. 14.

Hospitum ha-
bendus dela-
tus.

sumtu captant & venantur, prudentem ac circum-
spectum quemq; esse decet. Primum hospitalitatē, q̄
præter ceteros Apostoli collaudant, ac Paulus in Epi-
scopo exigit, cuique curæ esse par est, ac modestis ci-
uib⁹ zdiū vestibula ac coenaculorū aditus patefactos.
Est enim, Cicerone teste, cum primis decorū, homi-
num illustriū domos patere illustribus hospitibus. In
quo humanitatis officio, ut vitetur ambitio, atque o-
stentatio, apparatus, personarumque respectus, Chri-
stus conuocari voluit inopes atq; egestate oppressos,
nulla spe redituri muneris aut impēsi beneficii com-
pensatione, nisi à Patre cœlesti, qui omnia cū foenore
refundit. Verum quum sint impudentes quidā atque
arritæ frontis, qui deuorato pudore ac verecūdia vl-
tro se conuiuiis ingerunt, beneq; pasti nonnunquam
insalutato hospire tacite se subducunt: conuiuarum
discrimen delectumq; habendum censeo sic, ut mo-
desti admittantur ac frugales: gurgites vero, liguri-
tes, helluones, pamphagi, mensarumque afflectæ, qui
præter heri voluntatem, impudenter intrumpunt, atq;
vltro se ingerunt, oclusis foribus arcendi sunt, aut ci-
uilitate quadā ablegandi, vel si id obtineri nequeat,
obiiciendæ iis in coenaculo adscriptæ insigniores ali-
quot sententiæ ac scite dicta, quæ illos officii sui com-
monefaciant, in quem vsum cum alia, tum istud in-
triclinio postibus affigi potest, illisq; spectandum ex-
hiberi, quo pudore suffusi meminerint decori.

Carmen conui-
uale elegans.

Vn. conuiuium ea ac cubare mensa?

Hæc forma paradoxa: Neminem nec.

Dant asu salibus, nec inuido oro.

Suggilla, appositu cibi palatum

Apta. Quem nequeas probare, noli.

Nec traducere, nec calumniari.

Æquales cyathos caue propinas.

Fronti pone minas fenerarij:

Es profer Veneres, jocos, lepores:

Grates solus Deo. Hospiti, repende

*Quod non messuit in suo nouali,
Hæc fac, si cupias bis esse gratus.*

Non autem negligendam hospitum consuetudinem, ac conseruanda humanitatis atq. amicitiz iura, puerbium indicat, Salē & mensam ne prætereas: *Pronerbiū commune.* Quum enim veteres vltro citroque inter se conuiuia agitarent, huiusmodi symbolis fouebant alebantque semel initam amicitiam, atque illam communi mensa constabiliuerunt. Quocirca antiquitus proditiōis ac perfidiz insimulari solent, qui Salem & Mensam essent prætergressi, hoc est, Amicitiz tesferam confregissent, ac violassent fœdus intimamque vitæ necessitudinem, qua sale & pane inter se erant deuincti, atque eiusdem mensæ participes. Ad hoc symbolum ipeſtat Dauidis illa querimonia, qua *Psal. 40. Ioan. 13.* Christi personam referens amicum ac familiarem proditiōis ac perfidiz insimulat: idque honesti specie ac simulato fidoq. pietatis prætextu. Sic autem cum illo expositulat: Etenim homo pacis meæ in quo speraui, cui fidebam, & qui mecum edebat panes *Dauidis locus explicatus.* hoc est, conuictor erat, mensæque eiusdem consors extulit super me supplantationem. Tolerari, inquit, posset, ac minus indigne ferri si quis hostis denuntiato per faciales bello, aperto Marte me esset aggressus: at illum mihi fraudes, dolos, insidias struere, atque aduersum me ceruices erigere, calceq. petere, qui cum mihi intercessit intima familiaritas, ac solitus sum arcana omnia communicare, intoleranda res est, & quæ perferri nequeat. Sic Christus huiusmodi facti indignatione commotus, Qui edebat, inquit, mecum panem, is sustulit aduersum me calcaneū suum: hoc est, hostis domesticus, quo nullus perniciosior, clanculariis ac clandestinis me consiliis opprimere meditatur, metaphora sumpta ab amicis in speciem primaque fronte blandis, sed insidiosis, menteque venenata, qui latenter hominem

*Proverbium in
insidiosos.*

feriunt, ac postico calcem impingunt sic, ut quis malum intulerit, observari nequeat. Belgæ proverbiali figura auersa cuspide ferire dictitant, hoc est, non à fronte, sed à tergo atque auersa corporis parte, *van vachten, ende meet de cromme pricke steken*. Huic affinis alia Davidis expositulatio, qua queritur ab illo sibi inferri damna, cuius summa familiaritate usus est, atque arctissimo amicitia fredere coniunctus sit, ut omnium consiliorum fuerit particeps, & tanquam intimus ac primarius amicus secretorum conscius. Sic autem rei atrocitatem exagitat. Quoniam si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si, qui me oderant, crexissent se contra me, abscondissem me forsitan ab eis. Sed tu homo unanimis, dux meus, & notus meus. Qui simul dulces mecum capiebas cibos, & in domo Dei versati sumus cum consensu, &c. Versus sunt pathetici, hoc est, pleni affectibus, quibus se graviter magnaque indignatione ferre declarat, quod qui hactenus fidi amici speciem præbuit, infestissimum esse hostem experiatur, ac latenter taciteque perniciem moliri. Quo autem graphice depingat exprimatque hominem versipellem & subdolum, qui specie quadam assimulatæ amicitia & virtutis, vultu, oculis, sermone, blandiatur amico, quum intus in eius perniciem virus & venena foueat, hoc ad perfidia crimen adiicit. Mitiora sunt butyro verba oris illius: quum in corde eius instruatur bellum: Mollitiores sunt sermones illius oleo, quum sint re ipsa gladii & iacula. Qua similitudine designat fucatos & malitiosos amicos, qui aliud in pectore clausum habent, aliud in lingua promptum, quique altera manu panem ostentant, altera lapidem ferunt. Cuius præditionis specimen exhibuit Iudas Iscariotes, & post hunc plerique alii qui ab ipso edocti sunt, ac fraudulenta exempla sumserunt.

Psal. 54.

*Davidis locus
explicatus.*

*Simile ab oleo
& butyro.*

in corde eius instruatur bellum: Mollitiores sunt sermones illius oleo, quum sint re ipsa gladii & iacula. Qua similitudine designat fucatos & malitiosos amicos, qui aliud in pectore clausum habent, aliud in lingua promptum, quique altera manu panem ostentant, altera lapidem ferunt. Cuius præditionis specimen exhibuit Iudas Iscariotes, & post hunc plerique alii qui ab ipso edocti sunt, ac fraudulenta exempla sumserunt.

De rei familiaris ac domestica cura, eiusq; administratione.

CAP. XXV.

Quod ad Oeconomicā, h. e. rei familiaris administrationem attinet, quz, Cicerone teste, ministra est ac famula corporis, in ea stabilienda ornandaque quemq; industriū esse decet ac prudentem sic, ut eius amplificatio ad vsum vitæ necessarium, ad commoditatē, ad ornatū referatur nō ad luxum, ad delicias, non ad sumtuosas mensas atq; immodicos ferculorū apparatus, quæ opes quamlibet immensas exhauriunt atq; attenuant. Quocirca in exornādo conuiuio, mensaq; instruenda præ cæteris obseruanda frugalitas ac victus moderatio, omniaq; euitanda gulæ ac libidinis incitamenta, deniq; cellaria delicatoria, quæ fere secundis mensis inferri solent cibo satiatis. quo denuo edendi cupiditas incitetur: Hæc profusio vitæq; luxus præter id, qd facultates imminuat, ac morbos pariat, etiā ubi vino incaluerunt, luxurie fomenta ministrat, ac lumbos incitat, partesq; abditas atq; obscenas tentigine afficit, qua prurire incipiunt, atque, ut Apostoli verbo utar, vri, hoc est, potentius ad Venerem incitari. Quamobrem Paulus nihil, p cupiditatum arbitrio fieri vult, sed omnia ad necessitatem vsumq; naturæ referri, non ad luxum ac voluptatem, corpori mentique æque damnosam. Nemo autē ita absurdescit ad naturæ sensum, ut corpus suum exosum habere sustineat: quin, ut Paulus ait, enutrit ac fouet illud, ut Christus Ecclesiam. Quo exemplo inuitat Apostolus maritos ut vxores suas ament, eamq; curam adhibere studeant, quam quisque suo corpori adhibet, atque illis præstet, quod Christus Ecclesiæ sponsæ vnice amatæ præstitit. Ceterum in rei familiaris administratione ac stabilienda firmandaque re domestica ne qd illa detrimēti patiatur, ita omnia moderanda sunt, ne vel prodigiaut profusi hominis nomen incurras, aut plus satis parci, aridi, tenacis.

Rei domestica procuratio.

Ciborum apparatus vitandus.

Ephes. 5.

*1. Cor. 7.
Rom. 13.*

Ephes. 36.

*Modus rebus
adhibendus.*

Conseruatur quidem res familiaris parsimonia, ea-
que augetur & incrementa concipit: verum non in
eam angustiam illa contrahi debet, vt defraudes Ge-
nium, ac te tuosque inedia conficias: quod sordidi
quidam opulenti faciliunt: rursus ne, vt decoctores
assolent, parta profundas, ac patrimonium dissipet, a-
scitisque aliquot huius notæ ac farinae sodalibus, qui
ad hæc perficienda exhortantur, ac classicum ca-
nunt, abligurias. Vt autem iuxta Terentium, Necess-
se est sumtum faciat, qui quærit luerum: ita iuxta
Plautum, Non potest constare quæstus, si illum sum-
tus superat. Quam sententiam Belgæ ita efferunt;

*Proverbum
frugalitatem
commendans.*

Stelt u teringhe naer u neringhe. Quo indicat ita mode-
randum sumtibus, ne immodica profusione rem-
domesticam imminui contingat, sed æqualis ac par
sit census expensique ratio. Quocirca industrii pa-
trisfamilias officium est, pro tempore velut ex
promptuaria cella quædam depromere, & quum res
poscit, recondere. Etenim, vt habet proverbum,

*Damnosa est
fera parsimo-
nia.*

Sera in fundo parsimonia. Non est autem à nostro
instituto, nec à Reipublicæ commodo, ac rerum do-
mesticarum conseruatione aliena Lex, quam Ama-
sis Egyptiorum rex promulgauit, Soloni Athenien-
sium Legislatori etiam usurpata, qua cautum est, te-

Lib. 3. Enterpe.

ste Herodoto, vt populares atque inquitini singulis
annis apud prouinciarum præfides demonstrarent
vnde viuerent, & qua re sibi victum compararent,
qui id præferre non possent, nec testarentur se legi-
time viuere, morte plecterentur. Qua edicti seueri-
tate coercere voluit otiosos, ne ad latrocinia ac præ-
dationes illis pateret aditus, quo fere deueniunt, qui-
bus alea, scortis, computationibus paterna hereditas
decocta est, ac funditus exhaustum patrimonium:
Ex his emeruisse opinor apud Corinthios, Legem
sumtuariam contra prodigos, & qui suas facultates
temere profundunt, aut sumtuosius magisque effuse

*Lex Amasis
contra ociosos.*

conui-

conuiuantur, quam res familiaris ac prouentus annuus exigit. Quam cum Diphylus apud Athenzum *Lib. 6.* referat ac Latinis versibus expresserit Erasmus, de omni disciplinarum genere optime meritis, non grauius labor adscribere, quo Magistratus rationē modumque ineat qua effici possit, vt ciuitates ac suburbana *Lex sumptuaria Corinthiorum.* prædia minus infestentur à violentis grassatoribus qui interdum ac noctu facultates quietasque hominum possessiones diripiunt, ac corpora immaniter excutiant, nisi confestim thesaurum proferant. His autem versibus exprimitur legis huius sententia:

*Hoc lege cantum est hic apud Corinthios,
Si quempiam obsonare semper silend: de
Videmus hunc rogamus, unde uiuat, &
Quid faciat operis: Si facultates habet,
Vt redditus harum soluere expensas queat,
Perpetimur illum perfrui suis bonis.
Si forte sumtus superat ea qua possidet,
Prohibemus huic ne faciat hoc in posterum.
Ni pareat. amplectitur multa graui.
In sumptuose uiuit in qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh Hercules!
Nec enim licet vitam absque malo ullo degere
Talem scias, sed est necesse aut nobilibus
Abigere pradam, aut fodere muros aditum,
Aut hac patrantum iungier commercio:
Aut in foro agere sycphantam, aut perfidum
Præbere testem: Nos genus hoc mortalium
Eiicimus hac ex urbe, uelut purgamina.*

Non minus seuerus est officiorum exactor Paulus *2. Thess. 3.* Apostolus, qui præcipit vt ignaui atq; otiosi excusso *Paulus ignauos exstimulat ad industriam.* ueterno operam manuariis opificiis impendant, quibus se & domesticos alant, quod tam rigide obseruari uoluit. vt iis alimenta denegarent, qui nõ insisterent labori, atq; ad constabiliendam rem familiarē essent intenti, sed tanquā fuci qui apum laboribus & melli-

*Pauli ad fures
admonitio.
Ephes. 4.*

Luc. 19.

ficationi insidiantur, ex aliena liberalitate & munificentia viuerent atque otiaerentur, nullo opere nisi rerum curiositate occupati. Ad hanc disciplinam ac censoriam seueritatem Paulus etiam fures reuocat, qui aliena compilant ac depeculantur; quos non solum eommonescit, ut ab aliorum opibus manus abstineant, sed quæ honesto labore parata & conquistata sunt, egenis subleuandis impendant: ita si quid labis aut maculae contractum sit ex realiqua infami & pudenda bonis operibus ac liberalitate in tenuiores elui potest: quale exemplū editum est in Zachæo, qui fœnore parata distribuit egenis. Hac enim ratione efficitur, ut antea actæ vitæ errores, & vitia virtutis compensatione oblitterentur, muratis scilicet in diuersum affectibus exutaque inclita naturæ prauitate ac voriosa consuetudine.

Somni ac vigilia moderatio. CAP. XXVI.

*Somni & vigilia
moderatio,*

Studiosis virisq; politicis inter cetera habenda somni & vigiliæ ratio. Hæc enim si moderata sint & tempestiue adhibeantur, plurimum commoditatis adferunt in stabilienda firmandaque valetudine: nam præter id, quod corpus alacre præstant & vegetum, tum mentem quoq; reddunt ad obeunda quæuis munia ac functiones erectiorem. Somnus autem immoderatus atque immodicus stupidos reddit homines, ignauos, socordes, obliuiosos, & qui non facile emergant atque ad præclaras vllas artes enitantur. Quocirca huiusmodi conditionis homines ad exercitationes ac subeundos labores excitandi, quo torporem veternumque excutiant, atque aliquid libero homine dignum meditentur.

*Somnus meridianus
quando
noxius.*

Quod ad meridianum diurnumque somnum spectat, non consulo ut iuuentus illi assuescat, nisi lassitudo ex æstu ac labore contracta vires affligerit, aut nox pridiana intempestiuis vel vigiliis, vel synopsiis transacta sit: tunc enim extra incommodum admitti potest

potest meridiario: alias memoriam labefaciat, mentemque obnubilat, & præter capitis grauedinem, oculis caliginem adfert, præsertim vbi cibo oppleti decumbunt, quibus hoc quoque accedit incommodi, quod sopore exussio nauseabundi sint atque oscitent, passisque brachiis pandiculentur, hoc est, *Pandiculari quid sit.* membra quaquaversum distendant, diffuso vndique per corpus vaporum concursu, ex languida quadam affectione & febrili rigore, quem *Vvanus* nostrates vocant, Latini veteres Helucum. *Helucus nauseosus affectus.* Quæ vox designat vel à crapula, vel meridiano somno nauseantes ac flaccidos, quique subinde ad oscitandum impelluntur.

Senes vero & qui in ætate matura consistunt, tuto meridiari possunt, hoc est, prandio absoluto, monnihil interualli intercedat, se somno dedere, *Meridiatio scilicet monnibus commodanda.* præsertim æstiuis mensibus cœloque feruido, quæ æris intemperies homines somnolentos efficit, quo tempore ea commoditas captanda est, vel in sedili collocato corpore, vel in culeitram composito, capite sublimius pauloque erectius in puluinum inclinato. Tali enim somni laxamento spiritus cum naturales, tum vitales, à quibus spiritus animalis, qui cerebro insidet, fomenta concipit, instaurantur ac reuiuiscunt.

Vigilia autem intempestiua cū omni ætati noxia, *Vigilia exsiccatur.* tum senectuti nocentissima, vt etiā inedia, quorum utrumque cerebro siccitatem adfert, ac præter phrenesin & delirium, quod inducit, totum corpus aridum efficit, squalidum, strigosum. Quod si immodica vigilia, vel inedia, vel intempestiua lucubratione, aut etiam nimio labore aut immoderata Venere vires attrita sint ac spiritus exhausti, consumtoque succo vitali, macies contracta, humido alimento ac somnificis potionibus vires reficiendæ, quales sunt lactuca, spinachia, malum effectum par, attriplex, buglossus,

*Somnifica quæ
cerebrum hu-
mectant.*

& quæ vulgo borago dicitur, semen papaveris recentis nymphaeæ flores, vulgo nenuphar, vel liliū aquaticum & palustre, Batani seu Hollandi *plompē* vocāt, est *VVaterlelien*, quibus accedunt violarum flosculi, nuclei pini, amygdala dulcia, pistacea seu fistici, ordei cremor, vuz & passæ, & Chorinthiacæ illæ minutis acinis, vinaceis immunes; daſtyli seu palmulæ, mala Medica seu corticis citri zaccaro aut melle conditi: iis enim nativus ac vitalis humor reficitur, ac cerebrum mentis sedes velut roſcido humentique vapore perfunditur, ac suavi halitu irrigatur, ex quo emergit somnus placidus ac quies minus turbulenta aut tumultuosa.

*Somnolentia ut
excitatur.*

Quod si quis sit natura somnolentior, nec illi incalescat animus ad res vllas præclaras, continenter exercitationi ac labori insistat, vitet cibos omnes frigidæ humentisque facultatis, eosque assumat, qui vi calorifica humores superuacaneos in quibus consistit somni causa, exsiccant: quales sunt hyssopus, rosmarinus, salvia, origanum, amarus, vulgo maiorana cunila seu tymbra, brassica, rubicunda, zinziber, piper, nux muscata, caryophylli, & pleraque alia, quæ cerebrum vaporoso ac fumido humore oppletum releuant, mentemque densis vaporibus obnubilatam erigunt, atque ad concipiendas honestas cogitationes alacrem reddunt atque expeditam.

Quid adferat commodi vel incommodi repletio & inanitio, denique alvus vel astrictior vel laxior.

CAP. XXVII.

EAdem quoque aliis rebus, quæ valetudini vel profunt, vel officiunt adhibenda moderatio: quales sunt repletio & inanitio, quæ scilicet corpus cibo potuque reficitur, vel humoribus oppletum euacuatur. Ut autem frugalis esse debet ac temperata studiosis virisque politicis victus ratio: ita non nimis tenuis & parca, ne spiritus extenuentur: quibus & id accu-

*Moderatio cibo
adhibenda.*

rate obseruandum, ne aliud sit astrictior, aut plus isto laxior. Vtrumq; enim (si modum excesserit) va-
 letudini &que noxium. Si enim plus nimio profluat
 ac sit citatior, corpus aridum reddit ac strigosum, so-
 mniq. paucitatem infert, atq; inducta cerebro sicci-
 tate, memoriam imminuit: sin vero nimium arescat
 ac sit coactior, memoriam obnubilat, atq; oculis ca-
 liginem inducit, somniaque tumultuosa ac turbu-
 lenta efficit, crassis densisq; humoribus ad cerebrum
 delatis. Quæ autem ventrem aluumq; placide mol-
 liunt, sunt viola, lactuca, spinacia, atriplex, maluz
 congeneres, quam veteribus in eum usum commen-
 datam. Martialis indicat:

*Ventrem qua
laxans.*

*Herba qua al-
uum lubricum
praestant.*

Exoneratur aluum mihi villica malua:

Attulit, & varias quas habet hortus opes.

His accedunt buglossus, & quæ vulgo Borago di-
 citur, cheraphylum vel gingidium, vulgo *Kernel*, be-
 ta, blitum, pruna Damascena, vix passæ & Corinthia-
 cæ minutis acinis, mora, ficus. Medicamentosa quæ
 id præstant, sunt mercurialis, fumaria, polypodium,
 senna, rhabarbaron, carthamus, epithymus, cassia,
 manna seu mel ærium concretum, nam scamonea,
 tripolium seu turbit, mezereon, &c. vires deijciunt,
 quocirca non nisi validis ea exhibentur, cum malo
 nodo malus quærendus sit cuneus. Si autem venter
 magis lubricus est, quam valetudini commodum,
 fisti potest crebro usu menthæ rubicundæ & quæ in
 officinis passim obuia est, ex ea confecta mellagine
 vel syrupo. Ventrem quoq. adstringunt ac corrobo-
 rant cotonea tenera lanugine mala & quicquid ex
 ijs conficitur, rosæ rubentes, ijs accedunt mespila an-
 tequam viginem sint perpeffa ac tenerescant, cor-
 na lapidosa quidem intus nucleo, sed non insuauis
 insipidoque sapore, eoque acido atque adstringente,
 Rhus Ponticum, nostrates Ribes vocant, quod ap-
 petentiam mitem excitat ac nauseam discutit, ipsaque

*Quæ ventrem
adstringunt.*

Rob quid Auicenna.

stomacho retinēdi sibi vires confert, præferim æstiuis mensibus, vbi biliosus humor aluum proluat ac fluxum prouocat, in quem vsum succus eius saccharo cōcrueretur, quem Rob Auicenna vocat, præsentaneus; nam aluum plus nimio præfluentem cohibet, atque appetēdi vires languidas erigit, cibiq. auiditatem excitat, vt etiam mala punica, vulgo granata, rubentibus intus atque angulosīs acinis sapore modo dulci, modo acido.

Studiofis virisq. politicis sapius meatus, per quos excrementa deferuntur, expurgandos.

CAP. XXVIII.

*Meatus expurgantur excrementis destina-
ss.*

Non frustra Deus humani corporis opifex tot meatus ac vias expurgādis humoribus proludentisq; excrementis condidit, ne scilicet ex horum redundantia obrui hominem, atque emanantibus ab iis vaporibus suffocari contingat. Sic caput per nares, aures, palatum se emungit atque exonerat scretu at sternutamento: Pectus & pulmo per vocalem arteriam tussi pituitam elicit: Stomachus seu ventriculus vomitu ac ructibus sentinam exhaurit: Intestina per aluum se expurgant, ac postico emissis flatibus ē sordibus fæculentis cloacam proluunt. Renes & vesica per meatus ductusque vrinarios lotium deriuant. Corporis autem superficies per cutem porosam, ac multis minutisque foraminibus peruiam fuligines ac sudoriferos halitus discutit. Quocirca cum corpus inculpate consistere nequeat, nisi singulæ partes bene constitutæ sint, suoque officio citra offensam fungantur: danda cum primis opera, ne quis error aut intemperies suboriat, quæ organorum actionem vel vitiet, vel reddat deteriorem, horum enim ministerio mens ipsa vtitur ac res præclaras perficit. Si morbus aliquis infestat, si caput grauedine tentatur, si pituita molesta est, si calculus

aut stranguria seu vrinx stillicidium vexat, si caligo ac lippitudo oculos vitiat, si manus aut pedes articulari morbo tentantur,

Si mala quem scabies, aut morbus regius urget;

Horat. in Arts.

minus expedite sua munia ac functiones obit aut exsequitur humanus animus. Quo mihi consulto facere videntur, qui valetudinis rationem habere curant, ac corpus eiusque partes ab omnibus excrementis purgatiores efficere. Sic enim mens ipsa magis nitescit atque ad quasvis actiones redditur accommodatior. Magna mortalium pars neglecto omni cultu, nec obseruata valetudinis ratione, opibus inhiat, ac studio comparandi conquirendique est intenta, cum tamen sanitas sit auro potior, nec vlla res animi tranquillitate optabilior. Confirmat id versibus hisce

*Valetudo auro
potior.*

Horatius,

Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis: nil

Lib. 1. Epist.

Diuitia poterunt regales addere maius,

10.

Non domus, aut fundus, non aris aceruus, & auri

Egroti domini deduxit corpore febres,

Non animo curas.

Et quo quemque ad frugalem & moderatum rerum usum reuocaret, subiicit,

---- *valeat possessor oportet,*

Lib. 1. Epist. 2.

Si comportatis rebus bene cogitat uti.

Hebraeus Sapiens per omnia huius verbis sic consolatur: Præstat pauperem esse sanum, & firma valetudine, quam diuitem male affecto corpore. Sanitas & bona habitudo est omni auro præstantior, & validum corpus immentis opibus. Nullæ meliores sunt diuitiæ, quam sanitas corporis, nec vllum oblectamentum maius, quam animi lætitiæ & gaudium cordis. Quocirca non est metienda felicitas opum affluentia aut prospero rerum successu, sed corporis mentisque inculcata sanitate. Ille enim demum & viuit & valet, qui horum commoditate inoffense fruatur.

Eccles. 30.

Sap. 4.

Præcepta salubria non minus animo quam corpori idonea.

CAP. XXIX.

TRia feruntur vulgo. saluberrima, quæ quemque observare par est; Vesci citra saturitatem, Non refugere laborem, Naturæ semen conservare. Quibus opposui toridè insaluberrima, quæ præter morbos, præmaturam senectam accelerant morteq; properata homines conficiunt. Crapula distendi, Ignavia torpescere, Immodica Venere eneruari. Cum enim frugalitas, profligata ingluvie, salubre corpus constituat, exercitatio, excussio otio atq; ignavia, id ipsum agile reddit & expeditum, tum suab equino genere documenta sumere liceat,

*Robus natura
modus adhi-
bendus.*

Virgil. lib. 3.

Georg.

*Senectus, A-
mor & Venus
indecora.*

Nulla magis animi vires industria firmat;

Quam Venerem & cæci stimulos avertere Amoris.

Siquidem intemperans ac libidinosa adolescentia effœctum corpus senectuti tradit. Quocirca cum in adolescentia, tum maxime in senectute moderandû cupiditatibus, ac luxuriæ præcludendi aditus, quæ ut iuventuti turpis; ita, Cicerone teste, senectuti foedissima ac maxime indecora. Ut enim in bello ac castris opus est viribus, opus agilitate, opus robore tolerandis ferendisque laboribus: ita in amore ac præstanda Venere vires exiguntur ad subeundos nocturnos labores, ad deuoranda matrimonii tædia, ad perferendos vxoris procacis atque imperiosæ mores. Quamobrem nec senibus bellum, nec amor cōuenit, quod vtraque res multas circumferat difficultates, molestias, incommoda, ad quæ senescens ætas impar est, atque iis perferendis inidonea. Expressit id eleganti carmine Ovidius.

*Lib. I. Amori.
Eleg. 9.*

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido:

Attice, crede mihi, militat omnis amans.

Qui bello est habilis, Veneri quoq; conuenit atas.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Militia species amor est, discedite segnes.

Non sunt hac timidis signa tuenda viris.

Non

*Nox & hyems, longaq; via sansq; labores
Mollibus in castris & dolor omnis adest.*

Quis autem non perspicit quam sit indecorum exoletum rugosumque senem iuuenili more oscula figere, atque in amplexus prorueret? cum ad peragendos siymenæos sit inhabilis. Sic recte Sophocles, qui ætate confecta à quodam interrogatus, videretur ne rebus Venericis? Dii meliora, inquit, libenter vero istinc tanquam à domino, agresti & furioso profugi.

Existimationis ac fama habenda ratio.

CAP. XXX.

MOdus omnibus efficere studeas, ut tui ciues optimam de te opinionem concipiant, tuæq; existimationi ac nomini laudabile testimonium deferant, denique præclare de te sentiant, atque honorifice loquantur. Nec observare pudeat, qua persuasione populari est tui erga te sint imbuti, quo animo affecti. Negligere enim quid de se quisq; sentiat aut loquatur, non solum, ut Cicero ait, arrogantis est, sed etiam dissoluti. Sic Christus sciscitatus legitur ab Apostolis, quam opinionem de illo conciperet promiscua multitudo, quos rumores de ipso spargerent, quid deniq; de Messia ipsi sibi persuaderet, non ambitionis aliquo aut gloriæ aucupio, sed ut periculum faceret, an auditis tot salutaribus concionibus, conspersisq; tot miraculis, sublimius ac magnificentius de illo, quàm vulgus sentiret, ita hoc percontatus est, quo ab iis eliceret solidam professionem fidei, atq; exploraret quantum profecissent in doctrina cœlesti, quæ nihil habet fugi aut vanitatis, nihil fallaciæ vel imposturæ, ut calumniati sunt Pharisei: sed prorsus salutaris est & sincera, ab ipsa veritate, ipsoque iam dudum expectato Servatore Dei filio prolata. Quod cum Petrus summi Patris asslatu omnium nomine exerte esset professus, atq; indubitanter pronuntiasset Iesum omnis salutis auctorem, illiusq; fiducia genus humanum redemptio-

Fama habenda ratio.

Lib. I. Offic. Maeth. 16.

Christus auram popularum non captatur.

Professio fidei.

nem consequi, Christus Petri confessionem divinitus illi inspiratam collaudavit, eamque immobili fundamento innixam confirmat invidiam fore & inexpugnabilem. In quavis actione, omnibusque dictis ac

Decori habenda ratio.

factis memineris decori, & quid maxime deceat: id enim honestatis ratio exigit: unde scitum est promeritum, Caput artis est decere quod facias, hoc est, quod natura sit aptum, atque ingenio moribusque conveniens: *Datu vel voeght ende betaemt.* Compendiaria

Qua ratione affectanda gloria.

arque expedita via est ad solidam gloriam, si te talem praestes qualis haberi velis, quod obiter monet

Lib. 1. epist. 17. Horatius:

Tu recte vives, si curas esse quod audis.

hoc est, quod diceris, & quod de te cives ac populares testificantur, qui si te virum probum atque integrum existimant: recte quidem, modo ne iis fucum facias, nec imponas honesti specie, ut personati quidam histriones, qui primo intuitu spectatae probitatis apparent, cum versipelles sint atque improbi:

Pers. Satyr. 5.

--- Nam fronte polito

Astutum vapido servant sub pectore vulpem:

Silentii tutum primum.

Memineris duas praecipuas esse virtutes, quibus adolescentes potissime solent commendari, Fidem & Taciturnitatem: quibus fracedat Pudor amabilis pubertatis color, quem candore suffusus rubor velut ornatus quidam commendat: nihil ad decus ingenuitatis ac modestiae accedere potest magis favorabile aut gratiosum. Quisquis autem hac indole, iis adolescentiae ornamentis destitutus est, aut horum iacturam fecerit, perditus & profligatus cenferi solet, summaque improbitate atque impudentia insignitus. Quocirca non proorsus aliena à vero hac sententia:

Pudor adolescentem commendat.

Ego illam perisse puto cui quidem perit pudor.

Commendat enim supra quam diei queat adolescentem pudor & verecundia adeo, ut non temere ad fru-

gem

genū deueniant, aut aliquam de se virtutis aut probitatis spem polliceantur, in quibus nulla elucet aut se profert pudoris significatio. Sic Diogenes cum adolescentem quendam pudore suffusum conspiceret atque erubescere: Confide, inquit, fili, huiusmodi est virtutis, probitatis, modestiæ color. Similiter cum apud Terentium Mitio optimam spem de filio conciperet: Erubuit, inquit, salua res est. Est autem innocentis argumentum ac testificatio pudor & confessio, si quando deprehensa est in iis, quæ non destinata malitia commisit: Nequitia autem in impudentia atque obstinatio, nec verentur iuvenes quidam confidentissimi viros etiam graues inconniuentibus fixisque oculis obtueri, ac denegare factum; etiam si id palam sit, nec inficiari queat. Vt autem sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares, Assuesces, vt Comicus ait, omnes perferre ac perpeti: *Ingenustatis argumentum*. *Confidentia vitiosa*. *Terent. Andr. Act. I. Scen. I.*

Quibuscum versari; atque una te in dedere:

Eorum, modo honesta sint, obsequi studiis;

Aduersus nemini nunquam te proponens ulli.

Est n. generosæ mentis & modesti animi argumentum plurimū facere, iri minimū de seipso loqui, vt lugurtha apud Sallustiū factitauit, secus q̃ Thraſones ac iactabundi milites, qui se insolenter efferunt suaque facinora magnifica ostentatione prædicant. Cum autem nulli non sit odiosa ventosa iactatio, nemo sibi de ingenio, eruditione, opib' blâdiatur, suaq; munera ambitiose prædicet, sed ita actiones suas moderetur, vt submisile ac modeste de se sentiat ac loquatur; ne vt Paulus ait, alios despiciere ac fastidire videatur. Commonefacit id ipsum præter alia his versibus Horatius: *Instantia ediosa*.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,

Commissumq; teges & vino tortus & ira,

Nec tua laudabilis studia aut aliena reprendes.

Nunquam in animum induxeris, vt alienæ calamitati calamitosi nō insultes, ne inimici quidem, sed condoleas potius insultandum.

eiusq; sortem commiseratione dignam deputes. Illæ enim sunt vices rerū humanarum, vt multi ex summa felicitate atq; amplissima rerum possessione ad inopiam ac miserandos casus deuoluantur, funestumq; ac luctuosum exitum nonnunquā sortiantur. Rursus alii ex infimo loco ac miseranda seruitute ad opes, ad honores, ad dignitates & imperia prouehuntur. Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Ad hanc enim amissim exigi vult omnes nostras actiones ac studia Christus, cum inquit: Omnia quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines, sic & vos illis facite: hoc est, præstate cuiq; honorem, decus, subsidium, ceteraque humanitatis officia, quæ quisque sibi exhiberi velit. Ne sis in proferendo sermone præceps, temerarius, inconsideratus, denique effcito ne lingua mentem præcurrat, aut effutias per iugulum redituras voces, quæ aliquando recoquendæ sunt. Sunt enim multi quibus cū versamur lubricæ fidei, ac silētii minus tenaces, qui non solum, q̄ incautius cuiq; exciderunt, eliminant, sed obtreptatione ac calumniis existimationi ac famę proximi officiunt labemq; adspargunt. Quocirca Horat. salubri consilio quemque instruit:

Eccles. 10.

Matth. 7.

*Præcipit antia
lingua impro-
banda.*

Epist. 17.

*Protinus ut moneam, si quid monitoris ages tu,
Quid de quoque viro, & cui dicas, sape video.
Percontatorem fugito; nam garrulus idem est:
Nec retinent patula commissa fideliter aures.
Et semel emissum vocat irrevocabile verbum.*

*Futilitas da-
monosa.*

Verspiers.

Quibus versibus quemq; commonefacit, vt considerare ac parce de aliis loquatur, nec quidquam temere effutiat, quod illi aliquando fraudi esse possit, atque aliquid detrimenti adferat. deniq; Coricæos atq; exploratores obseruandos, qui omnib⁹ se sodalitiis ingerunt, ac subodorantur, quod ad Censores ac Criticos deferant, ita vt nemini tutū sit de vlla re mutire, nec liceat in tanta temporū infelicitate palam & aperte profiteri quæ mens dicat, suadet ratio, etiam si

verita-

veritati ac synceræ religioni sint consentanea; idque metu delatorum, quibus etiam præmia atq. honores decernuntur, quo magis oculatos auritosque se præbeant in explorandi negotio infami cum primis ac detestando, ut quos etiā exosos habent, qui illorum videntur ministerio. Placet n. nonnullis proditio ac delatio: sed iis eius rei artifices inuisi sunt, licet officium q. præstant, pro tēpore sit gratum, nam illos ut lubricæ fidei suspectos habent. Testatum fecit id Augustus Cæsar, apud quem cum insolentius sua merita iactaret Rhymirales Thracum rex: Proditionem, inquit, amo, proditorem detestor. Sic, ut Iulius Capitolin' refert ab imperatore Antonino Pio quadruplatores extincti sunt, hoc est, id genus hominum, quod ex accusatione quartam bonorum partem cōsequi solet, Belgæ huiusmodi conditionis homines *Aenbengers* vocant, qui eo magis inuisi sunt summis pariter atq. infimis, quod in dictis factisq. omnia exasperent, & quam pro rei veritate, faciant atrociora. Quocirca Marcus philosophus Imperator calumniis quadruplatorum intercessit, apposita falsis delatoribus infamiz nota. Saturio parasitus apud Plautum infame ducit ac detestabile quadruplaturā exercere, mauult parasitando pascere ventrem ex maiorum suorum instituto, q. quadruplatorem agere, atq. huiusmodi ratione ditescere, bonisque aliorum ac vitæ noxiis inihiare. Quāq. id genus officiorū non magnā laudē mereatur apud cordatos, qui nō patiuntur sibi à parasitis atq. assentatoribus auriculas assui, illorumq. blandimentis ac lenociniis mentem eripi.

Laudabilis dissidiorum pacificatio.

CAP. XXXI.

Si quid simultatis ac contentionis inter vltos ciues aut consodales inciderit, probi viri officiū est pro virili illud sopire, offensiones diluere, dissidia, ne acerbius incrudescant, cōponere, dirimere lites & cō-

Coricai, vulgo, Verspiers ob-feruands.

Quadruplatores omnibus odiosi.

Augusti dictū de prodicione.

Marcus Imperator.

Capitolinus.

In Prosa. Parasitus delatore minus.

*Matth. 5.
Pacifactor
laudem mere-
tur.*

*Regum ardor
irritabilis.*

*Obrectatio
fugienda.*

*Lib. Serm. 1.
Satyr. 4.*

trouersias, sedare discordias, sarcire concordiam, pacem inter contentiosos ac dissidentes conciliare, fidumque ac sedulum pacificatorem se hominum altercationibus offerre. Quod humanitatis officium non minima beatitudinis parte collocat Seruator, qui huius rei studiosos filiorum Dei elogio condecorat. Ab hac & plerisque aliis virtutibus, quibus caritas, hoc est, studium de omnibus bene merendi ornatur, alienissimi sunt turbulenti quidam ac tumultuosi homines, quibus cum odiosa sit atque inimica omnis pacificatio, prauitate quadam animi omnia perturbant, rebusq; exulceratis non medentur, nec fomenta adhibent sed exasperant, atque ut habet prouerbum: Oleum flammæ adiciunt, etiam cum reges ac principes initari contingit, quorum animus natura generosus ac veror magis magisque illorum maleficanis conciliis accenditur atque inflammatur: quo hominum genere nihil detestabilius aut execrandum magis, præsertim ubi religionis negotium agitur, à quo decet omnes vitiosos affectus esse remotissimos: ne asperitate ac seditia alienari potius hominum animos, à studio pietatis, quam lenitate allici contingat. Siue enim veterem consuetudinem stabilire visum sit, siue sublati erroribus qui sensim irrepperunt, aliquid innouare, ac religionem ad fontem reuocare, omnia iudicio ac sano consilio perfici debent, adhibita ratione, ordine, ac modo, ne quid tumultus exoriat, ut superiore anno in Belgica euenit, in qua distractis in diuersas partes ciuium animis, Religio vi & armis propagari cœpta est, quæ res funestum exitum est consecuta. Delatore non minus damnosus obrectator virulentus, qui probri, conuiciis, calumniis, contumeliis immerenti perniciem adfert, ac lingua venenata conficit. Quod genus hominū his versibus & notat, & vitandum Horatius præcipit:

---- Absentem qui rodit amicum,
Qui non despondit alio culpante solutos

Qui

Quis captat risus hominum, famamq; dicacis,

Fingere qui non visa potest, commissura tacere

Qui nequit, hic niger est; hunc tu Romane caueo.

His affinis est illa Salomonis admonitio: Remoue à *Proverb. 48.*

te os prauum & labia detrahentia procul sint à te. Et

paulo inferius: Cum detrectatoribus ne commiscea- *Proverb. 24.*

tis, quoniã repente consurget perditio eorum. Fuisse *Eccles. 10.*

autẽ spectatissimis viris inuisam ac detestatã obtre. *Exod. 22.*

ctandi rabiẽ, sacri scriptores passim testantur, ipsiq; *Psal. 70. 100.*

August. adeo odiosã, vt Carmẽ hoc in cœnaculo affi. *Ezech. 22.*

xum obtrectatoribus obiiceret, eoq; iis os obtureret: *Iacob. 4.*

Quisquis amat dictu absentum redere vitam,

Rom. 1.

Aut quem delectat lubrica verba loqns,

Carmen Au-

Aut plenus cyathis lepidos fatigare sodales,

gustino vsur-

Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

patum.

Hac enim ratione illos ablegauit à suo conuictu ac

contubernio, qui aut ingluuie, aut maledicendi stu-

dio delectantur, vel etiam impudicos obscœnosque

sermones mensæ inferunt.

Nemo insolescat rebus prosperis, ne deiiciatur aduersi. sed Dei se

providentia fulciet.

CAP. XXXII.

Cum in humana vita nihil sit stabile ac diurnũ,

nec omnia semper vno tenore, ac continuata

perpetuaq. serie decurrant, sed vicissitudine quadam

nũc felicia blandiantur, nunc mutatis rebus premant

aduersa: ea constantia atq; æquabilitate stabilienda

mens est vt non insolescas rebus prosperis, nec dei-

iciaris aut succumbas aduersis, sed quocunq; res hu-

manz se inclinant (vt leui aliquando momento as-

solet) semper Dei verbo, eiusque providentia te ful-

cias, cuius arbitrio mundum hunc administrari con-

stat, eiusq; voluntate omnia perfici, ad quam omnis

euentus successusq. psp̄eri & aduersi referri debent, *Fortuna voca-*

non ad fortunz inconstantiam ac temeritatem. Ab- *bulum Chri-*

sit enim, vt q. Dei scientia ac cognitione sunt imbuti, *stianis expla-*

KK

4

Stabilitas lau-
data.

Providentia
Dei fulcienda
mens.

Fortuna voca-
bulum Chri-
stianis expla-
sum.

aliquid casu aut fortuito fieri psuadeant, quum præcipua rerum omnium causa in Deum sit referenda.

Vitanda curiositas. CAP. XXIII.

*Observatio
aliena rei im-
probat. 1. Cor. 5.*

*Simile à Me-
dicis.*

*Alienis nego-
tiis non te im-
miscas.*

*1. Theff. 4.
Foris oculati,
domi cæci.*

Perf. Satyr. 4.

A Lienarum rerum ne sis curiosus obseruator: sed in hoc sedulo incumbas, vt tuam vitam corrigas potius, quam insecteris aut obserues alienam. Paulus quoq; Apostolus sedulo cuique inculcat ne foris intentos habeat oculos, sed se oculatum ac vigilantem præbeat in rebus domesticis, ac attente obseruet, ne quid committatur, quod ab exteris merito possit improbari. Alienas autem res ac negotia, quæ ad nos non atinent, non vult magnopere cuiquam curæ esse, aut anxie obseruari, etiam si quid erroris commissum sit. Sunt n. nonnulli à professione Christiana adeo alieni, vt sana consilia respuant, illosq; habeant exosos, quorum opera ad saniores mentes reuocentur: vt morbidis ac ficosi quidam, qui salutarem fidemq. medicum despiciunt, ac malunt in vitiosis humoribus sordescere, quam medelam salutariferam admittere. Quocirca quum non semper consultum sit omnibus se negotiis immiscere, nec expediat in alienis rebus esse curiosum, Belgæ sententiam hanc prouerbialem Ardelionibus obiiciunt, *Luttel onder VVins maect veel vreedts*, hoc est, Plurimum sibi parat tranquillitatis qui aliis negotiis se non ingerit. Hinc Paulus Thessalonicenses ad proprias occupationes & negotia reuocat, nec patitur illos in alienis rebus esse curiosos. Mirum autem est, quam sint perspicaces plerique in exteriorum negotiis, quam oculati in excutiendis obseruandisque rebus alienis, quum sua negligent, totaq. mente ac cogitatione foris peregrinentur, quum domi vt Lamiz, cæcutiant, ac sint talpa magis cæci:

*Sic nemo in sese tentat descendere, nemo,
Sed præcedenti spectatur mantica tergo.*

Quales præter Persium etiam Horatius perstringit: *Serm.1. Sat.3.*

Quum tua prausdeat oculis malis lippus inunctis,

Cur in amicorum vitium tam cornu acutum,

Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius?

---- Denique te ipsum

Concute nunc tibi quid vitiorum insumeris olim

Natura, aut etiam consuetudo mala: namque

Neglectis vrenda Fœlix innascitur agri.

Cæcus amor

sui detestâctus.

Quum autem hoc philautiz vitium magnum humanæ menti cæcitatem adferat, eamq; nebulam animo offundat, ut multis vitiis suis blandiantur: Christus *Matth.7.* acerbe in illos inuehitur, qui in aliorum vitam ac mo- *Luc.6. —* res potius, quam in suis defigant oculos, & qui festucam, hoc est, minutissima nulliusque momenti errata curiosius observant, eaq; exagitant in immensum, *Prouerbiũ explicatum de festuca ac trabo in oculis.* quum trabem, hoc est, crassissima vitia sua nec observant, hæc excutiant.

In vestitu moderatio. CAP. XXXIV.

VT autem in apparatu conuiuii spectanda frugalitas ac victus temperantia: ita quoque in vestitu *Vsus rerum spectandus.*

ac cultu corporis eadem habenda moderatio, sic ut nihil ad luxum vanamque ostentationem, sed omnia ad naturæ necessitatem, usumque vitæ ac commoditatem referantur; quibus si accedat decor & ornatus non prorsus exquisitus, omnia tolerari posse video. Quum autem sexus fœmineus præ cæteris ex- *Fœmina cultus audax* poliri comique gestiat, ac decentius ornari, quo venustatem formæque gratiam sibi conciliet, Petrus *1.Pet.3.* Apostolus matronas commonefacit, ne immodicos sumtus impendat mundo muliebri, ne crispis intortisque crinibus, non auro, gemmis, torquibus, armillis se oculis spectantium exponant, sed habitu modesto, cultuque sobrio ac minus operoso maritis suis gratificentur, illorumque fauorem ac benevolentiam captent, ut veteres illæ Heroinæ Rachel, *Genes.16.* Sara, Rebecca, Susanna faciebant. Multos autem

Profusio vitanda.

noui & nostra & aorum memoria, qui sumtuoso vestitu eoq. subinde adscitis exoticis quibusdam formis renouato, deniq; operoso ferculorum apparatu ad mendicitatem atq; inopiam redacti sunt, irrisi etiam ab illis, qui ipsis ad profundendum patrimoniū fuerunt adiumento, & qui dolis, technis, fraude, fallaciis, captionibus ab iis aliquid corraferant, adeo ut ne teruncium quidem impēderent subleuandis miseris, quos ad xenodochium redegerant, & extremā rerum penuriam. Ceterum cum tot passim conspiciantur prodigi ac decoctores, rerumq; suarum pfusi, atq; alieni appetentes: nulli mirum videri debet tam multos passim obuios obzatos, atq; ære alieno oppressos non solum plebeios ac populares, sed proceres etiam aulicos & heroes gestamine Regio insignitos, qui defraudatis nonnunquam pupillis ac viduis, à quibus pecunia corrasa est, nulli quidequam numerant ne viui quidem, nedum mortui, cum plus quam animam habeant oppignoratam ac creditoribus obnoxia ita, ut mox ab extincto corpore omnia eorum bona præconis voci subiiciantur: ac creditores de præferentia decertent.

Es alienum conflatum.

Nemo sortem sibi designatam despiciat.

CAP. XXXV.

Sua cuique fors placeat.

EA sorte ac conditione, quæ tibi in hac vitæ statione atq; orbis huius theatro obtigit, contentus esto, eamque pro tempore moderate feras ac toleranter, quamcunque etiam personam sustineas, quo loco, quoue ordine ac statu consistas. Exigit tale quidam à Corinthiis Paulus induceto in concionem ingenui ac serui circumcisi ac præputiati, nupti innuptiq. exemplo, ac singulos hortatur, ut æquo animo sortem suam perferant, nec ob vllam vitæ conditionem à suscepta semel religione Christiana deficiant. Esse enim, ut apud Timotheum profert, vberem magnumq;

1. Cor. 7.

Quisq; in sua vocatione consistat.

1. Tim. 6.

gnūmque quæstum pietatem cum animo sua sorte
 contento. Sunt autem nonnulli, quos cum conditio- *Inconstantia*
 nis suæ poeniteat ac status in quo versantur sit per- *improbatur.*
 tæsum; illum immutari exoptant, atque in alium ma-
 gis idoneum transferri, quod si ex animi sententia
 aut pro voluntate obtineri nequeat, aut non pror-
 fus expediat, non est quod se macerent, aut morore
 contabescant, sed omnia placide ferant ac sedate,
 nec Deo rerum omnium moderatori repugnent aut *Deus rerum*
 obloquantur, qui singulari sua prouidentia mundum *moderator.*
 hunc administrat, rebusque humanis optime con-
 sult, non solum, ut Cicero ait, vniuersis sed singulis.
 Quod etiam David multis locis inculcat: tum præ- *Psal. 32.*
 cipue, cum inquit, qui fingit sigillatim corda ho-
 minum, qui intelligit omnia opera eorum. Quo-
 circa hoc persuasum esse cuique decet, Deum rerum
 omnium esse moderatorem, ac nihil non geri eius
 arbitrio, nutu, voluntate; denique obseruare, qualis
 quisque sit, quid agat, quid committat, qua mente,
 quo affectu ac pietate religionem colat, quid cuique
 expediat, aut sit salutare. Quamobrem si quando
 non omnia votis nostris respondent, atque optata
 nos frustrantur, quisque tamen in sua vocatione,
 quam illi assignauit Deus, subsistat, donec fauor
 & benignitas summi Patris aliud de rebus illius sta-
 tuat. Ipse enim pro voluntatis suæ imperio vices
 rerum humanarum mutat atque ordinem inuertit.
 Ipse erigit à sordibus abiectos, illosque illustrat di-
 gnitate, honore, potentia. Ipse arrogantes atque *4. Reg. 28.*
 elatos fastuque turgidos deiicit, atque è felicitatis *Esai. 38.*
 solio deturbat. Ipse mulieres steriles & effortas, fræ- *Iosu. 10.*
 cundas efficit, ac numerosa prole gestientes. Quo *Psal. 110.*
 circa quisque placide suam sortem perferat melio- *Psal. 112.*
 ris assequendæ spe ac fiducia, totusq; Deo innitatur,
 atque in illo conquiescat, cui pretiosissimum rerum huma-
 narum cura incumbit. Quo spectat. Alud Esaiæ c. 38.

*Esaia locus ex-
plicatus.*

Hæc dicit Dominus Deus sanctus Israël: In silentio & spe erit fortitudo vestra, *sichicht ende verwacht*. Quibus verbis turbulentis & inquietis animis diffidentiam excutit, atque hortatur, ut ipsi tacere ac secure expectent Dei opem ac subsidium: futurum enim ut suo tempore consequantur quod optant, modo ne diffident illius promissis: tamen si autem aliquando serus auxiliator, non frustratur tamen anhelantes auida sua spe atque expectatione. Quum autem Horatius rerum humanarum obseruator curiosus perspexisset homines in ratione atque instituto vitæ quod semel essent amplexi, tam inconstanter ac turbide iactari, nec ullam illorum animis inesse firmitatem & constantiam, sic ut suam quisque conditionem fastidiat, ac cum alterius immutare exoptet, mercator, miles, agricola, iurisperitus. Sic enim sciscitatur,

Satyr. I.

*Quis sit Mæcenat, ut nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus vsuat, laudet diuersa sequentes?*

Quod postmodum eleganti prouerbio prosequitur ab armentis desumpta Metaphora,

*Lib. I. Epist. 14.
Nostri nosmet
pœnitent.*

Optat epiphia bos piger, optat arare caballus.

Quo notat humanis ingeniis insitum, ut propriæ fortis pœniteat, eamque cum aliena mutatam cupiat, & inexperta expertis dueat potiora, huius inconstantie ac leuitatis, qua mens fluctuat, rationem alio modo subiicit ex oblectatione ruris atque urbis exorta altercatione. Alter enim res urbânas populiq; frequentiam ac strepitum laudabat, alter solitudinem ac res rusticas, sylvarumq; amœnitates duxit potiores. Sic enim inter se disceptant,

*Epist. 14. -
Animi incon-
stantia.*

*Rure ego viuentem, tu dicis in urbe beatum,
Cui placet alterius, sua nimirum est odio fors.
Stultus uterque locum immeritum caussatur iniquo
In culpa est animus, qui se non effugit unquam.*

Recte mea quidem sententia Poëta animum accusat, atque

atque omnem culpam in illius temeritatem atq. inconstantiam reiecit. Quum enim animus humanis affectibus, non ratione ducatur, ac non secus, quā nauis æstu marinisq. fluctibus, agitur omni momento in diuersa rapitur ac varias cogitationes concipit, quo fit, vt quodcunque vitæ aut instituti genus amplectatur, non stabiliter in eo perseveret, sed identidem aliud quoddam meditetur: quod futurū sperat commodius, cum status aut conditionis mutatio affectus non excutiat, aut curas eximat, vt quas non rebus, sed animis hominum inesse constet. Siue enim solitudo in frequentiam cuiq; permutetur, aut paupertas in opulentiam rerumque omnium copiam transferatur, nihilo futurus est animus pacior, q̃ turbidos animi motus rationi minus obsequentes non exuat. Simile autem quiddam huiusmodi hominibus euenit (vt Plutarchus & Basilus testantur) quod iis, qui Oceano vastoq; mari se committunt, vt in optatum aliquem portum p̃uehantur. Illi enim non minus in magna, quam parua naui nausea, vertigine, vomitu affliguntur sic, vt nec in hac aut illa iis remittatur vomendi desiderium: quoniam bilis & pituitæ in corpore redundantia vtrobiq; illos committatur. Sic in mutando vitæ instituto nemo consequitur animi tranquillitatem, nisi prorsus affectus excutiat, ac ratione omnes suas actiones moderetur. Vnde apposite Seneca: Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse cōsistere ac secum morari, quocirca gaudeo, inquit, Lucilli, te non discurrere aut diuagari. Nusquam enim est, qui vbique est. Quamobrem nihil prodest mare traicere, aut vrbes mutare, aut modo hanc, modo illam stationem consecrari. Si vis ista quib. vrgeris, effugere, non alibi sis oportet, sed alius; h. e. mentem compone, affectus vitiosos excute, ratione, consilio, prudentia omnes actiones tuas ac studia moderare. Etenim, vt is ait,

*Simile ab æstu
maris.*

De tranquillitate animi.

De vita solitaria.

*Simile ab eis
quis in mari
sæstantur.*

*Ad Lucilium
Epist. I.*

Celum non animum mutant qui trans mare currunt.

*Quid mentem
stabilizat.*

Ceterum aduersus tumultuosos affectus, qui animā in varias diuersasq; partes distrahunt. ita vt leui momento à suscepto consilio resiliat, verbo Dei eiusque salutari doctrina depugnandum est. Hæc enim vagum ac palabundum animum stabilem præstat, suaq; forte ac conditione contentum, sic vt eam nec deferat, nec fastidiat, aut alteri ambitiose nimisq; auide inhiat.

Improborum consuetudinem ac familiaritatem vitandam:

C A P. XXXVI.

Lib. 3. de Ira.

Improbiorum commercia vt pestem fugito. Sumuntur enim, vt testatur Seneca, à conuersatione mores, atque vt contagiones in corpus, ita vitia verbis in animum transfiliunt, mentemq; contaminant. Sic vt non tam valetudini prosit aura salubrior, quam ani-

*Probi quisque
assuescat.*

mis parum firmis in bonorum contubernio versari. Documento sunt immanes ac feroces belluz, q̄ consuetudine conuictuq; hominum mansuescunt ac circurantur. Quemadmodum & probitatis conditio, vt suos sectatores virtute imbuat, integrisque moribus exoriet: ita quoq; improbitati ac nequitia insitum, vt suos cultores deprauet ac vitiis contamine. Quocirca Paulus Apostolus, ne quem abduci contingat à veritate, à salutis spe, à fiducia consequendæ immortalitatis, à morum integritate, studiose commonefacit pietatis cultores, ne eam opinionem mente concipiant, vt sibi persuadeant, nihil superesse hominis à morte, sed quicquid est huius opificii, prorsus vt muta corpora interire, quod impii atq; à Deo alieni sedulo imprudentibus inculcant, ac pernicioso dogmate montes dubias à salutari doctrina à recerta ac minime ambigua aduertunt. Quamobrem modis omnibus abducit Christianos Apostolus ab illorum conuersatione, qui parum cautos subdola doctrina in errorem pertrahunt: sic enim Menandri Senariolo exhortationem suam illustrat:

*Improbi
vitandi.*

Corrumpunt bonos mores colloquia praua:

Lin-

Linguam cohibendam non solum ab obscænis verbis, sed etiam odiofis.

CAP. XXXVII.

QUUM autem à Christo culpari audiamus verba *Matth. 12.*
 otiosa, hoc est, infrugifera, superuacanea, friuo- *Otiosa verba*
 sa, futilia, quæq; nulla vel audientis vel proferentis *qua.*
 utilitate proferuntur, sic ut de iis in die iudicii ratio-
 nem sit exacturus: quanto magis, ut Paulus ait, de- *Ephes. 5.*
 testandi sermones spurci & scurriles, obscæna festi- *Sermo scurrili-
 vitandus.*
 unitas, facetiæ illiberales, urbanitas indecora, quæ mo-
 rum integritati impense officiunt? deniq. scommata
 dentata, sermones mordaces, quæ cū acrem sui me-
 moriam in animo relinquant, atq. aculeum, ut auo-
 lantes vespræ, inſigant, odiorū ac simultatum fomen-
 ta ministrant, sic ut res aliquando reciproca dicacita-
 re ac figuratis obliquisq. dictæ iis vltro citroq. retor-
 tis, in cruentum certamen deueniat, atque inſtigantibus
 nonnullis, acerba odia, irasq. implacabiles sus-
 citet, quæ inrimo animo conceptæ ac cordi tenacius
 impressæ, tum maxime recrudescunt, cum obliteratæ
 atq. expunctæ videbantur penitusque obliuioni da- *Dentati mor-
 sus vitandi.*
 tæ. Displicent autē supra quā dici queat Paulo Apo-
 stolo dissidia ac maledicendi rixandiq. rabies, ac in-
 diose commonefacit Galatas, ut ab iis vitiosis ac te- *Cap. 5.*
 rerrimis affectibus abſtineant, nec patiantur inter
 se in crudeſcere morſus dentatos ac virulentos, nec
 vlla conuicia aut obtreſtandi libidinem, nec tum al-
 ter alterū arrodit, mordet, exagitat, alius aliū bellua-
 rum ritu consumat ac dilaniat. Idipſum agit apud
 Corinthios, quos amanter per nomen Dei Ieſu Chri- *1. Cor. 1.*
 ſti ad mutuam concordiam inuitat, illoſq. horratur, *Simultates gi-
 tandæ.*
 ne odiis ac ſimilitudinibus inter ſe diſſideant, ſed con-
 ſentiant, ſintq. eadem mente eadē ſententia. Sumit *1. Cor. 15.*
 hoc exemplum Paulus à Chriſto, qui tot modis ſuis *Coloſſ. 3.*
 dilectionem ac caritatem mutuam inculcat quæ vna *Ephes. 4.*
 eſt vinculum perfectionis, ac yna multarum legum.

Cap. 4.

Lingua cohibenda.

Pauli salubris exhortatio.

1. Tim. 3.

Tit. 1.

Paulus in omnibus decorum obseruari vult.

Cap. 4.

Vitium unum ex alio pullulat.

Beneuolentia alterius erga alterum fovenda.

Nihil enim opus legum calcaribus, vbi expromta est beneuolentia, atq. erga proximum ardens suiq; prodiga Caritas. Quoniam autem ex incontinentia linguarum, funestæ tragædiæ ac graues tumultus exoriri solent, præsertim cum alter in alterum virus acerbitatis suæ euomit: salubriter Colossenses Paulus instituit, & quæ moderatio verbis adhibenda, obiter indicat: Sermo vester cum omni gratia sit tale conditus, vt obseruetis qua ratione oporteat cuique respondere, hoc est, sermo non sit in lætitiâ aut iocum effusior, ne in lasciuiam recidat: ne seuerus, asper, amarulentus, ne audientes offendat, abigat, alienet. Omnis oratio humanitatis gratiam respiciat, ac prudentiæ sale sit condita. Vnde etiam in Episcopis & ministris Ecclesiæ exigit mansuetudinem ac lenitatem, nec sustinet subditos obiurgari inclementius asperiusq. tractari. Quum vero Paulus in omni actione vitæ, in dictis ac factis omnia ad decori atq. honestatis amussim exigat ac metiatur, ipsaque linguarum intemperantia, præter obreftationem & maledicentiam, præter calumniam & conuicia, turpitudine ac verborum obscenitate synceras purasque mentes inficiat: hæc quoque vitia animis hominum eximere studet. Sic cum linguam Ephesiorum format, ac mentem componit, Nullus, inquit, sermo spurcus, aut vitiosa oratio ex ore vestro prodeat, sed quæ bona est ad ædificationem, quoties opus est, vt det gratiam audientibus, hoc est, vt instruat auditores, vt aliquem fructum atque vtilitatem illis conferat. Et quoniam vitia omnia inter se connexa sunt, atque aliud ex alio pullulat, quo nihil mali in animis hominum resideat: Omnis, inquit, amarulentia, tumor, ira, odium, vociferatio, maledicentia tollatur à vobis cum omni nequitia. Estote autem alii in alios benigni, misericordes, condonantes vobis inuicem, quemadmodum & Deus per Christum

stūm condonauit vobis. Idipsum etiam prolixè Ro- Cap. 11.
manis inculcat, ac præcipit, vt dilectio non sit simu-
lata, vt odio prosequatur, quod malum est, vt per fra-
ternam caritatem ad mutuo diligendos sint propen-
si, vt honore alius alium præcedat, hoc est, in exhibē-
do subsidio ac præstando officio alius alium vincat,
vt tempori se accommodent, vt sp̃e se fulciant, vt bene 2. Cor. 8.
loquantur de iis, qui illos insectantur, nec male pre- Hab. 12.
centur aut diris deuocent, vt eodem animo alii in Deut. 32.
alios sint affecti; ne arroganter de se sentiant, ne ma-
lum pro malo rependant, vt cedant iræ, nec seip̃os
vltiscantur, vt inimicum officiis pietatis obrutum ad
redamandum inflamment. Hoc est enim vrere aduer- Proverb. 25.
sarium, ac carbones ignis coacervare in caput illius.
Quocirca inter alia quæ fusc commemorat: par esse:
censet, vt quisq; omnia humanitatis officia in omnes
exerceat, ac singulis sit expositus. Multum enim, Ci- Lib. 1. Offic.
cerone teste, conciliat hominem homini affabilitas Humanitatis
comitasque sermonis, arque obsequium, beneque 2. officiis inter se
merendi studium amicitiam parit stabilem ac diu- certent Chri-
turnam, quæ cum inter Ethnicos mutuum amorem stiani.
foueat, illam decet esse ardentiorē in iis, qui Chri-
sti foedere sunt deuincti.

In verbis omniq; actione vita detestabilis fucus & simulatio.

CAP. XXXVIII.

Vera semper proferre condiscas. Nam mentiri,
perplexe, intricate, confuse titubanter, simula-
te loqui ac tergiversari seruire est, ac libero homine
indignum. Quocirca grauitè & seuerè Paulus Apo- Phil.
stolus: Quæcunque sunt vera, quæcunque decora &
honestæ, quæcunq; iusta atque æquitati consentan-
quæcunq; pura ac sincera, quæcunq; ad alendam
cordiam accommoda, quæcunq; boni nomini
est, laudabilem famam atque existimationem
liant, si qua laus, hoc est, si quid virtuti coniu-
& laudabile: hæc cogitare, hoc est, hæc vo-

LL

Rom. 8.

sint, hæc animis vestris continenter imprimite, hæc oculis assidue obuerfentur, hæc menti penitus infixæ sint, eaque pro virili contendite assequi, ac vitam moribusq; exprimere: & Deus pacis erit vobiscum. Siquidem. ut idem ait: Iis qui diligunt Deum, omnia adiumento sunt in bonum, hoc est, felicem successum consequuntur.

Philantia, hoc est, cæcus amor sui excutiendus, atq; inanis doctrina persuasio. CAP. XXXIX.

Doctrina persuasio abolenda ex animo.

Cum non minimum officiat studiis eorumq; progressum retardet, ac remoretur maturius concepra eruditionis opinio: cum primis cauendum ne vel in literarum studiis vel quauis arte quã sibi perdiscendam proponis, eam persuasionem mente concipias, ut illa te assequutum existimes, à quib⁹ es remotior, aut quæ tibi sunt incognita parumq; explorata. Sunt enim plerique philauti, hoc est, sui amantes, qui sibi de eruditione plaudunt ac blandiuntur, nec quidq; ad consummatam vel doctrinam, vel pietatem deesse opinantur atque ad metam deuenisse se, quum viz medium iter sint emensi: quo efficitur ut multa præclara ingenia rebus maximis destinata, nunquam ad summa deueniant. Quod cum Fabio esset perspectum, hoc in primis à professoribus exigit, ut aut sint eruditi, aut se non esse agnoscant. Nihil enim peius ijs, qui paulum aliquid ultra primas literas progressi, falsam scientiæ persuasionem induunt, nam & præcipiendi peritis cedere non dignantur, & iure quodam potestatis, quo hoc genus hominum intumescit, magno supercilio imperitiâ suâ alijs inculcant. Non desunt etiam nostra ætate, qui impudenter ad concionandi munus assiliunt, cum in hac patria sint exercitati, nec ullis instructi dicendi viri: nulla rerum cognitione imbuti, nulla sacrarum rerum peritia instructi. Quo fit, ut auditores aulo salutaris doctrinæ pabulo reficiantur, nulla concipi-

Lib. I. cap. 2.

Ludi magistri imperiti.

concupiant verbi Dei solaria, nulla animarum fomenta, sed tantum meras nugas atque aniles superstitiones imbibant, In eundem ordinem illos refero, qui nec ratione nec experientia fulti, medendi prouinciam sibi adsciscant, artemque medicam magno mortalium detrimento, ac valetudinis iactura exercent. Cum itaque tantum damni adferat fecundis ingeniis inanis sui; ostentatrix doctrinae persuasio: modis omnibus enitendum studiosis, qui solidam eruditionem affectant, ut adscitis omnibus praesidiis, ac studiorum adminiculis ad summa properent, sublata reiectaque; omni adeptae eruditionis opinione, adeo ut si aliquo usque sint progressi, non temere ab incepto desistant, aut pedem referant, sed tantisper progrediantur dum metam attigerint, decursoque spatio palmam consequantur, aut illi proxime adsistant. Nunquam stulta illa & praeclaris ingeniis damnosa opinio mente concipiatur, aut animo infideat, ut cum adhuc in limine primoque aditu ac vestibulo eruditionis consistas, iam perfunctum te discendi munere existimes, eaque adsequutum, à quibus longo intervallo absis ac sis remotior. Ea enim persuasio hoc in animis hominum efficit, ut longe citra metam desideant, omniaque remissius agant, nec progrediantur, ut socordes & ignavi, qui cum in stadio decurrant, non alacriter nec expedite ad palmam properant, sed subinde respectantes restitant, palmamque sibi intercipi patiuntur, magno suo pudore & dedecore. Hac autem in re Pauli exemplum imitari par est, qui in functione Apostolica atque illustranda propagandaque doctrina Evangelica, in qua omnium salus consistit, ingenue quidem fatetur se non adsequutum, quod consecraretur, verum nulla interposita mora aut cunctatione, viriliter cursum suum perficere, totoque conatu ac molimine iuxta praefixum scopum eniti ad supernae vocationis palmam.

Medici impetiti.

Opinio scientiae tollenda.

Philip. 3.

Pauli locus elucidaus.

hoc est, beatitudinem quæ à Deo per Christum cuique
 proposita est, sic ut ipse quæcunque à tergo transmis-
 sa essent, quibusque perfunctus videbatur, obliuisceretur,
 nec ea prorsus in mentem reuocaret, ad ea vero alacriter totoque impetu se conferret, quæ à fronte
 essent, atque adhuc peragenda restarent, posthabitis
 reiectisque omnibus, quæ illum ad metam præfixam,
 ac præmium immortalitatis properantem possent remorari.
 Huc spectat illa Christi concio: Nemo qui admo-
 ta manu aratro post tergum respexerit, aptus est regno Dei.
 Qua similitudine desumpta ab arandi colendique agri industria,
 commune facit suos, ut in salutis negotio quod quisque est aggressus, ac
 semel arripuit, persistat ac progrediatur, donec summum
 sit assequutus, nec deflectat animum ad res fluxas ac caducas,
 aut ab incepto resiliat, aut aliorsum rapiatur: sed rem bene inco-
 atam perficiat. Damnosa est enim in re salutari ac seria
 tarditas, ac procrastinatio atque in suscepto negotio lentus
 progressus, ac minus alacris. Paulus quoque huiusmodi itineri
 accincto non vult cursum impediri, ullamque moram iniici,
 exemplo desumpto ab iis, qui in populari certamine præmium
 affectant, quorum nemo non paratus sit omnia aut facere aut
 pati, vitamque suam pro laude pacisci, quo palmam plaustumque
 populi assequatur. Horatius poëta quidem ethnicus, sed optimus
 morum institutor, cum observaret quantum damnia afferret
 rebus gerendis tarditas, & cunctatio à re infami desumit
 exemplum exhortandi ad res salutare ac fructuosas:

Luce. 5.

(Christi salutari concio.)

1. Cor. 9.

Simile à pugilibus.

Virgil. lib. 1.

Æneid.

Lib. 1. Epist. 11

*Exemplum à
 gladiatore no-
 tiora.*

*Vt ingulcent homines, surgunt de nocte latrones:
 Vt te ipsum serues, non expergiscere? atqui
 Si nolis sanus, cur es hydropicus, & cur
 Qua ladunt oculos, festinas demere, si quod
 Est animum, differs curandi tempus in annum?
 Dimidium facti, qui bene cepit, habet.*

Eandem

Eandem sententiam sic exprimit Ovidius :

Vt corpus redimas. ferrum patieris & ignes,

Arida nec sitiens ora lenabis aqua.

Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis ?

At pretium pars hac corpore maior habet.

*Lib. 2. de Re-
med. amor.*

Christus quoque in eodem argumento versatur, no-
stramq; industriam acuit, atque ad excubias quemq;
exstimulat à villicis iniquis parumq; fidis, à furibus
ac nocturnis perossoribus, pducta parabola. Vt n. illi
suis commodis intenti sunt, ac quamuis occasionem
captant, vt aliqd corradant, aliquid suffurentur, atq;
aliena depeculentur : ita par est vt quisque salutis
inuigilet, nec elabi sinat commoditatem, qua tempe-
stive ac suo tempore ea sibi comparare possit, quæ sa-
lutaria sunt, mentique atque animo profutura.

Familiarium atq; amicorum habendum delectum ac discrimen.

CAP. XL.

NE quosuis temere nullog; delectu & discrimine
in familiaritatem adsciscas, sed eos quorum ex-
plorata est virtus, ac spectata vitæ probitas. Id monet
proverbium : Ne cuius dexterā inieceris. Quod Bel-
gice sic effertur, *Siet wie ghy by der handt neemt*, desum-
ta similitudine à choreis ac tripudiis. Nam iuvenes
in adeunda saltatione non cuius manus porrigunt,
sed iudiciū delectumque puellis adhibēt vel plebeiis
vel patriciis: quod etiam in vitæ societate ac contra-
henda amicitia cum primis obseruandum. Sunt enim
nonnulli rerum humanarum imperiti, qui cum sin-
ceros amicos à fucatis discernere nequeant, quosuis
indiscriminatim in familiaritatem intimam admit-
tunt etiā inexploratos, quos postmodum sycophan-
tas experiuntur atq; impostores. Quocirca vt omni-
bus fidum te præbere decet : ita nemini temere fi-
dere, nisi vt habeat proverbium, cum quo modum
salis conspuleris, hoc est, diutinam vitæ consuetu-
dinem habueris, ac cuius mores atque ingenium

*Amicorum
habendus de-
lectus.*

*Proverbium à
tripudiis de-
sumtum.*

*Non cuius fi-
dendum.*

Eccles. 3.

Amicitia immortalis esse debet.

cognitum exploratumque habeas. Quo spectat illud sapientis Hebræi: Extraneo ne arcana commiseris, nescit enim quid pariat, hoc est, quid monstri alat. Non cuius homini mentem tuam patefacias, ne forte falsam gratiam tibi referat, & postmodum conuieturtibi. Hominum autem leuitas & inconstantia efficit, quo minus amicitiz fœdera sint perpetua, multique hac de causa sibi persuadent, ita habendos amicos quasi aliquando inimici sint futuri. In hostes quoque atque inimicos ita exercendas similitates atque odia, quasi dilura suo tempore inimicitia in gratiam fidamq; vitæ societate sint recipiendi. Sic Martialis deterret à nimis arcta vitæ consuetudine:

Lib. 12.

*Si vitare velis acerba quadam,
Et tristes animi cauere morfus:
Nulli te facias nimis sodalem.
Gaudebis minus, & minus dolebis.*

Inimicitia mortalis esse.

Non est tamen à ratione aut humana natura aliena illorū sententia, qui censent similitates atque inimicitias debere esse mortales; Amicitias vero, quæ fida quadam animorum societate, ac voluntatum consensu constant, sempiternas. Neq. enim effugiunt leuitatis atq. inconstantiz crimen, qui temere amicitiz vincula dissolui patiuntur. Quocirca Cicero censet amicitias quæ minus probentur, sensim dissuendas, non violentius præcidendas.

Offic. 2.

Ne temere te cuiquam sponsores offeras.

CAP. XLI.

Sponsioni damnum subest.

NE præcipitanter & inconsiderate te cuius sponsores offeras, Sponsioni enim noxa præsto est. Nam qui pro altero fidem suam interponit, periculo se obicit. Altero enim fallente, plectitur vades, illic; exsoluendum quod pro alio spondit. Quocirca Salomon rerum humanarum peritissimus filium à sponsonis facilitate deterret: Fili mi si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam.

*Proverb. 6.
Salomon à
spondendo detret.*

tuam, illaqueatus es atq; irretitus verbis labiorum
 tuorum captusq; sermonibus propriis, quamobrè pro-
 pere, inquit, effcito vt liberari possis à manu proxi-
 mi tui. Ceterū nō nimis rigide istud obseruari debet,
 cū nonnunq̃ in vrgentissimis causis, amicis obsequi
 conueniat, atq; iis quib. naturæ legibus sumus obstri-
 cti gratificari, nostramq; fidem ac facultates nōnun-
 quam etiā vitam pro iis exponere: sic tamen vt nemo
 illorū causa à recto dimoueat, nec quid agat quod
 honestati sit contrariū, quemadmodū monet puer-
 biū, obtemperandum amico, sed vsq; ad aras, hoc est,
 non transilias religionis iura, neq; enim fas est amico
 obsequi conscientiz damno aut pietatis iactura.

*Amici qua-
 tenus obsequē-
 dum.*

Affentatores quos vulgo Pluymstrickers vocant, vitandi.

CAP. XLII.

Cum assentatio atque adulandi peritia, seu potius
 vafricies, artificiosa quodam verborum aucupio
 homini minime fucato facile imponat: cōmonitum
 te volo, ne assentatori aures patefacias, aut eius blan-
 dimentis ac lenociniis deleniri te patiaris. His autem
 notis syncerum fidemq; amicum ab improbo & fu-
 cato adulate discernas. Ille enim libere ac graui-
 ter, cui optime consultum cupit, officii sui com-
 nefacit, quod Salomon in præcipua amicitia parte
 collocat: iste scite assentatur ac palpat, singula appro-
 bat, applaudit audientis erroribus, omniaque donat
 illius auribus, ac non modo ad voluntatem, sed etiam
 ad nutum ac vultum verborum blandimenta accom-
 modat. Exprimit huius conditionis homines graphi-
 ce apud Terentium Gnatho, qui parasiticam disci-
 plinam instituit, & qua ratione animos hominum si-
 bi deuincire soleat, his versibus indicat:

*Affentator
 perniciosus.*

*Adulatoris &
 amico disci-
 man.*

Proverb. 27.

Esa. 30.

*Eunuch. act. 2.
 Scen. 2.*

*Est genus hominum. qui esse primos se omnium rerum volunt; Parasiti condi-
 Nec sunt hos confector, hisce ego non paro me vt rideant:
 Sed his vltro arrideo, & eorum ingenia admitor simul;
 Quicquid dicunt, laudo; id rursus si negant, laudo id quoque.*

110.

*Negat, nego, ait aio: postremo imperassi egomet mihi
Omnia assentari. Is quaestus nunc est multo uberrimus.*

*Parasitorum
infida amici-
tia.*

*Ars veterato-
ria.*

*Infidiosa ciui-
litat.*

Quocirca cum omnib⁹ detestabilis sit & ociosa adu-
latrix blandiloquētia, quamlibet tenuis sit atq; angu-
sta res familiaris: nunq̃ te ulli parasitum Gnathonem-
que praebeas, aut assentari in animū induxeris. Parit
quidē aurium titillatio fauorē nōnnullorum; sed eua-
nidū minimeq; diuturnum. Emergit aliquādo ex eo
quaestus vberimus, verum infamis ac probro cōiun-
ctus; postremo ubi fucus detegitur, artifice damno-
sus, sic vt nemo ingenuus ac liberaliter educatus hāc
notam sibi imprimi sustineat. Assentatoribus affines
sunt veteratores quidā & versipelles, qui vulpina ch-
lilitate atq; astutia ad circumueniendos fallendosq;
simplices miris strophis ac technis sunt instructi, atq;
hominum facultatib⁹ & vxoribus, vt hyenz & croco-
dili inbiant, in speciem primaq; fronte blandi, sed qui
postmodum damna inferant, ac perniciem moliātur.
Sunt huius farinae subdoli quidam & versuti, sed mi-
re officiosi, atque ad omne obsequium parati, qui eo
consilio, eaq; mente atq; intentione se in familiarita-
tem ac vitæ consuetudinē insinuant, quo aliquid ab
iis corradant ac compilent. Nā captata vndiq; oppor-
tunitate ad conuasandum aliquid oculos manusque
habent intentas. Quocirca non temere cuius fiden-
dum, nisi edito fidei ac probitatis specimine.

Præcepta quadam ad bene beatęq; viuendum accommodata.

CAP. XLIII.

*Quibus rebus
constat vita se-
licita.*

Lib. 10.

Cum multa tradantur à viris disertis ad bene bea-
teq; viuendum documenta; tum Martialis quz-
dam complexus est ab honestate non prorsus aliena,
quibus velut indice demonstrat, qua ratione vita
commoda transigi possit, ac non modo corporis va-
letudini, sed mentis etiam tranquillitati consuli. Sic
autem ista prosequitur:

Vitam qua faciunt beatiorē,

Inuen-

*Lucundissime Martialis, hac sunt.
 Res non parva labore, sed relicta,
 Non ingratus ager, focus perennis,
 Liliū nunquam, toga rara, mens quietā,
 Vires ingenua, salubre corpus,
 Prudens simplicitas, pares amici,
 Conuictus facili. sine arte mensa,
 Nox non ebria, sed soluta curis,
 Non tristis thorax, attamen pudicus:
 Quod sis esse velis, nihilq; malū:
 Summum nec metuas diem, nec optes.*

Has vitæ commoditates, si non prorsus ex voto aut a Dei providen-
 nimis sententia obtinere queas: non est q̄ te maceres *tia rerum mo-*
 aut mœrore conficias, sed ad Dei voluntatem, eiusq; *deratrix.*
 providentiam, q̄ vna est rerum humanarum modera-
 trix, omnia referas, q̄ etiam fastitavit David in iis, q̄ *Tsal. 30.*
 illi obuenire soleant, prospera vel aduersa, quorum
 nihil non eius potestati subiicit, nullo cæsus aut for- *Pii fortunam*
 tunz respectu: sic cum omnem vitæ decursum illi at- *non agnoscunt.*
 tribuit, in manibus tuis, inquit, tempora mea, hoc est,
 pro tuo arbitratu nostra omnia decurrunt.

De exercitatione qua defatigato vires instaurantur cum a-
nimi tum corporis.

CAP. XLIV.

CVM natura humana subsistere nequeat, nisi sub-
 inde respiret atque aliquo laxamente reficiatur,
 nonnulla illi laboris relaxatio indulgenda, ne corpo-
 ris animique vigor flaccescat, atque immodica occu-
 patione obruatur. Vt autem somnus placidus ac tem-
 pestiuus membra lassā ac labore confecta instaurat *Respiratio à la-*
 ac reficit: ita quoque animum studiis aut lucubrandi *bore utilis.*
 molestia defessum, spiritusque exhaustos ac sopitos
 erigit reparatq; intensionis remissio. Veteres, si quā-
 do à Reip. functionibus, ac forensi negotio conque-
 scere licuit, rerum rusticarum amœnitate se oblecta- *Agricultura*
 bant, atq; ex agriculturæ studio non minus commo- *oblectatio.*
 di, quam voluptatis conceperunt. Nam præter sylvas

& viridaria ad spectum gratissima, præter loca consita septaque arboribus atque ornata virgultis, præter villarum ac prædiorum commoditates amœnosque secessus, & feraci ac bene culto fundo, ex speciosa messe, prouentuque annuo quæstum consecuti sunt cum iustissimum tum vberissimum. Vtilitas enim honestati ac iustitiæ coniuncta à nullo improbari potest. Omnium siquidem rerum, ut testatur Cicero, ex quibus aliquid exquiritur, nihil agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius. Sic, ut Hesiodus senserit, nihil esse tam regale & magnificum, quam agrum colere, ac rusticandi studio occupari.

Lib. I. Offic.

Agricola nunquam otiosus.

Quocirca veteres Romani urbem perosi, tanquam ex vinculis extracti, rus se cōtulerunt. Hic enim multa se offerunt, quibus statis vicibus possis oblectari. Nunc enim putandis truncandisque arboribus se tempus offert & occasio: nunc inferendis in alienam arborem surculis ver blandum inuitat: nunc tempestiuum vineas colere atque adulta vitis propagine altas maritare populos:

*Horat. in Od.
Virg. I. Georg.*

*Nunc captare feras laqueo, nunc fallere visco,
Atque etiam magnos canibus circumdare saltus,
Insidias anibus moliri, incendere vepres.*

Exercitationū multa genera.

Est autem aucupium & venatio iuuenili atque adulto corpori salubris, aptaque exercitatio, nec prorsus improbanda, modo ne quis nimium illi rei sit deditus, omnemque operam impendat insectandis laniandisque feris, neglectis rebus seriis, ac domestica administratione. Oblectare vero se tabulis Geographicis, atque intra Musæi limites peragrarè longe lateque exportatos mundi ambitus, ac remotius distitas regiones oculis ac circino dimetiri potius, quam magna rei familiaris iactura corpore foris peregrinari, animum mirifice reficit. Inter chartas Cosmographicas refero artificiose elaboratas expressasque picturas vel coloribus adornatas, vel *μορφογενεαὶς*, hoc est,

*Pictura oculos
pascit ac reficit.*

nudas

nudas nulloque pigmento aut fuco delineatas, quæ non inanis spectaculo oculos afficiunt, præsertim si absit superstitio, ac nonnulla ad virtutē & pietatem documenta exhibeant, ut sunt ea quæ sacras historias complectuntur. Vnde non inscite veteribus pictura muta poësis dicta: Poësis verò loquens ac viuida minimeque muta pictura: Honeſta eſt autem ac cum primis iucunda Muſicæ oblectatio, qua animus ubi *Muſica mentem oblectat.* languescit, maxime erigitur ac reuiuiscit. Hæc vocum concentu atque instrumentis modulate resonantibus non solum aures sonorum suauitate permulcet, sed sonitu per arterias vndique diffuso spiritus cum vitales tum animales excitat, discussaque animi caligine ac nebulis, mentem agilem reddit atque erectā. Quo effectum est, ut Pythagoras animum cithara excitare soleat, ubi euigilasset, quo esset ad functiones obeundas, ac diurna munia expeditior: & cum somnum peteret, rursus testitudine lenire mentem, quo affectus redderet sedatiores. Sic Epaminondas Princeps Græciæ concinne fidibus cecineſſe legitur, totaq; Græciæ, Cicerone teste, summam eruditionem *Fab. lib. 2. c. 7.* sitam in vocum neruorumque cantibus censebat, & qui eius artis esset imperitus, habitus sit indoctior. Sic prisca seculis inter regales mensas Heroum Di- *Veteres Muſices studioſi.* uorumque gesta ad lyram decantari solent. Ita apud Virgilium:

---- Cithara crinitus Iopas

Lib. I. *Æneid.*

Personat auratâ, docuit qua maximus Atlas.

Hic canit errantem Lunam Soluq; labores;

Vnde hominum genus & pecudes, vnde imber & ignis,

Arcturum, pluuiarq; Hyades, geminosq; Triones:

Quid tantum Oceano properant se tingere Soles

Hyberni, vel qua tardis mora noctibus obſtet.

Non deſuiſſe Hebrææ genti huius oblectamenti v. *Hebrææ oblectamentum.* magnisq; viris illam excultam atque in pretio habitam, præter alia, Dauidis historia com-
monſtrat, ſic r

1. Reg. 16.

David instru-
mentis musicis
Deum honorat.

4. Reg. 3.

Helisæus mu-
sica afficitur.
Ecclef. 32.

Similia ex mu-
sicis sonis &
gemmis.

Ecclef. 40.

Esaias vino-
lentos increpat.

Cap. 5.

Cap. 6.

Nam vates ille sacros hymnos ad lyram decantare solitus est, animumq; Saulis furibundū ac maligno Genio, atraq; bile exagitatum modulate resonante cithara permulcere, ac Regem ad saniolem mentem reducere. Helisæus quoq; vates importuna regum interpellatione exasperatus, accita psalteria, harmonia cōcentuq; Musico animum composuit, ac depulsa omni perturbatione, sopitisque affectibus afflatu diuino perfusus, vaticinari incipit, ac tribus regibus euentura prædicere. In conuiujs quoq. Musicos adhiberi solitos sacra Biblia passim testantur. Sic Sapiens desumpta similitudine à gemmis auro decoratis; Sicut Carbunculus, inquit, aurum exornat: Sic concentus Musicorum in conuiuio cum moderata vini potione; Et quemadmodum, vt idem ait, Smaragdus, cuius pellucidus est & insatiabilis viror, vulgo Amaranth, aurum commendat: sic modulatio Cantorum in iucundo conuiuio. Verū ne quis plus satis huiusmodi illectamentis insistat atque occupetur, quid huic oblectationi præferri debeat, obiter ita indicat. Vinum & Musica mentem ac cor exhilarāt, sed vtroq. magis studium sapientiæ. Improbatur quidem Esaias vinolentos, & qui comestationibus continenter addicti, Musicis instrumentis suauiter se oblectant, sed ea ratione, quod nulla iis habeatur opificis ratio, nec quidquam eorum quib. affluentes & cumulate fruuntur, ad Deum referant à cuius munificentia omnia profluunt. Sic enim illis minitatur: Vt qui confurgitis mane ad ebrietatem sectandum, & potandum vsq. ad vespertimam, vt vino æstuetis Cythara, lyra, tympanum, & tibia in conuiujs vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis: hoc est, non habetis oculos mentemque in illum erectam, à cuius munificentia ac liberalitate hæc proficiuntur. In eodem argumento versatur Amos Propheta, qui huiusmodi mi-

nio

nis lasciuos ac profuse viucentes vellicat: Vx qui opu- *Amos vinosos*
 lenti estis in Sion, ingredientes pompaticæ, qui de- *vellicat.*
 cumbitis in lectis eburneis, ac lasciuitis in stratis ve-
 stris, qui canitis ad sonitum psalterij, bibentes vinum
 in phialis, atque vnguento optimo delibuti, nec quif-
 quam vestrum in opum calamitate afficitur, aut con-
 dolescit afflictorum miseriz: nulla habetur tenuiorū
 ratio aut respectus, nulla exhibetur Deo tantorum
 beneficiorum gratitudo. Quocirca oblectamenta
 Musica, atque inter hæc moderatus vini ac ferculo-
 rum vsus, quo spiritus sopiti languidi eriguntur,
 ac reuiuiscunt, quo fumi melancholici dissipantur,
 nihil habent vitii, nec ab vlllo terrico culpari meren-
 tur, nisi illorum abusu atque assiduitate profunda
 obrepat diuinarum rerum ac salutis obliuio. Inter
 exercitationes mitiores, minusq; molestas aut labo- *Exercitatio*
 riosas, uestiones referuntur, quæ vel equo, vel vehi- *minus laborio-*
 culo, aut etiam nauigio perficiuntur, nec non am- *sa.*
 bulationes subdiales, quas hortenses areæ ministrāt. *Hortorum a-*
 ac longius exporrectæ pergulatæ iugatæq; vineæ, sic *manitas reficit*
 vt sub fornice viridi ac pampinis virentibus conca- *animum.*
 merata testudine non minus salubris sit, quam amœ-
 na deambulatio. Et si qua forte inter deambulandū
 obrepat lassitudo ac fatigatio, non desunt in excul-
 tis hortis topiaria, atque vmbacula sub quibus cap-
 tare opacum frigus, æstusq; discutere liceat. Vbi *Æstate opacū*
 vero apricari visum sit, atque aëri libero apertoque se *frigus captan-*
 opponere, in patenti campo aut eminenti editoque *dum.*
 loco id perfici poterit. Vt autem studiosis virisq; po- *Apricari hye-*
 liticis inter moderatas ac salubres exercitationes a- *me, per amœ-*
 pta est clara ac vocalis lectio, vsusque declamandi: *num.*
 ita validis ac robustis luctatio, balistarum ac paruz *Apta studiosis*
 pilæ vsus, Galeno, libello edito, approbatus, cer- *exercitatio.*
 tamen gladiatorium & equestre, quibus calor na-
 tiuus augefcit, ac corpus robur concipit, sanguine
 per membra vndique diffuso: quo fit vt exercitatis

calor efflorescat, ac cutis suavi vndique rubore perfundatur. Ceterum hoc meminerint, qui in huiusmodi palæstris se exercent, ut omnia moderate perficiantur, ne agitationes violentæ ac tortuosæ membrorum luxationes inferant, hoc est, ne qua corporis pars à sua sede dissiliat, aut operosius agitato flexoq; in gyrum corpore, à loco dimoueantur. Atqui ut non statim à summo cibo mēs studiis est defatiganda, quo ventriculus commodius concoctioni insistas, nec diffundi ac dissipari calorem nativum cōtingat: ita nec liberalius pransis, ciboq; differtis nimii labores subeundi: efficiunt enim concoctioni motus violenti & incompositi omnesq; agitationes corporis immoderate crudos ac semicoctos cibos in venas rapiunt, qui oborta oppilatione ac putredine, morbis seminaria

Violentus motus concoctionis officit.

Astragalismus quid.

ministrant. Vetustus ludus Astragalismus seu talorū iactus, qui officulis ouilis læuore perpolitus perficitur Belgæ *Pickelen* vocant, quibus nostrates puellæ nondum nubiles aut maturæ viro lusitant, eosque nouæ nuptæ statim ab inito coniugio despiciunt. Adolescentuli autem Tali quodam genere inter se decerant, quod boum pedibus eximitur, *Coten* Belgæ appellant, eoq; se exercēt certo anni tempore, ut etiam nucibus & crepitaculis, quæ exercitamenta puerilia paulo prouectioribus vilescunt, atque habentur despicata, sic ut iam ex ephebis egressi indecorum ducant, parumq; generosum huiusmodi nugis occupari. Nam puerili more, ut Horat.

Talorum iactus.

Puerilis exercitatio multiplex.

Lib. Ser. 2.

Satyr. 3.

Edificare casan. plostello adiungere mures,

Ludere par impar, equitare in arundine longa

Si quem delectat barbaturum, amentia versat.

Alea à Tali diuersa.

Ceterum diuersi sunt tali ab aleis quæ Belgis *Totlingh* vocantur, nam illi quatuor lateribus constant, aleæ sex: quarum abusus tum frequens est in tota Europa ut plerique crebro harum usu patrimonium profundant, exhaustisq; facultatibus ad inopiam redigantur:

CUM

cum talorū vsus apud nos ad puellas deuolutus, nul-
lam rei familiari iacturā inferat: nam illis vel tædium
temporis discutiunt, aut si quando feriari liceat, pro
re non magni momenti decertant, nempe castaneis,
auellanis, aciculis, fibulis, aliisque nōnullis apopho-
retis. Trochi autem agitatione ac celerrimo illo tur-
binis in gyrum atque orbem decursu, adeo vt motus
conspēctum fugiat, fallatque oculos, adolescentes se
alacriter exercent, idque hybernis mensibus, quo in-
calescant. Quod genus exercitationis veteribus etiā
in vsu fuisse testatur Persius, illoque se ac plerisque
aliis impense delectatum:

*Trochorum
agitatio.*

*Iure etenim id summum, quid dexter senio ferret,
Scire erat in votis: damnosā camicula quantum
Raderet: angusta collo non fallier orca,
Neu quis callidior buxum torquere flagello.*

Satyr. 5.

*Orca fætile ge-
nus, ut nostrum
in quo nidu-
lantur sturni,
Spreu Belgi-
ca.*

Huius puerilis instrumenti Virgilius quoque memi-
nit, ac Lauinia mentem ex Turni amore furiis agita-
tam, elegantissimis versibus turbini componit, cam-
que non aliter rotari, quam trochum flagellis scuti-
cisque hinc inde subactam, Belgæ Top v. 1. Sic au-
tem rem prosequitur:

*Tum vero infelix ingentibus excita mon-
Immensum sine more furit lymphata per urbem;
Ceu quondam tori volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro, vacua atria circum
Insenti ludo exercent: ille actus habena
Curuatis fertur spatiiis. stupet infæta turba,
Impubēq; manus mirata volubile buxum.
Dant animos plaga: non cursu segnior illo
Per medias urbes agitur, populosq; feroces.*

*Virgil. lib. 7.
Æneid.
Elegans Virg.
descriptio.*

Huiusmodi ludis fere ætas puerilis occupari solet:
adultior vero & quæ iam pubescere incipit, decen-
tiores expetit. In omni exercitatione ex qua corpus
atque animus aliquid commodi concipit, semper de-
cori atque honestatis habenda ratio.

Iugurtha indolens.

Sic Sallustio laudata Iugurthæ indoles, cum nondum ambitione ac regnandi cupiditate esset deprauata. Is enim ubi primum adoleuit, pollens viribus & decora facie, sed multo maxime ingenio validus, non se luxui aut inertiae corrumpendum dedit: verum uti mos illius est gentis, equitare, iaculari, cursu cum æqualibus certare, & cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen carus esse, plurimum facere, minimum de se ipse loqui.

Iuuentutis exercitatio.

Infames ludi.

Alearum, cartharumque ludos; & si qua sint alia otiosorum hominum oblectamenta, ut rem maxime damnosam atque infamem fugito. In huiusmodi enim ludis non artis peritia viget, sed fraus, fallacia, dolus, astutia: non habet locum ratio, consilium, sapientia, sed casus, fortuna, temeritas. Complectitur autem alea omnem ludum fortunæ mutabilitati subiectum, tesseras, pyrgum, fritillum, latrunculum, omnemque iaculum, talarium, adeo ut in minutissimis etiam rebus ac puerili negotio improbetur, si vel crebro fiat, vel fallaciter, vel contentiosè. Sic sci-

Alea quid.

Lib. 14.

Alea perniciosa, res non damnosa videtur:

Sapienter tamen pueri abstulit illa nates.

Quæstus non dolosus sit.

Quamobrem cum omnia fere in huiusmodi certamine cupide, improbe, dolose peragi soleant, ea moderatio adhibenda, ut oblectationem potius, quam quæstum sectemur. Nam incautos parumque oculatos à subdolis emungi argento contingit. Et quanquam nonnulla lucris spes in talibus exercitiis animum hominis titillet, victoremque soletur præmium, non tamen spe nimis auida, aut lucris cupiditate quidquam facere decet. Instituitur autem exercitatio, aut ludendi licentia conceditur; non lucris, sed valetudinis atque oblectamenti ratione, & quo animus defatigatus respiceret, novasque vires ad subeundos denuo labores concipiat.

Ea est autem aleatorum natura & conditio, ut ubi *Aleatorum*
semel ista prurigo & scabies animū occupauit, *exiguo conditio.*
excuti queat. Solierantibus enim vndique eiusdem
farinz hominibus, singulis momentis damnosas il-
las voluptates repetunt. Quod vitium etiam scorta-
toribus insitum. Quocirca salubriter Ouidius:

Sperne lucrum, vexat mentes insana cupido,

Et reuocat trepidas alea saepe manus.

Nulli mea quidem sententia improbari debet con-
quirendi industria, ac rei familiaris amplificatio: sed
lucrum sectari par est, quod vtile sit & honestum, ac
nullius iniuriæ damnoq. coniunctum. Scitum est pro-
uerbium Plautinum: Ad suum quemq; questum *Dolose partu*
quum est esse industriam potius, quam calidum. *cito dilabun-*
Nam res sinistre atq. improbe conquistæ præter id, *tar.*
quod infamiam patiant, minus etiam diuturnæ sunt

aut stabiles, sed facillime dilabuntur, ut opes fallacis,
dolo, sycophantiis, captionibus, versutiis, deniq. for-
more, talis, aleis, partæ. Quamobrem quos habes stu-
diorū sodales, omnibus modis à rebus improbis ab-
ducere pergas, atq. ad honestatem, ad decus, ad vir-
tutem esse incitamento. Hoc enim humanitatis of-
ficiū non solum apud cordatos viros laudem pro-
meretur, sed Deo etiam gratum acceptumque est: q-
ita apud Hieremiam testatur Dominus: Qui separa-
uerit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quo des- *Cap. 15.*

gnat illum palmarium quiddā præstitisse, ac proxime
ad Deum accedere, diuinesq. honores promere-
ri, qui vel seipsum vel proximū (Deo enim nihil ho- *Hieremias locum*
mine carius, aut maioris pretii) à vilissimis rebus, *explicat.*
vita sordida ac contaminata, ab itinere deuio abdu-
xerit, atq. ad vitæ integritatem, moresq. inculpatos
auctor sit & instigator. Quo spectat illud Iacobi A- *Cap. 5.*
postoli: Fratres, si quis inter vos errauerit, à veritate
& conuerterit quis eum, sciat se à morte remocasse
peccatorem, ac salutem fecisse animam illius.

In rebus gerendis, rationem in consilium adhibendam.

CAP. XLV.

*Non putaram
vitio coniun-*

Nihil precipi-
tanter agen-
dum.

Lib. I. Offic.

IN quavis actione, omnibusque vitæ negotiis sic omnia ratione ac consilio moderanda, ne quid pridie agas, cuius te postridie pœniteat. Turpe est enim aliquid committere, ut re peracta cogaris dicere. Non putaram. In quem scopulum minus impinges, si nihil temere ac precipitanter agas, sed omnia considerate, mature, prudenter, ita, ut ad rationis amussim singula exigas. Sic recte præcipit Sallustius: Priusquam incipias consulo: & ubi consulueris, mature facto opus est. Et Cicero: In omnibus rebus, si quid aggrediare, adhibenda est præparatio diligens. Quo spectat Etoærbium: Festina lente: & Sarcito, si sat bene.

Quæ dubitas, ne feceris. CAP. XLVI.

Lib. X. Offic.

Rom. 14.

Dubitatio mē-
ti, in agendo
scrupulum in-
icit.

Pauli locus ex-
plicatur.

Nihil agas quod animo scrupulum iniicere possit, ac dubitationem inferre, sic ut ambigas, æquum ne sit, an iniquum, quod aggredi paras: Æquitas enim, ut Cicero ait, lucet ipsa per se, ac cum virtuti tum honestati coniuncta est: dubitatio autem iniustitiæ aliisque vitiis affinis est. Huic consentaneum est illud Pauli: Beatus est qui seipsum non iudicat in eo, quod probat; hoc est, qui in adeundo aliquo negotio non sentit tacite reclamantem conscientiam. Quam sententiam, tamen si de ciborum delectu, & vitando offendiculo scripserit Apostolus, ut superius sumus testati, aliis quoque rebus apposite accommodari potest. In omni enim actione, cum quid agimus nullâ firmitate, nullaque animi constantia, sed vacillante mente & dubia iudice conscientia damnamur. Quidquid enim non proficiscitur ex fide, qua Deo approbamus nostram mentem, ipsaque refragante conscientia vitiosum est; & peccato obnoxium. Siquidem cum quis rem per se non malam, hæsitans mala sit, nec ne; committit tamen, declarat se rem nefariam commissurum, si occasio inciderit, aut opportunitas

fit oblata. Vera autem pietas ac solida sapientia fide stipata, diuinoque Spiritu fulta, omnia scienter diiudicat, nequidquam aggredi sustinet, quod vltā mali speciem præ se ferat, aut mentem aut conscientiam aliqua zgritudine possit contaminare.

Virtutis ac virtutum premium.

CAP. XLVII.

Quod Cato senior commilitonibus inculcare solebat, id cuique menti infixum esse conuenit: si cū labore præclari quidquam egeris; & quod honestati sit coniunctum: labor abit, honeste factum remanet. Si cum voluptate mali quidquam commissum sit: *Voluptas momentanea.* voluptas, vt res momentanea, cito auolat atque euanescit; improbitas vero & nequitia, vt indelebile vitium perpetuo adhæret. Quo spectat prouerbum: *Virtus aterna.* *Proverbum in* Qui semel scurra, nunquam paterfamilias. Quisquis *degeneres.* enim semel in re infami, existimationis ac probitatis iacturam fecerit, non facile probi viri elogium consequetur, quamlibet etiam ditefeat, aut opulentus efficiatur. Non dissimili ratione exstimulauit iuuenes Plāto ad felicitatem consequendam proposita *Platonis exhortatio ad virtutem.* virtutis ac voluptatis vitiosæ imagine. Huius enim momentaneam dulcedinem atque inlūcebras subita pœnitentia, angor animi, mens inquieta, dolor perpetuus comitatur. Illius vero breues labores & arumnas, pacata mens, tranquillus animus, secunda conscientia, denique solidum æternumque gaudiū subsequitur. Quo spectat illa sententia: *Sententia D. Gregorii.* Momentaneum est quod delectat, æternum quod cruciat.

A Deo sumenda omnium actionum nostrarum initia.

CAP. XLVIII.

Quidquid aggredi meditaris ac perficere, Deū Opt. Max. in consiliū adhibeto, ita si quid tradere instituis, si qua obire munia vel priuata vel pu-

blica illius numen implores, quo afflatu suo optima quæque ac salutaria inspiret. Dicitur enim vix queat, quid adiuventi adferat ad felicem operum successum, omnia actionum nostrarum auspicia, omnia vota ad Deum referre. Nam sinistra fere atque inauspicato procedunt, quæ tali non sunt inchoata principio. Hinc illa Dei apud Esaiam comminatio: Vix filii desertores, qui consilium initis, & non per me, qui ordimini telam, & non per spiritum meum. Quibus verbis infelicem parumque prosperum successum illis denuntiat: quod aliunde quam à Deo salutis præsidia conquirant, nec illum in consilium adhibent, ab eoque responsa petunt, cui omnia submituntur; & penes quem consistit totius orbis dominatio & imperium. Per hunc enim, ut Salomon ait: Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt; per hunc Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam, illius est consilium & æquitas, illius prudentia, fortitudo, decus, potentia, quæ in imperio constitutis suis ditiones stabiliunt, ac subditos in officio continent. Quocirca cum Dei arbitrio ac voluntate omnia perficiantur, atque ipse sit primaria rerum causa; ab eo felicem operum successum, ab eo salutaria quæque atque ad bene beateque vivendum necessaria, summis votis petenda. Quod nobis Christus inculcat, cum inquit, Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, cetera vobis ultro ex illius munificentia obveniunt, ac velut auxilium adiciuntur. Est autem auspiciatissimum diei initium, quod à rerum celestium contemplatione, à doctrina Evangelica, ab illustranda Dei maiestate sumitur.

Dilucidum auroræ, matutina ad componendam mentem, acq. animam in Deum erigendum, aptissima.

CAP. XLIX.

Actio præparanda apta,

Nulla est diei pars ad erigendam in Deum mentem accommodatior, quam antelucana. Tum enim animus discussa noctis caligine, est erectior, atque ad

conci-

concupiendas salutare cogitationes aptior. Factitaf-
 se id sacros vates, Bibliorum codices passim testatur. *Psal. 5.*
 Sic David in angustia constitutus: Deus Deus meus, *Psal. 61.*
 ad te de luce vigilo. Mane adstabo tibi & videbo. Ma- *Cap. 87.*
 ne oratio mea praeueniet ad te. Sic Esaias: Erigit ma-
 ne, mane erigit mihi aurem Dominus, ut audiam tan-
 quam magistrum, hoc est, monitorem qui oscitanti-
 bus aurem vellicat. Rursus: Anima mea desiderauit *Cap. 26.*
 te in nocte; sed & in spiritu meo & precordiis meis de-
 mane vigilabo ad te. Quibus verbis Propheta indicat *Esaias locus ex-*
 totam mentem, omnesque animæ vires ac facultates, *plicatus.*
 spiritus cum vitales, tum animales, & quidquid illi
 insitum est, in Deo iugiter esse defixum, sic ut nulla
 temporis pars absq; illius recordatione transigatur,
 sed omnia dicta factaque, & si qua animum subit co-
 gitatio, in Deum transferatur.

Exalta die exigenda à mente diurnarum actionum ratio.

CAP. L.

OMnia negotia diurnasque actiones, & quid quo- *Exigenda à*
 que die dictum factumque sit, vespere ab animo *mente actionis*
 reposcas. Sic consummato die; antequam te quieti *nostrarum ra-*
 dedas exige à te peracti diei rationem, atque interro- *tio.*
 gato animum tuum: quod hodie malum sanasti? cui
 vitio obstitisti? qua parte meliores effectus? quid in-
 crementi accessit pietati? quis in virtute factus pro-
 gressus?

Quo pratergressus? quid gestum in tempore? quid non? Virg. in viro-
Cur isti facti docui assui? aut ratio illi? bon.

Quid mihi prateritum? Cur hac sententia sedis,

Quam melius morare fuit? miseratus egentem

Cur aliquem fracta per sensum mente dolorem?

Dici vix queat, quam tranquilla sit futura ac pacata *Concupiendum*
 mens, quam quietus ac placidus somnus, ubi conce- *quotidie am-*
 pto emendationis proposito, huiusmodi cogitatione *dicationis propo-*
 animi nebulas discusseris. Cum autem diurnæ actio- *situm.*
 nes, & quæ interdum oculis obuerfantur, somno non

*Actiones diu-
na honesta. eslo.* nunquam officiant, studiose elaborandum, vt honestis occupationibus dies transigatur, ne quid menti obiciatur, quod nocturnam quietē possit inturbare. aut turbulentiam efficere.

Nemo vitis, suis blandiatur, aut malefacta extenuet.

CAP. LI.

*Viria non exte-
nuanda.*

SI quid insipienter actum sit. atq; auersa à recta ratione voluntate commissum, quod honestati ac decori aduerletur, nunquam in animum inducas, vt errori blandiaris, aut crimē excusatione extenues. Parit enim confidentiam peccati excusatio, atq; iterandi committi occasionem ministrat. Sic cum Dauid obseruasset, quantum prauitatis ex hoc mentis errore pullularet: Non declines, inquit, cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes, in peccatis. Quibus verbis precatur, vt longe ablit ab ipso mala mens, malus animus, quo improbi imbuti scelera sceleribus accumulanti, suaq; flagitia diluunt atq; extenuant: nec in se vllam culpam transferri aut derinari patiuntur. Qua cœcitate ac mentis caligine efficitur, vt vbi animis semel vitiiis occalluit, ac cupiditate sede inxit mala, indies magis magisque in deterius prolatur, ac corruat, nulla emergendi spe. Quo spectat illud Salomonis: Impius cum in profundum peccatorum deuolutus est, contemnit; hoc est nihil admisisse se habet persuasum, nec magnopere commouetur patrati sceleris, aut nequitie enormitate: verum vt idem ait, hunc sequitur confusio & ignominia. Quo indicat illum cum existimationis iacturam subire, tum infamie labem consequi, vt non facile in posterum probi ac laudati viri nomen promereatur. Pari malo implicati sunt, qui vbi deliquerunt, atq. in peccatum aliquod prolapsi sunt, non agnoscunt scelus, nec id confiteri sustinent, etiamsi confessionem extorqueat conscientia, carnisfina, sed silent ac conticescunt, omniaque obliuione

2 sal. 140.

*Davidis locus
explicatus.*

Proverb. 18.

*Impio occale-
scit sceleris ani-
ma.*

uione obruere meditantur. Simile enim quiddam *Simile à pueris*
 iis vsuuenit, quod pueris qui à rebus interdictis non *li natura.*
 abstinere, præsertim vbi sperant fore clam, nec à pa-
 rente id rescitum iri. Cuius rei exempla edita sunt in
 Adamo & Cain, eorumq; posteris, in quos heredita-
 ria labe est transfusa. Proinde qui animi tranquilli-
 tati optime consultum cupiat, nec vllam perpeti car-
 nificinam, non pergat abs se commissa vel inficiari,
 vel silentio inuoluere, sed Deo patefaciat. Agnitio *Peccati agnitio*
 enim peccati, & errati confessio veniam impetrat, o- *peccatum ex-*
 mnesq; animi sordes ac maculas eluit, abstergit, abo- *pungit.*
 let. Reticentia vero & tergiuersatio malum exaspe- *Reticentia ma-*
 rat, causamque rei reddit deteriore. Quod in se ex- *lum exasperat.*
 pertus Dauid: Quoniam tacui, inquit, inneteraue *Psal. 21.*
 runt ossa mea, cum clamarem tota die: extorsit qui-
 dem cruciatus & doloris intolerantia clamorem at-
 que eiulatum, sed non delicti confessionem expres-
 sit, mox tamen admissum crimen Deo detegere me-
 ditatur, quem certo scit promptum ac facilem ad con-
 donandum peccatum, vbi quis ex animo resipiscit
 suaq; vitia detestatur. Itaque sumta fiducia: Dixi, in-
 quit, confitebor aduersum me iniustitiam meā Do-
 mino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Is est
 enim amor & propensio Dei erga homines, illa pla- *Dei facilitas in-*
 cabilitas & mansuetudo, vt vbi resipiscere meditan- *remittendo.*
 tur, confestim illis peccatum remittat. Quod per E-
 saiam ita indicat: Et erit antequam clament, ego ex- *Cap. 65.*
 audiam, adhuc illis loquentibus aurem accommo-
 dabo. Quod indicat promptam & expositam suam mu-
 nificentiam ac fauorem, vt etiam si homo mente cō-
 cipiat emendationis vitæ propositum, statim illi ad-
 missum scelus remittat. Sic apud Ezech. Quocunque *Cap. 18.*
 tempore peccator ingemiscet iniquitatum eius, non
 recordabor amplius.

In Deum transferendum quidquid nobis boni obtrigit.

C A P. LII.

MM 4

*Quicquid be-
mini obtrigit, in
Deum transfe-
rendum.*

2. Cor. 4.

Cap. 9.

1. Cor. 1.

2. Cor. 10.

*Omnia nostra
bona à Deo
proveniant.*

Cap. 1.

*Omnia nequi-
tia nostra men-
te diffunditur.*

Cap. 2.

SI quid tibi in fragili hoc ac caduco corpore, vitaq;
momentanea ac fugaci obtrigerit splendidum, re-
gale, magnificum, si adsint latifundia atque suburba-
na pradia, si opes affluant, & diuitiæ: easque exornent
decus, honestas, amplitudo, dignitas, gloria: si mens
imbuta est multarum rerum cognitione ac scientia,
nec desit prudentiæ coniuncta sapientia: corpus de-
nique salubre ac vegetum, aut si quid iis accedat am-
plius: omnia hæc munificentissimo Patri Deo feras
accepta, à quo quidquid est boni, promanat ac pro-
fluit. Removet hæc Paulus in flatu, atq; inani persua-
sione turgidum, illiq; sui fiduciam his verbis eximit.
Quid est, quod non accepisti quod si acceperis, quid glo-
riaris, quasi non acceperis? Id ipsum etiã vaget, ac nulli
non inculcat apud Hieremiam Dominus: Non glorie-
tur sapiens in sapientia sua, nec gloriatur fortis in
fortitudine sua, nec dives in diuitiis suis: sed in hoc
glorietur quisquis gloriatur, nosse & scire me: Qui
glorietur, inquit Paulus, in Domino gloriatur, à quo
quidquid est bonorum, affatim ac cumulate sumus
consecuti per Iesum Christum, qui factus est nobis
à Deo sapiëntia, iustitia, sanctificatio, salus, redemptio.

Quo autem nemo sibi plaudet ac blandiatur, seseque
effert insolentius de externis internisq; donis, com-
monefacit Paulus gestare nos thesaurum hunc in va-
sculis testaceis, hoc est, fragili ac moribundo corpo-
re; quo cuique innotescat, hoc Dei virtuti atque emi-
nentiæ adscribendum, non hominis viribus. Vt autẽ
quidquid est in homine lucis, quicquid sapientiæ,
quicquid virtutis aut iustitiæ, Deo ascribi debet, ac
patri luminum, à quo omnes dotes, ac munera de-
scendunt, ut Iacob Apostolus testatur: ita quidquid
est in mente humana vitii aut nequitie, quidquid
caliginis ac coreitatis, quidquid prauitatis ac corru-
ptelæ; id omne nostræ voluntati malitiosè adscribi
debet, nec vel minima culpa in Deum transferri.

Pecca-

Peccatum enim ac diuini mādātī transgressio, omnis generis ærumnas, calamitates, morbos cum corporis tum animi, postremo mortem inuexit; omnemque procliuatē ad nequitiam menti inscuit.

Delectus & consideratio habenda in eligendo vitæ genere.

CAP. LIII.

IN eligendo vitæ genere, quod amplecti statuis, & *Deliberatio in*
 in quo ad extremum meditaris conuiuiscere, ac pa- *deligendo vita*
 cate consensuisse, hoc in primis spectari debet, vt con- *genere.*

fiderate omnia aggrediaris, nec temere te alicui in-
 stituto addicas, à quo postmodum si pœniteat, non
 liceat resilire aut extricari. Qui enim ætate immatura,
 nec satis explorata excussa;que naturæ propensione
 aliquod vitæ genus arripiunt, illique se perpetuo ad-
 stringunt, vitam agunt inamœnam, plenamquē tædii
 & molestiæ, si quando (vt plerumq; assolet) illos ca-
 piat instituti satietas, aut se sentiant, ferundo oneri
 impares. Quocirca ne quis inconsulte sibi laqueos
 iniiciat, antequam aliquod vitæ institutum ample-
 ctatur, deliberandi spatium sibi constituat, quem po-
 tissimum vitæ cursum consecrari velit, cui se addice-
 re. In qua deliberatione, vt suadet Cicero, ad suam *Lib. 1. Offic.*
 cuiusque naturam consilium omne reuocandum est,
 quo adhibita omni cura constituendæ vitæ, stabiliter
 in suscepto negotio persistat. Multi enim optima pe- *Errone non vo-*
 tentes, non tam voluntate, quam cursus errore fal- *luntate quidā*
 luntur, atque à scopo quem Christus nobis præfixit, *deniant.*
 deuui ad superstitionem, hoc est, fucatæ religionis
 speciem deuoluuntur. Quin à Christo potissimum *Ioan. 10.*
 petenda sunt salutis præsidia, quo vno duce in hoc
 mundi salo ad optatum portum prouehimur. Ipse est
 ostium, quod nobis aditum accessumq; patefacit ad
 Patrem, ipse est via, veritas & vita, à quo nos auertere
 nititur satanas, qui transformans se in Angelum lucis
 per improbos doctores falsa pro veris, dubia p̄ certis,

*A Christo pe-
 tendo salu.*

*Adam specie
veritatis de-
ceptus.*

*Diabolus à sa-
na doctrina
mentes abdu-
cit.*

fucata pro synceris, pro salutaribus noxia mentibus hominum ingerit. Hæc fuit prima hostis nostri impostura, qua Adamum adortus est, atq; illius menti fumos & caliginem offundit, incautoq; ac nimis credulo specie veritatis imposuit, sic ut in omnem illius posteritatem eadem moliri non desinat, atq; abolito sincero Dei cultu ac salutaris religione, superstitionem, idololatriam, fucatam doctrinam, institutiones vitæ ancipites & periculosas inuehere, denique nullas non ad mouere machinas, quibus humanum genus extincta luce veritatis, sopitoq; fidei lumine, à Dei cognitione abducatur, ac menti cecitatem densamq; caliginem inferre conetur.

De legitima matrimonii societate.

CAP. LIV.

*Matrimonii
definitio.*

Lib. 12. c. 1.

Genes. 2.

Coniugii usus.

Matrimonium legitima est atq; indiuisa maris ac fœminæ coniunctio à Deo instituta, partim ad domandas libidines, atq; euitandos illicitos vagosq; concubitus, partim ad liberorum procreationem. Est autem, ut præter Paulum Columella ex Xenophontis Oeconomice prodidit, maritale coniugium natura excogitatum, ut non solum iucundissima, verum etiam vtilissima vitæ societas ineatur, & ne genus humanum temporis decursu spectaret ad interitum, marem fœminæ, infusa diuinitus benedictione legitime coniunctum esse voluit, ut ex indissolubili copula non deesse homini mortali adiumentum, quo præter amorem gignendi sobolis mutua vitæ ac fortunarum coniunctio illos deuinciret. Quocirca cum coniugii portus sit tutissimus, atque humano generi, cui natura insitus ardor ac propensio propagandæ sobolis, fidaq; statio: non male is consuluerit suæ tranquillitati, qui huc se conferet, præfertim

tim vbi aras adoleuit, ac virile robur sit cōsequi. *Coniugium nō temere aduendū.*
 Inconsulte autem faciunt, nec satis pro ætatis mē-
 ne, qui præmature atque intempestiue tale quid-
 m aggrediuntur, non exploratis viribus, excussa-
 e naturæ firmitate. Sunt enim nonnulli prope- *Coniugii mul- tos enervat.*
 odum impuberes qui vel temeritate quadam in-
 nsulta, vel lenonum instigatione, aut etiam pa-
 rum impulsu, qui optimæ dori inhiant, hoc iu-
 m subeunt, quorum nonnullos noui, nec dum
 soluto anni curriculo, flaccidos atque elumba-
 , omni que vitali succo exhaustos, vt vires illis
 refectas ac collapsas, erigere atque instaurare
 mentis sim coactus. Quocirca ne pueri aut paulo *Honestā fami- lia, obseruanda in aduendo conubio.*
 uectiores pueris procreandis incumbant, quisq;
 es suas ipse metiatur atque exploret, quid valeant
 nbi; quid ferre recusent. Qui autem connubio se
 licere meditatur, id potissimum obseruet, vt ex
 uesta familia non tam dotatam (tamen si id non
 pui debet) quam ingenuam, honestam, pudicam,
 verecundam, beneque moratam in vitæ societa-
 radsciscat. Mulier enim (vt Comicus ait) si bene *Amphi. 188.*
 rata est, dotata est satis. Scitum est illud Alcu-
 nā apud Plautum, quod singulis virgunculis &
 tronis infixum esse debet: Non ego mihi dotem
 o esse, quæ dos dicitur: sed pudicitiam & pudor-
 , & sedatum Cupidinem: Deā merum, paren-
 amorem, & cognatum concordiam, viro mori-
 a, atq; vt munifica sim bonis, præsim p̄bis. Quo-
 a parentibus solícite elaborandum, ne sextus iste
 ilis, atque ad ruinam procliuijs, præsertim vbi nu-
 s esse incipit ac maturescere, aliquid labis conci-
 aut vllam pudicitia iacturam patiat, sed ad
 us & virtutem suas filias instituunt, atque ad vi- *Consulendum puellarum fragilitati.*
 ntegritatem moresq; inculparos sint incitamen-
 Non desunt progenitores quidam improbi,
 male consulunt virginum suarum integritati,

Eccles. 7.

*Plectu nulla
danda occasio
lappus.*

*Errores in ad-
eundo coniugio
commissi.*

*Coniugio inepti
& clumbe.*

*Mature omnia
agenda in ad-
eundo coniugio.*

*Robusta aetate
matrimonio
affuefcat.*

Nam illis domesticis exemplis corrumpunt. atque iam ad temulentiam, audaciam, impudentiam fenestram aperiunt. Quo efficitur, ut sensim consuefcant pudorem exuere ac pudicitiam venalem habere, sic ut eam facillime expugnari patiantur, aut non magnopere obfistant callido virginis infidiatore, cuius contactum, oscula, titillationes non exhorrefcunt, nec admodum grauate aut repugnanter admittunt contrectantium blandimenta. Inter multos errores ac vitia, quae committi folent in adeundo ftatu conubiali tria potiffimum mihi culpanda videntur, ex quibus multa incommoda emergunt. Primum quod magna mortalium pars praecipitanter, atque inconfiderate, nullaque naturae deliberatione hoc vitae genus aggrediatur, idque ea aetate quae huic rei minus apta eft. Deinde, quod nonnulli ferius ac minus tempeftiue fe matrimonio addicant, atque vbi iam defloruit aetas, atque anni ingrauefcunt, hoc onus fubeant. Poftremo, quod difpari coniugio alligari fufstineant, fanus morbidus, iuuenis qui doti inhiet, anicula, quod à naturali focietate alienum; fenex adolefcentula, quod non prorsus culpari poteft, nec naturae ordini & ftatui contrarium, cum multis fenibus crudis ac viridi fenecta non defit facultas procreandae prolis, quod mulieribus annofis atque effectis denegatum. Ut autem merito improbatum in aetate iuuenili, quae coniugium animo concipit, nimia celeritas & feftinatio: ita in prouectioribus cunctatio ac tarditas. Qui enim praeture ac properanter hoc capiftro fe alligari patiuntur, non fatis firmo validoque corpore, nec ad auctos viros, non diu in hac palaftra fubfiftunt, fed poft vnum aut alterum infultum labafcunt ac conuelluntur. Qui vero procrastinando legitimum nubendi tempus praeterlabi patiuntur, atque in longum differunt contrahendi matrimonii confilia, vitam agunt tetricam atque inamoram,

moenam, vel nonnunquam vago illicitoque concubitu se polluant: quod tot passim ficosi, morbidi, distorti lippi, incurui, podagrici tumidis inflatisque cruribus commonstrant; quos si postmodum, ubi eius vitæ persuasum est, legitimo connubio alligari contingit, in magnas molestias ac tædia se coniiciunt. Nam cum exhausti sint atque exoleti, viribusque attritis ex anteaque Venenis intemperantia, & sibi graues fiunt, ac nouæ nuptæ spes ac desideria frustrantur.

Omnis societas, qua non consistit intra coniugii limites, vitiosa atque à legitimo matrimonio aliena.

CAP. LV.

Cum impudicitiam atque obscænos illicitosque *Matth.* amores Christus & Apostoli detestentur, atque *Heb. 13.* à regno Dei excludendos pronuntient, qui se adulterio aut scortandi libidine contaminant, non video quo se colore tueri possint, qui matrimonium, perosi, libere ac suauiter soluteque viuere meditantur. Non desunt enim qui extra coniugii cancellos vni amari pro tempore se addicant, non satis decore, nec mente tranquilla, aut pacata conscientia. Sectantur illi quidem commoditatem vitæ, ut sibi persuadent, nec ulli se addicere, à qua non possint resilire ac diuertere, verum, acerbiora aliquando experiuntur, magisque indigna perpeti, ac perferre coguntur ab amica imperiosa ac præcaci, quam ab ea quæ alicui legitime addicta adscitaque est vxor. Quin & hoc accedit mali, quod huius generis sexui diutina vitæ consuetudo audaciam pariat, ac confidentiam adeo ut si quem eius satietas capiat, atque illam abiegare cupiat, non sine tumultu perfici queat, nam eorum terræ miscent, ubi incidit id diuortii mentio, aut cū exorta aliqua intemperie, ex ædibus exclusum iri se metuunt. Exempla abunde, multa suppeditant familiares illæ & domesticæ, quas in vitæ societatem

Illiciti amores & concubitus.

Quid iis accidit, qui soluta uenere se obliuiscunt.

*Concubitus extra matrimo-
nium conscien-
tiam onerat.*

*Nullus vitæ
status molestia
careat.*

1. Corinth, 5:

*Proles delicta
matrimonii.*

*Orbitas placide
ferenda.*

adsciscunt sacrificuli, à quibus, interdicto legitimo
matrimonii usu, calibatus exigitur, res cum primis
operosa atq; immensa molis vegetis ac succulentis.
Quapropter toto errant cœlo, atque in humana so-
cietatis delectu prorsus hallucinantur ac cæcutiunt.
Qui existimant illos commode & pacate vivere, qui
ab vxore liberi, aliquam domi alant, aut foris venen-
tur, qua se oblectent, ac cuius cōsuetudine, cū lubet
fruantur, cum plerumq; p̄ter mentis inquietudinē,
ac conscientia carnificinā plus tædii ac molestiæ, plus
zelotypiæ ac suspicionis à conductitia ac temporaria
amica suboritur, quam legitima ac fida vxore, in
perpetuam vitæ societatem solemniter assumpta. Et
quanquam in hoc statu, vt plerisque aliis, dulcia sint
permixta amaris, acerba suauibus, lata tristibus, nu-
bila serenis, nec desint huic vitæ instituto simulta-
tes, contentiones, iurgia, zelotypiæ affectus (vt nihil
est in quouis vitæ genere omni ex parte beatum.)
non est tamen vlla culpa in matrimonii ordinem
transferenda. Tamen enim plurima incommoda
hoc vitæ genus comitentur, magna que sollicitudo,
cura, anxietas illos habeat occupatos in educandis
alendisque liberis, vt Paulus testatur, in constabi-
lienda re familiari ac domestica: Omnia tamen mi-
tigat, ac condulcorat amor mutuus, atque ex Dei
institutione liberorum procreatio. Sunt autem
pueri delicti ac singulare oblectamentum matri-
monii, quibus augescit ac fouetur amor coniugalis,
magnumque vltro citroque concipitur solatium.
Si vero præter voluntatem atque animi sententiam,
nullam præpagari sobolem contingat, ac differri in
aliquot annos posteritatis spem: sancte tamen co-
lenda matrimonii fides, fouendaque mutua vitæ so-
cietas sit, vt alter alterum fulciat, vt in confinio con-
stitæ arbores fructiferæ vineam, quibus fulta ac velut
maritata affixaque clauiculis affurgit in immen-
sum,

sum, ac spatiosissime se propagat. Vt enim vitis destituta pedamentis ac statuminibus, caduca est, atque in terram procumbit: ita quoque matrimonium ac res familiaris corrui, nisi mutua viri ac mulieris opera fulciatur. Quod si quid vitii subit huic societati, si qua ingruat intemperies, suspiciones, tumultus, diffidia: hominum affectibus ac morositati potius, quam huic institutioni adscribendum. Sunt enim ista non coniugii, sed deprauatae naturae, ac turbulenti animi vitia peccati originalis labe contacta, in quam omnis culpa transferenda est.

Vitii & matrimonii comparatio.

Affectus hominum non natura culpanda.

Qua ratione obtineri possit, ne mors homini natura prouiso sit formidabilis.

CAP. LVI.

Cum in rebus humanis nihil sit fixum ac stabile, sed omnia fluxa, fragilia, caduca, ruinosae etiam spectatissima quaeque: non est, quod quis ea magnopere admiretur ac suspiciat, illisque plus nimio afficiatur: Quin potius mente atque animo in supernas sedes erecto, res solidas atque aeternas spectet ac meditetur. Quisquis enim concepta in Deum Patrem per Christum Iesum fiducia, certa spe atque expectatione immortalitatis ducitur, non est quod metuat imminentes casus & incommoda, non est quod pertimescat morbos, calamitatem, pericula, mortem denique quam illi potissime exhorrescunt, qui spiritu Dei destituti sunt, nec vlla notitia diuinitatis imbuti: nam qui in Deo fiduciam suam collocant, diuino spiritu fulti, intrepide, infra quoque animo contra omnes aduersitates subsistunt. Neque enim, ut Paulus ait, accepimus spiritum seruitutis aut timiditatis, sed spiritum adoptionis, spiritum potentiae & dilectionis, per quem confidenter clamamus, Abba, Pater. In hoc, inquit Ioannes, perfecta est charitas nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii.

Non fidendum rebus caducis.

Christi fiducia mortem minus formidamus.

Rom. 8.

2. Timothi. 1.

Galat. 4.

1. Ioan. 4.

Timor non est in caritate, sed perfecta caritas abicit omnem timorem, quoniam timor cruciatum adfert seu trepidationem. Quocirca ut omnem metum ac mortis formidinem menti excutiamus, & si quid aliud trepidationem inferre posset, omnes nostras cogitationes, spem, vota, fiduciam in munificum Patre coniiciamus, atq; in Iesum Christum, qui nos suo sanguine expiauit, atq; à peccato mortisque tyrannide in libertatem asseruit, deleto expunctoque aduersus nos erat chirographo, quo Diabolo eramus obstricti, & velut obzati Belgæ vocant, in hem ghehouden, Teghen hem verbunden. Quo autem Christus pauidas ac meticulosas mentes fulciret, omnemq; spem ac fiduciam in ipso constitutâ declararet. Confidite, inquit, ego vici mundum. Iam princeps mundi iudicatus est, hoc est, qui mortē inuexit, morte mea depulsus est, ac iudicio condemnatus, exutusque nocendi potestate. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam. Quibus verborum solatis indicat satanam, & quos habet in hoc mundo per peccatum confederatos nihil obtinere potestatis, vel in Christum aut illius membra, quæ hinc illi adherent atq; insita sunt. Hæ salutares ac viuidx conciones hoc efficiunt in mentibus hominū, qui illius præsidio innituntur, ut excusso mori metu, alacriter aduersus ingruentes quasuis tempestates se muniant, ac præstent inuictos, magnaq; confidentia in has voces erumpant: Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse euellet à laqueo pedes meos. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector virgine meæ, à quo trepidabo? Si consistent aduersum me castra, non timebit cor meum; non timebo millia populi circumdantis me. Si exsurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo, etiam si ambulauero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Etiam

Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: hoc est, Si mihi obiciat horrorem mortis, ac vita sim spoliandus, illi tamen fidam qui sua providentia rationem im-
 bit, qua me servet. Dominus auxiliator meus, non timebo, quid faciet mihi caro. Et illud Hieremia: *Iob. 13. Psal. 117. Hebr. 13. Cap. 17. Hieremia locutus est.*
 Ecce ipsi dicunt, ubi est verbum Domini? veniat. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens, & diem hominis non desideravi, tu scis, hoc est non exspecto aliunde, quam à te subsidium; sic ut illos qui mortem minitantur, pro nihilo ducam nec pertimescam. Non sis tu mihi formidini spes mea in die afflictionis meae, paucant illi, non paucam ego. Eodem ardore fidei inflammatus Paulus, ac Dei præsidio innixus, confidenter pronuntiat, nihil usquam esse tam formidabile aut horrendum, quod possit piis mentibus metum incutere, aut à Dei amore ac fiducia illos di-
 uellere. Nam certo mihi persuadeo, inquit, quod neque mors, neque vita, neque angeli seu invisibiles substantiae, neque principatus, neque potestates, neque instantia, nec futura, nec vlla alia creatura separare nos poterit à dilectione Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro. Ita Paulus constanter pronuntiat illum qui Deo Patri per Christum insitus est, intrepide subsistere contra omnes terrores, undecunque inciderint, contra incursum & fremitum hostium, contra mortis horrorem, quem vel inimici intrentant, vel etiam morbi, aut naturae lex infert. *Rom. 8. Pauli fiduciae omnes acut.*
 Cum itaque nihil efficacius metum ac trepidationem mortis humanis mentibus eximat, quam Christo duce, firma in Deum fiducia, qua concipitur certissima resurrectionis spes atque aeternitatis expectatio: huc properent ac contendat omnes, hanc salutarem doctrinam singuli amplectantur ac foveant, infigantque animis, hac se in periculis, ac ubi extrema imminens, fulciant, hac pacatam, ac tranquillam conscientiam reddant, huius in

1. Thess. 4.

Mortuos non
lugendas more
gentili.

Mors formidus.

Philipp. 3.

Quibus metus
mortis discen-
tiendus.

In Christum
designdis oculis.

Coloss. 3.

1. Ioan. 2.

tatione dolorem anima diluant, ac mœrorē luctum-
que quem ex orbitate vel parentum, vel mœrorem
concupiunt, discutiant. Huc spectat viuida illa Pauli
consolatio, qua expectatione resurrectionis ac certa
æternitatis spe fulcit Thessalonicenses illosque la-
crymas cohibere vult, nec lugere amicos è viuis sub-
latos, more gentili. Nolo vos ignorare fratres de iis,
qui obdormierunt (velut somno, non morte sopiti)
ne dolorem concipiat, ut cæteri qui nullam habent
reuiuiscendi spem. Si enim credimus Iesum mor-
tuum, & reuixisse, sic & Deus eos qui obdormierunt,
per Iesum adducet cum illo. Rursum cum Philip-
pensēs à rebus terrenis abducit, atque ad solidas re-
uocat. Nostra, inquit, conuersatio in cœlo est, ex
quo expectamus Dominum Iesum Christum, qui
transfigurabit corpus nostrum humile, & conforme
reddet corpori suo glorioso secundum efficaciam
qua sibi potest subiicere omnia. Quo sermone sua-
det Paulus, ut se consolentur ac fulciant in afflictio-
nibus, amore ac desiderio æternitatis, atque in hu-
ius vitæ certamine nihil pertimescant, quod illos
possit auocare à potiorē vitæ, ad quam nobis viam
patefecit Christus resurrectionis potentia. Quocirca
eum ad extremum vitæ diem deuentum est, ac
mors imminet quæ nulli non formidabilis est, nisi
Christo se fulciat, aut ubi sanis beneque constitutis
subit aliqua huius rei cogitatio, vel si premit ege-
stas, morbi calamitas, ceteraque vitæ discrimina:
ad Christum omnia nostra vota, spes, desideria re-
feramus, qui morte sua pœnas nobis debitas extol-
uit, qui nobis condonauit omnia peccata, qui est
propitiatio pro sceleribus nostris; qui est aduocatus,
ut Iohannes ait, & interpret apud Deum Patrem,
qui est conciliator Dei & hominum, & qui, ut Pau-
lus ait, exposuit seipsum redemptionem ac victi-
mam pro omnibus. In eo constituta est salus, vita,
resur-

resurrectio. Per hunc accessum, aditumque habemus in vno spiritu ad Patrem. Per illius effusum sanguinem consecuti sumus redemptionem ac remissionem peccatorum. Quoniam in ipso complacitum est Patri inhabitare omnem plenitudinem, & per eum conciliare cuncta erga se pacificata per sanguinem eius. Cum itaq. habeamus Pontificem maximū, ut auctor ait ad Hebræos, q. penetrauit cœlos, Iesum filium Dei, qui tentatus p. omnia absq. peccato afficitur sensu infirmitatum nostrarum; accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut consequamur misericordiam auxilio opportuno. Huius tanti Ducis presidio fultri ac stipati satellitio, contra omnia dæmonū portenta, quæ confestim exorta luce veritatis evanescent: contra peccatum, mortem, infernum subsistimus, atq. ex malefica vitæ huius statione adoptatum portum, sedesque beatas deuehimur. Quod si quid in huius vitæ decursu incommodiatque infelicitatis accesserit, si quæ coniici contingat in aliquod vitæ discriminē, si premi paupertate, torqueri morbis, vexari ab inimicis, ingruere vastationes ac calamitates, abundare scelera, opprimi innoxios, atque iis vitam eripi, sanas & salutare doctrinas contemni, pullulare hæreses ac pernitiōsa dogmata, disseminari vndique peruersos errores: in tanta rerum confusione ad Christum quisq. se conferat, ab illo salutis præsidia conquirat, in illo totus conquiescat, ille se tanquam sacra anchora fulciat, deniq. id Davidis identidem in animo verset, Constituā Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear. Quibus verbis indicat se oculos in Deum continenter habere defixos, atque illius præsidio niti, illius auxilio in rebus periculosis ac dubiis subsistere, non vacillare, aut quouis vento doctrinæ circumagi, sed stabilem esse & constantem, nec à concepta in Deum fiducia dimoueri, hæc vna ra-

*Ephes. 2.**Coloss. 1.**Ioan. 1.**Hebr. 4.**Christus pacificator inter Deum & hominem.**Quomodo strimanda mone imminente morte.**In Christo omnium calamitatum solamen.**Christus in tempestate sacra anchora.**Psal. 15.**Ephes. 14.*

Hb. 13.

Egal. 27.

nene, quod Deum experiatur propitium, atque in omnibus sibi assistere. Sic ut cōfidenter in hanc vocem erumpat: Ecce Dominus auxiliator meus, & in ipso speravit cor meum, & adiutus sum, & in ipso refluoruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi.

De nominis Iesu Christi amplitudine, maiestate, potentia: qua una obfistendum Magicis incantamentis, atque illusiones Dæmonum expugnanda, & si qua detrimenta, vel menti vel corpori inferri cōtingat.

CAP. LVII.

Cum paulo ante demonstraui incantamenta artes- que Magicas prorsus extirpandas, nec ulli hominum exercenda maleficia: restat ut obiter indicem, qua vi & efficacia, quibus verbis & precaminib⁹ subleuentur obsessæ afflicteque mentes, ac Dæmonum præstigiis irretitæ, tum quibus modis fascinationes eximi possint, quas ministri cæcæ dæmonum miseriis inferunt, illorumq; mentes & corpora diuexant. Infiliunt larenter in corpora hominum, ac naturæ humanæ vim inferunt, eamq; suis facultatibus spoliant, aut saltem illas immutant. Immiscent se mali Genii alieniis, humoribus, spiritibus, auræ atq; aëri, quem intra corpus concipimus. ac quo spiramus, multa que alia quæ nobis vsui sunt, & valetudo conseruatur, viti-ant. Quocirca operæ pretium me facturum sum arbitratus, si commonstrem, qua ratione calamitosi homines ab iis nexibus, quibus se implicitos sentiunt & impeditos, commode possint extricari. Nam incommoda ac detrimenta quibus afficiuntur, non possunt in causas vllas naturales referri, nec iis remediis, quibus vulgares morbi, expugnari. Si morbus vel agrotatio corporis à crapula, à Venere, lassitudine, frigore, æstu, satietate, inedia contrahita est: quodque eorum suis remediis expugnatur. At quæ malis Genii inferunt, non prorsus naturalia remedia exposcunt, sed diuina ac supercœlestia. Mirantur

*Dæmones ho-
minibus infe-
sti.*

*Dæmones hu-
moribus se im-
miscent ut con-
tagia corpori-
bus.*

*Incommoda
quæ dæmones
inferunt, in na-
turales causas
referri neque-
unt.*

nonnulli tantam Dæmoni attributam, eiusque ministerii potestatem, ut ita homines diuexent, sic excrucient. Conniuet Deus partim ad ea damna quæ Satanici miseris inferunt, atque illos exagitari permittit, in eaque re constat illi consilii sui ac providentiæ ratio, partim instigat Dæmones eiusque ministros, ut in plerisque tale quiddam promeritos sciant, illorumque abutitur malitia ad castigandos impios. Sic mittitur spiritus mendax in ora omnium Prophetarum, quo seductus rex Achab pugnam ineat, qua illi præsens exitium parabatur. Nonnunquam detrimenta inferri permittit nonnullis, quo exploret illorum constantiam. Sic Iobum passus est, non solum exui bonis suis, omnibusque facultatibus spoliari, sed in corpore quoque laniensam pati. Quod ipsum Deus fieri passus est, partim quo exploraret viri constantiam, ac reliquos mortales ad malorum tolerantiam excitaret, ne calamitatibus fracti à Deo deficerent: partim ut declararet potentiam suam, quo & ipsius fiducia fretos consolatur & fulcit, & iam in nihilum redactos erigit, atque in pristinam dignitatem restituit. Diuersa est autem ratio in iis vulgaribus energumonis, qui à Dæmone obsessi sunt, aut ab illo in aliqua corporis parte diuexantur. Magna enim illorum pars stupidi sunt, atque à Dei cognitione alieni, in quos ille (in instrumentum aptum paratumque) tyrannidem suam exercet. Sic Satanas ignavos oppugnat, idololatrias, supersticiosos, in quorum mentibus potius stabulatur, quam iis qui noticia Diuinitatis sunt instructi, ac Dei fiducia se fulciunt, quin potius illos exhorrescit, ac machinas admonere meruit, quod irritos atque inuálidos suos fore conatus ac molimina erga illos, qui in excubitis sunt constituti, ac Dei præsidio fulti, non dubitet. Ut enim arces ac ciuitates nullis septem mœnibus, nullis munitis fossis ac vallibus, nullis militum prædiis in-

*Deus demonibus
malitia abuti-
tur ad mala
castiganda.*

*Cur Deus nos à
demonibus deuo-
xari patitur.*

3. Reg. 22.

*Achab deo-
pms.*

Iob. 2.

Iacob. 4.

*Cur Iob à de-
monibus diuexa-
tus.*

*Diabolus stu-
pidos aggradi-
tur.*

*Simile ab urbe
pari munita.*

*Dæmon ad no-
xia quaque
hominem inci-
tot.*

*Genes. 4.
1. Reg. 31.*

*Matth. 29.
Dæmon profligatur
Dei fiducia.*

*Petrus contra
dæmonem nos
instruit.
1. Pet. 5.*

*1. Ioan. 5.
Christi fiducia
abigendi dæ-
mones.*

fructus facillime expugnari solent, ita mentes socordes & ignaue nulla salutari coelestique doctrina ful-
ta, nulla erga Deum fiducia constabit, Dæmonum
versutis magis sunt expositæ, ac citius labascunt.
Cum autem Satana hoc potissimum sit in votis, ut
Dei gloriam aboleat, ut hominem à salute abducatur,
atque ad defectionem sollicitet, intus & foris illum
oppugnari non desinit, ac modo corpori, modo ani-
mæ, nunc virisque infestus est, ac perniciem molitur.
Exemplum suppeditat, præter Cain & Saulem re-
gem, Iudas Iscariotes, cuius cum mentem ad despe-
rationem ac diffidentiam adegisset, tum vitæ radio
ad laqueum impulit, ac corpus publicitus suspendii
contumelia affecit. Quanquam autem Satanas hu-
mani generis hostis infestissimus mille insidiandi
nocendique artibus instructus sit: vnica tamen re
cum primis efficacia ac præsentanea profligatur at-
que opprimitur, nempe solida fide, atque in Deum
Patrem per Christum firma ac stabili fiducia, *Mot een
vast gheloove, ende een goede betrouwen op Gods.* Quo præ-
sidio etiam depugnandum suadet Petrus Apostolus
contra tyranni illius insidias, fraudes, imposturas, do-
los, versutias, rabiem, ferociam, sobrietate scilicet &
vigilantia fide fulta ac stipata. Sic enim oscitantibus
aurem vellicat, Sobrii estote & vigilate: quoniam
aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens
circuit, quærens quem deuoret, cui resistite solidi
fide. Hæc enim, ut Ioannes ait, est victoria quæ vi-
cit mundum, fides nostra. Nam fiducia, qua niti-
mur Christo, & nos totos committimus tali propu-
gnatori, contra dæmones ac principes huius mundi,
nobis victoriam parit, sic ut optima spolia à victo de-
iectoque hoste referamus. Cum itaque aliquid con-
tra aduersarium moliri visum est, atque obliste-
re incantamentis ac fascinationibus (*Tenoris Belgæ
vocant*) vel malos Genios ex hominum mentibus

exigere: Iesu Christi fiducia id perfici debet, contem-
 ta anili superstitione ac gentili vanitate, ceterisque
 Magicis execrationibus. Deus enim per filium qui *Hebr. 3.*
 est splendor gloriæ & expressa imago substantiæ il-
 lius, omnia perficit in omnibus, ac moderatur singu-
 la verbo potestatis suæ. Hanc prærogatiuam promeruit *Christo omnia*
 ob singularem erga Patrem obedientiam, humili- *attributa.*
 tatem, modestiam. Cum enim esset in forma Dei, *Philip. 2.*
 hoc est, illi par & æqualis, non rapinam arbitrat⁹ est; *Christus Deo*
 ut esset æqualis Deo, sed seipsum deiecit, forma serui *par.*
 assumpta, atque humilem se præbuit, factus obediens
 usque ad mortem crucis ignominiosam & execrabi-
 lem: quapropter Deus illum extulit in summam subli-
 mitatē, & illustravit illum nomine quod excellit omne *Amplitudo*
 nomen, ut in nomine IESU sese flectat omne genu *nominis Iesu.*
 coelestium, terrestrium, & inferorum, omnisque lingua
 cōfiteatur & agnoscat, quod Dominus sit Iesus Chri-
 stus in gloriā Dei Patris, in quem redūdas & refertur
 omnis gloriā filii, & è diuerso. Si quis itaque aliqd ag- *Res ardua*
 gredi meditatur, si mentes afflictas subleuare, si è *(Christi nomine*
 corporibus cacodæmones expellere, inuocato Deo *perficiuntur.*
 Patre nominis Christi fiducia id perficere tentet. Sic
 enim omnia consequetur, suoque voto nō frustrabi-
 tur. Huius admirandi augustiq; nominis vi & poten-
 tia (modo ne quis hæsitet, ac Dei promissis diffidat)
 mitescunt morbi, affectus atque animi perturbatio-
 nes sopiuntur, tempestates & maria conquiescunt,
 cacodæmones, ut Christus iam ascensurus in cælum *Marc. ult.*
 pollicetur, diffugiunt, venena hebescunt, serpentes *Christi fiducia*
 torpent ac redduntur innoxii, dispelluntur mentis *omne genus*
 tenebræ, terror & formido, mortisque horror discu- *malorum dis-*
 titur, dissipantur atque euanescent cogitationes *cutitur.*
 noxiæ, mens tranquillitatem ac pacatam conscien-
 tiam concipit, sic ut nusquam quidquam possit
 ingruere quod terrorem incuriat: Cum Deus Pa-
 ter per Iesum Christum spiritu suo nos flectat,

Quocirca in Deum viventem ductore filio erigend-
 mens est, atque omnia, quæ aggredi statuis, mirific
 nominis Iesu virtute perficienda memineris. Illi in-
 data est omnis potestas in cælo & in terra. **Necess**
 aliud nomen sub sole, in quo consistit salus, quod
 impiis est terribile; dæmonibus tremendum, iis ve-
 ro qui illi fidunt, potentia, sapientia, salus, vita, resur-
 rectio; Ipse est constitutus à Deo iudex vivorum &
 mortuorum Iesus Christus, testis fidelis, princeps
 regum terræ, qui dilexit nos, & lauit à peccatis no-
 stris per sanguinem ipsius; Huic, vt Petrus in Actis
 Apostolicis ait, omnes Prophetæ testimonium fe-
 runt, quod remissionem peccatorum accepturus sit
 per nomen eius, quisquis crediderit in eum. Hæc
 est vita æterna (quod testimonium Christus Patri
 desert) vt cognoscant te solum verum Deum, & quæ
 misisti Iesum Christum, in quem tota vis Diuinita-
 tis, & quidquid Deo adscribi potest virtutis & sapi-
 entiz refertur ac derivatur. Quum itaque nomen
 hoc tam sit celebre ac sacrosanctum, tantæq; maie-
 statis & potentiz; studiosè obseruandum, ne inaniter
 atque irreuerenter vsurpetur, vt exorcistæ illi ridicu-
 li fastidiant, qui cum certis ritibus ac conceptis
 verbis ad quæstum & ostentationem spiritum no-
 xium profigare tentarent Iesu nomine, cuius vir-
 tute Paulus miracula peregit, abusi: in magnum
 periculum se coniecerunt, fuitque illis damnoſa ad-
 iuratio aut potius ludificatio, nam obsessus à Dæ-
 mone in illos insiliit, & crudeliter dilaceravit, ita vt
 fugæ sibi consulere sint coacti. Non desuerunt,
 etiam nostra memoria sacrificuli, qui cum nulla fi-
 de nominis Christi, nulla vitæ integritate imbuti,
 tale quiddam attentarent, à eodem dæmone irrisi sunt
 & pudore affecti sic, vt re infecta tremebundi deci-
 dere cogerentur. Si quis autem tale quiddam moliri
 velit, malesque Genios ex hominum corporibus

pro-

*Matth. 28.**Mar. 16.**Act. 2.**Act. 4.**1. Cor. 1.**1. Apoc. 1.**Act. 10.**Ioan. 17.**In Christo pec-
catorum re-
missio.**Act. 19.**Petri & Ioan-
nis miraculum.**Exorcista dila-
niatus.**Huius temporis**Exorcista futili**& inani do**ctina mobenti.*

profligate: Petri & Ioannis exemplum imitetur, qui nullis ambiosis verbis vsi, in hunc modum claudū exerunt, In nomine *Iesu Christi Nazareni surge & Act. 3.* ambula: & ille confestim, firmatis cruribus ac talis, *Christo afferi-* exiliens constitit & ambulauit, intrauitq. cum illis *tur omni glo-* in templum, saliens & in ambulans, & laudans Deū. *ria.* Cum itaque Iesus Christus vnigenitus Dei filius Pa- *Coloss. 1.* tri coævus & æqualis, in quo sunt omnes scientiæ ac *Heb. 1.* sapientiæ thesauri absconditi, moderetur omnia verbo potentia suæ: par est vt concepta ac collocata in Deum per Iesum Christum fiducia, illius virtute ac præsidii obſistamus Satanæ. peccato, inferno, & si qua sunt alia homini infesta. Est autem excellens magnitudo, robur, potentia, fortitudo, quam Deus pro sua virtute exseruit in Christo, vt Paulus ait, cum *Ephes. 1.* suscitaret eum ex mortuis, & sedere fecit ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem potestatem, & principatum, & dominium, & supra omne id, quod nominatur, non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro. Et illi omnia subiecit sub pedes illius, eumque dedit caput super omnia ipsi Ecclesiæ, quæ *Christus caput* est corpus illius, complementum eius, qui omnia in Ecclesia. *Christus omnia* omnibus implet, id est, Christus est per quem Deus *in omnibus per-* complet, absoluit, perficit omnia in omnibus, præ- *ficit.* fertim in ijs qui illi fidunt, & vt paulo ante Aposto- lus ait, obſignati sunt spiritu pmissionis sancto, qui est pignus & arrhabo hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitæ ac partæ possessionis, in laudē gloriæ ipsius. Quocirca Paulus qui innumeris certaminibus assuevit, multosque insultus perferre coactus est, suadet omnibus si quando pericula imminēt, mors intentatur, Satanas mentem oppugnat, forti infractoque animo illis obſistant atque oblucentur. *Christum fulcit* Sic enim Ephesios animat ac fulcit: Quod superest nos in afflictio- *fratres mei,* conualeſcite & præbete vos fortes in *nibus.* Domino, perque potentiam roboris illius induite *Ephes. 6.*

totam armaturam Dei, ut possitis stare aduersus assaultus Diaboli. Quoniā non est, nobis lucta aduersus sanguinem & carnem, hoc est, fragiles & moribundos homines, tametsi & illi aliquando infecti sunt, sed aduersus mundi dominos, rectores tenebrarū seculi huius, aduersus spirituales astutias in cœlestib⁹.

Simile à militaria industria.

Qua verborum copia ac sententiarum vbertate tum eleganti Metaphora desumpta à conflictu atque hostili incurſione, indicat spiritus Dæmoniacos, illorumque satellites & ministros miro astu ac stratagemate insidias moliri iis q̄ Christo addicti sunt ac nomen dederunt. Quapropter cū sint tā formidabiles hostes nostri & spirituali astutia instructi, quibus armis iis sit

Arma militia Christiana.

obſistendum, obiter commonſtrat: Assumite, inquit, vniuersam armaturam Dei (exemplo sumto ab iis qui bene muniti in acie prodeūt, atq; in procinctu ſtant) ut possitis resistere aduersario, atq; omnibus peractis

Ephes. 6.

confecto que negotio stare, ut ii qui non vertuntur in fugam & terga verrere sunt coacti. State igitur lumbis circumcinctis baltheo veritatis. & induti lorica iustitia & calceati pedibus, ut parati ſitis & alacres ad Euangelium pacis: Super omnia assumpto ſcutō fidei, quo possitis omnia iacula mali illius ignita extinguere; Galeamq; salutis accipite. & gladiū spiritus, q̄ est verbum Dei: quibus adiicit velut ſuccenturiata præſidia, preces atq; obsecrationes assiduas, quę hoc efficiunt ut victoriam consequantur, ac Deus in tam ancipiti certamine, tamque dubio nonnunquam belli euentu, parumper afflictoſ & velut in ruinam inclinatos, ut Petrus ait, qui in eodem argumēto verſatur, instauret, ſtabiliat, roboret, ſulciat. Cum autem tanti fuit olim apud ſui ſtudioſos Pythagorę auctoritas, atque ita æſtimata illius doctrina, ut oraculi loco habita ſit, & tanquam ex tripode dicta, adeo ut incunctanter ad perſuaſionem, quaſi refragari foret netas, *Αὐτός ἐφ' ἑαυτοῦ*, Ipſe dixit, dubitanti obſicerent: par eſt,

Oratio arma contra Dæmonem.

I. Pet. 5.

Argumentum ab auctoritate Chriſti.

nostræque salutis ratio exigit, vt eundem honorem ac reuerentiam Iesu Christo deferamus, atque in asserenda illius doctrina, in stabilienda fidei professione surdi, tardisque auribus infonemus: *Nicævæ, cæ-*
ros à Pa. Sarrhp: Crede, ipse dixit Saluator. *Ipsa dixit, Christo assenden-*

Illius enim doctrina non est humana. non diluta, non frigida, sed viuida, salutaris, efficax, diuina. & quæ beatitudinem homini conferat, quam vnâ à Christo peti par est, qui est fons omnis sapientiz & boni- *Christi doctrina omnem sapien-*
 tatis, & in quo inhabitat omnis plenitudo Dei corporaliter, per quem sumus cõpleti. Per hunc, vt Paulus ait, Deus Pater eripuit nos à potestate tenebrarum, *Coloss. 2.*
 & transtulit in regnum filii sui dilecti, per quem habemus redemptionem in sanguine ipsius, remissionem *Coloss. 1.*
 peccatorum, qui est imago Dei inconspicui, primogenitus vniuersæ creaturæ; vtpote per quem omnia *Deus in Christum omnia profudit.*
 creata sunt, quæ in cœlo sunt & terra, visibilia & invisibilia, throni, dominationes, principatus, potestates. Omnia per illum & in illo condita sunt, & ipse est ante omnia, & per illum cuncta subsistunt. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, principium & primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus primas tenens, ac principatum obtinens. Quoniã in illo complacitum est Patri inhabitare rerum vniuersarum plenitudinem, & per eum cuncta reconciliare erga se pacificata per sanguinem crucis eius. Cum itaq; Deus Pater tam cumulate ac profuenter omnia in Christum effudit: ad vberissimum atque inexhaustum hunc fontem certatim properemus, ac summa fiducia ab eo nihil non petere & sperare audeamus, nihil non perficere tentemus. Si visum est, p̄ligare Dæmones, *Vt fidei.*
 mēderi morbis, eximere se periculis, virulentas bestias conficere, venena diluere atque innoxia præstare, montes loco dimouere: hæc omnia viribus ac virtute Iesu Christi, eiusque fiducia peragenda memineris. Pollicetur enim Christus fidenti omnia plana.

Matth. 16.

*In animis edita
miracula.*

aperta, facilia quod postrema concione antequam in cœlum sublatus est, suis testatum esse voluit, cum inquit: Ite in mundum vniuersum, predicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint hæc sequentur: In nomine meo Dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid mortiferum biberint, non eis nocebit, ægrotis manus imponent, & bene habebunt, hoc est, confestim ad contactum conualescent. Hæc omnia semper præsto erunt, vbi profectus atque vtilitas Euangelij exiget miraculum. At in animis ista nunquam non præstantur ab Euangelicæ professionis ministris, cum fœda vitia mentibus eximunt, cum efficaci vi spiritus & salutari doctrina morbis animi medentur, cum cor ab auaritia, odio, ira, libidine, calumnia, obreftatione, aliisque venenosis affectibus liberum efficiunt, ac diuinis dotibus exornant.

*An herba & gemma aliquam vim conferant in profigendis
Dæmonibus, ac depellendis rebus aliis noxiis.*

CAP. LVIII.

*Herba ad multa
efficaces.*

TAmetsi herbarum cum præcipue vsum, easque vires infinitas habent à naturæ Opifice, vt alimentiratione ac medicamento corporibus humanis accommodentur: sunt tamen veterum scriptis nobilitatæ aliquot stirpes, quæ maleficiis obstant, atque incantamenta omnisque generis fascinationes abigant ac propulsent. Appellantur hæc Alexicaca siue amuleta, quod noxia quæque atq; homini infesta amoliantur ac depellant. Hæc vis præter herbas, etiam gemmis ac pretiosis lapidibus attribuitur, quâ consecuta sunt non à primis qualitatibus, hoc est, temperamento caliditatis, frigiditatis, siccitatis & humiditatis, sed specifica vi, & occulto effectu, abditaque proprietate: cuius causa prorsus explicari nequit.

*Gemma conuulsa
visi iudicata.*

Sic magnes attritu ferrū allicit, Gagates & fuciniū
 paleas & festucas: Sapphyrus qui coelesti & czsio co-
 lore est, castitatem tuetur. Hyacinthus & Chrysolithus digito annulari gestatus, pesti obsistit. Smaragdus & Prasius viridantes gemmæ cor exhilarant. Eranos, hoc est, Cyanos & Czruleus, vulgo Tureosa, à lapsu, casu & ruina præseruat, aut si tale quiddam inciderit, corpus illæsum præstat. Corallium collo ad motum turbulenta somnia abigit, & nocturnos puerorum timores compescit. Carbunculus & Sardius lapis, vulgo Corneolus à corni arboris rābicunda bacca nomen sortitus, diffuso per corpus sanguine, hilaritatem excitat & colorem floridum. Sic aliæ gemmæ aliis virtutibus pollent, ac Lemures, Striges, Incubos, Genios aëreos arcent atque abigunt, si veterum monumentis habenda fides. Sic inter herbas sunt, quæ morbis qui multum habent affinitatis cum Dæmonum vexationibus & torturis, obsistunt. Quales sunt melancholia, phrenesis, mania, epilepsia, & gnatum. fœuissimi morbi, qui virgunculis ac viduis ex vteri affectu emergunt, aut vbi vel serius iis menses profluunt, aut tardius coniugio destinantur. Siquidem ex fumis atque atra densaque fuligine mens ita afficitur, vt à noxio aliquo Genio vexari videantur, ac sibi persuadeant, Dæmonem obsidere mentem, qui ad multas absurdas imaginationes illas impellat. Cui malo, tentata circa talos primum venæ incisione, adhibentur salutare herbæ, quæ illos ab huiusmodi accidentibus liberent, vt sunt artemisia, satureia, serpillum, tymbra, pulegium, origanum, gallitricum. Inter herbas autem quæ affligas mentes releuant, ac vel à Dæmone, vel concepta illius imaginatione, vel venenatis fumis, qui cerebrum vitiant, præstant immunes, referuntur ruta, scylla, ex cuius succo & oxymelitis & acetum conficitur, Osteritium vulgo magistrantia, Angelica, spōdii vel laserpitii species,

Magnes.
Succinum.

Gagates.

Sapphyrus.

Hyacinthus.

Chrysolithus.

Smaragdus.

Prasius.

Cyanos.

Ceruleus.

Corallium.

Carbunculus.

Sardius.

Horrendi morbi herbarum præsidio expugnantur.

Ruta.

Scylla herba.

Osteritium.

Aliffon.

*Libanotus vel
Rosmarinus.*

*Ricinus Epile-
psia contraria.*

*Herba à Deo
effectum con-
sequuntur.*

*Aſa Rex cur
non eſt ſanita-
tem conſecutus.*

3 Reg 15.

2 Paral. 16.

1ſal. 7.

Aliffon vel Rubia minor, quæ canis rabiem atque à rabido cane demorſos ſanat, qui affectus non prorsus alienus ab iis qui à Satana diuexantur ac furiant: Rosmarinus ædes luſtrat, atque in limine ſuſpenſus huius ſtirpis frutex Dæmones abigit, & peſtis contagiones, vt etiam Ricinus qui palmæ Chriſti nomine paſſim innotefcit, quod folia in expanſa manus formam ſint effigiata. Sic Corallium, pronia, viſcus, frutex morbum comitalem expugnant, vel è collo ſuſpenſa, vel etiam ex vino propinata. Quorum nonnulla ſi quis exhiberi poſſe putet exturbâdis Dæmonibus: abſit vanitas & gentilis ſuperſtitio, abſint futiles preces & verba quædam exotica, quibus fere ſuas incantationes perficiunt, qui Magicas artes profitentur. Si quid herbæ habent virium, vt experientia demonſtrat, id memineris à Domino conſecutas; Omnia enim medicamenta & ſtirpes quæ corporibus humanis applicantur, non ſui ratione, ſed Dei munere efficacia ſunt, ac ſalubrem effectum conſequuntur. Itaq; ſi quid herbarum præſidio perficere ſtatuis, non tam herbis quam Deo fidas. Sic enim in propulſandis morbis res optatum felicemq; ſucceſſum eſt habitura, alias conatus in diuerſum rapitur, atque artificem fruſtratur euentus, vbi nulla ſubit Opificis, à quo omnia effectum ſortiuntur, cogitatio aut abeſt erga illum fiducia. Hinc Aſa rex Iuda cum acerrimo pedum dolore affligeretur, nec Deum in conſilium adhiheret, ſed tantum medicis fideret, nihil opis ex illorum fomentis ſenſit, ſed articulari morbo (vt hiſtoria teſtatur) immortalis eſt. Non enim Deus medicorum opera vti prohibet, ſed illis plus nimio fidere, nullamque habere eius rationem, qui ſanctitatem præſtat, & cuius munere omnia ſunt efficacia. Quin & ſuperſtitioſe faciunt, & rem aggrediuntur ab idolatria non prorsus alienam; qui herbas fictitiis quibuſdam precaminibus conſecratas,

cratas incantationibus adhibent, aut etiam morbos illis excantare pergunt. Sic filicem solstitio æstiuo, intempesta nocte rutam, rutam, trifolium, verbenâ Magicis imposturis accommodant, quibus rudi, atque imperitæ plebi imponunt, fumosque offundunt, quo aliquid ab iis corrodant, atque argento illos emungant: cum tamen vani illi artifices nunquam distescant. Hæc studiose lector huic argumento inferenda duxi, quo quisque à Magicis incantamentis abstineat, atque obseruet, à quo salutis ac sanitatis præsidia petenda sint, & qua ratione (contemta vanitate ac superstitione gentili) obniis paratisque remediis vti deceat, quæ à Dei munificentia nobis affluenter sunt concessa.

Herba magicis incantamentis non accommodanda.

De maiestate & potentia supremi Numinis: & quam varias appellationes unica Dei essentia tribus personis distincta sortitur. Cuius rei contemplatione humanus animus tranquillitatem & solatia, summamque erga Deum fiduciam concipit.

CAP. LIX.

Quoniam præstans illa ac præpotens natura Deus, Dei natura, in ipsaque æterna mens ab omni concreione mor-
scutabili.
tali immunis ac libera in immensum se porrigat, atq; Ioan. 1.
vndiq; diffusa, singula regat ac moderetur, suæque vi imbuat: ob id vna Deitas propter virtutem atq; operum excellētiā, variis designatur nominibus, multisque præclaris elogiis illustratur, cum apud Hebræos, tum alias nationes, quibus aliqua Diuinitatis cognitio obtigit. Sic in sacra historia Iehoua dicitur El, Deus varia nomina sortitur.
Eloim, Adonai, Emanuel, quorum quodque peculiarem vim ac virtutem designat, magnamq; potestatem Deo attribuit, quam in res inferiores exercet. Vnde cum præcepta legis solícite obseruanda proponit Iudæis, quo maior illi accederet auctoritas & veneratio,

*Exod. 20.**Deut. 5.**Iehoua singu-
lare Dei nomē.**Deo ab effectū
nomen assigna-
tur.**Osea 3.**Joel. 2.**Nabum 1.**Nabum 2.**Osea 11.**Iohan. 1.**Deut. 4.**Hebr. 33.*

Ego sum, inquit, Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti & domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Nomine tam sacrosancto ac mirifico rerum omnium existentium imperium & dominatum sibi asserit. Nam cum sit fons & origo totius vniversi, atque solus per se existat, omnibus subsistendi vim confert. Quamobrem par est, ut eius imperio & mandatis mortales omnes pareant, illiusque legibus subiciantur, nec ab alio, quam ab eo qui solus ab æterno existit, salutis præsidia conquirent, aut alio se diuerrent. Quod Hebræi Iehoua, Græci Ἀὐτὸς Θεὸς, Latini Existentem, Germani inferiores *Een eewich Goddelich VVesen* dicunt. Itaque à pluribus rebus desumitur diuinæ essentiz appellatio. A prima & perpetua existendi vi & potentia, ab æternitate, à magnificentia, maiestate, dominatu, imperio, cui omnia subsunt, & quares omnes conditas regit, ac summa prouidentia moderatur. Sortitur quoque nomen Deus à placabilitate, mansuetudine, clementia, qua utitur erga homines, qui rebus afflictis ac deploratis illius opem ac subsidium implorant. Nam, El, Hebraica vox Dei clementiam exprimit iustitiz coniunctam, qua pios fulcit ac tuetur, & improbos castigat, atque incusso terrore, à sceleribus reuocat. A luce, qua caliginem & nebulas mentisque errores dispellit, atque animos tenebrosos veritatis ac cognitionis suæ lumine illustrat. Sic Christus: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ab igne, quo pios inflammat vritque amore Diuinitatis, atque illorum mentes salutare viuidaque doctrina imbuat, aduersarios vero & qui nullā ducuntur erga Deum reuerentia, nullo metu consumit, atque ut ignis arida nutrimenta ac fomitem, in nihilum redigit. Quocirca suadet Moyses & Paulus reuerenter ac religiose Deum colendum, quo illi sumus accepti. Est enim

D. u.

Deus noster, inquit, ignis consumens, quare submisit Mich. 6.
 quisq; se apud illum gerat. Assignatur q. oq. Deo no- Ose. 1.
 men à bonitate & munificentia, qua vitur erga f. os Deum Belga
 quos non sustinet premi vlla rerum egestate, aut ino- God. à beni-
 pia tabescere; sed de omnibus affatim illis prospicit, tate vocant.
 atque affluenter ad vsum necessaria largitur cum ex-
 terna bona; tum animi tranquillitatem ac pacatam
 mentem. A pietate ac paterno affectu quo suos com-
 plectitur, illorumq. salutem ac cōmodis prospicit. Pater
 dicitur. Sic Deus apud Hieremiam Patrem vocabis Hierem. 5.
 me: & post me ingredi non cessabis. Rursus, factus Malach. 1.
 sum Israël pater & Ephraim progenitus meus est, & Hierem. 1.
 deducam illos per torrentem aquarū in viam rectā, Esai. 65.
 & non impingent, hoc est, meis vestigiis insistent, me
 comitabuntur, meq. voluntati acquiescent, & ego
 illos tutos præstabo in omnibus viis suis nec quidq;
 illis accedet incommodi, nec vlla inferetur iniuria,
 nulla clades, nulla calamitas. Esaias autem speciosiss. Esai. 6.
 fimos titulos ac triumphales commemorat, quos
 Deus Pater Christo attribuit, quo quisq; cognoscat,
 quid Seruator Christus natiuitate, morte, & resurre-
 ctione sua, ipsoq; in cœlum ascensu nobis contulit.
 Sic enim Vates Christi magnificentiam, splendorem,
 gloriam, decus, potentiam, amplitudinem exprimit,
 quorū nihil nō in nostrum vsum & commoditatē re-
 dūdat: vnde Emanuel dictus, h. e. nobiscū Deus: Puer Emanuel quid
 natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est designet.
 principatus super humerum eius, & vocabitur nomē Hierem. 5.
 eius Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater fu- Ose. 7.
 tur seculi, princeps pacis. Innumera sunt atq; infini- Esai. 3.
 ta, quæ huic immensæ Maiestati accommodari
 sunt, imo quæ ipse sibi attribuit. Sis Medicus
 cat, quod sanitatem mentis & corporis præ-
 exteris; tum internis hominum vitiis r-
 Paſtor rem, quod summa cura ac vigilantia
 spiciat, ac dissipatas oves colligat, illasq. 1

1. Pet. 2.

Joan. 15.

Simile à vite.

1. Cor. 3.

Simile ab architectura.

Apostoli Dei ministri.

Deus absolutū
virtutis exem-
plar.Sapientia Dei
1. Cor. 31. 32.

bulo verbi sui pascat ac reficiat. Sic Christus se vitem fructiferā vocat, Patrem vero agricolā, nos palmites viti inhaerentes, quos ille purgat ex eaque inutiles frutices resecat, hoc est, superuacuas cupiditates amputat, quo plus fructus proferant. Quos vero reperit infructuosos ac prouentu annuo destitutos (qua Metaphora designat illos, qui nullū fidei fructum profecerunt) vt inutile sarmentū atq; aridū, nulloque succo imbutū igni deputat. Paulus quoq; non dissimili vtrur Metaphora ab agri colendi studio, atque architecturæ industria desumpta. Sublaris enim sopitisque similitudinibus, quibus inter se diffidebant Corinthii, atque intumescerebant doctorum suorum nomine, alius aduersum alium: vt nostro nunc seculo factitari videmus, commonefacit singulos, vt si quid salutaris doctrinæ consecuti sunt, id non ministris ascribunt, sed in Deum bonorum omnium auctorem transferant. Nos, inquit, adiutores sumus, & velut conducti operarii Dei negotium agimus, illi nostram approbamus industriam, illi noster labor desudat: Vos estis Dei agricolatio & velut fundus, quem cultiorem reddimus semente salutaris doctrinæ. Vos estis ædificium & structura quæ assurgit in illius gloriam. Ceterum quod ad Dei amplitudinē ac maiestatem spectat, nihil excogitari potest aut mente cōcipi tam sublime, magnificum, illustre, excellens, spectabile, eximium, nihil deniq; omnibus suis numeris, omniq; virtutum genere tam absolutum, quod non indiuinā essentia merito referri, aut illi accommodari debeat. Illius Sapientia, moderatrix rerum omniū, quæ mundi hanc versitatem inscrutabili suo cōsilio ac providentia tractat ac tuetur, incomprehensa est, inexplicabilis adeo vt tantarum rerum ordo & series admirationem Opificis atq; amorē rapiat. Illo, robur & potentia quæ hostes deiicit, inexpugnabilis est & inuisa. Nihil est

enim quod illius viribus non cedat, nec vllæ arces, munitiones, propugnacula quantumvis firma, quæ illius potentia obstant, illius iudicium & iustitia, qua cuique sua distribuit, ac p̄ dignitate suisq; meritis præmia decernit, recta est, legitima, sancta, syn-
 cera, laudabilis, ac summæ æquiritatis, adeo vt à nemine (nisi iudicii sit deprauati) calumniam mereatur, illius misericordia, clementia, placabilitas, quæ nulli non Prophetarum ample & magnifice decantata, im-
 mensa est, omnesque illius virtutes superat. Ad eam enim omnes, qui iustitiam eius pertimescunt tan-
 quam ad asylum confugiunt, atq; subsidium implo-
 rant. Hac pauidis mentibus desperationem ac diffi-
 dentiam eximit. Hac Spiritus paracletus labantes so-
 latur ac fulcit, insertaque spe ac fiducia consequendæ
 salutis ad thronum gratiæ impellit, quod misericor-
 diam (*Remis ende quintscheldinghe van misdæet*: Belgæ vo-
 cant) cōsequantur; sic vt nihil sit quod illis possit im-
 putari, aut mortis reos agere. Hanc cum Paulus esset
 expertus, ex persecutore in Apostolū ascitus, sic ani-
 mos hominum dubios ac vacillantes fulcit, atque ad
 Dei misericordiā suo insigni exemplo puocat. Cum
 prius, inquit, persecutor essem, blasphemus, violentus;
 misericordiam adeptus sum, quod ignorans feci
 per incredulitatem, hoc est, expers fidei & cōsili di-
 uini ignarus. Existimauit enim cum Christianos insecta-
 retur, obsequium se præstare Deo. Quo autem omni-
 bus salutis suæ ratio habeatur, & cuique testatum sit
 peccata expiari sanguine Christi, iis qui illi fidunt, as-
 seueranter firmaque assertione Paulus pronunciat:
 Certus sermo & dignus quē modis omnibus ample-
 ctamur, quod Christus Iesus venit in mundū, vt pec-
 catores saluos faceret, quorum ego primus sum. Ve-
 rum ideo misericordiam consecutus sum, vt in me
 primo ostenderet omnem clementiam, ad exprimē-
 dum exemplar iis, qui credituri sunt in illa in vitam.

Proverb. 1.

Luc. 2.

Iustitia Dei.

Psal. 18. 47.

84.

Psal. 16. 22.

144. 16.

Misericordia

Dei profugient

peccatoribus.

Psal. 32. 50.

Coto ff. 1.

Hebr. 4.

1. Tim. 1.

Misericordia.

Dei Paulo deo

cantata.

Ioan. 16.

Paulus omnes

exstimulas, vt.

Dei misericor-

dia se commisit-

rant.

æternam, hoc est, spe & expectatione regni cœlestis. Quod beneficium quum totum transferri debeat, in cœlestem Patrem, nec deceat illū debita laude, suoq; præconio fraudari: Regi inquit, seculorum immortalī, inuisibili, soli sapienti Deo honos, decus & gloria in perpetuū, Amen. Petrus quoq; ob redemptionis mysterium parem laudem defert Deo & patri Domini nostri Iesu Christi, qui iuxta copiosam suā misericordiam regenerauit nos in spem viuam; per hoc quod resurrexit Iesus Christus à mortuis in hæreditatem immortalem: incontaminatā & immarcescibilem repositā in cœlis erga nos, hoc est, nostri amore. Postquam enim benignitas atq; erga homines amor & humanitas apparuit: Seruatoris nostri Dei, nullis nostris meritis, nec ob iustitiæ opera quæ fecimus, saluos fecit nos, sed pro sua misericordia per lauacrū regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit opulente per Iesum Christum Seruatorem nostrum, vt iustificati illius gratia hæredes efficemur iuxta spem vitæ æternæ, qui sermo certus est & indubitatus, omnib; modis singulorum animis insignendus. Cum itaq; tantus sit erga genus humanum Dei amor & propensio, is fauor & caritas, vt præter vsum & commoditatem rerum omnium, etiam filiū suum vnice dilectum homini redimendo impenderit, quo Christi morte & resurrectione reconciliationem & gratiam consequeretur: par est, atq; id æquitas impensique beneficii gratitudo exposcit, vt quisque nostrū omnem spem ac fiduciā in illo constituat, illū summis laudibus prosequatur, illi vitā ac mores approbare studeat, illi fide placeat non equidem otiosa & inani, sed operibus caritatis fulta ac stipata; illi abnegata impietate, reiectisq; carnalib; desideriis, letotum confectet, ac sobrie, iuste ac pie viuat in hoc seculo expectans beatā spem & apparitionem gloriæ magni Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi, qui exhibuit

1. Petr. 1.

Petrus Dei misericordiam effert in immensum.

Th. 3.

Deo approbanda nostra vita.

Fide fructibus

approbare studeat.

habet se pro nobis, quo redimeret nos ab omni iniquitate, & purgaret sibi populum peculiare sectatorum bonorum operum. Hac n. instituendæ vitæ ratione concepto spiritu Paracleto, fovebitur pax & securitas in mentibus nostris, excussa q. trepidatione ac mortis metu, ad immortalitatem, sedesque beatas, Christo duce patebit ingressus. Non est autem Mors, *Mors vita incorporis interitus*, sed innovatio, non naturæ extinc- *novatio.*
tio, sed alterius vitæ vestibulum, ac ianua primusq. ad celestem Civitatem aditus, atq. introitus ad æternitatem. De cuius rei certitudine non est, q. quis ambigat, aut Dei promissis diffidat, cum ipsa Veritas quæ nō fallit, fideliter præstet, quod est pollicita. Est enim Deus verax: omnis homo mendax, hoc est, Deus *Deus verax in neminem fallit*, neminem decipit, nec sua spe & promissis. expectatione quenquam frustratus, non est vanus *Psal. 61. 115.* pollicitator, aut promissor inanis, more hominum *Rom. 3.* qui rumpunt fœdera, rescindunt pacta. pollicitis vafricie quadam veteratoria se eximunt, atq. elabuntur; sed est constans, stabilis, firmus, summaque fide præstat & exolvit, q. est pollicitus, & quod se recipit facturum. Omnis autem homo mendax, hoc est *Homo mendax; fallax, inutilis, lubricus, levis, inconstans, mutabilis, quem sensum dubius, vacillans, varius, fraudulentus, vanus; captio- habet.* sus, infidus, & qui aliud stans aliud sedens loquatur; ita ut nemo tuto illi possit fidere. Quæ vitia à Diuina maiestate sunt alienissima, ut in quam nulli cadunt affectus humani. Quocirca illi potissimum sum. *In vita discrima fiducia innitendum, in illum omnia nostra vota, mine ad Deum spes, desideria transferenda, seu pericula & calamitates. confugiendum.* seu mors atque extremus conflictus imminet. Omnia enim illius favore ac præsentia mitescunt, omnia ex acerbis atque amaris dulcia perficiuntur. Discutitur illius fiducia mortis metus, animisque nostris omnis terror & trepidatio eximitur. Huius amore contemnimus ac despiciamus vitæ huius diu-

*Mors Christi
peccata nostra
eluit.*

*Resurrectio
Christi iustifi-
cat.*

Joan. 1.

Rom. 4.

Philip. 3.

2. Cor. 4. & 5.

tias & blandimenta. Huius virtute ac præsidio perfe-
rimus (quæ singulis momentis nos circumuallant)
ærumnas & incommoda. Huius solida spe atque ex-
spectatione æternitatis fulti alacriter emigramus
ex æui huius ergastulo ac Christo duce ad beatas se-
des prouehimur. Minus autem grauate ab hac corpo-
ris societate à vitæ huius statione diuellimur, minus-
que nos reddit anxios postrema cum morte luctatio
in qua fere dissidentia ac desperatio mentem oppu-
gnat, & certi sumus merito Christi nobis partam re-
demptionem ac gratiam. Mediator enim inter Deum
& hominem Iesus Christus Patri nos reconciliauit,
suoque sanguine peccata nostra eluit, ac per resurre-
ctionis potentiam iustitiam nobis contulit. Tradi-
tus enim fuit Christus propter peccata nostra, ut
Paulus ait & exercitatus est propter iustificationem
nostri. Sic ut resurrectione Christi tanquam pigno-
re confirmati confidamus nos saluos fore, atque eius
virtute resuscitandos. Ipse enim, ut Apostolus testa-
tur, transformabit corpus nostrum humile, & con-
forme reddet corpori suo glorioso secundum effica-
ciam, qua potest sibi subiicere omnia. Tamen si enim
iuxta Pauli doctrinam terrenum hoc nostrum domi-
cilium huius tabernaculi destruendum, si ut domus
ruinosa quæ soluta compage ac nexibus, diuulsæque
contignatione dissoluitur, quod ædificium à Deo
habemus non manufactum, sed æternum in cælis,
Deus enim qui suscitauit Dominum Iesum, nos quo-
que per illum suscitabit, atque efficiet communis re-
surrectionis gloriæ consortes, quæ certissima
spes hoc efficit, ut minus deprauati
hinc nos subduci pa-
tiamur.

FINIS.

INDEX CAPITVM

quæ primo libro continentur.

Cap.		Pag.
1	De natura diuinitatis instrumento.	1
2	Hominis dignitas & præstantia.	8
3	Naturalissimum procreare sibi simile, eoque reuerenter vti debeat homines tanquam diuino munere Deique instituto.	11
4	De similitudine natorum cum progenitoribus. Et qua ratione, quæ foris incidunt, infanti communicentur, multarumq; rerum formas ex matris imaginatione concipiat.	14
5	De absurdo prægnantium appetitu, atque insatiabili rerum desiderio, quibus si contingat frustrari, periclitantur.	23
6	Semen conferre mulierem, totiusque operis esse consortem.	26
7	Vnde species sexusque animalis, hoc est, vtri acceptam ferre conveniat, virone an mulieri masculi vel foemellæ procreationem.	30
8	De prodigiosis monstrisque partibus: Obiter quid designet Proverbium, QVARTA LVNA NATI, alia ratione: quam in libello auper à me edito tractatum.	39
9	Qua ratione masculum, qua foeminam procreare possit, qui eius rei sit audus: obiter ex qua causa Hermaphroditi, hoc est, vtriusque sexus homines generentur.	39
10	An excremento menstruo foetus alatur, & can adolescentulæ concipere possint, prius quam menses profluxerint.	45
11	Animâ non à parentibus profeminari, sed infundî diuinitus, omnisque interitus ac corruptelæ esse experte: tum quo gestationis die inducatur.	50

- 12 Anima tamen si sit incorporea nec ex concretione materiz, aut elementis constet: affectibus tamen exposita est, suasq; sentit perturbationes, pathemata quæ in corpus redundant. 57
- 13 Animas hominum non omni ex parte esse æquales; nec pari conditione ac dignitate, sed aliam alia præstantiorē. 67
- 14 De Animæ immortalitate, atque indubitata certaque corporis humani resurrectione; tum qua ratione ac modo id perfici contingat. Denique quanta ex tanto munere mentis erectio in Deum, quantaque morituro fiducia cōsequenda salutis. 57
- 15 An prodigiosis, monstrisq; partibus atq; abortivis anima rationalis indita, suntq; resurrectionis futuri participes: obiter qua ex causa excitentur. 91
- 16 Humores atq; alimenta corporis habitum, mentisque statum manifesto, immutare: atque hinc affectuum origo, ac conscientiz stimuli emergunt: obiter quid Melancholia efficiat, & qua quisque ratione illi mederi queat. 94
- 17 Herbas mutationibus obnoxias, tum viribus formaque destitui, nisi novos subinde cultus adhibeas. 107
- 18 Quam varia sit ac multiplex soli, terræq; natura & conditio. 124
- 19 Lunæ radiis augefcit nō maturefcit hortus. 127
- 20 Stercoratio quare Hesiodo improbata. ibid.
- 21 Qua ratione Curculio, alizque bestiolæ insectæ frugibus abigi necariq; possint. 128
- 22 Lumbricorum vermiumque qui humanis corporibus innascuntur sagacitas, & quid portendat per os naresque erepere, 130

QVÆ SECVNDQ LIBRO CON- tinentur.

- Cap. 1.** Humores, non malos Genios, morbos inducere: Spiritus tamen acreos se iis, vt tempestatibus immiscere, ac faces subdere. Pag. 138
- 2** Melancholicos, maniacos, phreneticos, quiq; cū alia causa furere perciti sunt, nonnunquam linguam alienam personare, quam non didicerūt, nec tamen esse Dæmoniacos. 140
- 3** De Epilepsia, quam tum veteres, tum recentes plebeii in certos Diuos referunt, violentia ac sœuitia: qua denique tatione expugnari possit. Obiter comitali morbo, lethargo, apoplexia oppressos non statim sepulcro inferendos. 143
- 4** Qui fiat, vt morbi longi sint diuturni, nec facile medicamentis cedant. Vndeque induciæ, atque intermissio. Quæ scire omnium interest, ne quis facile morbo sentetur, aut vt illum cito excutiat. 150
- 5** De iis qui subduci lecto, somnoque oppressi ambulat ac perreptant culmina, ædiumque tabulata, multaque perficiunt dormitantes, quæ vigilantibus accessu adituque sunt difficilima, quæque summa cura perficere præstareque nequeant. 154
- 6** Ex his qui submersi sunt, virorum cadauera supina: foeminarum vero prona fluitare, exemptoque pulmone non emergere. 158
- 7** Submersorum corpora, vbi emergunt atque in conspectum producantur, tum eorum, qui interemti confossi que sunt, præsentibus amicis, aut eo qui interitus causa illis existit, è natis, aliaque corporis parte sanguinem profunderet. 160

- 8 De Infantium recens natorum galeis, seu remu mollique membrana, qua facies tanquam larua, aut personato tegmine obducta ad primum lucis intuitum se spectandum exhibet, *Habes* vulgo vocant. 161
- 9 Cur apud Belgas in fabis versari dicantur, vacillantis parumque firmi cerebri, vulgo *In de boenen*. 162
- 10 Non quibus gratis ac teter odor homini noxius. Sunt enim inter hos qui contagia discutiant, morbisque putridis obstant. Obiter vnde manavit prouerbum: Cornua inibi eoque loco aduri, vulgo *Man brandt daer hoernen*. 167
- 11 Digni sinistrae manus, qui minimo proximus est, praestantia, qui postremo omnium morbo articulari, aut chiragra infestatur, & si quando affici contingat, non multo post mors imminet. Obiter quare praeter ceteris auro deuinciri mereatur. 186
- 12 Quaedam ignem non concipiunt, flammisq; inuicta sunt, & qua ratione efficiantur. 107
- 13 Calor natiuus hominis fouetur, augeturque animalculorum, praecipue autem infantium calore: si patri corporis inualidae applicentur. Non enim hoc fomentum concoctionem solum adiuuat, sed dolores quosque articulares sedat. Inter catellos autem, qui id praestent efficacius. 127
- 14 Cur morbus Gallicus nunc quam olim mitior, minusque sauiat, & in quos morbos degeneret. 147
- 15 Qua ratione moribundi etiam constante adhuc mente raucum murmur edant; ac sonitum reciprocantem, quem Belgae populari voce *den Rotel* vocant. 175
- 16 Mortem hominis, rerumque existentium interitum 175

C A P I T V M.

itum esse contra naturam parumque apposite naturalem dici. Sic tamen obfirmandus est animus, ut mors non sit formidanda, licet non sine ratione omnes illam exhorrescant. 176

17 Ebrietatis ac temulentiae incommoda, & quae illi obstant ac medeantur. 178

18 Intemperantia potus, quam cibo nocentior. 181.

19 Alia vi ac ratione vinum inebriat, aliterque homines afficit, quam Sicera, Zythus, nobisque vocata Cerevisia. 173

20 Procero crassoque corpore homines aliquando minus vitales, quam graciles: minusque animo se morbis oblectari. Exigua autem staturae homunciones plerumque vini capaciores, quam obesi ac serius temulentia tentari. 214

21 Qui mane ientaculum fumunt, si id moderate fiat, in prandio liberalius edunt, minusque vino etiam si largius bibant, offendantur. Obiter an multus panis esus sit salubris. 186

22 Nux myristica seu muscata, & corallus lapis à viro gestata meliorescunt, deteriora vero efficiuntur à femina. 189

23 Magna ex parte steriles esse, & infœcundas, quibus semen sponte profluit, seseque polluant, & qua ratione id fiat. 291

24 In morbis excrescere corpora, atque in longitudinem produci, licet minus edant: in latitudinem vero diminui. 195

25 An ieiunis, an prandis venam incidere expediat, & an consultum sit statim ab incisa vena somno se dedere. 197

26 Physiognomia, hoc est, naturae morumque inspicendorum ratio, qua ex notis signisque corporis, animorum morum ac propensionum

- elicimus ac diiudicamus non improbanda : Ceterum quid ex hac potissime obseruare cōueniat. Scripturæ testimoniis comprobatur. 199
- 27 An aperto hianſique ore dormire, an clauſo, cohibitiſque labris ſalubrius. 202
- 28 Imprecationes parentum quibus ex ſe genitos execrantur ac maledictis inceſſunt, aliquando in euentum effectumque rapi. Bonas quoque orinationes, quibus illis felicia ac ſalutaria quæque exoptant, ad lætum exitum eſſe adiumento, atque ex progenitorum voto omnia conſequi. 204
- 29 Qui fiat, vt iuxta vulgare prouerbiū, Nemo propemodum ex morbo, aut longa peregrinatione melior euadat, vitamque emendatiorem aſſumat. 205
- 30 Lapides ſeu gemæ terra marique erutz, vel animantium corporibus exerutz, quæ vi ac ſcultate polleant, quæve ratione aliquid efficiant. 210
- 31 De Somniorum euentibus, & quatenus obſeruanda, iis quæ adhibenda fides. 213
- 32 De anno κλίμακτηρικῷ, hoc eſt, Scalari & gradario ſeptimo & nono, quibus annis corpora hominum manifeſtam mutationem ſuſtinent, ſenum potiffime tertio & ſexageſimo. Similiter de dierum Criticorum ratione, hoc eſt iudiciis morborum, quibus Medici indubitanter ſalutem vel mortem ægrotis denuntiant. 26
- 33 Qua ratione ſpeculum obiecta referat: & quid ſtudioſis; quique continenti intuitu oculos fatigant, nitidus ſpeculi læuor commodi præſtet: tum ratione hebeſcentem viſum reſtauret. 210

- 34 Qua vi & facultate polleat Aqua vitæ seu vinū
ardens & causticum, vulgo *Brandevin*, & quibus
id tuto exhiberi possit. Obiter admirandi ali-
quot factitii huius liquoris effectus. 222
- 35 Argenti viui prodigiosa vis & natura, quod Bel-
gæ à nobilitate *Quæsiluer* vocant. 223
- 36 Qua ratione in salis inopia carnes alique edu-
lia a putredine conseruari possint: Obiter salis
acetique mirifica. 228
- 37 Pallidæ mulieres rubicundis, macilentæ obe-
sis magis salaces, magisque viri desiderio pru-
riunt. 231
- 38 An affluenter atque auide, an sensim ac parcius
nonnullisq; interuallis vrgente siti, vel in men-
sæ accubitu bibendum sit. 232
- 39 Quæcunq; propere ac festinanter maturescunt
vel iustam longitudinem assequuntur, celerius
intercidunt, nec diutinam ætatem perferunt:
quod infantes ac stirpium aliquot genera com-
monstrant. 235
- 40 Alimenta aliquando vitari, ac veneni aliquid
contrahere ex bestiarum infessu incubituq;
Denique humanis corporibus ex diffusis in illa
fordibus simile quiddam innasci, nempe mu-
res, forices, glires, ranas, rubetas, eiusque rei ex-
emplum. 237
- 41 Solis Lunæque vis & naturæ in constituendis ex-
citandisque tempestatibus. Quid denique auræ
aërisq. mutatio in corporibus, animisq. homi-
num ac spiritibus efficiat Obiter vnde Oceani
fluxus refluxusque ac reciprocatio, quæ dici na-
turalis spatio bis conficitur. 240
- 42 De Lactuæ natura ac viribus & quibus illa vel
profit, vel officiat. 248
- 43 De Hippolapatho herba, vulgo *Patientia*. 249
- 44 De Saluæ hominis effectu. *ibid.*

- 45 Deusu Lætis; de soloistro ac cremore, illud Belgæ *Bissl*, hunc *Room* indigetât. tum quæ hæc coagulari in stomacho prohibeant. 251
- 46 Podagrici cur iâlaces, atq; in Venerem proni, & quotquot in dorsum decumbunt, duroq; cubili innituntur. 252
- 47 An exanthemata ac pueriles varioli, quæ vulgo *Maefelen* dicuntur, vinô rubro exigî expugnarique possint: Deniq; lacte bubulo: quæ à mulierculis exhiberi solent, cum huiusmodi pustulæ efflorescant. 253
- 48 Tonitru ac fulmine vitari vinum, eumque liquorem, quæ Belgis *Cereuisia* dicitur: & quibus id prohibeatur, eorumq; vires instaurentur 254
- 49 Tempestatis ex marinæ aquæ contactu p̄sagia, tum quid portendant hyberna tonitrua. 257
- 50 Pueros rebus pulcris affici ac rugosas deformesque anus exhorrescere quocirca cum annosis forminis in eodem lecto nō collocandos, multo minus, si pedibus ex aduerso illis sint constituti. ibid.
- 51 Qui fiat, vt tenella ætas, prægnantes, sacrificiique solitariam vitam agunt, ac sedentarii sunt, primo omnium morbis popularibus ac peste corripiantur. 258
- 52 Varia naturæ documenta, rerumq; diuersarum non inconcinna congeries. Quæ cum grata breuitate tractare institui, vno velut fasce completi visum est. 259

QVÆ LIBRO TERTIO CONTINENTUR.

Cap. 1. Quæ ratione filii parentum probra atq; ignominiam perferre cogantur, illisq; p̄genitorum scelera atque iniquitates imputentur, adeo vt horum

Horum causa, vel sanz, vel rerum fortuitarum:
iacturam patiantur, aut aliqua in corpore ani-
moque damna ac detrimenta concipiant, *Pagi.*
271

2. Quare conualescentibus ac morbo defunctis pri-
mum omnium genitalia turgescant, quæque il-
lius natura insita sunt, nempe concumbendi de-
siderium perficere tentent; ac hac de re salubre
consilium atque admonitio 277

3. De Aura atque aeris effectû, tam flatuum vento-
rumque nominibus, natura, ac viribus in exci-
tandis morbis, ac promouendis humoribus, qui
agitati menti damna nonnunquam inferunt.
280

4. De pyxide nautica, vulgo *Compas*, quam Plautus
Verloriam vocat, cuius obtutu atq. obseruatio-
ne naucleris velificatio perficitur. 297

5. Quid canes agat in rabiem, & quo potissimum
anni tempore, & qua ratione iis mederi possis.
303

6. De auri natura ac viribus, & quæ effectû polleat,
si quando in sanitatis vsum ac tutelam corpori
humano adhibetur. 307

7. De Grandine porcorum, aliisq; huius animantis
morbis ac vitiis, quæ vulgari lepræ seu Lazaria-
smo affinia sunt, vulgo ab insalubri ac morbido
corporis habitu *Vngam* appellatur. Et qua ratio-
ne hæc contagia expugnari possit. 312

8. Cur Belgæ, ubi nox. moleste, ac tumultuose, pa-
rumque ex animi sententia transacta sit, queri-
tentur Ioannis Baptistæ nocte sibi obtigisse. 316

9. De salis conficiendi ratione singulari atque inau-
dita, eiusque natura, effectû, viribus, vsum & diffe-
rentiis. Obiter herbarum aliquot maritimarum,
quæ saluginoso succo imbutæ sunt & ex quibus
sal elicitur, consideratio., 339

QVÆ LIBRO QVARTO CONTI-
nentur.

Cap. 1. De vi effectuque Lunæ, cuius in omni impelli-
tur Oceanus, & quid moribundis ac morbo de-
ploratis obuenire soleat; vbi cum morte luctan-
tur, atque à vita migrare incipiunt ex accessu re-
cessuque Oceani ac Lunæ decursu, cuius vires
efficacius, quam ceteri, percipiunt atq. experi-
untur maritimi. Pag. 331.

2 De Zelandiæ insulis, ac gentis huius natura, con-
ditione, moribus, origine: & quantum commo-
ditatis atque emolumenti huius regionis fun-
dus, ac soli vbertas exteris adferat compendio-
sa ac dilucida descriptio, in qua obiter refri-
cat rerum gestarum memoria, multæque natu-
rales causæ explicantur. 336

3 Qui sit vt senes ac prouectioris ætatis homines
cum minus robustos tum tetricos plerumq. li-
beros progenerent, vultuque tristi atq. inamœ-
no, & qui rarius exhilarescant. 360

4 Qui fiat vt Laurus, quam nonnulli Zelandiæ de-
negatam adserunt nulli quam huic regioni spe-
ciosior existat, & qua ratione effeceris, vt con-
tra gelu atq. hyberni frigoris iniuriam intacta
subsistat nec emoriatur. 361

5 De corpore neutro, hoc est, quod nec sanum, nec
ægrotum statui possit, sed vacillanti dubiæque
valetudine existat, atque inter vtrumque flu-
ctuet. 363

6 De videndi ratione atque oculorum acie, & cur
nonnulli remotissima quæque acute cernant,
cum ad proxima excutiant atque hallucinen-
tur: alii propius admodum exacte videant etiam
minutissima, longius vero sita: etiam eminentes
moles ægre perspiciant. Et cur penulus dexter
magna

magna ex parte sinistro obtusior, minusque lucidus: Obiter de coloribus oculorum ac plerisque aliis, quæ animi argumenta proferunt: obiter hebescenti visui remedia. 370

7 Ratio cur nonnulli mutilis truncisque ac decurtatis membris nascantur, alii geminis quæq. redundant, ac superuacanea sunt, nec ulli usus inferuiunt. 380

8 An indusia vulgo camisia, tegumenta lintea febricitantibus mutanda: Et an statim à morbo conualescentibus barbam radere, aut capillos adimere expediat; tum quibus in morbis pedes abluerè consuetum sit. 382

9 Quod mira naturæ vi, atque incredibili efficacia singulæ herbæ singulis propriisque membris ac corporis partibus auxilièntur, atque aliæ in alias, vires suas peculiari effectui proferant. 389

10 Sexum inesse stirpibus, atq. alias aliis affici. 394

11 Murex, quas Belgæ *Pricken* vocant, in fumariorum exsiccatur, tædæ atque ardentis facis vicem usumque præbent si accendantur. 399

12 De ovo à gallo edito, & quæ ætate atq. annorum decursu id proferat: deniq. quid ex eo progèneretur, tum de lapide & ætate gemma. 401

13 De mulierum natura, conditione, moribus: & cur is sexus ubi incanduit, acriores quam vir, iras concipiat, ac rixetur enormius, multisque aliis affectibus impotèntius succumbat: obiter quem sensum habeat illud sapientis Hebræi, Melior est iniquus viri, quàm mulier benefaciens. 408

14 Cur ouam duobus extremis verticibus quibus oblonga atq. angustiore sui parte (ut p. us Arcticus & Antarcticus) subnixum tulerit, digitis aut complicatis palmis comminui trangi. ac acat, quamlibet premas: & cur aceto acri maceratum in traasabilem teneamq; membranam mollescat, denique id ipsum aquæ vitæ, hoc est, vino ardenti immersum

non secus quam ferrum ab aqua forti consumatur.

407

15 Luna mira naturæ vi singulis mensibus, secus quam alia astra, singulas corporis partes, sanas latenter & tacite, valetudinarias manifeste nec citra doloris sensum perreptat, illisq; modo duobus, modo tribus diebus inhæret: obiter an in ea parte cui sidus incumbit, tuto vena incidi possit.

419

16 Consilium quo iuuenibus gratificari soleo ut mature pubescant, venustaq; lanugine mentum decoretur. Obiter graminum fruticumq; cum crinibus ac capillis non inscita comparatio.

423

17 Quatenus aut qua ratione medicina conseruatric in peste atq; aeris contagione adhiberi debeat, tum qua hæc vi effectusq; polleant.

425

18 Cui rei assignanda tanta in numerosissima hominum multitudine, formæ dissimilitudo, ac tam multiformis diuersaq; in facie, vultu, oculis, species, ita ut nonnunquam ne vterini quidem partus conformes sint, ac sibi assimilentur.

427

19 Multa animantium, pisciū, alitum, insectorum genera absque semine progenerari ut etiam herbas, multaq; animalia atque auiculas insolita ratione, ac modo absq; mutua masculi opera concipere.

430

20 Manus vel aliz corporis partes frigore geluque aut pruinis obstupefcentes, ac rigide ut resoluantur, ac calore rursus imbutæ reuiuiscant.

433

21 Vnde exoriantur atq; emergant in homine conscientie stimuli: & an ut affectus & animi perturbationes humoribus adscribendi an in animo mentequæ ac voluntate consistant.

436

22 Ad quorum mensem hominis gestatio in utero producat, partusq; tempestiuus censeri debeat, Obiter de corporis humani formatione, quoque dierum aut mensium numero fortis absoluitur, ac vitalis existat. In qua narratione omnia tractantur ac

cura.

C A P I T V M.

curatius, quod hinc acerbæ contentiones exoriantur, non solum in legitimo congressu, sed alia quavis geniali solutaque Venere. 444

23 De hominis procreatione utilis & iucunda narratio, in qua illustratur altera argumenti pars 450

24 Quoto ætatis anno puellis pubescentibus concubitus desiderium excitetur, & conceptui efficiantur idoneæ. Rursus quando præuectio:ibus fertilitas desinat; ac desinentibus menstruis uterus sterile scat. In qua narratione virilis quoq, naturæ conditio excutitur. 462

25 Qui potissimum alii ab aliis morborum contagia concipiant, & qua ratione efficiatur ut infantes conualescant, exhibitis nutrici medicamentis 465

26 De pelle seu pulmofo tegmine vulturis, quod mira vi pollet in corroborando ventriculo, atq; excitanda cibi auiditate paulo efficacius, quam zinziber, cuius natura quoq, hic exprimitur, non cuius obseruata. 468

PP a

RERVM ET SENTEN- TIARVM DE OCCVLTIS

naturæ miraculis, INDEX.

A.

A B agricolarum industria simile 421	Adulterium muliebre indelo- bilis macula 415
Ab arboribus simile. 235	Aduocati muneribus afficiū- tur 337
Ab herbis ad homines redu- cenda cultura. 399	Ad usum omnia referēda 120
Ab incisa vena temperantia exigitur 198.	Aër & alimenta valetudini vel profunt vel efficiūt. 128
Ab officina fabrilis simile. 234.	Aër & ventus valetudini vel efficiunt vel profunt. 281
Abortus & effluxus discrimē. 93	Aër serenus mentem exhila- rat 289
Accōmoda similitudo à bam- bardis. 41	Aër Zelandicus qualis 337
Aceti vis 429	Egroti cur panu esum respu- unt 189
Aceti & facis cum cineribus comparatio. 364	Egroti quādo in edulii gra- tificandum 25
Acetum melancholicis noxiū. 313	Estate ades & corpora bestio- lu sciant 335
Acetum animum consumit ac cusem dissoluit 229	Estuaria quid sit 355
Acida bitioss salubria 313	Estuaria in bello, Belgarum perfugia ibid.
Acrimonia urinae merito gal- lico infestis peculiaris 192	Estus Oceani causa 343
Adolescentia cōsiliis inopia. 41	Esites. lapis qua vi polleat. 407
Adversa qua aliquando a ci- derunt anima repetenda. 353	Affectibus omnes obnoxii 100
Adulteria auēnda. 275	Affectus venereus in herbis. 347
Adulteria nosantur 269	Affectus in fasū transiūt 362
Adulteria non impunita. 276	Affectus quāda nutiores. 100
	Affectum

<i>Affectuum iracundus tyrannus</i>	195	<i>Alumen igni obfistit.</i>	671
<i>Affectuum origo</i>	196	<i>Amantes palleſcunt</i>	60
<i>Afflictio religioſos facit.</i>	460	<i>Amara ebrietati obfistit.</i>	197
<i>Affluentia ſceordes & accedit.</i>	207	<i>Ambaſſi qui Zelandis</i>	339
<i>Africi natura</i>	290	<i>Ambulare ac voceſerari in ſo-</i>	
<i>Africus ventus, vulgo Stryd-</i>	264	<i>mo unde exeniat</i>	135
<i>vveſt.</i>		<i>Ambulones nocturni non ap-</i>	
<i>Alci vires, vulgo Eelandt</i>	149	<i>pellandi proprio nomine. ib.</i>	
<i>dicitur</i>		<i>Ambuſta refrigerantia non</i>	
<i>Alcola quid</i>	448	<i>exigunt</i>	312
<i>Alectoris gemma quid pra-</i>	406	<i>Amicitia & inimicitia rerū.</i>	
<i>ſtetur</i>			394
<i>Alectoris gemma vis in viros.</i>	407	<i>A morbo vires inſtauranda.</i>	
			154
<i>Alembicum quid ſit</i>	223	<i>A morbo nemo emendatur.</i>	
<i>Alexandri Magni veſtes cur</i>	190		205
<i>adorata</i>		<i>Amor parentum in filios. & ē</i>	
<i>Alexander fauciatuſ fragili-</i>	208	<i>diuorſo unde emergat.</i>	362
<i>tatem ſuam agnouit</i>		<i>An à galli cui Baſiliſcus pro-</i>	
<i>Alga marii deſcriptio</i>	337	<i>deat</i>	402
<i>Alia aliquando parentum, a-</i>	292	<i>An dormiendum incifa vena.</i>	
<i>lia filiorum conditio</i>			128
<i>Alia hominis, & alia animā-</i>	75	<i>Andreas ab Aurea exercita-</i>	
<i>rum conditio</i>		<i>tus nauarchus</i>	140
<i>Aliquando in peſte non inci-</i>	426	<i>Andreas ab Aurea quid Ca-</i>	
<i>dendam venam</i>		<i>rolo Caſari conſuluit. ibid.</i>	
<i>Alia viſ longitudinem, alia</i>	100	<i>Angelica illique affines her-</i>	
<i>latitudinem parit</i>		<i>ba</i>	111
<i>Alius qualitatis in herbis ef-</i>	392	<i>Angelorum diſcrimen</i>	68
<i>fectus, alius ſubſtantia.</i>		<i>Anguilla falſa aqua delectā-</i>	
<i>Alto roſa odoratiores eva-</i>	263	<i>tur</i>	347
<i>dunt</i>		<i>Anguis ex ſpina hominis</i>	403
<i>Allium & quæ viroſa ſunt o-</i>	378	<i>Anhelitus cohibitus coccoltio-</i>	
<i>culi inimica</i>		<i>nem adiuvant</i>	203
		<i>Anicularis halitus pueris ob-</i>	
		<i>noxius.</i>	218

<i>Anticula ne inuicibus se ad-</i>		<i>paris sanior.</i>	69
<i>dicant</i>	453	<i>Animi & corporis consensu.</i>	
<i>Anima licet incorporea, dolo-</i>			443.
<i>ribus agitatur</i>	66	<i>Animus ad aërem intemperie</i>	
<i>Anima quid</i>	55	<i>vitiat.</i>	284
<i>Anima hominis diuinitatis</i>		<i>Anni non superstitiose obser-</i>	
<i>particeps.</i>	76	<i>uandi</i>	217
<i>Anima migratura cur vati-</i>		<i>Annus sexagesimus tertius sa-</i>	
<i>cinetur</i>	143	<i>nibus suspectus.</i>	216
<i>Anima affectibus obnoxia</i>	62	<i>An pars in qua luna est, ferro</i>	
<i>Anima quando corporis mini-</i>		<i>tentanda</i>	421
<i>sterio indiget</i>	64	<i>Antidoton contra pestem.</i>	266
<i>Anima multa agit absq; cor-</i>		<i>Antonis Eruista de natura</i>	
<i>poris adminiculo.</i>	ibid.	<i>sententia.</i>	5
<i>Anima singulis diuersa.</i>	55	<i>Antonius Cæsar diademate</i>	
<i>Anima imperfecta in pueris</i>		<i>insignitus</i>	164
<i>instrumenti ratione</i>	57	<i>Antuerpiam Scaldus exornas.</i>	
<i>Animalculorum in corporibus</i>			345
<i>origo</i>	237	<i>Anus minus irritantur.</i>	412
<i>Animalia sponte nulloque se-</i>		<i>Aphia piscis qualis sit.</i>	238
<i>mine nata</i>	238	<i>Apoplectici serius humandi.</i>	
<i>Animalia noctu oculata.</i>	376		145
<i>Animam rationalem quando</i>		<i>Apostemata rudera ac pilos</i>	
<i>homo concipit.</i>	52	<i>proferunt</i>	239
<i>Animantes mente destituta.</i>		<i>Apulei de mundo sententia.</i>	4
	76	<i>Aqua calida canam barbam</i>	
<i>Animantes natura instinctu</i>		<i>& faciem rugosam efficit.</i>	
<i>ducuntur.</i>	8		225.
<i>Animarum inepta transmu-</i>		<i>Aqua in Zelandia qualis.</i>	338
<i>tatio</i>	52	<i>Aqua cur nigra in fontibus.</i>	
<i>Animarum discrimen.</i>	68. & 69		375
<i>Anima carnificina mentem</i>		<i>Aqua uita ut exploretur.</i>	218
<i>vellicat</i>	82	<i>Aqua uita vi.</i>	239
<i>Anima domicilium</i>	56	<i>Aquilo quando minus diu-</i>	
<i>Anima dotes & ornamenta.</i>	51	<i>turnus.</i>	294
<i>Animi cruciatus quam cor-</i>		<i>Archimedis memorabile fa-</i>	
		<i>ctum.</i>	

<i>Num.</i>	222	<i>Audiat omnia suavia off-</i>	
<i>Ardelio, vulgo tantafaire.</i>		<i>cit.</i>	215
157		<i>Aura & venti corpora im-</i>	
<i>Argentum vivum auro affi-</i>		<i>mutant</i>	284
<i>aitur</i>	270. & 294	<i>Aura rigida sat innoxia</i>	292
<i>Argenti vini effectus.</i>	270	<i>Auri in cibo usus</i>	309
<i>Argumentum validum im-</i>		<i>Antisacra fames.</i>	306
<i>mortalitatis.</i>	438	<i>Aut igniti effectus.</i>	310
<i>Argumenta animi ex oculis.</i>		<i>Aurum cor recreat.</i>	ibid.
379		<i>Aurum fiscofis salubre.</i>	270
<i>Aridus vterus qua exigit.</i>	43	<i>Aurum lupra expurgat.</i>	309
<i>Artemida portus</i>	340	<i>Aurum decoctione non attenti-</i>	
<i>Ars impressoria an vetusta.</i>		<i>tur.</i>	ibid.
301		<i>Aurum fumo splendet.</i>	113
<i>Arte moriatur species & dolor</i>		<i>Aurum liquore combibit.</i>	ib.
<i>animantium.</i>	16	<i>Auster epilepsiam excitat.</i>	149
<i>Artificialis promontorii de-</i>		<i>Auster articulares dolores</i>	
<i>scriptio</i>	326	<i>movet.</i>	288
<i>A sale fit & zold, unde Sol-</i>		<i>Auster pituitosi noxius.</i>	289
<i>daten Germanico</i>	321	<i>Auster omnia obnubilat.</i>	A-
<i>Aseilus piscis, vulgo Cabbe-</i>		<i>quilo serenat</i>	289
<i>liau.</i>	347	<i>Auster instabilis</i>	287
<i>A signatu cavendum.</i>	202	<i>Auster & aquilo diversa ra-</i>	
<i>A similitudine exordium ex-</i>		<i>tione catarrhos movent.</i>	293
<i>stinere difficultate.</i>	159	<i>Auster bitiosis non incommo-</i>	
<i>Aspectus Luna portus astu</i>		<i>das.</i>	287
<i>implet</i>	274	<i>Auster quos morbos excitet.</i>	
<i>Astra ad morborum indicia</i>		<i>ibid.</i>	
<i>conferunt.</i>	218	<i>Auster animo gravis</i>	288
<i>Astrorum in terrena efficacia.</i>		<i>Austri incommoda in excu-</i>	
115		<i>tiendo parit</i>	287
<i>Asriplex marina.</i>	314		B.
<i>Aucenna consilium in conco-</i>		<i>B Alnea quando adhibenda.</i>	
<i>ptione molienda</i>	44		587
<i>Auide bibere statibus corpus</i>		<i>Barba rasura aliquando no-</i>	
<i>distendit</i>	201	<i>xia.</i>	ibid.

Barba ut adolescat sapius ra- denda	444	has	ibid.
Barbam qua praestant	424	Capenatura ab aliis stirpibus diversa	266
Basiliscus siluestri. descriptio.	403	Caruleus oculorum color quem visum facit	376
Bataui piscibus porcos sagi- nant	313	Calore humore, & spiritu cor- pus sustinet	172
Bataui Zelandi cōsociati.	356	Caltha, vulgo Goudbloec- men	254
Belgarum inferiorum aliquot propensiones	343	Calx cum aqua raparū igni- tos dolores placat	322
Bestiola ex sordibus generata.	337	Camelot	114
Biliofi hominis natura	97	Cancer & lepra affines morbi.	
Biliofis acutur visus	372	195	
Bitumen Zelandicum, Darii	362	Canceri marini effectus	315
vulgo salu materia	362	Canceri rabidi canis morsum curant.	ibid.
Bombarda an. elum fuerint.	301	Cancrorum descriptio & vires.	
Brabanti annoxi.	464	14	
Brassica ebrietas obsistit.	180	Cancrorum astutia.	315
Branica vinum corrumpit be- ta inflant	256	Canes quando rabie concitan- tur	305
Brassica vitivinicola.		Canes aquam exposcunt	305
Brassica marina seu soldanel- la descriptio.	344	Canis. ut à rabie praeservetur.	
Bruta non ratione, sed natura ductu feruntur	69	304	
Bubones inguinu vulgo Cla- pooren	36	Caphura vi putredinem a B. quoribus arces	265
Bufores noxi	314	Capo unde gemma nascitur.	407
Butyrum & oleum sordes exi- munt	396	Caput laesum visui officit.	373
		Carbones fossiles oleo extin- guuntur, aqua ardescunt.	115
C.			
Cabellian	213	Carbonum extra corpus, fe- bres excitant continuas.	153
Cacina cuius natura	295	Cardiaci morbi remedium	310
Cacina qua ratione nubes tra-			

I N D E X.

<i>Caro melancholici succi parti-</i>	<i>citur</i>	326
<i>ceps sapida est</i>	312	<i>Cibi delicati libidinis fomenta</i>
<i>Carpioni è capite lapides eximi-</i>	206	
<i>tur</i>	213	<i>Cibum aliquando commodius</i>
<i>Carthaginenses navigandi pe-</i>		<i>quam potum deglutiri</i>
<i>riti</i>	300	<i>Cibus immodicus potatoribus</i>
<i>Caschus viridis appetentiam a-</i>		<i>obnoxius</i>
<i>cuit</i>	237	<i>Cibus offerendus ante vena se-</i>
<i>Castanea qui feruentur</i>	266	<i>ctionem</i>
<i>Catamidiari quid sit</i>	14	<i>Cibus & potus spiritus alimen-</i>
<i>Castelli Melitai</i>	12	<i>ta</i>
<i>Castelli uniformi coloris quid</i>		<i>ibid.</i>
<i>membris admoti praesent</i>		<i>Ciconia parentibus afficiun-</i>
173		<i>tur</i>
<i>Cauda canum truncata non</i>	364	<i>Cineres herbarum à gelu tuentur.</i>
<i>rabiunt</i>	313	
<i>Causidicorum superstitio in</i>		<i>Cynofura quid</i>
<i>conservandis infantium gä-</i>		299
<i>liis</i>	164	<i>Circus ventus, vulgo Noord-</i>
<i>Cerebri & hepatis affecti pra-</i>		<i>vvest.</i>
<i>sa ium ex testibus</i>	353	291
<i>Cerebro regia potestas</i>	371	<i>Collega quo nomine Zelandis</i>
<i>Cerebro quae conveniunt</i>	370	<i>dicitur</i>
<i>Cerebrum & cor à remotis par-</i>		393
<i>tibus afficiuntur</i>	201	<i>Coloris oculorum diversitas</i>
<i>Cheledonius vel hirundinari-</i>		<i>unde emergit</i>
<i>us</i>	212	374
<i>Christi fiducia mortis metum</i>		<i>Colostrum vulgo hieft.</i>
<i>homini adimit</i>	178	251
<i>Christi pauper hominis argu-</i>		<i>Columbare columbatim, pro-</i>
<i>mentum</i>	65	<i>verbum</i>
<i>Christus in corpore & animo</i>		435
<i>cruciatum sensit</i>	ibid.	<i>Comites unde dicti</i>
<i>Christus cur servus Lazarum</i>		348
<i>suscitavit</i>	146	<i>Comparatio elegans à praconi-</i>
<i>Cly & verbo clecten dedu-</i>		<i>bus sumta</i>
		118
		<i>Comparatio elegans à Solo &</i>
		<i>Luna desumta</i>
		78
		<i>Compendiosa morbi Gallici cu-</i>
		<i>ratio</i>
		194
		<i>Conceptus naturalis post men-</i>
		<i>strua</i>
		447
		<i>Conceptus non naturalis oici-</i>
		<i>tur</i>
		35

<i>Penebitus enormis detestan-</i>	<i>sunt natura</i>	391
<i>du</i>		
45	<i>Cor primum uiuens, ultimum</i>	
<i>Conditoris maiestas & ampli-</i>	<i>motiens</i>	370
<i>tudo</i>		
79	<i>Corporis deformitas unde</i>	21
<i>Coniugii institutio à Deo</i>	<i>Corporis proceri incommoda.</i>	
12		
<i>Conradi Gesneri laus.</i>	185	
6. &		
347	<i>Corporis habitum multa im-</i>	
<i>Consanguinei cito contagium</i>	<i>mutant.</i>	98
<i>conciunt</i>		
465	<i>Corporis moles ingenio officit.</i>	
<i>Conscientia quid</i>	134	
436		
<i>Conscientia specie corporis im-</i>	<i>Corpus animi vi ad attentionem</i>	
<i>mutat.</i>	<i>impellitur</i>	61
438		
<i>Conscientia quod in mente effi-</i>	<i>Corpus animi instrumentum.</i>	
<i>ciat</i>	60	
67		
<i>Conscientia vis</i>	<i>Corpus quomodo anima in-</i>	
436	<i>strumentum</i>	78
<i>Conscientia quo diei tempore se</i>		
<i>proferit.</i>	439	
<i>Conscientia fiducia quid effi-</i>	<i>Corpus anima causa periculi</i>	
<i>ciat</i>	<i>tatur</i>	78
437		
<i>Consensus corporis & anima.</i>	<i>Corpus & anima nutui mor-</i>	
11. & 79.	<i>bi afficiuntur</i>	100
<i>Consilium in oculis instauran-</i>	<i>Corpus neutrum admittunt</i>	
<i>dis</i>	<i>nonnulli</i>	367
377		
<i>Conspicilia quando usus.</i>	<i>Corpus aeris constitutioni ob-</i>	
372	<i>noxium</i>	241
<i>Continua febres unde</i>		
49	<i>Cranium calua humana ad</i>	
<i>Conualescentibus Venus noxia</i>	<i>quid prosint</i>	148
277	<i>Crisis seu iudicium de morbo.</i>	
<i>Corallina à Coralli amplexu</i>	218	
<i>herba</i>		
328	<i>Crocodili lachryma proverbii.</i>	
<i>Corallium ex mari Ligustico</i>	395	
<i>subducitur.</i>		
171	<i>Cruditatis melancholicis noxia.</i>	
<i>Corallus rubicundior fit viri</i>	137	
<i>contactu</i>		
190	<i>Crustacea rabidis salubria.</i>	
<i>Corallus frutex</i>	314.	
114		
<i>Cori qua accommoda.</i>	<i>Cucumeres aquam appetunt,</i>	
390	<i>oleum respiciunt</i>	261
<i>Cari & illorum qui illi affines</i>		

Cuius.

<i>Cucumerum natura</i>	395	<i>quam hominū nomine. quā</i>
<i>Cuique parti sua vis insita.</i>		<i>Dolphini in hominem amor.</i>
380		394.
<i>Cultura omnia meliorescunt.</i>		<i>Dei amorē propensio erga ho-</i>
115		<i>minem</i>
<i>Cuniculi humano sanguine</i>		<i>Deitatis arcana quatenus eru-</i>
<i>pesti insalubres.</i>	336	<i>enda.</i>
<i>Curculiones quid sint</i>	128	<i>Delectus vini.</i>
<i>Curculiones quibus abigantur</i>		<i>Dentatos naves innotuissim.</i>
129		236
<i>Cur diuisa spectantur.</i>	374	<i>Deo qua ratione membra at-</i>
<i>Eur famina minus ingensosa.</i>		<i>tribuantur</i>
414		62
<i>Cur filii naturales quos vocāt,</i>		<i>Deo nihil impossibila</i>
<i>aliis erectiores</i>	362	<i>Deo se quisque submittat.</i>
<i>Cur nonnulli deiecta mente.</i>		<i>Deus praecipua fecunditatis</i>
361		<i>caussa</i>
<i>Cur conualescentes in Venerem</i>		<i>Deus primus conceptus caus-</i>
<i>premi</i>	170	<i>sa.</i>
<i>Cur anni climacterici pericu-</i>		<i>Deus quare hominī innot-</i>
<i>lofi</i>	217	<i>scat.</i>
<i>Cur gemina videntur</i>	374	<i>Deus elementis utitur ad infe-</i>
D		<i>renda damna</i>
		296
		<i>Deus homine unice afficitur.</i>
<i>Dama</i>	114	76
<i>David natura admirator</i>		<i>Deus cur coniugium instituit.</i>
<i>unicui</i>	7	12. & 499
<i>Davidis & Periculi moderatio.</i>		<i>Deus omnipotens in eo quod</i>
69		<i>vult</i>
<i>David rex amplexu iuuenem.</i>		<i>Deus omnium causam in sa-</i>
<i>la incaluit.</i>	174	<i>ipso completitur.</i>
<i>David morte pueri non contri-</i>		<i>Deus castigat ut emendet.</i>
<i>statur</i>	275	280
<i>Decretorii dies</i>	218	<i>Deus noxiū bestiū homines</i>
<i>Decubitus ad dorsum noxiū.</i>		<i>vexat</i>
155.		395
<i>Defermitas non priuat quem-</i>		<i>Deus collapsa natura instaur-</i>
		<i>rator</i>

<i>Es</i> quadragesimus rabiei	<i>Ebrietas vitanda</i>	178
expositus demo-fis	<i>Ebrii ridiculo vultu</i>	182
<i>Differentia febrium</i>	<i>Ebrii & irati specula obici-</i>	
<i>Diffidentia excutienda ani-</i>	<i>enda</i>	220
<i>moi</i>	<i>91 Elephanti erga hominem ob-</i>	
<i>Diffidentia & fiducia quid-</i>	<i>sequuntur</i>	393
<i>efficiant</i>	<i>27 Embolia ingrossus secretior. ab</i>	
<i>Digitus annularis praesentia</i>	<i>immittendo</i>	20
<i>169</i>	<i>Embryo primis mensibus ho-</i>	
<i>Digitus Medici dignitas ibid.</i>	<i>minis nomen non promere-</i>	
<i>Dilemma auctori de menstruo</i>	<i>tur</i>	55
<i>profusio</i>	<i>48 Epatis quae inserviunt</i>	390
<i>Diogenis sententia de iuvene</i>	<i>Epibata quid sit</i>	299
<i>pallido</i>	<i>60 Epilepticorum habitus formi-</i>	
<i>Dissimilitudo hominum cui</i>	<i>dabilis</i>	144
<i>adscribenda</i>	<i>428 Epilepsia morbus puerilis</i>	447
<i>Diuis non assignandi morborum</i>	<i>Erectio genitalium sanitatis</i>	
<i>cruciatu</i>	<i>indicium</i>	278
<i>143</i>	<i>Errores inueterati agere exi-</i>	
<i>Diuitia non male sed earum</i>	<i>muntur</i>	242
<i>abusus</i>	<i>209</i>	
<i>Doctrina diminuitur inspirata</i>	<i>Errori natura non insulan-</i>	
<i>optimos mores effingit</i>	<i>dum</i>	292
<i>205</i>	<i>Esaiæ locus explicatus de basi-</i>	
<i>Doctrina caelestis mentis pabu-</i>	<i>lisco</i>	405
<i>lum</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Dolores nervorum unde</i>	<i>192 Ethnici immortalitatem ad-</i>	
<i>183</i>	<i>mittunt</i>	81
<i>Dolor capitis ex hesterno mero</i>	<i>Eunuchi cur imberbes</i>	425
<i>183</i>	<i>Euri locus & effectus</i>	285
<i>Duces unde nomen sortiti</i>	<i>Euronoti effectus & statio</i>	286
<i>349</i>	<i>Eurus aliquando pestis causa</i>	
<i>Ductus natura quid efficiat.</i>	<i>est</i>	283
<i>745</i>	<i>Eurus hyeme frigidissimus.</i>	
<i>Dulcia aliquando vermes peri-</i>	<i>286</i>	
<i>munt</i>	<i>130</i>	
<i>Dupla quando obuersantur</i>	<i>380</i>	
<i>E.</i>	<i>Ex animantibus natura vi-</i>	
<i>Ebrietas Diofcoridi detestata</i>	<i>perspicitur.</i>	14
<i>233</i>	<i>Exempla resurrectionis ex</i>	

I N D E X.

Cypriano	85	lireri	104
Exemplum ex hominis firmi		Februum inducia vnde	152
Clara	85	Felis marina	226
Exemplum à tenella arbori-		Ferrum quare ratione fulmen à	
bus	279	liquoribus arceat	255
Exemplum ab exhausta cer-		Ferrum in quid sit	263
pore.	82	Feruidus spiritus causa mo-	
Exemplum à rabidi canis morsu.		tus in somno.	156
194.		Escofi omnes podagrici, non e-	
Exemplum à vitioso tempore.		contra.	175
272.		Fides caritate stipata	89
Exemplum eius qui à somno		Fiducia in Christum montes o-	
morte sopitus est	198	rigit.	ibid.
Exemplum à fumosis adibus.		Flandrorum virtus.	351
168.		Elisinga ciuitas	342
Exhortatio ad humanitatem ex		Flaces vini porci accommedi-	
animantium affectu.	24	313.	
Ex muliere maior mali parti-		Fluuiatiles sancti quibus v-	
in natos denoluitur.	19	sui.	314
Experientia de picularum		Fluxus mensum ostendit con-	
sagacitate.	132	ceptionis argumenta.	44
Experimentum in matrona		Farnella tardius masculo per-	
gemma Actia.	406	ficitur.	53
Ex sagittariis videnda ratio o-		Famina virum, ut materia	
rta.	302	formam appetit.	28
Ex speculo nostram conditio-		Famina infirmes, massas ex-	
nem exploramus.	220	dunt.	327
Ex testaceis quasani, quam		Famine affate salaciores.	232
infirmi aptiores.	315	Feminis non deesse semen ra-	
F.		tione convincitur.	26
Fabrum flores cur cere-		Famina multum tribuendū	
bro officium.	265	in procreatione liberorum.	
Fabri cursu dastri	208	13.	
Famelici ingruente febre.	267	Formationis infantis quatuor	
Fauoni natura	299	tempora.	452
Febriicantes & ebrii cur de-		Forma elegantia aut turpitu-	

I N D E X.

de unda	164	Gallina incubatio	29
Fornicatio quis morbus	193	Gallina oua edat absq. galli o-	
Fornicatio accidet morbo Gal-		pera	ibid.
lico.	ibid.	Gallitricum quid sit	262
Formicinus homo.	194	Gallo unde concretio oui.	402
Formula percontandi de vale-		Gallus quo tempore ouum e-	
tudine	367	dit.	ibid.
Francorum Rex Ziriacois sub-		Gallus leoni formidabilis.	401
leuat	350	Gandauum studiorum alumna.	
Frictio capitis oculis confert.	345		
387		Garyophylla flos Belgii specta-	
Frictiones & ligatura quando		rissimus.	107
utiles.	388	Gelu opportunum ad eruvum	
Frigore obrigescunt corpora.		fractionem	231
433		Genii mali ad inferenda da-	
Frigus inimicum nervis & of-		mma praesto	289
sibus	434	Geniorum malorum discrimen.	
Fructus putei immersi atque		73.	
in olla reconditi diu conser-		Genitalia ex morbo primum	
uantur	231	renouiscunt	253
Frugalitas in rebus spectanda.		Germani sale & aromatis de-	
308		lectantur	316
Fruges unde corruptioni obno-		Gl'eres quare adas ruinosas de-	
xia	127	serunt	131
Frugiperda stirpes qua	396	Gasa cimitas	354
Frumenta unde corrumpan-		Grodtvormen, aqua cele-	
tur	129	sti astate innascuntur.	
Fuligo fatu noxia.	261	239	
Funes ex herbis conficiuntur.		Grando percerum quis mor-	
171		bis	311
Fungosum caput	448	Gratitudo erga Deum exigi-	
Furor muliebris unde emergat		tur	209
412		Guido Dambetra Flandria	
G.		Comes	349
Galeus piscis esoparis &		Guido Flandrorum Comes ca-	
qui alii,	431	pene	352

I N D E X.

H.

Herbii cognatio & affinitas.

Habitus corporis conscientiam fouet

395

in Herbii affectus venerem.

Hafnia, vulgo Coopmans-hauen.

397

Hermaphrodites quid gignat.

Halimi legitimi descriptio.

45

323

Hydrocephalon quale capitis vitium

22

Halimus famem arceat. ibid.

Hannibali scommata in Phormionem

118

Hieronymi à Serotkerka laus.

348

Hedera vi in discutienda ebrietate

181

Hippocratis in peste cōsiliū.

283

Helucus capitis grauedo ex crapula.

ibid.

Hyppolapathi descriptio

249

Herba Kali ouibus gratissima.

325

Holcas genus nautigii vastum.

358

Herba Kali catheos remora sur.

ibid.

Holmia Suecia regio. ibid.

ibid.

Herba Kali descriptio. ibid.

Herba alia alin aduersantur.

263.

Homines quomodo resuscitantur.

84

Herba singulis membris consecrata

389

Homines interdum inquieti, noctu clamosi sunt

157

Herba & vires & species immutant

116

Homines non conscientia motu sed affectibus ducuntur.

442

Herba syluestres priores hortensibus

399

Homini primordia quæ.

13

Herba suis quæque locis delectantur

111

Homini causa omnia condita.

5

Herba salsa medentur morbum ouium.

325

Homini mens Dei simulacrum

9

Herbarum diuersitas.

7

Homini securitas in quo consistat

75

Herbas mutationi obnoxias ac degeneres esse

107

Homo in quem usum & finem creatus

2

Herbi flores in diuersum colorem mutantur

109

Homo Dei imago

50

Homo mundi praefectus

9

Homo praecipuum Dei opificium

8

Homo Dei imaginem refert.	75	cit	284
Homini rerum principatus at- tribuitur	81	417	Ignorantia veri errores patit.
Homo caducui afficitur	307	Imaginaria Venus quid in v- teris molitur	431
Hortatio ad amplectendam de- ttrinam celestem	74	Imaginatio mulieris multa molitur	418
Humani corporis decor	9	Imaginatio in muliere quid efficiat	13.180
Humani corporis origo	451	Imberber minus viriles cen- sentur	43
Humida & liquida citius a- lunt	181	Impuræ gemmæ contaminant	211
Humida mulieres exotica ap- petunt	24	In acutis morbis negligenda a- stra	411
Humores pravi ossa corrodunt.	418	Incepta concoctione potu absti- nendum	238
Humores sua tempora feruntur	134	In claudis proverbium	202
Humores menti infesti	58	In contagiosis morbu sudor eli- ciendus	385
Humores corporis quos mores pariant	140	In cubus, De Macre: 146. & 135	135
Humores quibus certis horu vi- gent	135	In Deum per Christum defi- gendis oculis	89
Humores sideribus expositi.	422	Inedia macilentum noxia	106
Humorum vanitas & copia	133	Inedia quando perniciosa & quousque	282
Humorum origo	140	Inedia bilem accendit	106
Humorum mira vis in conci- tanda mente	140	Infans quando galeam profer- re videretur	168
Humorum motus & revolutio in mortuis	145	Infans quando monetur	453
I.		Infantes non exasperandi sanis verbu	204
Iapix ventu qualis	292	Infamia à maioribus infirmis onda	344
Idololatria, & superstitia in fecunditatu causa	39	Infantis gestatio ad Roma cur- sum	
Ignis aëri contagia dissipat.	108		
Ignis sudorem & contagia eli-			

<i>ſeum referenda</i>	449	<i>Iodoci à VVernia laus</i>	348
<i>Ingenium ubi intenderis, ibi Iuſtificatio impij ex Dei ſidu-</i>			
<i>uolat.</i>	121	<i>cia</i>	90
<i>Inguinum tumores non repri-</i>		<i>Inuentus conſcientiam negli-</i>	
<i>mendi</i>	192	<i>git</i>	441
<i>In mare ſonitus longiſſime ex-</i>		<i>Inuentus ſucculenta</i>	360
<i>auditur</i>	352	<i>L.</i>	
<i>In morbi augmento nihil in-</i>		<i>L. Ac piſces corrumpit</i>	251
<i>nouandum</i>	383	<i>Lac calore inſpiſſatur, li-</i>	
<i>In prandio citius quam in cœ-</i>		<i>queſcit frigore.</i>	<i>ibid.</i>
<i>na inebriamur</i>	183	<i>Lac corruptela obnoxium</i>	254
<i>In re medica omnia ſerio agē-</i>		<i>Lac quibus utile.</i>	251
<i>da.</i>	112	<i>Lacerta erga hominem ſtudiū.</i>	
<i>In re medica turpe dicere, Non</i>	394		
<i>putaram.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Lactantii ſententia de ſimili-</i>	
<i>Inſitionis tres ſpecies</i>	130	<i>tudinis ratione</i>	15
<i>Intemperantia Veneris infanti</i>		<i>Lactē madefcunt ubera, ubi</i>	
<i>noxia.</i>	34	<i>menſes ſubſiſtunt</i>	47
<i>Intemperantia vini memoria</i>		<i>Lactuca ante aut poſt carnem</i>	
<i>officit.</i>	179	<i>ſumenda.</i>	248
<i>Inter homines alius alio nā</i>		<i>Lactuca quibus uſui.</i>	<i>ibid.</i>
<i>quor.</i>	417	<i>Lactuca frigidiſſa quibus re-</i>	
<i>In uſu mundicies ſalubritas</i>		<i>tunditur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>ti deſinita</i>	239	<i>Latitia ſolida.</i>	318
<i>Inundationes ineunte hyeme</i>		<i>Lagena quale poculi genus.</i>	
<i>incrudefcunt</i>	245		341
<i>Ioannis Baptiſta dies memora-</i>		<i>Lagena corpori applicata ſu-</i>	
<i>bilis</i>	316	<i>dorem eliciunt</i>	435
<i>Locus popularis in hos quæ ex</i>		<i>Lamina cornea glauco colore.</i>	
<i>inguine laborant.</i>	194		375
<i>Itali quemodo anatomiam</i>		<i>Lampreta unde nomen ſortita</i>	
<i>përſciunt</i>	268		399
<i>Iudicium Domini in illatis</i>		<i>Lapibus ſentus</i>	219
<i>cladibus</i>	274	<i>Larici ligni uſu</i>	172
<i>Iudicium de ventre inſpicien-</i>		<i>Lauro frigus inimicum, pra-</i>	
<i>do. Medicin deſertur</i>	444	<i>ſertum radici.</i>	364

<i>Laurus viti inimica.</i>	263.	<i>Luna quot diebus consum perficiat.</i>	448
595			
<i>Laurus quibus natalibus delectetur</i>	363	<i>Luna sydus terra proximum.</i>	449
<i>Laurus cur Brabantis negata.</i>	364	<i>Luna decursus</i>	245
<i>Laurus densum solum exigit.</i>		<i>Luna effectus in producendis stirpibus.</i>	317
<i>ibid.</i>		<i>Luna vis quae merbos acuat.</i>	
<i>Lens aqua quid</i>	327		331
<i>Leprosi ut explorentur.</i>	269	<i>Lupulus vulgo Hoppe.</i>	130
<i>Leprosi habitus qualis.</i>	311	<i>Lusci qua animi condicione.</i>	
<i>Leprosorum salua noxia.</i>	254		339
<i>Lex de porci mactandis.</i>	312		M.
<i>Liberi à patribus instituendi.</i>	204	<i>Macilentia nihil adimendum</i>	388
<i>Liberi quando ferro cogantur</i>		<i>Magna apud Zelandas rerum vicissitudo</i>	358
<i>parentum probra</i>	276	<i>Magnes qua ratione ferrum alliciat.</i>	398
<i>Libenoti & Austroafrici natura</i>	229	<i>Magnetis natura.</i>	349
<i>Lignum aloës, licet leue, demergitur</i>	227	<i>Mala mens inquieta.</i>	59
<i>Limacius lapis quo effectus polleat.</i>	212	<i>Malicorni malum onus</i>	19
<i>Limonis succus corrosiuus.</i>	230	<i>Mali genii ventos exasperant.</i>	137
<i>Liquores vitriati ut instaurantur</i>	256	<i>Mali genii corpus & mentem oppugnant.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lyssa vermiculus sub lingua canis</i>	305	<i>Mali genii melancholia incumbunt.</i>	106
<i>Laci situs mutationem herbi inducit</i>	109	<i>Mali genii hominibus infesti.</i>	67
<i>Luna mare concitat</i>	243	<i>Mali Medici aut Cistei vires.</i>	427
<i>Luna quando tempestates concitat</i>	245	<i>Mandragora an. conceptu perficiat</i>	398
<i>Luna morbos humidos exasperat</i>	144	<i>Manus ac pedes unde trunca & mutua</i>	381
<i>Luna mens coëstituit in pueris</i>	447		Manu

<i>Manus quando vellenda.</i>	388	<i>Melancholici unde absurda</i>	
<i>Mares: cur citius quam femina</i>		<i>imaginantur</i>	101
<i>absoluantur</i>	457	<i>Melancholicorum natura ubi</i>	
<i>Maria doloribus concussa.</i>	65	<i>vino incaluerit</i>	137
<i>Margarita aceto macerata liquescunt.</i>	230	<i>Membra sibi salutaria alliciunt</i>	389
<i>Maritima herba squalida.</i>		<i>Membra anima instrumenta.</i>	
	330		57
<i>Martinalia festa</i>	318	<i>Membris frigore oppressu quae</i>	
<i>Martinsana civilitas.</i>	354	<i>auxilientur</i>	434
<i>Masculus quando concipitur.</i>		<i>Memorabile de Mauro</i>	160
	42	<i>Mens astrologi in Deum erigenda.</i>	422
<i>Materia accumulandi semini.</i>	41	<i>Mens quibus vacillat, ab aëre</i>	
<i>Matthioli industria.</i>	323	<i>esto offenduntur</i>	289
<i>Matrimonii commoda.</i>	410	<i>Mens humana ab astris aliena.</i>	420. & 423
<i>Matrimonii incommoda.</i>	409	<i>Mens artibus imbuta ante doctrinam.</i>	114
<i>Medicina tres sunt partes.</i>	365	<i>Mens hominis à Dei spiritu, non ab astris impellitur.</i>	423
<i>Medicus natura admixtus.</i>		<i>Mens ab astris libera</i>	420
	131	<i>Mens hominis Dei simulacrum.</i>	
<i>Medicorum de partu pronuntiatio nullius vel favore vel iniuria</i>	447		9.
<i>Mediocritas felicitatis laudanda.</i>	359	<i>Mens verbo Dei fulcitur.</i>	103
<i>Meditatio akerius vita quid efficiat</i>	75	<i>Mens tabula rasa comparatur.</i>	70
<i>Melancholia unde contrahitur.</i>	101	<i>Mentis sedes</i>	51
<i>Melancholia ut expugnetur.</i>		<i>Mens humana diuinitati exemplar</i>	81
	102	<i>Mens hominis disuulso cretior ex sanguinis habitu.</i>	34
<i>Melancholia incommoda.</i>	391	<i>Mens atque anima incorporea.</i>	52
<i>Melancholici natura.</i>	97	<i>Mens in Deum nos erigit.</i>	50
<i>Melancholici commiseratione digni</i>	103	<i>Mensibus desinentibus definit fecunditas</i>	45
<i>Melancholici non facile inebriantur</i>	136		22 2

<i>Menſi: à L'aua. Belgii nomen</i>		<i>Moer quid Belgii.</i>	274.
accipit.	245.	<i>Mola matricis Belgarum ma-</i>	
<i>Menſtrua qua venenata.</i>	50.	<i>ritimarum qualis.</i>	34
<i>Menſtrui abſtinendum.</i>	46.	<i>Moles. & promontoria caput</i>	
<i>Menſtrui profluuium in quem.</i>		<i>vacantur.</i>	337.
uſum.	ibid.	<i>Monſtroſa corpora unde</i>	33.
<i>Menſtrui liquoris facultas.</i>	31.	<i>Monſtroſa ſpecies unde</i>	92.
<i>Menſtrua, inquinata. intalla.</i>		<i>Montes arenofi, Belgii Dynen.</i>	
efo,	36.	112.	
<i>Menſtruum materiam ſuppe-</i>		<i>Morale à partus anguſtia</i>	459.
<i>ditat. alendi fatua.</i>	32.	<i>Morbilloſi omnes, dolorum dif-</i>	
<i>Mentha, olfactum, reſtituit.</i>		<i>ſtrentia percipiunt</i>	193.
264		<i>Morbilloſi ſanos inſicero geſti-</i>	
<i>Mentis cum gemma comparat.</i>		<i>unt.</i>	368.
tio,	80.	<i>Morbi contagioſi qui primò,</i>	
<i>Mentis præſtantia.</i>	51 & 370.	<i>succumbunt.</i>	258.
<i>Mentis, intentio, corpus. atre-</i>		<i>Morbi aſſuetudine miſceſcunt.</i>	
nuar	65;	174.	
<i>Mercurialis, quo effectus inax-</i>		<i>Morhoſi & debilis diſpar con-</i>	
<i>citanda prole.</i>	42.	<i>ditio.</i>	368.
<i>Mercuria piſcu qualis.</i>	231.	<i>Morbo Gallico inſeſti ſemper</i>	
<i>Metelli burgum expugnatur.</i>		<i>præſunt.</i>	192.
349.		<i>Morborum incredibilia cora-</i>	
<i>Metelliſburgum. Emporium.</i>		<i>gio.</i>	194.
340.		<i>Morborum inſultus, ut hoſtiū,</i>	
<i>Metelli dictum, de uxore du-</i>		<i>propulſandus.</i>	154.
cenda.	409.	<i>Morbos expugnari ciborū non-</i>	
<i>Mineralia unde.</i>	112.	<i>nullorum deſiderio.</i>	26.
<i>Mirabilis, Deus, in, operitus.</i>		<i>Morbum, aliquando morbo.</i>	
ſui	389.	<i>expugnari.</i>	ibid.
<i>Mituli, vulgo Moſſelen, per-</i>		<i>Morbus Comitialis in quos re-</i>	
<i>cu ſalubres.</i>	313;	<i>ferendus.</i>	143;
<i>Moderate omnia inſtituenda.</i>		<i>Mores ex humoribus emergūt.</i>	
13.		98.	
<i>Machi aduſteria ioco eludunt.</i>		<i>Mores gentiliſ, plabi peculia-</i>	
<i>præuerbiali.</i>	415.	<i>res.</i>	343;
		<i>Mori-</i>	

I N D E X.

<i>Moribundi cur marmulasum</i>		<i>ribus prosequantur</i>	409
<i>sonum edant</i>	175	<i>Mulieres comendi studiose.</i>	
<i>Morsus canis vena incisionem</i>			219
<i>non exigit</i>	305	<i>Mulieres immodico canibus</i>	
<i>Mosa erigo</i>	356	<i>afficiuntur</i>	22
<i>Motus & inflation corporis, a-</i>		<i>Mulieri quando menses desi-</i>	
<i>groto noxia</i>	483	<i>ciunt</i>	462
<i>Mulier cur erga natos viro</i>		<i>Mulieris intemperies tempe-</i>	
<i>propensior</i>	29	<i>stati similis</i>	410
<i>Mulier cur irata lachrymetur.</i>		<i>Mulieris fragilitas unde</i>	411
413		<i>Mulierum salacitas</i>	279
<i>Mulier quando pacatior</i>	416	<i>Multa ex sordibus enata.</i>	430
<i>Mulier quando primum fo-</i>		<i>Multa in rerum natura exole-</i>	
<i>cunda efficitur</i>	462	<i>scunt</i>	301
<i>Mulier quale animal</i>	411	<i>Multi anima immortalitate</i>	
<i>Mulier cito irata, cito placabi-</i>		<i>statuunt, pauci resurrectionem.</i>	77
<i>lis</i>	413	<i>Munia fracturæ apta</i>	391
<i>Mulier concubitus avida.</i>	27	<i>Murana exsiccata enatascunt.</i>	
<i>Mulier cur vini copiam porfo-</i>		400	
<i>rat</i>	186	<i>Murana spina. nervus est, non</i>	
<i>Mulier qua magis imperiosa.</i>		<i>vi.</i>	401
15.		<i>Murana siue lampreta descri-</i>	
<i>Mulier viro potentiores habet</i>		<i>ptio</i>	399
<i>motus</i>	159	<i>Murana quo tempore pingue-</i>	
<i>Mulier gestans uterum affe-</i>		<i>scant.</i>	401
<i>ctibus exposita.</i>	21	<i>Muranis in cauda spiritus vi-</i>	
<i>Mulier corallam deterius of-</i>		<i>ralis</i>	400
<i>ficit</i>	190	<i>Muscus marinus fruticosus co-</i>	
<i>Mulier cur subito incandescat</i>		<i>ertio</i>	328
411		<i>Mustela Basilisco hostis capi-</i>	
<i>Mulier pragnans incommodum</i>		<i>ralis</i>	405
<i>fontis ex denegatis edulcis.</i>			
24			
<i>Mulieres non segnes in elabo-</i>			
<i>rando fati</i>	30		
<i>Mulieres ab omnibus scripto-</i>			

N.

<i>Napus, vulgo naucel.</i>	130
<i>Narratio contentionis de</i>	
<i>prole suscitata</i>	445

Nas forma qua decora.	429	ta conditio	344
Natiuitas Christi quid efficit.		Negotiatio Euangelica quid.	
88		72	
Natura quid.	1.	Negotiatores frumētarii, vul-	
Natura rerum ad Deum nos		go Corenbiiters, odiosi.	
erigit.	6	129	
Natura Dei ministra.	58	Nemo culpam in Deū trans-	
Natura necinens, nec otiosa.	1.	ferat	70
Natura principum partes à		Nemo non afficitur rerum va-	
morbo tueretur	178	riatate	258
Natura cuiusque adnotanda.		Nemo insolescat progenitorum	
366		nobilitate	276
Natura medicis contenta.	368	Nemo non mortis metu contre-	
Natura rerum astris subiecta.		misit	174
420		Nemo non affectibus urgetur.	
Natura rerum resurrectionem		95.	
astruit	79	Nemo non immortalitatē vel	
Naturalia somnia obseruan-		affectat vel meditatatur.	77
da	214	Nervi motu & sensu præditi.	
Naturales proles quæ vulgus		235	
vocat.	362	Nervi quomodo à cerebro pro-	
Natura vi ad Deum referen-		ducuntur	182
da.	24	Nervi quæ auxiliantur.	390
Natura propria definitio.	4	Nigrum tegmen infantis quid	
Natura contemplatio ad Deū		significet	163
erigit animos.	ibid.	Nihil absq. argento viuo in-	
Natura artificum.	114. 85.	auratur	27
107		Nihil ex omni parte beatum.	
Natura ordo ac series.	134	128.	
Natura lex cuius impressa.	74	Nitrum liquori frigiditatem	
Natura instinctus.	67	inducit	263
Manuale prælium.	251	Nix & aqua gelida calorem	
Naufragi quæ ratione instau-		excitant	434
rands	435	Nix liquesfacta stirpibus no-	
Nauta clepsydri utuntur	298	xia	364
Nauitatem apud Ziritæos vi-		Nobilitas quæ solida.	277
		Noſſo	

<i>Nolle omnia late exaudiri.</i>	<i>Oculi & visus moderate constitutus</i>	376
352	<i>Oculi nigri quæ videndi facultate</i>	375
<i>Nomen à re inditum Flislinga.</i>	<i>Oculi primum moriuntur</i>	374
341	<i>Oculi prominentes & reconditi caligantur</i>	373
<i>Non consultum diu ieiunium perficere</i>	<i>Oculi cur absurda obuersantur</i>	374
187	<i>Oculorum color & acies quæ ratione variatur</i>	376
<i>Non innadendas aliorum ditiones</i>	<i>Oculorum colores medicamentis immutant</i>	377
359	<i>Oculorum varia dispositio</i>	379
<i>Non nimium dolendum orbis-tato liberorum.</i>	<i>Oculos exhaustos quæ fouent.</i>	377
275		
<i>Non omnium cõsilia in re Medica admittenda</i>	<i>Oculus Christi flos.</i>	108
326	<i>Oculus dexter sinistro obtusior</i>	374
<i>Non temere suscipiendum bellum.</i>	<i>Odores fadi aliquando utiles.</i>	167
952	<i>Odores graues aliquando pesti obfistere</i>	ibid.
<i>Nota corporis animi conditionem indicant</i>	<i>Odores spiritus instant.</i>	383
201	<i>Olea natura</i>	263
<i>Noto spirante paludes olida.</i>	<i>Oleum cuius liquori supersusum putredinem arecet.</i>	261
289		
<i>Nues muscata ut explorentur</i>	<i>Oleum lini & sesami non congelascit</i>	224
190	<i>Oleum magnæ vim attrahendi eripit</i>	298
<i>Nutrices infantibus morbos adferunt.</i>	<i>Oleum venena retundit</i>	262
465	<i>Olfactus ut restituatur</i>	264
<i>Nutrices notantur.</i>	<i>Olidi faucibus, qui percinere pane vescuntur</i>	188
430		
O.		
<i>O Besi astu mari accedente periclitantur</i>		
332		
<i>Observatio in constituendis iannis</i>		
383		
<i>Occluso ore somnus salubrior.</i>		
205		
<i>Oceani vis in morsu canis.</i>		
366		
<i>Oceanus æstate magis salascit.</i>		
220.		
<i>Oculi animi indices.</i>		
378		
<i>Oculi casti unde & quæ fun- dione videndi.</i>		
375		

Omne nimium perniciosum.	Oxali, Surckel.	249
280	P.	
Omnia membra sui officii distincta.	ibid.	397
Omnia natura opera in Deum referenda	5	269.
Omni homini similis introitus & exitus	275	Parentum morbi & vitia in proles redundant 19
Omni natio sui vitii imbu- ta.	343	Partes genitales vel secunda vel aduersa valetudinis sunt indices 253
Omphacis veruys vi.	231	Partus deprauati unde. 380
Oporum habendus delectus.	Passi vi.	231
30.		Parturiendi labor unde. 456
Opificia quadam colorem ho- mini immutant	330	Partus contra natura ordinem 455
Opis vi	266	Partus decemestrus. 456
Opinio anili de infantii ga- lii	162	Partus octimestris non vitalis. 458
Oppositio plenilunium, cōmū- tio nouilunium facit.	243	Partur quando laboriosus & quando placitus 449
Orbitas liberorum à Deo.	248	Partus septimi mensis vitalis. 44. & cur. 457
Oriens occidenti obuertitur.	246.	Patriciorum conditio diuersa à plebeia 344
Os humana comitali morbo idonea.	148	Pauent aquam rabidi. 306
Otiosi catarrhi obnoxii.	332	D. Pauli solida rationes in af- ferenda immortalitate. 82
Otiosi luna effectibus expostis. ibid.		Pauli de muliere praeceptum. 414
Ouili pedibus lanuginosa cō- cretio subest.	304	Paupertas sapientiam sortita. 363
Quinti natura in cursu. ibid.		Peccatum morbos & mortem innexis 177
Quinque & ambra falsugini immissa fluitant	159	Peccatum originale quam la- bem intulit. 272
Quum in aceto liquefcere.	418	Peccatum originis quomodo oblite- 419
Quum falsugine immersum innatas		

I N D E X.

-obliteratum	273	Pyxis nautica duos & triginta	
<i>Pectori</i> qua herba amica.	350	ventos statuit.	284
<i>Pecunia</i> usus & necessitas.	308	Pix oleo eluitur.	396
<i>Pedium</i> lotio quando adhibenda.	387	Platonis sententia de semina.	415
<i>Pedium</i> lotio quando noxia.	388	Plenitudo aut inanitio obseruanda in oculis fovendū.	
<i>Pellis</i> quando animantibus detrahenda	334	Plinis sententia de similitudinū ratione	16
<i>Pellium</i> quarundam natura in erigendis pilis.	ibid.	Plumbum liquefactum ut nō urat	223
<i>Pæonia</i> qua vi polleat.	147	Plumbum liquefactum & oleum feruidum urentissimū.	ibid.
<i>Pæonia</i> semen spectatissimum.	398	Plus nimium salaces podagrici.	252
<i>Pesse</i> extincti oculus humani.	145	Plutarchi sententia de vino diluendo	266
<i>Pestis</i> ex pravo cibo plebi peculiaris	416	Potio salutaris qui marinam hauserint	434
<i>Pestis</i> ex aëre omnibus communis.	ibid.	Torci in sylvis vagantes salubriores.	312
<i>Phœnix</i> resurrectionis typus.	84	Porcorum setosa cutis adurenda.	ibid.
<i>Philandri</i> opinio de verseria.	302	Portulaca, dentium stupori medetur	264
<i>Philippi</i> Regis laus	239	Portulaca marina conditura.	323
<i>Phoca</i> vulgo Seehondt.	255	Potentia naturales	469
<i>Pica</i> morbus	23	Præcocia cito evanescunt.	236
<i>Picatio</i> morbus seu Citta quis.	24	Præmaturus interitus unde.	274
<i>Pilota</i> seu naucleri ventorum observantissimi	295	Præmatura Veneris incommoda.	430
<i>Pingues</i> plerumq. steriles.	267	Præposterus divorciūculus.	317
<i>Tingua</i> venenis obfistunt.	182		
<i>Piscatorum</i> apud Belgas affectuum moderatio	345		
<i>Picuitiosi</i> conditio.	97		

<i>Præservativa. caute adhibenda</i>	425	<i>Proverbum populare in feminas</i>	279
<i>Præservativa in peste.</i>	427	<i>Proverbum triviale in pueris</i>	
<i>Principis obstandum.</i>	150. & 369	<i>præmature agiles</i>	236
<i>Procacitas hominum.</i>	276	<i>Proverbum Belgicum de Brabantia & Zelandia</i>	397
<i>Prodigiū de argento visus.</i>	270	<i>Proverbum ex oculorum obtentu in nefarios</i>	379
<i>Prognostica ex Luna</i>	450	<i>Proverbum ab equis effectū.</i>	361
<i>Proles cur ferè matri affimiles.</i>	28	<i>Proverbum in improbas</i>	359
<i>Proles cur matri addictior. ibid.</i>		<i>Providentia diuina omnia administrari</i>	359
<i>Proles quando damna cenciunt et parentū reatus.</i>	274	<i>Puella venusta in uenes viriles</i>	
<i>Properata minus solida.</i>	230	<i>videre exoptant</i>	432
<i>Proverbiū vulgare apud Belgas in eos qui quarta luna nati dicuntur</i>	35. 36	<i>Puella maritata reminiscunt.</i>	27
<i>Proverbum vulgare ex imaginatione desumptum.</i>	23	<i>Pueri deformes annis fugiunt.</i>	238
<i>Proverbum in morbos.</i>	195	<i>Pueri morbidi nutrices instaurant</i>	466
<i>Proverbum muliebri in eunuchos.</i>	42	<i>Pueri non plebuntur ob scelera parentum</i>	272
<i>Proverbum de cornibus adusis.</i>	167	<i>Puerorum malitia parentibus imputanda</i>	362
<i>Proverbum de virginibus.</i>	462	<i>Pulmo prælargus quid comodi afferat</i>	160
<i>Proverbum in exoletos.</i>	464	<i>Pulsus vermicularis</i>	183
<i>Proverbum in viduas</i>	462	<i>Pulsus formicans</i>	ibid.
<i>Proverbum in ignavos.</i>	97	<i>Pulvis nitrosus, vulgo Buspoeder</i>	41
<i>Proverbum vulgare ex cibo male cocto</i>	106	<i>Pulvis præcipitatus</i>	226
<i>Proverbum in fabis oberrare.</i>	165	<i>Purgatio vena in infione præcedas</i>	384
<i>Proverbum ex tumultu nocturno desumptum</i>	317	<i>Pusillanimes ac meticulosi qui</i>	

- Rafcula unda varis coloris.* 383
Putei aestate frigida, hyeme calidi. 435
- Q** *Uam diu in longum corpora porrigantur.* 196
Quam multa visui officiant. 373
Quando canacula fronde adornanda. 335
Quando mulier ex facie infemora aut nates notas transferat. 33
Qua ratione fori admota morbos mitigant. 149
Quare mare piscibus fecundum. 238
Quare uxoribus gratificandū. 42
Quare quisq. fiat emendatior. 206
Quatenus observanda astra. 421
Quatuor calamitates à Deo homini immittuntur. 129
Quatuor leniss. inter liquores. 224
Quatuor humorum decursus in corpore. 134
Qua capiti dolorem inferant. 166
Qua à peste praeservans, eamq. demoliantur. 485
Qua bilem expurgant. 391
Qua cornicula ore concipiant. 430
- Qua corallo ruborem concitient.* 190
Qua affectus exasperant. 99
Qua edulia ex carne suilla conficiantur. 311
Qua flatus distillant. 281
Qua generandi facultatem perficiant. 40
Qua herba femina, qua mas. 396
Qua herba maritimo tractu delectantur. 111
Qua humiditatem uteri expugnant. 43
Qua pesti obfistunt. 425
Qua pituitam exturbant. 391
Qua qualitas vermiculos prodignat. 335
Quare spiritus fulciant. 10
Qua semē virile accumulent, ac Venerem excitent. 40
Qua venena depellant. 391
Qua urinam moliantur. ibid.
Querens olea aduersatrix. 395
Quibus locis herba praestantiores. 25
Quibus fœtida, quibus odorata admonenda. 408
Quibus rebus corpus incrementa suscipit. 196
Quibus deest conscientia. 440
Quibus es siccum vel udam. 250.
Quibus assatim bibendum. 234.
Quid Germani Burg. 349

Quid

Q uid talenti & mina dis-	71	R abiem qua expugnant.	ibid.
butio designet		R adiis	264
Q uid Zelandis Cleynsout.	321	R anarum esus quibus utilis.	313
Q uid officiat proceritati.	195	R anula quid.	448
Q uid homines macilentos offi-		R aphannus temulentia obfistit.	
ciat	418		263
Q uid vestibus tineas innasci		R aphannus & rapa oculis gra-	
prohibeat	334	ta.	378
Q uid Etites de porci morbi-		R ara animi mulier bona.	413
di statuit	358	R atio & experientia exigun-	
Q ui filii naturales.	276	tur in artibus.	382
Q ui morbo opproisio adeste co-		R atio multarum rerum inex-	
guntur	384	plicabilis	293
Q ui oculi nocte scintillant.		R arus color qui	227
	376	R econditi & protuberantes o-	
Q ui placide, qui tumultuosi		culi ratione diversa vident.	
extinguuntur	167		373
Q uod genus hominum inhu-		R eges olim rei barbaria studeos	
mandum	91		119.
Q uod salis genus optimam.		R egiones, corporis & animi cō-	
	222	ditiones immutant	92
Q uomodo evitanda pericula		R egi Hispan. Philippo grata	
anni climacterici	217	Z elandorum mundities.	337
Q uo sale salsamenta conser-		R ei gesta narratio de alci viri-	
ventur	320	buz	149
Q uoto dierum numero fetus		R ei gesta narratio de pregnan-	
absoluitur.	53	in appetitu	24
Q uor quidam febricitantes		R ei gesta narratio de puero	
non sitiunt	262	magno capite	21
Q uor nonnulli minus validi.		R ei gesta narratio de admira-	
	361.	bili mulieris partu	37
Q uor alii in longum, alii in		R ei apud Ferrationes gesta	
latum excrescant	196	narratio	124
R.		R ei gesta narratio de galli ovo.	
R abidi potus non denegā-			404
dus	306		

I N D E X.

<i>Reigesta narratio de Septua-</i>	<i>Ruta & chelidonia quando o-</i>	
<i>genarii fecunditate</i> 464.	<i>culis salubria</i>	378.
<i>Religio non astris, sed Dei spi-</i>	<i>Ruta oculis aliquando noxia.</i>	
<i>ritui subiecta.</i> 422.	377.	
<i>Remedia ad rabiem canis.</i> 305.	<i>Ruta venenis obfistit</i>	268.
<i>Remedia incubi.</i> 146.	<i>Ruta frigida venena obtun-</i>	
<i>Renibus qua conveniunt.</i> 390.	<i>dit.</i>	406.
<i>Rerum vicissitudo quid indi-</i>	<i>Ruta vis.</i>	405.
<i>cat.</i> 6.	S.	
<i>Reigesta apud Tornacenses dū-</i>	S al agrotos & iumenta fa-	
<i>pestis ibidem grassaretur.</i>	<i>cunda praestat.</i>	229.
168.	<i>Sal inspersum carbonibus i-</i>	
<i>Resurrectio quid homini con-</i>	<i>gnitis odorem sopit.</i>	115.
<i>tulit.</i> 38.	<i>Sal recens cito liquefit, vetus.</i>	
<i>Resurrectio labantes fulcis.</i> 37.	<i>serius.</i>	320.
<i>Resurrectio semper in animum.</i>	<i>Sal fecunditatem confert.</i>	229.
<i>renocanda.</i> 38.	<i>Sal torridus, vulgo braet-</i>	
<i>Resurrectio, corpora indurata.</i>	<i>zout.</i>	312.
<i>resistit.</i> 93.	<i>Salaces homines notantur.</i>	38.
<i>Rhamnidescriptio.</i> 329.	<i>Salum Zelandi quo modo can-</i>	
<i>Rheni origo & decursus.</i> 356.	<i>didum efficiant.</i>	321.
<i>Ridiculum de rustico quodam.</i>	<i>Salis conficiendi inaudita ra-</i>	
167.	<i>tio.</i>	320.
<i>Robigo brandt vulgo.</i> 255.	<i>Salis efficacia in morfu canis.</i>	
<i>Romanorum lex de famina.</i>	<i>rabidi.</i>	322.
414.	<i>Salis ex glebis confectio.</i>	321.
<i>Romerwalla ciuitas.</i> 354.	<i>Salis habendus delectus.</i>	328.
<i>Ros solis quid.</i> 309.	<i>Salina quid.</i>	250.
<i>Rubea radix & alumen dura-</i>	<i>Salina canis rabidi noxia.</i>	321.
<i>bili colore pannos imbruit.</i>	<i>Salina vis & effectus.</i>	249.
336.	<i>Salsugo</i>	229.
<i>Rubicundum infantis velamē-</i>	<i>Salsugo ambassii utilis.</i>	322.
<i>quid portendas.</i> 164.	<i>Sanguis cur homini ex conster-</i>	
<i>Rudimenta humana forma-</i>	<i>natione subito erumpat.</i>	162.
<i>tionis.</i> 53.	<i>Sanguis cur ex vulnere inter-</i>	
<i>Ruta corpori adruata adurit.</i>	<i>emti profusum.</i>	160.
406.	Sanguis	

<i>Sanguis cur febres continuas</i>	<i>Secunda Alga species</i>	319	
excitet	136	<i>Semen virile opifex factus.</i>	35
<i>Sanguinem defacantia</i>	391	<i>Seminis cohibiti noxa</i>	27
<i>Sanguis putredini obnoxius.</i>		<i>Seminis efficacia in similitudi-</i>	
152		<i>nis ratione</i>	14
<i>Sanguis mortuus reseruescit</i>		<i>Seminis vis, quantum ad si-</i>	
102		<i>militudinem</i>	31
<i>Sanguineus fortis visus</i>	371	<i>Seminis humani efficacia.</i>	451
<i>Sanguinei hominis natura.</i>	97	<i>Senatusconsultum ne sal adul-</i>	
<i>Sanguisuga in corpore mulie-</i>		<i>teretur</i>	321
<i>bri</i>	38	<i>Senes cito ebrietate tentantur.</i>	
<i>Sani ut contra pestem subsi-</i>		186	
<i>stant</i>	426	<i>Seres aridi.</i>	360
<i>Sanitatis indicia in pueris.</i>		<i>Settes cibo se fuleiunt</i>	187
278		<i>Sensum, non auid bibendum.</i>	
<i>Sapientes cur aliquando stul-</i>		234	
<i>tos procreant</i>	18	<i>Septenarius numerus sacra-</i>	
<i>Sapo unde conficitur</i>	458	<i>tus</i>	219
<i>Saturnus infanti grauis.</i>	369	<i>Septentrionalis venti natura.</i>	
<i>Scalda fremitus quando tem-</i>		292.	
<i>pestatem denuntiat.</i>	346	<i>Serotini fructus diuturni.</i>	236
<i>Scaldia insula à flumine sic</i>		<i>Sentarius libram & uncias o-</i>	
<i>dicta</i>	342	<i>cto completitur</i>	309
<i>Scaldus per Flandriam decur-</i>		<i>Sexus in stirpibus.</i>	396
<i>sus cur de Monte dicitur.</i>	345	<i>Sicci & aridi in Oceani deflu-</i>	
<i>Scaldus fluminis origo & decur-</i>		<i>xu moriuntur</i>	333
<i>sus.</i>	ibid.	<i>Sidera & humores vim, non</i>	
<i>Schelvish.</i>	213.	<i>necessitatem inferunt.</i>	100
<i>Schelvish piscis unde deno-</i>		<i>Sidera res infernae regunt</i>	419
<i>minatur</i>	346	<i>Siderum vis humoribus incli-</i>	
<i>Schoerluck à vitioso sto-</i>		<i>bit</i>	393
<i>macho gingivae & pedes in-</i>		<i>Siderum vis metallis incremē-</i>	
<i>scit</i>	120	<i>to est</i>	394
<i>Scylla qua vi polleat in epito-</i>		<i>Similitudo nemini prolem as-</i>	
<i>pisa</i>	147	<i>serit</i>	37
<i>Scorta cur non concipiant</i>	49	<i>Simile ab arte fusaria</i>	34

I N D E X.

<i>Simile ab adium structura</i>	2	<i>obnoxius</i>	93
<i>Simile ab Imperatorum officio.</i>	3	<i>Socrati intemperantia</i>	426
<i>Simile ab infucundis arboribus.</i>	191	<i>Solarium quid sit</i>	299
<i>Simile ab arboribus in saxosis locis confitis</i>	381	<i>Sol geminus in speculo aqua subdito</i>	236
<i>Simile ab hominum natura & educatione</i>	110	<i>Soli & Luna vis in res inferiores</i>	240
<i>Simile ab equo calcitroso</i>	61	<i>Soli & Luna effectus in inferiora</i>	240
<i>Simile à gallinis & fœminis quibus marasceſc.</i>	307	<i>Solomoni nihil nouum.</i>	301
<i>Simile non inconcinnū ab herbarum fragrantia</i>	141	<i>Sorania à Deo aliquando imitti</i>	214
<i>Simile ab ignis fomate ac nutrimento</i>	294	<i>Somnia agrorum & ebriorū.</i>	215
<i>Simile ab agricolatione</i>	448	<i>Somnia varia pro humorum redundantia.</i>	ibid.
<i>Simile à duce militia.</i>	457	<i>Somnus noxius à veneno assumto & in peste</i>	183
<i>Simile ab euigilatis.</i>	ibid.	<i>Speculum quid oculis conferat</i>	221
<i>Simile à fructibus maturandis</i>	458	<i>Speculum cur ex aduerso imaginem referat</i>	ibid.
<i>Similitudines ab opificibus.</i>	452	<i>Specula visui opitulatur.</i>	372
<i>Sinapi corallum rubicundum efficit</i>	191	<i>Speculi praprius usus</i>	229
<i>Sinapismi & pulueris prapriatati vis in morſu</i>	307	<i>Spiritus diuinus aëreo spiritui comparatur.</i>	282
<i>Synaxis siue Eucharistia</i>	89	<i>Spiritus vitiosus alimento nocentior.</i>	ibid.
<i>Signati sycophanta</i>	292	<i>Spiritus rarus & tenuis visui efficit</i>	372
<i>Singula membra Luna motus percipiunt</i>	429	<i>Spiritus humidus & modicus qualem visum efficit.</i>	ibid.
<i>Syntheresis quid</i>	66	<i>Spiritus non aque ac cibis ad nervos penetrat</i>	231
<i>Sirupi vis</i>	230	<i>Spiritus mundi omnia facienda præstat.</i>	398
<i>Situs infantis in utero.</i>	454		
<i>Snoeck</i>	213		
<i>Socrates cur effectibus minus</i>			

<i>Spiritus corporis mentem con-</i>	104	<i>minant.</i>	161
<i>citant.</i>		<i>Sudor quādo maturius erum-</i>	
<i>Spiritus crassus quem visum</i>	372	<i>pit</i>	326
<i>efficit.</i>		<i>Sudor & salina ex humoribus</i>	
<i>Spleni quæ conferunt.</i>	390	<i>vim fortiuntur.</i>	230
<i>Statura pueri cur iracundi.</i>		<i>Suydibeuelandia insula unde</i>	
96.		<i>dicta.</i>	354
<i>Status cæli animos immutat.</i>		<i>Sulphur & argentum vimque</i>	
240.		<i>metallorum principia.</i>	225
<i>Steencolen.</i>	114.	<i>Superstitio quid.</i>	319
<i>Stercoratio insalubris.</i>	127	<i>T.</i>	
<i>Sterilitas à Deo.</i>	39.	<i>T Artarus quid sit.</i>	310
<i>Sterilitas, orbis à Deo.</i>	275.	<i>T Tartarus VViiinsteen.</i>	
<i>Stimuli Veneris viri.</i>	12.	265	
<i>Stirpes. renascentes: resurre-</i>		<i>Tepor lecti pelles deteriores effi-</i>	
<i>ctionem commonstrant.</i>	84.	<i>cit.</i>	335
<i>Stolones, vulgo VVaterscho-</i>		<i>Terrauana quare sic dicta.</i>	133
<i>ten.</i>	356.	<i>Terra atque veteri comparatio.</i>	
<i>Studio si quique, ut melancho-</i>		35	
<i>liam excusant.</i>	100	<i>Terrapost Deum totū parant.</i>	
<i>Studio si non perferunt inedia.</i>		85	
126.		<i>Terrena. astris obsequuntur.</i>	
<i>Stupri illati inficitatio.</i>	448.	420	
<i>Sub astu & gelu canes rabi-</i>		<i>Tertulliani falsum dictum in</i>	
<i>unt.</i>	303	<i>Pythagoras Druidas</i>	58
<i>Sublimis animus ad summa</i>		<i>Tessu flaccidi vel erecti qua</i>	
<i>enstitur.</i>	363	<i>valetudinis argumenta pra-</i>	
<i>Submersi cur statim non emer-</i>		<i>beant.</i>	153
<i>gant.</i>	159	<i>Thoma Mori epigramma lapi-</i>	
<i>Submersi quoto die emergant.</i>		<i>dum.</i>	17
<i>ibid.</i>		<i>Timor quando salutis acrofi-</i>	
<i>Subsolani venti qui ab ortu</i>		<i>piscencia causa</i>	436
<i>prograditur effectus</i>	285	<i>Tithymalli vires.</i>	265
<i>Succini natura.</i>	394	<i>Toletum Zelandia ciuitas.</i>	
<i>Succinum, vulgo Ammer.</i>	43	354	
<i>Succisa stirpes ad tempus ger-</i>		<i>Tomitua hibarna tempore</i>	

res praesagiunt	257	Varronii in peste consilia.	283
Tonitrua & fulmen liquores		Vates calamitatum expositi.	
vitiant	255		66
Tophus teras gypso affinis.	418	Vbertas materia geminata	
Tres in homine spiritus	10	profert	380
Tres membranae infantem mu-		Vena emulgentes qua	44
niunt	163	Venena etiam foris admota cor	
Tres sunt conditiones corporis		petunt	393
humani	365	Vena upaplectica.	56
Tritemes, vulgo Galeycen.		Vir calidior femina	464
350		Vir diutius fecundus quam	
Trissa quod genus piscis.	320	femina	455
Tropi Scriptura de Dei mem-		Vir quousque fecundus	462
bris	62	Venena liquida nocentissima.	
Tumorum in sanguine curatio.			182
194.		Venti etiam animo intempe-	
Turcosa vis.	211	riem adferunt	286
Turris & Darry ignis fomen-		Venti cardinales quatuor.	282
ta apud Zelandos	113	Ventorum origo.	282
Tussis a liquido humore mole-		Ventus quid sit.	ibid.
sta.	287	Venus immodica venustatem	
Tussis pueros strangulans. ibid.		depopulatur	280
V.		Venus omne animal caestum	
W Alachria unde dicta.		efficit praeter gallum.	408
340		Venus incommoda valetudi-	
W Alachria situs.	ibid.	narius	278
Valetudinarii aura mutatio-		Verbi Dei fructus & utilitas.	
nem percipiunt	242		75
Valetudinarii alii lecto affixi,		Veria ciuitas unde dicta.	342
alii inambulant.	366	Veria ciuitas.	ibid.
Valetudinarii aura iniuriis		Vermes cur e naribus prola-	
obnoxii	392	buntur	131
Validum argumentum resur-		Vermis lingua canis exin. itur.	
rectionis	277		325.
Vapores terti corebro infesti.		Verminatio qui morbus.	192
102		Verruca & clausi ut abolean-	
			tur.

<i>Vir.</i>	265	<i>Virgines tempestius elocanda.</i>	
<i>Verforia an recens inuenta</i>	300	27.	
<i>Verforia ex quibus confiet.</i>		<i>Virgines maturius elocanda.</i>	
<i>eiusque descriptio</i>	298	262.	
<i>Verforia Septentrionis index ex</i>		<i>Virgilii laus ob rerum cogni-</i>	
<i>vi magnetis</i>	397	<i>tionem</i>	240
<i>Ver spiritus etiam effatus eri-</i>		<i>Virgo cultus studiosa</i>	461
<i>git</i>	301	<i>Viridia oculos fouent.</i>	378
<i>Verruculis quid sit</i>	323	<i>Viridi colore oblita serius igno-</i>	
<i>Veneficæ omnia deteriora effi-</i>		<i>scunt</i>	171
<i>cit</i>	117	<i>Viri qui cito in lacrymas proni</i>	
<i>Vexilla Ziriæa cur rubra</i>	349	412.	
<i>Videndi origo à cerebro.</i>	370	<i>Vir muliere prastantior</i>	189
<i>Vina vitiosa mentem pertur-</i>		<i>Virtus, ut ad interna rapiatur</i>	
<i>bant.</i>	105	307	
<i>Vina quibus condiri soleant.</i>		<i>Viscum planta que effectum cõ-</i>	
256.		<i>tra epilepsiam</i>	148
<i>Vini & olei vires.</i>	260	<i>Vin non inferenda visa.</i>	103
<i>Vinũ ardens quibus vsus.</i>	224	<i>Visus cui exactissimus.</i>	371
<i>Vinum aut alius liquor ut cito</i>		<i>Vitia natura corrigi possunt.</i>	
<i>acescat.</i>	269	422	
<i>Vinum diluculo haustum per-</i>		<i>Vitis olea amica</i>	295
<i>miciosum</i>	187	<i>Vitis ut facienda efficiatur.</i>	261
<i>Vinum glutinosum ut inflau-</i>		<i>Unde corporis deformitas.</i>	21.
<i>retur</i>	208	429	
<i>Vinum que minus vapescat.</i>		<i>Unde flatus in corpore</i>	281
265		<i>Unde herbis purgandi efficacia</i>	
<i>Vinum rubrum an sudorem &</i>		299	
<i>urinam molliatur</i>	254	<i>Unde pueris nota impriman-</i>	
<i>Vinum quomodo ab acore vin-</i>		<i>tur & deformes species.</i>	23
<i>dicetur.</i>	267	<i>Unde vin in concitandis spiri-</i>	
<i>Vinum quomodo diluendum</i>		<i>bus.</i>	142
265		<i>Unde membrorum defectus</i>	
<i>Vinum & laos commixta, vi-</i>		217.	
<i>tiosa</i>	251	<i>Unde nigri oculi emergant.</i>	
<i>Virage unde nomen sortita.</i>	32	375.	

Unde

<i>Vnde in corpore & animo mō-</i>	<i>in mōsu</i>	307
<i>strosa species</i>	16.33.36	<i>Vulturis natura.</i> 468
<i>Vnde fitu nocturna</i>	203	<i>Vulturini natura</i> 289
<i>Vnde Zelanda Mattiaci dicti.</i>		<i>Vultus animi index</i> 59
338.		<i>Vultus & oculi animi indices.</i>
<i>Vngues unde</i>	466	199
<i>Unicorniu venenū obfistū.</i>	150	Z.
<i>Vngues infanti quando desunt</i>		Z eevvolf 213
445.		<i>Zelandia insulis facunda</i>
<i>Vomitus commoda</i>	181	339
<i>Voragines Zelandica treken.</i>		<i>Zelandia Batavia appendix.</i>
355.		355
<i>Vox cur viris robustior quam</i>		<i>Zelandia apud Danos</i> 334
<i>feminis</i>	168	<i>Zelandia cuniculis facunda.</i>
<i>Vrentia specula</i>	222	335
<i>Urina quibus supprimitur</i>		<i>Zelandia an veteribus cognita</i>
192		338
<i>Vrtice marina</i>	37	<i>Zelandia in duas Quasituras</i>
<i>Vfus rerum spectandus</i>	308	<i>divisa</i> 348
<i>Ut animi propositum felicem</i>		<i>Zelandia mutationi obnoxia.</i>
<i>successum obtineat.</i>	206	357
<i>Uterinatura</i>	408	<i>Zelandia aër cur ferius infi-</i>
<i>Vtero qua apta</i>	390	<i>ciatur</i> 338
<i>Ut fons & ubera rugis defor-</i>		<i>Zelandi calidi & industrij.</i>
<i>masa nitecant</i>	263	<i>ibid.</i>
<i>Ut manus lauros perpolian-</i>		<i>Zelandi Mattiaci dicti à so-</i>
<i>tur.</i>	<i>ibid.</i>	<i>ciali concordia</i> 329
<i>Ut nonnulla absque nucleis</i>		<i>Zelandi cur poculis additi.</i>
<i>proveniant.</i>	310	343
<i>Ut oculorum orbis nigrescant.</i>		<i>Zelandi nstiti</i> 343
428		<i>Zelandici soli ubertas.</i> 336
<i>Ut vini, ita humorū vi men-</i>		<i>Zelandorum erigo.</i> 354
<i>tem concitat</i>	141	<i>Zinziberis effectus.</i> 469
<i>Vulnera ex effectū Luna lo-</i>		<i>Zinziberis nō excitat</i> 470
<i>thalia.</i>	410	<i>Zirixaa quando primum ero-</i>
<i>Vulnus non cito obducendum</i>		<i>ta.</i> 342

<i>Zirizaa piscatoribus fecunda</i>	<i>Zirizai exercitati nauta.</i>	343
344	<i>Zirizai Metelliburgum expu-</i>	
<i>Zirizaa puteos salubres ha-</i>	<i>gnatum Comiti restitunt.</i>	
bet	338	350
<i>Zirizaa literis afficiuntur.</i>	<i>Zirizai virtute paria priui-</i>	
342	legia.	ibid.

ELENCHVS OMNIVM CAPITVM QVÆ IN PARÆ- nesi continentur.

- Cap. 1. In Deum per Chri-* 7 *Quanta esse debeat er-*
stum potissime persi-
gendos oculos, men-
temque erigendam. 8 *Qualem se quemque*
Pag. 471. *præceptori exhibere*
2 *Quanta cōtulit homi-* 9 *conueniat.* 477
ni rerū opifex Deus. 10 *Quibus potissime in*
ibid. *humana societate*
3 *Deo nihil homine ca-* *honor exhibendus &*
rius, omniaq; in eius *reuerentia* *ibid.*
vsu creati 472 11 *Quid præstet homini*
4 *Quanta esse debeat ho-* *institutio, & qualis*
minis erga Deū gra- *ea esse debeat.* 478
titudo 474 12 *Vnde morum integri-*
5 *Baptismus quid homi-* *tas, atque optima vi-*
ni cōferat, quid mo- *tz præcepta peten-*
neat 474 *da.* 481
6 *Post Deum in proximū* 12 *Qui auctores ad expo-*
proferenda charitas. *liendam linguam,*
ibid. *mentemq; exornan-*
dam

C A P I T V M.

- dam vsui, & quæ artes potissimum amplectendæ. 484
- 13 De Ethnicis scriptoribus Censura. 485
- 14 Poëtæ officiū, & quid iuuentuti atq; etiam adultis conferat. 686
- 15 De Historiarum vsu & vtilitate 487
- 16 De Comoedia. 488
- 17 De eloquendi dicendique peritia, nulli non cuiuscunque sit idiomatis, vsui & necessaria. 489
- 18 Ad quas disciplinas nobis aditum patefaciant humanitatis studia. ibid.
- 19 Certo fixoque disciplinæ generi inhærendum 491
- 20 Quæ studia & occupationes operosæ ac minus frugiferæ quæ noxiæ & perniciosæ. 492
- 21 Non minus animo mentique prospiciendū, quam corpori 494
- 22 Qua ratione corpori subueniendū, vt inculpata valetudine subsistat. ibid.
- 23 Cibos ex Dei liberalitate ac munificentia, gratitudine ac gratiarum actione sumendos 498
- 24 Quomodo hospitalitatis habenda ratio. 499
- 25 De rei familiaris ac domesticæ cura eiusque administratione. 503
- 26 Somni ac vigilæ moderatio. 506
- 27 Quid adferat commodi vel incommodi repletio & inanitio, deniq; alius vel adstrictior vel laxior. 508
- 28 Studiofis virisque politis sapius meatus per quos excrementa deferuntur, expurgandos. 509
- 29 Præcepta salubria non minus animo, quam corpori idonea. 511
- 30 Existimationis ac famæ habenda ratio. 513
- 31 Laudabilis dissidiorum pacificatio.
- 32 Nemo insolescat prosperis, ciatur ad Dei proi

fulciat. 519 33 Vitanda curiositas. 520 34 In vestitu moderatio. 521 35 Nemo sortem sibi designatam despiciat. 521 36 Improborum consuetudinem ac familiaritatem vitandā. 526 37 Linguam cohibendam non solum ab obscenis verbis, sed etiam otiosis. 527 38 In verbis omnique actione vitæ, detestabilis fucus ac simulatio 529 39 Philautia, hoc est, cæcus amor sui excutendus, atque inanis doctrinæ persuasio. 530 40 Familiarium atque amicorum habendum delectum 533 41 Ne temere te cuiquā sponforem offeras. 534 42 Assentatores, quos vulgo <i>Pluymstrickers</i> vocant vitandi. 535 cepta quædam ad beateq; viuendam accommoda. 54	De exercitatione qua defatigatz vires instaurantur cum animi tum corporis. 537 In rebus agendis rationem in consilium adhibendam. 546 Quæ dubitas ne feceris. ibid. Virtutis ac vitiorum præmia. 547 A Deo sumēda omnium actionum nostrarum initia. ibid. Diluculum auroraq; matutina ad componendam mentem, atque animum in Deum erigendum aptissima. 548 Exacto die exigenda à mente diurnarum actionum ratio. 549 Nemo vitiis suis blandiatur, & malefacta extenuet. 550 In Deum transferendum quidquid boni nobis obtrigit. ibid. Delectus & consideratio habenda in deligendo vitæ genere. 551 De legitima matrimonii societate. 553 Omnis

C A P I T V M.

- 35 Omnis societas quæ non consistit intra coniugii limites, vitiosa, atque à legitimo matrimonio aliena. 554
- 36 Qua ratione obtineri possit, ne mors homini natura pando sit formidabilis. 557.
- 37 De nominis IESV CHRISTI amplitudine, maiestate, potentia, qua vna obstandum magicis incantamentis, atque illusionibus demonum expugnandæ, & si qua alia detrimenta vel menti vel corpori inferri contingat. 564
- 38 An herbe & gemmæ aliquam vim conferant in profigandis dæmonibus, ac depellendis aliis rebus noxiis. 572
- 39 De maiestate & potentia supremi Numinis, & qua varias appellationes vnica DEI essentia tribus personis distincta sortitur. Cuius rei contemplatione humanus animus tranquillatè & solatia, summamque erga Deum fiduciam in se concipit. 575

XX

R E R V M E T S E N T E N T I A R V M I N P A R Œ N E S I contentarum INDEX.

- A. A Deo petenda ætternæ primordiæ 547
- A Christo institutionis initia sumenda 481
- Adolescentia Christi laudata. 484
- Adam specie veritatis decipiens 554
- Adulatoris & amici discrimen 535
- A Deo cibus nutriendi vim obinet 498
- Æ alienum conflatum. 522

I N D E X.

<i>Ætate frigus opacum capiti-</i> <i>dum,</i>	541	<i>Astrologia quatenus acciden-</i> <i>da</i>	492
<i>Ætas tenera optimis affue-</i> <i>scat</i>	481	<i>Astrologia vanitas improbat</i> <i>Propheta.</i>	ibid.
<i>Affectus hominum non natu-</i> <i>rales culpandi</i>	559	<i>Aurora precationi apta.</i>	541
<i>Affectus vitiosi menti offici-</i> <i>unt</i>	495	B	
<i>Agricola nunquam otiosus.</i>	358	<i>Baptismus quid efficiat.</i>	475.
<i>Agricultura oblectatio</i>	657	<i>Barbaries ostenda</i>	479
<i>Alea quid.</i>	344	<i>Benevolentia alterius erga al-</i> <i>terum fovenda</i>	518
<i>Alcatorum conditio</i>	545	<i>Biblia salutes doctrinas ex-</i> <i>hibent</i>	487
<i>Alea à Talu diuersa</i>	542	<i>Bona nostra omnia à Deo pro-</i> <i>manant</i>	552
<i>Aliffon</i>	574	C.	
<i>Amicitia immortalis esto,</i> <i>mortalis inimicitia.</i>	534	<i>Cæcus amor sui detestat-</i> <i>us</i>	521
<i>Amorum habendus delectus</i>	533	<i>Calamitosi non insultandum.</i>	515.
<i>Amico quatenus obsequendū.</i>	535	<i>Carmen Augustini usurpa-</i> <i>tum.</i>	519
<i>Amara herbarum contem-</i> <i>platio</i>	490	<i>Carmen conuiuiale elegans.</i>	500
<i>Amor vinofos vellicat</i>	541	<i>Carbunculus</i>	571
<i>Amplitude nominis Iesu.</i>	567	<i>Ceruleus.</i>	ibid.
<i>Anima pabulum</i>	495	<i>Chrysolitus.</i>	ibid.
<i>Animus inconstantia caussa.</i>	524	<i>Christi doctrina omnem sapi-</i> <i>tiam superat</i>	571
<i>Arma militiæ Christiana</i>	570	<i>Christi fiducia expugnat</i> <i>genus omne malorum.</i>	567
<i>Artes damnoſa qua</i>	493	<i>Christi Philosophia.</i>	419
<i>Asa rex cur non est sanſtatem</i> <i>consequutus</i>	574	<i>Christo omnia attributa.</i>	567
<i>Assentator permissus</i>	535	<i>Christus ad excubias incitat.</i>	483
<i>Astragalismus quid</i>	542	<i>Christus auram popularum</i> <i>gan</i>	
<i>Astrologia non prorsus explo-</i> <i>denda</i>	493		

I N D E X.

non captavit	513	servandi	517
Christus Deo par	567	Contentiones sopiendae.	ibid.
Christus Ecclesiae caput.	569	Cultus animo & corpori im-	
Christus in tempestate sacra		pendendus	494
anchora	563	D.	
Christus mortem deiecit.	560	D ecori habenda ratio	514
Christus omnia in omnibus.		Deliberatio in deligendo	
569		vita genere	553
Christus pacificator in Deum		Demon ad noxia quaque ho-	
& hominem	563	minem inestat.	566
Christus Satana formidabilis.		Demon profligatur Dei fide-	
560.		tia.	ibid.
Christus scopus & vita exem-		Damones hominibus infesti.	
plar.	484	564	
Ciborum apparatus vitandus.		Damones humoribus se im-	
503		miscant, ut contagia corpo-	
Civilitas infidiosa.	536	ribus.	ibid.
Comitorum licentia.	418	Dentati morsus vitandi.	527
Comedia moderatio adhiben-		Dei in remittendo facilitas	551
da.	ibid.	Dei munificentia in cibo agno-	
Comedia usus.	ibid.	scatur	498
Concoctioni violentus motus		Dei natura inscrutabilis.	573
officit	542	Dei providentia rerum mode-	
Confidentia vitiosa	515	ratrix	537
Coniugij usus	554	Deum Belga Godt à bonitate	
Coniugio inepti & elumbes.		vocant	561
556		Deo ab effectu nomen assigna-	
Coniugium multos enervat.		tur	570
555		Dens absolutū virtutis exem-	
Coniugium non temere adun-		plar	570
dum.	ibid.	Dens actiones nostras modera-	
Connubium si adeatur, honesta		tar	528
familia observanda est. ibi-		Dens cur nos à damone vexari	
dem.		permittat	529
Corallium.	573	Dens demonum malitia ab-	
Corizai, vulgo Verspiets ob-		titur ad mala castiganda. ib.	

- Deus** fons bonorum. 479
Deus homines mire afficitur. 472
Deus in Christum omnia profundit 571
Deus moderator rerum 527
Deus primarius rerum causa. 548
Deus variis nominibus fortitur. 575
Diabolus à sana doctrina multis abducit 554
Diabolus stupidus aggratitur. 565
Disciplina certo generi inharendam 481
Disciplina tres potissimum utilitas 490
Dolose parva cito dilabuntur. 545
Dubitatio menti in agendo scrupulum iniecit. 546
- E.
- Ecclesia** ministri honorandi. 473
Effigies hominis duplex. 471
Eloquentia quibus usus. 489
Eloquentia seditiones sopiuntur 547
Artanuel quid designet. 561
Asa rex cionis propositum quoti-consequi cupiendum 549
Assentator punitaria 574
Astragalismi 573
Astrologia voluntate quidam denda 553
- Exercitationum** multa genera 538.
Exercitatio minus laboriosa 541
Exercitatio studiosis apta. ibid.
Exigenda à mente actuum strenuum ratio 549
Exorcisma dilananti 568
Exorcisma huius temporis futiles & inani doctrina imbuti. ibid.
- F.
- Fama** habenda ratio. 511
Fidei vis 571
Fidendum non est cuius. 533
Fides fructibus exornatur. ib.
Felicitas vite quibus rebus constat 536
Femina cultus avida 321
Foris oculati, domi caci. 520
Fortitudo Dei 562
Fortuna vocabulum Christianis explosum 519. & 517
Frugalitas utilis 496
Frugalitatem imperat Christus. 497
Futilitas damnofa 516
- G.
- Agates** 573
Gemma occulta vi imbuta. 572
Gloria qua ratione affectanda 514
Gratitudinem exigit Deus. 272

I N D E X.

H

Illicite amores & concubitus.

H elucius, nauseosus affo-	557	<i>Impij inquieti</i>	495
Etus	507	<i>Impio occalescit scelus animus</i>	
Herba ad multa efficacies.	572		
Herba qua alatum lubricam	550	<i>Improbi vitandi.</i>	526
præstat, adstringuntve.	509	<i>Incantatio damnoſa</i>	493
Hyacinthus	573	<i>Incommoda qua demones in-</i>	
Hyeme apricari per amatum.		ferunt, in naturales cauſas	
514		referri nequeunt.	564
Historia commendatio ex Li-		<i>Inconſtantia improbat.</i>	525
uio, Cicerone & Zenone.	487	<i>Indeſſe ſtudiū inſiſtendum.</i>	
Hominem à Beluio quid ſecer-			
nit	472		492
Homo Dei ſimulacrum.	ibid.	<i>Infrugiſera ſtudia reiicienda.</i>	
Homo mendax quem ſanſum		ibid.	
habet	565	<i>Ingenuitatis argumentum</i>	515
Homo mundi præſectus.	473	<i>Inopum habenda ratio.</i>	500
Homini reconciliatio.	477	<i>Inſtitutio mentem exornas.</i>	
Honor quibus deferendus.	478		477
Hortorum amœnitatis reſcit a-		<i>Inſtitutio quid homini præſtet</i>	
nimum	541		478.
Hospites ſouendi.	499	<i>Inuita Minerva nihil.</i>	491
Hospitum habendus delectus.		<i>In vita diſcrimine ad Deum</i>	
500		confugiendum	565
Humanitatis officiis inter ſe		<i>Iob à damone cur diuexatus.</i>	
certent Chriſtiani.	529	ibid.	
Humores prauis mentem obnu-		<i>Ipe dixit, Chriſto aſſerendum.</i>	
bilant	496	571.	
Herba à Deo effectum ſortiū-		<i>Italia & Gracia laus.</i>	485
tur	474	<i>Iugurtha indoles.</i>	548
Herba magicis incantamentis		<i>Ius ciuile Chriſto & Paulo pro-</i>	
non accommodanda	575	batur.	491
I.		<i>Iuriſprudentia Ciceroni lau-</i>	
I Atlantia odioſa	513	data.	ibid.
Iehoua ſingulari Dei nomē.		<i>Iuſtitia Dei.</i>	483
576		<i>Iuuentutis exercitatio.</i>	544

L.	Iata.	561
L Ex Amasis contra otiosos. 504.	Misericordia Dei profugum peccatoribus. ibid	
Lex sumptuaria Corinthiorum. 505	Moderatio cibo adhibenda 501 Moderatio victus studij vitii. 496	
Libanotis vel Rosmarinus 574	Modus rebus adhibendus 504	
Liberalius aliquando accumbendum 498	Morbi horrendi herbarum praesidio expugnantur. 573	
Lingua cohibenda 528	Mors Christi peccata nostra abluit 563	
Littera poliores studia enervans 489	Mors seminarum 662	
Loquela singulare Dei donum 472.	Mors ista innovatio 565	
Ludi infames qui 544	Mortis metus quibus discutiedus. 562	
M.	Mortis metum quid eximat. 561	
M Agistratus honorandus. 473	Mortui legendi non sunt mortu gentils 562	
Magnes 573	Musica instrumenta Hebraei non respuerunt 539	
Magnificencia Dei erga homines 471	Musica mentem oblectat. ibid	
Matrimonii definitio 552	Musices studiosi veteres fuerunt. ibid.	
Matrimonio robusta aetas asuescat. 556		
Mature à vitiis refilendum. 482.		
Mature omnia in aduendo coniugio agenda 556	N Equitiam omnia à morte nostra diffunditur. 552	
Matus excrementis expurgatur 519	Nihil precipitanter agendum. 546	
Medicina usus 490	Non fidendum rebus caducis. 559	
Mens quomodo confirmanda imminente morte 563	Non putaram vitio conueniens. 546	
Mentem quidam stabilizat. 526	Nostrum nosmet paritatem 524	
Miracula in animis edita. 572	Nulla aetas ad discendum sena 488	
Misericordia Dei Paulo decan-		

O.

O bservatio rei aliena im- probatur	520	Paulus in omnibus decorum servari vult	528
Observatio fugienda	518	Peccati agnitio, peccatum ex- pungit	551
Otiosa verba qua.	527	Peccatorum remissio in Christo.	568
Omnia in usum hominum con- dita	478	Persuasio doctrina ex animo abolenda	539
Opinio scientiae tollenda.	531	Petri & Ioannis miraculum.	568
Optimi quique imitandi.	484	Pictura oculos paciscit.	538
Oratio arma contra demonem	570	Platonis ad virtutem exhorta- tio	547
Oratio per Christum efficax.	475	Poesis artium antiquissima.	486
Orbitae placide ferenda.	538	Poeta exactus morum insti- tutor.	ibid.
Orca quid.	543	Poeta elogium.	ibid.
Oseritium	343	Poeta institutum.	ibid.

P

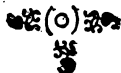
P acificator laudem mere- tur	518	Potentia Dei	562
Pandiculari quid sit.	507	Præceptoris honos deferendus.	477
Paranda rerum & verborum notitia	479	Præcipitantis lingua impro- banda	516
Parasiti conditio	535	Præsumptus	573
Parasitus delatore minus no- xius.	517	Probi quisque affueat.	526
Parasitorum infida amicitia.	535	Profusio vitanda	522
Parfimonia fera est damnoſa.	504	Proles deliciae matrimonii.	558
Pauli ad fures admonitio.	506	Tropheta eloquentes	481
Pauli exemplo ad summa ens- tendum	485	Tropheta rerum cognitione im- buti.	ibid.
Paulus ignavos exstimulat ad industriam	505	Treuerbium onusiviale,	501
Paulus omnes exstimulat, ut Dei misericordia se com-		Pronerbiū de festuca ac tra-	

De in oculis explicatum 521	Res ardua Christi nomen per-	567
Promerbinum fragilitate com-	ficiatur	
mendans. 504	Res qua valetudine conser-	496
Promerbinum in degeneres. 547	uitur.	
Promerbinum in infidiosos. 502	Respiratio à labore utilis. 517	
Promerbinum. De fulcienda-	Resurrectio Christi infirmis.	
mens. 519.	566.	
Prudentij gratiarum actio. 499	Retinentia malum excipiat.	
Prudentij hymnus in mensa	551.	
accubitu. 498	Rob Avicenna quid. 510	
Pudor adolescentis commendat	Ruta. . . 573	
514.		
Puellarum fragilitati consu-	S.	
landum 550	Sacra scriptura non iocunda.	
Puellis nulla danda lapsus oc-	430	
casio. ibid.	Salus unde petenda. 471	
Puerili exercitatio multiplex	Saphyrus. 573	
542.	Sapientia Dei 560	
	Sardine. 573	
	Satistat vitanda. 497	
Q.	Scilla herba 573	
Quadruplices omnibus	Semelitus, Amor & Venus in-	
ediosi. 517	decora. 512	
Quadam didicisse oportuit.	Senes honorandi. 473	
488.	Sermo Dei ignis. 430	
Qua linguam expolunt, am-	Sermo scurrilis vitandus. 517	
plenda. 495	Silentij tutum premium. 514	
Quastus dolosus esse non debet	Simile ab astu maris. 521	
544.	Simile ab arte alieno oppressu.	
Quid in accidit qui soluta Ve-	550.	
nere se oblectant. 557	Simile ab infusione arborum.	
Quicquid homini obtigit, in	484.	
Deum transferendum. 552	Simile ab urbe parum mani-	
R.	ta. 565	
Rebus natura modus est	Simile à castrensi vigilia. 417	
adhibendus 512	Simile à Medicis. 520	
Regum animus irritabilis. 518	Simile à robur domesticis. 494	
Rei domestica procuratio. 503	Simile	

I N D E X.

similia ex Musici sonis & gēmmis	540	Theologia vsus.	ibid.
immultates vitanda	527	Trochorum agitatio	543.
maragdas	573	V.	
omni & vigilia moderatio.	506	V Alitudo potior auro.	511
omnificia qua cerebrum humectand	508	Ventrem qua laxant.	509
omnolentia ut excutiat.	ibid.	Veteratorum ars.	536
omnis meridianus quando noxius	306	Vigilia exsiccat	507
ors sua cuiq; placeat.	522	Virtus aterna	547
ponsioni damnum subest.	534	Virtus non extenuanda	550
stabilitas laudata.	519	Vita nostra Deo approbanda.	474
necinum quid.	573	Vita status nullus molestia co-	558
T.		res.	559
T Alorum iactus	541	Viti & matrimonii compa-	559
Theologia pars qua o-		ratio.	559
mibus vitia.	490	Vitium unum ex alio pullo-	528
		lat.	547
		Voluptas momentanea	521.
		Vsus rerum spectandus.	

F I N I S.

effrem incedentes et nudentur. **N**on turbidum
est sunt in the bell. **N**on turbidum
cunctum. **N**on et in lege omni relictum. **N**
alare. **E**t oblat sunt benedictum. **E**t in
munda et que ostendit al. **O**ram parib.